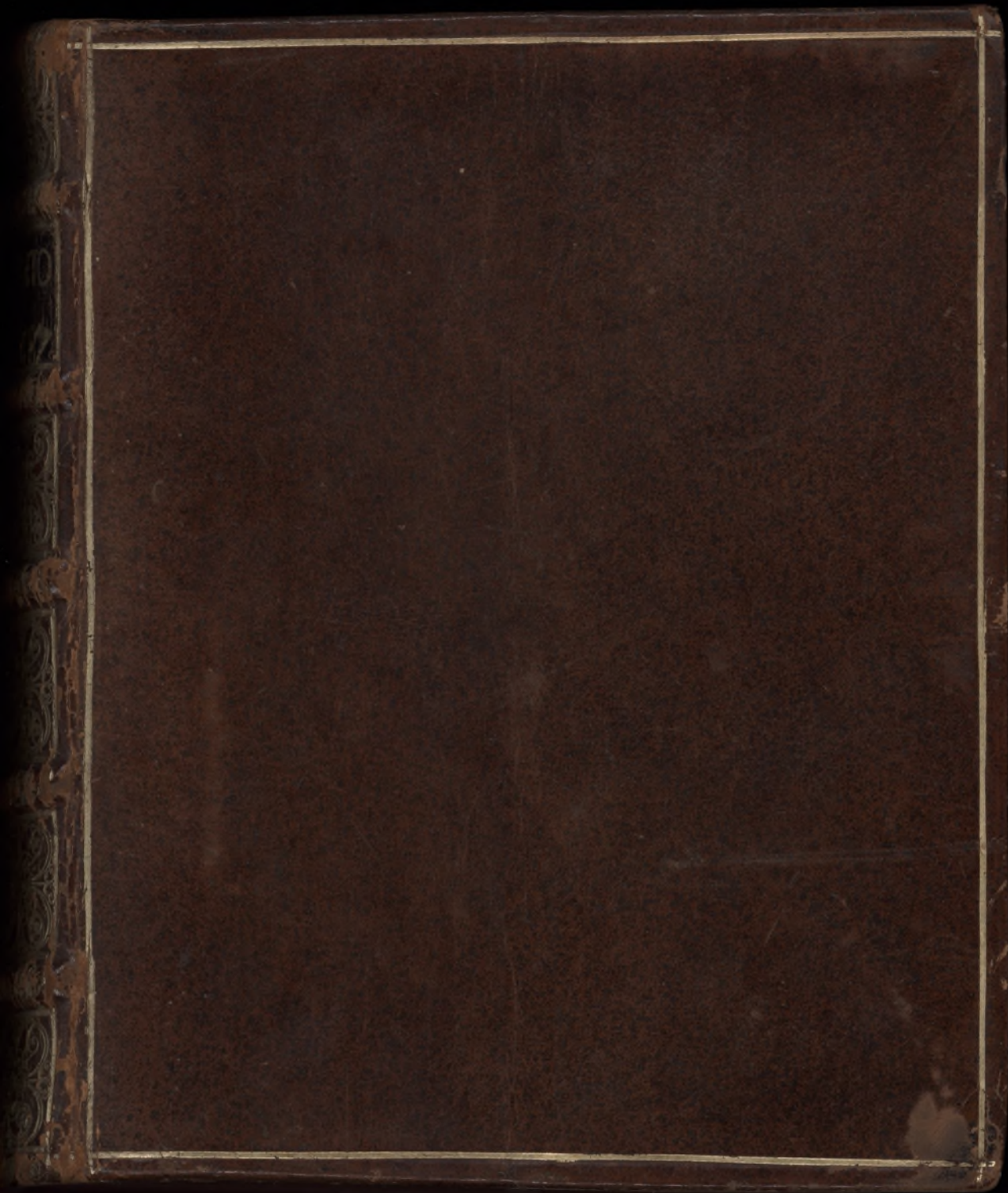

ACTA
ERUDITORUM

ANNO M DC LXXXVII

publicata,

ac

SERENISSIMO PRINCIPI

ac DOMINO

DN. JOHANNI
GEORGIO IV

Electoatus Saxonici Hæredi, &c.&c.

DICATA,

*Cum S. Casarea Majestatis & Potentissimi Ele-
ctoris Saxonia Privilegiis.*

LIPSIÆ.

Prostant apud J. GROSSIUM & J. F. GLEDITSCHIUM.

Typis CHRISTOPHORI GUNTHERI.

Anno M DC LXXXVII.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO
DN. JOHANNI
GEORGIO IV.

Electatus Saxonici Hæredi,

Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae & Monti-
um, Landgravio Thuringiae, Marchioni Misniae, Su-
perioris item ac Inferioris Lusatiae, Comiti Principali
Hennebergico, Comiti Marcae, Ravens-
bergi & Barbiae, Dynastæ in
Ravenstein &c.

DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

ACTA
SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO
DN. JOHANNI
GEORGIO IV.

Electatus Saxonici Hæredi,

Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae & Monti-
um, Landgravio Thuringiae, Marchioni Misniae, Su-
perioris item ac Inferioris Lusatiae, Comiti Principali
Hennebergico, Comiti Marcae, Ravens-
bergi & Barbiae, Dynastæ in
Ravenstein &c.

DICATA
DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

Non miraberis, Serenissime Prin-
ceps, sextum Aetorum, quæ Eruditus
Orbis subministrat, annum Tuo unius
Celsissimo Nomini nunc inscribi; cum an-
norum quinque priorum volumina Serenissimo
etiam Fratri Tuo dedicaverimus. Præterquam e-
nim, quod Germanum illum Tuum Celsissi-
mum peregre abesse jam contingat, alio Sole calentes
terras exemplo Tuo, pari etiam, ut vovemus, cum fru-
ctu & successu perfruantem: causa nuper non levis
oblata nobis est, Te solum compellendi; ipsa sic exigen-
te a nobis pietate, ut de negotio, ex quo & Serenis-
simæ Celsitudinis Tuæ, & universæ Saxoniæ
nostræ salus pendet, felicissime confecto, publice Tibi
gratulareremur. Dicit enim profecto non potest, quan-
to cumulati gaudio cum universis ditionum harum
incolis & nos fuerimus, quando non obscuris jam ru-
musculis, sed certo nuncio cognovimus, quæsitum esse
Celsitudini Tuæ inuentumque, Providentia Di-
vina duce atque comite, augustum dignissimumque
fastigio Tuo matrimonium; hoc est, Regiam Virginem
Sophiam Hedvigem, Potentissimi Danorum
Norvagorumque Monarchæ, Christiani V Filiam,
felicissimis auspiciis Tibi desponsatam. Nam quantæ
prosperitatis spes ab Indulgentissimo Numine per novū
hoc:

hoc Oldenburgo-Danica Saxonicaque Domus connubi-
um, miscendumque in hoc Celsissimo Pari denuo Viti-
chindeum sanguinem, nobis omnibus ostenditur? Quis
enim est qui ignoret, quam fortunata terris his accide-
rint celebrata pridem nuperque Augustas inter Gentes
hasce, quarum utraque abs VVitichindo Magno non
temere originem repetit, conjugia? Quorum exempla
præ oculis, Serenissime Domine, dubio procul
habuisti, cum non aliunde quam ex Dania, eaque Do-
mo Augusta, quæ Electorali Paternæ tot sanctioris ne-
cessitudinis vinculis nexa est, Conjugem Tibi dul-
cissimam, nobis ac provinciis hisce Matrem exopta-
tissimam, legendam petendamque judicares. Utique
nunquam ex memoria civium fidelium delebitur
Anna, quam hodieque nemo temere alio, quam
Matris nomine per excellentiam appellat, sanctissimi
Danorum Regis Christiani III filia, Augusti
Serenissimi Electoris Conjux, Christiani I Mater,
Atavia Tua; non Celsissimi tantum Mariti sui, sed u-
niversi etiam Electoratus Saxonici Delicium dulceque
Decus; viduarum vero inprimis, orphanorum, egeno-
rumque aliorum perpetuum Præsidium ac Solatium.
Nec minori etiamdum laude Hedvigis cele-
bratur, Friderico II, Dania item ac Norvagiæ
Rege

Rege Inclito progenita, **Christiano II** Electori
Saxonia Serenissimo nupta; hoc uno forte nomine in-
felix, quod fecunditatis expers senserit conjugium,
sed qua & viro Marito, & post Ejusdem fata per tri-
ginta, quot Illi superstes fuit annos, Principalium vir-
tutum radios latissime de se sparsit, nec Aula soli, sed
universis atq; singulis, & pietatis, & prudentia, & ma-
gnanimitatis atque benignitatis exemplo egregie pra-
luxit. De Regia vero Matre Tua **Anna Sophia**,
Potentissimi Regis **Friderici III** filia, Heroina sine
pari, quid dicemus? Equidem quantum in Ea nobis
Depositum Divini Numinis benignitas, Caelo non nisi post
seros reddendum annos, indulserit, id devoto omnes
pectore agnoscimus, justis vero panegyricis, quando su-
spicioni adulationis nullus erit locus, grata predicabit
posteritas. Utique si non alia re Heroina hac profuisset
Saxonia nostra (profuit vero & etiamnum prodest in-
numeris) aeternam tamen sui memoriam relictura ali-
quando vel ex eo est, quod ex Potentissimo Parente Tuo,
Johanne Georgio III, Domino nostro
Clementissimo, Principe supra laudes nostras posito,
Te, Serenissime Princeps, Divinum Munus, in
spem omnium publicam progenit, & quod majus est,
una cum Fratre Serenissimo, omni virtutum ge-
nere,

nere, qua Vestri fastigii Principes decent, a prima a-
tate imbutum, felicissimoque successu excultum red-
didit. Itaque cum priora inter **Augustum &**
Annam, inter **Christianum & Hedwi-**
gem, gloriosissima recordationis Principes; inter Po-
tentissimum item **Johannem Georgium & Cel-**
sissimam Annam Sophiam, connubia tam bene
feliciterque cesserint: quidni fausta quaque & aurei
cujusdam seculi felicitatem ditionibus hisce omine-
mur, ex novo inter Te, **Sponse Serenissime**,
& **Celsissimam Sponsam Sophiam Hedwi-**
gem, conjugali foedere? De quo, ut & Tibi, Cle-
mentissime Domine, & Regia Sponsae Tuae
devotissimo cultu gratulamur; ita Deum tanti mu-
neris Auctorem veneramur supplices, ut qua tam
auspicato coaluerunt Sponsalia, ex voto Vestro con-
summentur, & ex sancto hoc geniali toro aliquando
succrescant Electoralis Domus Saxonica nova subinde
fulcra atque munimenta. **Beatus es** (liceat enim
ex divino Psalmo, quem, cum Anna Danica Atavo
Tuo **Augusto** beatissima recordationis olim jungeretur,
Sermone Nuptiali **Georgius** Princeps Anhaltinus,
Theologorum Illustrissimus, explicavit, verba mu-
tuari,

tuari, quibus vota nostra subjectissima finiamus,))
& bene Tibi erit. Uxor Tua sicut vitis
abundans in lateribus domus tuæ.
Filii tui, sicut novellæ olivarum in cir-
cuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedic-
tur homo, qui timet Dominum. Bene-
dicat Tibi Dominus ex Sion, & vide-
as bona Jerusalem omnibus diebus vi-
tæ tuæ, & videas filios filiorum tuo-
rum, pacem super Israel.

Dabamus Lipsiæ Calendis Dec. A. 1687.

SERENISSIMÆ CELSITUDINI
VETRÆ

Devotissimi

ACTORUM COLLECTORES,

N. I.
A C T A
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii, Anno M DC LXXXVII.

JOURNAL DU VOYAGE DU CHEVALIER
Chardin, en Perse & aux Indes Orientales par la
Mer noire & par la Colchide : sive

Johannis Chardini, Equitis, Diarium itineris in Per-
siam ac Iadiam Orientalem per Pontum Euxinum &
Colchidem. Pars Prima.

Londini, apud Moysen Pitt, 1686. in fol. & prostat Lipsiæ apud
Gleditschium,

Prima solum, ceu rubrica monet, itineris a Chardino descripti
pars nunc in publicum prodit, confecta nempe tempore inter
autumnū anni 1671, & æstatē anni 1673 interjecto. Reliquos
operis tomos, quorum tres adhuc expectare nos jubet, præsen-
ti haudquaquam minores, prælo jam quidem committere noluit,
forte quod nondum satis elaboratos atque expolitos putaret; conten-
tus interim indicato breviter argumento eorum prægustum dedisse.
Videlicet Tomus secundus complectetur gesta reliquæ partis ejusdem
anni 1673, ac præterea descriptionem generalem Persarum Imperii,
legum, regiminis, consuetudinum, scientiarum atque artium, ut &
specialem urbis Isphahan delineationem. Tertius, figuris compluscu-
lis non minus ac secundus collustrandus, diarium dabit anni 1674,
ac inter alia explicationem amplam ruderum Persæpoleos, tanquam
egregiarum splendidæ antiquitatis reliquiarum; ut & relationem
de Persarum religione, haustam eum ex cultu eorum publico, tum ex
ipsorum libris vernaculis. Tomus denique quartus præter epheme-
rides annorum 1675, & 1676, argumento novo ac Europæ nostræ hac-
tenus incognito, communicabit compendium historiæ Persicæ, ex

A

ipsis-

æternis oblectum nivibus, iter habuit: ubi sandalia describit transcur-
rendis nivosis viis a peregrinantibus adhiberi solita, reticulis, quibus
pila ludentes utuntur, si manubrium demas, non multum absimilia.
Hinc Georgia regnum Armeniamque transit Auctor, tandemque
plurimis incommodis, periculis atque molestiis feliciter superatis Per-
siam, ipsamque ejus metropolin Ispahan mense Junio sequentis anni
intravit. Atque hucusque, uti dictum, primæ hujus partis argumen-
tum pertingit. Singula vero loca, quæ tetigit, solícite, tam quoad
situm & figuram, quam quoad historiam cujusque describere satagit:
quin & potiôres urbes earumque prospectum tabulis æri incisus deli-
neavit. Regiones quoque Mingrelia conterminas, puta princi-
patum Guriel & regnum Imirettanum (non adeo quidem magnum,
cujus tamen rex titulo Regis regum superbit) ita transitur describens.
Mores etiam populorum, quibuscum in itinere conversari necessum
habuit, curiose depinxit, ac tot præterea res notabiles passim inseruit, ut
fere dicere audeamus, singularum disciplinarum studiosos in lectione
hujus libri reperturos, quod ipsos delectare, aut eorum curiositatem
pascere valeat. Sic v. g. sacris studiis addictus non absque stupore
leget, quæ de religione Mingreliorum, qui tamen & ipsi titulum Chri-
stianorum sibi tribuunt, Auctor cum ex propria experientia, tum ma-
xime ex manuscripto quodam, a *Josepho Maria Zampy*, Mantuano
ac Theatinorum religiosorum in Mingrelia præfecto, sibi communi-
cata perhibet. Videlicet clerum profundissima sacrorum ignoran-
tiamersum, vix literarum elementa callere: plebem vero omni fere
numinis notitia destitutam, cæca solum & stupida venera-
tione imagines prosequi, ita quidem, ut non numen aliquod sub
harum forma repræsentatum, sed imagines ipsas juvandi nocendique
vim habere, sibi persuadeant: sacram coenam absque ulla devotione
aut reverentia peragi: baptismum vero infantibus non impertiri, nisi
parentibus suppetat, unde convivium post instruere valeant, tum vero
non sacerdotem, sed propatrem totum infantis corpus aqua abluere,
unguentoque consecrato perfricare, sacerdote interim aliquot paginas
e libro quodam recitante, absque ulla attentione: diebus dominicis ne-
minem feriari, nisi in festo Paschatis & Nativitatis dominicæ: sacrifici-
cia quoque apud eos adhuc Judæorum & gentilium ritu in usu esse.
Ac tametsi ad homines melius informandos jam anno 1627 Theati-
ni monachi ad eas oras a Pontifice missi fuerint, tamen vix quicquam

eos efficere potuisse narrat Auctor, nec alio fere nomine tolerari, nisi
quod medicinam & chirurgiam una exerceant, quibus adminiculis
alioqui fere carerent Mingrelienses: cæterum horum sacra summo
in despectu ab incolis haberi, in tantum, ut ipsos vix pro Christianis
agnoscere dignentur, ac licet alias imagines mirum in modum verean-
tur, eas tamen, quas Romano-Catholici habeant apud se, nil quic-
quam curent. Ut adeo nil fere Theatini hi in Mingrelia negotii ha-
beant, nisi quod infantes aut non, aut perverso ritu baptizatos, se-
cundum leges Romanæ Ecclesiæ baptizent, & quidem plerumque
non aperte, sed furtim ac tanquam aliud agendo; dum nempe infan-
tum ad se adductorum, ægrotorum quidem frontem digitis aquæ im-
mersis tingunt, quasi morbisignum ita capturi; sanorum vero caput
veluti per jocum aliquot aquæ guttis perspergunt, mussitantes infi-
mul intra dentes verba baptismi. Quæ de Mingreliis modo
dicta sunt, eadem & ad Georgianorum religionem maximam
partem quadrare Auctor adstruit, nisi quod jejunia strictius
servent, ac templa majori in veneratione habeant. Persuasum quo-
que iis esse, quantumcunque peccatum admissum expiari posse, dum-
modo quis templum aliquod, utut exiguum, exstruat: indeque plu-
rima istiusmodi sacella passim in altissimis etiam & inaccessis mon-
tibus exstructa comparere, quorum quædam vix decennio semel a-
periantur: loca vero adeo incommoda ideo eligi, quo sumtibus, ad
eorum templorum exornationem alioqui, si magis frequentarentur,
requisitis parcant. Episcopos ac Patriarcham, qui *Catholicus* ibi vo-
catur, a Principe, utut Mahometano creati, eumque cognatos ple-
rumque suos ad eas dignitates promovere, utpote cujus etiam frater
hodie Patriarchatus munere fungatur. Id prope ridiculum est,
quod ipse Patriarcha haud ita pridem adseruisse fertur, eum pro Chri-
stiano non habendum, sed excommunicandum esse, qui festo Nativi-
tatis atque Paschatis vinum non ad mentis usque alienationem bibe-
ret. Si quem etiam religiosarum reliquiarum notitia juvaret, earum
varias haud vulgares apud Mingrelia Principem, qui ex Davidis stirpe se
oriundum jactat, asservatas e libro hoc addiscere posset, quos inter
præcipuum locum tenent indusium B. Virginis, coloris subflavi ac flo-
ribus acupictis variegatum, fasciæ Servatoris infantiles, funis ad ipsius
flagellationem adhibitus, ut & pili de ejus barba, si credere fas est. De

locis insuper sacris varia hichabentur, ac speciatim pluribus edisserit Autor, quando & qua ratione sepulchri sancti custodiam Franciscanis Græci eripuerint, & quantum laboris atque sumptuum isti impenderint huic recuperandæ, licet frustraneo hactenus conatu. Prope *Savam* quoque Persiæ oppidum Samuelis Prophetæ, quem illi *Ech-mouil* vocitent, sepulchrum ostendi narratur, miraculis non minus celebre, ac peregrinationibus devotis frequentatum: ut & prope aliud ejus regni oppidum *Irvan* locus monstrari, ubi primam Noachus vineam plantavisse, ac duodecim abhinc milliariibus mons Macis, in quo arca ejus post diluvium quievisse dicitur, de quo Armenii fabulantur, eum nunc per miraculum plane inaccessum factum esse, arcamque in illo hodiernum integram adservari.

Jurisprudentiæ deditus itinerarium hoc perlegens admirabitur procul dubio, qua ratione apud Abcassios, Circassios, Mingrelienses, Georgianos, passim jura gentium atque naturæ in tantum obliterari potuerint, ut atrocissima etiam crimina non impunita solum, sed tantum non pro laudabilibus factis habeantur. Sic in specie horrendum lectu est, quod de Mingreliis refertur, eos pro opere charitatis reputare, si quis infantes recens natos aut ægrotos occidat, si ipsis aut alendis, aut a morbo sanandis semet sufficere haud posse metuât. Homicidium & assassinium inter egregia facinora; concubinatum, adulterium, bigamiam, incestum inter virtutes ibidem numerari. Quod si tamen contingat, uxorem cum adultero a marito deprehendi, tum jus esse marito, extorquendi ab adultero porcum, quem deinde matatum tres isti una convivantes comedant, omni ulteriori vindicatione cessante. Non indigna quoque notatu sunt, quæ de jure concubiorum apud Persas aliosq; qui sectam Haly sequuntur, Mahomedanos traduntur. Matrimonia nempe trium generum ibi frequentari, cum legitimis puta uxoribus, cum foeminis mercede ad hoc conductis, & cum mulieribus denique servilis conditionis. Liberiorum inde genitorum intuitu nullam esse inter omnes differentiam, cum natus ex serva filio uxoris ingenuæ ac legitimæ nulla in re cedat: ratione numeri tamen diversitatem obtinere, cum legitimarum uxorum unus non ultra quatuor, reliquorum vero generum tot sibi sumere queat, quot alere potest. Mediam speciem omnium frequentissimam esse, inter homines præsertim mediæ conditionis aut peregrinos, asserit Autor, tanquam omnium commodissimam, cum minores sumtus tales foeminae requirant, quam legitimæ, & quocunque

term-

tempore dimitti possint, etiam termino locationis nondum elapso, dummodo integra merces solvatur: narratque in urbe Isphahan mulieres tales juvenia atque formæ conspicuas pro 450 libris annuis, seu 150 thaleris locandas proflare. Denique & id annotandum, quod in Mingrelia hodiernum in contractu emtionis pecunia non faciat mercium æstimationem, sed ipsa inter merces reputetur; quodque adoptio a foeminis etiam frequentissime fiat, hoc quidem ritu solenni, ut adoptans mulier mammillam sugendam porrigat filio adoptivo, ut ut adulto.

Medicæ artis studiosus porro, ne nullas sui partes hoc in libro esse puter, examinabit catalogum variorum remediorum specificorum, a vetula quadam medica in urbe Georgiæ Tifflis cum successu adhibitorum, quem sibi communicatum Autor exhibet pag. 244. seq. Nec sine jucunditate forte leget, mirum febres frigidas curandi modum, ibidem locorum haud infrequentem, quo ægrotus tempore horroris febrilis in stagnum aquæ frigidæ intruditur. De cætero rerum naturalium curiosus varia hinc enotabit, alibi haud facile obvia: v.g. vites Mingreliæ tam crassas, ut utriusque brachii amplexum quandoque excedant, itemque aliud vitium genus in regionibus Caucaſi, tam alte ad arbores excreſcentium, ut sæpius uvæ præ nimia altitudine colligi nequeant: frumenti speciem *Gom* dictam, cujus pulre in mensis suis Colchi quotidie panis loco vescuntur; tantæ fertilitatis, ut unum granum plus quam trecenta producat; sal prope oppidum *Douſla* ad paludem *Mæotidem*, naturæ sponte ex aqua marina copiosissime productum excoctumque, absque ulla hominum industria: aerem Mingreliæ insalubrem, non advenis solum summe noxium, sed indigenis quoque vitæ terminum accelerantem, in tantum, ut rarum ibi sit, annum ætatis sexagesimum attingere: promiscuam apud Georgiæ incolæ formæ elegantiam, ut de quibus Autor sancte testatur, se ex utroque sexu neminem deformem, plures vero tantum non angelica pulchritudine vidisse; foeminas in primis, tametsi hæc communiter faciem fucoco corrumpant, cum fucus ibi, haud secus ac alibi vestes ac monilia, pro ornamento reputetur: vasa denique fictilia, in urbe *Gom* fabricari solita, aquas infusas mediante continua quadam transpiratione, mirum in modum refrigerantia, in primis dum recentia sunt, adeo ut prima vice infusæ aquæ quarta pars spatio sex horarum transpirasse deprehendatur; aliaque complura hujus generis.

Hu-

Humanioribus quoque literis addictus hic non minus inveniet, quod curiositatem suam satiare aliqua ex parte queat; videbit v. g. hic notatos errores Plinii, Curtii aliorumque scriptorum, circa montis Caucaſi ſitum commiſſos; percipiet, quid de Amazonum gente, fabulis adeo decantata ſentiendum; eſſe nimirum certum genus Sytharum errantium, Turcomannis & Arabibus non abſimile, qui ſummam poteſtatem ſœmineo ſexui, perinde ac Achipenſes, deferre ſoleant, quorumque adeo reginæ non niſi ſœmineo ſunulitio ſtipentur, eas quaquaverſum comitante. Mirabitur Colchidis regionem, Argonautica quondam expeditione celebrem, hodie faciem adeo mutaſſe, ut ex antiquiorum autorum deſcriptione nil fere amplius nunc ad eam quadret, præter phasianorum copiam, quæ jam quoque adhuc ibidem reperiatur; rivis etiam auro ſœcundis, quos olim aurei velleris fabulæ originem dediſſe putant, nunc penitus apud incolas, in miſerrima ut plurimum paupertate vitam tolerantibus, ignoratis. Diſcet quoque varia, ad ſtylum ſcriptionis Perſicæ cognoscendum ſpectantia, uti quod Dei aut Principis nomen non niſi in ſumma paginæ ora ſcribi debeat, relicta dein in ſubjectis lineis lacuna iis locis, ubi id alias inferi contextus exigeret: quodque ſtylo huius gentis familiare ſit, glorioſam aliquam Principis actionem de ſervis ſaltem ejus prædicari, per reverentiam ſcilicet, quaſi ea, quanta demum ſit, adhuc dignitate ejus ſit inferior; quorſum Autor referendum autumat, quando in Alcorano dicuntur angeli mundum condidiſſe. Nec minus denique genium poeſeos Perſicæ, monſtroſis allegoriis atque hyperbolis paſſim ridicule tumida, perſpiciet ex aliquot hymnis in laudem Haly, ſi ejus gentis ſancti, conſectis a quodam *Haſan Caſy*, ob eruditionem apud Perſas claro, & ab Autore noſtro in Gallicum ſermonem translatis, quos parieti inſcriptos reperit in celebri quodam ſacello, in urbe *Com* extructo, quod ſepulcra continet magnifica ultimorum duorum Perſiæ regum Abas II, & Sefy I, una cum cenotaphio Fathmæ, filię Mouſa - Cazem, unius ex 12 illis Caliphis, legitimis Mahomedis poſt ejus generum Haly ſucceſſoribus, quam ipſam Perſæ, non ſecus ac Romano - Catholici B. Virginem, una cum corpore in cœlum raptam ſomniant, devotiſſimoque ea propter cultu venerantur; quæ an eadem ſit cum Fathma iſta, cujus alibi mentionem facit Autor, Mahomedis filiam eandem nominans, e cujus ſola progenie oriundos Mahomedani pro nobilibus reputent, ambigimus. Alia quamplurima, ad

Hiſto-

Hiſtoriam, Geographiam, aliasque diſciplinæ ſpectantia, e libro hoc allegare conſulto omittimus, veriti ne jamjam grata brevitatæ limites quadantenus ſiquis tranſgreſſi. Quod reliquum eſt, non poſſumus non indicare, Autorem præter reliquas itinerarii ſui partes, aliud adhuc opus nobis promittere magna jam ex parte elaboratum; notas videlicet in loca quamplurima Scripturæ ſacræ, quorum ſenſus dependet ex cognitione terrarum orientalium, ob cujus defectum paſſim in iis explicandis hallucinatos ait interpretes, quos proinde ex propria experientia & autopſia corrigere geſtit; confidens, ſe tanto tutius exinde argumentum capere poſſe, quo certius ſit, mores iſtorum locorum non tot ſubinde mutationibus eſſe obnoxios, quot noſtri; ſed eosdem propemodum hodieque deprehendi, quales vel ante duo annorum millia fuiſſe ab autoribus feruntur. Tametiſi vero opus hoc omnium ultimo inter ſuos labores reliquos luci publicæ deſtinet: haud tamen diſſimulat, fieri poſſe ut ejus editionem acceleret, ſi quidem publico id gratum fore inaudiat: cujus arbitrio etiam committit, num tertiam & quartam itinerarii ſui partem ante ſecundam typis evulgatam malit, ſi forte hæc non ita cito parari poſſet, aut iſtarum argumentum curioſo lectori magis ad palatum eſſet. Optime dubio procul faciet nobiliſſimus autor, ſi omnia atque ſingula, quam citiſſime id fieri poterit, prelo jubebit ſubjici, nec eruditi orbis deſiderium, ex præguſtu præſentis libri enatum, diutius ſœuſtrabitur.

REFLESSIONI GEOGRAFICHE CIRCA
le Terre incognite dal P. D. Vitale Terra
Roſſa de Parma.

Reflexiones Geographicæ circa Terram incognitam, auctore Vitale Terra Roſſa, Parmenſi,
Philophiæ & Theologiæ Doctore, &c.

Paduæ, 1686, in 4.

Ipſe clariffimus auctor tres libri ſui partes in fronte conſtituit. I. vult probare, incognitas terras primum omnium a Venetis patriciis dete-

B

ctas

ctas esse: II. expetere exactiorem Antiquæ & Novæ Geographiæ conciliationem: III. defendere contra recentem Geographum M. A. Baudrandum non ficta esse, quæ a Venetis circa incognitas terras manifestata fuerint. In primo & ultimo operosus est, medium uno fere capite absolvit. Etsi vero paradoxa proponere videtur, tamen ita eadem disputando explanavit, ut facile inveniat, qui nihil ab eodraditum esse, quod præter fidem sit, existiment. Etenim notionis diversitate præmissa, qua nunc latius *incognita Terra*, nunc arctius intelligatur; primum aggreditur Septentrionalem Americam, quam ab Antonio Zeni, Nobili Veneto, iussu regis Frislandiæ in oceanum A. 1390, atque ita ante Columbi navigationem, emissio, inspectam & invasam fuisse, & quidem ex parte, quæ *Esotilant* vocetur, non modo Ramusii, sed inprimis etiam Domini de la Motte le Vayer, qui præceptor Regis Galliarum fuit, testimonio probat. Addit ex Sylva Petri Messæ, aut annexis ejus, Columbum invenisse Venetis descriptionem hujus Zeni, eaque usum fuisse in navigationibus, quibus novum dicitur orbem aperuisse. Deinde ostendit, Asiæ maximam partem Europæis vere incognitam, a Marco Paulo Veneto, ejusque patre ac patruo, fuisse detectam atque descriptam, & quidem seculo Christiano XIII. Hos autem non tantum Tartariæ regiones & Chinense regnum manifestasse, sed filium etiam Paulum Africæ australis partes quæ in illud usque tempus ignotæ fuerant, pervagatum, ex itinere tabulam domum attulisse, quæ insulas Zanzibar, Madagascar, & Caput Bonæ Spei (sine tamen hujus nomine) delineaverit, quæ tabula adhuc in templo S. Michaelis de Murano adservetur, & cum Lusitanorum posteriori descriptione apprimè conveniat. Occidentalis Africæ litora etiam quadraginta annis ante Vasçi de Gama famosam navigationem ab Alluio Mosto, itidem Veneto, A. 1455 usque ad Rio Grande circa undecimum & dimidium gradum ultra Equatorem perlustrata esse, nec Portugallos, qui idem tentassent antea, ultra sextum gradum pervenisse; etiam Mostum longius processurum fuisse demonstrat, si invenisset, quo interprete cum barbaris locuturus uteretur. Hæc duobus primis Capitibus fuisse copioseque proposuit. Capite IV. examinat Petri Petruccii universalem Tabulam A. 1640 vulgatam, in qua sub Polo Arctico magnas insulas locari, etiam Meridianum Circulum per montem, ignotum ceteris, perducere, & alia nova

ac inaudita proponi, citra approbationem edocet. Capite V. occasione enarrat, qua Magellanus australem terram invenerit, laudatque Mercurium Geographicum, qui jam Romæ excudatur augeaturque, in quo multæ terræ australes, a Sansone relicte suis nominibus illustrentur. Hæc & similia per aliquot Capita usque ad XII demonstravit. Ibi vero quasi alteram operis sui partem (nam de conciliatione brevis est) hoc est, confutationem Baudrandi suscipere instituit, qui Marci Pauli promontorium *Beach* & insulam *Javam Minorem*, ac Nicolai Zeni *Frislandiam* & alia in Indicem fictorum, quem Geographiæ suæ subjunxit, abjecerit. Primum generaliter ex naturali historia respondet, progressu temporum regiones, maritimas præsertim, ac insulas varie mutari, & harum aliquas novas oriri, veteres diminui, aut intercursum aquarum in plures dividi, aut plane absorberi, ut non statim neganda sint, quæ veteres quodammodo aliter scripserunt, quam hodie inveniuntur. His usque ad XXIII Caput exemplorum multitudine probatis, ad ea quæ objiciebantur, singulatim respondet, & quidem non ficta esse, quæ a Paulo Veneto prodantur, sed *Beach*, *Locach* & *Maletur* nunc posse aliis nominibus insigniri: *Javam* autem *Minorem* ad incognita sub Austro pertinere, quæ cum rarius nostra ætate adeantur, fieri, ut sola Major, in qua Hollandi sedem Indicarum negotiationum posuerunt, simpliciter *Japhe* nomine significetur. Operosius autem probare nititur, insulas septentrionales *Frislandiam*, *Portlandiam*, *Grislandiam*, a Zeno descriptas, non esse separatas insulas, sed partes Islandiæ nostræ, quod Capite XXIV potissimum, historiam Zeni persequendo, videtur satis perspicuum facere. Hæc præcipua sunt, quæ in libro hoc continentur: cetera quæ ad extollendam Nobilium Venetorum gloriam ubique larga manu insperguntur, nostrum non est attingere, qui id solam nunc conquirimus, quod ad literaturæ laudem pertinet.

AN ANSWER TO CERTAIN QUÆ-
res by the D. of B. and to the Considera-
tions of an unknown Autor, concern-
ing Toleration: hoc est,

Responsio ad Quæstiones quasdam propositas a
D. de B. ut & ad Considerationes incertiautoris,
de Tolerantione religionum.

Londini, apud Sam. Smith, 1685, in 4.

Respicit tractatus hic alium quendam breviorum, a Georgio Duce Buckinghamiæ (quem & literæ initiales in rubrica præsentis in-
nuunt) conscriptum aliquo abhinc tempore, ac eodem, quem dixi-
mus anno tertia vice Londini recusum, cui Titulus: *A short Discourse
upon the Reasonableness of mens having a Religion*, sive Discursus
brevis de ductu rationis in hominibus religionem habentibus. Ten-
tavit in eo Celsissimus Autor eorum temeritatem convincere, qui religi-
onem nihili facere, ingeniosum facinus autumant. Placuit vero ipsi,
quo tædium, quod pleraque hujus generis scripta comitari solet, me-
lius evitaret, novam quodammodo hac in re viam inire, omisissque
demonstrationibus, (quas hic a plurimis in vanum jactari existimat,
cum in materiis fidei creditu potius, quam scitu opus sit) per argu-
menta saltem a probabili petita incedere, hominemque adeo per so-
las rationis vires ad amplectendam religionem Deique cultum indu-
cere, seposita in tantum Scripturæ autoritate, cum hæc ab hominibus
nulla religione imbutis non agnoscat & sic frustra allegetur. Suc-
cinctis ergo ratiociniis ordine ostendit, verosimilius esse, mundum
hunc ab ente quodam naturæ perfectioris ac magis intelligentis in
tempore conditum, quam ex seipso ab æterno fuisse; porro, ens illud
seu Deum majorem de humano genere, quam de aliis animantibus cu-
ram gerere; esse in homine quid divinæ quadantenus naturæ cogna-
tum; illud immortale esse & arbitrii aliquam libertatem habere: De-
um esse summe justum, indeque nos ob actiones a voluntate nostra
pendentes in altera vita præmiis ac pœnis afficere; beatitatis tamen gra-
dus aut suppliciorum durationem per conjecturas ejusmodi determi-
nari non posse. Denique eam nostri partem, quæ ad Deum propius
accedat, unice ducem nobis ac directricem esse debere in eligenda
melioris cultus via; eam vero dubio procul fore illam, quæ perfectiones
divinæ naturæ congruas, virtutesque quam maxime commendat, re-
ligionem nempe Christianam, ac inter hujus quidem varias sectas
illam,

illam, quæ pariter virtutem probitatisque studium præ aliis in-
culcet: quænam autem illa sit, cuique proprio studio investigandum
relinquit, cum pro se quisque rationem Deo reddere sit obstrictus.
Cæterum intrinsecum illum instinctum, cum ex particula illa divinæ
naturæ cognata dependeat, nullatenus cogi debere, ac proinde ei con-
trariari esse speciem peccati in Spiritum Sanctum. Concludit itaque
nil magis sensui ac rationi adversum esse, quam molestias creare illis,
qui Christianismi quidem consortes, non tamen in omnibus cultum
divinum spectantibus exacte nobiscum consentiant: cumque Angliæ
sux quietem ex maturiori hujus rei deliberatione dependere existimet,
tres sub finem scripti quæstiones proponit suis conterraneis expen-
dendas, ad commendandam ipsis diversarum religionum tolerationem
tendentes.

Atque hæ ipsæ sunt quæstiones illæ, ad quas respondere voluit
præsentis tractatus Autor, comprehensis simul Considerationibus il-
lis, quas ignoti nominis scriptor, Ducis exemplo stimulatus, ad ulterio-
rem in negotio hoc tolerationis persuasione ediderat. Scilicet cum
utrumque illud scriptum haud parum ad subruenda regni Anglicani
statuta, extraneas omnes religiones vetantia facere videretur, vel ideo
tacendum sibi non putavit Autor, ne leges istæ gubernationem Ec-
clesiæ ac status concernentes injustitiæ aut tyrannidis incusarentur, aut
nude solum sanctionis primitivæ autoritati favorivæ præsentis regimi-
nis inniti dicerentur, si nihil ad ratiocinia ista, in se quidem non adeo
firma, prima tamen fronte satis speciosa regeretur. Præmittit au-
tem, quam inconveniens sit variarum sectarum tolerationem uno in re-
gno suadere, cum hac ratione nec idololatræ, nec Mahometani, nec
ipsi athei, excludendi venirent, dum singuli horum conscientiæ liber-
tatem sibi exposcant: & licet ad solos Christianos assertio restringenda
dicatur, tam dissonas tamen inter hos sectas dari, ut una alteram mul-
to minus tolerari posse clamet, quam ipsissimam paganorum supersti-
tionem: nec adeo determinari posse, quænam altera tolerabilior sit,
cum & hic *pereant per mutua vulnera fratres*. Quam periculosa et-
iam sit ea doctrina, monstrat exemplo diversarum sectarum, v.g. Qua-
kerorum, itemque polygamix patronorum, quarum principia non
possint non quietem bene ordinati regiminis convellere, si singulis
conscientiæ libertas indulgenda dicatur.

Ordine hinc adgreditur quæstiones a Duce Buckinghamiæ ad ex-
pendendum propositas, quarum *prima* hæc est: Num quid dari
queat magis directe oppositum doctrinæ ac praxi Salvatoris, quam
ulla ratione in negotio religionis homini vim inferre, & consequen-
ter, numne hoc facientes iuste pro Antichristianis sint reputandi?
Secunda: An quid magis inhumanum, barbarum aut ridicu-
lum esse queat, quam iudicium hominis aliter, ac per sanam ratio-
nem convincere velle? *Tertia*: Numne praxis talismodi semper rui-
nam ac destructionem regionibus, ubi recepta, attulerit, sive Mo-
narchiæ fuerint, sive liberæ Respubl. & annon experientia docuerit
praxin contrariam utrisque proficuum extitisse?

Tametsi vero longum nimis foret, omnia illa argumenta, quibus
Noster contra propositiones istas utitur, sigillatim adducere; potiora
tamen eorum capita paucis indicare haud gravabimur. Ad *primam*
ergo illam quæstionem respondet, multa quidem dari, quæ doctrinæ
ac praxi Salvatoris magis adversentur; puta crimina pleraque, utpote
per expressum in scripturis interdicta, cum e diverso nullibi disertis
verbis compulsio talis prohibita legatur. Cæterum Christi exem-
plum, externam nemini vim inferentis, cum regnum ejus non esset de
hoc mundo, non ob stare quo minus magistratus ex officii ratione ad
coercendos aut ejiciendos perversos vim adhibere queat. Protestatur
vero, se hac ratione portam inquisitioni apertam nolle, quin potius cer-
to statuere, ne pessimam quidem hæresin ultimo supplicio iuste puni-
ri posse. Quod vero illi pro Antichristianis habendi dicantur, qui ul-
lam in fidei causa coactionem admittant, id vel maxime ad eos quadra-
re, in quorum favorem Toleratio tam speciose defendatur: notum e-
nim esse, quid Romano-Catholici hac in parte sentiant: & quam duras
leges secta Independentium in Nova Anglia, ubi scilicet primariam fi-
xere sedem, hac in re receperit, ex adductis variis eorum statutis con-
firmat, gravem multam & quandoque mortem irrogantibus iis, qui ab
unitate religionis ibi stabilitæ deflectere audeant; dum v. g. hæresis
banno aut morte plecti jubetur; comprehensis etiam sub hoc nomine
variis punctis, multæ adhuc disceptationi obnoxiiis: Muggletoni aut
Rævi scripta legens 10 libris mulctatur: Quakeri ibi hospitium præ-
bens 40 Shillingis mulctatur: Quakerus vero ipse bannitur, rever-
tens fustigatur, inusto etiam stigmate, denuo rediens morte mulcta-
tur. Ad *secundam* quæstionem regerit Autor, externam compulsio-

nem

nem ac leges pœnales non eo tendere, ut convincant homines perversos aut praefratos, per viam quandam demonstrationis, sed saltem, ut obstrukciones amoveant, quæ alioqui aditum ad sanam eorum rationem occluderent: in his enim non tam convictione iudicii, quam correctione mentis ac morum opus esse, perinde ac in pueris petulantibus, ubi Orbili ferula plerumque plus, quam prolixi & graves discursus habeat ponderis: obstinatos nempe sic afflictos ad conversionem sensim disponi ac ad pensitandam maturius illam religionem, quam alias proterve, utut nunquam cognitam, spreverint. Ad quæstionis *tertiam* prius membrum responder per instantias contrarias regnorum Daniæ, Sueciæ, Angliæ item sub Elisabethæ regimine, ubi appareat religionis unitatem regni felicitati nec quidquam aut nocere aut nocuisse: Judæorum quoque pristinam rempublicam allegat hoc nomine, cujus nempe prosperitas hoc ipso medio, sub regibus etiam ac cessante sensim Theocratia, quam maxime promota fuerit. Quod vero unum alterumve regnum, Catholica religioni addictum, hoc ex capite detrimentum sensisse perhibeatur, id non adeo imputandum esse exclusioni diversarum religionum, quam iudicio summi Numinis, resistentiam nimis crudeliter veritati factam sic punientis. Quoad alterum quæstionis membrum præmonet, haud facile exempla ejus rei suppetere, cum vix ullibi promiscua religionum ac indistincta toleratio stabilita reperitur: cæterum quam tristes ea effectus habere soleat, satis in Angliæ regno apparuisse temporibus usurpati regiminis, seu Interregni, ubi omnibus sectis porta fuerat aperta. Ad instantiam a fœderato Belgio petitam fusius respondet; monstrans, quomodo toleratio ibi non tam arbitrii, quam necessitatis fuerit sub initium stabilitæ illius Reipublicæ, cum primitus ex variarum religionum hominibus, quæ pro ea in bellis pugnauerant, coaluisset: quod vero indistincta sectis licentia ibi postmodum indulta non fuerit, evincit exemplo Soci-nianorum & Arminianorum, satis graviter istis in regionibus aliquando afflictorum. Præterea monet, non tam grave inde Belgio, quam quidem Angliæ periculum impendere, ob diversam reipublicæ iudiciorum ac regiminis formam, naturalis quoque temperamenti seu genii discrepantiam. Multum tamen ibi quoque discriminis ex variarum sectarum receptione statui observari, cum semper metuendum sit, ne tales sectarii iogruente domestico tumultu aut externa irruptione ho-

stium

stium factioni studeant. Denique postquam ita ad quæstiones respondit Autor, rationem monstrat, quomodo plerumque illi, in quorum gratiam leges regni, tolerationi adversantes, & conformitatem fidei saltem in externo cultu exposcentes, maxime impugnari soleant, puta Papistæ, Presbyteriani, Independentes, Anabaptistæ, Quakeri conformare se legibus istis valeant, etiam ex propriis cujusvis harum sectarum principiis, & quomodo vi horum neutiquam opus habeant, ut sua singulis conventicula concedantur, cum absque ulla conscientia coactione illis carere valeant. Caterum singulis illis quæstionibus Auctor interferit Considerationes, quas ab ignoto autore adjectas supra diximus, quæque decem in universum sunt, iisque una opera respondet, ostendens, quomodo rationes non concludentes, similia incongrua, loca denique Scripturæ parum aut nihil ad rem faciendâ pro stabiliendo suo asserto iste passim adhibuerit.

**MARCELLI MALPIGHII, PHILOSOPHI
& Medici Bononiensis, e Regia Societate, Opera
Omnia, Figuris elegantissimis in æs incisiss
illustrata, Tomis duobus comprehensa.**

Londini, apud Rob. Scott & Georg. VVells.
anno 1686, in fol.

INDUSTRIOS inter rerum naturalium scrutatores, quibus ævum hoc ipsum præ aliis coruscat, ceu primæ magnitudinis stellam ingeniosissimum enitere *Malpighium*, Opuscula politissima temporibus diversis, diversisque in locis hætenus in lucem ab Ipso emissæ satis deprædicant; utpote quæ tanto avidius semper ab indefessis naturæ cultoribus arrepta fuere, quanto certius constitit, nec quicquam ibi, quod non ex abstrusissimis adeoque intimis Naturæ recessibus singulari prorsus ac felici Viri prælaudati dexteritate erutum sit atque detectum, iri deprehensum. Quamobrem in proclivi nobis erit augurari, Volumen præfens quo universa Autoris celebratissimi opuscula junctim in duos tomos distributa, nitidisque perquam literis exscripta exhibentur, omnibus Malphigianum nomen venerantibus fore acceptissimum. Complectitur Tomus primus cum primam Plantarum Anatomies partem, prout Londini anno 1675, repetitis de ovo iacubato observationibus, acepi-

ac epistolis quibusdam circa idem argumentum, Oldenburgium inter ac Malpighium reciprocatis, aucta prodiit tum literas binas (vel si mavis, epistolam unam) ad *Jacobum Sponium* anno 1681 exaratas, ac ungu-
larum & glandularum non minus texturam, quam structuram uteri exponentes, primum in Transactionibus Philosophicis Anglicanis anno 1684, num. 159. & 160; hinc in Bibliotheca quoque Anatomica Genevæ A. 1685 impressa evulgatas. Altero vero tomo secunda Plantarum Anatomiz pars anno 1680 itidem Londini edita, neque non Dissertationes Epistolice varii argumenti, v. g. de bombyce, de formatione pulli in ovo, de cerebro, de lingua, de externo tactus organo, de omento, pinguedine ac ductibus adiposis, de viscerum structura, de polypo denique cordis atque pulmonibus, typis haud unius loci antehac exscriptæ, comprehenduntur, quibus operosius tamen hic recensendis, cum eruditorum vix ullum lateant, non est cur nostram addicere velimus operam; unice tantummodo dolentes, a Bibliopola vel quocunque alio, qui operum edendorum gessit curam, additionem figurarum ad cerebrum, linguam & pulmones spectantium, item Epistolæ ad Oldenburgium quondam de reticulari pulmonum atque lienis musculo conscriptæ, & Transactionibus Philosophicis Anglicanis anno 1671, num. 71 insertæ, in eo ad minimum exemplari, ad nostras quod pervenit manus, fuisse neglectam.

**TRAITE' DE L' ACTION DE L' ORATEUR,
ou de la Prononciation & du Geste. Tres-necessaire
&c. Par Mr. CONRART &c.**

Tractatus de Actione Oratoris, sive de Pronunciatione & Gestu, perquam necessarius omnibus, quibus publice habendus sermo est.

Autore Dn. CONRARTO.

Ad Exemplar Paris. M DC LXXXVI. in 12.

Quod a Marco quodam Regulo publice olim exprobratum sibi Secundus meminit Plinius, *seculi sui eloquentia se non esse contentum*, id verendum ne in Nobilissimum *Conrartum* jactaturi sint, qui eloquentiæ

quentiæ artem, aut ejus saltem, quam vocant, theoriam eo fastigii, seculo nostro adspirasse putant, ut quo progrediatur, non habeat. Istud vero quemadmodum sibi laudi probum duxit Plinius; ita nec sua defraudandus laude doctissimus Autor, qui non ingeniosam magis, quam utilem in formanda Orationis voce ac gestu operam posuit. Quæ eisi postrema vulgo Rhetoricæ pars numeretur; Demosthenis tamen iudicio, priorum trium vim omnem atque gratiam aut continet aut supergreditur. Ac sane hodie, ut quisque *λαμπροφώνος*, aut saltem *μεγαλοφώνος*, præsertim si manus, quas Cicero loquaces, Gellius argutas vocat, aptare rebus noverit; ita vel doctissimo Orationi ipse cetera indoctior multo, dubiam facit palmam aut præripit. Quam in rem plura veteris ac recentis ævi exempla Autor primo inseruit capiti. Ubi exposita Actionis dignitate omnibus peræque necessaria, Cap. secundo illis cum D. Chrysostomo dicam scribit, qui ab Homiliis sacris cultum ejus exquisitiorem abesse volunt: allegato pro sententia sua Apostolorum etiam exemplo, quos eodem usos, triplici hoc (elegantiori quidem forte, quam firmiori) probat argumento. (1) quod Jacobus & Johannes a Christo vocentur filii tonitru: (2) quod Apostolus in Actis testetur, se cum lacrymis suos exhortatum: (3) quod una cum reliquis artibus hanc quoque Divino munere ipsos accepisse verisimile sit. Hinc ipsa Artis præcepta 12. omnino Capitibus subjungit, accersitis undecunque vocis formandæ, corrigendæ, flectendæq; subsidiis generalibus, haud passim obviis: detectis etiam reiectisq; vitiis adversantibus, inter alia (c. 6.) false ridet, quod in aliquo e suis Concionatore observavit, qui præcipua sermonis sacri capita tussi distincturus, ne qua oblivisceretur istius elegantiae, singulis intervallis, in autographo, typis post obitum ejus expresso, adscripserat voculas tussientium sono respondentem: hem, hem, hem! Inde ad medentia his aliisve specialia magis Autor descendit subsidia, quæ vel rei sive materiæ tractandæ (cap. 6.) vel adfectuum (c. 8.) vel certæ partis orationis (c. 9.) vel figuræ (c. 10.) vel periodi denique ac singulæ in ea vocis (c. 11.) ratio suggerere ac flagitare possit. Gestuum denique decus omne sequenti gemino c. 12. & 13. persecutus, de usu genuino præceptorum suorum postremo c. 14. differit. Qui etsi amplior haud dubie civibus suis futurus est, quorum indolem, mores ac institutum passim sequitur, non contemnendus tamen & nostris superforet, si, qui Gallice nesciunt, Latine reddendum acciperent libellum.

Con-

CONCORDIA TRA LA FATICA

e la Quiete nell Orazione &c. da Paolo

Segneri. i. e.

Concordia laboris & quietis in oratione, a Paulo Segnerio, ex Soc. Jesu, in responso ad religiosum quendam descripta.

Bononiæ, apud J. Recaldinum, 1681. in 12.

Quid in hoc libello, quo nuper admodum potiti sumus, per orationem, ejusque laborem & quietem intelligatur, ex Myssicorum, quos vocant, Theologorum nomenclatura discitur. De oratione autem loquentes, non tam precum vocalium formulas & recitationem, quam actum mentis de Deo cogitantis, & ab eo aliquid desiderantis, aut eum contemplantis intelligunt, ideoque in duas partes cultum hunc Dei distinguunt, nempe in Meditationem & Contemplationem. Posteriores pro perfectissimo Christiani & religiosi hominis opere habent; simul tamen rarissimam & pro singulari Dei dono æstimandam esse agnoscunt. Quanquam vero neminem, qui Christianam religionem proficitur, latere possit & debeat, preces omnes non nisi elevata in Deum mente, digne & pie fieri posse, adeoque verborum strepitum & copiam, distractis ad alia cogitationibus, non solum nihil proficere, sed & ob abusum rei sanctissimæ, & ob irreverentiam erga Divini Numinis omniscientiam & omnipræsentiam, vitiosam esse, ut proinde ad pias preces necessario requiratur attentio, sive, ut dici solet, devotio: majus tamen & sublimius aliquid sub orationis mentalis titulo, ejusque primario apotelesmate, i. e. in contemplatione invenisse sibi visi sunt, a multis seculis, sive Patres quidam, quos vocamus, Ecclesiæ, Gnostico-rum impiæ jactationi veram & salutarem γνῶσιν opposituri, sive Anachoretæ & Monachi, ex quibus, qui labore manuum vacabant, omne otium suum in studio isto vel meditandi, vel contemplandi transigebant. Et primus quidem, qui vel rem ipsam, vel artem & disciplinam tradidit, Dionysius quidam celebratur, quem olim crediderunt Atheniensem illum senatorem, sive Areopagitam esse, qui ex D. Pauli concione Act. XVII. 34. ad Christi fidem pervenit. Secuti sunt post-

C 2

modum

modum ejus methodum alii, fuitque quædam inter Theologos superiorum seculorum æmulatio, ut alii dogmatum subtilitatem, alii meditationis & contemplationis sanctitatem sectarentur; illi *Scholasticorum*, hi *Mythicorum* cognomine insigniti. Verum post Reformationem religionis, ante annos hos centum & septuaginta, quemadmodum de aliis multis circa fidem & cultû capitibus, ita & de Theologia illa Mystica, in sententiarum itum est divergia, & in Ecclesiis, quas vocarunt, Protestantium commendata illa tantopere, & in artem quandam redacta a religiosis & monachis contemplatio, suspecta haberi coepit: sive quod deprehenderent Reformatores, falso antiquitatis titulo illam niti, & *Dionysium* istum non Arcopagitam, sed alium longe juniorem Apostolicis temporibus esse; sive quod illusioni gloriationem de abstracto mentis cum Deo commercio periculoissime expositam esse crederent; sive denique, quod singularis prærogativæ & meriti in alios Christianos redundantis affectatione, ab ordine monastico excogitatum arbitrantur. E contrario, qui veteribus institutis sub autoritate Romanæ Hierarchiæ insisterunt, tanto magis niti voluerunt, ut mysticum illud, quod vocabant, exercitium meditationis & contemplationis, magis magisque excolerent: eamque operam non viri tantum magno numero, ut ex libris constat, impendebant, sed eorum industriam aui sanctimoniam foeminae etiam æmulatae sunt, inter quas maximum nomen & sanctitatis characterem, decreto Pontificio, superiori seculo adeptæ est *Teresa*, ordinis *Carmelitici*, qui dicitur, reformatrix. Fuerunt & ex Protestantium partium Theologis, qui ex *Mythicorum* libris seligenda & imitanda esse existimarunt, absque superstitionis & illusionis periculo, non pauca, & Lutherum prævisse sibi hæcenus indicarunt, qui aliquot *Mythicorum* libros, cum *Scholasticorum* ariditate scilicet comparatos, pietatis nomine elogiis suis dignatus est, inter quos fuit, ut notum est, *Taulerius*, & Autor libelli, qui *Theologia Germanica* nomen præfert. Alii ultra limites sobriæ Theologiæ evagati, in Enthusiastarum errorem lapsi sunt, ut in Misnia nostra *Valentinus VVeigelius*, nonnullique alii recentiores, quos hic percensere non est opus. Egregiam de origine *Mystica* Theologiæ, ejusque usu & abusu informationem, ex nostratibus præstitit Vir Clarissimus, nostræque Academiæ, dum viveret, decus singulare, *Jacobus Thomafius*, edito anno 1665, *Schediasmate historico, de Philosophia Gentili, Gnosticorum*

heresi, & Theologia mystica, libello profecto aureolo, dignoque qui recens in plurium manibus versetur. Multum etiam lucis afferent, quæ libro de *Christianismo*, Germanice edito, & in Actis nostris anno 1685, p. 343 commendato tradidit, gravissimis non in litteras minus, quam Rempublicam meritis illustri Dn. *Seckendorffius* lib. III. c. VIII. §. 7. & in Additionibus. Exculta vero, ut dicere coepimus, in Ecclesia Romana ex instituto suo magis magisque, (ut ex librorum, variis linguis, præsertim in Gallia editorum copia judicare licet) Mystica illa, sive contemplativa vel doctrina vel praxis, annis proxime præteritis dissensum peperit, de quo ex diurnis vel hebdomaticis rerum novellarum relationibus aliquid inaudivimus, indicato quodam D. *Michaele de Molinos*, qui ob errores in hac ipsa mystica Theologia censuram Pontificiam incurrerit. Sed nonnisi paucos ante menses Molinæi vel Molinosii istius liber nobis allatus est, Italica lingua, (quanquam Hispanica prius scriptus esse perhibetur) sub titulo, *Guida Spirituale, sive Manuductio anima soluta vel extricata per viam interio-rem, ad acquirendam contemplationis perfectionem, divitemque interne pacis thesaurum*. Nacti autem sumus duas editiones, quarum prior Romæ prodiiit anno 1681, quæ quarta dicitur, & a typographo *Michaele Hercule*, Cardinali *Carpeggio* dedicata est; altera Venetiis anno 1685 recula. Prolixæ & honorificæ commendationes libro in Romana in primis editione præfixæ sunt; *Martini* nempe *Thannez*, Archiepiscopi Rhegii Calabriæ; *Francisci Maria de Bononia*, Generalis Ordinis S. *Francisci*; *Dominici a S. Trinitate*, Generalis olim Carmelitarum; *Martini de Esparza* e Soc. Jesu, Theologi in Congregatione Romana rituum & inquisitionis; *Francisci Gerez*, Capucini, ordinis sui Definitoris Generalis, omnes etiam Majo & Junio anno 1675 datæ: tum *Jacobi* Archiepiscopi Panormitani in Sicilia mense Jun. 1681. Accessere etiam approbationes ordinariæ Magistri Palatii, ejusque Vices gerentis, & præfatio a quodam Carmelitarum, ut videtur, *Provinciali*, *Johanne de S. Maria*. Hæc præsidia tamen omnia (ut intelleximus) a censura tutam non præstiterunt Auctorem.

Oppositus autem huic Molinæi libro est, quem referendum hic suscepimus, tractatus *Pauli Segnerii*, eadem lingua facunde & subtiliter scriptus; præmissa itidem concessione Generalis Jesuitarum Præpo-

siti *Joh. Pauli Oliva*, & Vicarii Archiepiscopi Bononiensis, *Con-*
troverſiæ cardo in hoc vertitur, quænam ex duabus, quas *directores*
conſcientiarum, & *Patres confefſionarii* commendare ſolent, methodis
 viæ Spirituales, *meditatione* nempe & *contemplatione*, alteri præfere-
 da ſit. De hoc diſputari in utramvis partem licuiſſe, non erat forte
 quod dubitaretur; ſed *Molinæus* iſte ita defendiſſe viſus eſt *contempla-*
tionem, ut *meditationi* plus juſto detraheret, talibusque vel rationibus vel
 phraſibus uteretur, quibus non tantum ab adverſario hoc refutari, ſed
 & Romæ condemnari tandem, ut fertur, meruerit. Ignotum tamen
 nobis eſt, an illi ob hunc ſolum, quem indicavimus, libellum (cui &
 alius de *quotidiana communionis utilitate* adjectus eſt,) an ob alia vel ſcri-
 pta, vel facta cenſura incubuerit. Annotabimus interim aliqua, quæ
 in *Molinæi* doctrina *Segnerius* rejicit.

Conveniunt ſic ſatis in definitione & diſtinctione meditationis,
 & contemplationis. *Molinæus* in allegati libelli præfatione *Medita-*
tionem eſſe ait, cum intellectus *mysteria fidei* attente conſiderat, ut veri-
 tatem eorum agnoſcat, ideoque de ſingulis eorum partibus diſſerit, ad
 movendos voluntatis affectus. *Contemplationem* autem vocat, quando
 anima veritatem, ſive per habitum ex diſcurſu acquiſitum, ſive per divi-
 num lumen cognovit, oculosque fixos in ea tenet, illamque jam ſincere in
 quiete & ſilentio intuetur, ita ut amplius ei opus non ſit con-
 ſideratione, diſcurſu aut alia probatione, qua voluntatem ad amorem
 convincat, ſed veritatem admiratur, & in ea pendet. Hæc, ait, eſt ora-
 tio fidei, oratio quietis, recollectio interior, ſive contemplatio. Dein
 differentiam inter acquiſitam & infuſam operoſius explicat, & hanc
 verbis *Tereſiæ* deſcribit, effectumque ejus ex *Hugone* Cardinale notat
 eſſe ſubjectionem voluntatis noſtræ ſub voluntatem divinam, ſive pacem
 & quietem voluntatis noſtræ, ejusque conformitatem cum divina. *Se-*
gnerius hæc fere tranſiens, reprehendit proœmium *Molinæi*, in quo il-
 los tantum contradicſturos, damnaturosque eſſe doctrinam ſuam pro-
 nuntiat, qui eam aut non intelligant, aut non ſint experti. *Sic aſp-*
erant ſibi ſemper, ait, *apertum tenent*, in quod rationibus convicſti, ſeſe reci-
 piant: quæ annotatio adverſus alios quoque, *mysteria*, nescio quæ
 nobis obtrudentes, & eodem gladio ancipiti commenta ſua defenden-
 tes, uſui eſſe poteſt. Monſtrat inde ab initio Autor extrema, ſive
 abusus, tam meditationis, quam contemplationis. Et in illa quidem
 per

per defectum aberrare eos, & minus juſte facere oſtendit, qui ſinem
 in ipſa meditatione quarunt, nec per eam tandem ad quietem, ſive frui-
 tionem Dei, qualis in hac vita poſſibilis eſt, aſcendunt. In altero extre-
 mo per exceſſum peccari ab iis, qui tranſilire quaſi gradus meditatio-
 nis velint, & ſtatim cum Moſe in apicem montis, in caliginem in
 qua eſt Deus, i. e. in contemplationem penetrare. Et quoniam hanc
 methodum extollit commendatque *Molinæus*, *Dionyſii* illius myſtici
 dicto quodam innitens, alio ſenſu hunc explicat *Segnerius* cap. 2, me-
 diam vero ipſe viam cap. 3. indicat: nempe, ſi Deus meditantibus
 quietem illam in contemplatione concedit, ut illa dilato meditandi la-
 bore utantur: ſi non concedat, ad laborem illum redeant; aridita-
 tem itaque & inertiam tolerant quidem, ſed non foveant, aut magni
 faciant, ut docet *Molinæus*, ſemper quaſi per ſaltum & neglectis medi-
 is lectionis, meditationis, & precum, ſoli contemplationi inherere
 ſuadens. Præcipua inde argumenta iſtius perſequitur *Segnerius*, &
 quia ille ex regula Apoſtolica, manendum cuique eſſe in vocatione ſua, ra-
 tiocinatus, contemplantem negat ad meditationem debere redire, quia a
 ſtatu in ſtatum non eſt tranſeundum; oſtendit hic, non fieri talem tranſi-
 tionem, ſed tantum ab actu in actum. Improbatur igitur effatum *Moli-*
næi: quod qui ad contemplationem vocatus eſt, ſive acquiſitam, ſive in-
 fuſam, demittere ſe denuo non debeat ad meditationem, ſub prætextu
 humilitatis: habere enim mille humiliandi ſe occaſiones, et ſi non exeat
 ex ſtatu ſuo, licet aridiſſimam & deſolatiſſimam eam eſſe deprehendat. Im-
 probatur etiam regulas ab illo propoſitas, per quas ad contemplationis
 apicem perveniri poſſit; quia quæ ex mera gratia Dei conceduntur, le-
 gibus ejus modi conſtringi non poſſint. Hæc fere parte prima habentur.
 Parte ſecunda refutat *Molinæi* dogma, quod Deus tantum in
 abſtractiſſimo conceptu objectum ſit contemplationis, præteritis nempe
 attributis ejus eſſentialibus, negatque *Thomam Aquinatem* ita ſentire;
 minime vero omnium excludi debere Chriſti humanam naturam: ſic e-
 nim renovari hæreticorum quorundam errorem, quem refert ex *Alva-*
ro Pelagio de planctu Eccleſ. lib. II. c. 52. his verbis: *Aſſerebant quod eſſet*
imperfectionis eiſdem, ſi a puritate & altitudine ſue contemplationis tan-
tum deſcenderent, quod circa paſſionem humanitatis Chriſti aliqua cogi-
 taſſent. Impugnat etiam ob impoſſibilitatem aliasque rationes aliam
Molinæi legem, quod contemplantes deponere neceſſario aut ſopire ſal-

sem debeant, omnes imagines, omnes intelligentias, omnes affectus, negatque Thomam ita sensisse. Speciatim inventum noviter vocabulum *Intuitus fixi* (*guardo fisso*) repudiat & incantationi cuidam æquiparat, Bernardum citans, qui contemplationem definit *elevationem mentis in Deum suspense*, nempe per singularem Dei gratiam, non *seipsam suspendentis*. Reprobat etiam inventum istud, ob absurdum quod continere dicit, quasi in actu contemplationis homo nihil amplius agere debeat, sed solum agentem Deum pati; cum tamen gratia teneatur cooperari, neque superbiæ attribuenda sit illa cooperatio, sed obedientiæ. *Teresiæ* phrasæ & dogma, etsi fœminæ, doctoribus his novis præfert, monetque quam subjecta sit illusioni tanta defigendo intuitu nostro præsumtio, quamque convenientior omnium facultatum nostrarum obsequiosa applicatio. Ita fiet, ait, ut quod non assequitur imaginatio, assequatur intellectus, & denique suavis affectus amoris. Subjungit Thomæ sententiam, qui scripsit: *motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis &c. sed motus intelligibilium operationum ad ipsam quietem contemplationis pertinent*. Vanitatis itaque accusat & pro ecstatis habet excelsa vocabula, *denudationis voluntariæ actuum nostrorum, divulsionis, expropriationis, exspoliationis, evacuationis*, regulamque Thomæ laudat, qui insipientiam & tentationem Dei vocat, *expectare subsidia, in quibus se aliquis possit per propriam actionem juvare, cum bonitas divina sit, ut non omnia immediate faciat, sed alia moveat ad proprias actiones*. C. 7. cavere jubet eos, qui imaginationis actum a contemplatione remove-re volunt, ne in Ecclesiæ institutum impingant, sacrarum imaginum usu humanæ devotioni succurrere intendentis. Cap. 8. & 9. concursus intellectus & voluntatis ad contemplationem defendit, & autoritate & exemplo sanctorum. Moderatur postea c. 10. rigorem, quo statuitur, ad perfectionem Christianam, & ad finem orationi propositum perveniri non posse, nisi per contemplationem: addit vitæ activæ elogium, dubiumque esse fatetur, hæc ne an illa majora sanctitatis exempla in Ecclesia dederit; denique perfectius cum Thomæ mixtum vitæ utriusque genus esse pronunciat, dictum Christi de Maria & Martha eo trahens, adscripto loco ex *Cajetani* Commentario in Thom. II. 2. q. 181. a. 1. & 2. *non dixit Dominus de Maria, quod optimum sibi elegit, sed quod optimam partem; melior enim est pars contemplativa, quam activa; sed*

utra-

utraq; parte melius est totum, i. e. ea vita, quæ & activa est, & contemplativa. Meditationem porro ab exemplo Sanctorum (quos vocant) *Philippi Nerii, & Caroli Borromei*, commendans, calamum stringit cum in adversarii dicta duriora, v. g. cum scripsit, quod *vulgus Christianorum non audeat ad puritatem illam fidei contemplativam assurgere, & quod Theologi jugum tot orationum vocalium, meditationum, oblationum sui ipsius, ad nauseam usque, Christianis imposuerint*. Maxime vero c. 12. invehitur in audaciam scribentis: *quid opus est continuo pasci nos mysteriis, miraculis, verbis Jesu Christi? alimenta quidem illa sunt animarum, sed non vita*. Opponit Christi dictum: *verba mea sunt spiritus & vita*. Joh. VI. 6. Persequitur & alia, quæ in eundem sensum, & adversus importunas, ut locutus est, inciviles atque inutiles oblationes per preces quotidianas Molinæus effudit, quasi presenti & omniscio Deo ea omnia frustra & inepte ingerantur. Adscribit locum Augustini: *Ideo per intervalla horarum & temporum verbis rogare nos Deum, ut illis rerum signis nos ipsos admoneamus &c.* Modum etiam ex Thoma commendat, docente: *santum durare debere orationem, quantum utile sit ad excitandum interioris desiderii fervorem; cum vero hanc mensuram excedit, ita ut sine tadio durare non possit, non esse ulterius protendendam*. Colloquia etiam orantis & meditantis cum Deo irriserat improbaveratque Molinæus, quasi impudentia & audacia, & ad convincendum Deum tendentia. Refutat hoc c. 14. Parte demum tertia ad quæsitum ab amico propius accedit, *utrum nempe patres spirituales, animas sibi concreditas rectius ad meditationem, an ad contemplationem deducant?* Summa responsi est, *neminem ad contemplationem infusam posse aut debere duci, quia sit purum donum Dei, quo secundum illud Cantic. II. 4. Rex introducit sponsam in cellaria sua*. Ad meditationem vero, ut & deniq; ad contemplationem acquisitam, quæ perfectio veluti est meditationis, secure & per gradus admoveri posse filios spirituales. Docet etiam, quomodo tractandi veniant, qui infusa jam potiti sint: ita scilicet, ut ab oratione non abstrahantur, nec in elationem mentis incidant. Quam rarum sit hoc donum, adducto loco *Bernardi Serm. 23. in Cant.* probat, & contraria jactantes superbiæ & falsæ persuasionis insinuat, cum præpostere & præcipitanter metam petant, neglecto quod percurrendum est stadio. Servandas postea cap. 2. esse tradit regulas a monasticæ vitæ auctoribus præscriptas, intra libertatis spiritualis modum, de meditatione in

D

certa

certa capita distinguenda, & refellit objecta a Molinæo. Cap. 3. refutat, quod meditatio tantum dicatur *tyronum opus*, quodque sit *via exterior, per sensus; non interior, per contemplationem*. Rejicit autem hanc distinctionem ut novam & periculofam; statuitque meditationem quoque ad viam internam pertinere, allegans architectam meditationis & contemplationis Teresiam, quæ per similitudinem *castelli interioris* cor hominis meditantis descripsit. Monstrat etiam, quid sensus, externi licet, quos acerbi illi contemplationis magistri exclusos velint, conferant ad meditationem. Propugnat cultum externum, & inter Calvini hæreses refert, autore Maldonato, si dicatur, dictum Christi, de adorando Deo *in spiritu & veritate*, intelligi debere de *adoratione per solam fidem*: laudat Thomæ sententiam, qui Dominum loqui tradit *de eo, quod est principale in cultu divino, & per se intentum*, i. e. non excluso externo ritu: suspectam itaque habet formulam novorum mysticorum, qui *puram fidem* ad orationem & cultum adhibendam semper crepent, si ab illa separari posse aut debere putent alios virtutum spiritualium actus. *Caput V.* & ultimum occupatur in demonstratione utilitatis, quæ per externum cultum ad internum paratur, sive, *quid sensibilia conducant ad spiritualia*. Exemplum adfert de poenitentia & disciplina Ascetica, item de imaginum usu. Concedit in sensibilibus non consistere veram devotionem, facere tamen illa ad eam promovendam: damnandum esse, qui in sensibilibus hæret, laudandum qui iis recte utatur. Negat itaque veram esse Thefin, *omnia sensibilia removenda esse ab eo, qui in via interiori ambulare coeperit*. Opponit Ecclesiæ, omniumque conciliorum, canonum & doctorum autoritatem. Additur succincta & accurata recapitulatio libri, cum professione humilis obsequii, quod censuræ sanctæ Ecclesiæ Autor defert.

EPISTOLA JOH. BROVVN, CHIRURGI NOS-
 ocomii D. Thomæ in Southvark, ad unum e Secre-
 tariis Societatis Regiæ, de Hepate quodam manifeste
 & ad oculum glanduloso; scripta Londini, d. 15. Dec. 1685.
 Ex Transact. Philos. Angl. M. Decemb. 1685, n. 178.

Figuram hic tibi transmitto hepatis viri cujusdam, qui ex hydropo in nosocomio nostro occubuit, delineatam accurato studio Dn. Fairbornii: quam cum ob curiositatem, dignam judicarem, quæ in Societatis Regiæ veniret notitiam, tibi eapropter communicatam volui. Homo fuit ætatis annorum 25 circiter, militia hoc in oppido functus inter chiliades Regias: morbum contraxerat ex multo aquæ potu, cum officii necessitas ipsum divagari haud sineret; ex frigore quoque male affectus, dum noctu excubias agendas habuerat. Fuir per aliquod tempus sub manu nostrorum Medicorum, ex quorum cura etiam tumores ipsius quandoque remiserant; veruntamen postea observatum est, methodum in aliis cum fructu adhibitam, hic quidem haud similem habere successum, tumoribus penes eum ut antea revertentibus, adeo ut nil fere consilii superesset, quam ut paracentesis fieret. Quam operationem etsi valde periculofam fore judicarem, cum ob anni tempestatem, tum quod ægrotus perquam emaciatus esset: tamen ut eandem institueremus, ipse nos sapissime & maximo studio sollicitabat, dum ob nimiam inflationem ne in lecto quidem jacerere absque molestia posset. Regulam itaque Hippocratis secuti, quæ vult in casu ancipiti præstare remedium anceps, quam nullum; satius duximus curam tentare, quæ nude saltem possibilis esset, quam ipsum certæ mortis expectationi relinquere. Consensu itaque ac directione Medicorum adhibitis, paracentesis a me facta est die 14. Novembris nuper elapsi, cujus ope ab ægroto eduximus tres circiter sextarios seu pintas liquoris salis, ac præterea intra quatrimum proximum tantundem: at mane diei sequentis mortem obiit, cujus occasio, uti post dissectionem apparuit, ex parte fuerat mortificatio, quæ scrotum ejus ac penem occupaverat. Cæterum operatio ipsa peracta fuerat ad mentem ac placitum medicorum atque chirurgorum, qui ei adstiterant; levaminis quoque aliquid exinde tum quidem senserat ægrotus. Aperto cadavere opinor me 24. circiter aquæ mensuras (*quarts*) extraxisse. Largam in peritonæo habebat inflammationem: reliquæ omnes ejus partes intrinsecæ non multum alteratæ apparebant, hepate excepto, quod ipsum nunc describere adgredior.

Magnitudo ejus extraordinarii nihil habebat, quin potius solito minor videbatur: verum quod notatu maxime dignum fuit, (cujusque similem casum vix unquam ab ullo autore observatum existimo) haud

parum quoque faciens ad confirmandam doctissimi Malpighii opinionem, hoc est: consistebat epar in concavis, convexis ac intrinsecis sui partibus e glandulis, quæ una cum vasis totam ejus substantiam absolvebant: his continebatur ichor subflavus, quasi tot essent pustulæ, iisque, ut arbitror, pars humoris biliosi infederat, tametsi alias jecur inter glandulas consuetum suum ac rubicundum haberet colorem. Intra vesiculam fellis reperimus calculum mollem ac friabilem: præter hæc vero cæteroqui nihil hac in parte consideratione dignum offendimus. Sectio hæc hepatis facta est coram Medicis nosocomii nostri, D. Dawkins ac D. Briggs, ut & D. Tyson, aliisque qui ex curiositate spectatores aderant, quos inter etiam adstabat Dn. Fairborn, a quo tum figura quam una nunc offero, delineata fuit. Ut adeo, cum hæc testimonio tam egregiorum judicum fulciantur, ulterius nihil addendum mihi sit, quam quod casus hic ab omnibus illis dignus fuerit iudicatus, qui illustri Vestræ Societati repræsentaretur; quod proinde ex voto ipsorum facere conatus sum, sperans hanc meam audaciam favorabiliter exceptum iri, &c.

TAB. I.
Fig. 1.

Explicatio Figure I.

AAA describit glandulas in parte concava minoris lobi epatis.

BBB. Designat glandulas in concava parte majoris lobi: quæ utut variæ essent magnitudinis, in genere tamen minores multo offendeantur in minori, quam quidem in majori lobo.

CCCC. Delineat intrinsecam partem majoris lobi in epate, prout dissectum fuit.

DDDD. Sunt diversæ maculæ nigræ, quæ insertæ apparuerunt inter hæc glandulas, ortæ probabiliter ex vasorum divaricationibus, divisus dum lobus his adaperitus fuerat.

E. Vesicula fellis, colorem habens subviridem.

F. Vena Porta præligata cum Ductu Biliario.

G. Particularis glandularum congeries seu fasciculus, situs inter Hanc & Venam Cavam.

H. Vena cava.

I. Pars Ligamenti Suspensorii.

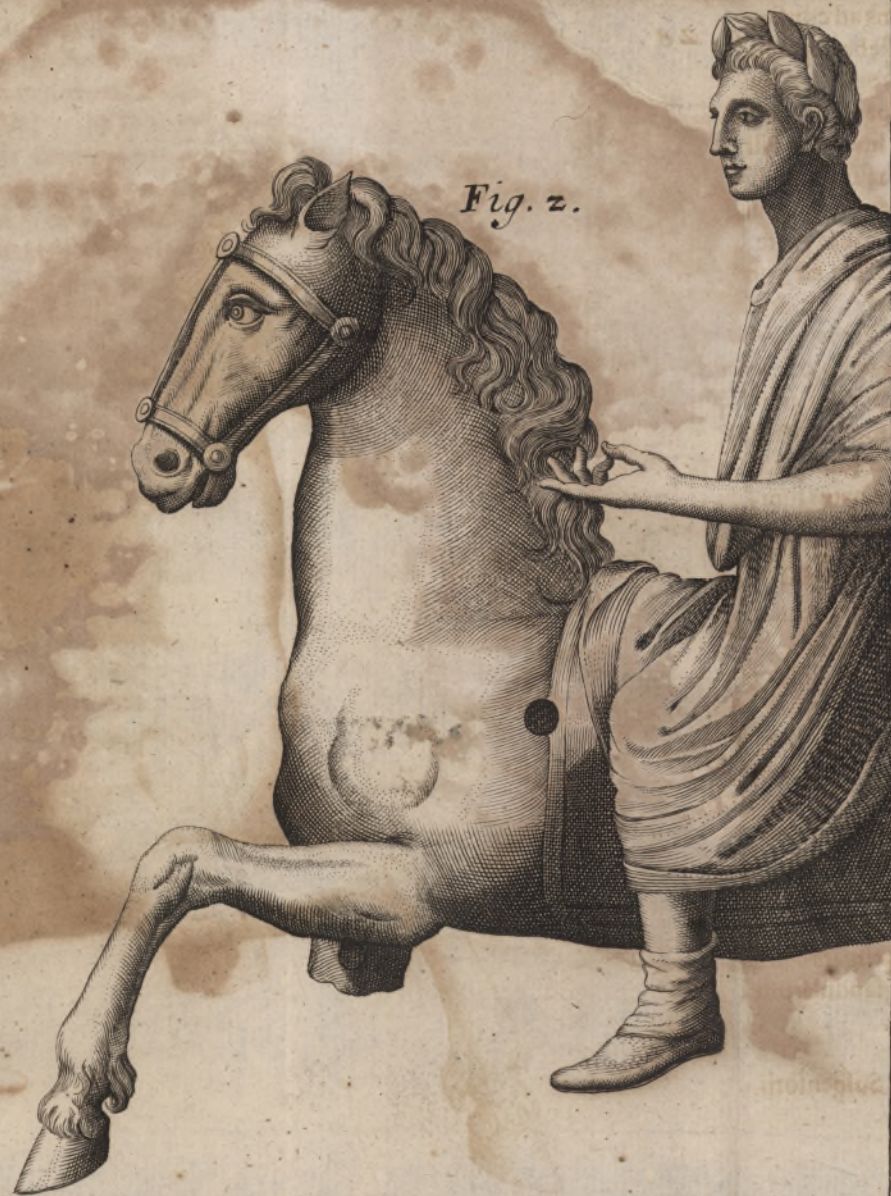
Nem

TAB. I. ad a. 1687. pag. 28.

Fig. 1.

Fig. 2.

B. Sc.

MENSIS JANUARIi A. M DC LXXXVII. 29

Non exhibeo hic convexam hepatis partem, ut quæ, quantum ad glandulas modo descriptas, omnino eadem est cum concava utriusque lobi parte.

GIORNALE DE' LETTERATI DELL'
anno 1686.

i. e.

Ephemerides Eruditorum, anni 1686.

Parmæ, apud Josephum Dall' Oglio & Hippolytum
Rosati, 1686, in 4.

Cum *Roma* non minus ac *Venetiis* Ephemerides Eruditorum Italicas non amplius continuari, doleat Orbis literarius, non defuerunt superiori anno Clarissimi Viri, qui *Parmæ* eas felicibus auspiciis pertexere aggressi sunt. Recensent ii, præter libros recens editos, quicquid observationum rariorum aut ipsimet habuerunt, aut in Diariis legerunt Parisiensibus, Londinensibus, Belgicis, Brixiensibus, nostris. Speciminis loco excerpere ex iis, & Latine reddita hic exhibere lubet, quæ de *Anaglypho* quodam æneo, in quo *Ælii Hadriani* vultum non obscuris indiciis sese opinantur deprehendisse, erudite commentantur. Dabit id ansam celeberrimo Antiquitatis Interpreti, regiæque in Gallia supellectilis nummarie custodi *Rainsantio*, qui *Vitam Hadriani* ex nummis, marmoribus, aliisque id genus monumentis illustratam meditari fertur, ut sui de eo iudicii copiam suo tempore Eruditis lubenter faciat.

RELATIONE DI UN BASSO-RILIEVO
antico nuovamente ritrovato. i. e.

Relatio de *Anaglypho* Antiquo recens
invento.

Cum nuper Illustrissimus Dominus Boscoli, extructione palatii sui inductus, urbis nostræ plateam, quam *Borgo Riolo* vulgo dicunt, quæque non procul a *Via Emilia* distat, suffodiendam curaret, inciderant cementarii in fundamentum antiquæ structuræ, quo perrupto, e-

gestaque ruinarum, quas fecerant, materia, reperiebant Anaglyphum ex aere fusum, cuius partes solidae extantiores, tertia parte crassiores erant depressioribus. Referebat illud dimidiam partem anteriorem equi, cui insidet signum viri togati & laureati, cuius sinuata toga per sinistram buxerum eamque, qua ei respondet, equi partem desuere cernitur. Operis antiquitatem ubi agnovisset, cuius modo meminimus, Vir Nobilissimus, museo id suo instructissimo intulit, & ut illis quoque satisfaceret, qui pulcherrimo veneranda antiquitatis studio ducuntur, benigne nobis illud concessit, quo in Diarium hoc nostrum referretur, cui ipsam figuram ari incisam maioris lucis ergo junximus.

TAB. I.
Fig. II.

Desinitur equus crure dextro, jam pridem defracto, quantum ex fracture loco conjicitur; nec illud uspiam reperiri potuit. Ipsum quoque brachium, quod toga exertum manum supinam atque explicatam porrigit, recentem sine dubio fracturam subiit, factam nempe a camentariis murum diffringentibus; unde plaga in hanc potissimum partem redundavit, qua omnium facillime avelli potuit, cum leviter cetero operi affixa fuerit.

Evidenter autem cognoscere licet, maioris operis has esse reliquias, constantis ex variis Anaglyphis firmiter affixis fundo ligneo vel potius aeneo, uti patet ex fragmento clavi harente in residua cruris dextri parte, itemque ex foramine, quod in ventre equi hujus deprehenditur. Occupabat is tabula quadrata latus, ad hujus extremum quippe marginem positus, unde posterior equi equitisque pars contexta quasi concipi debebat. Hinc supponi potest, figuram hanc habuisse alias, quae illam praecesserint, aut comitate sint, aut honorifice quasi deduxerint, quamvis difficulter determinari queat, quale Actionis genus representatum fuerit.

Observari meretur

1. Frenum seu frontale equi, constans duabus ligulis a maxillis ad os protensis, itemque alia a medio frontis, ad nasum descendente, & vinculis suis cum supradictis supra oculos & circa os connexa, nequicquam tamen supra aures adstricta, cui quidem simile non unum videre est in Columna Trajani, juxta effigiem abs Rosio Roma ari incisam, & speciatim quidem fol. 34. 66. 67. 74. 76. 83. quemadmodum alias ibidem spectare licet freni genus cum ligula illa media f. 83. Unde videtur concludi posse, apud veteres Romanos variam diversamque freni vel frontalis formam fuisse.

2. Fi-

2. Figura viri togati equo insidentis; cui simile vel versatissimis in hoc studio vix reperire licebit, sive in nummis, sive in marmoribus, ubi si quae figura equo insidens habetur, paludamento semper, aut chlamyde aliave militari veste induta est. Hinc rarissimum est illud numisma, cuius paragrapho ultimo mentionem faciemus.

3. Ornamentum aliquod, quo eques tarsum pedis sandalio antiquo calceati cinxit, quod illuc collocatum videtur, ut pedem a sordibus defenderet, aut ob aliam ejusmodi causam; neque tamen adhuc observatum est ab eo, qui de calceis antiquorum scripsit.

4. Cum Veterum equi phalerati ornamentum pectorale habere soleant, quod communiter ante pectus pependit, illud heic non compareret. Supponi tamen potest, constituisse illud materia perditu faciliore, uti habent, quarum nulla apparent vestigia; exemplum tamen equi pariter pectorali destituti suppetit in Columna Trajani, fol. 28.

Ceterum cum actio exhibitae in hoc Anaglypho (in quo tamen corona Imperatoria Imperatoris effigiem indubie arguit) referri queat nec ad profectioem, neque ad adventum, neque ad decursionem, (quales scilicet actus a togatis fuisse celebratos, non est verosimile,) neque ad triumphum, in quo triumphator semper curru vehi solebat, uti Bulengerus, Panvinus, ceterique, qui de Triumphis scripserunt, ostendunt; Eruitis considerandum proponitur, numne ad adlocutionem referre liceat, quod suadet sinistra quedam elevatio, qualis in manu Getae deprehenditur in numismate illo, quo Adlocutio hujus Imperatoris exprimitur. Et quanquam talis actio plerumque ex suggestu edi fuerit, notum tamen est, interdum eam ab Imperatore in equo peractam, prout observat Oisellus, occasione numi cujusdam Hadriani, in quo ex equo ad cohortes concionatur. Nec obstat porro, Imperatorem in ejusmodi occupationibus semper pene chlamydatum conspici. Neque enim deest exemplum togae in adlocutionibus militariibus usitatae, ut ex nummo Caligulae liquet, in quo togatus ex suggestu Legionem fulminatricem adloquitur.

Referre quodammodo videtur vultum Hadriani, quamvis rem certo nolimus affirmare, eorum judicio eam relinquentes, quos magis occupatos habet Antiquitatis studium. Facit tamen hoc ad revocandum in memoriam equum illius Imperatoris Borysthenem dictum, quo in venatione utebatur, poruitque ad alia quoque uti, quemque adeo amavit,

uit, ut, quantum de illius morte doleret, monstrare voluerit, dum monu-
mentum statuit, & epigramma in eum condidit; quod a Dione L. ὁρ. hīs
verbis refertur: τὸ δὲ ὡς τὰς θήρας σπυδῆς αὐτῆς καὶ ὁ Βορυθῆ-
νης ὁ ἱππῶν, ὃ μάλιστα θηρῶν ἠρέσκετο, σημεῖον ἔστιν. Διὸ θανόντι
γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ Φον κατεσκευάσε, καὶ σῆλην ἔθηκε, καὶ ἐπιγραμμά-
τα ἐπέγραψεν. *Quae ex versione Leunclavii Latine ita sonant:* Magno
autem argumento est, eum studio venandi delectatum fuisse, quod Bo-
rystheni equo, quo libenter in venationibus utebatur, mortuo monu-
mentum aedificavit, erexitque columnam (alii, pilam, σῆλην,) inscri-
pto epigrammate.

Ullera modo dicta non possumus non observare cum Ezechiele
Spanhemio, de Praest. & usu numism. Diff. 9. insignia quadam Hadriani
numismata, prater illud quod ex Oiselio adduximus, fidem facere, Impe-
ratorem hunc diversos exercitus ex equo adlocutum esse; illud vero cum-
primis, cujus eētypon affert, in quo legitur EXERCITUS CAPPADO-
CICUS, cerniturque Imperator togatus, equoque vectus exercitum il-
lum adloqui. Id quod superius dicta mirifice comprobare videtur.

BIBLIOTHEQUE UNIVERSELLE
& Historique de l'année
M. DC LXXXVI. i. e.

Bibliotheca Universalis Historica, Anni 1686.
Amstelodami, apud Waesbergium, Boomium & Van
Somerem, 1686, in 12.

NOvis Eruditorum Ephemeridibus *Parmensibus* novas subnecti-
mus *Amstelodamenses*, eodem anno parique instituto adornari
coeptas. Triennium prope elapsum est, ex quo *Roterodami* in Hol-
landia evulgari coeperunt, autore Viro Clarissimo Petro Balio Histo-
riarum & Philosophiae Professore, EXCERPTA REIPUBLICAE LI-
TERARIE. Sic enim operis sui titulum Gallicum: *Nouvelles de la
Republique des Lettres*, Latine vertendum esse, ipsemet docuit in
Epistola ad Theod. Jansonium ab Almeloveen, calci *Conjecturarum Joh.
Deckherri de Scriptis Adespotis*, Amstelod. 1686 tertium editarum,
adjecta. Ne vero princeps totius Belgii emporium, *Amstelodamum*,
com-

commercio sibi litterario ab æmula dudum urbe palmam præreptam
doleret, fuerunt anno superiori *Viri* quidam *eruditissimi*, qui
Amstelodami novum genus Ephemeridum Literatorum exor-
si sunt, nomineque BIBLIOTHECÆ UNIVERSA-
LIS HISTORICÆ, ab aliis in *Italia*, *Gallia*, *Anglia*, *Ger-
mania* publicari solitis distinxerunt. *Universalem* vocant, quod
libros, quotquot comparari poterunt, & quacunque lingua re-
cens editos complecti ea constituerint. *Historicam* autem, quod
librorum summam atque argumentum, absque ullis censuris
aut præconiis, more Historicis a partium studio alienis re-
cepto, recenscant. Tamen si vero Bibliothecæ hujus Auctoribus non
minus, quam *Parmensis* Diarii conditoribus nomina sua reticere vi-
sum fuit, publica tamen fama ex illorum numero esse perhibetur Vir
litteratissimus, *Johannes Clericus*, *Ebræarum* litterarum inter Remon-
strantes *Amstelodamenses* Professor, cujus, cum *Davidis Stephanique
Clericorum* opuscula cum annotationibus, itemque *Judicia Theologo-
rum Hollandiæ de Rich. Simonis Critica Veteris Testamenti* edidisset,
mentionem fecimus pag. 232. Actorum 1685, & p. 432. 440. Act.
1686: *Judiciorum* etiam adversus Prioris *Bollewillani* responsum *De-
fensionem* latius commemoraturi, quam primum *R. Simonis Repli-
cam*, quam sub prælo gemere, nuperæ Amicorum literæ retulerunt,
videre nobis contigerit. Ut vero & hujus novi operis nonnullum
Lectori Benevolo specimen præbeamus, ea hic, quæ *Bibliotheca* Tomo
I. mense Febr. num. XV. a pag. 218. ad 236. de *Coccejianorum do-
gmatis* ex libro Belgico superiore anno recuso, & *Coccejianæ* Theo-
logiæ Systema complexo, recensentur, quæque & nostris ex *P. Allin-
ga*, Cocceji sectatore, A. 1682. p. 163, 313, & ex ejusdem adversario,
M. Leydeckero, A. 1683, pag. 47. excerptis, lucem aliquam fornari po-
terunt, Latine versa non dubitamus subjungere.

LEERE DER VVAARHEID

Die na de Godzaligheid

is, &c. i. e.

E

Doctri-

Doctrina Veritatis, quæ est secundum Pietatem, digesta ordine naturali conformique revelationi Scripturæ Sacræ, a G. BODAAN Ministro S. Evangelii Amstelodamensi.

Pars I. & II. in 4. Anno 1686.

Amstelodami, apud Petrum & Abrahamum Van Someren.

Quotquot exterorum de Coccejo nonnihil ejusque discipulis audiverunt, rogant sæpius, quænam vera sit scholæ ejus sententia. Gallica quidem lingua scriptum, quo ea exponatur, nondum videre contigit: præstare vero hoc Bibliotheca nostra poterit, quia complures harum provinciarum theologi, Cocceji vel olim auditores, vel sectatores hodie, libros Belgice de ea aut Latine perscribunt. Hinc nos methodi, qua isti theologiam explicant, quoddam edituri specimen, beati Domini Bodaani opera selegimus, eo quod, præterquam quod autor magnæ vir existimationis, ac Amstelodami verbi minister fuit, liber hic satis clarum copiosumque est theologiæ systema; tametsi morte interceptus autor, perficere opus non potuit. Speramus tamen fore, ut occasionem brevi nanciscamur ea proponendi argumenta, quæ hic quidem a Bodaano tractata non sunt.

Exposita generatim studiorum suorum ratione, specialius persequitur Autor, quomodo sibi theologiæ justam ideam comparaverit. Distinguit initio testamentum a fœdere. Testamentum ipsius sententia est *voluntas Dei libera & immutabilis, qua certis hominibus certa bona dare in hereditatem statuit*. Fœdus Dei cum homine contractus est, quo ex mera bonitate homini se devinxit ad benefaciendum summeque beatum eum reddendum, certis conditionibus; adjectis minis severissimis, si qui eas violaverint. Hasque conditiones Scriptura legem vocat testamenti & fœderis.

Deus, ut modo ageret suis perfectionibus congruo, eum quidem creando homini inspirare animum debuit, qui posset ipsum cognoscere, eamque voluntatem, quæ amare eum valeret; attamen eundem relinquere liberum, ut rationalis hæc creatura electionis amore eum diligens, eumque finitis bonis omnibus præferens, jus haberet petendi

petendi summi boni, sibi ex fide justitiæque Dei contrahentis debiti. Hoc est, quod Scriptura vocat *legem & fœdus operum*, quo contrahentes veluti partes sunt Deus, spectatus ut creator legislatorque, & homo, in quantum liber illuminatusque perfecte est in rebus æternam felicitatem concernentibus. Conditiones sunt amor Dei & proximi, *Matt. XXII, 37. 39.* promissa, vita & beatitudo, *Rom. X. 5.* minæ, mors & maledictio, *Gal. III, 10. 12.* At postquam in peccatum prolapsus fuisset homo, fœdusque adeo operum, vitam nonnisi servata perfecte obedientia promittens infregisset, æternum illud bonum rebus sic habentibus adipisci nullatenus potuit. Elucet vero ista hominis ex operum lege salvandi *ἀδυναμία* ex quinque capitibus. I. jure excidit exposcendi vitam, tanquam debitum; violatis quippe iis conditionibus, sub quibus promissa fuerat. *Rom. III, 10. Gal. II, 16.* II. peccatum & concupiscentiæ sensuum, cor hominis ejusque affectus, ac universas animæ facultates magis magisque suo imperio subjecerunt, adeoque *Rom. VII.* obnoxium reddiderunt omnibus maledictionibus quas fœdus fragis Lex minatur. III. ut intelligeretur, quam longe remoti essent homines a perfecta justitia, & a spe salutis ex fœdere operum; voluit Deus, ut ii, quibus favebat præcipue, mortis sese reos quotidie declararent infinitis sacrificiis ac ritibus, *Col. II. 14.* IV. morte punivit omnes homines, *Rom. VIII, 10.* V. verbo: status, quo versatur hodie genus mortalium, perfectæ cum Deo unioni adeo adversus est, ut eos, quos beatos vult reddere, necesse habeat resuscitare, iisdemque dare corpus incorruptibile, spirituale, cibo amplius & potu, vel ulla sensuum voluptate, haudquaquam indigum. Hic est ultimus gradus abrogationis legis operum, & quæ sequuntur eam.

Verum enim vero etsi homo reus mortem meruerat subitam, quam interminatus erat Deus, simulac pactum frangeret, *Gen. II, 17.* maluit tamen Ens hoc summe bonum terminum quasi protrahere, aperire portam poenitentiae, novumque æternæ vitæ jus concedere. Ista vero mora novumque jus, novum simul fœdus clarissime supponunt; fœdus nempe gratiæ, quod cum primo patre nostro post lapsum Deus pepigit, *Gen. III, 15.* quodque sequentibus seculis clarius clariusque revelavit indies. Contrahentium partes sustinere Deus, ut misericors & salvandi potentissimus: ac homo, ut reus & servus peccati, nec liber amplius & innocens. Condicio fides est per charita-

tem operosa, vel fiducia, qua Deum credimus potentissimum esse salvandi eos, qui appropinquant ei & obediunt, *Hebr. XI.* Bona promissa sunt 1. liberatio a peccato & maledictione legis, 2. jus ad vitam æternam, 3. sanctificationis spiritus, 4 spes gloriæ, 5. salus & perfecta cum Deo post mortem resurrectionemque unio. *Job. III, 36. 1. Job. V, 11. 12. Rom. V, 1. 2. 16. 18.* Comminationes non credentibus factæ, mors sunt & condemnatio. *Job. III, 18. 36.*

At enim vero Deus, ipsissima illa justitia, fontem infontem non reputat, *Exod. XX.* summisque suis perfectionibus communionem habere cum maligno & peccatore prohibetur, *Habac. I, 13.* nisi ad minimum 1. ab aliquo ex amore in Deum & proximum suffertur legis maledictio, 2. Creatoris renovetur imago in homine, & 3. nisi is in posterum perfectam præstet obedientiam. Ut ergo oscularentur sese invicem pax & justitia, mediatore opus erat inter Deum & homines. Ac adeo fœdus gratiæ necessario supponit aliud, illud nempe *Consilium pacis inter Dominum exercituum & Virum, cujus nomen Germen est, Zach. VI, 12. 13.* inter Patrem & Filium, quo huic ille regnum testamento quasi tradidit, *Luc. XXII, 29*: gentes dedit hæreditatem ei, & possessionem terminos terræ, *Pf. II, 8.* & promisit ei posteritatem numerosam, regnum diuturnum atque felicissimum, & benedictionem cœli super labores ejus, *Es. LIII, 10*: hac lege, ut portaret maledictionem legis, animamque suam daret antitypon pro multis. Acceptavit has condiciones Filius, dicens: ab ingressum in orbem: ecce, venio, Deus, facturus voluntatem tuam, *Pf. XL, 8. 9. Hebr. X, 5. 8.* Hinc se exinanivit ipse, factusque est obediens, usque ad mortem crucis, *Phil. II, 7. 8.*

Et si autem bona a Jesu Christo populo suo acquisita, omnibus temporibus quoad essentiam eadem sunt; observatur nihilominus, Deum ea dispensasse diversimode, secundum varias vitæ fidelium ætates. Patriarchas ante Moysen tam tranquille vixisse advertimus, & adeo Deum confidenter accessisse, ac si facta jam esset peccatorum expiatio: fideles contra, a Mose usque ad Jesum Christum, iugo observationum, abstinentiarum, purificationum, sacrificiorum &c. intolerabili gravatos, constrictosque fuisse inspectione magistrorum & rectorum severiorum, ad quos respicere cogebantur in omnibus, quæ legem hanc, carnaliaque hæc præcepta attingebant. Tandem vero, cum fideles ab

ad-

adventu Salvatoris mundi, cerimoniarum sarcina, magistrorumque servitio essent liberati, cœlestem hunc doctorem e singulis gentibus venisse auditum, adoratumque eum in spiritu & veritate deprehendimus.

Hæ sunt diversæ illæ æconomix, quas Scriptura Vetus & Novum Testamentum appellat. Vulgo creditur, vetus testamentum fœdus esse operum, & novum gratiæ; sed ea præconcepta est opinio, nostri Autoris sequentiumque easdem hypotheses theologorum judicio. Vetus Testamentum institutum fuit in Sinai, *Gal. IV, 24*: at fœdus operum multo est antiquius, quippe quod jam in terrestri cœpit paradiso; quandoquidē Deus non nisi propter se creare hominem poterat, neque summū ei bonum promittere, nisi sub lege perfectæ obedientiæ. Nequaquā hoc est illud fœdus, quod in monte Sinai renovatum fuit; quoniam id homini peccatori jam prævaricato, & a demandata perfectione longe alieno salutem procurare non poterat. Apparet alias, quod Deus fœdus cum Abrahamo, cui Chaldæa exire jussu, terram Canaan se posteritati ejus hæreditatem daturum promiserat, *Gen. XII, 1-3.* pepigerit: quod confirmavit etiam circumcisionis sigillo, se mundi hæredem fide eum redditurum simul pollicitus, *Rom. IV, 13.* omnibusque terræ nationibus benedicturū in semine ejus, Christo, e lumbis ejus prodituro, *Gen. XVII, 1-14. & Gal. III, 16.* Quod ipsum fœdus innovatum fuit in Sinai, cum elapsis annis CCCCXXX in eo esset, ut primam ejus impleveret promissionem. Vetus ergo testamentum voluntas erat Dei immutabilis, qua se obligavit ad dandam posteritati Abrahamæ terram Canaan in hæreditatem, ad adventum usque Messie ibi permansuræ. Codicilli instar, erat, quo velut auctarium his, qui jam gratiæ fœdere comprehensi erant, ditionem Deus dabat divitem commodamque, & cuncta beneficiorum temporalium promittebat genera, si obederint legibus; sin minus, ejecturum se istos fertili hac regione, totiusque mundi execrationem redditurum comminabatur, *Lev. XXVI, 2-39.* Hoc, inquam, verum erat Testamentum, simulque Vetus Testamentum, quoniam mors Messie abolere illud debebat, *Hebr. VIII, 13.*

Cæterum sine dubio quis quæsierit, quid hi doctores legem ceremonialem fuisse putent. Tantum abest, inquiunt, ut ea fœdus sit, ut potius castigatio sit infracti fœderis, ac poena peccati vitulo aureo confecto ab Israelitis admitti. Cujus sententiæ veritatem sibi persuasuris,

vel id unum, ut illi volunt, considerandum est, quam longe aliter Deus erga hunc populum gesserit sese ante, quam postquam hoc in crimen incidit. Acquiescebat prius Deus publicata lege morali, seu sanctitatis regula, ad quam confortibus foederis gratiae aspirandum erat: non vero, seu rigida lege foederis operum indulgentis nihil, vitamque non promittentis, nisi eam exacte promerentibus. Videmus potius promississe Deum Israelitis in decalogo, velle se Deum eorum esse, hoc est, faventem iis, & se timentibus praebiturum misericordiam. Hæc ergo lex eo sine lata fuerat, non ut eos in desperationem ageret, sed ut officii admoneret, cui obnoxii sunt intraturi in foedus gratiae. *Dedit illis sua sabata in signum, quod esset Deus & sanctificator eorum. Ez. XX, 12.* Præscripserat fabricam tabernaculi, & quæ eo spectabant, unctionem Aaronis filiorumque ad exercendum sacerdotium, testaturus, velle se esse Dominum Deum eorum, in medio eorum permanere, eosque solari typis istis & amoris sui pignoribus, *Exod. XXIX, 42-46.* usque dum Messias expectatus, Dominusque quem quærebant, veniret ad templum suum, *Malach. III, 1.* Postquam vero Israelitæ foedus hoc idololatria violassent, *Jer. XXXI, 32.* etsi Deus Moysi precibus id dederat, ne dederet eos funditus: nihilo secius punivit crimen illud severissime. *Dedit illis præcepta non bona, & iudicia in quibus non vivent, Ezecb. XX, 25.* eo quod consisterent omnia in externis, quæ etsi servatu erant necessaria, non tamen sanctificabant animam, nec tranquillabant conscientiam. Deinde deijciendi eorum fastus causa, Iudices *Deorum* constituit titulo, *Exod. XXII, Ps. 82.* quos consulere necesse erat, quotiescunque dubium circa observationes istas oriretur, quique jure gaudebant prævaricatores puniendi.

En hoc, secundum eos, proprie est vetus testamentum, a Christo abolitum, ut aliud excellentiora promissa complectens institueret, *Hebr. VIII, 6.* Hoc Nov. T. definit autor *voluntatem Dei immutabilem dandi velut auctarium, hæredibus foederis gratiæ, a Christi ascensione ad finem usque mundi viventibus, bona & beneficia spiritualia, loco temporalium & terræ Canaan.* Contrahentes sunt ab una parte æternum illud Numen, verissimum atque fidelissimum; ab altera parte, electi ex omni gente, omnes nempe in Christum Jesum credituri, Judæi & Græci. Conditio his promissionibus annexa non est amplius fides generalis in Dei misericordiam, & promissum illum redemptorem, sine distin-

distincta ejus notitia: sed *fides determinata* in Jesum filium Mariæ & Dei, natum Bethlehemi, mortuum, resuscitatum, verum illum Jesum, Salvatorem perfectum, unicum nunc regem, pontificem, supremumque doctorem ecclesiæ, exclusis omnibus diis nuncupatis, magistris scilicet istis & prisci populi doctoribus, utpote qui sunt principatus illi ac potestates, quas auctoritate sua exspoliavit in cruce. *Col. II, 15.*

Comprehenduntur vero bona novo testamento propria illo Dei promisso *Jer. XXXI, 33-34.* Ad primam quidem loci hujus lectionem fatetur Autor credidisse sese, quod non magis ad Christianæ Ecclesiæ, quam Judaicæ fideles bona ea pertineant. Enimvero addit, considerata præstius duorum testamentorum natura, nec non vi vocum prophetiæ hujus, secundum expositionem Apostoli ad Hebræos pensitata, facile deprehensum iri, quam eminenter novæ œconomiæ hæredibus ea competant. I est: *dabo legem meam in medio eorum.* Durante œconomiæ Moysi, spissa ceremoniarum nube involuta erant salutis mysteria, promissaque obscuro velo velut facies Moysi oblecta, sed tempore Evangelii Jesus Christus, ærumnæ ejus, mors, justitia & merita clare sunt proposita; idem ipse in medio nostri est suo spiritu. *2. Cor. III, 18. 1. Thess. V, 5-II: scribam legem meam in corde eorum.* Confirmaverat Deus vetus testamentum, data Israelitis lege tabulis inscripta lapideis, sed lex hæc & infinita in ipsorum gratiam facta miracula, eos non converterant, *Deut. XXXIX, 23-24.* Parum adeo urgebantur promissiones divinæ de Messia & remissione peccatorum, quæ solæ ingens istud opus efficere possunt, ut potius eæ proponerentur ænigmatica ratione, qua cor movere non poterant: cum contra legis operum comminationes impleverant. Sed postquam nunc Jesus Christus peccatoribus est propositus, ut *ἡ ἀσκήσις* per fidem in suo sanguine, amor iste Dei, qui dedit nobis proprium filium, cor penetrat, suavique violentia mentem ad reddendum Deo amorem attrahit, Bodaano loci hujus expositionem confirmante ex *2. Cor. III, 4. 5. 6.* III: *Ero eis in Deum, & ipsi mihi erunt in populum,* hoc est, secundum autorem nostrum: ego benedicam illis, & reapse ostendam, complendis meis promissionibus ipsaque veritate post figuras exhibenda, me esse Deum illum, qui foedus cum eis pepigit. Huc refert *Gen. XVII, 8. Levit. XXVI, 12.* Ita ergo, subjicit autor, phrasis hæc sese habet, ut illa, qua dicit Deus, non se nomine JEHOVA patriarchis fuisse cognitum, siquidem designatur eo proprie ens potens atque fidele

fidele ad servanda promissa, neque dum tamen data posteritati eorum de possessione terræ Canaan fides, fuerat impleta. Ita Deus asciscit titulum Dei Christianorum & eos peculiari ratione suum appellat populum, quia sub novo testamento demum prophetarum vaticinia misso in mundum Messia complemento comprobavit. peculiari adhuc respectu, secundum Cocceji discipulos, hæc ipsa gaudet formula. Judæos regebant LXX Seniores, inter quos Moyses divisus erat spiritus. Hi tutores erant veteris populi, usque ad præfixitum tempus a Patre, Gal. IV, 2. Vocabantur Dei, quoniam ad hos sermo Dei erat factus, Job. X. 35. & oracula pronuntiabant super terrā, Hebr. XII, 25. Sed cum venisset Jesus Christus, Deus manifestatus in carne, regnum eorum, qui deorum gerebant nomen, finivit, mortuique sunt, ut reliqui homines, Ps. LXXXII, 6. 7. confer locum Ps. XCII, 7. allegatum ab apostolo ad Hebr. I, 6. ubi Elohim, hoc est, Judæorum magistratus adorare primogenitum jubet Deus, Videbis etiam Ef. IX, 3. 6. Ac proinde formula: *ero eis in Deum*, id efficit, regnaturū Dominū sub evangelio per semetipsum, Jesum Christum regem ecclesiæ non habiturū socium, nec fore sive in cœlo sive in terra Deum alium præter Patrem, aut Dominum alium, præter Jesum Christum, I. Cor. VIII, 5. 6. IV: & non docebit ultra vir proximum suum, dicendo, cognoscite Dominum. Nam omnes ipsi cognoscent me a minimo usque ad maximum. Successores Moyses clavem tenebant cognitionis, sedebant in illius cathedra, hos adire oportebat, si qui illustrari sensum legis intelligereque cupiebant, quid vellent sibi tot umbræ & figuræ, Deut. XVII, 8. Mal. II, 7. Verum enim vero ut filii Dei passionibus & gloria clavis sunt omnium prophetiarum, Luc. XXIV, 25-32. minimi jam fidelium N. T. divina hac clave gaudent, postquam sciunt omnes, Jesum Christum esse conceptum a S. Spiritu, esse natum ex Maria virgine &c. Hic est ille Spiritus, quem Deus promisit velle se effundere in servos servasque sine ætatis alteriusque conditionis discrimine, Joel II, 29. Dum ergo S. Spiritus unctionem fideles accepere omnes, omnesque cognoverunt omnia, nempe veritates ad salutem necessarias, I. Joh. II, 20-27. verbumque evangelii prope ipsis est in ore & corde Rom. X, 4-8; tantum abest, ut paedagogi opus habeant, ut potius tyrannica agendi ratio, omnes decisiones suas sub pœna anathematis credi postulans, antichristi sit character I. Joh. II, 18. 19. V. beneficium est remissio peccatorum. Dum Autor propriam

priam fidelibus Nov. Test. facit hanc gratiam, non negat, sanctos ante Messiam adventum fuisse salvatos, vel simulac sunt defuncti, æternā beatitudinem adeptos. Jesus Christus idem est heri, hodie & in secula, ejusque redemptio infiniti valoris est; sed non semper æque clare ea fuit cognita, neque etiam tanta vi operata est in animos hominum. Jam tum vidimus, quod ob idololatriam vitulo aureo perpetrata, ceremoniarum onus Deus veteri testamento addiderit: Apostolo diserte istud affirmante Gal. III, 16. legemque hanc appellante *ministerium condemnationis* 2. Cor. III, 9. Cum enim sancita fuerit ad puniendos ob grande crimen Israelitas, neque tamen purificare posset conscientiam sanguis taurorum hircorumve; universus ille sacrificiorum apparatus nil istis proderat, nisi ut meruisse se Dei iram, & nondum (quoniam novis quotidie opus erat oblationibus) expiata peccata esse recolerent. Hinc Bodaan hanc promissionem ita ἡμεῖς ποῦντες: *remittam iniquitates illorum*, hoc est, liberabo eos gravi ceremoniarum iugo cum legis maledictionibus conjunctarum, imposito iis in Sinai propter rebellionem, & ut meminerint, non factam esse expiationem peccatorum eorum. Hoc fundamento nititur celebris illa distinctio inter ἀφεσις & παράθεσις. Αφεσις ex mente theologorum hypotheses auctoris sequentium, remissionem notat absolutam integrumque lytrum supponit; cum contra παράθεσις dicatur de indulgentia, qua in debitorem utimur, dum rebus eum suis tranquillum gaudere permittimus, quasi solvisset, modo bona fide confiteatur debitum, creditoremque grati animi cultu veneretur.

Demonstrato postea usu hujus systematis in intelligenda rectius Scriptura, dataque eum in finem epistolarum ad Ebræos, Romanos & Galatas Analyti, nonnulla consilia tractandi studii theologicis subjicit, damnato simpliciter usu philosophiæ scholasticæ, quæ, ejus judicio, non nisi vocabula habet nihil significantia, neminiq; utilis est, nisi qui monachorum ac Romanæ Ecclesiæ doctorū scripta volent legere. Non idem de philosophia censet Cartesii, quam credit excolendo ingenio idoneam; cavendum tamen esse monens, ne duces sumantur Pseudocartesiani, quibus bene cum Hobbesio & Spinoza convenit, religionemque omnem destruere decretū est; renunciari potius oportere omnibus speculationibus metaphysicis, quatenus Christianis veritatibus adversæ sunt. Ut adeo optimum sit consilium, cognoscendo stylo & sermoni Scripturæ Sacræ, illique, quo Deus ibi agit cum hominibus, modo incumbere solite.

Ut prodesset ecclesiæ Amstelodamensi, Bodaanus hunc suscepit laborem. Initio non nisi homilia erat de professione fidei, quam quotannis die Jovis ante pascha Belgicæ faciunt ecclesiæ: sed crevit præter opinionem sciagraphia ista, & si vita auctori fuisset prorogata, amplum inde efformasset theologiæ corpus; siquidem, quanquam nihil fere nisi initium nos habemus, ultra octoginta tamen plagulas conficiunt partes duæ & præfationes. Agitur parte prima de Deo, Scriptura, SS. Trinitate, attributis Dei ac decretis, quæ quidem ordine eo auctor mente concepit, quo Scriptura revelavit; facit itaque a creatione initium, finem in signis, quæ primum secundumque Christi adventum præcedere voluit. Parte secunda ordine ostendere executionem horum decretorum statuerat: sed ultra doctrinam de Mediatore non processerat, cum mors pias hæc occupationes interrupit. Ejusdem tamen amici secundam hanc quantumlibet imperfectam partem curarunt imprimi, & sane utraque pars excepta applausu tanto fuit, ut brevi temporis intervallo hic liber bis editus fuerit. Eodem volumine tres ejusdem auctoris habentur sermones, primus de resurrectione duorum illorum testium, Apoc. XI, II. reliqui de officiis ministrorum evangelii, super Ezech. XLIV, 23. 24. & 1. Petr. IV, II.

BARTHOLOMÆI CRASSI NEAPOLITANI
de Planura Dominis Elogia & Carmina.

Neapoli, apud Salvatorem Castaldum, 1684, in 4.

Quemadmodum illustris Auctoris hujusce Parens, cum juvenilem adhuc dum ætatem ageret, Musas amœniore cohibebat fervide, ita & ipse genium non degenerem indeptus, paterna vestigia presse legit hætenus, eruditæque adolescentiæ egregia edidit specimina, Elogia scilicet, seu, ut alias appellari solent, Inscriptiones, argumentum scribendi genus, & Carmina, ab ipso veluti Apolline dictitata. Fuit autem unice, hoc quidem in opusculo, occupatus in celebrandis Heroibus, Regibus nempe ac magnanimis Ducibus, iisque quæ mortuis, quæ adhuc superstitis, qui invicta animi fortitudine, armorumque felicitate per totum orbem inclaruerunt. Exhibentur itaque primo loco *Christiani Orbis Tropæa seu Vienna Triumphans*, ubi Johannes

III Poloniæ Rex, tanquam Viennæ a Turcis obsessæ liberator, & Innocentius XI Pontif. Max. quem nummos sine numero in bellum Anti-Turcicum impendisse auctor dicit, elogiis; elegidiis vero præter Regem Poloniæ jam laudatum, primogenitus ejus Princepsque Serenissimus, Jacobus Sobieskus; Ernestus Comes de Starenberg, tanquam præstantissimus Viennæ defensor; Carolus Lotharingæ Dux, tanquam Cæsarei Exercitus contra Turcas supremus moderator, & cui hoc ipsum quoque opusculum dedicatum est, Leopoldus Cæsar Augustus tanquam triumphator, exornantur. Sequuntur *Bellica præstantissimorum Ducum*, & quidem tam barbarorum, quam Christianorum, *monumenta & elogia*; & tertio denique loco *carmina diversa*, quæ sacra, quæ profana, seu epigrammata, vividum ubique felixque Auctoris ingenium ostendant, quibus & epigramma Josephi Barberii in laudem Auctoris annectitur.

TRAITE DU CORPS ET DU SANG DU
Seigneur, &c. i. e.

De Corpore & Sanguine Domini Liber, Latine conscriptus ante octingentos annos a Ratramno seu Bertramo Presbytero, Monacho Abbatiae Corbejensis; Gallice versus, cum Notis.

Parisi. apud Viduam Edm. Martini & Joh. Boudotium
1686, in 12.

Diversissima nuper apud Pontificios fata habuerunt *Ratramnus & Prædestinatus*. Hunc enim, cum orthodoxus huc usque, apud Jesuitas præsertim, audivisset, eoque nomine in Bibliothecæ PP. (Lugduni a. 1672 editæ) Tomo XXVII locum sortitus esset, orthodoxorum albo expungendum esse, peculiari scripto (prolixius posterum memorando) censuit *Seraphinus Piccinardus*. Illum contra ab heterodoxis infamia, quæ apud transubstantiationis patronos hætenus laboraverat, magno molimine vindicavit operis hujus editor, *Jacobus Boileau*, Facult. Theol. Paris. Doctor & Socius Sorbonicus, nec non Metropolitanæ Ecclesiæ Senonensis Decanus, cujus & in Actis

1682, pag. 331. A. 1684. pag. 172. & A. 1685. pag. 259. 367. mentionem injecimus.

Equidem *Ratramni de corpore & sanguine Domini librum, jussu Caroli Calvi Imperatoris seculo nono conscriptum*, Sigebertus Gemblacensis & Johannes Trithemius ceu placitis Ecclesiæ Catholicæ convenientissimum laudaverant. Imo anno adhuc 1526 Johannes Fischerus Episcopus Rossensis, cum Johanni Oecolampadio suos de *Sacramento Eucharistiæ* libros. opponeret, inter *ὁμοψύχους Paschasii Ratberti*, (quem Transsubstantiationis parentem esse, communis Reformatorum sententia est,) Ratramnum recensuerat. At, cum anno 1532 Colonia typis fuisset exscriptus, qui usque dum solius calami beneficio superstes fuerat, editionemque curassent Protestantes, ac in suis contra Transsubstantiationem disputationibus creberrime testem illum vocarent, suspicio Pontificiis subnata fuit, *abortum* hunc esse *Oecolampadii*, qui sub illustri Ratramni nomine virus suum, quo occultius, eo perniciosius spargere voluisset. Hinc a Censoribus Tridentinis inter libros prohibitos relatus, & a Sixto Senensi, Claudio Espençæo, Claudio de Saintes, Clemente VIII. R. P. Bellarmino, Quiroga, Sandovallo, Alano Cardinalibus, pro suppositio ac pernicioso agnitus fuit.

Longe mitius de eo senserunt anno 1571 Doctores Lovanienses, quos *Theologos Duacenses* vulgo dicunt, quique tum Indicem expurgatorium conficiebant. Tolerandum quippe decreverunt, modo duriores quædam illius phrasæ *corrigerentur*; non scalpello scilicet, sed clariori interpretatione, prout quidem mentem illorum, post Jacobum Gretserum, exponit Autor noster. Horumque sententiam certatim suam fecerunt Gregorius de Valentia, Jacobus Gretserus, Antonius Possevinus, Nicolaus Romæus.

Postquam vero ex non uno Codice Manuscripto abunde constat, opusculum hoc ætatem nequaquam mentiri, nondum tamen auctori illius æquiori fortuna utilicuit. Neque enim Cardinalis Perronius ipsum Ratramnum cum hoc suo foetu hæreseos postulare veritus est; quemadmodum jam dudum Genebrardus in Chronico Ratramnum inter hæreticos seculi noni, (nec minus tamen ad annum 1215 inter Transsubstantiationis hyperaspistas,) retulerat. Idem iudicium fuit Anonymi illius, quem Cellotius Jesuita a. 1655 cum no-

tis

tis vulgavit, dum *Ratramnum contra Paschasium Ratbertum scripisse*, autor est. Id quod tamen impune non tulit. Boileau enim indignum fuisse pronuntiat, qui tot tantisque commentariis stipatus publicæ luci datus fuerit.

Alii famæ Ratramni parcendum rati, hunc de *corpore & sanguine Domini* librum, non a Calvinianis quidem, a priscis tamen, quos Pontificii putant, hæresiarchis Ratramno suppositum fuisse conjecerunt. Nimirum Petrus de Marca, (Epistola Kalendis Januariis anno 1657 data ad Lucam Dacherium, fronti; tomi II *Spicilegii* præfixa,) contendit, a coætaneo Ratramni, *Johanne Scoto Erigena* compilatum, meritoque damnatum in Concilio Vercellensi sub Leone IX, & combustum in Concilio Romano, Nicolao II Pontifice, cum a Berengarii sequacibus sub Scoti nomine allegaretur. Duobus autem seculis recentiorum esse, authoremque habuisse Berengarium hujusve æclas, opinatus est *Pater Parisensis*, Canonicus Regul. S. August. & Professor Theologus Abbatia S. Genovevæ.

Authoritatem tantorum virorum fraudi fuisse cæteris Pontificiorum Theologis, ut cæco impetu in libri hujus condemnationem consentirent, observat Boileau, qui post Dominum de Saintebeuve, Johannemq; Mabillonium, & *genuinum Ratramni fœtum*, & *Ecclesiæ Romana dogmatibus non adversum* esse, persuasissimus videri cupit. Cum ergo non dubitaret, multum ad odium, quo suæ communionis homines in opusculum illud flagrarunt, contulisse Versiones Gallicas annis 1538, 1600, & 1672, editas, in quibus (si Autori nostro fides,) a Calvinianis editoribus sana mentis suæ sensa Calvinianis formulis eloqui coactus fuit Ratramnus; operæ se pretium facturum credit, si novam & magis fidam versionem vernaculam adornaret, publicique juris faceret, una cum ipso Latino archetypo, correcto ad apographum cum cura & fide exscriptum a Joh. Mabillonio ex codice manuscripto Abbatia Le bienfis, quem octingentorum annorum esse doctissimus ille Benedictinus judicaverat, *Prefat. P. II. Sec. IV. Actorum Benedictinorum pag. 45. §. 83.* Varias Lectiones editionum veterum in marginem rejecit; totumque opusculum in Paragraphos CII distinxit.

Præmittitur præfatio, subjiciuntur annotationes. Utrobique Editor mentem Patris hujus clariorem reddere studet, asseritque

Paschasium & Ratramnum non inter se invicem, nec contra eosdem, sed contra plane diversos pugnasse in suis, quos singuli ediderunt, *de corpore & sanguine Domini* libris. Illum habuisse adversarios, qui nil præter figuras; hunc, qui nullas prorsus figuras in Eucharistia dari, statuerint. Ideoque, quum Ratramnus ex professo refutet dicentes, *nulla sub figura, nulla sub obvelatione Sacramentum fieri*, contra vero affirmet, *non in veritate, sed in mysterio corpus Domini in S. Cæna tradi*; ex locis parallelis tum ipsiusmet, tum Paschalii aliorumque Scriptorum, qui apertius Transsubstantiationi favent, contendit, Ratramno *veritatem* dici non præsentiam realem, sed manifestationem substantiæ sensibilem; *velum* autem vel *figuram* eidem nihil aliud esse, quam accidentia panis transsubstantiati, sub quibus lateat corpus Christi, nec sine illo velore accipi queat.

Cæterum, quum singulis fere paginis summa illa concordia Paschalii & Ratramni observanda proponatur, non possumus non meminisse, hujus *de Nativitate Christi* librum a Paschasio fuisse impugnatum, qua de re fusius egit (quem Anno 1682. pag. 213. produximus,) F. Natalis Alexander, *Selectorum historia Ecclesiastica capitulum Seculo IX, & X. Diff. XIII.* ubi & Ratramni opera recenset, e quibus ad nostras oras vix alia allata sunt, quam libri duo *de Prædestinatione* a Manguino anno 1651 publicati, & libri quatuor *de Refutatione Græcorum*, quorum editionem Lucæ Dacherio debemus.

Id denique adjicere liceat, haberi inter Codices Bibliothecæ nostræ Academiæ manuscriptos, *Ratramni Epistolam ad Rimburtum Presbyterum de Cynocephalis, an ex stirpe Ade sint progeniti, an animas bestiarum habeant*, clarissimo Fellerio nostro memoratam *Catalogi* pag. 125.

DIALOGUES ENTRE PHOTIN ET
Irenée sur le dessein de la Reunion des
Religions &c.

id est:

id est:

Dialogi inter Photinum & Irenæum de negotio
Reunionis Religionum, & de quæstione: An liceat
pœnis aut præmiis uti ad convertendos hæreticos.

Pars prima & secunda.

Moguntia, 1685, in 12.

Quemadmodum belli tempore pacis consilia non plane abjicienda sunt, ita non defuerunt, qui de pace Ecclesiis Christianis acriter inter se concertantibus reddenda fuerunt solliciti. Nolumus nunc catalogum texere omnium ac singulorum hoc nomine susceptorum congressuum, nec recensere illos, qui bellorum quasi pertæsi, positis tantisper armis, Christiano orbi pacem eamque veram ac certam polliceri non dubitarunt. Omnis videlicet superioris non minus ac præsentis sæculi historia, plena est consiliorum de pace restituenda. Nec dubium est, quin successus sortitura sint exoptatos, dummodo eadem omnibus, quotquot dissident, luberet agere pietate dicam an dexteritate. Certe *Johannes le Sueur* optime rei Christianæ consulit, quando *Historia Ecclesiastico-Civili*, Gallico concinnatæ idiomate, ad tempora Nicæni Concilii protractæ, Epitomen doctrinæ Christianæ subjungit, quæ ad illam usque ætatem viguerit recepta. Hac proposita ostendit brevissimis, quam longe Ecclesia Romana hodierna ab avita illa Christiana recesserit. Dehinc concludit, cum tanta fidei & morum ætatis utriusque difformitas vera ac unica dissidiorum Christianos inter exortorum fuerit causa, non aliud superare pacis redintegrandæ medium, quam si Ecclesia universa eandem induat faciem, qua primitiva illa se nobis sistit conspiciendam. Ita neminem habiturum, quod de injustitia juste conqueratur. Nos item hanc nostram facere haud immerito veremur, non tamen ingratum fore lectori arbitramur, si quæ Dialogistæ præsentis de nova Religionum unionis publicæ exposuerunt luci tametsi serius paulo, & postquam consilia illa pacifica in atrocem persecutionem in Gallia desierunt, paucis recenseamus. Occasionem scripti haud difficulter conjicit unusquisque, quia neminem, quæ de hac causa in Galliis annis

ab

abhinc bene multis gesta sunt, fugere possunt. Partes Dialogorum sunt duæ, quarum utraque sex absolvitur Dialogis.

Dialogo I. Irenæus pacem suadet seu rationem Ecclesias Gal-
lorum Reformatas ab interitu imminente (nondum enim prodeunte
hæc scripto gravissimæ coeperant persecutiones) salvas præstandi ac
incolumes, allegata hanc in sententiam formulæ pacis ineundæ, per
omnes provincias sparsa. Contradicit Photinus, & natalibus schisma-
tum excussis, cum Paulo veritatem esse sequendam & caritatem, h. e.
caritatem veritati non adversam pronunciat, & ad hanc regulam pa-
cem a Gallis hætenus propinatam examinans, pie desiderari unionem
legitimam sed frustra expectari contendit.

Dialogo II. probat Photinus, fœdus a Papistis oblatum sus-
pectum esse debere, cum pacem exhibentes adversarii, fidem hæreticis
datam, licet juramento fuerit firmata, iuste rescindi posse publice pro-
fiteantur, & medias inter pacis consultationes flammæ vomant ac
ignes, nec persequi Ecclesias Protestantium destiterint unquam, nisi
coacti. Rationes Irenæi contrarias refellit Photinus, & exemplis
domesticis ex Francicis Annalibus depromtis demonstrat, non aliud
pacis prætextu Pontificios quærere, quam ut Reformati juribus omni-
bus volentes excidant, quibus postmodum destituti vel nolentes cœtui
Papistarum aggregentur.

Dial. III. impossibilem esse Religionum unionem declarat &
imprimis ex Francicarum & Germanicarum rerum monumentis id-
ipsum evincere nititur. Hoc insuper urget, non potuisse hæ-
tenus Lutheranos, Reformatos & Arminianos fœdere jungi sociali,
qui tamen, ipso iudice, conveniant in omnibus, quæ ad fidem, aut ad
mores, si essentiam spectes & fundamentum, pertineant, licet cœtus
unus altero sit purior. Disserit de colloquiis ad pacem revocandam
inter Lutheranos & Reformatos, inter hos & Remonstrantes habitis,
at successu plane nullo. In quo cum historia ipsi suffragetur, nos
contradicentes non habet. Sed negamus, culpa nostratium acci-
disse, quod huc usque vivamus discordes. Equi certe rerum arbitri
aliter pronunciabunt. Dicit porro de colloquiis variis, & hunc mo-
dum insufficientem plane deprehendi ad pacem in Ecclesias reducen-
dam affirmat. Nec Protestantium Ministros monere prætermittit, ut
rerum suarum satagant, & Colloquia huiusmodi periculi plenissima
devi-

devitent. Exemplum omni quasi exceptione majus allegat colloqui-
um Dn. Claudii cum Episcopo Meldensi, & Ministri cujusdam memi-
nit, qui interrogatus, cur ipse & socii cum Episcopis de Religionis u-
nionem colloqui renuerent, responderit: *quia hæc colloquia frustranea fore
non ignoramus. Rex vobis Catholicis (decreto peculiari, ad quod non se-
mel a Collocutoribus provocatur) interdixit, ne Religionem amplecti-
mini nostram. Quod si ergo vestros convicerimus Episcopos, neque vo-
bis neque illis liberum erit secundum conscientiam præscriptum agere. Tol-
lantur huiusmodi interdicta, neque nos vobis colloquium petentibus sen-
tietis adversos.*

Dial. IV. pluribus de Colloquiis verba facit, & de colloquiis ge-
neralibus mentem suam exponit, ostendendo, infauusta eadem extitisse
semper iis, qui eodem quamvis jure, non tamen viribus congressi fue-
runt paribus. Nec majoribus feliciores fore posteros, recentiorum
temporum comprobatur eventibus, trinis præterea allegatis rationibus,
quæ omnem Colloquii liberi expectationem animis ejiciant, *auctoritate
Papæ, zelo Regis pro Religione Romana, & iudicio fidei ac controversiarum,
quod Episcopi sibi arrogent.*

Dial. V. de Conciliis agit, eorumque fata æque infelicia esse ad
componenda in Ecclesiis dissidia, multis evincit. Conciliorum bre-
vem conficit enumerationem, ita tamen ut potiorum saltem meminis-
se juvet, quæ in Ecclesia Christiana olim, vel non ita pridem fuerunt
celebrata, videlicet Hierosolymitani, Nicæni, Constantinopoli-
tani I, Ephesini, Chalcedonensis, Constantinopolitani II & III, Tyrii,
Antiocheni, Ariminensis, Ephesini II & III, Constantinopol. IV,
Nicæni II, Francofurtensis, Lugdunensis, Ferrariensis, Basileensis, Pisani,
Tridentini, & Synodi, quam vocant, Dordracenæ.

Dial. VI. easdem causas memorat, Concilium liberum, vel na-
tionale, vel œcumenicum impediens, quas Dial. IV. collo-
quio ab Irenæo proposito opposuerat, non omisissis difficultatibus
aliis negotio huic obstantibus. Examinat quoque Episcopi Tinen-
sis consilia pacis per omnem Germaniam nuper disseminata, & fraudem
non unam sat prudenter ab ipso celatam detegit. Et quamvis Irenæ-
us allaboret conatu magno, ut Concilii formam præscribat, quod
neutri dissidentium obesse possit, subscribere tamen sententiæ ejus
G
verte-

veretur Photinus, quod innumera ubivis optatum spei hujus exitum remoratura sint obstacula.

Dial. VII. qui Partis secundæ primus est, argumentum colloquendi ut suppetat uberius, Irenæus bina producit scripta, alterum *Epistolam quorundam Protestantium Pacificorum de negotio Reunionis Religionum ad Congregationem Cleri Gallicani &c.* alterum: Discursum succinctum *Dn. Jurieu*, præmissum Præjudiciis legitimis contra Papismum (enarratis a nobis anno 1685 M. Novembri) cui titulus: *Consilium ad Protestantes Europæ, tum Augustanæ tum Helveticæ Confessioni addictos.* Cumque de iis dixissent erudite, ad priores regrediuntur operas, & modos unionis quatuor examini subjiciunt. Primus est *tolerantiæ mutue*, quam Deistæ (les Espris fors) suadent; alter *expositionis*, cujus dux & auctor primarius reputatur Episcopus Meldensis Bossuetus, quem sequuntur pacificatores, ut audiunt, reliqui; tertius *relaxationis*, quam eligunt novi Reformatores, de jure suo remittendum aliquid esse hortantes, quos inter eminere creditur Auctor libri hoc insigniti titulo: *Media certa & honesta pro conversione omnium hæreticorum &c.* (a nobis recensiti M. Octobr. 1682, pag. 310;) quartus denique *conversionis*, cui applaudunt converfores, quibus Papistarum plerique annumerari debent, ductoribus gaudentes Archiepiscopo Parisiensi, P. la Chaise, & Dn. Pelisson. Inter has pacificandi rationes primam & ultimam ad concordiam recuperandam nequaquam conducere, rem ipsam edisserere affirmat Photinus.

Dial. VIII. prolixius de religionum *tolerantiâ* loquitur, nunquam a Romano-Catholicis expectanda, & male a Reformatis nonnullis propugnata. Ex multis nominat quendam *Duissæu* Ministrum Salmuriensem, qui libro, *de Reunione Christianismi*, probare ausus sit, omnes Christianos eadem communione frui debere, non obstante sententiarum diversitate, & alios quosdam, quibus tamen mascule contradicit. Postea quæstionem decidit: *an Concilium Tridentinum in Gallia sit receptum?* adstruens, venerari omnino Gallos Concilium Tridentinum, seu universalem fidei normam ac regulam, etsi, ad disciplinam Ecclesiasticam quod attinet, in aliquibus ab eo recedant. Progreditur ad de-regenda quamplurima, quibus scatet Pontificiorum Religio, tam detestanda, ut a Reformatis plane nequeant tolerari.

Dial.

Dial. IX. adversus Meldensem pugnat Episcopum, qui *expositionem* suadet, ut videlicet, quemadmodum ipse prætendit, dissipentur ideæ falsæ Religionis Romanæ, quæ a Ministris Reformatarum Ecclesiarum depingi soleant. Sed alias latere causas, easque longe superiores Photinus subodoratur: studere nimirum Pontificios expositione malefida persuadere, partim aliam plane doctrinæ Catholico-Romanæ esse faciem, quam quæ vulgo mentibus impressa hæreat, ut eo facilius societati ipsorum inferi se patiantur Reformati; partim superstitiones atque errores Ecclesiæ Romanæ corrigere, & nullo sentiente reformare.

Dial. X. de *relaxatione* quædam profert. Hanc distinguit in *condescensum* & *reformationem*. Neutram harum specierum ad promovendum reunionis negotium quicquam conducere posse evincit. Præsertim reformationem rejicit, utpote sibi suisque Ecclesiis minus necessariam, Romano-Catholicis vero impossibilem. Neque solum Gallicanam Ecclesiam reformationi talismodi sufficere, quæ pacem generet firmam atque salutarem, abunde demonstrat. Finem dicendi facturus Epistolam Protestantium Pacificorum censuræ submittit.

Dial. XI. de *conversione* disserit, quæ etsi non maximam, potissimam tamen, si vel solum inspiciamus titulum, hujus scripti absolvit partem. Duo observanda docet. Converfuris, prius, ne decipiantur ipsi, de Religione, qua imbuere laborant alios, sententiam laturi; alterum, ut mediis non nisi legitimis, doctrina & persuasione, ad avocandos ab erroribus homines utantur. His positis de quæstione disquiritur, inter B. Auctorem Novorum Reip. literariæ, & A. de L. R. Auctorem Ephemeridum Eruditorum Parisiis publicatarum disceptata: *an penis aut premiis uti liceat ad convertendos hæreticos?* Assentitur Photinus B. qui irregularem dixerat conversionem Regis Norwegiæ Olai, de qua dubitetur merito, an vere paganismum ex animis ejecerit, quamvis A. de L. R. rationibus non paucis contra ipsum dimicaverit. Ne vero nulla ratione motus ad castra B. transisse credatur, exemplis Christi, Apostolorum & doctorum primitivæ Ecclesiæ, assertis universorum ac singulorum perspicuis, & argumentis ex ratione & æquitate depromtis idem it probatum.

Dial. XII. objectiones amolitur, & cum alias inter Augustini auctoritate fuisset pugnatum, Donatistarum Annales paucis contextit, in-

G 2

justitiæ

justitiæ Papistæ Reformatorem in Gallia persecutores accusat, & censuram libri *Media cæta* &c. cujus mentionem jamtum fecimus, subiungit.

Relatio de insignibus novi cujusdam speculi ustorii effectibus, Communicata a D. T. in Litteris ad N.

DE speculo ustorio, quod non ita pridem hic in Lusatia confici curavi, sequentia accipe.

I. Ejus simile hætenus confectum non est. Nam & magnitudine ingens illud, quod Parisiis certo ære spectandum exponitur, cujusque mensuram inde mecum huc tuli, tribus pene octavis ulnæ Lipsiæ exsuperat. Harum fere tres continet arcus speculi mei maximus; & ex lamina cuprea constat vix duplo crassiori, dorso cultro communis, indeque facile de loco in locum transferri, usibusque suis disponi potest; cum cætera (quæ quidem mihi videre contigit) grandiora & producendis insignioribus effectibus idonea, ex massa diversorum metallorum fusa, mole sua & gravitate minus sint tractabilia. Ipsa speculi constructio, quæ circa alia ejus magnitudinis immensi foret & incredibilis laboris, ob artificia singularia a me inventa, unius hominis opera facillime brevique temporis spatio absolvi potest.

II. Adeo exacta est politura, ut quævis objecta accuratissime, & pro diverso situ suo, horizontali, perpendiculari &c. mire transformatæ insolitaque magnitudine referat: ex. c. pusionem, ingentis viri, caput aliudve membrum monstruosæ magnitudinis specie. Oculo propius ipsi speculo admoto, quam est foci ab hoc distantia, objecta omnia intra speculum tanquam remotissima, erecto situ conspiciuntur; at eodem ultra foci distantiam a speculo remoto, eadem omnia extra speculum inversa apparent: & quia focus duabus ulnis a speculo distat, non sine voluptate videre est objecta distinctissime velut in aere pensilia: ita ut strictum versus speculum gladium, ludibriorum hujusmodi optice ignarus spectator, sibi in faciem improvise impingentem, subito sed vano terrore experiatur.

III. Vis speculi hujus caustica ejus potentia est, ut vel Chymicis, quibus tamen præcipue cognita sunt ignis vires, nisi propriis oculis, experimentum capiant, vix effectuum horum fidem facturis sis. Nam

I. admo-

1. admotum foco speculi lignum momento flammam concipit, quam ne ventus quidem valentior facile extinguat.

2. aqua intra vasculum figlinum ei applicatum extemplo effervesceit, ut ova injecta statim fiant edulia: retento ibidem parumper vasculo, aqua omnis evaporat.

3. massa stanni plumbivæ, tres pollices crassa, simulac foco admovetur, guttatim liquefcere, pauloque ibi detenta continue fluere incipit, donec spatio 2 aut 3 minutorum plane perterebretur.

4. lamina ferrea aut chalybea foco admota, in a versa a speculo superficie, qua parte focum contingit, illico candescere conspicitur, pauloque post in foramina dehiscit: quorum tria intra sex minuta horaria memini me laminæ inuisse. Nec minus

5. cuprum, argentum &c. foco admota colliquefcunt, cujus experiendi causa diversæ speciei monetas adhibui; ex quibus unciali (*Reichsthaler*) Saxonico idem, quod laminæ supra memoratæ, intra quinque aut sex minuta contingit.

6. quæ liquefactioni obnoxia non sunt, ut lapides, lateres &c. brevi instar ferri igniti candescunt.

7. ardo sia e vestigio candescit, & intra pauca minuta in vitrum nigrum non inelegans transmutatur: cujus si pars aliqua candescens forcipula prehensa detrahatur, in fila vitrea simul diducitur.

8. tegulæ, intensissimum ignis æstum alias perpeffæ, exigui temporis lapsu in vitrum flavum deliquefcunt; quemadmodum &

9. testæ ex ollis non solum probe percoctis, sed multo etiam ignis admoti usu duratis, in vitrum nigro-flavum.

10. pumex, montium, ut volunt, ignivomorum in officinis ustus solari hoc igne in vitrum candidum & pellucidum funditur.

11. crucibuli solidissimi pars foco apposita, intra 8 minuta in vitrum conflata est. Sunt etiam mihi

12. ossa in vitrum aliquod opacum; & gleba ex terra excisa in flavum aut subviride vitrum mutata.

Notabis vero, hæc omnia experimenta exeunte Augusto & Septembri a me tentata & perfecta fuisse: quo tempore notum est, Solem non ejus energiae esse, atque cum circa eardinem æstivum altissimus nobis incedit; quo tempore mihi longe adhuc præstantiores effectus polliceor: quanquam ex his etiam liquido constet, non alium ejusdem virtutis & efficaciae ignem nobis suppeteret.

Essent

Essent adhuc alia hujus argumenti in promptu, commemorata non indigna; e quibus hoc unum subjungo: tentatum etiam a me effectum concentratorum hoc speculo radiorum lunæ plenæ, in maxima sua altitudine existentis; at nihil quicquam caloris, lucis tamen non exiguum augmentum deprehensum.

EMANUELIS KÖNIG, PHILOS. ET MED.
Basil. Regnum Minerale, &c.

Basileæ, sumptibus & typis Eman. & Joh. Georgii König,
1686, in 4.

Quam laudem ex editione Regni animalis mense Aug. 1683. in Actis nostris recensiti, consecutus Clar. Auctor est, eam non minori jure ex præsentis libri evulgatione tuebitur. Magna enim rerum varietate gravis est, ita ut quicquid singularium virium ex regno minerali peti in medicamina solet, id hic indigitatum curiosus Lector inveniat. Liber autem ipse in IV sectiones, hæque in diversa capita dividuntur. Sectio I. agit de regni mineralis nomine, differentiis, ortu, nutritione, vita & partibus. Quinque istis, quibus constat, capitibus denominationis rationem, tum metallorum generationem, quam per analogiam cum vegetabili & animali regno, mediante ovo quodam imperfecto contingere autumat, fusius perquirat. Hinc augmentationem, ut continuatam generationem prosequitur, ac mineralibus organa sive partes analogice tales ad nutritionem necessarias attribuit, radicem nempe, corticem, substantiam ipsam, ac vasa. Quibus præmissis sectionem II. aggreditur, ubi de metallis veris 6. capita proponens, Solem, Lunam, Martem, Venerem, Jovem & Saturnum juxta particularum pororumque configurationem, differentias, & nobiliora inde præparata peruestigat. Mercurium vero numero verorum metallorum eximit, quod hic nec ductilis sit, nec fluat in igne, sed in halitum abeat. Nihilominus hunc, ut & antimonium, tanquam metalla spuria, attentius considerat, quibus affine corpus cinnabarim statim subjungit, ac ultimo capite de bismutho, auripigmento, arsenico, cadmia, sandaracha & zinco eodem respectu agit, eandem methodum, qua in metallorum verorum descriptione usus est, & hic, & in sequenti Sect. III. obser-

vans, ubi de lapidibus, eorumque natura, ortu, generatione, differentiis, tribus prioribus capitibus tractat. Hinc lapidum pretiosorum minorum sive gemmarum examen instituit, & a revelato modo, quo gemmæ artis ope parantur, declarare nititur productionem earundem naturalem. Sistit vero adamantem, rubinum, granatum, hyacinthum, saphirum, smaragdum, chrysolitum, topazium, turcodem, bufonium, opalum, oculum mundi, oculumque catti, de quo ultimo memorat, quod Indi ipsum maxime æstiment, persuasione ducti, ejus qui hanc gemmam possideat, non posse facultates imminui, sed indies incrementum sumere. Porro lapides pretiosos majores crystallum, jaspidem, heliotropium, malachitem, prassium, nephriticum, achatem, onycha, calcedonium, carneolum, phengitem, amethystum, juxta colores potissimum & vires describit; ac mox lapides minus pretiosos minores, magnetem, hæmatitem, smiridem, schistum, lazuli lapidem, Armenum lipim, astroitem, lapidem Judaicum, belemnitem, morochtum, ætitem, ostracitem pari ratione exponit. Inde autem procedit ad majores lapides ignobiles, tum duos, saxum, silicem, pyritem, cotem, marmor: tum molliores, saxum calcarium, gypsum, lapidem Bononiensem, pumicem, tophum, asium, stalaçitem, osteocollam, cornu fossile sive lithomargam albam, amianthum, lapidem specularem, & talem. His omnibus corallia subnectit (ut in regno suo vegetabili inter plantas relata) quod duritie insigni prædita sint, atque ob sulphur nobile cum omnibus fere lapidibus virtute certent. Caterum sectione IV mineralia media propositurus, ea dividit in salia, sulphura & terras, adeoque III. partes constituit, easque in diversa iterum capita dispartit. Præmissis vero generalibus de ortu & mixtione eorum, salia primo loco profert, eorumque insignem differentiam, quoad diacrisin non tantum insinuat, sed & requisita diversa velut menstrua, in quibus liquentur, & cum quibus ratione texture & compositionis conveniant, enumerat. Hinc de sale communi, sale gemmæ, nitro, borace, vitriolo, alumine & sale armoniaco specialiter agit, ac parte II sulphura simili ratione explanat, considerando sulphur in specie, hinc succinum, asphaltum, gagatem, petroleum, carbonem fossilem, ambram gryseam & camphoram. Tandem parte III terras varias medicas explicat, albas ut Samiam, lac Lunæ, ter-

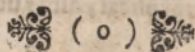
ram Melitensem, bolum album & Lignicensem, terram sigillatam Lemniam; mox rubras, ut terram Lemniam rubram, bolum Armenum, bolum Toccaviensem: inde luteas, ut terram Silesiacam sigillatam, ochramque e variis Europæ mineris metallicis erutam. Postea terras artificum enucleat, argillam, cretam, rubricam fabrillem, umbram & tripolim, appendicis loco acidularum & thermarum descriptionem curatam addens. Sic suspenso saltem pede percurrimus doctissimum tractatum, quem perlegisse curiosum Lectorem nunquam poterit pœnitere.

LIBRI NOVI.

- F**rancisci Villougbeji de Historia Piscium libri IV. Oxon. 1686, in fol.
S. Clementis Epistolæ duæ ad Corinthios, Paulus Colomelius recensuit & notarum spicilegium adjecit. Accedunt Thomæ Brunonis Dissertatio de Therapeutis Philonis, & Epistolæ aliquot singulares. Londini 1687, in 8.
Novissima idea de Febribus & earundem cura, mechanicis rationibus suffulta, Aut. Jacobo Sylvio. Dublini 1686, in 8.
De ipsa Natura, sive libera in receptam Naturæ notionem Disquisitio; auctore Roberto Boyle. Londini 1687, in 12.
De NievvHervormde Anatomie, door Steph. Blanckaerd. t. Amsterdam, 1686, in 8.
De Gereformeerde Geneeskunst, door H. Overkamp. t. Amsterdam 1686, in 4.
Rolandi Marefii Epistolarum Philologicarum libri II. Lipsiæ 1687, in 12.
Johannis Schmidii Commentarius in Prophetas Minores. Lipsiæ 1687, in 4.
Joh. Henr. Heideggeri in Viam Concordiæ Protestantium Ecclesiasticæ Manuductio. Amstelod. 1687, in 8.
Reflexions on Mr. Varillas's History of the Revolutions that have happned in Europe in matters of Religion; by G. Burnet. Amsterdam 1686, in 12.
Critique du Neuvieme livre de l'Histoire de Mr. Varillas &c. Traduite de l'Anglois de Mr. Burnet. a Amsterdam. 1686, in 12.
Medicina Mentis, sive Tentamen genuinæ Logicæ, in qua differitur de Methodo detegendi incognitas Veritates: Medicina corporis, seu Cogitationes admodum probabiles de conservanda sanitate. Amstel. 1687, in 4.

Errata.

- In Actis a. 1686, pag. 386. l. 20. lege *Cozzandus*, pag. 578. l. 16. lege Job. III, 21. pag. 579. l. 1. lege Pf. LVIII, 5. l. 2. lege Hof. VI. 8.
Præterea monendus es, Lector Benevole, figuras quas in Malphigii Operibus neglectas in nostro ad minimum exemplari, supra pag. 17. innuimus, reperiri integras in exemplaribus, quæ paucos ante dies, cum typis jam exscripta esset nostra illa de Operibus Malphigianis relatio, ad nos pervenerunt, adeoque in hac omnium Malphigii operum editione plane nihil desiderari.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii, Anno M DC LXXXVII.

JOHANNIS SCHMIDII IN PROPHETAS MINORES
Commentarius.Lipsiæ, sumptibus Hæredum Friderici Lanckisch,
1687, in 4.

Perbene nuper de Ecclesia orthodoxa non minus, ac beatis *Johannis Schmidii*, Theologi quondam Argentoratensis Conventusque Ecclesiastici Præsidis gravissimi, Manibus meritis est *Balthasar Fridericus Saltzmanus*, SS. Theol. Doctor & Ecclesiastes Argentoratensis, dum posthumum hunc Profoceri sui in Prophetas Minores commentarium publici fecit juris. Cum enim Nostrates toto XXVIII annorum intervallo (ex quo is ad meliorem vitam transiit) editionem operis hujus, quod in illius schedis adhucdum superesse inaudiverant, enixe quidem, frustra tamen hæcenus expetiissent; hoc demum anno Admodum Reverendi *Saltzmanni* beneficio, voti fuissent damnati. Neque etiam monumentum melius, injuriisve temporis minus obnoxium memoriæ meritis Viri parari poterat, cum, Hebræorum proverbio, *Jussorum verba* monumentorum perpetuorum vices omnium optime suppleant.

Methodum, qua Noster usus est, commodam procul dubio ac facilem experientur Exegetes sacre cupidi. Præmissis namque tum in universos, tum in singulos Prophetas *Prolegomenis*, exponit ante omnia *Argumentum & Partitionem* cujusvis capituli. Eruit deinde ex *συναφεία* textus, locis parallelis fideique analogia, *sensum vocum* tantum non omnium. Quia hic vero succinctæ brevitati studuit, prolixius deinceps proponendas & cum cura ventilandas duxit *questiones*, quas circa Prophetarum verba Philologi aut controversiarum Theologiarum

logicarum casuumve conscientiae Scriptores movere consueverunt. Subjunguntur tandem *Loci morales & doctrina*, ubi quicquid e Textu Sacro ad didascaliam, aut elenchum, aut epanorthosin, aut pœdiam applicari potest, brevibus & perspicuis thesibus exhibetur.

Et hoc quidem filo commentarium in universum XII Prophetarum volumen Auctor pertexuisset, nisi hanc laborum telam cum vitæ staminibus immatura fata abrupissent. Cum igitur *Haggæus*, *Zacharias* & *Malachias* Schmidium interpretem non haberent, visum fuit Editori, commentaria *Friderici Balduini* Theologi quondam Wittebergensis celeberrimi in isthanc divinorum Vatum trigam, recusa succenturiare Schmidianis. Calcem Voluminis quadruplex index occupat, *Questionum* puta, *Locorum Scripture*, *Vocum Hebræarum*, *Rerumque memorabilium*. Cætera Theologi cordatissimi opera dudum typis Argentoratenfibus aut Francofurtensibus exscripta, longa hic serie recensere animus esset, nisi otium nobis fecisset *M. Henningus VVitten*, qui Decadi Nonæ *Memoriarum Theologorum nostri seculi* p. 1276. sequorundem Catalogum locupletissimum inseruit.

HISTOIRE DE LA REFORMATION DE l'Eglise d'Angleterre. Seconde Partie, i. e.

D. Gilberti Burneti Historiæ Reformationis Ecclesiasticæ in Anglia Pars Secunda, Gallice versa
a Dn. de Rosemund.

Londini, apud Richardum Chisvvel. 1685, in 4.

NActi tandem excerpturique diu desideratam continuationem versionis Gallicæ celeberrimi operis Burnetiani, (quod Anglice Londini jam anno 1680, iterumque anno 1683, pulcherrimis typis in folio, duobus tomis excusum prodit) non opus esse putamus multa præfatione. In recensu enim primæ partis, anni 1684. mense Augusto p. Actor. 383. & seqq. quantum sufficere credimus, & de Autore, & de interprete dictum est. Eorum uterq; in secunda etiam parte eruditionis & industriæ suæ insigne dedit documentum, ut æqui Lectores sine dubio

dubio agnoscent. Divisus est alter hictomus in libros tres. *Primus* exponit gesta sub *Eduardo VI* Henrici Octavi filio, qui puer decennis patri anno 1547 successit, & immatura morte anno 1553 sublatus, ob incredibiles ingenii dotes, magnum civibus sui desiderium, & immortalem mæmoriam etiam exteris reliquit. Hic non modo tutorum suorum iudicium, sed & suum, quod in tenera illa ætate ad senilis prudentiæ perfectionem provecum ostendit, secutus, reformationem a patre cœptam ita promovit, ut jam non in mores aut opes Cleri, sed in dogmatum emendationem opera impenderetur. Non tamen adeo quietum aut faustum ei fuit imperium, quin non solum repugnantes haberet ex clero & populo, qui veteri sacrorum consuetudini tenaciter inhærebant; sed & procerum æmulatione agitatus, variisque criminibus offensus, severis animadversionibus, fusoque illustri sibi cognato sanguine, tueri auctoritatem regiam coactus fuerit. *Libro secundo* regnum Mariæ, quam Henricus VIII. ex Catharina Arragonia progeniit, describitur, a morte Eduardi ad An. 1558. Quam cruentum id fuerit, postquam Maria, oppressa statim, quam ei procerum factio opposuerat, *Johanna Graja Semeria*, miræ alioqui virtutis & regii sanguinis matrona, Philippo Caroli V filio, Hispaniarum postea Regi, nupsit, & Romana sacra reducere summo cum rigore annexa est, ex plurimis scriptoribus dudum innotuit, divisus tamen in partes, & pro suo affectu gesta illius extollentibus aut deprimentibus. Autor noster, etsi religioni, quam Maria ferro & igne persequebatur, addictus, ita tamen hanc partem operis omnium fortassis difficilissimam tractasse videtur, ut neque illis, qui Reginæ consilia regebant, *Reginaldo Polo* Cardinali, (inter omnes quidem modestissimo) severioribusque aliis, laudes suas detrahat. Sicuti nec ab omnibus defectibus immunes sistit, qui sub hoc regno pro religione reformata mortem passi sunt, inter quos primarius fuit celeberrimus ille *Thomas Cranmerus* Archiepiscopus Cantuariensis, qui sub Henrico VIII inter multas dissimulationes, variaque fortuna, sub Eduardo aperte, mutationem in sacris promovit, & tandem regnante Maria vivicomburium resumto animo subiit, cum paulo ante infirmitati succumbens, sententiam suam de religione revocasset. *Libro III.* læta Protestantibus mutatio breviter refertur, quam mortua absque liberis Maria, succedens altera Henrici Octavi ex infelici illa *Anna Bullena* filia *Elisabetha*, procuravit, & ad

finem usque regni & vitæ per multos annos adversus odia & vim summorum in Europa Principum tenuit: foemina sane, sed quæ regnandi arte exemplum, quod viri difficulter assequantur, proposuit.

Quamquam vero multa in memorabili hac (si quæ ulla alia est,) historia ab Autore producta sint, neglecta aliis, vel aliter tradita, neque nobis molestum esset, multa ex iis annotare, prolixitas tamen vitanda fuit, & utilitati legentium melius consulturos nos esse putavimus, si de documentis, quæ Burnetus utrique operis sui tomo magna copia adjecit, aliquid afferamus. Constituunt enim illa plus quam tertiam operis partem, nec ab interprete Gallo, quod sciamus, translata fuerunt. Unde singula nactus fuerit Autor, vel in opere ipso retulit, vel in margine annotavit, ut de fide illorum nemo, ut existimat, dubitandi causam habeat. Indicem omnium exhibere non possumus, quippe quod nimis longum, nec utile fortassis fuerit. Aliqua tamen præ cæteris notatu digna, interque ea, quæ Latina sunt, indigitabimus. *Parte I. sub Num. I.* adjecta est formula juramenti, quo etiam ante Henrici VIII tempora Episcopi Anglicani Regibus obstringebantur, stricta profecto, in hoc præsertim regno, in quod Pontificatus Romanus singulare sibi jus arrogaverat. Jurabant autem inter alia his verbis ad stylum illius seculi compositis: *Ero (Regi & hæredibus ejus) verus ligens, & fidelitatem in ligentia mea pure & sincere servabo, fideleque & verum obsequium, secundum optimum posse meum, faciam & impendam, contra quas-cunque personas, cujuscunque status, gradus, præminentie aut conditionis existant.* Speciatim inde promittunt, se Regi fidele consilium, si vocentur, daturos, ejusque secreta nemini revelaturos, tum si quæ habeat negotia Romæ, diligenter curaturos esse. Addunt denique, *servitia & homagia pro temporalibus Episcopatus, quæ recognoscere & ænere a Rege, ut supremo domino suo profitentur, fideliter præstituros*, ut appareat, priora illa capita ad ipsorum personas pertinuisse. Inter documenta ad num. usque 47. pleraque ad causam illam famosam divortis Henrici VIII a Catharina uxore pertinent, & ex iis, quæ Anglica fere lingua a Rege ad legatos & procuratores suos Romam, & ab his ad Regem scripta sunt, arcana aulae & Pontificiæ & Regiæ non pauca patefcunt. N. 34. extant sententiæ Theologorum *Parisenfium, Aurelianensium, Andegavensium, Bituricensium & Tholofanorum*, qui omnes unanimiter contra dispensationem Pontificiam, quæ Henrico viduam

viduam fratris ducenti data erat, pronuntiant. Mirum magis quod & Bononienses idem senserunt, quorum hæc sunt verba: *non potest sanctissimus Papa (qui tamen fere omnia potest) cui collata sunt a Christo claves regni cælorum, non inquam potest super hujusmodi contrahendo matrimonio quenkam dispensare.* Patavini addunt rationem, *cum illa quæ sunt jure divino prohibita, non subsint ejus potestati, nec in illa gerit vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa jurisdictioni hominum.* In hoc quidem consentientes habuere Lutherum & Collegas, ad quos anno 1530 Henricus legatos miserat, sententiam eorum rogantes; sed permoveri se non sunt passi, ut contractum & consummatum matrimonium rescindi posse decernerent; repulsa tamen obtegenda causa, petierunt, ut ulterius cogitandi spatium Rex non ægre concederet. Integrum eorum responsum extat N. 35. collaudatum a Burneto, quod libertatem & bonam fidem, & conscientiam Apostolici temporis simplicitate dignam ostenderint, iniquissimo licet Protestantium rebus tempore, quo Regi blandiri pro prudentia haberi potuisset. Sententia pro divortio a Thoma Cranmero Archiepiscopo Cantuariensi pronuntiata inserta est N. 47.

Lib. II. adduntur plurima edicta aliaque documenta, ex quibus prolixè apparent, quæ Henricus in assertione supremi juris Ecclesiastici, & purgandis quibusdam abusibus in ritu & dogmatibus, tum adversus mores cleri, aut ad facultates Monachorum imminuendas egit. N. 9. Bulla extat Pontificia in Henricum regem, anno 1538 summo cum rigore verborum vibrata: N. 19. Sententia Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis & totius cleri, ad eam rem convocati, qua irritum pronuntiant matrimonium regis cum *Anna Clivensi*. Accessere huic libro II post collectanea, sub *Additionum* titulo alia, inter quæ est (N. 6.) prolixa Melanchthonis ad Henricum epistola, Francofurti anno 1539 data, in qua Regem hortatur, ut in coepta reformatione progrediatur, indicatis quæ maxime mutari debeant. Hæc non reperitur in volumine Epistolarum Melanchthonis Londini A. 1642. recuso. N. 7. scriptum extat, quod Legati Electoris Saxonici & Landgravii Hassiæ, *Franciscus Burcardus & Georgius a Boyneburg*, itemque *Fridericus Myconius* Ecclesiastes (ita scripsit) *Gothannus*, Regi d. 5. Augusti anno 1538 exhibuerunt, in quo multis agunt de continuanda a Rege reformatione in tribus præsertim capitibus, in permittenda nempe populo *communione*

sub utraq; abolitione *Misse privatae*, & concedendo Clericis *conjugio*. Adjunctum etiam est N. 8 responsum Regium humanissimum quidem & elegans, multisque laudibus Principum & legatorum refertum, sed addita simul refutatione eorum, quæ Legati in tribus illis capitulis proposuerant, ita tamen ut Rex ad uberiorē deliberationem rem differret. Clausit responsum his verbis: *quæ vero Christi puram atque sinceram doctrinam promovere, quæ Christi Evangelium dilatare, quæ ad repurganda Ecclesiæ Anglicanæ vitia tendere, quæ ad extirpandos abusūs atque errores omnes spectare, quæ denique Ecclesiæ candorem exornare posse videbuntur, ea totis viribus sectabimur, his studebimus, his Deo volente in perpetuum incumbemus.* De articulis vero, quos jam disseximus, maturius cum Theologis nostris quam primum vacabit, agemus, atq; ea demum statuemus, quæ ad Christi gloriam Ecclesiæq; sponse ejus decorem conducere existimabimus. Vobis autem, præstantissimi Oratores, qui tot labores terra marique perpepsi estis, ut nos inviseretis, qui cum Theologis nostris tam diu contulistis, qui ob Evangelii negotium a Patria absuis multis mensibus, immensas atque innumeras habemus gratias; nec miramur, si dulcis amor patriæ, post diuturnam absentiam vestram, ad reditum vos invitat. Itaque post expleta Principum vestrorum mandata, post absoluta in totum negotia vestra, si non gravabimini nos invisere, vester ad nos accessus admodum gratus erit, vosque in patriam non modo libenter dimitemus cum bona venia, sed ad Principes etiam vestros literas dabimus, summe diligentie vestre in exequenda legatione testimonium perhibentes.

Secunda pars non minorem copiam documentorum adjunctam habet. Inter quæ primum & maxime memorabile est Diarium Eduardi VI Regis, ab anno regni sui primo ad quintum usque, in quo pleraque notatu digna, a se Rege, aut se regnante gesta sua manu Anglice consignavit; simplici, & ea quæ regem decet, narratione. Servata etiam alia quædam ex autographis ejus producuntur a fol. 68 ad 88, inter quæ est designatio quædam abusuum in ecclesiâ & politia, de quorum remedio cum Statibus regni acturus erat; item reformatio ordinis periscelidis, ab ipso rege Latine versa. N. 8. extat formula precum publicarum ante reformationem usitatarum, in quibus primo omnium Pontifex, omnesque Clerici ordinis ad monachos usque, & post illos omnes, Rex & magistratus Deo

commendantur. N. 19. *Martini Bucer* epistola ad *Job. Gropperum* celeberrimum in Germania Theologum Pontificiarum partium, qui tamen ad concordiam inclinare videbatur, quod ex hac ipsa epistola apparet, in quo proposito eum Bucerus fraterna quadam fiducia cohortatur. N. 26. indiculus indulgentiarum a Pontificibus ab aliquot sæculis concessarum, inter quas sunt, quæ ad centena annorum millia porriguntur: aliusque N. 29. precatiuncularum ad sanctos, interque eos ad *S. Georgium*, *Christophorum*, *undecim mille virgines*, Parisiis anno 1520 & 1526 impressi. N. 34. *Lutheri* epistola ad *Bucerum* refertur, sine die & anno, per quam media aliqua via in controversia sacramentaria proponitur, ut nempe ex parte Reformatorum concedatur, *Christum vere adesse*; *Lutherani* vicissim concedant, *panem solum manducari*; de quo documento judicium aliis relinquimus. Quoniam vero in *Buceri* mentionem hic incidimus, non ingratum putamus futurum Lectoribus, si *Eduardi Regis* verba, ex diario ejus latine versa huc transcribamus, quibus mortem & exequias ejus annotavit, ad d. 28. Febr. fol. 22. *Bucerus*, inquit, *vir doctus, mortuus est Cantabrigiæ; biduo post sepultus in templo S. Mariæ. Tota Universitas cum tota civitate ad trium millium numerum funus comitata est. Elegantissimam parentationem habuit M. Haddon, aliam (hic nomen Parkeri quod Regi exciderat, suppletur in margine), tertiam M. Redmainus. He tres orationes mire ad lamenta moverunt populum. Tandem omnes docti, totaque Academia epicedia in ejus laudem scripserunt, & sepulchro ejus apposuerunt.* N. 35. sententia Archiepiscopi Cantuariensis legitur, qua foeminam quandā, ob Anabaptisticos errores, & pertinaciter negatam divinitatem & incarnationem Christi, hæreseos condemnavit, & magistratui puniendam tradidit. Rex factum his verbis retulit ad d. 2. Maji 1549. fol. 12. *Jobanna Bucheria, alias de Kent dicta, combusta est, quod statuerat, Christum non esse incarnatum ex virgine Mariæ: condemnata anno superiori in custodia habita fuit spe conversionis, & 30. April. Episcopi Londinensis & Eliensis persuadere eam conati sunt: sed restitit illis, & ad mortem usque predicatorum convitiata est.* N. 51. diploma Regis habetur, quo Germanis aliisque peregrinis, ob religionem exulantibus, templum Augustinianorum Londini concessit, permittens ut Superintendentem constituerent, & quatuor ministros: Superintendens autem eorum factus est *Johannes de Lasco*, Polonus. N. 55. exhibentur articuli fidei, ut *Eduardus*

duardi tempore ab Episcopis lingua Anglica compositi fuerunt, & margini additum est, quid in iis Elisabetha postea mutaverit. Inter eos articulus XXIX de S. Cœna, regnante Eduardo ita conceptus fuit, ut præsentia realis aperte negaretur, addita ratione de ascensu Christi in coelos, & quod corpus non possit simul esse in duobus locis. Sed omitti hæc fecit Elisabetha & substitui: *Corpus Christi datur, accipitur, & editur in S. Cœna, solummodo cœlesti & spiritali modo, & mediam, quo accipitur & editur corpus Christi in cœna, est fides.*

Libro II. adjecta sunt edicta Mariæ severissima adversus Reformatos, & Acta Episcoporum quorundam, *Eduardi* imprimis *Bonneri* Londinensis, qui Reginæ mandata promptissime exequabatur. N. 18. literæ Reginæ afferuntur, per quas oratoribus procuratoribusq; suis Romæ negotium dat, ut *Cardinalem Polum*, ad vacantem mortem Pauli III Pontificatum commendarent, N. 35. apponitur diploma vetus, quo Henrici Archiepiscopi Cantuariensis appellatio a Pontifice ad concilium continetur an. 1427. *Libro* denique *III* pauca addita sunt ad Elisabethæ tempora pertinentia, v. g. mandata Reginæ, quibus ecclesiarum visitationem fieri iussit: Acta cum *Matthæo Parkero*, ut Archiepiscopatum Cantuariensem acceptaret, quod agre ab eo impetratum fuit: formula ceremoniarum consecrationis dicti Archiepiscopi, Latine conscripta; Bulla etiam Pontificis, qua Elisabetham regno indignam pronuntiavit.

Paucis monemus, *secunde* huic parti operis præmissam esse in Anglicana editione prolixam & gravissimam præfationem, quam cur non verterit interpres Gallus, ignotum nobis est. In hac denuo multos laudas D. Burnetus, & proceres & literatos, a quibus in continuatione laboris sui adjutus fuerit, ingenue etiam proficitur se a *Fulmanno* quodam, viro docto & historiæ patriæ perito, monitum, errores quosdam circa tempora aliaque ejusmodi correxisse, & paratum se dicit, id semper facere, & veritati palmam porrigere. Dein ad præcipuas objectiones adversus Reformationem fieri solitas respondet, neque tamen negat superesse, quæ perfectiorem emendationem Ecclesiæ admittant. Inter quæ habet restitutionem disciplinæ, ad primitivæ Ecclesiæ exemplum; officium pastorum, ad majus emolumentum auditorum & diligentiorum animarum curam applicandum; porro, sustentationem eorum commodius ordinandam. Celebrat *Jacobi Regis* & filii

& filii ejus *Caroli I.* curam in *Scotia* adhibitam, qua factum sit, ut pastoribus singulis ad minimum *quingenta librarum Særlinensium* i. e. plusquam ducentorum imperialium annuus reditus fuerit assignatus in fundis aut decimis, optatq; ut in *Anglia* pari providentiæ locus fuisset. Addit inde notabilia quædam de regimine Episcopali, quale in *Anglia* retentum est, & Presbyteriali ad exemplum Helveticarum Ecclesiarum a quibusdam desiderato, & quid hujus differentiæ occasione Elisabethæ Reginæ tempore agi coeptum sit memorat; unde motus & separationes postea secutæ fuerint. Salutaria etiam monet de correctione morum, qua neglecta reformationis fructus corrumpitur: subjungit querimonias de incrementis *Deismi* & *Athesmi*.

*CRITIQUE DU NEUVIEME LIVRE
de l'Histoire de M. Varillas. Traduite de l'Anglois de M. Burnet. i. e.*

Animadversiones in Librum Nonum Historiarum
Antonii Varillasii, de Mutationibus, quæ circa religionem in *Anglia* contigerunt; ex Anglico
Gilberti Burneti Doctoris Theologi
Gallice versæ.

Amstelodami, apud Petrum Savouret, 1686, in 12.

Libellum hunc commode subjungi posse existimavimus *Historia*, quam nunc retulimus, *Anglicana*. Ejus enim defendendæ causa, & ad errores novi in Gallia Historiographi *Antonii Varillasii* demonstrandos, ab autore *Anglice* conscriptus, & a docto interprete Gallice versus est. *Varillasii Historiam de Hæresibus* nuper recensuimus *mensæ Octobri anni præteriti* pag. 506. ita quidem, ut commonitione aliqua opus esse etiam nobis visum fuerit, ad cavenda quæ illi exciderant, cum manifesta rerum veritate pugnantiæ: sed nos intra terminos annotationis pro scopo nostro substitimus; nec Scriptori laudem eloquentiæ & industriæ, cum alios ejus libros memorandi occasio fuit, invidimus, Causæ autem fuerunt *D. Burneto*, ut strictius illum aggrederetur, nec solum librum, qua res Anglicas tractavit, examinaret, sed & in ingenium & mores

& mores censuram stringeret; quam malumus in ipso tractatu, qui brevis est, quam hic relatam legi; sicut nec ea necesse esse duximus excerpere, quæ in *Maimburgium* nuper defunctum, ejusque occasione etiam in Societatem, cui is addictus fuit, acriter dicta sunt. Sane si non de factis (quæ judicanda hic non sumimus) sed de jure & honestate quærat, nullus satis gravis critices rigor esse potest, quem non mereantur, qui sub historica veritatis specie, non affectus solum sed et figmenta sua producant, majoris etiam impudentiæ rei, cum ad libros & documenta, tanquam sibi visa & lecta, falso provocantes, ruptis bonæ fidei, & naturalis, nedum Christianæ probitatis vinculis, orbi illudunt. Neque excusari ista protervia religionis zelo potest. Inter veræ enim religionis regulas maxima est, veritati studere, nec vel ob bonam causam fraude & mendaciis uti, ut graviter adversus aliquod *Varillassi* dictum Auctor commentatur pag. 24. & 126. Novum autem historiæ scribendæ genus, quod ad fabularum dulcedinem corruptum sit, *Maimburgii* quidem prodigiosæ inventioni tribuit *Burnetus*: sed ita, ut se iudice, *Varillassius* ut stylo potior aut amœnior, ita fingendi libertate minus circumspectus magistrum superaverit. Confirmat eadem Interpres Gallus in præfatione erudita, & inter alia notat monstratque, ut *Varillassius* in historia *VVikifitica*, quam antea suppresso nomine suo editam, *Historia de Heresibus* inseruit, loca quædam, (inter alia de Husii morientis constantia) per quæ ingenuitatis encomium ex prima editione meruit, (vid. *Acta nostra* anno 1683. pag. 506.) jam imitationi *Maimburgii*, aut Patronorum obsequio intentior, expunxerit & mutaverit. Præter ista & alia quæ generatim opponuntur, ad mores aut sectam spectantia; ad objectum sibi a *Varillasso* partium Protestantium, & laudandi *Cranmeri Archiepiscopi* Cantuariensis studium ita respondet *Burnetus*, ut ex aliquibus argumentis colligat, suam historiam ne lectam quidem *Varillasso* fuisse; neque enim, si legisset, possibile futurum fuisse, ut vel dubitaret de ejus veritate, vel tot falsa libro suo *Nono de rebus Anglicanis* insereret. Narrat inde pag. 27. & seqq. ut Lutetiæ cum Abbate quodam docto & sincero, in ipsa Bibliotheca Regia, assistentibus celeberrimis viris *Thevenorio* & *Azouzo*, in colloquium venerit, & dubitationes aliquas adversus historiam suam Anglicanam propositas ita removerit, ut Abbas non contentus solum esset, sed & plura documenta sibi suppeditaturum se esse promitteret. De *Cranmero* vero nihil nisi verum & probatum

attu-

attulisse se asseverat; dein alio loco pag. 203. & seqq. quæ adversus illum ex malevolis autoribus aut suo judicio protulit *Varillassius*, refellit. Negat inter alia, unquam illum in Annæ Bullenæ aut ejus familiæ ministerio fuisse, neque ob defensam *Henrici* Regis adversus *Catharinam Arragoniam* causam, sed ob eruditionem & morum simplicitatem, ab omni etiam ambitione alienissimum, ad *Archiepiscopatum Cantuariensem*, invitum quidem & reluctantem evectum fuisse, cum privatus viveret Cantabrigiæ, & jam antea Regis divortium suffragio suo probasset; accessisse *Capituli* electionem & Bullam Pontificiam. Neque verum esse, quod subdole & clanculum protestatus sit, dum juramentum Pontifici, ut moris erat, præstaret, se id coactum facere; sed publice ad summum altare in templo bis testatum esse, se nolle illo juramento obligari, quo minus legem Dei & privilegia regis ac regni, & reformandæ in melius fidei & disciplinæ opus vinculo illi præferret. Repulsâ autem adversarii de qua diximus suggillatione, ad indicandos ex libro ejus nono errores speciales a pag. 39. ad finem usque libelli progreditur, & ultra quinquaginta eruit, quosdam ex ingenio, ut ait, autoris effictos, plerosque vero ex *Sandero* depromptos; quem non sectetur solum, sed & judicandi & conjectandi licentia vincat. Longum foret hos enumerare. Duos in præfatione tetigit versionis Gallicæ autor, scilicet quod de iis, qui conjugium *Mariæ*, *Henrici* filiæ, vivo adhuc patre appetebant, loquens, ex *Carolo Casare & Rege Hispaniæ* duos fecerit: dein quod dispensationem a *Julio II* ad nuptias *Henrici* cum vidua fratris, ideo indultam fuisse refert, ne Rex conjugem ex hæretica quadam familia quæreret; cum tamen illa dispensatio anno 1503 facta sit, diu ante schisma & hæreticorum illa nomina. Sed anachronismi & imperitiæ historiarum, ut & maledicentiæ multis aliis locis accusatur *Varillassius*, v. g. cum *Catharinæ Arragoniæ* quinque liberos assignat, quæ non nisi tres habuit: cum gubernatorem *Eduardi Regis* pueri non *Sommersetum*, sed *Northumbrium* facit: cum inter historicos Anglos *Mortonum* refert, qualis nullus fuit: cum *Henricum Mariæ* Scotiæ reginæ maritum ex inferiori nobilitate (*simple Gentil-homme*) fuisse scribit, qui ex familia *Stuartorum*, & Comitis *Lennoxii* filius primogenitus, (*Lords*) procerum titulo jam generis sui prærogativa ornatus, imo materno ex genere proximus post *Mariam Regni* hæres erat: dum *Henrici VIII* ex proavo paterno genus, ut igno-

bile taxat, cum tamen Theodori (*Tudors*) ex antiqua & primaria inter Cambros nobilitate, & Regiæ Gallorum genti affinitate conjuncti fuerint: dum *Sanderum* ob librum suum pulsum a Protestantibus, in Anglia occubuisse tradit, quod tamen in Hibernia factum sit, rebellionis, non libri causa, quippe qui demum post mortem ejus prodierit: cum *Cajetanum* jussu Pontificis de causa divortii judicium suum aperuisse, librisque suis inferuisse narrat, qui tamen diu ante litem inter Regem & uxorem scripserit: cum decretum, quo Episcopi regni Henrico obsequium detulerunt, *Cranmero Cantuariensi* & *Léo Eboracensi* Archiepiscopo imputat, cum id factum sit biennio ante quam *Cranmerus* ad dignitatem illam pervenisset, sub *Warhamo Archiepiscopo Cantuariensi*, & repugnante *Léo*; consentientibus vero aliis omnibus, etiam *Fischero Roffensi*, qui tamen unus a cæteris in causa divortii dissentiebat. Ubi iterum taxatur *Varillasius*, quod non omnes aut plurimos, sed obnoxios tantum quosdam Regis causam probasse refert. Reliqua ex ipso tractatu, & collatione ejus cum libro *Varillasi* rectius intelligentur.

AN ESSAY OF THE GREAT EFFECTS OF
even languid an unbeeded Motion, vvhhereunto is
annexed an Experimental Discourse of some little
observed causes of the Insalubrity and Salubrity of the
Air and its Effects, by the Honourable Robert
Boyle, Fellow of the Royal Society. i. e.

Tentamen magnorum effectuum languidi etiam
& inobservati Motus, cui annectitur Discursus Ex-
perimentalis de causis quibusdam salubritatis & in-
salubritatis aeris, ejusque effectuum, parum observatis.
Autore Roberto Boyleo, Nobili Anglo & Socie-
tatis Regiæ Socio.

Londini, apud Richardum Davis, 1685, in 8.

Etiam si

Etiam si ætate hac nostram motus localis natura legibusque expla-
nandis, Mathematicorum æque ac Physicorum varii defudarint fe-
licissime, tantum tamen abest, ut ab his Autor noster ingeniosissimus
omnem eam exhaustam existimet doctrinam, ut potius multa et-
iamnum ibi superesse perscrutanda, Tentamine præsentis, in gratiam
Qualitatum occultarum facilius enodandarum alias conscripto, ex-
presse doceat. Ante vero quam ipsam motus languidi efficaciam de-
monstret, concedi sibi id, quod alibi jamdum, forsan *Tr. de Origine
Formarum & Qualitatum* prodit annotatum, postulat: corpora vi-
delicet non veluti totidem materiæ portiones sive massas, magnitudine
solummodo ac figura invicem differentes, sed potius tanquam corpo-
ra texturam peculiarem, eamque internam non secus ac figuram exter-
nam obtinentia esse respicienda, adeoque propter structuram hanc
eorum pleraque tanquam ejusmodi machinas consideranda, quæ ita &
formata, & alia inter corpora locata sint, ut quandoque agentia cætero-
quin debilia, notabiles in easdem exerere queant operationes. Hinc
pro magnis motus localis, quem vel minus evidentem, vel languidum
censent, effectibus detegendis octo pandit *Observationes*, singulas, cur
motuum talium virtus negligi vulgo soleat, aperientes. Scilicet pri-
mo magnam celeritatis efficaciam in minutis etiam corporibus, præse-
tim si hæc per exiguum saltem moveantur spatium, plerumque minus
attendi observatur; cum ingentem nihilominus vim rapidiori motu
corpori communicatam, non tantum glandes plumbeæ e machinis
bellicis evibrata, sed metalla quoque varia celerem inter tornationis
motum ita incallescunt, ut fragmentula inde projecta manifesto sapi-
us calore palpebras & manus lædant artificis; item chalybis silice fa-
cta concussio, mox scintillulas ceu veras lapidis particulas motus ve-
hementia adducta evincant. Neque ipsa fluida hic corpora, tametsi
exigua prædita mole, a potentia insignes in solida impressiones exer-
cendi, modo magna celeritate gaudeant, removenda esse, radiorum
solarium speculo ustorio collectorum, flammæ lampadis, atque ae-
ris excellenti sclopeto pneumatico inclusi exemplis ostenditur. Se-
cundo equidem satis nos proclives esse indigitamur corporibus fluidis
propter molliem horum ac motum insensibilem, omnem in solida
effe-

effectum sensibilem denegandi; aut quo jure, mirandis aliquot soni operationibus, in solida corpora & ad distantiam notabilem editis, haud obscure coarguit Autor, v. g. tormenta bellica explosa, præterquam quod e longinquo audiantur, ac vel absque vento manifesto fenestras domorum multo intervallo distantium concutiant, sæpiusque penitus, si præsertim sono directe obiciantur, diffingant, in ipsis nonnunquam ægris evidentem molestiæ procreare sensum; item a machina quadam parva, cujus exterius navibus applicitæ auxilio artifex quidam has demergere novit, tantâ dum agit circumcirca excitari tempestatem, ut naves aliæ aliquo ab eo spatio dissitæ perquam violenter inde commoveantur. *Hinc* motiones corporum, ob summam sui exilitatem sensibus haud patentium iusto minus æstimari, eorum non obstante numero, quo turmatim agere valeant, movetur querela; effluvia quandoquidem corporum talia concipi debere, quæ intuitu exilitatis & quandoque figuræ, intimos aliorum corporum recessus promte subire, ibique, quia multa & celerrime agitentur, magnam in particulas, ex quibus itidem solida corpora coagmentantur, vel quiescentes, vel lente perquam motas, edere vim possint. Veritatis hujus illustrandæ gratia plures suggeruntur instantiæ, v. g. licet cum sacchari, tum succini portio simul aquæ vel cerevisiæ immittantur, succinumque tanquam levius fundum vasis tardius petat, unice tamen saccharum a particulis liquidi subito penetrari, totumque brevi temporis momento dissolvi; sic Mercurium repetita olei vitrioli abstractione fixatum, ab aqua limpida affusa exteriusque commota confestim pariter permeari, manifesteque ita alterari, ut colorem modo album cum citrino nunc commutet; sic tenuem cupri laminam a spiritus vini accensi flamma paucioribus minutis adeo penetrari, ut incallescencia sensibilis, minimas ejus moleculas a particulis igneis varie ac vehementer agitari, satis indicio sit; item particulas aqueas frigidas in glaciem concrecentes, quamvis tardius moveantur, quia magnus tamen earum numerus, tanta sæpius vi expansivum exerere motum, ut vel ipsa vasa e metallo confecta probeque obturata disrumpantur. Tum de incuria, qua minus accurate adverti solet, quomodo motus localis per diversa quoque media & corpora solida propagari possit, differit Illustris Autor, quatuor potissimum occasiones, quarum intuitu motus communicatio difficilior longe re ipsa concipiatur, partim annotando,

do, partim contrarium aliquot exemplis declarando. Et quamvis porro de effectibus plerumque, quos invisibilis fluidorum motus determinatus in dispositis animalium corporibus valet producere, vix cogitari observetur, manifestæ tamen ejusmodi operationes, quæ a durantibus sonis similibusque aeris aliorumve fluidorum agitationibus continuis, solida in corpora interdum non sine stupore proficiscuntur, qualesque plures, e. g. a strepitu liquidi per epistomium decurrentis non neminem ad urinam reddendam stimulari, item foeminae cuidam a certo Musicæ tono lacrymas etiam invitæ extorqueri &c. una hic recensentur, eo minorem in Autore nostro pariunt admirationem, quo exactius hic ictuum multitudinem a fluidorum particulis in momento quasi corpori consistenti & prædisposito illatorum expendit. Aut in corpora ipsa inorganica magnam pariter invisibili fluidorum motui competere potentiam, respectu saltem ad determinatam quandam convenientiam sive relationem, inter peculiarem texturam unius, & peculiarem modificationem motus alterius habito, instantiis aliquot petitis v. g. a chordarum unisonarum sympathia, a vitris ad distinctum saltem instrumenti musici sonum trementibus, item a certo tantum tono sub arcu resonante &c. *Observatio sexta* vindicat. *Inde* corpora diversa, etiam si violento in statu tensionis vel compressionis revera tunc detineantur, falso nihilominus respici solere, tanquam partibus absolute quiescentibus prædita, innuitur; sic v. g. ferrum vel argentum malleo probe percussum, quoad intestinas commoveri particulas, nullo equidem discerni oculo, tactu tamen accedente ex calore, vel saliva adspersa e strepitu manifesto idem deprehendi; sic vitra, quæ optime videntur confecta, sæpius aliquo tempore post, quam ab igne remota sunt, sponte sua agere rimas, plerumque non nisi ob validam, sed inæqualem, partium vitri contractionem; item strictiones cupri ex candefacti, nec non mixtorum nonnullorum fragilitatem, de simili quadam partium contractione palam attestari. Tandem ratio palmaria & ultima, cur motus ejusmodi languidi prætermittantur, similiter in nos rejicitur, qui hærentes tantummodo circa solidorum corporum motus, ubi eorum unum ab altero toto dispellitur, vel ad minimum sensibilibus ad alterum impingit, vix eos effectus, quorum ortus motibus intestinis ab agente externo in partibus ejusdem corporis excitatis debetur, observemus; ac ne gratis videatur prolata, largum produc-

ducitur epistomium æneum, cujus clavis si hinc inde in cavitare contigua vertatur, brevi temporis spatio partes contiguas mutua ista attritione adeo incalescendo intumescere, ut clavis instar cunei infixi prorsus restiter immobilis, nec prius, quam partes refrigerata sese contraxerint, circumverti denuo queat. Eundem in finem instrumenta quoque ferrea acuta, nimis incalescendo temperiem deperdunt, item vitra optica inter poliendum dehiscunt, neque non corpora varia vim electricam motu attritionis acquirunt, similiaque exempla allegantur. Ex quibus observationibus cunctis haud frustra colligitur, motus ejusmodi, qui plerumque aut penitus non observantur, aut observatu indigni judicantur, insignes in corporibus prædispositis edere posse operationes, adeoque ad diversa difficilia naturæ phænomena producenda multum momenti conferre.

Experimentalis autem, qui adjungitur, discursus aerem salubrem & insalubrem, quatenus uterque effluviis subterraneis adscribendus veniat, *quatuor* illustrat Propositionibus. *Primo* siquidem diversis in locis salubrem non minus ac insalubrem aeris constitutionem, in genere consideratam, multum expirationibus subterraneis, ac speciatim iis, quæ emissiones ordinariæ Nobilissimo Autori salutantur, deberi probabiliter ex eo infertur, quod in locis quibusdam, ubi aer magis propitius deprehenditur, quam qui a qualitatibus manifestis expectari talis possit, causa cui aeris habitudo ista assignari valeat, præter suavia miasmata e terra exhalantia, appareat nulla, utpote quæ vel transpirationem promovendo, vel fermentorum morbificorum productionem impediendo, aut activitatem saltem cohibendo, vel particulas noxias destruendo, aliisve viis corpora regulari in statu, sanitatis nomine indigito, conservent. Effluvia equidem mineralia plerumque nociva reputari & vegetabilibus & hominibus, esse tamen posse præterea, quæ cum utrisque amice conspirent, fodinis quibusdam stanni in occidentali Angliæ parte sitis, ubi arbores supra mineras æque virescunt, ac metalli fossiores sanam longamque vitam degunt; item Hungariæ exemplo, in qua aer fodinis Cinabaris mineræque *Wothgûlden-Erz*, vulgo dictæ incumbens, sanitati præprimis deprehenditur, conveniens &c. declaratur: quin imo cum fossilia quædam analysi chymicæ sub-

subjecta multum præbeant salis volatilis virtute medica vix destituti, haud frustra supponitur, particulas ejusmodi e solo aerem petentes salutari hujus quam maxime conducere dispositioni. Quod vero aer perniciosus quoque respectu effluviis subterraneorum existat, minus videbitur dubium iis, qui non solum multitudinem mineralium exitiosorum præ salutaribus majorem, sed & vim horum nocendi longe efficaciorum, exemplo Auripigmenti, Sandarachæ & Arsenici, expirationibus suis subitaneas noxas interentium, considerant, itemque Marcassitas acrisale vitriolico præditas, multoque, quam vulgo quidem constat, frequentiores contemplantur. At quemadmodum *secundo* in diversis locis morbos endemicos, ita *tertio* epidemicos pariter, quosdam ex parte ad minimum ab effluviis subterraneis descendere conjicitur: endemicos quidem, quod sæpius nulla horum causa manifesta cernatur, e diverso e corporibus subterraneis miasmata penetrantia copiosius emitti, ipsumque corpus humanum ratione cutis porosæ una pervium esse, exemplis ostendatur: epidemicos autem, quod partim ipsa aeris intemperies calida vel frigida, humida vel sicca, quibus istorum multi alias adscribuntur, ab exhalationibus ejusmodi corporum subterraneorum, quorum natura nos penitus adhuc latet, oriri possit; partim etiam, quod phænomena pestis, de cujus productione ac curatione multa differuntur, hanc ab effluviis quandoque subterraneis provenire, aut saltem per eadem propagari, probabile reddant. *Quarto* denique plures morbos, qui novi salutantur Medicis, ab halitibus subterraneis, tanquam causa vel primaria, vel socia exurgere, eo minus dubitatur, quo magis tum alias causæ, v. g. astrorum influxus, intemperies aeris quæcunque manifesta, procreandis iisdem insufficientes demonstrantur, tum globus terreus diversis mineralibus nocivis, quorum multa nostram quoque fugiant notitiam, turgidus asseveratur. Quæ cunctæ propositiones hæcenus verisimiliter assertæ, quo majori suffulciuntur fide, aliquot Autor Nobilissimus subnectit Experimenta Chymica, ipsa metalla perfecta exhalationum specie in aerem elevari posse, quod minus forsan probabile videretur, detegentia; v. g. tenues cupri laminas, cum æquali vel duplo interdum Mercurii sublimati pondere destillationi expositas, caput mortuū reliquisse de resinosa natura, instar ceræ Hispanicæ fluente ac in flammabili participans, hoc grossius pulverisatum ac aeri libero primum reli-

etum, hinc spiritu salis sapius affuso perfecte saturatum, speciem quandam viridis aris exhibuisse, quod rursus cum tripoli aliove additamento fixo & insipido mixtum & destillatum, multum liquoris suppeditavit, omni quidem colore instar aquæ communis destituti, mox tamen ab affuso spiritu cornu cervi, vel salis ammoniaci colorem obscure atque eleganter viridem adsciscientis, adeoque corpusculorum cupri præsentiam commonstrantis.

ROLANDI MARESII EPISTOLARUM

Philologicarum libri II. cum aliquot amicorum ad eum, nec non aliorum Cl. virorum ad alios, non dissimilis argumenti epistolis; curante L. A.

Rechenberg.

Lipsiæ, sumptibus Joh. Casp. Meyeri, anno 1686.
in 12.

IN tanta epistolarum clarorum ac illustrium virorum copia, supervacaneum videri poterat, novas seculo imprimis tam erudito in lucem emittere publicam; cum pauci reperiantur, qui veterum doctissimas licet epistolas debita evolvent industria. Enimvero si quis *Maresii* hæc cum illis antiquorum contendere instituat, aut affectu in eum fallimur, aut majorem istis hæc studiosæ juventuti ac scholis afferent utilitatem. Cum enim *tria* sint epistolarum genera; *unum*, cujus causa res ipsa est, ut certiores faciamus absentes, si quid est, quod scire aut nostra, aut ipsorum intersit, nimirum quo privata negotia tractantur; cujus generis proventus superiori & hoc nostro seculo decurrende fuit maximus; *alterum* familiare & jocosum, nonnisi inter conjunctissimos amicos receptum: *tertium* serium & grave, quod vel ad rem publicam, vel ad studia literarum pertinet: hoc postremum *Maresius*, vir exquisitæ doctrinæ & judicii, cum Plinio Juniore heic elegit; & quidem quod studia, rationem studendi, scribendi, scripta emendandi, explicandi, judicandi de scriptoribus tum antiquioribus, tum recentioribus (sed vita functis) attineret. De his ergo & universa re literaria, sine furo, & absque convitio in epistolis suis ad amicos & celeberrimos viros exaratis, sententiam suam aperit. V. g. l. 1. Epist. 2. de ratione scribendi veterum

rum atque exterorum: 3. de veteribus ac bonis libris legendis: 7. de styli vititiis atque virtutibus agit. Ep. 8. Tacitum & Lucanum ob graves crebrasque sententias laudat. Ep. 9. doctos etiam paucorum librorum lectione atque attenta meditatione fieri: 10. publicas bibliothecas parum prodesse studiis, quibus libri non commodantur: 26. adolescentibus schola egressis non Apulejum aut Barclajum, sed Ciceronem maxime sequendum demonstrat. Ep. 32. de comædiis prisce ac nostris: 33. de ἐγκυκλοπαιδείᾳ cuique, ut eruditus habeatur, necessaria: 34. de privatis bibliothecis & de habendo librorum delectu: 35. de conveniendis prudentum ac doctorum virorum in bibliothecis, ac de eorum utilitate: 40. de ratione legendi interpretes juris agit. Ep. 46. non omnia antiqua, sed tantum necessaria ac utilia examinanda & ediscenda esse, monet. Ep. 49. de antiquariis, & de Ciceronis, Athenæi Lipsique dialogis tractat.

Lib. II. Epist. 4. de Ciceronianis & de coactis in poesi argumentis, quæ improbat: 5. de vitarum Scriptoribus, quales esse debeant: 6. de Plauti & Terentii, ut & Propertii & Tibulli comparatione: 7. de duobus Criticæ generibus: 8. de lingue Græcæ cognitione & necessitate: 9. de causis, cur hac ætate plurimi docti, sed pauci elegantes scriptores inveniantur differit. Ep. 12. quibus scientiis ornatum esse conveniat Theologum, ostendit. Ep. 14. dicit raro nunc contingere, ut aliquis simul sit in philosophia & philologia egregius: quod tamen apud antiquos fuerit vulgare. Ep. 16. fructum præcipuum doctrinæ, utilitatem publicam esse ait. Ep. 18. de litium multitudine, quæ ubique, sed præcipue in Gallia viget, queritur, quam magna ex parte Juri Romano acceptam refert. Ep. 20. de malis hodiernis scriptoribus & eorum vitiis agit: 21. de monumentis antiquitatis, & præcipue de nummis; qua occasione *Trifanum* laudat. Reliquarum argumenta similiter erudita ac plane utilia, & initio libri & epistolis singulis præmittuntur.

Sub finem Maresianarum, quoque epistolæ amicorum ad ipsum exarata, sed non minus elegantes annexæ sunt: ut *Nicolai Heinsii*, *Dionysii Petavii*, *Joh. Fred. Gronovii* & *Francisci Ogerii*. His propter argumenti similitudinem, Editor harum clarissimus subjunxit *Rudolphi Agricola* epistolam ad *Jacobum Barbirianum* de formando studio, *Rogeri Aschami* Angli Epistolæ ad *Joh. Sturmium* partem, quæ de imitatione agit, & libr. 1. Famil. Epist. pag. 6. laudati Aschami legitur. His

succedunt selectæ aliquot epistolæ Galli doctissimi *Johannis Ludovici Balzaci* de peregrinis vocibus & citatione alienis in orationibus; de spuria dictione ex vernacula & pluribus linguis aliis confarcinata; de styli dotibus, vel vituperiis; de optimo dicendi genere; de jocos innoxii & titulorum inanibus, et Apologia pro Plutarcho: item *Jacobi Thomasi* de ritu coronandi Poetas, & *Thomæ Reinesii* ad laudatum Thomasi de lauro poetica, & hujus ad *Gottfridum Guilielmum Leibnizium* de dissensu Aristotelis a Cartesio & philosophis novis. Tandem duæ Epistolæ *Benedicti Hopferi* de viris eruditis, quos in Gallia, Anglia, Batavia, inferiori Saxonia, Dania & Suecia salutavit, appendicem hanc eruditæ & historiæ literariæ studiosis forte non ingratam finiunt.

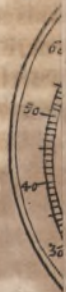
NOVUM GENUS HYGROMETRI, MINUTISSIMAS AERIS MUTATIONES DUPLEXI MODO OSTENDENS,
inventum a M. Gothofredo Teubero,

Ciza-Misnico.

TAB. II.

Hygroscopia vulgaris, quæ hætenus videre nobis licuit, hac ratione sunt constructa, ut, vel unica revolutione, vel certa tantum arcus parte, vel prorsus incerta graduum distinctione absolvantur. Hinc, quia neque instituto satisfacere, neque mutationi aeris exacte respondere viderentur, nobis de perfectiori structura sollicitis, motus spiralis & cochlealis in mentem venit; qui etiam ex voto cessit.

Fecimus enim *primo* simplex quoddam, hoc est, ex unico asserculo abietino constans hygrometrum, indice helicem seu lineam spiralem describente, præditum, quod insensibilem alias aeris mutationem per aliquot annos nobis exactissime monstravit. Formam ejus repræsentat *Fig. I.* Hoc simplicioris structuræ Hygrometrum, nupera meditatione non infeliciter monstrandi virtute adhuc augere aggressi sumus. Nam unius loco sumendi sunt quatuor asserculi abietini, paratisque subscudibus sulcatis *ab, cd, ef, gb*, ut exhibet *Fig. II*, in crenas *ab &c.* decenter inserantur tam capaces, ut occupante humiditate poros asserculorum *iklm*, libera tamen sui motione sursum deorsum gaudeant. Primus asserculorum *l* *Fig. VI.* in suprema parte *n* firmiter infigatur, ut humiditate crescente incrementum

cocn
gocit

K 3

quadra-

Fig. 1.

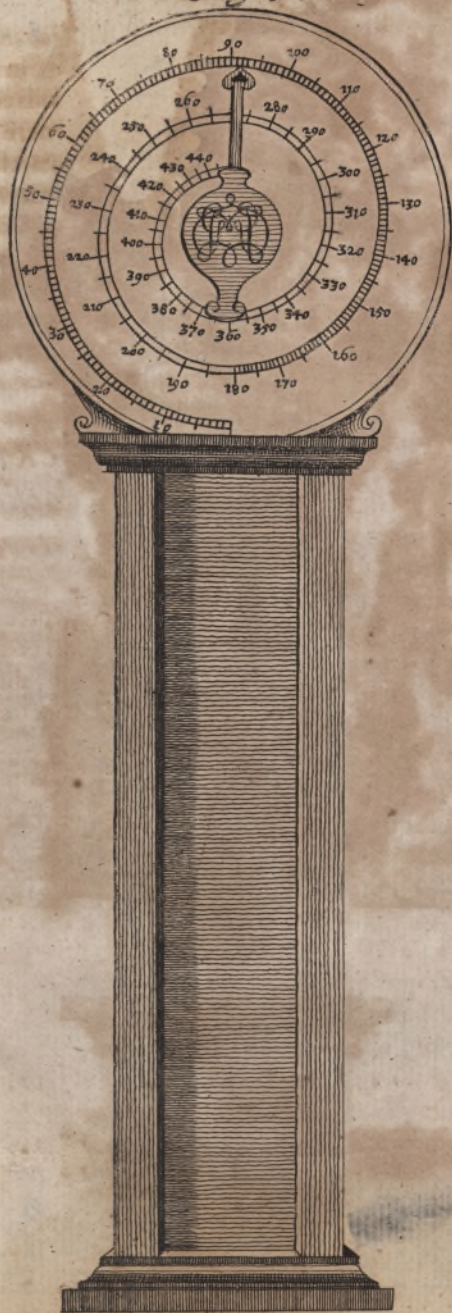
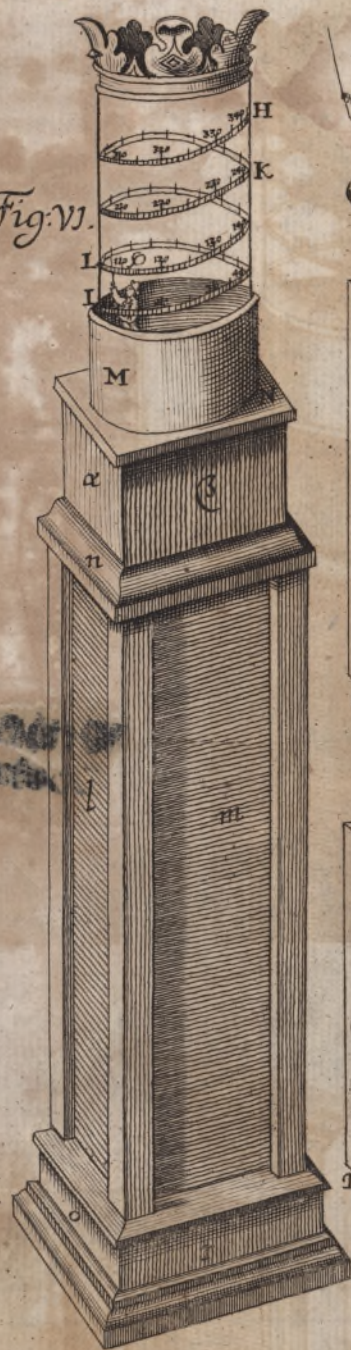

Fig: VI.

TAB. II. ad a. 1687. pag. 76.

Fig: v.

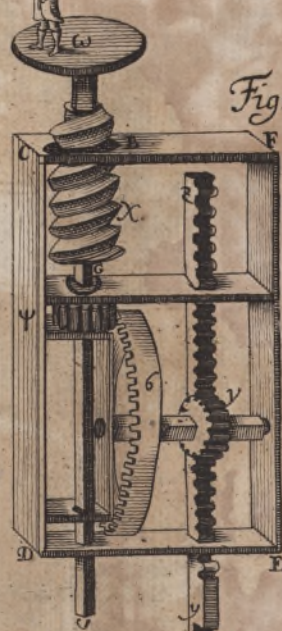

Fig: III.

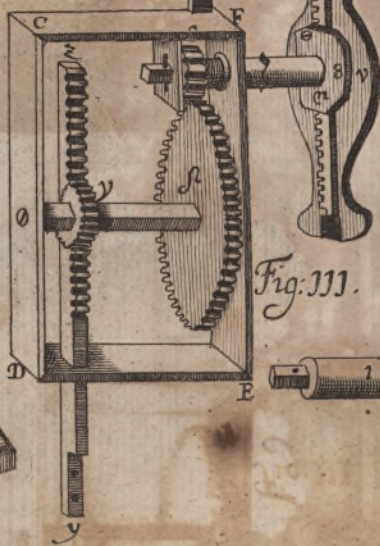

Fig: IV.

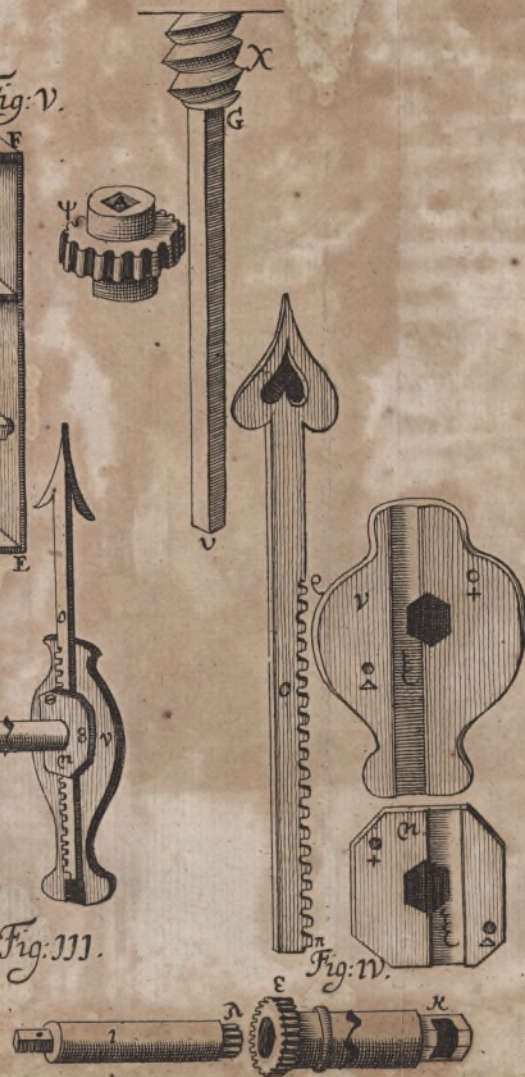
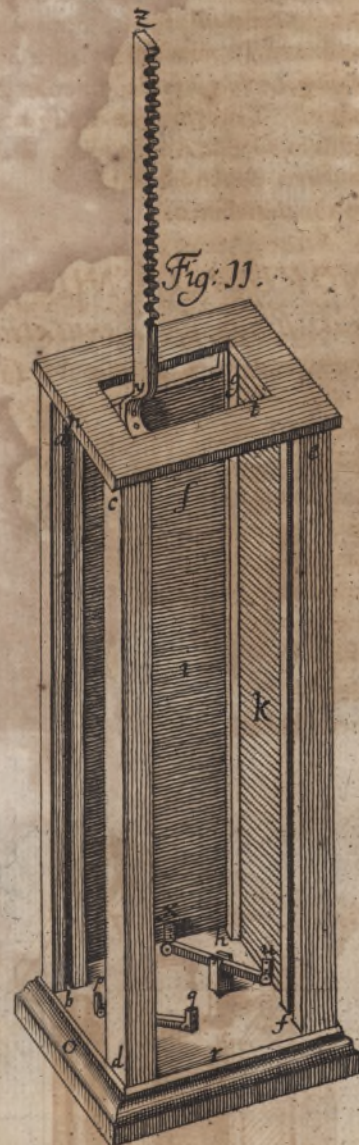

Fig: II.

mentum exinde proveniens inferiorem versus partem o detrudat, cui scapus volubilis pq Fig. II. additus ex altera parte r , elevabit asserculum m secundum, qui, dum supra infixum scapum s elevat, alterum hujus crus t tertium asserculum k deprimet, & iterum huic adjunctus scapus ux , dum descendit parte u , ex altera sui parte x quartum asserculum i in altum protrudet, cui affixa firmiter regula dentata yz in superiorem cistulam $CDEF$ porrecta, dentibus suis circumvolvitur rotulam γ , quæ grandiore sibi vicinam δ habet, grandior δ circumducit aliam superiorem ϵ , cum concavo cylindro suo ζ , circa alium immobilem cylindrum ι , concavo ζ inditum, mobili, ut Fig. III & IV. docet. Exterior autem cylindrus ζ in anteriore parte sexangulari κ incisus est, ad dimidiam fere sui crassitiem, ut interioris immobilis cylindri ι dentes λ , appositi, interque duas lamellas $\mu\nu$ (sulcum ξ , quanta est latitudo & crassities indicis o , habentes) conclusi indicis o , congruentes incisuras $\pi\rho$ comprehendere, & ita vi cylindri mobilis ζ , & laminarum $\mu\nu$, cochleis Δ combinatorum circumductum, mox longiori, mox breviori distantia a centro propellant, & sic ductos illos spirales Fig. I. exhibeant. Cum enim index o loco moveri nequeat, & tamen circumvolvatur, necessario immobilis cylindri ι dentes λ comprehendunt nunc hos, mox alios indicis o dentes $\pi\rho$, & ita leni motu intra sulcos ξ huc illuc trahent. In quo etiam totum consistit artificium, cum alias motus γ rotulae simplex unica revolutione omnia monstrare debeat, plures enim, dum idem principium repetit, distincte animadvertere non licet. Sic igitur gyratione indicis o , vicissitudines aeris qua humiditatem siccitatemque patefiunt. Nota, quo facillimo negotio ex hujus indicis structura, circinus, ad describendas lineas spirales seu helices, aptus esse formari possit, non est, quod prolixius hic describamus.

Accedit & alia meditatio, aliusque modus explorandi ascensionis descensionisve, ut Fig. V & VI monstrat. Nempe rotula illa γ innixa lineæ dentatæ yz , ex altera quoque parte annexam habet vicinam rotulam σ coronatam (vulgo *Kronrad*,) quæ secum circumvolvitur rotulam ψ foramen quadratum A habentem, in quo linea est oblonga, quadrata Gv facile in eo foramine A mobilis, superiore parte X cochleata, inque matrice sua B congruente disposita. Quando ergo circumvolvitur rotula ψ , secum necessario circumducit lineam hanc

quadratam *Gv*, illa autem a matrice sua *B* pro ratione motus, mox in altum, mox profundum trahetur: huic igitur, si orbiculum ω imposueris, ut *Fig. V* monstrat, collocaverisque homunculum ϕ indice, digito vel virga, circumductio ejus in vitro *ILHK* gradus convenientes in linea spirali monstrabit, quæ distantiam *HK* vel *IL* a seimet eam servabit, quæ est inter cochleæ *X* ductus. Poteruat autem ad tegendum artificium, tum infra *or*, tum superius *ac* & *MN* apponi asserculi alii, ut cistulæ *MN* *or* oblongæ figuram totum Hygrometrum referat, uti *Fig. VI* monstrat. Sic vel levissimas aeris mutationes patefactum iri non immerito, experientia hæcenus edocti, putamus.

CHRISTIANI VVEISII INSTITUTIONES

*Oratorie ad Praxin hodierni Seculi accom-
modatæ. &c.*

Lipsiæ, apud Jacobum Gerdesium, 1687, in 8.

M^Ulis miscendas nunquam non esse Gratiæ, hoc est, sapientiæ & Eloquentiæ studia indivulso conjungenda nexu, usitata illa Græcis pariter, ac Romanis olim phrontisteriorum insignia, Mercurii videlicet & Minervæ statuæ uni insistentes fulcro cum hoc lemmate, HERMATHENA TE DELECTET, non obscure monuerunt. Tametsi vero nihil cum Deastrorum simulachris commercii possit esse Christianorum gymnasiis, minus erraturum tamen opinamur, qui limatum hoc Systema Institutionum officinam dixerit, effingendis affabre Hermathenis utilissimam æque ac instructissimam. Omnem si quidem in illo operam, omnes ingenii nervos eo intendit Autor meritis in rem literariam, & juventutis studia clarissimus, ut ἡδίστη illa σοφία, & copiose loquens sapientia, quam priscum ævum Hermathenis suis adumbratam voluit, certis immotisque fundamentis nixa, in optimis ingeniis mature accendatur, exercitatione indefessa foveatur, augeatur, ornetur, atque perficiatur.

Non itaque proprio solum exemplo in Præfatione docet, quibus mediis facultatem Oratoriam excoluerit ipse, sed in universo etiam opere, quæ cum ad Inventionem, tum ad Dispositionem, tum ad Elocu-

Elocutionem, et si quæ sunt alia Rhetorum officia, ulla possunt ratione facere summo studio, methodo perspicua gravique consilio est complexus. Et primum quidem in eo locum Libro dedit PRÆPARATORIO: Generali parti medium: postremum vero Speciali. Iste Progymnasmata: illa & Inventionis, & Elocutionis doctrinam: hæc Eloquentiam Scholasticam, Politicam, & Ecclesiasticam Lectorum oculis proponit. A Dispositione autem, quam ab Inventionem, initium ducere maluit, quod usus demonstret informationem hoc servato ordine longe felicius succedere; dummodo Præceptor contingat a rerum copia instructior, qui inventionis defectum certis suppeditatis argumentis expleat. Integram ergo Dispositionis doctrinam, pro discipulis quidem captu, in Libro Progymnasmatis tributo sic explicandam duxit, ut initio quibus parari adminiculis verborum possit copia ostendat. Et sane quæ de permutatione, adjectione, & variatione, velut præcipuis copiarum fontibus hic proferuntur, non parum confirmandis iis proderunt, quæ eodem de argumento summi in hoc genere artifices, Erasmus, J. Camerarius in *Elementis Rhetoricæ* p. 37. & 38. A. Buchnerus de *Commutata ratione dicendi*, C. Arnoldus in *L.L. ornatu*, Jac. Thomasius noster in *suis de Copia verborum Tabulis*, nervose præceperunt.

Hinc de *Verborum Connexione*, seu de Periodo differitur. Quæ cum nihil aliud sit, quam enunciatio Logica, cujus subjectum & prædicatum verborum vel rerum adjectionibus illustratur: cumque adjectiones istæ nunc meris commatibus distinguantur, nunc præter commata unum vel alterum accedat colon, aut semicolon, in tribus maxime dilucidandis hic Autoris opera versatur: videlicet quid subjectum sit & prædicatum, quæ verborum & rerum sit adjectio, quæ denique commatis, coli, semicoli, & puncti differentia. Reales adjectiones docet fieri jam per formulas judicantes de connexionis, quæ subjecto cum prædicato intercedit, veritate, vel etiam bonitate: jam per circumstantias, ubi primi quasi fontes amplificationum aperiuntur: jam per allusionem, quæ τὴν τῆς οὐσίας θεωρίαν, commendatam etiam I. Top. XIII. XVII. & XIX. ab Aristotele, hoc est, simile, comparatum, exemplum, testimonium & hujus generis alia respicit: jam per concessionem, adhibitis Grammaticorum particulis concessi-

vis: jamper conditionem, quæ præcipuam habet particulam conditionalem, in sensu positivo, vel in sensu dubio exaudiendam.

Tertium inter Progymnasmata locum *Periodorum* assignavit *connexioni*, explicans quomodo ista primo per *Chriam*, secundo per antecedens & consequens, tertio per thesin & hypothesin institui haberique in Oratione possit. Chriæ quatuor assignantur partes: protasis, quæ thesin habeat primariam, cujus explicatio suscipienda est: ætiologia, quæ rationem afferat, cur thesis hæc sit vera: amplificatio, quæ variis illustramentis id agat, ut ætiologia commendetur: & conclusio, quæ protasin, annexa nonnunquam facili consequentia exinde fluente meditatione, repetat. Porro amplificationum tres constituuntur classes, vulgaribus a dialecticis, & his a singularibus diremtis. *Vulgares* capi notat a contrario, quo & amplificationem ab objectione videas referri; a simili, ab exemplo, a testimonio: his accensentur comparata, emblemata, monetæ, inscriptiones, & apophthegmata: *Dialecticas* topicis e locis, notatione, definitione, genere & specie, toto et partibus, causâ efficiente, finali, materia, forma, effectu, circumstantiis, & adjunctis. *Singulares* e tribus derivantur fontibus: interpretatione seu paraphrasi, eaque rursus vel grammatica, quæ sensum; vel politica, quæ fundamenta; vel historica, quæ occasionem, vel eventum dicti afferat: insinuatione, quam nunc a persona loquentis nunc ab audientis, nunc a circumstantiis argumenti sumere oporteat: meditatione denique seu conspectariis, quibus vel doctrina, ad disciplinam aliquam realem; vel adhortatio ad vitam & mores; vel consolatio ad fortunam perferendam spectans contineatur. Atque hæc amplificationum genera ut frequentissimo usui sint Theologis, sic novam iis gratiam afferre aliquando Rhetorum figuras, Sermocinationem, Prosopopœiam, & Apostrophen.

Artificium porro connectendi periodos per antecedens & consequens expositurus Autor, observat primo ab ætiologia oratorem hic ad protasin procedere, eoque per inversam chriam: secundo dispositionis fundamentum in enthymemate latere Logico: tertio, connexionis hujus usum in gratulatione nuptiali, in formula solandi alicujus luctum, in voto propemptico, in objurgandi formula, & cæteris honestamentorum generibus; præterea in epistolis maxime deprehendi; nec posse ullum in vita humana casum emergere, qui dispositionem

salem

talem non admittat. Connexionem denique per thesin & hypothesin considerans, formam initio & dispositionem, partesque in ea occurrentes persequitur; deinde materiam & applicationem triplicem; utpote facilem, generis puta ad speciem, totius ad partem, causæ ad effectum, regulæ ad exemplum, exempli ad exemplum: mediam, similem, æqualium, & inæqualium, dissimilium: & difficilem, instituendam per allegoriam; quæ primo in liberam & adstrictam, porro in primam & secundam, rursus in simplicem & compositam dispescitur. Enucleato artificio, monstratur qua ratione thesis & hypothesis, antecedens & consequens junctim orationem integram constituent: quodq; major propositio & minor in syllogismo non aliter quam thesis & hypothesis: præmissæ vero & conclusio plane ut antecedens & consequens sibi invicem respondeant. Id quod confirmari putes doctrina etiam Aristotelis, juxta quam eversa conclusione, præmissarum aliquam everti constat, perinde ut destructo consequente, antecedens omnino contingit destrui.

A periodorum, ad ipsarum *Chriarum*, e quibus totum orationis corpus formatur, *connexionem* progressus, de rhetoricis orationis partibus sic sentit, ut duas, propositionem & tractationem, pro necessariis: duas rursus, exordium & conclusionem, pro accessoriis habeat, narratione relata ad exordium, confutatione ad tractationem ipsam. Postquam igitur de *Exordii* cum inventionem, tum amplificationem præcepit, suum de fine & decore in exordiis servando, nec non de exordio generali, speciali, & specialissimo judicium interponit. *Narrationem* in naturalem & artificialem distribuit. In *Propositione* utut brevitatem & perspicuitatem commendat, explosa tamen plane allegoricas & ænigmaticas propositiones noluit. *Tractationem* componi totidem e chris statuit, quot habet illa partes, eoque in elaboratione dandam esse operam, ut protases sint in promptu, suis ætiologiis postmodum & amplificationibus explicandæ. Atque in re laudanda protases ab honesto, ab utili, a jucundo, a facili, a necessario desumi: vicissim in vituperanda a turpi, a damno, a molesto, a difficili, a fuga necessaria: neque dissentire adeo has partes Topicis a Locis, ut non resolvi facilissimo negotio in eosdem queant. In *Confutatione* adversariorum argumenta sic initio exponenda monet, ne aliquam forte falsitatis opinionem instillet auditori stylus ad satyram compositus: postea respondendum

L

dendum tot esse modis, quot a Logica, ubi de solvendis objectionibus tractat, præscribuntur: hic per concessionem limitatam, illic per retorsionem similitudinis, per simplicem negationem alibi; irrisionibus vero uti, rejectionibus, sophisticisque digressionibus, nil aliud esse pronunciat, quam auditorem decipere. *Conclusione* denique vel membra tractationis repeti, ut denuo auditor docilis reddatur; vel affectus moveri eo fine, ut idem sit vel oratori, vel themati benevolus.

Ultimum in Progymnasmatum classe locum *periodorum exercitia* occupant. Duo eorum ponit genera: *adstricta*, quæ aliorum orationes studeant imitari; & libera, quæ proprium dispositionis & elocutionis arbitrium sequantur. Et quoniam in oratoria docente magnus imitationum usus est, ipsoque Buthnero iudice, plurimum imitationis & artis habere debet eloquentia; ad cuiuslibet auctoris lectionem, ejus cum primis qui ad praxin destinatur, interpretationem dispositionem, & imitationem requirit. Interpretatio ex Auctoris nostri mente sensum eruit, ut loquentis scopus rite intelligatur: dispositio vel integram orationem, cujus periodi certo artificio conjunguntur, spectat, vel periodos etiam singulas, quæ suam structuram habent, suumque antecedens & consequens: Imitationem probat autor triplicem, nudarum phrasium, solum dispositionis, & denique adjectionum in periodo. Primum imitationis genus orationem ipsam propositam aliis, ut ait, verbis exprimere conatur: alterum, dum novam eligit protasin, pari modo de novis ætiologiis & amplificationibus cogitat: tertium genus exemplis e Mureti oratione de Doctoris officio petitis, sic autor illustrat, ut quamlibet dictæ orationis periodum in propositionem planam & simplicissimam resolvat, artificium in ea adhibitum demonstrat, ipsamque imitationem verbis conceptam propriis subjungat. Exercitia periodorum *libera* quomodo instituenda sint, & quomodo facienda periodorum connectio; inter alia exemplo orationis ostenditur, de officiorum promittitudine, quantum ea conciliandis Promotoribus conducant, agentis. Hæc utcumque summa eorum est, quæ docentur in libro harum Institutionum Præparatorio.

Reliquum, ut dispiciamus de ipsis earundem partibus. Et *GENE-
RALIS* quidem duobus libris absolvitur, quorum *unus* *Inventionis*, alter *Elocutionis* artificium contemplatur. Sub finem tamen primi, liber de

de Inventione singularis inseritur, qui Juris naturalis, unde peti principia honesti solent, compendium continet. Postquam enim naturam & usum inventionis, quod alia thematis, alia propositionis, & alia rursus probationis sit seu argumentationis, exposuisset, reales inventiones ab instrumentalibus secernit: illas disciplina realis, ad quam thema quodque pertinet, vel experientia etiam oratori suppeditare dicitur: Instrumentales Dialectica partim, partim Rhetorica pollicetur. Argumenta dialectica ex subjecti & prædicati convenientia ducit erudenda; nec improbat tamen ingenii lufum, Casparo Knittelio familiarem, de quo in *Actis anni 1682. fol. 366.* Rhetorica trium sunt ipsi generum: persuadentia, quæ ab honesto, utili, jucundo, facili, necessario, vel abs horum quoque contrariis petuntur: conciliantia, ubi mores dicentis examinantur, & doctrina insinuationis proponitur uberius: commoventia, quæ naturam, varietatem, usum, & motum affectuum expendunt. Bonitati quæ vocari communiter honesta solet, normam dedit legem Dei, cui quicquid convenit, dicatur pium: dictamen rationis rectæ, unde quid vocetur honestum: leges Civiles, unde quid appelletur justum: consuetudinem, unde quid habeatur decorum: & opinionem meliorum hominum, unde quid æstimetur gloriosum.

Singularis de Inventione libellus, quem hoc loco insertum conspicias, *honesti principia* investigat. Quæ non juxta doctrinam revelatam solum, verum & juxta dictamen rationis rectæ, ejusdemque scintillas, ex unico AMORIS fonte perspicua admodum & nervosa ratione deducit Vir sui nominis. Initio enim Amoris specimina seu officia (qualia sunt præviæ personæ amandæ cognitio, & veniens ab ea cognitione desiderium: quod ipsum sibi proponit semper, ut personæ amatæ placeat, ut eidem inserviat, & ut ipsa fruatur tandem) explicat generatim: postea ad Deum specimina singula, ad nosmet ipsos, ad proximum, & quia proximorum perfectissima societas in Rep. conspicitur, ad Remp. distinctis capitibus applicat. Inde quam vim & efficaciam principia semel constituta in commendandis virtutibus, & evellendis animo vitiis habeant, evincit. Et tandem enumeratione nonnullarum virtutum specialium, obedientiæ v.g. diligentia, constantia in eligendo vitæ genere, hospitalitatis, taciturnitatis, rem omniæ sic illustrat, ut qua ratione non in vita solû, sed in eloquen-

tiae maxime studio, transferri doctrina hæc ad usum possit, luculenter appareat. Priores Compendii theses dilucide habes expositas parte sequenti, ubi didascalicarum orationum exempla proferuntur, pag. 597. seqq.

Secundus liber partis generalis in explicando *elocutionis* artificio occupatur. Nam naturam elocutionis primo, deinde styli, qui e diverso elocutionis artificio nascitur, constitutionem aperit & varietatem ex effectu, a causa, ingenii nempe diversitate, ab exemplis Mureti & Curtii, singulari artificio probatam. Postmodum ut sua orationi constet dignitas, de præcipuis, ad stylum exornandum quæ requiruntur, adminiculis disserit: nimirum de elegantis realibus, quas cum suo, tum celeberrimi Bossii iudicio, verbalibus contradistinguit: de dictione arguta: de dictione sententiosa: de dictione amœna: de tropis denique, & figuris Rhetoricis. Amœnæ dictionis exempla commendantur in orationibus Illustri Seckendorffii: pro amœnitatum Poeticarum exemplo carmen additur, in Balbini Historiam Boleslaviensem, & Miscellaneorum Bohemicorum priores Tomos, ab Autore nostro compositum.

Partem denique Institutionum *SPECIALEM* tribus libris distinctam dedit. Pro varietate namque thematis, quod supra in Scholasticum, Politicum, Ecclesiasticum, & Mixtum dividitur, ipsa nunc oratio species suas nacta est. *Primus* liber itaque de orationibus agit *Scholasticis*, ad cathedram cum Scholasticam, tum Academicam pertinentibus. Cujus generis declamationes sunt discentium, & orationes docentium, siue sint prolusiones, hoc est, orationes quæ haberi in Lectionum, vel Disputationum auspiciis solent, siue allocutiones, siue disciplinarum interpretationes didascalicæ. Huc referuntur etiam Panegyricæ, ut & Panegyrica Carmina.

Medius liber de orationibus *Politicis*, quæ in congressibus hominum civilibus requiruntur, tractat hoc constituto servatoque ordine: Primo Politicarum orationum indoles & natura evolvitur, probaturve quod aliquid heroici, aliquid Politici, & aliquid oratorii requirant. Cumque aliæ extemporaneæ sint, aliæ præmeditatæ: nonnullæ ad præsentem dicantur, ad absentem scribantur aliæ; extemporaneæ rursus vel liberæ sint, vel ab aliis conscriptæ; actum hic porro legas ex professo de conscribendis epistolis, subjectumque adeo doctrinæ epistolice compendium: de orationibus extemporaneis, ita quidem ut liberæ e

Nov

Novellis ordinariis (ubi venusta immiscentur de exercitio Novellarum oratorio; ab aliis vero conscriptæ & propositæ ad imitandum, ex Vincentii Fabricii, Reip. Gedanensis quondam Syndici & Consulis operibus petantur: postremo de orationibus politicis præmeditatis. quo quantum confusa miscellanea, & Loci Communes adjumentum afferant, simul exprimitur.

Tertius librorum idemque ultimus (mixto enim orationum generi peculiarem & proprium non dedit librum, quod quid earum nomine intelligatur, quemque præstent usum, ex pag. 214. 222. & 560. seqq. satis appareat) de oratoria *Ecclesiastica*, quæ exigitur in Concionatore præcipit. Facit autor eam duplicem: Academicam, quæ realibus intenta Theologiam exegeticam, dogmaticam, moralem, paracleticam ita proponat, ut quid ex his ad concionatorem pertineat, in tempore cognoscatur: & scholasticam, quæ de instrumentabilibus, hoc est, de connectendi, amplificandi, & eloquendi artificio cogitet. Amplificationi docet paraphrasin cum naturalem, tum artificialem, ut & consuetaria inservire plurimum. Quot vocabula sint in textu occurrentia, tot formari posse subjecta, quibus e reliquo contextu prædicata assignentur, evidentibus admodum declaratur exemplis. Libri denique finem regulæ afferunt, in studio sacro Homiletico, & acquirenda concionandi facultate usum certissimum habitura.

LA MORALE DE TACITE, DE LA Flaterie, par le Sieur Amelot de la Houssaie. i. c.

Ethica Taciti de Adulatione. Autore Dn. Ameloto de la Houssaie.

Parisi. 1686, in 8.

Adulationem, magnæ semper fortunæ comitem, *Velleji* verbo, Aularumque pestem perpetuam, delineaturus Autor, Taciti potissimum coloribus eam depingit, collectisque ea fini ex Historicorum principe tribus ac centum hujus argumenti locis, suam ac Ablancurtii (quam subinde perstringit, v. num. 1. 5. 16. &c.) interpretationem

L 3.

Galli-

Gallicam, & Discursum deinceps moralem, ejusdem Cornelii ac Patricii sententiis passim refertum subjungit, quo & loca ea illustrat, & vitii deformitatem variis ex eventis sequioribus luculentius exponit.

Ipsi Tractationi *Discursum*, quem vocat, *Criticum* pramissit, quo (*nonnullos*) Taciti (1) Commentatores (2) Interpretes & Paraphrastas (3) Encomiastas recenset ac judicat. E quibus primos illos non pigramur huc accersere, ut, quæ ab Ameloto tulerunt judicia, aliorum vicissim judiciis exponantur. Primo loco sistitur

Philippus Cavriana Italus,

Caroli IX & Henrici III Galliarum Regum, eorumque Matris, Catharinæ Medicæ Archiatre, ad priores 5. Annalium libros, vernaculo sermone redditos, commentatus. Discursum ejus atque exempla, ait Autor, præceptis Medicis, ipsisque præcipue Hippocratis Aphorismis, sæpe accommodari: instituto tamen non illaudabili, nec aliis Politicis, ipsique cum primis Tacito adeo infrequenti. Ceterum versionem ejus Italicam ipso Commentario potiore habet, quippe quo politicum Taciti sensum ac civilis doctrinæ vim rarissime assecutus, saltem allegatis uno vel duobus exemplis similibus rem consecutam putarit. In eo potissimum laudandus, quod Galliarum Regum supra dictorum mores ac gesta, ipse ἀνέκδοτα passim ibidem ac verissime omnium adscripserit.

2. Marchio Virgilius Malvezzi.

Commentarius ejus in 1. Annalium Librum, multum eruditionis ostendere dicitur *Autori*, sed gemino corruptus instituto, tum quod Scripturam sacram Patresque sæpius citet, cum Tacito rebusque modernis politicis parum omnino congruenter; tum quod pedanticis, ut vocat, distinctionibus sæpe usus, ostendenda in his studiis eruditionis causa, philosophum potius, quam politicum agat, nisi forte & genium gustumque patriæ secutus.

3. Trajanus Boccalini.

Hujus Notæ, antequam ederentur, scriptas se legisse aliquando perhibet Autor, sed tam steriles bonæ frugis, ut impressas quo relegeret, animum inducere necdum potuerit. Veritus scilicet operæ ac temporis

temporis jacturam, quum Oratorem potius, quam Politicum ibi deprehensum Boccalinum meminerit, & qui pauca multis dicat, quum Tacitus contra plurima paucis edisserat.

4. Christophorus Forstnerus.

De hoc ipsa Autoris verba, pauca quippe, subungere placet, ne versioni forte nostræ, censuræ asperitas dicam, an injuria? imputetur:

Ses Notes sur Tacite ne sont proprement, que des lieux communs, avec des exemples tres-souvent mal enchaînez; & par conséquent son livre n'est d'aucune utilité pour apprendre la Politique.

Notæ ipsius ad Tacitum, proprie loquendo, non nisi loci quidam communes sunt, cum exemplis perperam sapissime insertis. Unde consequitur, librum ejus ad discendam politicam nulli prorsus usui esse.

5. Johannes Freinshemius.

Ejus Specimen Paraphraseos Cornelianæ ad 4. priores Annalium libros utilissimum illis perhibet, qui sine interprete Tacitum legere non possint, quippe ex septem collatis inter se versionibus adornatum.

6. Dux de la Rochefoucault.

Hujus Resolutiones de dissidiis Gallorum circa imperium, post mortem Ludovici XIII, deque bello Civili Parisiensi, Commentario Corneliano æquiparandas statuit, quod pleraque Taciti verbis & sententiis expressa sint; quarum aliquibus inde adductis, fidem dum facit, verendum, ne imitatore potius, quam commentatore eum arguat.

7. Amelot de la Houssaie.

Denique de se ipso Autor, deque Commentario suo, cui titulum *Tiberii* fecit, impresso Bruxellis in 4to & Parisiis in 8vo anno 1684, modeste addit: *ad hoc sub judice lis est*. Esse vero omnino sub judice litem, certo certius est, postquam, ut in *Novis Reip. Litterariæ Rotterdamensibus* mense Decembri superioris anni videre est, surrexit jam quidam Ablancurtii vindex, qui versionem Gallicam Taciti ab eo adornatam, summoque hætenus in pretio habitam, sugillari indignatus, calammum adversus Amelotum strinxit, edito libello hoc titulo: *Monsieur Perrot d'Ablancourt vengé, ou Amelot de la Houssaie convaincu de ne pas parler François, & d'expliquer mal le Latin*. De quo dicturi fortasse plura sumus, quamprimum ad nos perlatus fuerit.

ספר חסד לאברהם חברו הכינו

וגם חקר האלף מודר' אברהם בן כהר'
מרדכי מאוראי ולה' מקרי' ארבע
הי' חברו.

*LIBER, INSCRIPTUS BENIGNITAS ABRAHAM-
mi, Autore Excellentissimo Doctore R. Abrahamo,
Mardochai filio, ex gente Asulea, p. m.*

Incola Kirjath-Arba, quæ & Hebron dicitur.

Solisbaci, sumtibus Mosis Blach, anno 445, i. e. Christi
1685, in 4.

Quanto studio abstrusissima Judæorum mysteria retexerit *Vir Perillustis*, qui *Kabbalam denudatam* publicæ luci exposuit, omnes norunt, quotquot aut ipsum illud opus, aut, quæ de eo in Actis anni 1684 (pag. 309. f.) more nostro, i. e. historice, censuraque ac iudicio Lectori relicto, disseruimus, inspexere. Nec alio sine castigatissimam *Libri Sohar* editionem eodem anno 1684 curavit, in Acta anni sequentis 1685. (pag. 359. f.) a nobis relata. Cæterum cum tria summorum Artis Kabbalisticæ mystarum opera manuscripta multo sibi ære comparasset, nec illorum usum literario orbi voluit invidere; quin spem eorum aliquando edendorum in præfatione tomo II *Kabbalæ Denudatæ* præmissa §. 13. 14. liberalissime fecit. Sunt ea *Etz Chajim*, seu absolutissimum *Kabbalæ Systema* R. *Isaaci Lorientis*; porro *Jalkut Reubeni*; denique *Sepher Chesed Abraham*. Ex quo vero *Jalkut Reubeni* anno jam 1681. *VVilmersdorfii* typis excipitum fuisse, vel ex Actis nostris anno 1684. pag. 8. f. patuit, non illubenter illum accipisse putamus, magna curarum parte se jam pridem levatum esse. Sed & immensa *Lorientis systematis* moles eidem forsan impedimento hactenus fuit, quo minus, præter excerpta quædam Latina, *Librum* nempe *primum Druschim*, commentarium in *librum Zenitba*, tractatum item de revolutionibus animarum, *Kabbalæ Denudatæ* insertos, quicquam illius publici juris faceret. Tertiâ autem (quamvis editionis autor nomen non adscripserit) non sine Viri supra

laudati

laudati auspiciis divulgatum esse, facili conjectura Lectores assequuntur.

Ignotus is hucusque fuerat orbis Europæi eruditæ, eo quod *Buxtorfium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium* ipsum illius nomen fugerat, quodque R. *Abraham Ruben Ben R. Hofckke* in *Jalkut Reubeni*, R. *Schabbai* in *Siphthé Jeschenim*, ipse denique *Perillustis* *Kabbalæ* denudatæ Autor solum nomen absque ulteriori aut Rabbini historia, aut libri argumento commemoraverant. Labet ergo nonnulla de utroque commentari, unde Bibliothecarum Rabbinarum lacunæ quodammodo suppleri poterunt.

Est illi nomen *Abrahamo*. Patrem habuit R. *Mardocheum*; Avum *Asuleum* quendam a beneficentia, modestia & suavitate cantorum Nepoti laudatum; Patriam *ONB Phas*, h. e. urbem illam *Colchidos* sive *Mengrelia* celeberrimam, quæ isto nomine non a Judæis modo, sed & Arabibus, præsertim *Geographo Nubiensi* 89. 3. 11. vocitatur; Latinis & Græcis *Phasis*, Italis *Fazzo* dici suevit. Sita fuit ad fluvium cognominem, quem Turcis *Fachs*, indigenis *Rione* appellari, autor est nuperimus Itinerarii Persici conditor, *Johannes Chardinus*, ex quo & hoc novimus, vestigia urbis illius, non minus ac *Sebastopoleos* injuria temporis ac bellorum penitus fere intercidisse. Et sane conqueritur Noster, iratum Numen patriam suam evertisse, seque adeo lares suos omnesque fortunas linquere coactum fuisse, unde apud se constituerit ex profanis illis regionibus in terram Sanctam commigrare. Devenit igitur *Kirjath-Arba*, quæ & *Hebron*, sedemque ibi fixit. Cumque in patria olim urbe Sapientum coetibus immixtus, quicquid sapientiæ ex traditione aut speculatione haberi posse credunt Judæi, impiger imbibisset, vastum heic in *Sohar* commentarium concinnavit, quem *Sepher Kirjath Arba* appellatum voluit. At cum anno 379 i. e. Christi 1619 oppidum illud dirissima peste corripere, fuga suæ suorumque salutis consulendum ratus, Hierosolymam petiit. Verum & illam eodem malo laborare compertus, iter remensus est in Hebronis viciniam, ubi votum conceptis verbis fecit, hoc, in quo recensendo nunc occupamur, opus conscribendi, si præsentissimum illud capitis periculum incolumis evasisset. Pervenit tandem Gazam, quæ quondam ad tribum Judæ referebatur, (Jof. XV, 46.) Illic votum exsolvit, omniaque Fidei Judaicæ

M

capi-

capita non ex Scriptura dictis, nec Talmudistarum allegoriis, multo minus rationibus Philosophorum, sed ex mera Kabbala seu Theologia mystica in *Sobar* præsertim latente, cominodo ordine, styloque, ut res ferunt facili, explicare aggressus est.

Docuit hæc in præfatione, quam **אבן שירון** *Lapidem fundamentalem* inscripsit, unde dehinc (ad Zach. III. 9. alludens,) **שבעה עינים** *Septem fontes*, (h. e. libros) deducit, quorum quilibet in bene multos *fluvios*, (seu capita) diffunditur. Singulis *fontibus* ex Biblicis locis, (ubi **עין** ipsi *fontem* perpetuo notat, quamvis incongrue quandoque & præter mentem Authorum sacrorum, quo saltem ad Allegoriam suam loca illa quadrarent,) nomina petit. *Primus* ei dicitur **עין כר** (Ex. X. 15.) *Fons omnium*, agiturque de Dei providentia ac præsentia gratiosa. *Alter* **עין הקורא** *fons invocantis* (Jud. XV. 19) de coeli & terræ machina, divinæ item legis quidditate, excellentia, studio nocturno, atq; renovatione futura, credenda suggerit, adjectis variis diversorum præceptorum Mosaicorum rationibus. *Tertius* **עין הארץ** *Fons terre* (Num. XXII. 5.) in terræ Israeliticæ prærogativis proferendis totus est. *Quartus* **עין יעקב** *Fons Jacobi* (Deut. XXXIII. 28.) exponit, quantum cætera animalia homo, hominem Israelita, Israelitam, quid? ipsos Angelos, Justus antecellat. Porro quid sit peccatum, quid poenitentia, confessio, timor Dei, mors denique justorum, statusque animæ separata. Sed hæc posteriora largius haurire licebit ex fonte *quinto*, cui (ex Gen. XIV. 7.) **עין משפט** *Fons judicii*, nomen est; scatet is observationibus de defunctorum præmiis & pœna, de Paradiso & Gehenna, de revolutionibus animarum. Succedit *sextus* **עין גור** *Fons Horrorum* (Jof. XV. 34.) de LXX Angelis præsidibus gentium, de præminentia, qua una gens magis quam altera gratiosam Dei præsentiam mereatur, item de LXX linguis. *Septimus*, idemque ultimus est **עין גורי** *Fons Hædi* (Jof. XV. 62. Cant. I. 14.) ac consideranda exhibet putamina, concupiscentiam bonam & malam, diabolos, hujusque fufuris alia. Fluente isthæc omnia confluunt in **כרית אברהם** *piscinam Abrahami*, (phrasi desumpta ex Gen. XXVIII. 4. ubi tamen, ne nomen illud ab allegoria alienum esset, neglectis vocalibus *Berechab* piscinam, pro *Bircab* benedictionem, legisse videtur, sive constituunt hoc Abrahami Mardochaidis opus, quod novendecim omnino plagulis absolvitur, & in

fronte

fronte titulum ex Mich. VII. 20. adscriptum præfert **חסד לאברהם** *CHESED LE ABRAHAM*, *Benignitas Abrahami*; sensu duplici, ut scilicet innuatur tum *benignitas* divina, quam *Abrahamus* noster suis pestiferæ tempore expertus est, tum propria *benignitas Abrahami*, qui magnifice de foetu hoc suo sentit, magnumque eo ipso *beneficium* apud gentem suam posuisse se, confidit. Ut vero suum cuique tribuat, annotat ad singulorum capitum finem, num observationes inibi contentas ex proprio ingenio, an ex R. *Isaaco Lorienti* aut R. *Mose Corduero*, aut *manuscripto* quodam *anonymo*, deprompserit.

*MICHAELIS SIRICII D. OSTENSIO
fundamentalis abominationum Papatus, circa religiosum creaturarum cultum: Tribus distincta libris; cum præfatione & supplemento
D. Val. Alberti.*

Güstrovii & Rostochii, apud Joach. Wild, anno
1687, in 4.

DE hoc foetu posthumo Parentis optimi sententiam suam dixerunt publice Facultas Theologica Lipsiensis, & Wittebergensis, per Literas, quæ huic Scripto integræ sunt præmissæ. Nos igitur, quod nostrarum partium est, eo brevius exequimur, quo certius de pretio doctissimi hujus laboris per tantos testes jam constat. Ex occasione vero privati cujusdam colloquii, B. Autor discursum extemporaneum de nonnullis abominationibus Papatus idololatricis, in chartam conjecerat, fretus autoritate ac mandato Serenissimi Ducis Megapolitani, Domini sui Clementissimi; cujus etiam indulgentia copia hujus scripti Baronii Erlencampio, novitio Papistæ, facta est; & cum ab hoc Doctoribus quibusdam Pontificiis illud communicatum fuisset, duo ex his anonymi Scriptores suas super eo censuras in aulam Illustrissimam laudatissimi Principis miserunt; quibus B. Autor duas mox Apologias opposuit; altera tamen ad umbilicum non perducta, cum filium hujus operæ operisque non minus ac ipsius vitæ, mors immatura, eheu! abruptisset. Hinc opus fuit supplemento, postquam jussu Inclutissimi

Ducis Megapolitani hæc omnia *ἀπολογία* scripta in lucem publicam emittenda essent; quod etiam una cum præfatione, prompte adjecit D. Val. Alberti, Collega noster celeberrimus. Totum autem Scriptum in Tres distinguitur Libros, quorum primus complectitur 1. Præfationem D. Alberti; 2. Judicium Facult. Theolog. Lipsiensis; 3. Censuram Facult. Theol. Wittebergensis; 4. Ipsum discursum extemporaneum B. D. Siricii; & 5. Literas Baronis d' Erenkamp de hoc conflictu: secundus constat Antilogia & Apologia prima: tertius Antilogia & Apologia secunda, una cum supplemento D. Alberti, in quo etiam dictoria & literis Baronis Erenkampii excerpta modeste declinantur. His omnibus Indices tam Autorum, quam Rerum utiliter subjunguntur: nobis, postquam scriptum cruditissimum brevissimis delineavimus, prolixissimo affectu lugentibus obitum B. Siricii Theologi de Ecclesia meritissimi; quem in Successore Aulae & Academiae Megapolitanae propediem ex gratia reddat Deus!

MISCELLANEA, AUTORE THOMA

Smith Ecclesiae Anglicanae Presbytero.

Londini, impensis Samuelis Smith, 1686, in 8.

Cum Autor communionem infantum apud Græcos sub sola vini specie antehac professus, postea a *Dodwello* meliora doctus, eandem in iterata epistolæ suæ de hodierno Ecclesiae Græcæ statu editione pernegasset, *Bossuetus* id partium studio factum arguit, ut Pontificiis Scriptoribus, pro communionem sub una militantibus, quæsitum a Græcis præsidium eriperetur. Hinc natum primum Miscellaneorum caput, seu *præmonitio ad lectorem de infantum communionem apud Græcos*, in qua se omni levitate procul habita, post diligentius examen, argumentorum pondere victum, priorem sententiam mutasse, per conscientiam, & Deum supremum conscientiae arbitrum testatur, & apud Græcos communionem infantum sub sola vini specie, tanta confidentia a Pontificiis Scriptoribus assertam, minime vigere breviter ostendit.

Alterum Miscellaneorum caput, opponitur Autori libri de fide & moribus Orientalium *Domino de Monti*, sub quo nomine *Richardum*

Simo-

Simonium delitescere in Actis nostris 1684. mense Novembri, pag. 490 non vano conjecimus augurio. Dixerat Smithus in sua de hodierno ecclesiae Græcæ statu epistola, *Gabrielem Severum* Philadelphiæ Archiepiscopum, hominem nullius aut imbecillis ingenii, Scholasticorum tritis deditissimum, & fortasse, dum Patavii & Venetiis ageret, a Romanensibus circumventum, vel primum, vel saltem inter primos fuisse, a quo vox *μεταστροφή*, exprimendo transsubstantiationis figmento perquam idonea, fuerit efficta. Negat id Simonius, & producit Autorem plus quam centum annis Gabriele antiquiorem. Is est *Georgius Scholarius*, qui capta a Turcis Constantinopoli, in Patriarchale solium evectus, ab eo tempore *Gennadius* audire maluit. Respondet Smithus, locum e *Gennadio* productum esse suspectum, & a *Meletio Syrico* Græculo tenebrione, Romanis partibus addictissimo, *Gennadio* dolose supponi; in *Gennadii* scriptis editis & ineditis nihil tale deprehendi, nec si ne jactantia triumphaturos fuisse *Allatium* & *Possavinum*, si *Gennadium* bella hac *μεταστροφή* voce, causæ suæ quodammodo annuentem reperissent; mirum præterea videri, cum tot Autores, qui post *Gennadium* scripserunt, etiam ubi de industria de sacramentis agunt, vocabulo isto tanquam inauspicato abstinerint, si illud Patriarcha *Gennadius* auctoritate sua munivisset; ignotum esse illum terminum *Hieremie Patriarchæ* in decessoris sui scriptis non mediocriter versato, & *Simonium* frustra objicere, quod *Jeremias* ob styli elegantiam a barbara ista voce abhorrens, æquipollentem adhibuerit. Nec enim *Jeremiam* styli delicias tantopere sectari, nec idem esse *μεταβολήν* & *μεσσίωσιν*, cum illa vox qualemcunque panis & vini consecrati mutationem, hæc vero substantialium elementorum in carnem & sanguinem Christi conversionem innuat. Ex his aliisque argumentis concludit, *ἑωβολή* esse *Gennadium* a *Meletio Syrico*, & inde a *Simonio* productum. Qua occasione etiam *Monachum* quendam *Benedictinum Anglum* breviter perstringit, qui vocis controversæ originem jam inde a tempore primi concilii Niceni intoleranda audacia arcessat. Dixerat porro Smithus, *Gabrielis καὶνοφωρίαν*, qua tantopere sibi placuit, paucis arrisisse. Nec dicti ipsum pœnitet. Nihil moratur objectos ab Historico Critico novitios Græculos, qui post editam *Cyrilli* confessionem, linguas suas Romanis auribus attemperaverint, plerosque nullius apud externos famæ, nullius apud suos auctoritatis. Nihil

æstimat *Gregorium Hieromonachum*, ejusque synopsin dogmatum ecclesiæ Græcæ anno 1635 Venetiis excusam, de quo libro se, cum Constantinopoli ageret, ne fando quidem unquam audivisse testatur; nihili Gregorii hujus parastatam & mutuam encomiasten, *Georgium Coresum*, ex Medico *μεγάλης ἐκκλησίας Θεολόγον*, & ex acerrimo ecclesiæ Græcæ defensore Curia Romanæ parastum, qui a Patriarcha Constantinopolitano sacris interdictus, cum a nemine ad colloquium & familiarem congressum admitteretur, forte ex animi impotentia, ut hanc infamiam vindicaret, Romanensium gratiam aucupatus fuerit. Ejusdem pretii esse censet *Meletium Syrigum*, *Michaelem Corracium* Cretem, & *Agapetum* Montis Sancti incolam; sufficere ratus, si his infensissimis Cyrilli hostibus, *Gerganum Arsensem* & *Metrophanem Critopulum*, qui Cyrilli susceperunt patrociniū, opponat. Denique si vel maxime privati homines voce ista, quæ transsubstantiationem Græce exprimit, usi fuerint, publica tamen autoritate firmatam & stabilitam esse negat, asserens ne duabus quidem synodis Cplitanis, sub *Cyrillo Berrhæensi* & *Parthenio* hoc solo nomine coactis, ut Cyrillus Lucaris ejusque confessio anathema subiret, *μετὰ σῶσιν* assertam, cum utraque nulla vocis istius mentione injecta, tantum ex elementis per sacerdotis benedictionem, & Spiritus sancti adventum, corpus & sanguinem Christi fieri statuatur. Quod assertum contra Simonium id negantem mascule defendit. Dixerat porro Smithus, in ea quam supra memoravimus epistola, vocem *μετὰ σῶσιν* Patribus incognitam, nec in Liturgiis & symbolis admissam. Fatetur id Simonius, ejusque rei causas hinc arcessit, quod ante Berengariana certamina ejusmodi vocabulis opus minime fuerit; interim tamen rem ipsam voce ea signatam, primitivæ Græciæ ignotam fuisse negat. Verum Smithus in hac epistolæ suæ apologia, argumentum suum negativum non vocem solum sed rem ipsam spectasse, & adductam omissem per tot secula vocis rationem omni fundamento destitui respondet. Tandem cum Simonius Autori nostro imperitiam Theologiæ Græcorum ex eo obijciat, quod symbola consecrata eodem tempore, quo ipsummet corpus & sanguis Christi, dicuntur a Græcis τὰ ἀίτυπα τὸ ἀγία σῶμα & καὶ αἷμα, a Græcis appellari dixerit, sententiam suam e liturgia *S. Basilii* aliisque Græcorum testimoniis depromptam esse docet.

Cate-

Cæterum cum Simonius, occasione hujus controversiæ, *Cyrilli Lucaris vitam* breviter exponat, & autor noster narrationem illam *ex Allatio*, aliisque Cyrilliani nominis hostibus, & incertis rumusculis corrasam arguat, aliam Cyrilli Lucaris historiam eamque satis prolixam, quæ tertium horum Miscellaneorum caput constituit, concinnat, seu potius jam ante quinquennium Anglicano idiomate concinnatam, in Simonii aliorumque gratiam, Latine repetit. In ea narrat, Cyrillum patriam Cretensem Venetiis *Maximum Margunium* præceptorem habuisse; peragrata Italia, cæteras quoque Europæ regiones perstrasse; e conversatione cum Reformatis eorundemque libris, Romanarum traditionum odium imbibisse; ad Græcos reversum, a *Meletio Pega*, cujus laudes & scripta obiter recensentur, in ordine sacerdotali constitutum, & postea Archimandritam factum; in synodo anni 1596 Bestæ habitæ, ab eorum partibus stetisse, qui unioni cum Romanis renunciandum censuerunt. Anno 1600 prædictus Meletius Alexandrinus Patriarcha, a Sigismundo Poloniæ Rege rogatus, ut Romanum Pontificem supremum ecclesiæ caput agnosceret, responsorias literas Cyrilli, quem sedis suæ Exarchum constituerat, curæ ac fidei commisit. Verum cum Cyrillus omnibus exteris, cum Romana ecclesia non unitis, gravissimum in Polonia periculum impendere exemplo *Nicephori* Cplitanæ sedis Exarchi didicisset, ne easdem pœnas capite lueret, literas Meletii suppressit, & mense Januar. anno 1601 apud Archiepiscopum Leopoliensem confessionem Romanis principiis conformem edidit; nisi forte *Scarga* Jesuita, ex cujus unius fide hæc referuntur, conflandæ infamiæ causa, hanc Cyrillo inconstantiam affinxit, quod Autor noster in dubio relinquit, minime dubius, dignum fuisse Cyrillum, qui non modo post Meletii obitum Alexandrinæ ecclesiæ, cujus clavum per 19 annos tenuit, præfesset, verum etiam Timotheo factis functo, quod anno 1621 contigit, in ipsum Cplitanæ sedis thronum eveheretur. Quæ autem Allatius de Timotheo, a Cyrillo ejusque fautoribus, ope Apollonii Chii medici mille aureis conducti, & Iosaphati Andrii Archimandritæ, in mensa Oratoris Batavi feralibus veneficiis sublato retulit, ea cum omni veri specie careant, putidissimis calumniis annumeranda censet. Hinc quibus insidiis Cyrillus ab adversariis, ac imprimis a Jesuitis Gallici Oratoris præsidio sussultis, aliquoties

quoties sede patriarchali dejectus fuerit, alternante fortuna toties restitutus, ex chartis *Thomæ Rowai*, Equitis aurati & Britannici Regis ad Portam Ottomannicam Oratoris ordinarii, Autor noster memorat, cætera quæ post Rowai in patriam reditum contigerunt, ex *Cornelii de Haga* Batavi Oratoris literis, aliorumque schedis & collectaneis pertexens. Longa est injuria, longæ ambages, nec singula referre nobis integrum. Summa tantum fastigia sequemur. Primum de *Gregorio Amaseno*, quod is supremam P. R. potestatem agnosceret, in Cyrilli submovendi locum promovendo consilia agitata sunt, quæ cum in fumum abiissent, coram Vizirio muneribus corrupto, Cyrillus læsæ majestatis postulatus, & succumbente coram iniquissimo iudice innocentia, Rhodum deportatus est. Dignitatem venalem, quam Gregorius pecunia destitutus, ultra decem septimanas tueri non poterat, a Turcicis exactoribus redimit *Anthimus* episcopus Hadrianopolitanus, sed mox conscientiae stimulis agitatus, Cyrillo jam Cplin reverso locum ultro cedit, reliquum vitæ tempus in monasterio S. Athanasii transactus. Cyrillo igitur jam restituto, ne pax illa diuturna foret, anno 1623 Roma monachus quidam Constantinopolin appellit, cui anno 1624 tres emissarii succedunt, cum Cyrillo varia acturi, quibus postquam res e voto non successisset, Antipatriarcha licet solo suffraganei apostolici titulo ornatus, adjuncto Quæstore ad Cyrillum sede sua deturbandum mittitur; verum is, antequam Cplin venisset, præcipiti fuga Turcicos satellites vix evasit, episcopis, quos titulo tenus creaverat, in carcerem conjectis. Neque tamen a novis turbarum occasionibus aucupandis, Cyrilli adversarii deterriti fuerunt. Cum enim anno 1627 Calogerus quidam seu monachus, *Nicodemus Metaxa*, prela, typos & reliquum artis typographicae apparatus Cplin advehi curasset, cui Cyrillus libellum suum de fide & doctrina ecclesiæ imprimendum dedit, Iesuitæ a nova hac typographia religioni suæ apud Græcos non exiguum detrimentum metuentes, ut eam funditus everterent, omnem lapidem moverunt, eoque consilio alium quendam Cyrilli librum apud Anglos pridem editum, in quo Divinitatem Christi contra Iudæos & Mahumedanos asseruerat, Vizirio obtulerunt, & Alcorani religionem, & Græcorum obsequium, a typographicis istis machinis periclitari, persuasum ipsi cupientes. Quibus calumniis non difficulter effectum, ut nobilissima illa typographica supellex a Ianizariis direpta

jactu-

jacturam irreparabilem subiret, quamvis Iesuitæ & Græculus ille, cujus ministerio apud Vizirium usi fuerant, impune id minime tulerint, post detectam Cyrilli innocentiam in carcerem conjecti, & laqueo destinati, quem vix effugissent, nisi Anglici Oratoris intercessio impetrasset, ut mitigata damnationis sententia, turbatores illi publicæ pacis imperio Turcico expellerentur. Etsi vero typographicam officinam in suburbio Constantinopolitano, cui Galatæ nomen, Metaxæ ministerio non sine maximis difficultatibus paratam Iesuitæ perdidissent, Cyrilli tamen confessionem abolere minime potuerunt, quæ cum anno 1629 Latine tantum prodiiisset, & multis parum verisimile videretur Græcum Latine scribere, postea ab Autore Græce conversa a. 1633 Geneva lucem publicam aspexit. Hanc fidei confessionem, cui *Matthæus Carryophilus* censuram perfidiæ Calvinianæ sub Cyrilli nomine latentis opposuit, vere a Cyrillo scriptam, & ad extremum usque halitum defensam Autor noster asserit. Negat, quod *Grotio* visum, pretio inductum Cyrillum hanc confessionem edidisse; exprobat *Arnaldo*, quod Allatii vestigia legens, Cyrillum nihil tale meritum amarulentis convitiis proscindat, ipsique detestandæ dissimulationis crimen impingat; refellit *Bethleemiticæ synodi* assessores, seu potius libelli, qui illorum decretis præfigitur autorem, qui tradit, Cyrillum neque in ulla synodo, neque in ecclesia, nec in privatis cujusquam orthodoxi ædibus ea docuisse, quæ sub ejus nomine circumferantur, imo spissum volumen Cyrilli propria manu scriptum superesse, quo contraria continentur. Quæ a vero abesse ex eo convincit, quod Cyrillum confessionis suæ adeo non puduerit, ut potius ejus causa tot odia & inimicitias cordatissime pertulerit. Fatetur aliquam veri speciem habere, quod a pluribus objectum fuerit, neque episcopos, neque reliquum clerum, capitula illa aut novisse, aut manu subscripta approbasse; verum his *Cornelii de Haga* auctoritatem opponit, asserentis inter Metropolitæ & episcopos, qui Constantinopoli frequentes affuerint, vix ullum isto tempore reperiri potuisse, quin pro Cyrillo ejusque fidei confessione fortunas, vitam, & si quid vita carius, prodigere paratus fuerit. Confessione Cyrilli vindicata, ad reliquum vitæ curriculum progressus, quid duo Græci antistites transfugæ, & postea anno 1633 *Cyrillus Contarinius Berrhæensis* episcopus contra Cyrillum moliti fuerint, exponit. Ab his pergit ad *Athanasium Patellarium* Thessalonicensem Archiepiscopum,

N

pum,

pum, qui anno 1634 quinquaginta mille thaleris patriarchalem dignitatem, qua vix per mensem frui licuit, a Turcis mercatus effecit, ut Cyrillus Tenedum relegeretur; unde mense Iunio reversus, amicis adiuvantibus & argento pondus addente, pristinam dignitatem recuperavit, qua ipsum a. 1636 *Cyrillus Berrhaerensis* altera jam vice ad hoc fastigium aspirans, iterum depulit, post sesquiannum a Cyrillo Lucario tertia jam vice restituto paria perpeffus. Tandem qua ratione Cyrillus anno 1638 adversariorum calumniis oppressus, iussu Turcici Imperatoris capus, in lembum trusus, & post colaphos aliasque contumelias, gutture chorda eliso suffocatus, exanime vero corpus in mare projectum, a piscatoribus inventum, ab amicis tumultum, ab hostibus exhumatum, & iterum in mare projectum, postea iterum ex aquis receptum, in quapiam insula clam omni turba sepultum, & postremo *Paribenio* Patriarcha procurante Constantinopoli allatum, post solennes in patriarchali templo exequias, decenti pompa in templum apud Ortakui deductum & terræ mandatum fuerit, nontam ex Nathanaelis Conopii Protosyncelli relatione, quam ex ore *D. Pacokii*, qui istoc tempore Constantinopoli versatus est, breviter exponit, & se Cyrillum, quicquid Arnaldo videatur, pro sancto & martyre habiturum profitetur.

Sequitur quartum Miscellaneorum caput, quod *hymnum Græcorum matutinum*, ex codice antiquissimo Alexandrino descriptum, & cum aliis editis & manuscriptis exemplaribus collatum comprehendit, cuius initium est: *δοξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ πατρὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. αἰνῶμεν σε, εὐλογοῦμεν σε &c.* Hunc hymnum, qui in nostris quoque ecclesiis latine decantari solet, a quotidiano apud Græcos usu matutinum, a natalitio angelorum hymno, qui statim in frontispicio occurrit, angelicum, communissime autem *μεγάλην δόξολογίαν* a Græcis appellari, & hoc nomine a minori doxologia, cuius post singulas fere Psalmorum sectiones & alias in sacro officio frequens usus est, distingui Autor animadvertit, ejusque venerandam antiquitatem maximopere commendat, non dubitans, Christianos, cum juxta *Plinium* stato die ante lucem carmen Christo quasi Deo dicere consueverint, hunc hymnum Davidicis annectere solitos, merito in eorum numerum referendum, quos *Eusebius* *ἐκ ἀρχῆς*, seu a primis Christianismi initis, a Christianis Christi divinitatem

tatem celebrantibus decantatos memorat. Adducit quoque auctoritatem *Athanasii*, qui hunc ipsum hymnum virginibus commendat, & suspicatur, hunc ipsum hymnum esse *ὡδὴν* illam *παιδωνυμὸν*, quam *Lucianus* in Philopatride suggillat. Hymno huic matutino ejusque latinæ interpretationi, ex *S. Notkeri* antiphonario depromptæ, subjungit non modo versiculos quosdam e variis psalmis collectos, quos una cum hymno matutino a Græcis recitatos ex prædicto Alexandrino codice colligit, verum etiam hymnum vespertinum, quem *Basilius* in libro de Spiritu S. ad Amphilochem *Ὁ χαρισίαν Παύλῳ* appellat. Falli autem observat eos, qui hymnum illum ad *Athenogenem* autorem referunt, cum *Basilius* M. hymnum *Athenogenis* a vespertino hoc hymno clare distinguat; nec minus falli Græcos, qui hymnum hunc *Sophronio* Hierosolymitano ascribunt, cum longe antiquior *Sophronio* videatur. Notat quoque *Usserium*, qui *Παύλῳ* *Ὁ χαρισίαν* cum *Παύλῳ* *ψαλμῷ* confuderit.

Postremo loco comparet in his Miscellaneis *Henoticum*, sive de causis remediisque dissidiorum, quæ orbem Christianorum hodie affligunt, exercitatio Theologica, in qua post gravissimas de Christianorum inter se dissidiis querimonias, primam & præcipuam eorum originem esse statuit, quod a primæva fidei simplicitate immane quantum recedatur; alteram quod dogmata, quæ salvo fidei fundamento ignorari possunt, longe pluris, quam par est, æstimentur; tertiam quod Romanus Pontifex supremum & in reliquos episcopos, & in universam ecclesiam imperium sibi vendicet, & effrenem in omne jus divinum humanumque grassandi licentiam sibi sumat; & quartam denique, quod pietatis studium refrixerit. Quibus morbis quæ remedia opponat, non difficili conjectura cuilibet assequi licebit. Quamobrem iis enarrandis immorari superfluum arbitramur.

JOH. LUDOVICI PRASCHII ASSERTIO
Reipublicæ Achaicæ, ejusdemque cum Germanicæ
comparatio.

Ratisponæ, typis Joh. Georg. Hofmann, 1686, in 4.

Ediderat Vir clarissimus *J. Georg. Kulpis* tractatū de unitate Reipublice in *S. Romano Imperio*, & in capite illius III, in quo argumenta autorum unitatem Reip. Germanicæ impugnantium recensentur & refelluntur, præter *Jacobum Gothofredum* & *Herman. Conringium*, etiam Virum clarissimum *Job. Ludovicum Praschium*, quanquam non sine præconio, notaverat, quod in libello de *ICto vero & personato*, Germaniam nostram Achajam, sed vetere illustriorem appellasset, & in cæteris quoque de Statuum provinciis tanquam singulis civitatibus differuisset. Praschius itaque, cum præter meritum sententiæ tam pestilentis; ut vocat, videret se argui, mox ad Virum inclytum *Job. Philippum Schæfferum*, qui legendum sibi tractatum illum Kulpisii subjecerat, epistolam perscripsit, eamque *Apologeticam de unitate Reip. in S. Rom. Imperio*, quæ anno superiore Reginoburgi d. 30. Julii data, ibique edita est; & quia Kulpisius persuasum habuerat, Achajam non fuisse Rempublicam unam, sed complures fœdere junctas, eandemque & Praschii esse sententiam, Praschius longe aliud quid ex Justino docet, ut qui perspicue dicat lib. 34. c. 1. *Achai, licet per civitates veluti per membra divisi sint, unum tamen corpus, & unum imperium habent, singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant* &c. Firmat etiam hanc sententiam Polybii ac Livii testimoniis; cumque adeo crediderit Praschius, credatque etiamnum, unam Rempublicam fuisse Achajam, adscribi illis se miratur, qui Rempublicam Germanorum distrahant; contendit etiam in eodem libello non semel significasse se, Germaniam uno jure vinculoque legum contineri, quod nihil aliud sit, quam unam dicere rempublicam; jus publicum etiam se definivisse, complexū legum civilium de statu Reipublicæ, & mox Germanicæ accommodasse. Non inficiatur equidem Praschius, se alicubi singulos ordines vocasse civitates, respublicas, aut si quid simile, sed laxius & κατ' ἀναλογίαν sic dixisse, cum minime ignoret, singulos subesse Imperatori & Imperio; nec ullum præterea esse simile, quin aliquid etiam habeat dissimilitudinis; animum præterea sibi non fuisse, plenum ibi accuratumque judicium de Imperio nostro, per quod Rempublicam κατ' ἐξοχήν intelligi vult, expromere. Testatur etiam in eadem epistola publice, se a sententia illa, quæ Imperium Germanicum non statuit unam esse Rempublicam, toto pectore abhorreere, eamque neque veritati, neque utilitati publicæ consentaneam credere; ad stipulari potius Instrumen-

to pa-

to pacis Cæs. Suec. in quo artic. VIII. §. *Habeantur*, Imperium nostrum Respublica diserte dicatur.

Hac epistola accepta *Cl. Kulpisius*, Argentorato tum in aulam Stutgardensem evocatus, literas responsorias ad eundem Virum amplissimum *Job. Philippum Schæfferum* ICtum direxit, easque Stutgardiae d. 17. Septembr. anno 1686 exaratas. In hisce minime id in epistola jam recensita concoquere se posse profitetur, quod de injuria sibi a Kulpisio facta conqueratur Praschius; se enim potius de injuria sibi illata posse conqueri, cum animum injuriandi habuerit nunquam, nec nisi cum laude quadam Praschium semper allegarit. De cætero quamvis non abnuat, se eandem Praschio ac Gothofredo sententiam attribuisse (si quidem & Praschius Germaniam nostram in loco dicto aperte Achajam nominaverit) errorem tamen a Praschio imputari sibi non sustinet; quin minime errare se contendit, si corpus Achaicum, prout ante dissolutionem Romanis artibus procuratam sese proxime exhibuit, pro systemate civitatum non unius majestatis spiritu, sed vinculo fœderis connexo compositoque habeat. Nec obstare locum Justiniani contra se allegatum (cum quodlibet rerumpublicarum corpus, *unum corpus sit, & unum Imperium* habere dici queat, quatenus ex lege conventionis in communi concilio exerceatur, uti *Belgium Fœderatum*) multo minus Polybii & Livii. Allegat etiam pro se Martinum Schookium de Reipublica Achæorum, Ubbonem Emmium de Rebuspublicis Græcorum, & Antonium Thyrium in Memorabilibus celebriorum veterum Rerumpublicarum, ut qui ex Polybio, Plutarcho, Pausania & Livio hoc ipsum operose docuerint, facta subinde ad Fœderati Belgii statum applicatione. Discussio hoc errore sibi attributo, sub finem suam de tota hac re exponit sententiā Kulpisius, subinnuitque non obscure, statuere quidem nunc Praschium, unam esse in Imperio Romano Rempublicam, imo & regularem, vel saltem ex Monarchia & Aristocratia mixtam, post editas adversus Philosophiam Monzambaniam literas secretiores; fieri tamen potuisse, ut tum, cum de *ICto vero & personato* fuisset commentatus, paulo liberalius, sed innoxio prorsus consilio, Achajam respexerit; sed posteaquam sententiæ hujus pericula applicationisque infectos abusus advertisset, non deseruisse solum illam, sed & palam falsitatis arguere ac damnare; quanquam his cogitationibus se Praschium haud turgere velle subjicit.

N 3

Quid

Quid ad literas hæc CL. *Praschius*? Is calamo iterum arrepto, anno eodem 1686 non *Affertionem* tantum *Reipublicæ Achæicæ*, sed & *ejusdem cum Germanicæ Comparationem* scripsit atque evulgavit. Afferit autem primum, Achajam eo tempore, quo pollebat, unam omnino, non ex pluribus Rebuspublicis constantem societatem, quæ *Kulpisii* sententia sit, fuisse *Rempublicam*. Quamvis enim singulis civitatibus tantum juris commodique remanserit, ut videri possent liberæ *Rеспублиcæ*, imperium tamen non penes singulas stetit (quippe quæ se habuerint velut membra ad corpus) sed penes universos, seu penes concilium Achajæ commune, quod *synedrium* *Pausanias* appellavit; plane sicut Civitates Imperii nostri dicantur liberæ, & Principes nostri superioritatem sibi vendicent, licet Imperatori & Imperio subsint, & cum eo unam efficiant *Rempublicam*. Assertum hoc suum probat *Praschius* illustri loco *Polybii*, historici non tantum oculati, sed & Achæi principis, ex quo clare pateat, non solum *συνμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν πραγμάτων* fuisse inter Achæos, sed & communionem legum, magistratuum & omnium omnino reliquorum, atque adeo unam fuisse civitatem ac *republicam*, cui nihil ad unitatem defuerit, quam mœnia, & externa facies. Deinde, ut clariora reddat omnia, imperiū summum in partes secat, & de juribus Majestatis, ut vocantur, separatim cognoscit, & ex *Ubbone* *Emmio* (quem sequendum *Praschius* proposuerat *Kulpisius*) ostendit, jus legum civilium non penes singulas civitates, sed penes *synedriū* Achæicū resedisse. Quamvis enim primo penes singulas civitates id fuerit, postea tamen quam in easdem leges mutuo conspirarint, jus *ἀντιστοιχίας* in universos transiisse, ut singulæ neq; abdicare leges illas, neq; condere alias potuerint. Nec aliter se habuisse jus magistratuum, siquidem receptum semel imperandi modum abjicere postmodo aut polluere non licuerit. Declarat id non ex *Emmio* tantum jam dicto, sed & ex *Pausania*, *Polybio*, *Livio*, ac *Strabone*; ubi illud quoque vel maxime urget, quod singulis civitatibus etiam jus legationis fuisset imminutum. Summam quippe potestatem penes Concilium fuisse, quin plane ita habuisse in Achajæ, prout dixerit *Thysius* a *Kulpisio* contra *Praschium* allegatus. Ita autem ille: *Summa*, inquit, *potestas penes concilium erat, ex cujus decretis bella suscipiebantur, fœdera percutiebantur, omnes graviores causæ decidebantur*. Utut enim regesserit *Kulpisius*, quodlibet *Rempub-*

republicarum corpus unum corpus esse, & unum imperium habere dici posse, quatenus ex lege conventionis in communi concilio exerceatur, dubitat tamen *Praschius*, an ullus scriptor *Rеспублиcas socias unum corpus* vocet, atque *unum imperium habentes*. Nec illud officere ait, quod ex lege conventionis socii ad communionem imperii asciti fuerint. Tametsi enim singulæ civitates in communi concilio exerceant imperium, exercere tamen ex parte tantum, sed ex parte reliquorum sociorum voluntati se subicere, ac unius corporis civilis membra fieri. *Ambabus* itaque manibus accipit, quod confitetur *Kulpisius*, imperium exerceri in communi concilio; sic enim non tam pactum sociale, quam civile id dicendum esse, in quo transigatur de Imperio. Exemplo *Fœderati Belgii*, & *Helveticorum Pagorum*, quæ adduxerat *Kulpisius*, probare dicit dubium per dubium, ac veluti τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν; nec nihil responsi etiam reliquis *Kulpisii* objectionibus repōnit. Sed ea prætervecti mox alteram hujus tractatuli partem, h. e. *Comparationem Reipubl. Achæicæ cum Germanicæ* recensendam sumimus.

In hac illud fundamenti loco præstruit CL. *Praschius*, initio Achæis non minus, ac Imperio nostro, unam citra dubium fuisse *Rempublicam*; ac primum quidem eos imperio regio usos a *Tisameno* usque a *Ogygum*, sed quia filii hujus insolentius se gessissent, in popularem statum *republicam* abiisse. Invalescens Macedonum potentia, discordiam ab illis inter Achæos fuisse seminatā, sed quia multo propius se quam unquam junxerint, formidabiles fuisse factos, Concordiam hanc affecutos illos esse 1. pietate in *Jovem Homorium*, 2. prudentia cum humanitate, benevolentia, iustitia, fide studioque concordia conjuncta, 3. incorrupta Principum Ducumque bonitate. Jam omnia hæc accommodat ad Imperium Germanicum *Praschius*, dumque id agit, non inconvenienter insimul docet, qui & dissidia, quæ Macedones hujus temporis serunt, præcavenda, & arctior concordia sit stabilienda. Pietatem etiam & *δυσβλίας* commendat maxime, sed lites ob *παραδρίαν* enascentes graviter improbat. Deinde, ut *comparationem* semel coeptam continuat, dicit Achæos, licet per civitates veluti per membra divisi fuerint, suæque possederint territoria, unum tamen corpus habuisse, & commune concilium, cujus præcipua pars fuerit prætor, a quo convocati fuerint, proximi synarchontes, principes inde reliqui. Nec aliam hodieque rei Ger-

manicæ esse faciem. Nam & singulis Imperii ordinibus suas esse arces, urbes, pagos, limites, æraria, administratos; magni tamen imperii partes esse, eique tum religione sacramenti, tum propria utilitate obstringente subijci. Esse huic quoque commune concilium, idque illustrius Achaico, cujus caput sit Cæsar. Achæorum concilia non fuisse olim perpetua; sed quotannis bis eos coivisse, vel potius quoties necessitas postularit. Nobis Comitia olim rara fuisse, quæ annua esse & crebra, secundum Recessus duos Imperii, qui allegantur, deberent; quod quidem diuturnitate temporis nunc compensetur; quanquam & legem extare optat Præschius, quæ negotia cujuscunque temporis brevioribus includeret spatiis, quo temporis, sumptuum, laborisque fieri posset compendium. Porro, in singulis civitatibus Achæorum Democraticam apparuisse speciem affirmat. Sed hoc Imperio nostro neque per leges, neque per alias rationes convenire; non male tamen facturos Principes ac Senatores, si auctoritatem clementia attemperando tale quid legis sibi dixerint. Denique, Achæis omnibus leges fuisse easdem, eosdemque magistratus; nobis, quia neceadem ubique imperii sit facies, easdem plane esse haud posse, nec eosdem legum custodes; jus interim Romanum, quod propterea & commune dicatur, passim vigere quadantenus, summisque in tribunalibus sententiâ dicere. Quod leges Achæorum attinet, recipi a nobis illâ non obscure optat Præschius, (nisi rationes aliæ obstarent) quæ singulas civitates legatos mittere absque concilii consensu vetuit; ut & illam qua id, quod Achæi rite decreverant, saxo aut columnæ incidebant, & jurejurando interdum obfirmabant; nec non istam, qua vetitum erat, ne quis, sive privatorum conditionis sive magistratum gerens, ullam ob causam dona a rege aliquo caperet; ut & illam Achæorum florentium consuetudinem, qua ad delicta non connivebant, sed poenas severe exigebant, & bene merita honoribus afficiebant. De legibus Achæorum dum differit, rem monetariam quoque illorum tangit, ejusque communem penes illos rationem fuisse ait. Id ipsum Imperio ob ingentem juris monetæ ab usum optabile esse innuit; nec difficile fore, si animi concordessent, ponderum ac mensurarum similitudinem. Evolvit tandem causas, cur Respublica Achæorum sit collapsa, dicitque excidium enatum esse tum ex perfidia Achæorum quorundam, Callicratis in primis, aliorumque honores ac opes aucupantium, tum ex disidiis inter

inter Achæos a legatis Romanorum sparsis. Nec dissimile quid hactenus Germaniam fuisse passam subijcit; nam & externos navasse operam, ut corpus Germanorum dissolverent. Sed notasse se sibi, concilia ista erupisse tandem in nervum, atque in contrarium vertisse; & sperare se, fore ut ob gliscentem hostium violentiam, in arctiorem concordiam ad Imperium vel ulciscendum vel tutandum coeatur; quanquam perfecta & stabilis sperari vix possit, ob animorum varietatem, & vel ob vaticinium, quod lutum misceri ferro negat, ante casum ingentis illius lapidis, qui utrumque & omnia comminet.

HISTORIÆ PLANTARUM TOMUS I.

Autore Johanne Rajo.

Londini, apud H. Faithorne 1686, in fol.

Quandoquidem studium Botanices amplissimum circa infinitas versatur species, integrum omnino requirit hominem, ac talem, qui cunctis posthabitis universam vitam impendat meditationibus profundis, lectionibus & conciliationibus dissentientium Auctorum, sed maxime peregrinationibus ac visitationibus diversorum horum, pratorum, montium, sylvarumque; & si quæ alia sunt loca vegetabilibus exornata. Majorem proinde laudem Rajus, nec minorem admirationem Historia Plantarum præfens meretur; siquidem ille non ex professo Medicus, sed gravioribus negotiis destinatus, horis solum succisvisis rem aggressus est: in opere tamen hoc egregio nihil est quod desiderari queat, nisi forte, quod typographi minus promte festinanti Auctoris calamo respondere queant, in addendo Tomo altero. Quem vero non mirari subeat, virum pene sexagenarium Historiam hanc plantarum propria exarasse manu? Et quanquam non unus sit, cujus vel scripta vel observationes communicatas hinc inde adhibeat, nemo attamen est, quem socium laboris voluerit Auctor, quippe cujus patientia, judicio innixa firmo, nec curiositate in inquirendo, nec ingenuitate in referendo destituitur. Qua vero methodo utatur, ipse jam antehac exposuit peculiari scripto, relato a nobis in Actis Erudit. mensis Maji a. 1683. p. 184. Quemadmodum autem

autem tum temporis saltem hujus novæ methodi fundamentum & compendium, ita nunc historiam universam ei accommodatam tradere non dubitavit, mutatis interdum nonnullis, ampliatis omnibus. Præmittit igitur in libro primo ea, quæ de Plantis in genere moneri poterant, circa partes earundem, nutritionem, propagationem, staturam, ætatem, vires &c. Inter alia curiosior est cap. 5 in via succi nutritii plantarum investiganda, varioque instituto tentamine clare monstrat, succum non tantum per corticem, sed omnem plantæ substantiam ascendere & descendere, vasaque illa succifera inter se communicare, ita ut læsa quadam trunci parte, nutrimentum ex integro latere affundatur. Jucunda sunt similiter, quæ cap. 12. & seqq. disserit de plantarum quarundam fecunditate, de seminum variante magnitudine ac duratione, de plantula feminali &c. Nec displicent observationes circa plantarum transmutationem; præterquam enim quod triticum in lolium, rapum in raphanum, ocymum in serpillum &c. mutari vulgo credatur, sæpius accidisse asserit, ut e brassicæ floridæ semine enata fuerit capitata, ex apii dulcis, quod Itali vocant Celeri, semine paludapium vulgare ingratum, item e fœniculo dulci post iteratam per aliquot annos sationem fœniculum omnino commutavit. Confer lib. 1. cap. 21. & lib. 9. cap. 6. & 15. Nimirum in universum, ubi specialius de herbis singulatim spectatis agit, præter ea quæ proprie ad cognitionem botanicam requiruntur, non infrequenter superaddit curiosa physica, vel medica, vel etiam mechanica. Semen sinapeos tritum cum vino multas centurias scorbuticorum in obsidione Rupellensi restituisse, vide lib. 16. cap. 15. Alias cochlearia hunc in finem usitatissima est, communiter cum vino aut lacte exhibita; satius tamen arbitratur Auctor per experientiam edoctus, si recens cerevisiæ infundatur pro potu ordinario. Gutta Cambodia, lachryma esulæ cujusdam Indicæ vomitoria est; hanc vero præparare docet affuso aceto acerrimo, digerendo per octiduum in radiis solaribus iterumque post colaturam inspissando, cujus grana 12 ad scrupulum unum sine molestia sufficienter & copiose purgant. Glasti præparationem ad artis tinctoriæ usum qui desiderat, juxta legitimam Anglorum methodum, adeat lib. 16. cap. 19. Porro ocymi noxa unde sit, quæ ratio Plantarum sensitivarum, & similia plura recensere

fere, cum nimis prolixum foret, institutum nostrum nec postulare, nedum admittere videtur.

RELATION DE L' AMBASSADE DE
Monsr. le Chevalier de Chaumont a la Cour
du Roy de Siam. i. e.

Historia Legationis ab Equite de Chaumont in Aula Regis Siamensis administratæ.

Amstelod. apud P. Mortier, 1686, in 12.

Prodiit anno 1684 Gallico idiomate Parisiis, auctore *Domino de l'Isle*, Historica de regno Siamesi Relatio, ex variis cum antiquis, tum recentioribus scriptoribus, quorum catalogus operi ipsi præfixus est, collecta ac composita. Constitueramus etiam, Excerpta ex eadem nonnulla, tametsi liber novitatis gratiam jam exuisset, in Acta nostra transferre; quod persuasum haberemus, desiderari a multis accuratam illius gentis notitiam, qua cum arctiori fœdere jungi, gloriosum sibi & proficuum ducere Rex Galliarum Potentissimus proximis annis fuit visus. Quotusquisque enim est, qui ignoret, missum anno 1685 a Rege Gallo in aulam Siamesem oratorem fuisse Equitem de Chaumont: & vicissim a Siamesi Rege tres in Galliam legatos superiore anno venisse, exceptos magnifice, & per magnam Galliæ partem summo cum honore deductos, nuperque in patriam cum amplissimis ad Siam Regem donis dimissos. In eo vero dum essemus, incidit in manus nostras libellus alius, ab ipso Galliæ Regis ad Siamesem legato Chaumontio conscriptus, ex quo eo lubentius nonnulla jam commemorabimus, quod *Islis* quidem Historia nonnisi ex Auctoribus aliis, qui dudum innotuerunt, doctisque lecti sunt, compilata sit; in hoc vero Chaumontii Itinerario ea recensentur, quæ vel ipse Auctor oculis suis usurpavit, aut, ab hominibus fide dignis accepisse se profetur.

Solvit Eques Chaumontius Bressia die 30 Martii anno 1685: ad Promontorium Bonae Spei d. 31 Maji appulit: exeunte demum Septembri Regnum Siamense, & urbem ejus principem Juthiam ingressus. In quo itinere enarrando, inter alia Promontorii dicti fertilitatem deprædicat, narratumque sibi ait, tanto ibi cum sœnore sementem a terra agricolis reddi, ut aliquando centum & sexaginta spicas ex uno calamo prodeuntes viderit: cervorum, ubi de animalibus agit, eam ibidem copiam deprehendi refert, ut in planis camporum viginti eorum millia (nisi forte sphalma hic typographicum irrepsit) quandoque simul conspiciantur: hortum commendat, Societatis Indiæ Orientalis Belgicæ sumptibus adornatum, & in quatuor areas sic divisum, ut una Africanas, Asiaticas atelæ, tertia Americanas, & quarta Europæas arbores plantasque complectatur. Notat etiam obiter eorum, qui tabulas Geographicas ediderunt, errorem, quod insulam *Monti* prope nimis *Javæ* admovent, unde tamen centum & quinquaginta milliaria spatio dirempta sit; sita nempe sub decimo gradu & novendecim minutis latitudinis Australis, & circiter sub centesimo vigesimo gradu & 41 minutis longitudinis.

Memorat inde, quanto honore, cum Regni Siamensis fines contigisset, exceptus a ministris regiis fuerit, & adverso fluvio Menan, ad urbem regni primariam Juthiam comitatus: quanto cultu & reverentia habitæ fuerint Galliarum Regis ad Siamensem litteræ, quas qui ad excipiendum missi erant, primariæ nobilitatis & dignitatis viri, (Manderinos vocant) ausi non fuerint contingere, nisi postquam ter toto corpore in terram prostrati, oculis dejectis manibusque supra frontem junctis eas velut adorassent: quibus ceremoniis ad solenne cum Rege colloquium, quo durante octoginta Manderini in terram prostrati immotique jacerint, admissus fuerit; inserta etiam orationis ad Regem habitæ formula, digna utique Christianissimi Regis legato, quippe composita ad religionis Christianæ cultum Regi idololatæ persuadendum. Ubi obiter refert, dum palatium Regis perlustraret, visum sibi quoque fuisse elephantem album, cui cibis potusque in vasis aureis administraretur, quemque ex autoribus aliis laudatus supra Dn. de *l'Isle* tanto in pretio apud illas orientis gentes haberi tradit, ut inter titulos Regios nullus majoris æstimeretur, quam si Rex tali gaudens be-

Aia

lia, *Dominus Elephantis albi* insigniatur, vel eo nomine omnibus aliis Regibus superiorem se reputans: quemadmodum & olim non tam de regionum ac provinciarum, quam de Elephantis albi possessione inter Peguanos & Siamenses Reges cruentis bellis fuerit certatum. Progreditur inde Chaumontius in enarrandis iis, quæ toto legationis tempore in Regno Siamensi sibi obtigere, & peculiari postea digressione, de forma regiminis apud Siamenses, de populi moribus, religione, commerciis, aliisque differit, ex qua pauca quædam excerpere, tametsi & ipsa proluxa non est, non gravabimur, seu observata primum a Chaumontio, seu ab aliis tradita jam ante, sed nunc confirmata.

Regnum Siamense trecenta quoad longitudinem, non computatis tributariis Regnis, milliaria complexum, versus septentrionem Regno Peguano terminatur: versus occidentem fluvio Gange: versus meridiem freto Malacano, ubi urbem Malacam Lusitanis belli jure ereptam Societas Indiæ Orientalis Batavica hodie possidet: versus orientem denique mari & montibus, quibus a regnis Laos & Cambagès secernitur. Urbs regia Juthia sub decimo quarto gradu & dimidio latitudinis septentrionalis, ad amplissimum fluvium Menan sita est, qui quatuor quotannis mensibus litus omne inundat: magna quidem incolarum molestia, utpote qui ædes hanc ob causam palis superstruere opus habent, & semper parati esse coguntur a navigiis, quibus ultro citroque commeent; sed vicissim magno eorum cum fructu, dum fertilitatem terræ istæ inundationes valde promoven. Mirum utique est, quod Auctor perhibet, orizam, quam largissimo proventu regio illa fert, sub aquis crescere, imo & cum aqua, velut quadam æmulatione; ita ut si aqua intra horas viginti quatuor pedem crescat, in parem altitudinem eodem spatio & oriza assurgat, caule semper supra aquam eminente. Rex in subditos, cujuscunque dignitatis, absoluto dominatu gaudet, tantaque veneratione colitur, ut nemo nisi humi prostratus in conspectum ejus veniat, aut alloqui eum sustineat, nec integrum subditis sit vel intueri Regem, aut nomine eum suo appellare. Mancipia Regis subditi sunt, minimumque per quatuor menses, & propriis quidem sumptibus, nullo recepto stipendio, servitia illi præstare tenentur, & diutius etiam, si Rex jubeat: quæ causa est, cur foeminae negotientur ut plurimum, & rem domi gerant, maribus Regi famulantibus.

bus. Poena severissime ab iis, qui quid deliquerint, exigitur, sique plures ejusdem delicti, in quod capitis supplicium constitutum est, complices extiterint, præcipuo eorum caput amputatur, illudque collo correi per tres dies atque noctes affigitur, foetore inde orto tantum non enecandi. Exteris omnibus liber in Regnum aditus patet, nec ob religionis professionem cuiquam creatur molestia, neque facile urbs est, quam plures exteri frequentent, & in qua commercia magis vigeant, quam princeps illa Siamensis Regni Juthia. Sacerdotum, quos Talapones vocant, ingens in ea regione numerus est, ut tertiam prope partem incolarum ex Auctoris nostri sententia constituent. Nec mirum, cum & liceat iis statum sacerdotalem deserre, ducta uxore & abjecto flavo, quo uno a cæteris distinguuntur, vestitum habitu; & summo tamen honore fruuntur, adeo ut Regi collocuturi se non, ut reliqui, prosternant, prioresque a magnatibus, imo Rege ipso saluentur. Omnis etiam religio Siamensium non alium habere scopum videtur, quam ut commodis sacerdotum inserviat, nec aliud a populo exigi prope solet, quam ut Talapones illos beneficiis cumulent. Nullum gens illa Numen adorat, & idola cultu non nullo prosequitur, non quod divinitatem iis inesse credat, sed in memoriam virorum, quos repræsentant, bene de republica quondam meritorum, quorum animam in Regem quendam, aut sacerdotem migrasse censent. Metempsychosin enim velut fundamentum religioni suæ substernunt, id unum expectantes probitatis & virtutis præmium, ut post obitum animæ suæ in corpus Regis cujusdam, hominis divitis, magnæque in dignitate constituti, aut saltem animalis cujusdam mitis, velut vaccæ, vervecis &c. transmigrare liceat: eam unam vitiorum metuentes poenam, ne anima post mortem in corpus hominis pravi, aut tigridis, porci &c. detrudatur. Infernum statuunt tamen, in quo puniantur scelerati; paradisum, in quo præmia virtutum capiant probi; sed ad certum tantum temporis spatium, quo elapso in corpus iterum, seu hominis, seu bruti animalis sit migrandum. Summum beatitudinis gradum reputant, si cujus anima plane annihiletur, transmigrationis nimirum illo onere liberata. Tres Talapones memorant post multas ejusmodi transmigrationes Deos factos, cumque dijam essent, id meruisse præterea, ut annihilarentur. Horum præ-

præcipuus Nacodonius salatur, quem 5000 corpora succesive inhabitasse somniant, nec sine periculo: cum enim aliquando ex Talapone vacca factus esset, parum abfuisse, ut a fratre per imprudentiam occideretur. Et Nacodonum quidem fingunt in nihilum tandem redactum, nullo adeo nunc Deo superstite: fratrem vero ejus in infernum præcipitatum, ibique crucifixum fuisse. Quam causam Auctor noster arbitratur, cur cæca ac miserrima gens imaginem Jesu Christi crucifixi abominetur, persuasum nempe habens, adorari a Christianis magni sui quondam Dei Nacodoni fratrem ob crimina crucifixum. Quæ cum legimus, quidni ad gratitudinem æterno Numini, cujus immenso beneficio lumine sacrosancti Evangelii collustrati, & ad veram salutaremque religionem perducti sumus, sanctimonia vitæ, & intemerata in Christum Servatorem nostrum fide præstandam omnes accendamus? Sequuntur deinde apud Auctorem nostrum quædam de Siamensium nuptiis, commercii, urbibus, navigiis, aliæque notatu non indigna, inprimis de ceremoniis, quibus a Siamensi Rege exterorum Principum, tam quos obnoxios sibi habet, quam qui majestate plena & absoluta in suis ditionibus fruuntur, legati excipi consueverint: quæ in libello non magnæ molis, legi ab harum rerum curiosis facili negotio possunt.

Finit opusculum Relatio itineris, quo in Galliam Chaumontius, adductis secum tribus supra memoratis Siamensis Regis ad Gallum legatis, superiore anno, mense Junio reversus est; nec non catalogus munerum a Siami Rege ejusque filia, quam unicam habet, & fidissimo ministro Constantio, ad Regem Galliarum, Delfinum, ejusque conjugem & liberos, ministrosque primarios missorum.

DICTIONARIUM HISTORICUM, GEOGRAPHICUM,

Poeticum: a Carolo Stephano inchoatum, ad incudem vero revocatum & auctum per Nicolaum Lloydium.

Londini apud B. Toocke &c. 1686, in fol.

Uti magno dudum usui eruditis fuit Dictionarium illud Caroli Stephani, multoties typis exscriptum: ita majori in pretio haberi cepit, postquam suppletum illud locisque pene infinitis emaculatum, Oxonii a. 1671 edidit Nicolaus Lloydius, Collegii Wadhamensis in celeberrima Oxoniensi Academia, dum viveret, Socius. Tredecim illi editioni

tioni annis Lloydus superstes fuit, quo temporis intervallo perficiendo magis magisque huic operi sedulus incubuit: ex quo intelligi facile potest, novissimam hanc, quæ Londini anno superiori prodiit, Dictionarii illius editionem tanto accuratorem & locupletiozem esse prioribus, quanto plura tanto tempore in hoc studiorum genere observari, notarique a diligentissimo auctore potuerunt. Accessit editioni huic Index Geographicus, recentiora regionum, urbium &c. nomina antiquis præfigens; quæ & id peculiare habet, quod Historico Poetica & Geographica nomina, quæ promiscue in prioribus collocata fuerant, distincte nunc comparent, priore operis parte Lexicon Historico-Poeticum, altera Geographicum seorsim exhibente.

Dum hæc scribimus, Lector Benevole, non sine mærore accipimus, clarissimum illud Astronomiæ lumen, Johannem Hevelium, nuper extinctum. Decessit enim Vir de scientia ista longe meritissimus Gedani die 28 Januarii st. n. septuagesimo sexto ætatis anno, eodem die, quo olim hanc lucem primum aspexit.

LIBRI NOVI.

DE Fatti Veneti dell' Origine della Repubblica, sino all' anno M. D. LXX. Volume le II. in Venetia, 1686, in fol.

Le Grand Dictionnaire del' Academie Françoise. Premiere partie. A Paris 1686.

Jugement sur les methodes rigides & relachées d' expliquer la Providence & la Grace. Pour trouver un moyen de reconciliation entre les Protestans qui suivent la Confession d' Ausbourg, & les Reformez. A Rotterdam 1686, in 12.

Refutation de l' heresie de Calvin, par la seule doctrine de Mrs. de la R. P. R. a Paris 1686, in 12.

Commentariorum de Rebellion Anglica ab anno 1640 ad a. 1685, pars I. Auctore R. M. Equ. Aur. Londini 1686, in 8.

Lettre a Monsieur l' Abbé P. D. & P. en Th. touchant l' Inspiration des livres sacrés. Par R. S. P. D. B. a Rotterdam 1686, in 4.

Jugemens des Sçavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Tome IV contenant les Poetes. a Paris 1686.

Determinatio Fr. Joannis Parisiensis Prædicatoris de modo existendi corpus Christi in Sacramento Altaris, alio quam sit ille quem tenet Ecclesia. Nunc primum edita ex MS. Codice S. Victoris Paris. Cui præfixa est Præfatio Historica de Dogmate Transubstantiationis. Londini 1686, in 8.

Errata quædam.

Pag. 20. l. 26. pro *indicarunt*, lege *judicarunt*. Pag. 21. l. 27. dele vocem *etiam*. P. 25. l. 11, lege Joh. VI. 63. Pag. 55. l. 20. lege *Galatitem*. P. 56. in fine pro *Malpighius*, lege *Malpighius*.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Martii, Anni M DC LXXXVII.

THE LIFE OF JAMES USHER, LATE LORD
Arch-Bishop of Armagh,
sive,

Vita Jacobi Usserii, Archiepiscopi quondam Armachani ac totius Hiberniæ Primatis; cui subjungitur Sylloge Epistolarum, inter ipsum virosque plurimos pietate ac eruditione tum eminentes recitatarum; opera Rich. Parr, Th. D.

Londini, sumtibus Nathanaelis Ranevv, 1686, in fol.

Non defuerunt quidem hætenus, qui viri incomparabilis, quique non minus in re literaria, quam in statu Hiberniæ Ecclesiastico, inter primates censeretur promeruit, Jacobi Usserii vitam describere sunt aggressi: meminimus etiam nos in Actis hisce anno 1682 pag. 12 retulisse, a Guil. Baresio inter alias magnorum hominum vitas hanc quoque traditam reperiri. Quin tamen præsentis operis collector Rich. Parr omnibus istis præripuerit hac in parte palmam, nemo facile in dubium vocabit, si vel id solum consideret, illos pleraque omnia fere non nisi ex sermone funebri a Doct. Bernardo in defuncti honorem habito hausisse; hunc nostrum vero non tantum per integros tredecim annos familiari cum eo consuetudine usum, quippe cujus etiam cum moreretur Capellanus fuit, sed & eum esse, cujus fidei decedens omnem suam supellectilem chartaceam commiserit, unde facili negotio complura aliis ignorata decerpere ipsi licuit specialia, vitam istius concernentia; quorum insuper haud pauca perdidit ex conversatione cum Domino Tyrrel, defuncti

functi ex filia nepote : tametsi non diffiteatur, plurima a se quoque ex dicto Bernardi sermone hanc in rem deprompta fuisse. Non ingratum fore speramus, si ut alias simili occasione data fecimus, potiora vitæ hujus capita brevissimis hic ac velut per indicem tantum commemoremus, in gratiam eorum, quibus prolixiorum ejus historiam, & Anglico quidem idiomate conscriptam pervolvere, non est integrum. Utque de gente ejus primo dicamus, progenitus fuit ex antiqua nec incelebri in Hibernia *Usseriorum* familia, nomen hoc primitus natorum ab uno e majoribus ipsorum, qui cum apud Regem Johannem apparitoris (quem sua lingua *Usber* vocitant) munere fungeretur, familiari istius seculi more nomen officii in gentilitium adoptavit, cum alioqui patria ejus stirps *Nevillii*, *The Nevils*, appellarentur. Natus vero noster *Usserius* est Dublini, die 4. Januarii anno 1580, patrem nactus *Arn. Usserium*, Cancellariæ Secretarium; matrem vero *Margaretam*, *Jac. Stanibursti*, Prætoris Dublinensis filiam; qui Regina Elisabethæ primus suusor fuisse fertur fundandæ celeberrimæ nunc Academiæ Dublinensis, e cujus gremio intra nonaginta annorum spatium, præter alios viros præstantissimos, plusquam 50 episcopi prodierunt memorantur. Quis puerum prima literarum elementa docuerit, dicere nil attineret, nisi fidem pene superaret, quod narratur, duas ipsi fuisse amitas perspicacissimi quidem ingenii ac tenacissimæ memoriæ, at a prima usque infantia cæcas, atque has ipsum primo Anglice legendi artem docuisse. Cæterum præceptores postea habuit viros duos egregios, quorum uterque in aula Regis Jacobi præter nobilitatem splendidis muniis dein condecorari meruit, nempe *Jac. Fullertonum* & *Jac. Hamiltonum*, qui a dicto Jacobo, tum Scotiæ solum imperante, secreto in Hiberniam ablegati, (ut Nobilium Protestantium animos clam ad regis sui partes pertraherent, ac in casum mortis Elisabethæ, rebus istius ibi curandis præsto essent) quo melius propositum tegerent, non dubitarunt Dublini pro ludimagistris se gerere, maxime quod raros tunc ibi deprehenderent, qui laboriosum hoc vitæ genus profiterentur. Tam citos autem in humanioribus literis profectus fecit *Usserius*, ut jam anno 1593, cum Dublini Collegium Trinitatis exstructum ac perfectum esset, dignus habitus fuerit, cujus nomen in albo academicorum hujus collegii alumnorum primum locum occuparet, utut tum nonnisi tertium decimum ætatis annum ageret. Præ-

terea

terea cū studio historico apprime delectaretur, adolescens 15 vel 16 annorum jamtum justam bibliorum chronologiam, quousque Libri regum pertingunt, concinnasse fertur. Tameſi vero ipsum pater jurisprudentiæ studio destinaverat, nihilominus hoc, anno 1598 mortuo, Theologiæ sese impendere maluit, ut ad quam dudum ejus animus propendebat. Utque liberius sacris hisce Musis vacare posset, delatam primogenito sibi paternam hereditatem, amplam quidem, at multis involutam molestiis, & sororum, quas septem habuit, portionibus gravatam, universam fratri Ambrosio resignavit, reservata solum sibi parte, quæ ad studia persequenda parandumque victum necessarium sufficere posset. Cumque adeo tanto animi fervore sacrarum literarum cognitioni incubuerit, fieri non potuit, quin præcoces etiam, cum felicissimo præsertim ingenio polleteret, hac in parte fructus ostenderet. Unde cum tunc temporis quidam e Societate Jesu, *Henricus Fiz-Symonds*, Dublini captivus detineretur, atque hac occasione, sua fretus eruditione, ausus esset Protestantium doctissimum ad ineundum super religionis suæ controversiis certamen disputatorium provocare: communi academiæ consensu placuit *Usserium*, qui tum non nisi Artium Baccalaureus 18 aut 19 ætatis annum agebat, cum ipso committere: qui utut ab initio ab antagonista suo fere pro puero ac despectui haberetur, post unum tamen alterumque colloquium adeo præfidentiam ejus perdomuit, ut ad incitas se, certe ad silentium redactum mox agnosceret, nec ulterius conſligere, ne provocatus quidem auderet: quin & in publico postea scripto, ubi forte *Usserii* mentionem iniecerat, non dubitavit ipsum vocare *Acatolicorum doctissimum*. Cæterum cum videret *Usserius*, a Pontificiis scriptoribus passim, pro confirmanda dogmatum suorum antiquitate, Patres ecclesiæ allegari, idque subleſta sæpiuscule fide fieri subolſaceret, quo certior se hac in parte redderet, proposuit sibi omnia Patrum scripta verbotenus perlegere: atque immensum hunc laborem, quem juvenis 20 annorum aggressus est, indefessa dein patientia ad annum usque 38 ætatis continuavit; præfinito sibi in singulos dies certo penso: atque intra hoc temporis spatium perlustravit omnes Patres, tam Græcos, quam Latinos, plerosque insuper Scholasticos ac Doctores a seculo 1 usque ad 13; concinnatis etiam ad horum scripta notis ac observationibus, suum subinde judicium adjecit, quænam ex iis genuina, quæ spuria habenda

benda essent. Atque hæc quidem collectanea velut fundamenta posuerat magni cuiusdam operis inde conficiendi, cui *Bibliotheca Theologica* titulum destinaverat, quod tamen morte præventus ad umbilicum perducere non potuit: ac tamen moribundus ulteriorem libri elaborationem Doctori *Langhaine* demandasset, isque eundem etiam describere, expolire ac supplevere cœpisset, tamen & ipse anno 1657 operi immortalis est; cuius cōpia seu apographum adhuc in Bibliotheca Bodlejana asservari dicitur, cum ipsum *Usserii* autographum nunc apud *D. Edw. Stillingfleet*, Decanum S. Pauli custodiatur. Quem admodum vero, ut ex hæcenus dictis liquet, doctrina æque ac iudicio propere maturuit Noster, ita solito etiam citius muneribus ecclesiasticis admotus est: anno enim ætatis 21 jam Dublini a patruo suo *Henrico Usserio*, tum Archiepiscopo Armachano, Diaconus atque presbyter creari meruit. Anno 1607 Baccalaureus Theologiæ, ac paulo post ejusdem Professor creatus fuit in eadem academia. Sic magis magisque crevit ejus existimatio; unde cum anno 1615 Parlamenti atque Cleri conventus Dublini celebraretur, super punctis quibusdam religionem ac disciplinam Ecclesiasticam concernentibus; negotium ipsi datum est, certos quosdam articulos hac de re componendi, qui communi Ordinum consensu firmati, ac ab ipso dein Rege approbati fuerunt. Ac tamen a malevolis quibusdam *Usserius* incusatus sit, ac si in iis ab harmonia ecclesiæ Anglicanæ recessisset, ac ea propter apud regem quoque delatus esset, ac si Puritanismo studeret: (quæ calumnia ob indefinitam latitudinem tum passim ad denigrandos bonos viros adhibebatur); tamen suam innocentiam clare mox probatam dedit, adeo ut rex omni sinistra suspicione abjecta, anno 1620 proprio motu ipsi Episcopatum *Meath* conferret. Quadriennio post in locum defuncti *D. Hamtoni* Archiepiscopus Armachanus nominatus atque electus est, centesimus qui post S. Patritium id muneris sustinuerit. Anno 1640 in Angliam profectus, (ut quidem antehac singulis fere trienniis facere consueverat,) animo bibliothecas in Academiæ ejus regni perlustrandi, indeque quæ ad scopum laborum suorum facerent, delibandi, ac dein ad sedem suam redendi: at omnem præter opinionem nunquam posthac suam revisere Hiberniam ipsi licuit, ingruente mox horrenda illa totique regno fatali rebellionem ac bello intestino: cujus furore etiam omnibus rebusque, quibus antea gavisus erat, spolia-

spoliatus fuit; unica saltem bibliotheca excepta, quam deinde in Angliam ad se transportari curavit, cum in munita Hiberniæ arce *Drogheda* servata fuisset. In solamen damnorum ita acceptorum Rex quidem ipsi vacantem tunc Episcopatum *Carlisle* in commendam contulit: verum & hic ipsi rursus ablatus fuit, cum Parliamentum factionarium omnes terras episcopales aliquo posthæc tempore invaderet. Oblatum quidem præterea a Batavis ipsi fuit munus Professoris in Academia Lugdunensi; invitatus etiam a Cardinali Richelieu, ut in Galliam veniret, propositis conditionibus sat splendidis; utrumque tamen recusavit, ac in Angliam manere maluit; ubi non defuerunt ex optimatibus, qui vitæ subsidia lubentes ipsi subministrarunt, dummodo suavi ejus consortio ac imprimis egregiis ipsius sermonibus sacris perfrui possent. Denique anno 1647, cum Londini apud Comitissam de *Petersborough* commoraretur, Societas quam vocant *of Lincolns-Inn* ipsum elegit concionatorem suum, adsignata ipsi habitatione ac pensione congrua; quod etiam munus per octennium fere exercuit, donec sesqui anno circiter ante mortem suam, ob visus debilitatem dentiumque defectum eo se rursus abdicaret. Tamen vero in arte concionandi mire excelluit, utpote quam etiam tanti fecisse fertur, ut hæc apostoli verba lemmatis loco sigillo suo archiepiscopali voluerit inserta: *Veni mihi, si non evangelizaveris*: nihilominus e concionibus ab eo habitis non nisi duæ ejus permissu impressæ fuerunt, altera quidem in *1. Cor. 10, 17*; altera ad *Ephef. 4, 13*: cujus ratio dubio procul ea fuit, quod suæ confusus memoriæ ac facundiæ vix aliquid præter summa sermonis capita in chartam conjicere fuit solitus. In hac tamen ejus vitæ descriptione hinc inde fragmenta de sermonibus ab eo prolatis adferuntur, uti in specie *pag. 19.* recensetur, quomodo ad convincendos quosdam, qui solenne illud juramentum *Suprematiae & Allegiantiae* quod vocant, præstare recusaverant, egregia oratione vim ejus ac justitiam explicuerit: quemadmodum etiam *pag. 87.* diversa ejus consilia proponuntur, quæ iis observanda commendavit Vir disertissimus, qui sacra oratoriæ operam navare sibi proposuissent. Coram Rege Carolo I etiam sæpius concionari jussus est, utpote qui summopere ipsum dilexit, ac in rebus sæpe dubiis in consilium adhibuit: id tamen, quod vulgo tum perhibitum fuit, ipsum necem Comitissæ *Straffordiae* Regi suasse, falsum omnino, & a calumnia profectum fuisse, latius

probat hujus vitæ scriptor *pag. 45. seq. & pag. 61.* De cætero tragicum Regis exitum acerbissime tulit Ulserius; unde non solum ad spectaculum instantis ejus parricidii animi deliquium passus, sed etiam tristem infausti illius diei memoriam quotannis jejunando, quoad vixit, recoluisse fertur. Adduci quoque nullatenus potuit, ut Cromvvello vel minimum abblandiretur, quamvis hic semel iterumque, instituto familiari colloquio, eum ad suas partes pertrahere oblique anniteretur: quinimo cum aliquando Cromvvelum ex ulcere pectoris ægrotantem forte inviseret, non dubitavit arrepta hac occasione libere eum monere, vereri se, ne profundius ac incurabile ulcus in ipso corde circumgestaret. Prædixisse etiam narratur, haud diutinum fore invaloris hujus imperium; sed brevi, se tamen non amplius vivo, emeritum iterum legitimum regni heredem; sicut & alias plus vice simplici compertum est, eum vi quadam futura præfagiendi pollere; ut cum magnam illam rebellionem Hibernicam 40 annis antequam fieret, in concione quadam, definito etiam annorum numero, prædixisse tum quidem non advertentibus, dicitur *pag. 9.* annum item mortis suæ, ex verbis quibusdam ominosis, quæ calendario suo inscriptis, præcivisse visus fuit *pag. 76.* Decesit vero vir piissimus in Comitatus *Surrey* opido *Riegal* die 21 Martii, anno Christi 1655, ætatis 76; morientisque hoc ultimum suspirium fuit: *o Domine, condona queso mihi, imprimis peccata omissionis.* Creditus quidem fuit ex morbo sciatico obiisse; sed revera fuisse pleuritidem, post ex inspectione cadaveris patuit: in quo præterea id speciale observatum fuit, quod crassa quædam membrana adipe oblecta, quamque pro continuato omento agnoscit biographus noster, visa fuerit sese extendere super totum stomachum, superius peritonæo annexa, paulo infra diaphragma: quam quidem membranam, haud parum ad facillimam, qua gavissus est, digestionem contulisse creditum est. Id quoque de se perhibuisse dicitur, se nunquam ne in magna quidem commotione, ullam cordis palpitationem persentiscere potuisse. Sepultus fuit anno sequenti in Westmonasteriensis capella Henrici IV, juxta præceptorem quondam suum Jac. Fullertonum, factæque ipsi exequiæ splendidæ jussu Cromwelli, gratiam vulgi hac quoque ratione astute, non suis quippe, sed aliorum impensis captantis, tametsi familia, quo sumptibus parceret, eum in loco obitus humatum minoribus ceremoniis maluisset.

luisset. Non nisi unicam reliquit prolem, filiam nempe, ex 40 annorum conjugio cum *Phæbe, Lucæ Challonerii* Th. D. filia susceptam, quæ *Timotheo Tyrrel*, Gubernatori *Caerdiffiæ* in Wallia nupta, adhuc in vivis esse fertur; ejus vero mater sesqui anno ante mariti Ulserii obitum decesit. Hereditatem hujus haut admodum amplam fuisse, collectu facile est, cum ex fortunis, quibus olim potitus fuerat, nil fere ipsi temporibus afflictis mansisset reliquum, præter bibliothecam: quam 10000 prope voluminibus constantem, etsi care satis ab initio vendere filia potuisset; cum & Rex Daniæ, & Cardinalis Mazarinus eam ambirent; distrahi tamen vetuit absque suo consensu Cromvvelus; ex residuo forte odio, & ut ægre faceret defuncti posteris: unde tandem mediocri pretio emta est ab exercitu Hibernico pro collegio Dublinensi, ad æmulationem copiarum Elifabethæ, quæ & ipsa anno 1603, fusis in Hibernia Hispanis, inter se collegerant 1800 libras, pro emendis libris ad instruendam melius bibliothecam Dublinensem, Bodlejanæ Oxoniensi coætaneam. Atque hæc quidem de vita Ulserii retulisse sufficiat; de cujus externa forma, præter imaginem æri incisam, id adhuc additur; fuisse mediocriter procerum, fusco capillo, complexionem sanguineam, vultu gravi ac expressu difficili: unde non nisi semel exacte depictus narratur, nempe a Dn. *Lilly*, qui post equitis dignitatem adeptus est.

De epistolis, quæ alteram Voluminis hujus partem faciunt, nunc dicendum restat, paucis tamen, ne in nimium excrescat relatio. Collectæ fuerunt trecentæ hæ, quæ exhibentur a Parrio editore, ex aliis compluribus lectu minus dignis: digestæque fere secundum temporum, quibus quælibet scripta, seriem, quandoque tamen per incuriam, non adeo exacte servatam: quibus superpondii loco adjiciuntur septendecim aliæ, nec ab Ulserio, nec ad Ulserium exarata, sed alios quosdam viros egregios attinentes, quæ inter reliquas defuncti schedas una repertæ fuerant. De epistolis vero hisce Latino partim, partim Anglico idiomate scriptis, vel ideo pauciora nobis verba facere licebit, quod maxima earum pars aut meram continet verborum civilitatem, aut novas gestorum particularium relationes, aut quæstiones, quæ dein resolutæ non apparent: etsi quæ forte sunt diligentius elaborata, aut de materiis eruditioribus tractantes, ita comparatæ sunt, ut earum tenor vix adeo arctis lineis, quales hoc nostrum institutum exposcit,

poscit, includi valeant. Speciminis tamen loco paucarum saltem contenta indicabimus. In *Ep. 3. Guilb. Eyre* Usserio communicat sciagraphiam operis cujusdam latioris, a se contra Josephi Scaligeri opinionem, de punctis vocalibus Hebræorum eorumque antiquitate componendi: quod an postea perfecit, non satis constat; certe materia hæc fuit posthæc a Buxtorfio, Capello aliisque tractata fuit. In *ep. 10. & seq. Sam. VVardus* varia eaque curiosa, primas Canonum collectiones concernentia annotat. *Ep. 22. 23.* quæ Usserium autorem habet, fusius discutitur quæstio de universalitate satisfactionis Christi, ac responderetur iis, qui eundem ob hæc de re totam opinionem, heterodoxias postulare fuerant annisi. *Ep. 49.* idem ex Walafrido Strabone aliisque probat, antiquioribus Ecclesiæ Christianæ temporibus, hodiernum morem templa præcise orientem spectantia extruendi, non ita attentum fuisse: quorsum dubio procul referendum fuit Parisiense templum S. Benedicti, cujus altare occidentem versus edificatum permansit ad tempus usque Francisci I, quo demum mutata structura situs ejus correctus fuit; unde hodiernum vocatur *S. Benoist le bien tourné*, uti narrat *Dn. le Maire* in Descriptione Lutetiæ. *Ep. 101. seq.* Radulphus *Skinner* prolixam facit recensionem de scriptis Maimonidis, quæque imprimis erronea, aut etiam proficua & ad Scripturæ explicationem facientia inde annotari mereantur. *Ep. 77.* Thomas *James* annotat, in antiquissimis, quæ viderit, exemplaribus Juris Canonici nullum apparere vestigium Donationis Constantini. *Paleas* quoque quæ ibi notantur, multum variare: dum ibi plures canones palearum nomine veniant, quæ in recentioribus exemplaribus ita non appellantur; & vice versa. *Ep. 99.* scribit Usserius, se ex Mesopotamia nactum esse vetus manuscriptum Syriacæ translationis Pentateuchi, ut & illas particulas novi testamenti, quæ in versione ista hæcenus desideratæ fuerint, videlicet Historiam adulteræ, II. Epistolam Petri, ut & Johannis Epistolam II, III, & apocalypsin. Quemadmodum etiam hinc inde Thomæ Davis epistolæ ex Aleppensi civitate ad Usserium exaratæ exhibentur: cujus opera videlicet mediante transmitti sibi curavit manuscriptum Pentateuchi Samaritanum, quod primum fuit ex iis, quæ ad occidentales has oras unquam pervenerunt, quoque etiam commodato usus est Waltonus in adornandis bibliis suis Polyglottis. *Ep. 105.* multis probatur, Israelitas non per transversum maris rubri tran-

transiisse, ut quidem Geographorum plerique sibi persuaferint, sed ad ejusdem lateris latus oblique regressos fuisse. In *ep. 162.* differitur de efficacia baptismi in infantibus, uti *ep. 205.* de sanctificatione sabbathi ejusque cum in primitiva Ecclesia, tum apud exterarum gentes observatione. *Ep. 253.* agitur de ratione scribendi apud priscos Saxonum, ac exhibentur alphabeti apud ipsos usitati literæ. *Ep. 267.* Usserius multis examinat opinionem Capelli ejusque Criticam Sacram, utpote arbiter a Capello electus inter ipsum et antagonistam ejus Boottium. Inter alia ibi inculpatur Capellus, quod accuratam illam Pentateuchi versionem a 70 interpretibus curante Ptolemæo Philadelpho concinnatam, quæ tamen (ut Usserius statuit) in famosæ illius bibliothecæ incendio una perierit, confundat cum laxiore illa totius veteris Testamenti translatione, quæ quidem vulgo eodem titulo superbiat, ast post quartum demum annum regni Ptolemæi Philometoris a Dositheo quodam Judæo confecta fuerit. *Ep. 285. seq.* Thom. Walley probare annitur, Adamum per plures dies & annos forte in Paradiso commoratum, nec inde tam propere, ut quidem vulgo creditur, exactum fuisse. Plura hujusmodi allegare ad vitandam prolixitatem superfedemus. Quod reliquum est, appendix vitæ Usserii subnectitur, directæ præcipue contra criminationes D. Petri Heylin, qui in Tractatu, cui nomen fecit: *Respondet Petrus*, Usserium inculpaverat, ac si conformitatem doctrinæ ac disciplinæ ecclesiasticæ Anglicanæ scriptis suis violasset: quod tamen ab ipso neutiquam factum esse per singulos articulos controversos latius ostenditur. Concernunt vero hi 1. moralitatem sabbathi, 2. discrimen inter Episcopum & Presbyterum, 3. universalitatem redemptionis Christi, 4. modum præsentia corporis Christi in S. Coena, 5. potestatem remittendi peccata ministris Ecclesiæ competentem, 6. descensum Christi ad inferos. Denique id quoque tacendum non est, subijci catalogum plenarium omnium Usserii scriptorum, tam impressorum, quam MStorum, extantium æque ac deperditorum: quemadmodum & in ipsa vitæ descriptione non omisit Parrius ad singulos annos commemorare, quando quodlibet præcipuorum ejus operum in lucem publicam prodierit, breviter enarrata cujusvis materia ac methodo: quorum tamen hic facere mentionem nolimus, partim quod eruditus jam tum satis nota existimamus, partim quod de Vita ac Epistolis, non de libris ac operibus

peribus ejus differere nos jussit præsentis Voluminis rubrica ac præcipuus scopus, unde hac quidem vice præter necessitatem latius divagari noluimus. Nisi forte id unum moneri adhuc commode potest, *Usserii Annalium V. & N. Testamenti* editionem tertiam, ad Londinensem & Parisiensem collatam, Bremæ impensis H. Braueri superiori anno prodiisse.

THE WORKS OF Dr. HAMMOND;

id est:

Henrici Hammondi Doctoris Theologi Opera.

Londini, impensis R. Royston & R. Davis 1684, in fol.

JACOBO USSERIO *Hammondum* jungere æquum videtur, cum dogmatibus, eruditione, fide in Regem, ac quas ea de causa subiit, persecutionibus, itemque, quod caput est, amicitia mutua *Usserio* conjunctissimus fuerit. Illius argumentum sunt epistolæ eorum amœbæ, quæ in *Usserianarum Volumine*, n. 241. 242. 243. 244. 245. 246. leguntur. Nec optimam hæc occasionem prætermittendam opinamur, qua Clarissimo Joanni Clerico Amstelodamensium Professori, communi orbis literarii nomine in memoriam revocemus spem amplissimam, quam in *notis ad Davidis & Stephani Clericorum opuscula*, de Hammondi operibus Latine non sine augmento edendis, liberalissime fecit. Quamvis enim in *Bibliotheca Universali Historica* instruenda occupatus nunc esse feratur, nulli tamen ambigimus, quin aliquam subcissarum horarum partem operi tantæ molis dudum sacram esse jusserrit, nosque adeo & quotquot bonarum literarum amore ducuntur, voti nostri, quod in Actis anni 1685 p. 234. exposuimus, propediem compotes facere valeat.

Quæ vero impræsentiarum differere animus est, duorum generum sunt. Alia enim *Hammondi*, alia *Operum* ejus historiam illustrabunt. Illuc faciunt, quæ habentur in ejus *Vita* tomo I. Operum præfixa, auctore Johanne Fello, Oxoniensi, dum in vivis erat, Episcopo, cujus Manibus dignissimum successorem *Samuelem Parkerum* merito gratulamur. Hinc ergo compertum habemus, natum esse Nostrum d. 26. Aug. a. 1605. *Certesia* Surriæ oppido, patre Joanne Hammondo, Henrici principis Jacobi R. filii archiatro. In schola *Ætonensi* Latinam Græcamque linguam perquam sibi familiarem reddidit, posuitque He-

bræ

bræ rudimenta; dignus eapropter habitus, qui decimo tertio ætatis anno in Academiam *Oxonensem* profectus, mox inter Collegii Magdalenæ *Demisocios* (quos vocant,) anno autem 1622 inter *Socios* legere-tur. Post, ubi supremum in Philosophia gradum conscendisset, Physicam publice prælegere, vicibusque binis *Langtonio* præfidi parentare jussus est. Ordinibus sacris anno 1629 initiatus, paulo post primam in theologia lauream obtinuit. Anno dehinc 1633 *Rector* Ecclesiæ *Penseburstianæ* constitutus, concionum frequentia, ardore precum, sollicita sacramentorum dispensatione, eleemosynarum decimarumque erogatione, modestia item, eruditione vitæque sanctimonia omnibus placuit, cum primis vero *Briano Walton*o Wintoniensi Episcopo, cujus etiam beneficio Archidiaconi *Cicestrensis* muneri præfectus est. Anno 1639 Theologiæ *Doctor* creatur.

Sed tota jamjam Anglia intestinis bellis tum temporis conflare coeperat. Jam Regi fidum rituumque antiquitus receptorum tenacem fuisse, criminis morte piandi nomine rebellibus censebatur. Quia igitur fidei in Regem sibi conscius erat Hammondus, fuga ad lares *D. Buckneri*, quo tutore olim gavissus fuerat, elabatur, die 25. Julii, a. 1643. Cum autem incertus percrebuisse rumor, Hammondum illic locorum ad capitis supplicium quæri, *Oxonium* petit. Hinc Londinum comitatur Ducem *Richmondanum* Comitemque *Southamptonensem*, Legatos Regios, qui de pace cum seditiosis transigere debebant. Illis tunc a concionibus privatis erat Noster. Mox *Uxbrigie*, cum aliis suarum partium theologis, colloquio interest cum Presbyterianis habitato. Sortitus illic fuerat adversarium *Vinium* quendam, qui præter expectationem, argumentorum calumniarumque indigestam molem ex charta recitat. Hammondus nulla mora calamo excipit singula notisque auget, adeo ut cum ille legendi finem fecisset, solidam jam absolvisset responsionem; qua audita Vinus Deum sanctosque angelos testes vocavit, *etiamsi memoria nunc non suggereret, quod responderet, alio tamen tempore id sibi facillimum fore*. Meruit hoc ipso a Rege locum inter *Canonicos Collegii Ecclesiæ Christi*, ab Academia vero *Oratoris* titulum. Anno 1645 mense Martio inter *concionatores aulicos* regios cooptatur. Interea Scoti Anglis Regem vendunt. Raptus is captivus in castellum *Holdenby*. Ægre tandem Hammondus cum aliis ad Regem admittitur. Nec illum deserit, cum *Woburnam*,

Q 2

Ham-

Hamptoncourtium, denique in insulam *Wight* deducitur, locum non carcerem mutaturus. At anno 1647 circa natale Servatoris festum, totum Regis famulitium, cujus pars Hammondus erat, insula *Wight* excedere jubetur. Reverfus *Oxonium*, Subdecani munere intrepide fungitur. Parlamenti decreto igitur exiit officio ac libertate. Exegerat septimanas decem in carcere, cum in *Novum Testamentum annotationes* suas auspicaretur; venia vero a Parlamento obtenta *Claphamum* deportatur, ubi familiaritate *Philippi Warvvickii*, & vernacula Commentariorum suorum Latine primitus exaratorum versione, custodiæ molestias fefellit. Cum vero anno 1649 Carolus capite multassent parricidæ, nec patroni deessent tanto sceleri, *Aschamus* nempe & *Goodvinus*, non potuit sibi temperare Hammondus, quin ab horum calumniis innocentissimum Regem vindicaret. Hoc tamen scriptum hodiernum superstes esse, non putamus. Vertente dein tempore, pristinae libertati restitutus *Westwoodum* in Vigornia tendit, hospitem ibi nactus *Johannem Packingtonum*. Cumque paulo post *Carolus II.* jus suum in patrium regnum armis vindicaturus, *Vigornia metropolin* cognominem accessisset, vidit illum Hammondus, clementissime ab eo exceptus, literasque ab eo obtinuit, quibus Anglicanam religionem, cujus causa divus Parens martyrium subiisset, toto pectore se amplecti testabatur, dumque viveret, defensurum se spondebat. Inter hos civilium bellorum strepitus, qui Regi faventibus luctuosissimi fuerunt, maximam operum suorum partem Hammondus enixus est, quibus tum Scripturæ faciem accendit, tum depravatos seculi mores emendare annisus est. Sed & contra secus sentientes pugnandum erat, quos inter familiam ducebant e Pontificiis *Nobilis* quidam, ejusque armiger *S. W.* e Presbyterianis *Cavdry* & *Jeanes*, ex Independentibus denique & Anabaptistis *Orvenus* & *Tombs*. Hi omnes longe minorem terrorem ipsi incusserunt, ac alia hostium classis, *podagra*, *malum colicum spasmus*, & ex quo d. 25. Aprilis a. 1660 mortuus est, *renum calculus*. Impedivit hoc pacto mors, quo minus Dioecesi *Vigornien*si præficeretur. Illius quippe curam a Rege Carolo II, cujus redditum anxie tunc præstolabantur subditi ad sanio rem mentem redacti, sibi destinatam esse resciverat. Exuviae ejus in Ecclesia Parochiali *Hamptonensi* die sequenti tumulatae sunt. Atque hæc hæcenus in prima & tertia sectione ab illustrissimo *Fello* dicta noveris. Sectione

autem

autem media *περὶ σωπρωγῶν* *Πάρι* Hammondi facunde persequitur, omnesque tum corporis tum animi dotes justo ordine enarrat. Videas heic illum in virtutes ejus evagari, singulasque exemplis aliquot memoria sane ac lectu dignissimis illustrare.

Matrimonium nunquam iniit, quod sobole non egeret, qui in tot tantisque ingenii *fatibus* semper se fore superstitem haud vanè sperare poterat. Horum nunc catalogum ac historiam texere operæ erit pretium. Sequemur autem ordinem servatum in ultima hac studio *Wilhelmi Fulmanni* curata editione, ubique annotatur, quo tempore & loco quilibet illorum publicam lucem primitus aspexerit. Distinguuntur *Voluminibus quatuor*. Primum complectitur opera practica, alterum polemica, tertium & quartum exegetica. De singulis distinctius nunc agemus.

Volumine igitur PRIMO exhibentur (1) *Catechismus Practicus*, editus olim Oxonii anno circiter 1644. (2) *Apographum* Epistolarum aliquot amœbarum *Autoris* Catechismi Practici & *Francisci Cheynelli* Oxon. 1647. in 4. (3) *Vindiciæ trium* locorum Catechismi practici, Lond. 1648. in 4. (4) *de Conscientia*. (5) *de Scandalo*. (6) *de ἐξελοθῆναι*. Hanc opusculorum trigam edidit Oxonii 1644. in 4. (7) *de Superstitione*, Oxonii 1645. in 4. (8) *de Idololatria*, Oxonii 1646. in 4. (9) *de peccatis infirmitatis & pervicacia*, Oxonii 1645. in 4. (10) *de penitentia sera moribundi*, ibidem 1645. in 4. (11) *de correptione fraterna*, Londini 1647. in 4. (12) *de resistentia adversus magistratum legitimum sub religionis pretextu*, Oxonii 1644. in 4. (13) *Epistola ad Fairfaxium*, data 15. Jan. 1648, qua a supplicio Regis capitali ipsum ejusque Concilium bellicum dehortatur, impressa Londini 1649. in 4. (14) Ejusdem *Vindiciæ* Londini 1650. in 4. (15) *Conspectus* novi directorii, ac *Vindiciæ* veteris Liturgiæ, Oxonii 1645. in 4. (16) *Considerationes mutationis Regiminis ecclesiastici*, Oxonii 1644. in 4. (17) *de Potestate Clavium*, Londini 1647. in 4. (18) *de Religionis Christianæ cum sana ratione convenientia*, Londini 1650. in 12. (19) *de articulis fundamentalibus* Lond. 1654. in 12. (20) *de schismate*, Londini 1654. in 12. (21) *Parænesis ad filios Ecclesiæ Anglicanæ*, cum discursu *de Heresi*, Londini 1656. in 12. (22) *Epistola* responsoria ad sex *questiones*, quæ agunt *de methodo decidendi controversias in Scriptura nondum clare diremptas*, *de matrimonio cum sorore uxoris*, *de polygamia & divortii*, *de baptismo infantum*, *de im-*

impositione manuum in ordinatione, denique de *celebratione Natalis Domini* aliorumque *festorum*, Londini 1653. in 12. (23) *Discursus pacificus de Gratia & decretis divinis*, Londini 1660. in 8. (24) de *pœnis infernalibus* Oxonii 1664. in 12. (25) *Precationes* duæ, Lond. 1660. in 8.

Volumen SECUNDUM, polemicum ac bipertitum est. *Parte priori* habentur scripta *Antipapistica*, quibus præmittuntur (1) *Vicecomitis Falklandii* discursus de *infallibilitate*, quam Ecclesia Romana habere se putat. (2) *Exceptiones* Pontificii cujusdam contra hunc Falklandii discursum, Oxonii 1646. in 4. (3) *Alia responsio* ad eundem discursum, cum Falklandii *replica*, Londini 1657. in 4. (4) *Epistola Gualteri Monzicutii* ad Patrem suum *H. E. de Manchester*, de causis conversionis suæ ad religionem Romano-Catholicam, una cum *Responsione* tum Patris tum *Vicecomitis Falklandii*. Londini 1641. in 4. Sequuntur *Henr. Hammondi* (1) *Replica* ad *Nobilis Pontificii B. P.* *responsionem* ad *Tractatum de Schismate*. Accessit *relatio* de *Appendice* quam *H. T.* suo *Controversiarum Manuali* annexuit, de *responsione* a *Dinotho Abbate Bangoriensi* data *Augustino Monacho Gregorii Magni P. R. Legato*, se nempe cum ceteris *Britannicis ecclesiis*, parere *Archiepiscopo Caerleonensi, non Romano Episcopo*, Lond. 1654. in 4. (2) *Dexteritas illius, qui tractatui de Schismate arma detrabere conatus est, sub examen revocata*, opposita cuidam *S. W.* auctori *Schismatis armis exuti*, Lond. 1656. in 4. (3) *tertia defensio tractatus de Schismate, cui inferitur conspectus possessionis & traditionis oralis*, qua *Papistæ* gloriantur, juxta methodum *Whitii*, Londini 1659 in 4. (4) *Alēv αληθεύειν*, sive brevis *relatio* de Pontificii hominis adversus tertiam defensionem objectionibus. Lond. 1660. in 4. *Altera parte* Voluminis secundi continentur ea, quæ sequuntur: (1) *Dissertationum de Episcopatu vindicatio* ab exceptionibus *Ministrorum Londinensium*, in libro, cui titulum fecere: *Jus divinum ministerii Evangelici*, Lond. 1654. in 4. (2) *Responsio* ad *Joannis Ovveni* animadversiones in *Dissertationes de Epistolis Ignatii*, quique iisdem nititur, *Episcopatu*. Lond. 1654. in 4. (3) *Secunda Apologia pro H. Grotio*, sive *vindicatæ digressionis* de eo, contentæ in *responsione* ad *Oweni* animadversiones, Londini 1655. in 4. (4) *Ejusdem continuatio*. Londini 1657. in 4. (5) *Padobaptismus defensio* contra exceptiones *Tombii* in *Antipadobaptismo*. Londini 1655. in 4. (6) *Relatio de triplici Diatriba* auctore *Cavvudrey*, de *superstitione*, ἐπελοθησικεία & festo

festo natali *Servatoris*, Londini 1654. in 4. (7) *Επεσέεργον* sive de *gradibus fervoris precum Christi*, conciliatis cum ipsius *gratiæ habitualis plenitudine*, contra auctorem *Mixturæ Theologiæ Scholasticæ & Practicæ*. Londini 1656. in 4. (8) *Ευχρηστώνες καὶ κατὰ τάξιν*, sive *fundamenta uniformitatis*, juxta *1. Cor. XIV, 40.* vindicata ab exceptionibus *Jeanii*. Londini 1657. in 4.

Volumen TERTIUM constituunt *paraphrasis & annotationes in universos N. T. libros*. Lond. 1659. fol.

Volumine denique *QUARTO* continentur (1) *Paraphrasis & Annot. in Psalmos*. Lond. 1659. fol. (2) *Commentarius in Proverbiorum Capita X. priora*, nunquam antea editus. (3) *XXXI Conciones*, quarum novem priores *obligationem Christiani ad pacem & charitatem* demonstrant, impressæ Londini 1649. in 4. Sequentes duæ aliquot *utiles regulas sacerdotibus æque ac populo observandas* exponunt, typis olim *Londinensibus* exscriptæ anno 1657. in 8. Reliquæ novendecim *varii argumenti* sunt, antehac editæ Londini 1664. in fol. Et hæc quidem *Hammondi opera* hæctenus recensita *Anglica lingua* conscripta sunt omnia.

Illius igitur *Linguae ignari* si specimen cupiant rerum ab *Hammondo* *memoriæ proditarum*, evolvant *Matthæi Poli Synopsis Criticorum*, Trajecti ad Rhenum anno superiori ex recensione *Clarissimi Theologi Joannis Leusdeni*, sumtibus *J. Ribbii, J. Van de Water, & Fr. Halmae* recusam. Illic enim amplissima ex *Commentariis in Psalmos & N. T.* excerpta reperire licebit. Agmen claudit biga hæc operum *Latinorum*: (1) *Dissertationes IV. de juribus Episcopatus*, adversus *Blondellum*, Londini 1651. in 4. (2) *de Confirmatione, sive benedictione post Baptismum solenni per impositionem manuum Episcopi celebrata*, *commentarius*, *Dallæo* ac *Maresio* oppositus, editus quondam Londini 1661. in 8.

OROPHILE EN DESORDRE, OU L' ART
convaincu d' imposture dans l' usage de la
Seigneurie, h. e.

Orophilus confusus, sive Ars convicta imposturæ
in usu venæsectionis.

Coloniæ, anno 1686. in 12.

Nihil frequentius circa morborum curas in Gallia fieri, quam ut repetita sapius venæsectione sanguis prodigatur, nemo facile ignorabit. Hujus autem perversi moris vanitatem perstrictus auctor præsentis scripti anonymus, ad genium fabulæ Romanensis voluit nonnihil commentari, forsan ut suavius alliceret Lectorem, ac interspersis subinde poematis floribus delectaret. Existimat autem venam secandi consuetudinem ex illarum numero rerum esse, quarum error mater, fraus & impostura obstetrix, & præoccupata vulgi credulitas nutrix est. Nam primum ejus inventorem putat a diabolo esse edoctum hanc præxin, ne tamen id innotesceret, finxisse ab hippopotami exemplo, certo tempore mare egressi, super calamos recens exsectos femora convolventis & crura, ut pedibus vulneratis cruor egestus sagina distentum faciat levem, si licet uti verbis Ammiani ex L. 22, introductam istam sanguinis prodigalitatem. Nec facile magis brutum concipi consilium posse, quam demere sanguinem, spiritus, vires & vitam, ubi natura victrix debet evadere mali non nisi per vires, spiritus & vitam ipsam superandi. Id quod fufius deducit probando in sanguine vitam nidulari, omnesque actiones vitales ab eo dependere. Hinc de exemplis loquitur eorum, qui vel ex usu venæsectionis perierunt, vel vitam breviorē aut infelicem reddiderunt. Nam & cruribus vel brachiis mutilatos, marasmo confectos, visu privatos, in pallorem conjectos, ictero defædatos passim ait occurrere. Mox fermento & digestionem ventriculi nocere incisionem venæ, ac inde totius corporis œconomia vim inferri fufius declarare nititur. Sicut vero femeritatis arguit eos, qui phlebotomiam celebrari jubent: ita imprudentia notas non effugituros autumat, qui ipsi se subjiciunt. Enimvero abominaturum statim, qui consideret, hoc juvandi prætextu Gallicarum Regina vires vitamque in vigore ætatis suæ ereptam: & numerum infantum, tanquam innocentium victimarum, esse innumerabilem, quos crudelitas matrum gravidarum per frequentes venæsectiones immolarit. Pergit deinde perstringere finem, quem perniciosæ, ut vocat, hujus praxeos sectatores proponunt, & operosa demonstratione evincere conatur, corruptionem in sanguine, quamdiu per vasa sua in circulum currit, plane impossibilem esse, nec illam ex varietate coloris aut consistentia emissi cruoris innotescere posse. Imo nec fermenta maligna sanguini illapsa sic corrigi, nec fermentationes febriles

briles h.m. supprimi. Quid quod corruptio sanguinis potius accersatur per venæsectionem, quam avertatur. Et si illam concipere liquor vitalis queat, tamen vanitatem remedii in venæ aperturam positi, ex lege circulationis perpetuæ facile apparere. Ac frustra omnino delectum venarum secandarum, & huic vel illi visceri aut parti respondentium institui, quod plus noxæ, quam utilitatis, ceu prolixius monstrare præsumit, inde inferatur. Absurdum quoque esse, & in mortem proximi destinatum consilium, educere 20 vel 30 partes purissimi optimique sanguinis, ut una vel duæ partes aliquali corruptionis nota damnandæ eliminentur, mistura boni malive satis cognita. Atque hoc idem fere esse, ac si quis 30 fidissimorum sibi amicorum occidere haud vereatur, modo vel unicum inimicum inter illos latentem simul perimat. Quicquid etiam de revulsione, derivatione & plethora auctores specioso prætextu interserant, aliquot rationibus destruere satagit, ut ubivis meram illusionem & fraudem manifestam detegat. Galenum denique & Celsum meticuloſe admodum venæsectionem præcepisse, ita ut doctissimus quidam Medicorum bene assenerit, si quis Galeni juxta monita velit se gerere, rarissime occursuras esse valetudines, quibus mederi per hoc remedii genus liceat. Hinc Cratonem, Cnoëſſelium, Brunonem, ac obiter quoque Helmontium allegat, ejusmodi sanguinis effusionem plane detestantes: Hippocratis vero aphor. 6. sect. 1. male a quibusdam auctoribus in favorem venæsectionis detorqueri ostendit. Tandem ut quis averſetur cum horrore istam medendi methodum, facile credit moveri posse, quod ipsius origo sit monſtroſa, intentionem DEI lædat, leges naturæ aboleat, effectus horribiles producat, falsitatem indicationum prodat, vanitatem prætextuum aperiat, & illusionem fundamenti fraudesque omnes patefaciat.

SPECIMINUM SINICORUM ANDRÆ MUL-

LERI Greiffenbagii DECIMÆ DE DECIMIS, una cum
Mantisſis.

Anno 1685, fol.

Pridem est, quod Auctor tota Europa ob cognitionem Sinicæ literaturæ celeberrimus varia scripta sua ad nos miſit, quæ cum aliorum copia superioribus annis recensionem nostræ subtraxisset, novissimū eorum,

rum, cuius titulum adscripsimus, nobis in memoriam rediit hoc tempore, quo de salutifera Domini passione in Ecclesia agitur. Etenim Specimen illud Sinicum nihil aliud est, quam *Disquisitione de Eclipsi Passionali* in Sinicis etiam Annalibus descripta, quæ res non solum in admirationem Huetium aliosque eruditos rapuit, sed insignem quoque confirmationem Religionis Christianæ suppeditat, qua impulsus Mullerus Disquisitionem hanc instituit, præmisso textu Sinico, notis genuinis descripto, cum lectione Mandarinica, synonymis variarum linguarum, & versione Latina, quam in gratiam Lectorum subjungemus: Anno septimo Imperatoris Quang-vu-ti, durante vere, Luna tertia, Sol sub Quei-bai densam patiebatur Eclipsin: cum huiusmodi Edictum Imperator universis populis promulgabat: Est hoc opus superioris Domini. Quare vocula & usitatus titulus noster Xim porro ne usurpetur a supplicibus, nec admittatur a scribis aut cancellariis. Subjicit Mullerus Notas ad versionem Latinam lectu dignissimas. Hinc sequitur Specimen Lexici Mandarinici, per occasionem vocis Xim, quæ in textu palmaria est. In eo præsertim notatu digna sunt, quæ differit Mullerus ex authentico Confutii textu circa Huetii observationem, ac si iste Philosophus Sinicus de Messia olim venturo obscuram quandam spem gesserit. Postea ipsa de Eclipsi Passionali Disquisitione inchoatur, in qua post descripta testimonia veterum tam sacra, quam profana, exhibetur summa omnis generis conjecturarum & relationum de anno, mense & die passionis Dominicæ, statimque demonstratur verum tempus, per hypothesein ad thesin deductam, sustinetque Mullerus, Christum mortuum esse anno Æræ vulgare XXX. Hæc excipit summa variarum opinionum de Eclipsi passionali, pariterque demonstratur vera sententia, per hypotheseis ad theses deductas, qua contendit Mullerus, I. veram fuisse Eclipsin, contra Africanum, Origenem & Cedrenum, qui improbant, recte Eclipsin dici, quod de causa efficiente concedit Mullerus, non de effectu. II. esse eandem cum Phlegontea, contra Vossium, Keplerum, Bodinum & Curtium, quia consonant anni; utrinque dicitur, Eclipsin factam esse hora sexta; utrinque dicitur, ἐν πανσελήνῳ, in plenilunio; utrinque mentio fit subsequenti terræ motus. III. esse eandem cum Quang-vu-tiana, in Sinis observata, contra Yam-quam-sien, Sinam, Christiani nominis hostem acerrimum, qui inficiabatur in libro anno 1666 edito, ullam in Sinarum Commentariis

memo-

memoriam hujus Eclipsos inveniri. Sed reppererunt eam in annalibus Sinicis Hadr. Greslonius, & Joh. Dominicus Gabiani, quorum verba describit Mullerus, additque eundem locum se invenisse in istis Annalibus anno 1683 Berolinum ex India translatis, & jussu Serenissimæ Electricis in Germanicam linguam vertisse, & nihil non congestisse, quod ad historiam hujus illustrationem faciat. Quare desiderium integri operis in eruditis concitavit, cuius sciagraphiam & titulum eidem Dissertationi intexuit. Proposuit ibidem quinta editione *Clavem Sinicam*, toto jam orbe celebratam, qua statuto aliquo præmio patefacere vult Arcanum illud impossibilibus a plurimis adnumeratum, quo Sinicorum characterum lectio facile, & facilius, quam ullius alius scripturæ, expediri, totaque legendi ratio exactissime cognosci potest, ut scribit num. 10. Imo plura pollicetur num. 14. Nihil autem est, quod amplius promittam, nisi quod soluto sub cautione præmii dimidio (alioqui, ne in sinistras manus post fata deveniat, nihil de fruenda Clave laborans) Deo dante, intra semestre, aut citius Clavem concinnaturus, posteaque quemcunque, etiam mulierculas & pueros, intra paucos dies docturus sim, ut nihil non integrorum contextuum ex quibuslibet libris aliisque congrue scriptis chartis, non Sinice quidem, sed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias legant. Subdit denique Catalogum tam librorum Sinicorum Bibliothecæ Electoralis Brandenburgicæ, CCC circiter tomorum, quam Sinicorum, aliorumque rariorum, maxime manuscriptorum, in privata sua Bibliotheca exstantium, nec non Indicem Opusculorum suorum tam editorum, quam editioni paratorum.

Hæc sunt, quæ isto Mulleri Specimine continentur. Misit autem ad nos, ut diximus, alia etiam scripta sua, quæ breviter indicabimus, quum maximam partem longe ante initium Actorum nostrorum prodierint. Etenim Berolini anno 1673 excusæ sunt *Symbola Syriaca*, duabus partibus constantes, quarum prior exhibet *Epistolas duas Syriacas amæbeas*, unam *Mosis Mardeni*, Sacerdotis Syri; alteram *Andreae Massii*, Icti & Consiliarii olim Cliviaci, cum versione & notis: posterior *Dissertationes duas de rebus itidem Syriacis*, alteram de *Mose Mardeno*, alteram de *Syriacis librorum sacrorum versionibus*. Sequuta est anno 1674 *Monumentum Sinici* (de quo Kircherus aliique Pontificii mirum in modum gloriati sunt) *Historia, Textus, Illustratio per Commentarios, &*

R 2

Exami-

Examinis Initium. Præterea emisit in lucem *Abdalla, Persæ, Historiam Sinensem*, Persice & Latine, cum notis marginalibus & appendice duplicis itineris, quorum alterum Legatus Russicus, alterum Zacharias Wagnerus Dresdensis, cum in alias orbis partes, tum præcipue in Sinam confecerunt. Deinde *Commentationem Alphanumericam de Sinarum magnæque Tataria rebus*, multis notatu dignis observationibus refertam, de *Abdalla* pag. 1. de *Annalibus Sinenfium* p. 4. 5. de *annis eorum*, sive *Chronologia* p. 5. 6. 7. ubi hæc habet inter alia: porro stupendus ille annorum numerus, quem *Sinæ* comminiscuntur, non tam Chronologice, quam Rhetorice intelligendus est, arbitror. Consueverunt enim nihil non myriadibus deputare, quæ magnifice extollere amant. Porro de *Chimia Sinenfium* p. 10. de *Confutio* pag. 11. 12. 13. 14. 15. de *Creatione & Antiquitate mundi* ex *Sinenfium* sententia p. 15. 16. 17. de *Horda* p. 28. 29. quam vocem Mogolicam, & castra regia proprie significare statuit. de *Medicina Sinenfium* p. 40. 41. de *Serpentibus* p. 51. qui nobis detestabile, *Sinis auspiciatum* animal: ubi simul addit, serpentem ex abyssu fumarii, cujus Ferd. Mendez Pintus in suo itineralio multoties meminit, non esse figmentum Pinti, ut nonnullis visum est. Pleni enim, ait, hujusmodi draconum & serpentum sunt libri *Sinenfium*, *Brachmanum*, aliorumque. Fabule absque omni dubio ex *Historia primis serpentis consuetudine* videntur. Denique de *Tataris* p. 55. 56. 57. 58. 59. 60. & 61. de *Ue-Kiao*, secta *Sinenfi*, quæ *Xacam* sequitur, & in Sinam intravit anno Christi 66, Evangelium in India superiore spargente Bartholomæo Apostolo &c. Protulit hinc Mullerus *Basilicon Sinenfem*, quo primorum hominum, Regum & Imperatorum *Sinenfium* seriem, nomina, cognomina, ætatem, res quasdam gestas, aliaque, ab exordio ad nostra usque tempora comprehendit, & cum annis ante & post Christum natum componere studuit Berlini anno 1679: *Mappam Geographicam*, e mappa amplissima, quam ipsi *Sinæ* ediderunt, in angustiore formam traductam, & Latinis litteris expositam: *Nomenclatorem Geographicum Imperii Sinarum Alphanumericum*; *Epistolas de invento Sinico amœbas* Inventoris & Kircheri, Adami Adamandi & aliorum: *Orationem Dominicam* tam *Sinice* seorsim, quam conjunctim centum fere versionum: *Hebdomadam Observationum Sinicarum*: denique *Specimen Analytica Litteraria*, quo in Responso ad Ludolfi epistolam ostendit, partem *Orationis Dominicæ* in *Copticam* linguam versæ *Æthiopico* caractere expressam esse;

esse; imo affirmat, quamlibet ignotam linguam cognoscere sese & interpretari posse.

Hæc sunt præcipua, quæ lingua Latina edidit celeberrimus auctor, quæ cum alia, tum Germanice etiam nonnulla publicavit, inter quæ præsertim ad res Sinicas spectant, quæ Grebnizio opposuit, nec non Catalogus Annalium Sinicorum eorundemque argumenta, quæ anno 1683 Berolini partim in quarto, partim in folio impressa sunt. Quod superest optamus, ut clarissimo viro liceat propediem feliciter in publicum proferre, quæ domi suæ parata partim, partim affecta habet, majus præcipue opus de *Eclipsi Trinuna*; *Examen Monumenti Sinici*; *Commentarium de Pentateucho Ebraico anno Christi 334 scripto*, & similia, quæ rei sacræ & litterariæ magno commodo esse possunt.

D. PETRI STOCKMANS OPERA OMNIA;
nunc primum in unum corpus collecta.

Bruxellis, typis Jodoci de Griecq, 1686, in 4.

SI sola nobis novitatis ratio habenda foret, quæ quidem in hoc scribendi genere maxime legentium animos demulcet, facile commemorandis his clarissimi Stockmanni operibus superfedere in totum possemus, utpote quæ antea separatim prodierant, & nunc uno volumine exhibentur. Ast in defectu tamen scriptorum juridicorum recentium, quorum quidem pauca ad nos proximis mensibus pervenerunt, non ingratum fore jurisprudentiæ cultoribus existimavimus, si quam paucissimis argumentum atque scopum operum Stockmannianorum indicaverimus. Prior itaque pars complectitur Decisiones Brabantinas, ut inscribuntur: quibus id potissimum intendit auctor, ut eam juris partem, quæ receptis jurisprudentum sententiis absolvitur, in Brabantia regionibus vigentem elucidaret. Tametsi vero ipse agnoscat, se hac in re jamjam alios prævios habuisse, puta *Joh. Deckerum*, *Franciscum* item & *Henricum Kinschotios* aliosve; nihilominus se hoc præ illis præcipui habere contendit, quod istis quidem nec jus suffragii in auditoriis causarum fuerit, nec aditus ad intima patuerit consilia: cum e diverso sibi per 20 annorum spatium in Dicasteriis sedere, ac fundamenta decisionum velut coram intueri atque imbi-

bere contigerit. Expromunt vero hæc decisiones partim receptas per totam Brabantiam consuetudines, v.g. quod ibi filii familias testamenta condere valeant de iis etiam, in quibus patri ususfructus & administratio competeat; quod inter spurios eorumque matrem nulla admittatur successio, sed fiscus utrobique præferatur; quod bonorum possessioni, *Unde vir & uxor*, locus non sit, verum deficientibus omnibus etiam cognatis non conjux, sed fiscus succedat; quod legitimatis per rescriptum Principis nullum jus sit ad successionem ab intestato; quod donatio quingentos licet solidos excedens insinuatione non indigeat; quod sponsonibus super incertis eventis initis nullæ tribuantur vires; quod jura testamentorum & codicillorum in totum adæquata sint, nec plures ad utrorumque validitatem quam duo testes cum notario requirantur, ne quidem in cæci ultima voluntate: ob eandem tamen testium paucitatem judicatum fuit, legatum ibi locorum peti non posse, quod uni e testibus illis in testamento relictum esset. Partim vero etiam Decisiones hæc concernunt particularia quorundam locorum ejus ditionis statuta, iisque tanquam fundamentis innituntur: exempli causa, quod Antverpiæ locus non sit Senatus Consulto Vellejano; quod apud Bruxellenses optio competat viduis, an pacta nuptialia servare malint, an vero his posthabitis ea capere, quæ alias ex statuto iis deberentur; item quod ejusdem civitatis consuetudo omnimodam patri æqualitatem injungat, servandam in testamento inter liberos, in tantum, ut & fidei commissum uni filiorum injunctum pro invalido habeatur, nec illud per taciturnitatem filii suam portionem acceptantis convalidetur. Verumenimvero his aliisque hujusmodi compluribus, hic alias prolixius commemorandis, ob rationem supradictam merito abstinemus. Alteram Stockmanni operum partem absolvit tractatus de Jure Devolutionis, apud plures quidem gentes quadantenus obtinente, Brabantia tamen incolis maxime recepto ac quasi proprio: quod nil aliud est, quo paucis nos in re non ignota expediamus, quam vinculum quoddam, quod dissoluto per mortem matrimonio consuetudo injicit bonis immobilibus conjugis *superstitis*, ne ea ullo modo alienet, sed integra conservet ejusdem matrimonii liberis, ut in ea succedere possint, si parenti huic superfuerint vel ipsi, vel qui ex iis nati fuerint, exclusis liberis secundi vel ulterioris thori. Naturam itaque hujus juris & fundamentis explicat autor, spe-

specialia permulta ad perfectam ejus cognitionem facientia tradens, ac dubia complura desuper orta removens. In specie cum huic capiti haud postrema Regis Gallia in Brabantiam prætenso innitatur, occupatus est in demonstrando, quam infirmo pede Gallorum petitio nitatur; quamvis insimul protestetur, se publicorum istorum negotiorum minus gnarum, nec ulla publica instructum autoritate hæc de privato saltem Devolutionis jure commentari. Cæterum cum Tractatum hunc anonymus quidam autor, natione Gallus ut videtur, impugnasset, quo hujus argumentis obviaret, secundam ejus partem scribere permotus fuit, cui denique & tertiam, cum secundam quoque idem anonymus subruere adgressus esset, superaddere pro ulteriore sua defensione necessum habuit Autor.

DETERMINATIO FR. IOANNIS PARISIENSIS
*Prædicatoris, de modo Existendi Corpus Christi in
 Sacramento Altaris, alio, quam sit ille, quam tenet Ec-
 clesia: nunc primum edita.*

Londini apud J. Caillouë. 1686, in 8.

Doctior ille Scholasticus ante trecentos circiter annos vixit, cum aliis scriptis, tum hac præsertim Determinatione, ut vocat, famosus. Quam qui in Anglia edidit, exulem se in istas oras delatum (forsan ex Gallia) innuit in dedicatoria ad Archiepiscopum Cantuariensem epistola, cui has litteras nominis sui indices subscripsit: *P. A. E. A.* Idem vir doctus & reformatæ religioni addictus, tractatui Ioannis præfixit *Præfationem Historicam de dogmate Transsubstantiationis*, quæ id veteri Ecclesiæ fuisse incognitum, & cum primum in lucem emerfit, pro dogmate, quod ad Christianam fidem pertineret, habitum non fuisse ostendit. Prius ex Chrysostomo, Theodoro & Gelasio confirmat. Posterius superiori seculo omnes, qui supra vulgus sapuerunt, falsos esse monet, ac nuper illustrem Pontificium e Gallia agnovisse, cujus de Transsubstantiatione scriptum Gallicum, quo statuat, id dogma pro articulo fidei obtrudi non posse Protestantibus, propediem ipsius jussu se editurum pollicetur anonymus, addens, illi se debere copiam *Determinationis Ioannis Parisiensis*, quam nunc emisit, eique illustrandæ dictam præfationem adjunxit, in qua tria præstare voluit.

I. Non fuisse Transubstantiationi, seu quæ a Nicolao secundo, seu quæ a Gregorio VII super eodem argumento definita sunt, ac Berengario tanquam de fide præscripta. Quam in rem utramque formulam exhibet, & Gregorium VII de Transubstantiatione fluctuasse, ex ejusdem Commentario in Matthæum MSto probat. Paulo post Rupertum Tuitiensem *impanationem* vel invenisse, vel repertam ab aliis propugnasse statuit, & contra Gerberonium sustinet. Addit, hoc ipso ævo non multis annis post Rupertum acriter impugnatum fuisse Nicolai definitionem, & varias de transubstantiatione sententias viguisse, idque ostendit ex Abbaudo, Gualtero, Petro Lombardo, Petro Pictaviensi, aliis. II. Innocentium tertium in Concilio Lateranensi primum & solum Transubstantiationem sub anathematis poena in dissentientes definire molitum esse, neque tantam tamen obtinuisse auctoritatem, ut omnes sine dubitatione subscriberent, sed varias potius sententias agitent atque foverent. Quod cum ex aliis plurimis Scholæ Doctoribus, tum ex Joannis præsertim Parisiensis Determinatione commonstrat. Hunc magri nominis fuisse ait, qui inprimis in controversia inter Philippum Pulchrum & Bonifacium VIII delectus videatur, ut jura Regia adversus Pontificis Romani ausus defenderet. Eundem Magistros Parisienses æquos suæ Determinationis judices antea expertum, paulo post iniquos passum fuisse, quippe a quibus Thomistarum opera, lectione, id est, professione publica, & prædicandi jure illi interdictum fuerit. Verum Joannem non cessasse adversariis, curiamque Romanam appellasse, sed post suum eo accessum morte obiisse. Putat quoque, Thomistas in comitiis illis Parisiensibus superasse, allata auctoritate Innocentii Tertii in Lateranensi Concilio, quod tamen a plerisque Pontificiis pro generali habitum non esse demonstrat, nec a Gallis pro tali agnosci posse, ob doctrinam de jure deponendorum Regum ab Innocentio in isto Concilio definitam, sed a clero Gallicano in suo coetu generali anno 1682, tanquam errorem Regio Statui plane exitialem rejectam. Monet denique, illustrem Anglum Pontificium, Prestonum, sub Widringtoni titulo, in libro adversus Lessium, quem *discussionem discussionis* inscripsit, hujus Concilii Lateranensis discussisse auctoritatem, & nullam fuisse apud ipsos Pontificios, demonstrasse. III. A Joannis Parisiensis tempore super eo dogmate non convenisse scholæ Pontificiæ Magistros. Quod plurimorum nomini-

bus

bus scriptisque allegatis comprobat, Lectoremque remittit ad Considerationes Guil. Forbesii de dogmate Transubstantiationis, in quibus superioris seculi virorum inter Pontificios illustrium sententias super ea Innocentii definitione laudet; quos sequuti sint Petrus de Marca, Joannes Barnes Benedictinus, & alii.

Finita præfatione exhibet *Willelmi Malmesburiensis* Præfationem & epilogos librorum Amalarii de divinis officiis, quæ supra promiserat pag. 24. Dehinc sequitur tandem ipsa *Determinatio Joannis Parisiensis*, qui statim initio profitetur, se existentiam veram & realem corporis Christi in Sacramento Altaris defendere, sed non audet dicere, quod opinio de permanentia accidentium sine subjecto sub fide cadat. Quare aliter salvari posse arbitratur realem existentiam, cedere tamen paratus, si ostendatur dictus modus determinatus esse per sacrum canonem, aut per ecclesiam, aut per generale concilium, aut per Papam. Posthæc prolixè exponit ac defendere satagit suam sententiam, quam hoc modo declarat: *sicut igitur Christus vere moriebatur per communicationem idiomatum, per humanitatem assumptam, sic corpus Christi pars manducatur & atteritur per communicationem idiomatum per assumptam paneitatem, mediante ipso*. Existimat porro, antiquos modernosque doctores idem statuisse, & ex his nominat Guidonem de Cluvigny, qui determinavit in quodlibeto, corpus Christi esse in altari per assumptionem; & similiter panem esse corpus Christi per idiomatum communicationem, & dixerit, se si Papa esset, illam sententiam confirmaturum. Subjicitur denique epicrisi Collegii Magistrorum in Theologia Parisiensium, qui utrumque istum modum ponendi Corpus Christi esse in Altari, tenent pro opinione probabili; quia vero nullus determinatus sit per Ecclesiam, idcirco nullum cadere sub fide pronunciant, anathemati subjicientes, quicumque determinate adfereret, alterum præcise cadere sub fide. De quibus omnibus Lectores pro sua prudentia facile judicabunt. Nec quisquam erit, qui non videat, Johannem nostrum Parisiensem eo vixisse & scripisse tempore, quo regnavit in scholis styli barbaries.

S

S.CLE-

S. CLEMENTIS EPISTOLÆ DUÆ AD CORINTHIOS. Recensuit & notarum spicilegium adiecit Paulus Colomesius, bibliotheca Lambethana Curator. Accedit Thomas Brunonis Canonici Windesoriensis Dissertatio de Therapeutis Philonis. His subnexæ sunt epistolæ aliquot singulares, vel nunc primum editæ, vel non ita facile obviæ.

Londini, impensis Jacobi Adamson 1687, in 8.

Clementis Romani ad Corinthios epistolæ, quanto reliquis sub ejus nomine vulgatis sinceriores sunt, & a primæva simplicitate minus alienæ, tanto plus operæ iisdem edendis, in alias linguas transferendis & illustrandis impenderunt Viri antiquitatis ecclesiasticæ studiosi. Laudati hoc nomine in Colomesii præfatiuncula *Patritius Junius*, qui insigne hoc ætatis apostolicæ monumentum ex vetustissimo codice, quem manu Theclæ nobilis fœminæ Egyptiæ circa concilii Niceni I. tempora exaratum, Cyrillus Lucaris ex Alexandrino Constantinopolitanus Patriarcha, per Thomam Rovvæum ex oriente reducem, Carolo I Angliæ Regi dono miserat, anno 1633 primus e tenebris produxit; *W. Burtonus*, qui anno 1647 Anglice vertit & uberioribus notis exornavit; *Joachimus Johannes Maderus*, qui anno 1654 Junianam editionem Helmstadiensibus typis exprimi curavit, & nova præfatione addita, genuinum esse hunc Clementis foetum, contra quendam nostratum Theologorum demonstravit; *Johannes Baptista Cotelierius*, qui anno 1671 inter opera S. Patrum Apostolis coævorum, universa Clementis Romani opera, adjectis doctissimis notis evulgavit; *Johannes Fell*, Oxoniensium nuper antistes, qui anno 1677 utramque Clementis ad Corinthios epistolam, minori quidem forma, sed notis non minus doctis conspicuam repræsentavit, & *Ezechiel Spanhemius*, qui priorem Clementis epistolam ad Corinthios jam olim in Gallicam linguam transtulit, sed publici juris hæcenus nondum fecit. De se ipso horum exemplum imitatus *clarissimus Colomesius* nihil addit, sed quid in nova hac editione præstiterit, lectoris judicio relinquit.

Præmissa est de Clementis & ejus epistolarum tempore *Godofredi Vendelini* divinatio, quam etiam *Labbeus T. J.* concil. utrique Clementis

mentis ad Corinthios epistolæ adjunxit. Sequuntur ipsæ Clementis epistolæ breviusculis notis illustratæ, prior cum versione *Patritii Junii*, posterior cum versione *Vendelini*, cui & aliud Clementis fragmentum ex Damasceni parallelis *Cotelerio* interprete subjunctum legitur.

Accedit ad has Clementis epistolas, *Thomas Brunonis* de Therapeutis Philonis adversus *Henricum Valesium* dissertatio, quam in Vosiana bibliotheca servatam hæcenus & inde acceptam, Colomesius luce publica dignam censuit. Existimat autem Bruno, Therapeutas illos Philonis, Essenorum sectæ quondam addictos, postea Marci Evangelistæ, cui Alexandrina ecclesia origines suas debet, ministerio ad Christianam fidem transisse, quod Eusebii & Hieronymi autoritate probat, duos obesse sibi scrupulos asserens, quo minus in aliorum sententiam concedat. Unus eorum est, cur locus, ubi Therapeutas suos Philo versatos fuisse tradit, loco, quem ab Ascetis Christianis frequentatum Palladius in historia Lausiaca memorat, adeo sit similis, ut lac lacti, ovum ovo non possit esse magis; cum tamen Judæos viribus potiores, a Christianis sedibus suis expulsos fuisse, minime probabile videatur: alter vero, cum tres insignes Judæorum sectæ fuerint, Pharisei, Sadducæi & Esseni, & per omnes mundi plagas tot Pharisei & Sadducæi reperiantur, qui fiat, ut statim a tempore Philonis ad hunc usque diem Essenorum secta prorsus evanuerit? Quos scrupulos nulla ratione commodius eximi sibi posse contendit, quam si Essenos a Marco ad fidem Christianam allectos statuatur. Cum vero *Henricus Valesius*, in suis ad Eusebium notis, Therapeutas a Philone descriptos, neque Essenos, neque Christianos fuisse censeat, ejus argumenta pro utraque assertionis parte allata ordine recenset, & ad singula respondet. Corollarii loco juramentum illud Essenorum explicat, quo se juxta Josephum obstrinxerunt, se præcepta religionis nemini aliter, quam ipsi acceperint, esse tradituros, a latrociniis abstenturos, nec non sectæ suæ libros & angelorum nomina observaturos esse. Existimat autem, eos per Sacramentum Dominici Corporis ac Sanguinis jurasse, quod ab initio nascentis ecclesiæ pro juramento fidelitatis habitum fuerit. Porro Essenos, cum se ad custodiendos sectæ suæ libros obligarunt, ad Eleazari, Aristobuli aliorumque veterum Judæorum scripta, allegoricam legis expositionem continentia, digitum intendisse censet, ad quæ Christum etiam respexisse suspicatur, cum Joh. V, 39. Judæis Scripturæ scrutinium commendat,

quasi de Christo ex Scripturæ cortice parum cognoscere potuissent, nisi ad allegoricos sectæ suæ libros recurrissent. Per nomina autem angelorum, verba nunciorum Dei seu ministrorum conciones publicas intelligit, cum τὰ ὀνόματα apud Philonem, Eusebium & Porphyrium haud raro idem significant ac τὰ ἰήματα, & angelos pro quibusvis nunciis usurpari constet.

Claudent hoc volumen rariores aliquot clarorum virorum epistolæ, partim nondum hætenus vulgatæ, partim accuratius editæ, aut rarius obviæ, quarum argumenta brevissime referemus. I. Eubulus Cordatus, seu qui sub hoc nomine latet *Ulricus Huttenus, Montesium* post Alexandrum VI & Julium II, quorum pessimos mores notat, sub Leone X meliora sperare jubet. II. *Johannes Calvinus Lælium Socinum* a portentosis speculationibus gravissima objurgatione dehortatur. III. *Hugo Grotius* a *Johanne Crellio* laudatus paria rependit, de nonnullis utriusque scriptis differens. IV. *Justus Lipsius Franciscum Villerium* ad Romanam, a qua desciverat, ecclesiam reducere conatur. V. *H. Grotius* ad *Vossium* de *Salmasio* scribit. VI. *Jac. Sadoletus* suam erga *Sturmium*, *Melanchthonem* & *Bucerum* benevolentiam testatur. VII. *Hier. Grossetius Jacobo Lætio Josephi Scaligeri* Scazonem in urbem Romam legendum probandumque mittit. VIII. *Jacobus Bongarsius* scrupulum ex infelicibus Protestantium armis conceptum, in sinum *Joachimi Camerarii* effundit. IX. *Card. Richelius Barlei* panegyricum remuneratur. X. *M. Hospitalis* falsos de se rumores, qui ad *Pii IV* aures pertigerant, dispellit. XI. *Cælius Calcagninus*, in litteris ad *Jac. Zieglerum*, viros quibuscum Romæ familiariter versatus est, imprimis *Hieronymum Aleandrum*, *Ægidium Cardinalem*, *Fabium Ravennatem*, *Raphaelem Urbinatem*, & *Paulum Jovium* commendat. XII. *Johannes Bona* mittit *Luca Acherio* Capitulare Aytonis, ut spicilegio suo, quod a Summo Pontifice laudatum refert, inserat. XIII. *Andreas Mafius Georgium Cassandrum*, cujus nomen in expurgatorium indicem relatum fuerat, Erasmi societate solatur. XIV. *Cornelius van Drebbel phænomena* quædam optica recenset. XV. *Petrus Molinaus Lancelotto Andreæ*, quid de episcopali ordine sentiat, exponit. XVI. *Lancellottus* respondet. XVII. *Robertus Scheilderus Seb. Tegnagelio Freheri* & *Casauboni* mortem nunciat, & leoni mortuo insultat. XVIII. *Andreas Schottus Casaubonum* a Calvinii doctrina & scriptis polemicis avocare conatur.

conatur. XIX. *Beza* Cod. MSC. quatuor Evangelist. & Act. Academiæ Cantabrigiensi donat, ejusque avulgaribus codicibus discrepantiam observat. XX. *Samuel Petitus Samueli Sorberio* nepoti suum de episcopalis hierarchiæ antiquitate judicium aperit. XXI. *Jacobus Sirmondus* ad *Seb. Tegnagelium* scribens, de nonnullis Petavii, & Duçæi, & sui ipsius lucubrationibus agit. XXII. *Claudius Sarravius* data ad *Jac. Usserium* epistola, Græcam Bibliorum editionem a *Frontone Duçeo* susceptam, a Romanis impeditam & suppressam memorat. XXIII. *Christophorus Carleilus Castalionis* biblia commendat. XXIV. *Cornelius Valerius Mureto* discipulum suum *Lipsium* commendat. XXV. *Ger. Joh. Vossius* studium antiquitatis, & *Forbesii*, ad quem scribit, institutiones historico-theologicas commendat. XXVI. *Johannes Boissius* se ab *Henrico Savilio Chrysostomum* edituro in societatem laboris vocatum gaudet, & ecclesiæ ministros ad Chrysostomi lectionem invitat. XXVII. *Petrus Carolinus Andreae Dudicii* favorem captat, & an ab orthodoxa de Deo doctrina defecerit, explorat. XXVIII. *Petrus Molinaus*, in literis ad *Montacutium*, *Casaubonum* arguit, quod ad papismum inclinet, ejusque apostasia metuenda sit, nisi in Anglia servetur. XXIX. *Joh. Bapt. Folengius* laudes, ob commentarium in Psalmos ab amicis in se congestas, modesta sui extenuatione declinat. XXX. *Joh. Slechta Costelecius* sectam Pyghardorum repræsentat. XXXI. *Erasmus* ad hanc epistolam respondet, & quid in hac hæresi culpandum, tolerandum probandumve censeat, exponit. XXXII. *Arias Montanus Philippum II Hispaniæ Regem* de cavendis Jesuitis monet. XXXIII. *Hoperus* ex carcere *Johannem Calvinum* de morte *Eduardi VI*, & deplorato Angliæ statu certiore facit. XXXIV. *Richardus Coxus Georgium Cassandrum* per literas consulit, an imagines Christi crucifixi in templis erigere liceat. XXXV. *Johannes Juellus Josiæ Simlero* pro iconæ Petri Martyris, & libello de ejus vita & obitu, alioque contra Stancarum edito gratias agit. XXXVI. *Thomas Cranmerus Vadiani* sententiam de Eucharistia sex libris defensam, sibi non probari candide fatetur. Addit tamen *Colomesius*, ipsum postea a *Ridlejo* persuasum sententiam mutasse. XXXVII. XXXVIII. & XXXIX. felix reformationis in Anglia progressus breviter narratur. XL. *Johannes Hokerus* idoli Cantiani imposturas patefactas, idemque a populo frustillatim comminutum memorat. XLI. *Philippus Melanchthon Gulielmo Bellajo Langeo* articulos quosdam fidei mittit, concordiæ tractandæ

causa a se compositos. XLII. *Josephus Hallus M. Antonium de Dominis* a consilio Romam redeundi graviter & prolixè dehortatur. XLIII. *Edmundus Grindallus Zanchii* constantiam in tuenda sententia laudat, & quis rerum in Anglia status, refert. XLIV. *Andreas Dudithius Quirini Reuteri* discessum votis prosequitur. XLV. *Melanchthon* ad *Camerarium* de reformatione *Hermani Colonienfis* Episcopi scribit. XLVI. *Cyrillus Lucaris Metrophanem Critopulum*, Theologiæ discendæ causa in Angliam missum, Cantuariensi episcopo commendat. XLVII. Respondet episcopus, & hunc ex Græcorum seminario furculum Oxoniensi academix insertum memorat. XLVIII. *Cyrillus Lucaris* in literis ad eundem episcopum *Georgium*, Jacobi Regis mortem dolet, & successori Carolo felix imperium precatur. XLIX. *Friderici IV* Electoris Palatini confessio fidei Rudolpho II. Imperatori exhibita. L. *Jacobus Bongarsius*, quid de *Bodino* ejusque libris de republica cognoverit, *Rittershusio* communicat. LI. *Aniani Celedensis* præfatio in *Chrysostomi* homilias de Pauli laudibus, auctorior & emendatior, quam in editione operum *Chrysostomi* a *Duceo* curata legitur. LII. *Beatus Rhenanus* de dissensionibus in ecclesia & pacis impedimentis queritur. Subjungitur *Casauboni* judicium de ritibus ecclesiæ Anglicanæ, e manuscriptis ejusdem ephemeridibus depromptum. LIII. *Muretus* ad *M. Ant. Ciosanum* scribit, cur cum *Nathane Chytræo* aliisque peregrinis, a Romana religione alienis, nihil commercii habere velit, & *Manutium* Romam invitat. LIV. *Johannis Quistorpii* ad *Bernardum Taddelium* de Hugonis Grotii obitu relatio. LV. *Ludovicus Crocius Gerbardum Johannem Vossium* hortatur, ut edat historiam ecclesiasticam de mysterio SS. Trinitatis, cujus spes a *Wolzenio* sibi facta fuerat.

LE VRAI SYSTEME DE L' EGLISE, &c.
Par le Sieur Jurieu Docteur & Professeur
en Theologie. i. e.

Petri Jurieu, Theologiæ Doctoris & Professoris verum Systema de Ecclesia & Analyfi fidei.
Dordraci apud viduam Caspari & Theodorum Goris
1686, in 8.

De

DE Autore multis scriptis clarissimo, quorum non pauca in Acta nostra retulimus, præfari superfluum foret. Apparet etiam ex titulo libri, contra quos potissimum (quanquam & aliis passim respondeatur) opus hoc compositum sit; *Nicolium* nempe & *Ferrandum*. Id vero lectione, si quid judicamus, dignissimum tantaque argumentorum & rerum notabilium copia refertum, ut difficile fuerit, compendium ejus exhibituros prolixitatem vitare. Factum inde, ut reliquis in mensem proximum dilatis, nunc primi solum libri contenta exponamus.

Quam in principio libri de *Præjudiciis contra Papismum* Autor proposuerat, *Ideam de Ecclesia*, a nobis in Actis a. 1685, pag. 527. breviter relata, prolixius libro hujus operis primo, per XXVI capita probationibus firmandam, & ab objectionibus liberandam sumsit. Insistit ante omnia comparationi inter hominem, qui ex corpore & animo constat, & inter Ecclesiam, cujus anima fides est & charitas, corpus professio fidei & externa charitatis praxis, quæque & vere fideles & hypocritas continet; & occurrit difficultatibus, quæ opponi possent. Cap. II. excludit ab Ecclesiæ idea triumphantem, respondetque ad loca Scripturæ, quibus ea pro parte Ecclesiæ haberi videtur; excludit etiam electos nondum natos, & rejicit divisionem Ecclesiæ in visibilem & invisibilem velut duas, nisi quatenus invisibilitas ad animam ecclesiæ, i. e. veram fidem & charitatem internam, visibilitas vero ad professionem Christianismi externam, i. e. ad corpus ejusdem Ecclesiæ referatur. Hinc cap. III dogma Romanum, quod hypocritæ & mali vera ecclesiæ membra sint, vehementer improbat, & qualis disputatio inter *Arnaldum* & *Malletum*, ejusdem licet religionis doctores versetur, ostendit; item quomodo *Augustini* sententia a *Scholasticis* discrepet, cum ille veros fideles pro parte essentiali Ecclesiæ habeat, *Scholastici* solum pro integrante. Absurditatem postea cap. IV demonstrat, cum ex *Augustini* dictis, qui hypocritas pro veris Ecclesiæ membris non habet, concludere velint, concilia non errare, etsi fieri possit, ut non nisi hypocritæ in illis sedeant. Cap. V. diversum respectum, quo quis membrum Ecclesiæ dici possit, pluribus explicat, veramque rationem, de qua jam cap. I aliquid dixerat, affert, per quam fiat, ut hypocritæ muneribus ecclesiasticis in docendo & sacramenta conferendo fungi possint; quia nempe salubris doctrinæ & sacramentorum fructus ex Dei operatione dependet, cui hypocritæ externam tantum

tantum actionem commodant, atque ideo instrumenti solum locum obtinent: ad infallibilitatem vero requiritur speciale Spiritus S. regimen, quod malis non contingit. Secundum systema suum (*cap. VI.*) docet, in illis Ecclesiae universalis coetibus particularibus, qui totam veritatem revelatam retinent, neque dogmata aut cultus, qui fundamentum tollunt, adjecerunt, salvari homines, *per doctrinam quemadmodum proponitur*: in illis, qui fundamentales articulos retinuerunt, adjecerunt autem falsos, salvari *conservando ea, quae revelationi conformia sunt, rejectis, aut non explicite & pertinaciter admisissis, quae ultra fundamentum adjecta sunt*: In illis denique, in quibus non sunt errores, qui fundamentum auferant, licet id debilitent, *ita salvari, qui erroribus adhaerent, quemadmodum salvantur, qui peccata, quae venialia vocantur, committunt, neque tamen eorum veniam aperte petunt, quia ea ignota habent*. Errores enim non fundamentales in peccatorum venialium & ignoratorum numero esse; interim remissionem peccatorum in genere peti, eamque ex magna Dei misericordia obtineri. Ex hac Ecclesiae idea fieri, ut baptismus in coetibus corruptis administratus, ab Ecclesia puriori non rejiciatur nec repetatur. *Cap. VII.* ex historia Ecclesiae deducitur, baptismum haereticorum primum rejici, & separari coetus ob haeresin coepisse in Asia, ob monstrosas priorum seculorum haereses a *Simeone Mago* propagatas, quae nil nisi nomen Christianismi retinuerint & *Mahometismo* fuerint deteriores: transisse eundem morem in *Africam*, praesertim *Cypriani* tempore. *Stephanum* vero Papam a *Cypriano* dissentientem, distinctam de unitate Ecclesiae notitiam non habuisse in eo, quod omnium haereticorum, etiam in fundamento errantium, baptismum admitti voluerit, ideoque recte ei quoad tales, v. g. *Gnosticos* & *Marcionitas*, a *Cypriano* responsum, & *Nicae* in concilio legitime distinctum fuisse inter haereticos; retento quorundam, rejecto aliorum baptismo, illorum nempe qui divinitatem Christi sive SS. Trinitatem negabant, etsi formulam baptismi eandem, quam orthodoxi adhiberent. Notat quandam Augustini circa factum istud difficultatem, sed *cap. VIII.* strictius ejus sententiam de unitate Ecclesiae & de haeresibus examinat, & licet eum sui seculi maximum Theologum esse agnoscat, non satis tamen in hoc puncto sibi constitisse existimat, ita ut *Donatistae* de haereticorum baptismo rectius senserint; aliquando tamen eum ad justam Ecclesiae ideam rediisse: magis vero

vero *Heronymi* opinionem cum idea ista convenisse putat, *cap. IX.* Format itaque statum quaestionis (*cap. X.*) hoc modo, quod ipse Ecclesiam catholicam & universalem in omnes sectas extendi statuat, inque iis omnibus, quae fundamentum religionis Christianae non sustulerunt, vera reperiri ecclesiae membra putet, etiamsi unitae externis vinculis non sint, aut mutuo etiam sese excommunicent; adversarii vero asserant, Ecclesiam ad unam solum societatem restrictam esse, sub externo capite aliisque ritibus. Hanc autem sententiam crudelissimam & absurdissimam, pureque *Donatisticam* esse contendit, sive Romanae, sive Graecae, sive alii cuicunque Ecclesiae applicetur; neque fieri posse credit, ut illi aliquis serio adstipuletur, sed astu diaboli paradoxon hoc foveri, ut simplices repagulo illo in coetibus retineat, a quibus absque hoc separare se non difficulter possent.

Magnam inde argumentorum aciem pro tutanda sua & destruenda adversariorum sententia educit, quorum primum est ab Ecclesiae dilatatione per orbem terrarum, cujus divinae promissionis implementum demonstrari nequeat, stante restrictione ad societatem quandam externo vinculo unitam, & exclusis separatis seu schismaticis coetibus; ubi iterum in Augustini traditis quaedam notat, sed majores adversariorum errores producit, qui dilatationem illam Romanae Ecclesiae applicant, ita ut & cum *Donatistis* consentiant, Taxat speciatim, quod sufficere putent, si quosdam suae religionis sparsim in variis provinciis habeant, Pontifici adhaerentes: item quod semper in frequentiori Ecclesia sanam doctrinam quaerendam esse existiment, cum id repugnet vaticiniis sacris de ultimis N. T. & Antichristi temporibus, in quibus dilatio quidem per totum orbem locum habebit, sed major nihilominus multitudo & potentia apud eos futura indicatur, qui Antichristo adhaerent. Secundum argumentum *cap. XI.* sumitur a praedicta mixtura bonorum & malorum, sive tritici & zizaniorum, inter quae haereses referre non dubitat, cum non magis obstant universitati Ecclesiae morum, quam doctrinae defectus: monstrat etiam quam iniquum sit, quod Romani nulla distinctione, ob leves non minus & paucos, quam graves aut multos errores, totos coetus condemnent. Notat veteres *Eutychianorum* & *Nestorianorum* haereses, hodie non nisi verbales esse. Allegat *Historiam Jobii de Abyssinis*, & *Historiam Criticam de Ecclesiis Orientis*, quae sub nomine *Monii* prodit, in Acta nostra a. 1684. p. 490. relata. Sed

pro *Jobio* fortasse V. C. *Jobi Ludolfi* historiam Abyssinam nominare voluit. Adducit pro sententia sua locum Pauli I. Cor. III. 11. 12. ex quo cum aliis argumentatur, per *ligna*, *fenum*, *stipulam* intelligi debere errores, & quidem non leves, ob quos tamen usque ad diem Domini separatio non sit facienda. *Tertio* (*cap. XII*) ex conservatione verbi divini & sacramentorum in cœtibus schismaticis concludit, electos in illis esse, cum verbum Dei sine omni efficacia nunquam sit, & non nisi per accidens reprobis prædicetur: concedit tamen horum damnationem non Deo, sed cordis eorū duritiei imputari debere. Excludit ab hoc asserto *Socinianos*, tum ob fundamenti defectum, tum quod ob paucitatem computari pro cœtu aut corpore ecclesiastico non debeant. *Quartum* argumentum *cap. XIV.* sumitur a regno Israelitico, in quo, licet schismatico, Deus tamē electos & sanctos, & prophetas habuerit. Rejicit exceptionem, quod tales schismati non adhaerint: adhæsisse enim, dum Hierosolymas ad festa solennia non venirent. *Cap. XV.* *quintam* rationem facit, quod conversi ex Judæis tempore primitivæ Ecclesiæ schismatici manserint, & cum conversis ex gentibus communionem non habuerint. Notat hic, Zelatores illos legis Mosaicæ *Ebionitas*, i. e. pauperes, teste *Origene lib. 2. contra Celsum*, & Nazaræos vocari, non ab Ebione, qui nunquam fuerit. Errores autem eorum non fuisse de divinitate Christi, sed quod circumcisionem & adorationem in templo Hierosolymitano retinere voluerint; capitaliter utique, sed non contra fundamentum errantes, quia de Christo omnia crediderint, quæ credere debuerint; ideoque ab Ecclesia non fuisse rejectos, ut constare putat ex *Act. XXI, 20. 21.* etiam si post decretum illud *Act. XV.* in obstinatione sua persisterent. *Cap. XVI.* progreditur ad argumenta ex adversariorum sententia petita, & ita *septimum* sumit ab æstimatione, quam Græci, ut schismatici, & irreconciliabiliter ab Ecclesia Romana dissidentes, apud eam retinuerunt, eamque probat ex scriptis *Goari Dominicani* in *Euchologia sive Rituali Græcorum*, & *Leonis Allatii*; sed removel quas inferunt exceptiunculas. *Octavum* argumentum adducit, quod concedant Romani, in aliis cœtibus, v. g. Arianis, vera Sacramenta fuisse, quæ gratiam contulerint, & quod hac ratione etiam electi in illis fuerint, non infantes modo, sed et adulti. *Nonum*, ab eorum jactatione, de consensu schismaticorum *orientalium*, in articulo *transubstantiationis*, qui absurde allegaretur, si alias extra suam Ecclesias omnes damnent.

Cap

Cap. XVII. *decimo* loco habet, quod Romano-Catholici hæreticos *Christianorum* nomine, imo *fratrum*, licet errantium appellent, & *undecimo* quod statuant, (hodierni saltem) salutem tempore *Antipaparum*, qui tamen excommunicationibus sese invicem proscindebant, in utroque cœtu obtineri potuisse, & respondet adversarii exceptioni, eamque niti monet opinione *Gallicana* de potestate concilii supra papam, qua admissa hypothese de unione Ecclesiæ sub pontifice convelli ostendit.

Sic adsertis, quæ proposuerat, objectiones adversariorum examinat a *cap. XVIII.* ad finem libri, quæ, ne abutatur lectorum patientia, quam fieri potest brevissime indicabimus. Respondet d. c. XVIII. ad autoritatem Augustini & veterum, cui veritatem ipsam ex Scriptura sine ambagibus petendam præfert. Ecclesiam, extra quam non est salus, illam esse asserit, quæ internis vinculis, non quæ externis unita est. C. XIX. removel consecutionem, ac si stante idea Ecclesiæ universalis, liceat cum omnibus sectis communicare, aut in corruptiori persistere, neglecta puriori. *Socinianismus* non magis, ac *Mahometismus*, Christianorum nomen mereri dicitur, licet & hic pro secta ex Christianismo orta habendus sit. *Arianismus* negatur corpus Ecclesiæ constituisse, quia in Episcopis & doctioribus plerumque hæserit, populo æquivocationes eorum non capiente. Distinguitur inter eos qui fundamentum tollunt, & qui præter fundamentum dogmata adstruunt, quod plurimos cœtus in orbe, sed maxime Romanos facere notat. *Cap. XX.* ostendit, qui fiat, ut in sectis errantibus aliqui, veluti per exceptionem, salventur (exclusis iterum *Socinianis*;) interim regulam stabilit, quod separatio a cognitis erroribus sub poena damnationis fieri debeat, & quod damnentur, qui scientes ex puriori in corruptiorem sectam transeunt. C. XXI. deducitur, quod necessaria fuerit separatio a Pontificia doctrina, tempore *reformationis*. Explicatur, quomodo inter *Lutheranos* & *Reformatos* communio locū habeat, sine professione opinionum, quas alterutra pars pro erroneis habet, quas tamen negat fundamentales esse. C. XXII. plura asserit contra indifferentem præsentiam: negat tamen sectas jam stabilitas vi extirpari, aut ferro & igne stabilimentum earum impediri debere. C. XXIII. examinat, quatenus error tolerari possit; excludit autem erro-

T 2

rem

rem juris. C. XXIV. idem facit circa conscientiam errantem, & adimit prætextus persecutoribus, & iis, qui contra fundamentum errant; tractat etiam de fide hæreticis vel dissentientibus servanda. C. XXV. visibilitas Ecclesiæ asseritur, quoad externos quosdam characteres, prædicationem nempe verbi Dei, & rejiciuntur alii characteres, qui tantum conveniunt Ecclesiis particularibus. Defenduntur ista c. XXVI. adversus *Episcopi Meldensis* objectiones, & notatur vocem *Ecclesiæ* in Scripturis semper de visibili accipiendam esse, neque aliam in symbolo Apostolico per *catholicam* intelligi. C. XXVII. perpetuitatem Ecclesiæ adstruit, neque cessare illius existentiam, etsi non semper omnes articulos profiteatur. Negat itaque unquam sublatam aut invisibilem factam esse, ita ut ne sub *Manasse* quidem cessaverit, sed superfuerint qui juxta verbum DEI publice Deum coluerint; mansisse itaque, & visibilem quidem, etiam in persecutionibus & inter hæreses. Respondet ad quæstionem, ubi Ecclesia fuerit ante Lutherum? Fuisse nempe in cœtibus, qui ante illum erant; non sequi tamen hinc, semper puram fuisse; ita & ministerium legitimum semper mansisse, licet erroribus docendis occupatum quandoque fuerit.

*JUGEMENT SUR LES METHODES
rigides & relaxées d'expliquer la Providence
& la Grace &c. i.e.*

Judicium de methodo, & rigida, & laxiori, in explicanda Gratia & Providentia Dei, ad inveniendum medium reconciliationis inter Protestantes Augustinæ Confessionis & Reformatos.

Roterodami, apud Abrah. Acher, 1686, in 12.

Auctorem scripti, & stylus & alia manifestant; neque invito illo, nomen *D. Jurieu* proditum esse existimamus in *Excerptis Roterodamensibus, mensis Augusti anni proxime præteriti*. Pro majoris operis præfatione libellum hunc compositum esse, in aversa tituli pagina notatur. Præparari autem illud dicitur adversus novas quasdam opiniones Pelagianismo affines, modernorum quorundam, qui Autori quidem non nominantur, in excerptis vero modo dictis a *Pajonio* (qui Ecclesiastes

fiastes Reformatorum Aurelianensium fuit) *Pajonistæ* vocantur. Pro fundamento subternitur, *esse Deum, esse providentiam: & Deum esse ens infinite perfectum*, idque dicitur nec a *Spinofistis* negari, licet ita insaniant, ut ex mundo Deum faciant, cui tamen nec intelligentiam, nec libertatem agendi, nisi quatenus hæc bona in homine, sed imperfecte deprehenduntur, tribuere possint. Sic *Seç. I.* breviter rejecto *Spinofismo, Seç. II. Socinianismum* etiam ex hoc ipso theoremate, veluti aliud agens, proculcat. Inde *Seç. III.* propius accedit ad propositum, & a perfectione Entis divini excludit *velleitatem*, & quicquid intra votum consistit, & sic non nisi perfectam & determinatam voluntatem, & perfectam omnium futurorum & dispositionem & prævidentiam ei assignat, sicut & omnipotentiam, & quod omnes creaturæ totaliter a Deo dependant, ut adeo omnes non nisi per Deum subsistant & agant. Hunc conceptum Entis perfectissimi, ex rationis lumine deductum, Scripturæ testimoniis firmare instituit, quæ universa & singula, etiam mala, a Deo non prævideri solum aut permitti, sed (dura alicubi phrasi) etiam effici dicat. At ideam hanc magnis difficultatibus laborare non diffitetur *Seç. IV.*, quia stante illa penetrari nequeat, cur Deus tam bonus, sapiens & potens, lapsum hominis non impediverit; cur poenitentiam prædicari faciat, neque tamen vires ad eam omnibus concedat, & alia ejusmodi plura. Inde factum ait, ut sententia Augustini tanta incurrit odia, quasi Deum causam peccati, imo crudelem & injustum sistat, qui peccatoribus æternas poenas irroget, ob actiones, quas ipse Deus ab æterno sciverit, decreverit & efficaciter operatus sit. Hinc tot methodos indagari cœpisse, per quas sanctitas & justitia Dei in tuto poneretur. Ipse itaque Autor nihil magis optare se dicit, quam ut id fieri possit; duas tamen conditiones stipulatus (1.) *ut salva maneat idea de Ente infinite perfecto*, quam proposuit, (2.) *ut omnes omnino difficultates tollantur*, nulla plane residua. Hoc nisi præstetur, satius esse, se in sententia veteri, quam Augustino tribuit, immotum relinqui. Jam *Seç. V. Socinianorum* methodum, qui prædestinationem negant, & homini integram libertatem tribuunt, examinat & destruit: in *Scoti* etiam & qui eum sequuntur *Scholasticorum* opinione, de decretis Dei conditionati, & concursu indifferenti ad actiones humanas, perfectioni Divinæ ideæ repugnantia ostendere nititur, nec non in modernorum Scholasticorum invento de *scientia media*; quia ut in fine sectionis hujus loquitur,

tur, *Deus nihil prævideat ut futurum, quodque fieri debeat, nisi prius decreverit, quid secuturum sit.* *Señ. VI.* pergit ad examen sententiæ de voluntate Dei generali, qua velle dicitur, ut omnes homines salventur, omnibusque remedia salutis porrigit. Sed nec hanc sententiam scrupulis putat carere, quia in hominis potestate esse dicitur, an media illa apprehendat nec ne, qua ratione Dei potestas imminuatur. Quærit porro, si voluntas illa Dei salvandi omnes homines seria est, cur non sit efficax? quid impedire possit omnipotentiam DEI? Rejicit responsum *Malebranchii*, qui dicit, Deum leges simplices sapientiæ suæ conformes semel statuisse, per quas fieri nequeat, ut omnes salventur. Restare enim ait objectionem, cur tales leges fecerit, & cur eas non mutet. *Señ. VII.* *Remonstrantium* seu *Arminianorum* systema examinat, sed per id sapientiæ Dei detrahi docet, & Pelagii dogma foveri. *Modernos* deinde quosdam non magis scopum tetigisse putat, qui statuunt, Deum agere impressione primordiali, sive generali impulsu creaturas movere, veluti si quis rotam in declivia impellat, quæ per se postmodum volvitur. Contra hos tractatum, de quo dictum est, præparare se refert. Sententiam inde *Cameronis* ventilat *Señ. VIII.* quam convenire dicit in fundamento, ratione decreti electionis & reprobationis, ut & ratione gratiæ efficacis, cum doctrina *Augustini*, & hæcenus ab *Arminianismo* discrepare. Notat *Dordracenam* Synodum favere *Infralapsariis*. Interim methodum *gratiæ universalis*, licet medium quoddam inter *Semipelagianismum* & sententiam *Augustini* tenere velit, incommodis laborare, atque in ideam Dei, & speciatim in sapientiam ejus impingere. Fatetur quidem suæ etiam, quam *Augustino* tribuit, objici posse, quasi DEO tyrannidem & injustitiam tribuere videatur: negat tamen consequentiam, quanquam agnoscat, se non ita se expedire ab illa difficultate posse, ut vellet; iterumque testatur, se multum alicui debitum esse, qui eximere ipsi scrupulum possit. Transít inde, ut probet, nulla ex aliis methodis conciliari posse odium, quo Deus prosequi peccatum dicitur cum ejus œconomia in negotio salutis. Redit *Señ. IX.* ad *Cameronis* sententiam, quam *Prosperi* fuisse notat, qua efficere voluit, ut Deus omni culpa vacet, quia omnibus offert Christum; manere tamen existimat nodum, cur non omnibus nationibus prædicari Deus fecerit Christum, vel cur fidem, sub cujus conditione salutē decreverit, per gratiam efficacem non omnibus sed electis solum conferat. Parum vero accurate judicare

judicare ait, ex Theologis *Augustinæ* Confessionis illos, qui putant magnam esse inter *Augustini* & *Cameronis* sententiam differentiam, cum tamen hic absolutum decretum non minus atque ille asserat. Effundit hic querelas de iisdem Theologis A. C. quod in doctrinam de gratia particulari tantopere invehantur, eamque controversiam majoris faciant, quam omnes alias. Speciatim dolet, a D. S. *Sculteto* Particularismum abominabile monstrum vocari, & indignum quem boni viri doceant, in *Dedicat. & Prefat. Antididagmatis*, *Bossueto* Episcopo *Meldensi* oppositi, & *Hamburgi* anno 1684 editi. *Señ. X.* causas allegare incipit, cur A. C. Theologi aversionem a doctrina *Gratiæ* particularis moderari debeant. (1.) quia terribile & temerarium sit, *Augustinum* & tot alios, tum eos qui ex plerisque *Europæ* provinciis *Dordraci* convenerunt, pro viris bonis non habere. (2.) quia experientia declaret, salutem particulariter contingere, indeque sensus dictorum *Scripturæ*, quæ universalem gratiam asserat, ipso facto explicetur. (3.) considerari debere, quod controversiæ inter *Gallos Reformatos* ratione particularitatis & universalitatis, deferbuerint, & quod inter eos nihilominus conveniat (ut de *Cameronis* discipulis affirmavit) de decreto electionis & reprobationis absoluto. Laudat dein eundem *Scultetum* ab æquitate & mansuetudine, qua in allegato libro cap. 38. p. 652. n. 1065. pro modico fermento habuerit opinionem de decreto absoluto. Rogat igitur & illum, & moderatos omnes, ut mitius de particularismo, qui absoluto decreto innititur, sentiant, nec opinionem illam pro monstro horrendo & abominabili habeant. Notat etiam, *Arnaldum & Jansenistas* non ob dogma de gratia particulari (ut *Scultetus* d. l. n. 1064. scripserit) sed ob alios articulos, quos plerosque *Reformati* cum *Lutheranis* communes habent, tam vehementer debacchari. Quod si ex consequentiis abominabilibus, quas adversarii invitis & reclamantibus Protestantibus elicere solent, dogmata ipsa dici debeant abominabilia, pro talibus habitum iri doctrinas de *justitia imputata*, & de *certitudine salutis*, ex quibus quid deducant Pontificii, satis appareat. *Señ. XI.* multus est, ut ostendat *Aug. Conf. Theologos* non tollere difficultates ex doctrina de prædestinatione, dum non negent, ut ex *Gerardo* adducit, Deum decrevisse ab æterno, se permissurum aut non impediturum esse lapsum hominis, & concedant, quod peccatum sit ex necessitate, non quidem *consequentis*, sed *consequentia*. Sic enim manere omnes illas

illas angustias cogitationum, cur Deus, cum facillime posset, non impediverit peccatum. Monet deinde, nullum systema magis culpam peccati Deo tribuere, quam *Malebranchii*, cujus verba quædam ex *Moral. part. I. cap. 2. n. 7.* vehementer improbat. Ita fieri putat *Señ. XII.* ut Libertini & Athei ex nullo systemate, quod prævidentiam Dei admittit, convinci possint, Deum non esse causam peccati: neque id *Novatores* hodiernos, de quibus supra dixit, præstituros, nisi cum Socinianis stant, Deum primum illum impulsu suum absque prævidentia futuri dedisse; imo nec ipsos Socinianos, etsi præscientiam negent, cum sapientiam tamen & potentiam Deo tribuant, causam peccati ab eo remove posse. Concludit itaque, inter hypothesein *Augustini*, præscientiam & prædestinationem asserentis, & *Epicuri* aut *Aristotelis*, illam vel negantis, vel supra sphaeram Lunarem restringentis, non dari opinionem, quæ providentiam Deo tribuat, quin hanc difficultatem secum vehat, de causa peccati in Deum recidente; ita ut una licet obstructa rima, alia subinde aperiatur. Tutissimum itaque esse asserit *Señ. XIII.* in idea de infinita perfectione Dei persistere, eamque ita concipere, ut peccatum etiam permitti ab eo, & pœna peccantium debuerit, si ad gloriam ejus aliquid conferret. Apparere autem id fieri: nisi enim peccatum permisisset, nec justitiæ, nec misericordiæ Dei; nec præmiis, nec pœnis; nec paradiso, nec inferno locum futurum fuisset. Differentiam opinionum, & inde natas rixas, solum ab idearum humanarum ordine & compositione gigni. Ideam providentiæ Dei in sua semper persistere perfectione; in ea non esse ordinem decretorum, sed actum simplicem, de quo omnes, (dissentientes licet in cæteris) consentiant. Ideoque minime decere, aut operæ pretium esse, de quaestione circa causam peccati tantas turbas excitare, cum nulla methodus excogitari possit, quæ illam difficultatem liquido dissolvat. Interim *Señ. XIV.* demonstrare nititur, doctrinam de decreto absoluto & gratia efficaci, religionem non extinguere, sed promovere, & imputationem, ac si fatali necessitate introducta, omnibus peccatis licentia daretur, omneque meritum tolleretur, ipso facto refelli: religiosissimos enim & devotissimos esse, qui cum Augustino sentiant; itaque nullum vere pium, licet verbis aliud dicere videatur, in animo Pelagianum esse: doctiorum illam hæresin, & theoreticam esse, non populi practicam. Deducit uberius, ut humilitas & agnitio sui ex sententia

tia Augustini nascatur; contra per methodum oppositam, preces & gratiarum actiones minui, & si gratia generalis & prima sufficiat, religionem in ludibrium & mimum verti, neque quicquam superesse, quam exhortationem ad excitandas & impendendas proprias vires. Conciliari itaque posse statuit *Señ. XV.* Aug. Conf. & Reformatos cœtus & doctores, eo modo quo jam in precum formulis consentiant, in quibus ex utraque parte peccatorum fiat confessio, petatur remissio & ad observanda mandata Dei auxilium gratiæ, denique sequatur gratiarum actio. Enarrat postea, in quibus dogmatibus conveniant & convenire debeant, quæ etsi paulo prolixiora sunt, & optandum foret, ut tractatus hic Latine scriptus esset, quo versionum in his materiis difficultas vitaretur, integra quoad sensum adscribemus. Convenimus (1) scribit, Deum esse summum bonum, peccatum esse summum malum. Sequitur itaque, Deo peccatum summe exosum esse. (2) Stante hoc odio, & quia peccatum per se nihil sive privatio est, Deus non potest esse ejus autor. (3) Peccatum absque voluntate & permissione Dei in mundum non venit: sed (4) in prævidentiam & providentiam ejus intravit, quando gloriam suam manifestare, & omnes virtutes suas exercere voluit, hocque fortuito non est factum. (5) Negari nequit Deum, qui ab æterno decrevit peccata permittere, etiam in tempore ea permittere. (6) Deus tamen nec fecit peccatum, nec potest facere, quia id naturæ ejus repugnat: verum (7) homo id facit, & quidem libere: (8) neque tamen absque Deo illud facit, id est absque providentia Dei; hæc enim in actiones hominis extenditur, & Deus quæ ad motum & actiones creaturarum requiruntur, suppeditat; *in ipso enim vivimus, movemur & sumus.* (9) Quicquid tamen præstet Deus, duæ res certissimæ sunt, prima quod libertas hominis integra manet, secunda quod ad male merendum ipse homo sufficiens sibi causa est, talisque ob quam puniendus venit, & quidem æterna pœna. Fieri autem hoc juste non posset, nisi ipse peccatorum suorum causa esset: nec Deus manifestaret justitiam in puniendis peccatoribus, sed solum supremam potestatem de creaturis pro libitu statuendi. (10) Profitendum est, omnia bona nostra Deo deberi. (11) Non minus asseverandum, ab ipso dari & velle & perficere; ita enim Scriptura expresse loquitur. (12) Agnoscendum est, Deum singulariori modo in bonas actiones nostras, quam in malas influere: efficit enim & juvat, ut bene

tis, quæ talibus. (13) Agnoscendum itidem est, Deum omnes eventus ab æterno prævidisse, & iis prævisis voluisse ab æterno nostram salutem & bona opera, quæ ad eam ducunt. (14.) Constatendum est, præparasse eum in tempore, gratuito modo, omnia media, quæ nos ad finem, id est vitam æternam ducunt: inter illa principale esse mortem Jesu Christi, quæ possibilem facit salutem omnibus credentibus. Asserendum etiam (15) quod Deus per Spiritum suum nos ad vitam æternam ducat, & ad finem hunc obtinendum nos adjuvet. (16) Item quod absque illo impossibile sit donum perseverantiæ habere, & obstacula finem impediencia superare. Neminem inter Christianos putat hæc negare, nisi Pelagianos, Socinianos, eorumque fautores, inter quos habet, quos vocat, Novatores. Certum itaque se esse dicit, de his consentire Aug. Conf. & Reformatos doctores. Nonne (ait) hoc satis est? & nonne reliqua plusquam inutilia sunt? Optat ut quæstiones illæ curiosæ nunquam motæ fuissent, quomodo sanctitas Dei cum permissione peccati consistere, quomodo homo liber manere possit, non obstante permissione Dei, decreto æterno, concursu & gratia ejus efficaci. Quid mirum (scribit) si explicare naturam actionum divinarum nequeamus, cum neque essentiam ejus, neque profunditatem actionum & modorum ejus penetremus: infinitus est, ideoque incomprehensibilis. Post alia eodem tendentia, asseverat, per doctrinam de gratia efficaci impietatem minime foveri, licet sollicitudo moveri possit; itaque incumbere doctoribus & conscientiarum directoribus, ut caute hæc mytheria tractent; in exhortando necesse esse Pelagiano stylo loqui, sed in dogmatibus sobrie, & ad evitanda infirmorum scandala. Populum duo saltem necessario scire debere, cui alia omnia innitantur, (1) quod Deus sit causa omnis nostri boni; hoc enim necesse est tenere, quia in eo cultus Dei, preces & gratiarum actiones fundamentum habent. (2) quod nos omnis nostri mali causa simus, juxta illud: *perditio tua ex te Israel*. Hoc scire necessarium est, ut fundamentum humilitatis & aliarum virtutum Christianarum. *Scd. XVI.* ad mutuam concordiam requirit, ne odiosa, quæ satis constat neutros docere, sibi invicem objectent utriusque cœtus Doctores. Ita a *Reformatis*, nec *Pelagianismum* *Lutheranis* nec *SemiPelagianismum* objici debere, nec illos cum Arminianis confundi, quanquam hi id affectent. Pluribus ostendit, quantum differat *Lutheranorum* & *Arminianorum* dogma, & ingenue profitetur,

sc

se olim aliter sensit; graviter itaque Arminianorum errores taxat, maxime vero propensionem ad Socinianismum. Monstrat etiam, ut a *Malebranchii* Systemate discrepent, & ad hujus auctoris paradoxon, & immanem universalis gratiæ extensionem, in *Libr. Meditat. Christi. cap. VII. quod satisfactio Christi ad supplendas damnatorum pœnas pertinet*, quædam annotat, nescire se dicens, an ab aliquo id fuerit animadversum. In *Actis tamen nostris* anno 1686 relatum id invenietur p. 30. Socinianos non alio sensu pro Christianis habet, quam *Mahometanos*: Doctrinam *Lutheranorum* de gratia Dei in conversione hominis valde probat, adducto loco ex *Sculteti Antididagm. cap. V. p. 27*: etiam a *Scholasticorum* erroribus absolvit Lutheranos, etsi aliquid circa universalitatem mortis Jesu Christi, & circa decreta conditionalia commune cum iis habeant; Scholastici enim (ait) Pelagiani sunt aut SemiPelagiani, & de merito *condigni & congrui*, ac de viribus liberi arbitrii multa prædicant, a quibus utraque Protestantium pars alienissima est. Vicissim *Scd. XVII.* desiderat, ut abstineant Lutherani ab imputationibus duriorum phrasium, quæ primis ex *Reformatis* doctoribus exciderunt, quæque hodie non agnoscunt, sed improbant. Citat quædam ex *Gerhardi* loc. de Elect. c. 10. n. 137. & genium seculi illius aliquid contribuisse putat, ad duras & siccas illas formulas, & quæ emolliiri debuerint. Quid fieret (scribit) si duræ ex *Lutheranorum* libris phrasæ, v.g. quæ bonorum operum necessitatem rejecerunt, exciperentur, allegatq; *Sculteti* ipsius excusationem ex d. c. V. n. 106. eamque etiam pro *Reformatis* valere debere justum putat. Regerit inde quædam adversus ordinem decretorum, ex sententia *Reformatorum* a Gerardo d. l. c. 3. n. 56. recensitum, & proponit eam, quam Synodo Dordracenæ convenire statuit. Duo sibi adhuc monenda esse dicit, primum, quod *Reformati* ex methodo doctrinæ de gratia legem aut articulum fidei non constituent, ideoque dissensum inter doctores suos permittant. Si qui igitur ex his pro rigidioribus haberi possint a Lutheranis, esse tamen etiam quos probare debeant, ut moderatos, inter quos nominat *Zanchium*, quem & ipse *Beza* præfert; se vero sentire dicit, decretum de incarnatione præcessisse decreta de prædestinatione, ac Jesum Christum ejusque gloriam esse maximū opus, quod Deus in decretis suis respexerit, finemque, non medium. Justius esse, ut dicatur a Deo nos prædestinatos esse ad gloriam Jesu Christi, quam Deum, postquam nos prædestinasset, decrevisse

U 2

missio-

missionem Jesu Christi ad gloriam nostram; nec putat, sibi ob hoc dicam scribi posse. Decretum igitur absolutum & gratuitum profiteri se, verum exclusa tantum prævisione fidei, operum & meriti. Se etiam credere, Christum particulariter salutem electorum destinatum esse, neque cum sapientia Dei conciliari posse, si finem sibi præstituerit omnium hominum salutem, cur eum non fuerit pro potentia sua executus. Repetit, velleitatem & imperfectas voluntates non consistere cum idea perfectionis divinæ. Distinguit incarnationem Jesu Christi ab ejus morte: illam primum Dei finem esse statuit, ad cujus gloriam electi sint prædestinati: sed morte Christi optabiliorem fuisse salutem nostram, itaque mortem ejus esse medium salutis, salutem vero nostram mortis ejus finem esse; sic nec destinari hanc potuisse nisi pro electis. Ordinem itaque decretorum ex sua sententia talem proponit, (1.) de manifestanda gloria. (2.) de Verbo substantiali cum creatura alienda. (3.) de creando mundo. (4.) de uniendo Verbo non cum angelis, sed cum homine per incarnationem. (5.) de permittendo lapsu hominis. (6.) de manifestanda erga corruptam humani generis massam, & justitia, & misericordia Dei. (7.) de relinquenda majori parte hominum in sua corruptione, in quo tamen nulla illis injuria fiat, & de eligendis quibusdam ad salutem. (8.) medium denique constituisse mortem naturæ humanæ in Verbo. *Señ. XVIII.* occurrit objectioni, si doctrina de prædestinatione non habeatur pro articulo fidei apud Reformatos, cur ergo *Arminianos* per decretum *Synodi Dordracenæ* ex cœtu ejecerint? Respondet, *Lutheranos* non esse per Synodum illam condemnatos, cum eorum sententia ab *Arminianis* longissime distet. Hos enim Christum ex decreto electionis plane excludere, quem tamen *Lutherani* includant, & saltem addant, quod prævisio etiam fidei decretum ingressa sit. Remedium itaque contra *Pelagianismum* in Belgio tunc invalescentem, per condemnationem *Arminianorum* quæsitum fuisse; cæterarum opinionum rejectionem tam rigide intelligi non debere, & libertatem aliis Ecclesiis circa hæc dissentienti ademptam non esse, neque anathema contra omnes pronuntiatum, qui universalitatem mortis Jesu Christi statuant, aut decretum absolutum negent, sicut nec contra dogma *Supralapsariorum*. Alterum quod *Señ. XVII.* indicare voluit, monitum est, ut *Lutherani* nolint se veriores

veriores esse contra Reformatos, quam Romana Ecclesia est contra dissentientes de eodem articulo, v.g. contra *Dominicanos* & novos qui vocantur *Thomistas*, quorum methodus æque dura sit ac *Supralapsariorum*, aut contra horum veluti antipodes *Molinistas*, qui *Pelagiani* sint. Utrosque tamen tolerari in Ecclesia Romana. Quanto magis decebit (ait) puras & veras Protestantium Ecclesias, post rejectum communiter *Pelagianismum*, quem malo more tolerant Romani, leves quasdam differentias inter se ferre? Addit votum, pro conciliatione & unione utriusque ecclesiæ adversus *Papismum*.

Prolxiorem sic instituius recensum scripti mole exigui, quam fert instituti nostri ratio. Sed dandum id nostratum Theologorum (quibus examen opusculi hujus merito committimus & commendamus) iis fuit, qui Gallice nesciunt, nec ignari tamen eorum esse debent, quæ recentiores & celebriores adversarum partium Theologi, de tali præcipue argumento, quo sibi nos conciliare laborant, commentantur.

OBSERVATIO ECLIPSEOS LUNARIS

partialis, d. 19 Nov. st. vet. a. 1686 celebrata,

habita Noribergæ a Georgio Christophoro Eimmarto.

*I*ndustrii hujus Astrorum scrutatoris observationem Jovis a Luna eclipsati, dedimus non ita pridem in Actis superioris anni, pag. 493: idem enim est, qui adhibitis suis instrumentis, operaque cum Dn. Zimmermanno, in Actis tum solum nominato, conjuncta, phænomeno illi oculos animumque admovit, socioque suo publicationis deinceps permisit negotium. Hanc vero Lunaris deliqui observationem ex literis Autoris eo libentius huc transcripsimus, quod cœli adversa temperies hic alibique observatorum spem deluserit. Ita autem ea se habet:

Aer hac die densis ac obscuris nubibus refertissimus, parum spei pro instantis deliqui observatione relquerat; & bona pars noctis eclipsa, quæ Lunæ vel stellarum intuitum (saltem aliqualem) penitus denegaverat, usque dum post horam nonam nubes in rarum abeuntes, tenuiori velamine Dianam nostram detexerant. Delitescebat nihilominus inter hæc nubium tegmina adeo pertinaciter toto sui deliqui tempore, ut vix ac ne vix quidem pauculis secundis horariis nudam se circumcirca conspici passa fuerit: hinc inde tamen quandoque per dehiscentes

nubes stellæ majores apparuerunt, quarum altitudines & distantiae a Luna, prout inclementia tempestatis indulserat, captæ. Quemadmodum ergo hæc qualiacunque acquirere & annotare licuerat, ita ea fideliter & absque correctione communicata, singula seorsim sequentes Tabellæ comprehendunt,

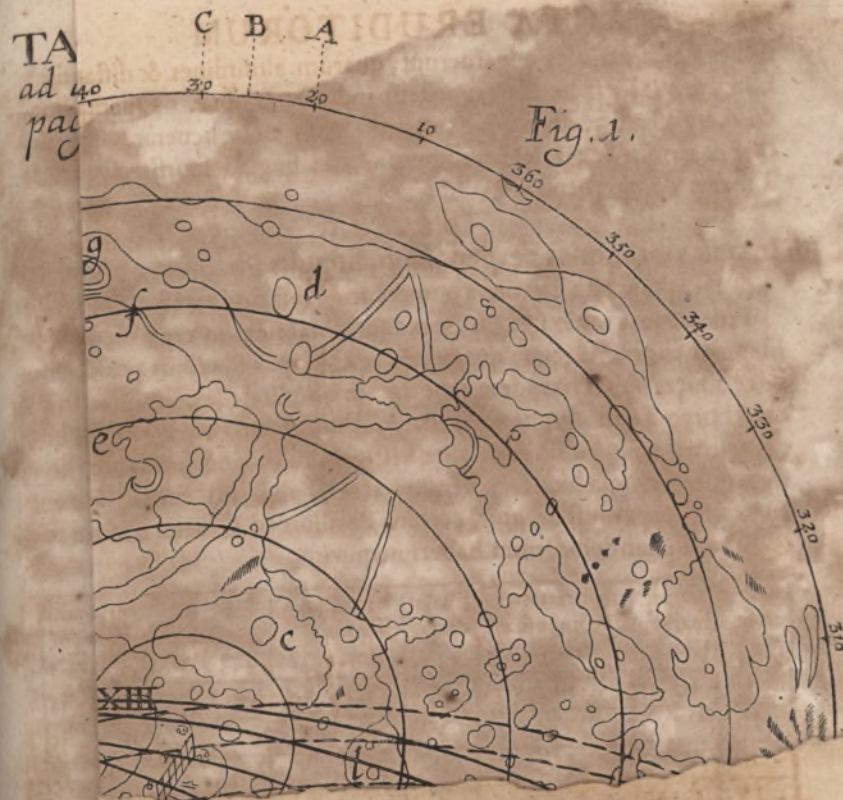
TABULA I.

TAB. III. In qua vibrationes perpendiculi, singulis Phasibus ab una ad alteram continua numeratione respondentes.

Pro certiori initio stellam quandam notabilem in cœli medio existentem eligere placuit: quare jam præterlapsis Phasibus potioribus, inter fissuras nubium tandem expectata se obtulit stella culminans in oculo boreo Tauri. Immersio Lunæ in Penumbram contigit hora 6 horologii majoris: diu quidem ante vestigia umbræ evidentem cernebantur; sed quia hæc cum densiori aere & nubibus circum Lunam cursitantibus permiscebantur, certum de illius ut & veræ umbræ ingressu indicium & iudicium haberi nequivit.

Phases crefc.	Horol. majus Hor. /	Vibrationes compositæ Sexag. /	Phases decr.	Horolog. majus Hor. /	Vibrat. compos. Sexag. /
I	6. 15		1	8. 0	2. 56
II			2		4. 55
III			3		4. 59
IV	6. 30		4		3. 32
V			5	culm. Sirius	2. 24
VI			6		3. 43
VII			7		3. 12
VIII	7. 0		8		3. 8
IX			9		
X			10		6. 0
XI	Culm.	ocul. Bor. Taur.	11	9. 0	2. 32
XII		8. 55	12	culm. Bellatrix egr. umbræ	4. 53 0. 33
XIII		5. 19	13	immersio e Penumbra	6. 16
Dubium an Quia hic error a sociis in- exercitatis irrepsit.		6. 9.		Mora transitu disci Lunæ per Merid.	1. 24

Ad

TABULA

Fig. 2.

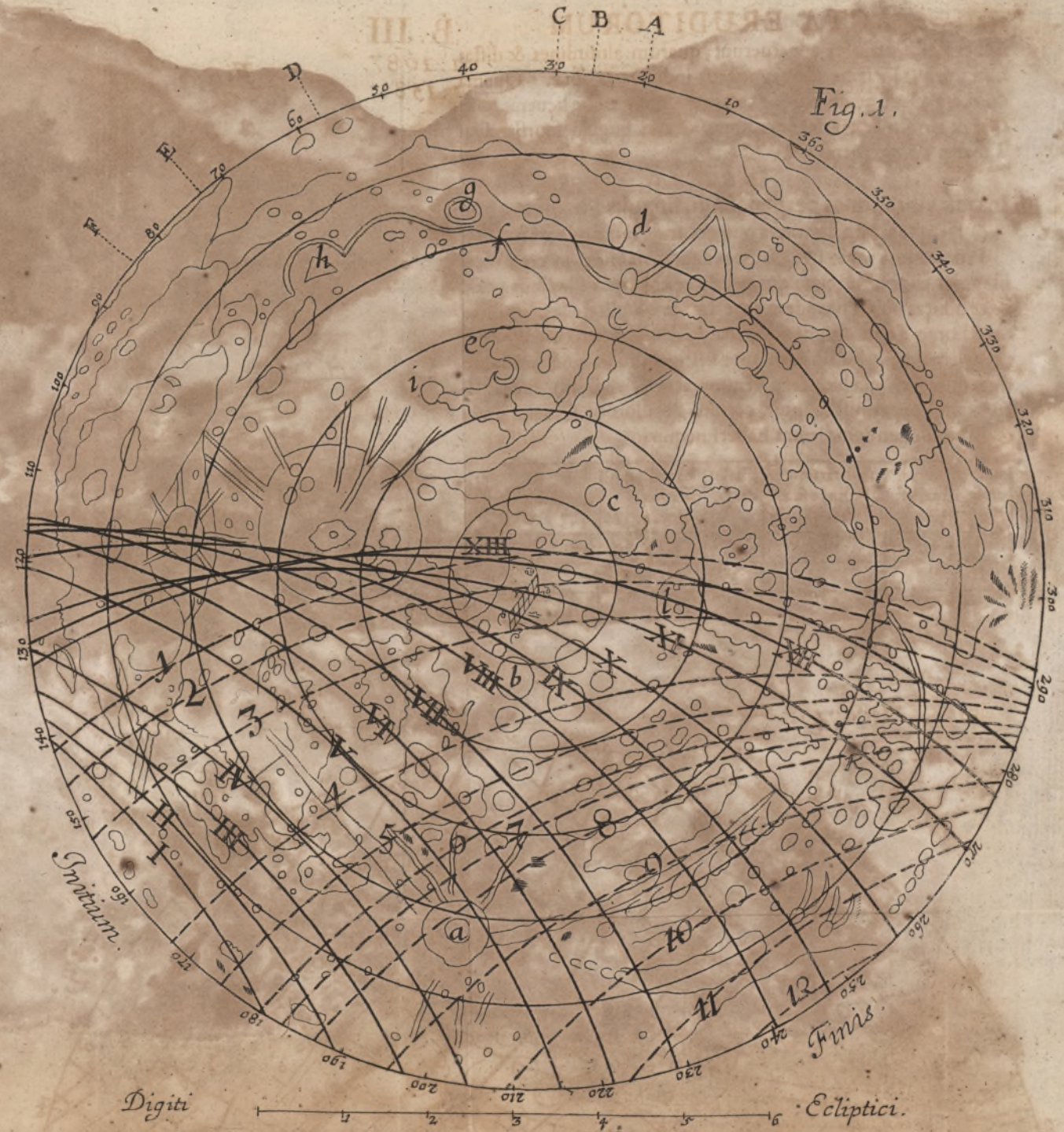
Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

MENSIS MARTII A. M DC LXXXVII. 159

Ad Phasin IV cresc. altitudo Capellæ 72. 36: ad Phasin 3 decr. altitudo Bellatricis 48. 49; azimuth ab ortu ad merid. 73. 12.

TABULA II.
Altitudinum & Azimuthorum Lunæ

Phases cresc.	alt. limb. superioris o /	Azimutha ab ortu ad mer. centr. Lunæ o /	Phases decr.	alt. limb. superioris o /	Azim a mer. ad ort. centr. Lu. o /
I	58 36	53 25	1	62 47	4 10
II	59 48	54 35	2	62 36	8 55
III			3		
IV		56 25	4	62 3	15 55
V		58 40	5	62 0	17 15
VI	60 7	61 20	6		
VII	60 41	63 50	7		
VIII	61 22	67 35	8		
IX	61 57	72 15	9		
X	62 0	74 8	10		
XI	62 26	79 8	11		
XII	62 40	86 45	12	59 30	33 55
XIII	62 48	altitudo meridiana			

TABULA III
Distantiarum Lunæ a Fixis.

Phases cresc.	Distantiæ	Phases decr.	Distantia
VI	Limbi austr. & Aldebaran 8. 2. 5.	1	Limbi super & Aldeb. 6. 21. 24.
VIII	Limbi Bor. & Capellæ 24. 4. 0.	Aer toto durationis tempore quietus, sed humido frigidus; in superiori regione ventosus, potissimum australi ad nivem dispositus.	
X	Limbi Bor. & Aldebaran 6. 10. 24.		

TABULA

XIII	5. 19	13	emerito e Penumbra	6. 16
Dubium an Quia hic error a sociis in- exercitatis irrepsit.	6. 9.		Mora transitu disci Lunæ per Merid.	1. 24

Ad

TABULA IV.

Digitorum Eclipticorum.

Phases	Digiti	Phases	Digiti	Proportio semidiametro-
I $\frac{1}{2}$ & paulo plus		1 $6\frac{1}{4}$		rum disci Lunaris & baseos
II 1 fere		2 6 exacte		coni umbrosi, ut 1000 ad
III $1\frac{1}{2}$		3 $5\frac{1}{2}$		1675.
IV 2 fere		4 $4\frac{1}{2}$ exacte		<i>Notandum.</i>
V 3 exacte		5 4 exacte		I Centrum peripheriæ in
VI $3\frac{1}{2}$ circiter		6 $3\frac{1}{2}$		designazione schematis Lu-
VII 4 & paulo plus.		7 $3\frac{1}{4}$		naris, est ex observatione
VIII $4\frac{3}{4}$		8 3 circiter		per telescopium 12 pedum
IX 5 & paulo plus.		9 $2\frac{1}{4}$		haud vulgaris notæ triduo
X $5\frac{1}{2}$ exacte		10 $1\frac{1}{2}$ exacte		ante Eclipsin quæsitum:
XI 6 circiter		11 $\frac{3}{4}$		quod diligenti collatione
XII $6\frac{1}{4}$ fere		12 $\frac{1}{6}$		ante initium Eclipsis, & in-
XIII $6\frac{5}{12}$ obsc. max.				spectione peripheriæ disci

immutum deprehensum fuit; nisi quod palus Mæotis, & ibi limbum versus interjectum spatium, paulisper contractius apparere putabatur; verum quoad hoc schema insensibiliter.

II Processus in numeratione oscillationum, taliter erat institutus. Perpendiculum sesquibrarum circiter, laminæ ferreæ tenuissimæ, ad instar gladii formata, latitudine unius quasi digiti, longitudine 2 pedum Noricorum, firmiter affixum, ad certam semper altitudinem, nempe 60 elevabatur, cujus vibrationes compositæ 60 numerabantur: his absolutis, rursus (retenta interim in continua numeratione eadem vibrationum mensura) ad eandem altitudinem elevato pendulo, de novo 60 vibrationes compositæ numerari inchoabantur, atque sic porro. Erat autem inclusum, ut ab omni externa aeris agitatione immune, liberrimum sibi que semper æquabilem motum perficere posset.

OBSERVATIO ANATOMICA CIRCA poros in piscium cute notandos.

Dari poros in cute hominum aliorumque animalium in aere libero viventium, factos ad transpirationem, extra controversiam est, egre.

egregiisque modernorum observationibus quam maxime illustratum. At vero in aquatilibus tale quid notari, curiosius est, siquidem id genus brutorum, quod undis innatat, vix ac ne vix quidem transpirare, multo minus sudare videtur, ob aquæ ambientis continuum frigus. Cum itaque Cl. Steno in raja primum, deinceps in cane carcharia & anguilla istiusmodi poros meatusque cutaneos reperiret, non male suspicabatur, se offendisse fontes, e quibus prodeat unctuosus ille humor, superficiem piscium lubricans. Liceat Cl. Viri observationibus nostras superaddere qualescunque, inprimis concernentes pororum in piscibus cutaneis ortum, progressum, situm, numerum & magnitudinem. Circa ortum præcipue notandum est, poros illos non esse cutis proprios, sed longe altiores interdum radices agere, atque in ipsam quod ossium substantiam longius abire. Manifestum id est in piscium capitibus; nam & in cranio qui prosequi meatus hos ac denudare velit, necessum habebit, ad medietatem ossa ut dividat, non sine cultri difficultate, præsertim si annosiora tentaverit subjecta: in mandibulis autem, speciatim lucii, eosdem absque ullo negotio spectare quivis poterit, si modo cum pisce conferat mandibulas, quales in officinis nostris aservantur. Progressus autem diversus est: videas alios profundiores, alios magis superficiales: longiores nonnullos, quosdam breviores: alios rectos, atque vicissim tortuosos alios. Vide Tab. III. figuram 3. quæ TAB. III. alburnum refert, uti & fig. 4. depictam carpionis squamam ex earum numero, quas linea tangit per medium decurrens ventrem. Situm quod attinet pororum, deprehendimus equidem eum hinc inde satis regularem, præsertim si jam dictam intueamur lineam, quæ in utroque latere piscium a capite ad caudam usque decurrit, prout in alburni figura qualitercunque a chalcographo expressa est; nihilominus qui diversas piscium species inter se conferre amat, videbit non obscure, singulis peculiarem esse ordinem, ita ut & nonnunquam situs illorum quodammodo confusus ac minus regularis existat.

Exempli loco sit lucii caput, quod duplici schemate fig. 2. expressum ærique incisum apponi curavimus, ut non modo series pororum in superiore, sed & inferiore parte oculis perlustrari queat. Et quemadmodum situs omnium non est æqualis, ita certe & numerus multum occurrit dissimilis. Paucos vidimus in carpionis capite, adhuc pauciores in perca, quanquam satis ponderosa, copiosissimas autem in tinca.

tinca. Interim fateamur ultro; certum nullibi determinari posse numerum, quoniam non pauci adeo sunt exiles atque latentes, ut oculorum quoque aciem non parum eludant. Scilicet in pisciculis junioribus minoribusque vix certus illorum eris, nisi forte microscopii beneficio; in majore pisce nihil jucundius, in specie silucium fumus, quippe cujus pori non modo setam admittunt, sed & majorem stylium; quod si igitur flatus per tubulum immissus fuerit, pergit idem ex uno foramine ad reliqua communi ductu inter sese connexa, ut sine oblectatione singulari satis spectari non valeat.

DE NIEV HERVORMDE ANATOMIE,
ofte Ontleding des Menschen Lichaams i. e.

Anatomia Nova Reformata, seu, Prosectio Corporis Humani, verisimilis ac curiosissimis ævi hujus Observatis superstructa, multisque Figuris æneis exornata. Neque non Tractatus de Balsamatione Corporum nunquam antea ita divulgata: Autore Stephano Blancardo, Ph. & Med. D. ac Practico Amstelodamensi.

Amstelodami, apud Johannem ten Hoorn, 1686. in 8.

Octo annos ab eo tempore, quo primum Anatomem edidit, ut novis hanc locupletaret inventis, Cl. Autorem infumisse, docet Præfatio; adeo, ut nova plane præsentis, cujus & Latina promittitur versio, ab editione priori videatur facies, non solum ex recentissimis Autoribus, puta præter *Th. Bartholinum, Willisum, Malpighium, Graefum, Harvaum, Lowerum, Stenonem, Whartonum, Needham, Glissonium, Ruyschium, Leuwenhæcium, Peyerum*, ex *Vernæo, Perraltio, Casparo Bartholino, Bidloo, Nukio &c.* concinnata, sed figuris etiam plerisque novis illustrata, modoque corpora condiendi exornata. In genere vero partes integram machinam animalem contextentes non nisi duplicis generis Autor agnoscit, solidas nempe alias, alias fluidas; quarum illæ, ceu unicum Anatomiz objectum, nil aliud sint, quam multiplices tubuli sive canaliculi fluidas partes continentes, invicem omnino continui, nec præterquam magnitudine, capacitate, firmitate aut subtilitate inter se discrepantes, cuncti primum in ovulo delitescentes. Unde omnes

omnes, qui solidas corporis animalis partes ceu contiguas solum ac inter se connexas concipiunt, easque itidem vel in sanguineas & spermaticas, vel in principes & ministras dispecunt, longe a veritatis tramite abesse annotat. In specie autem in singularum partium textura, prout in variis quoque animantibus sese habet, evolvenda, usuque via eadem, quam in *Academia Cartesiana* in Actis nostris mense Aprilis anno 1685. p. 145. recensita ingressus fuerat, enodando, neque non morbis diversis, diversas qui partes occupare solent, explanandis, ordinem circulationi sanguinis accommodatum observat sequentem. Scilicet uti corpus primum corporis reputatur mobile, a cujus motu omnes reliquarum partium motus dependant, ita a corde quoque tanquam machina eum in finem sanguinem (cujus globuli microscopio observabiles grumuli solummodo sanguinis esse, sphericam figuram ob æqualem undique æris pressuram assumentes, atque sal fixum, violentiori destillationi expositum, spiritum spiritui salis analogum eructare perhibentur,) per arterias æque propellente, ac per venas recipiente, orditur. Hinc mox ipsos utriusque generis canales circulo sanguinis inservientes perlustrat, structuram & diramationes cum arteriæ magnæ, tum venæ cavæ atque venæ portæ, eundem prorsus ductum cum venâ cavâ ex Autoris sententia formantis, item arteriæ pulmonariæ & branchialis, venæque pulmonariæ demonstrando, & quomodo in foetu vasa sanguifera prope cor per canalem arteriosum ac foramen ovale uniantur, ostendendo, ita quidem, ut foramen ovale penitus obliterari in adultis, tanquam a se pariter atque ab aliis apertum adhuc deprehensum, haud contendat. Tum ad singulas, in quas arteriæ abeunt, accedit partes, e quibus quia pulmones quam proxime cordi adstant, ideo & pulmonum, quorum vasa lymphatica e copiosis glandulis interioribus exsurgant, prius fabricam describit, quam ad cerebri ac medullæ spinalis nervorumque his continuorum texturam perveniat. Hanc vero dum exponit, rationibus aliis, quibus liquidum nervorum commonstrare nititur, duplicem interferit experientiam, qua videlicet & nervos sæpius in junioribus supra ligaturam intumescere, & liquorem subtilem coloratum arteriæ carotidi in cane adhuc vivente subito injectum, ipsos nervos penetrare, constat. Succedunt alia organa in capite pariter locata, qualia oculi, aures, lingua, os, palatum, gingivæ & nasus cernuntur; quibus accurate examinatis, ut viscera cumprimis abdominis, omen-

tum videlicet, oesophagum, ventriculum, intestina, mesenterium, vasa lactea & lymphatica, pancreas, hepar, lienem, renes, vesicam, genitalia utriusque sexus, conceptum ex ovo ac placentam uterinam dispiciat, progreditur. Omenti aliarumque partium pinguedinem glandulis ex eo fert acceptam, quod ubi glandulæ, multum ibi observetur pinguedinis. Oesophagum, ventriculum & intestina, non secus ac vasa sanguifera, ceu totidem rotundos ac cavos considerat musculos. Lien hoc attribuit muneris, ut lymphæ, per vasa lymphatica ad chyli receptaculum amandandæ, multum glandularum ope secernat, quo sanguis crassior exinde magisque aprus pro bile in hepate segreganda emergat. Inde in glandulis, musculis, ossibus, cartilaginibus, ligamentis, ac membranis, tanquam sui generis musculis, studiose scrutandis versatur; tandem in cuticulæ, cutis, capillorum ac unguium anatomæ Anatomen hanc exasciatissimam finiens.

Methodus corpora balsamandi adjecta duplici insistit viæ, humidæ videlicet vel siccæ, ita tamen, ut corpus utrobique condiendum sordibus ac sanguine, mediante repetita aquæ & spiritus vini per os ac vasa nonnulla majora injectione, purgatum prius ac liberatum supponatur. Ratione prioris, oleum terebinthinæ, spiritus vini spiritu salis ammoniaci acuatus, & vel sola muria ex sale communi atque alumine præparata, velut cujus auxilio Autor infantes optime conservatos aliunde accepisse fertur, non spernenda commendantur balsama. Ratione vero posterioris, corpus, cujus vasa cera pariter prius repleverit, vernice ex oleo terebinth. Mastich. ac tantillo coloris albi confecta illinendum præcipitur. Quod utrumque licet visceribus relictis commode peragi possit, præstare nihilominus, ut cerebrum aliaque viscera antea eximantur, ac cavitates vel pulveribus appropriatis, vel visceribus etiam ipsis peculiariter præparatis repleantur, ultro innuitur. Ast ne ratio, qua tam muscoli, quam viscera, v. g. ventriculus, intestina, vesica urinaria, lien, hepar, renes, omentum, pulmones, cerebrum, venæ itidem ac arteriæ præparari debeant, ignoretur, circumstantiæ omnes hunc in finem necessariæ ingenue docentur, addita simul vernice, quam Terebinth. & Mastich. Succin. Copal similiave ingrediuntur, adeo indurescente, ut ab igne remota persistat succini instar perspicua, corporaque v. g. infantium sibi concredita ab omni prorsus corruptione immunia defendat; qui modus optimus, nec multum sumptuosus,

CUR

cur in corporibus magnatum condiendis non obtineat, permirum videtur Nostro.

A COPY OF ALL SUMMONS OF THE Nobility to the Parliaments &c. by Sir VVilliam Dugdale Kt. Garter Principal King of Arms.

Sive,

Exactum apographum univrsarum Nobilitatis ad Parliamenta summonitionum seu citationum inde ab anno 49. Henrici III. ad hæc usque tempora, collectum ex commentariis publicis opera Wilh. Dugdale, Equ. Aur. Principalis Regis Armorum cognom.

GARTER.

Londini, apud Rob. Clavell, 1685. in fol.

HAud dubium est, quin amplas satis industrio hujus operis collector pro impenso labore gratias habituri sint, quotquot penitionem status ac regni Anglicani notitiam sibi comparare gestiunt. Videlicet non viam solum hac ratione reclusit ad exactiorem cognitionem illustrium ejus regni familiarum; sed & plura hac occasione notatu non indigna aperuit ad Parliamentorum historiam facientia; eorumque antiquam faciem ab hodierna figura haud parum discrepantem non obscure demonstravit. Sic mox in præfatione notavit, multum eos falli, qui antiquitus etiam Nobilitatis, Civitatum atque Burgorum deputatos ad majora illa concilia admissos autument; aut plane quemlibet mediocris cujuslibet latifundii liberum possessorem voti ac sessionis ibi compotem fuisse, persuaderi sibi patiantur. Nimirum patere ait, speciatim ex Diplomate Regis Johannis, Domum communium, quam vocant, tum saltem constituisse ex Vassallis regis, qui servitiæ militaria in capite præstitissent, atque hos quidem Minorum Baronum appellatione venisse, eorumque non paucos subinde quædam cum Majoribus Baronibus, superioris Domus partem facientibus, junctim expeditisse. Quod vero hodiernam Parliamentorum formam attinget, quæ ex Dominis Spiritualibus ac Temporalibus, Nobilibus item, Civibus atque Burgenlibus constant, memoriam factarum talismodi Summonitionum

X 3

aura

num, ut loquuntur, seu citationum evincit haud superare annum 49 Henrici III Regis: quinimo ne tum quidem ejus autoritate aut jussu tales fuisse emissas, sed sub ejus solum nomine ejusmodi quid factum a Baronibus rebellibus, late tum ibi locorum dominantibus: idque probat partim ex eo, quod tempore isto, quo literæ scriptæ apparent, adhuc captivum Regem una cum filio Eduardo & maxima parte fidæ nobilitatis detentum fuisse constet a rebellibus, in quorum manus per infelicem pugnam prope *Lewes* inciderat; unde anno demum sequenti ope filii, qui e custodia Montfortii Comitis Leicestriæ feliciter evaserat, post conflictum memorabilem prope *Evesham* rursus liberatus fuit: partim vero exinde, quod citationibus istis ex Nobilitate neminem vocatum fuisse evidens sit, nisi qui rebellionis complex arma adversus Regem tulisset. Sequenti quidem tempore tam sub Henrico III, quam successore ejus Eduardo I, utut diversa eos Parliamenta celebrasse constet, non tamen ullam superesse notitiam, quænam personæ in specie ad eadem fuerint evocatae, ad annum usque hujus 22; post hunc autem, ut & sub ejus filio Eduardo II, ac nepote Eduardo III, præter Dominos Spirituales ac Barones Temporales, varios ibi pro regum arbitrio in consilium adhibitos fuisse viros egregios, quique ob prudentiam, fortitudinem ac fidelitatem conspicui præ aliis essent. Videlicet post victos in pugna prope *Evesham* barones rebelles ait, Regem ad complendam quidem Temporalium classem in locum seditiosorum ad Parliamenta adscivisse diversas ejusmodi personas eminentes, quorum fidei sua credere consultum duceret: loco Baronum Minorum vero, qui hætenus fere domum communium repræsentarant, exemplo baronum rebellium ipsum convocasse certum numerum Nobilium pro singulis provinciis, civium pro civitatibus, ac burgensium pro burgis seu oppidis, sic ut electi ab his mitterentur ad præsentandum post hæc corpus Communium. Cæterum quantum ad summonitiones Dominorum Temporalium, annotat Noster ex illis quosdam non nisi semel, alios bis aut ter, alios ad vitam citatos tum apparere, ad descendentes vero jus illud primitus haud fuisse transmissum. At e diverso constare, vocatos quosdam esse ob matrimonium initum cum tali foemina, cujus majores titulo honoris istiusmodi gavisi essent. Sequentibus tamen Regibus visum fuisse, dignitatem hanc iis, quos ob prudentiam ac fidelitatem Barones creassent, hoc pacto largiri, ut eadem ad heredes etiam

etiam ipsorum masculos devolveretur. Quinimo & eousque deventum esse perhibet, ut si tales personæ earumve descendentes ad majorem aliquem honoris gradum promoti forent, filii eorum natu majores, vivis etiamnum parentibus, una ad concilia hæc advocarentur, sub talis Baronis titulo, quæ tamen revera adhuc ad patrem spectaret. Opus ipsum jam quod attinet, summonitiones singulæ ab anno 49 Henrici III usque ad annum 1 hodierni Regis Jacobi II ordine recensentur, commemorato nomine & anno cujusque Regis, a quo & quando indictæ, ac exhibito literarum citatoriarum tenore, quarum plurimæ ac tantum non omnes (vix enim nisi una aut altera Gallico idiomate conscripta) Latine conceptæ sunt, stylo quidem, qui barbarorum seculorum genius fuit, in antiquioribus satis hispidus. Singulis dein subnectitur Catalogus eorum, Dominorum maxime Temporalium, ad quos emissæ fuerunt; ubi sedulo cavit autor, ut errores hac in parte a scribis committi solitos, circa accuratam nominum propriorum expressionem evitaret, uti ex præfatione pluribus videre est. Utque etiam uno intuitu mox patere queat, qui, quoties & quando ad Parliamenta vocati sint, subjicitur index generalis nominum atque familiarum, ut & specialis catalogus tam eorum, qui vivis adhuc parentibus, ut supra indicatum, simul ad concilia hæc adhibiti, quam illorum qui ope hæreditatis foeminae jure sessionis ibi potiti fuerint. De ipsis summonitionum contentis dicere non erit opus, cum pleræque earum generalibus solum terminis conceptæ sint: in quibusdam tamen speciales etiam convocationis factæ causæ commemorantur: sic v. g. in ea quæ anno 23 Eduardi I emissæ,urgens necessitas inter alia his verbis exprimitur: divulgatum, qualiter Rex Franciæ de terra nostra Vasconiæ nos fraudulenter & "cautelose decepit, eam Nobis nequiter detinendo: nunc vero prædictis fraude & nequitia non contentus, ad expugnationem regni nostri, "classe maxima & bellatorum copiosa multitudo congregatis, cum "quibus regnum nostrum & regni ejus incolas hostiliter jam invasit, "Linguam Anglicam, si conceptæ iniquitatis proposito detestabili potestas correspondeat, (quod Deus avertat,) omnino de terra delere "proponit, &c. pag. 10. Pariter pag. 71. cujusdam Roberti de Brus rebellis ac proditoris hostilia facinora allegantur ab Eduardo II, qui idem pag. 130. queritur, Regem Franciæ de Ducatu Aquitaniæ ipsum malitiose exhereditare velle; ne plura hujusmodi, præsertim cum paucissimis solum

solum verbis indigitata reperiantur, in medium afferamus. Cæterum pag. 131. & seqq. etiam inseritur exemplar literarum, ad summum Pontificem missarum ab Angliæ proceribus universis, in Parlamento apud Licolniam congregatis anno 29 Eduardi I. & a singulis subscriptarum, quibus arrogantem Pontificis prætensionem, supremum Regni Scotiæ dominium audacter sibi vindicantis, refutant, atque hoc Regibus Angliæ de jure deberi contendunt. Corollarii vice id adhuc annectere placet, quod edictis, quæ anno I. Mariæ prodiiisse referuntur (quamvis non integra, sed per verba saltem periodorum initialia exhibeantur) præfixum reperitur vocabulum *Rex*, non *Regina*: cui geminum est, quod alias de Maria Hungariæ Regina refertur, quod non *Regina*, sed *Rex* salutari voluerit, ut quod sexui deesset, suorum voluntate suppleretur. Attamen sequentibus annis, cum Philippo II. modo dicta Angliæ Regina nupsisset, diplomatum initium per verba, *Rex & Regina*, factum reperitur; quemadmodum & literæ posthæc ab Elisabetha emissæ, non *Regis*, sed *Reginæ* solum appellationem præmissam ostendunt.

LIBRI NOVI.

Dissertatio de Auctoritate Patriarchali & Metropolitana, adversus ea quæ scripsit Bvvardus Stillingsfleet Decanus Londinensis in libro de Originibus Britannicis: per Eman. a Schelstrate S. T. D. C. L. & Bibliotheca Vaticanæ Præfatum. Romæ 1687. in 4.

Traité des jeux & des divertissemens, qui peuvent estre permis ou qui doivent estre defendus aux Chrétiens: par M. Jean Baptiste Thiers. A Paris. 1686. in 12.

Johannis Meurfii de Regno Laconico libri II. Ultrajecti 1687. in 4.

Phantome du Jansenisme, ou Justification des pretendus Jansenistes par le livre meme d'un Savoiard Docteur de Sorbonne leur nouvel accusateur, intitulé *Les Prejuges legitimes contre le Jansenisme* &c. A Cologne 1686.

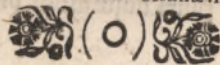
Aphorismes de Controverse, ou Instructions Catholiques tirées de l'Ecriture, des Conciles & des S. Peres. A Cologne. 1687. in 12.

Histoire & Apologie de la Retraite des Pasteurs a cause de la persecution de France. A Francfort. 1687. in 12.

Conversations sur diverses matieres de Religion &c. avec un Traité de la Liberté de conscience. 1687. in 12.

Eclaircissmens sur les scandales injustement pris d'un livre intitulé, *L'ouverture de l'Epitre aux Romains* par l'explication du verset 27. du ch. 3. A Londres. 1687.

Christoph. Sontagii Tituli Psalmorum. Silusii. 1687. in 4.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis, Anni M DC LXXXVII.

FRANCISCI VVILLUGHBEII ARMIG. DE Historia Piscium Libri quatuor, jussu & sumptibus Societatis Regiæ Londinensis editi. Totum opus recognovit, coaptavit, supplevit, librum etiam primum & secundum integros adjecit Johannes Rajus e Soc. Reg. Oxonii e Theatro Sheldoniano, 1686. fol.

Tandem ad nos ex Anglia pervenit desideratus diu liber, & illustrissimæ quidem totoque orbe celeberrimæ Societatis Regiæ, cujus auspiciis atque sumptibus in lucem prodit, munificentia. Opus tanto Collegio dignum, quo ea Historiæ Naturalis pars, quæ piscium naturam atque varia genera explicat, ad eam perfectionem, quanta quidem sperari potest, perducta nunc deprehenditur. Neque enim repetita tantum in eo sunt, quæ a clarissimis auctoribus, *Bellonio, Rondeletio, Salviano, Aldrovando, Gesnero, Schonfeldio, Clusio, Nierembergio, Marggravio, Borcello*, pluribusque aliis tradita pridem nuperque fuere, ad illustrandam piscium historiam facientia: sed & novæ quædam piscium species detectæ, pleræque accuratius descriptæ & a se invicem distinctæ (vitata tamen non necessaria specierum multiplicatione, cujus in epilogo operis *Gulielmus Rondeletius* non obscure, modeste tamen arguitur) omnes vero in commodiorem methodum reductæ & nitidissimis iconibus expressæ comparent; ut quid desiderari amplius in hoc Historiæ Naturalis genere possit, nulli videamus. Non uni vero, sed pluribus elegantissimum opus hoc debemus. Et primas quidem partes merito sibi vendicat *Franciscus Willughbejus*, qui ad exemplum Ornithologiæ seu Historiæ Avium anno 1676 Latino, post & Anglico

idiomate edita, Ichthyographiam, seu Piscium Historiam a se compositam, inter schedas suas anno ætatis trigesimo septimo nondum impleto defunctus reliquerat. Exornandæ vero illi & supplendæ præcipuam operam impendit laudatus nobis non uno loco *Johannes Rajus*, qui Ornithologiæ etiam edendæ curam olim habuit, & nunc Ichthyographiæ libros integros, primum nempe & secundum adjecit. Sculpturarum pulchritudinem & piscium vivorum æmula lineamenta *Martino Listero*, sapius quoque in Actis nostris laudato, accepta ferri debent, ut & descriptiones piscium non paucorum, quas operi inferuit. Iconibus seulptendis sumptus suppeditarunt plures, inprimis vero Illustris Societatis Regiæ Præses *D. Samuel Pepys*, qui tabulas prope sexaginta suis impensis æri incidi curavit. Contulerunt porro operam *D. Tancredus Robinson*, *D. Radulphus Johnson*, *D. W. C. Medii Templi Londini Armiger*, *D. Jacobus Frasier*, *D. Franciscus Aston*, *D. Fredericus Slare*, *D. Edvardus Tyson*, *D. Philippus Skippon*, *D. Petrus Dent*, *D. Samuel Langley*. Museum etiam Societatis Regiæ, cujus descriptionem a *Nehemia Grew* clarissimo viro adornatam sub ipsum Actorum horum auspiciis anno 1682 recensuimus, pisces siccatos non paucos subministravit, a nemine hactenus descriptos. Ita mirum non est, librum cui exasciando tot tantique viri incubuerunt, eam induisse formam, ut *piscinariorum*, quales Cicero Lucillum & Hortensium vocare amabat, nemini non possit esse gratissimus.

Distinctum opus universum est in libros quatuor, quorum primo, ubi de piscibus in genere agitur, hæc *piscis* definitio traditur, quod sit *animal aquatile, pedibus carens, vel squammis vel cute nuda contentum, pinnis natans, in aquis perpetuo degens, nec sponte unquam in siccum exiens*. Unde quisque intelligit, piscium hic nomine non aquatilia quæcunque venire; referri tamen inter eos cetaceum genus seu belluas marinas, tametsi pulmonibus respirent & quadrupedum more coeant, vivosque foetus pariant, partiumque omnium internarum structura & constitutione cum quadrupedibus viviparis conveniant. Agitur inde de piscium partibus, branchiis inprimis, quæ piscibus propriæ sunt & pulmonum ad respirandi usum loco; nisi quod cetacei, ut jam dictum, pro branchiis pulmones habent. Ubi inter alia monetur, *Rondeletium* aliosque falli, qui pisces omnes, præter cetaceos, renibus & vesica urinaria destitui arbitrantur. Hinc cum de victu, ætate aliis-

aliisque accidentibus piscium actum esset, divisio eorum Aristotelica, in *cetaceos*, qui viviparorum quadrupedum more pulmone respirant, coeunt, concipiunt, vivosque foetus pariunt & lacte nutriunt; *cartilagineos*, qui ova intus majuscula concipiunt, avium modo, eaque in utero foveant & excludunt, adeoque vivos foetus pariunt, & *spinosos*, qui spinas in carne habent ad eam fulciendam, & ovipari sunt, proponitur laudaturque, sed & emendatur. Nam cum libri hujus auctor *Rajus* advertisset, cartilagineos in eo cum spinosis convenire, quod branchiis respirent & unicum tantum cordis ventriculum obtineant, ita procedendum sibi existimavit, ut pisces dividat primum in eos qui respirant pulmone, & qui respirant branchiis, atque hos subdividat deinde in *viviparos* & *oviparos*; distinguatque porro viviparos in *longos* & *latos*, oviparos vero in *planos* seu in *latus projectos*, & *dorso erecto natantes*. Inde itaque sequentium librorum nata Auctori dispositio. Nam secundo de cetaceis piscibus agitur, delphino, phocæna, balæna, orca, & physetere. Tertio de cartilagineis piscibus propriè & impropriè dictis differitur. Ubi inter alia observat Auctor pag. 48, piscem illum, qui *Jonam* deglutivit, non ex cetaceo genere, sed *lamiam* fuisse, idque verisimillimum putat, 1. quoniam cetaceis angustior est gula, quam ut integrum hominem deglutire possint. 2. quia in mari mediterraneo, in quod projectus fuerat *Jonas*, cete rarius inveniuntur, si pro belluis illis marinis viviparis maximis vox illa accipiat. 3. quoniam piscem illum, in cujus os *Herculem* insiliisse, & in cujus ventriculo tridui spatium hæsisse veteres fabulantur, canem carchariam fuisse narrat, id est, *lamiam*, aut *lamiae* affinem piscem alium. Agitur & hoc libro de *torpedine*, cujus vis narcotica in dubium primo vocatur, mox *Francisci Redi* auctoritate confirmatur, ita tamen, ut vis ea non mortuæ torpedini, sed vivæ tantum & vigenti vindicetur. Quarto eoque prolixissimo libro de piscibus agitur oviparis, quorum plerique spinas in carne habent, & sectione quidem 1. de planis oviparis spinosis qui in latus projecti natant. 2. de piscibus anguilliformibus seu lævibus, lubricis & plerumque oblongis. 3. de piscibus corpore contractiore, vel saltem non admodum lubrico, qui pinnis ventralibus carent. 4. de piscibus spinosis dictis, quibus pinnarum dorsalium radii omnes molles & flexiles sunt. 5. de piscibus spinosis, quibus pinnarum dorsalium radii aliqui sunt aculeati. Subjungitur operi Appendix, quæ pisces

Indiæ orientalis a *Johanne Nieubof* descriptos, nec non supplementa a *Martino Listero*, *Eduardo Tyson*, aliisque communicata exhibet.

LETTERE ECCLESIASTICHE DI POMPEO Sarnelli, i.e.

Epistolæ Ecclesiasticæ Pompeii Sarnelli, SS. Theol. & J. U. Doctoris, Protonotarii Apostolici ac Abbatis S. Homoboni Casenatis.

Neapoli, impensis Antonii Bulifonis 1686. 4.

Quadraginta omnino Epistolas complectitur hoc volumen, quod illustris *Magliabechii* liberalitati debemus. Cum vero in paucorum manibus doctissimus liber versetur, ac Italico præterea idioma te, ut legi ab omnibus non possit, conscriptus sit, non gravabimur compluscula ex iis excerpere. Itaque vitandi tædii causa dimidiam ejus partem, eamque priorem, heic recensere, alteram ad proximi mensis acta referre, visum fuit. *Epistola prima* operistotius titulum ab homonymia liberat. *Litterarum enim Ecclesiasticarum* varia genera dari clarissimus Autor observat, inter quæ familiam quasi ducunt *litteræ formate*, quas a *forma* seu icone incisa annulo episcopali, quo obsignabantur, nomen traxisse asseverat. Distinguit eas in *κοινωνικὰς communicatorias*, *ἀπολυτικὰς seu dimissorias*, *συγκριτικὰς seu commendatitias*, *pascuales* (quibus Romanus Pontifex paschatos diem, de quo ab Alexandrino Patriarcha, qui Astronomiæ studio more gentis suæ diligentius vacare solebat, quovis anno certior reddebatur, Metropolitanis intimabat; unde Episcopis, & horum opera singulis ecclesiis innotescibat, testibus *Leone Magno* epist. 64. *Concil. Arelat.* I. can. 1. *Carthagin.* V. c. 7.) *encyclicas* porro, *catholicas* (ad universam ecclesiam datas,) *synodales*, *commonitorias*, *tractatoriasque*, quibus ultimo loco memoratis Episcopi evocabantur ad concilia, cumque nomen ac dignitas vocati in iis expressa legeretur, statim inde constabat, quo pacto is tractari sive excipi mereretur, unde & Sarnellio iudice, illis nomen. *Formatis* subnectit Pontificales, *decretales* puta, *brevia* ac *bullas*, h. e. chartas bullatas sive, quod idem est, plumbo signatas, quo *bullandi* officio funguntur hodie laici, olim duo Fratres conversi ordinis Cisterciensis, qui ea de causa *Fratres de Plumbo* audiebant. Sequuntur Episcopales

scopales *tractatoria*, *pastorales*, *vocatoria*, *pacificæ*, *pro captivis*, *privata*, quas Episcopi catholici ad hæreticos, schismaticos paganosve dabant, publicæ communionis ac benedictionis intimatione destitutas, qua dere *Augustinus* epist. 162. Agmen claudunt e Clericalibus *confessoria*, *rogatoria*, *festiva* seu quibus prosperam dierum festorum transactionem sibi invicem apprecabantur. At ab hisce universis *Litteras* suas toto genere differre Sarnellius monet, nec alio jure *ecclesiasticas* inscribi, quam quod res ecclesiasticas pertractent.

Epistola II. stylum clerici nec ad satyram nimis propendere, nec ab antiquorum formulis, barbaris licet, abhorrere debere disputat.

III. Quæsitum fuerat, utrum *D. Antonius Abbas*, (qui exremo ac vita excessit A. D. 361. ætatis 105) impluvia, mitra ac pastoralis indutus pingendus foret? Hinc supponit ante omnia, ipsos Apostolos Leviticis Sacerdotes imitatos ac mitra usos esse, ut pote quod de *Jacobo Alpha* affirmant Epiphanius hæ. 29. & 78, Hieronymus item de Script. Eccl. in Jacobo, de *Johanne* autem Polycrates apud Eusebium H. E. lib. X. c. 4. Ab Apostolis ad Episcopos cum munere mitram devolutam esse, memorat. Monachos vero Abbates ante undecimum seculum ne sacerdotium quidem, multo minus mitram, quæ *Regalis sacerdotis insigne* ex I. Petr. II. 9. Pontificiis appellatur, obtinuisse. Singulare quippe esse, quod Alexander II. Wratislao Bohemiæ Regi mitram, dum viveret, gestare indulserit, quodque veteres Neapoleos Reges cum corona virgam quoque, annulum, dalmaticam, mitram sandaliaque acceperint. Ex quo vero anno 1100 Paschali II. Pontifice, Concilii Pictaviensis Patres decreverunt (prout vel ex c. ut Abbates, de temp. ordin. patet,) ut Abbates & Decani & Præpositi, qui Presbyteri non sunt, Presbyteri fiant, aut prælationes amittant; facillime hic illic quorumvis ordinum Abbates a Pontifice pontificalium usum impetrarunt. Vitio id tamen eis vehementer verterunt seculo XII. *Petrus Blefensis* ac *Bernardus*, qui epist. 42. ad Henr. Senon. Episcopum: *Quis UNQUAM* (inquit) *probatorum Monachorum tale quid aut verbo docuit aut reliquit exemplo?* Consequitur hinc, Antonium splendido hoc capitis tegmine non fuisse usum, cum nec Sacerdos, nec Diaconus, imo ne Clericus quidem primæ tonsuræ fuerit. More autem ac idiomate Syriaco *Abbas* dicitur, h. e. Pater,

eo quod paterno honore reliqui monachi ipsum profecuti fuerint. Nihilominus picturas veteres, quæ Eremitam hunc mitratum sistunt, nequicquam mutandas esse, pronunciat Noster, tum quod plebi illis assuetæ, aliæ, accuratiores licet, absque scandalo obtrudinequeant; tum quod Antonius merito fruatur eodem jure, quo *Hieronymus*, qui eo, quod Romæ Ecclesiæ cuidam præfuit, a qua hodie alicui Cardinalium titulus est, cum insignibus pingitur Cardinalitii, quæ tamen anno demum 1244 Innocentius IV invenit. Eadem ratione Antonio, parenti, magistro, duci, exemplo monachorum omnium ac abbatum, insignia illa deberi, quibus successores ejus ex merito ornentur.

IV. *Canonici* nomen a *Canone* derivat, non quatenus *regulam* notat, quo pacto Canonicus regularis mira tautologia laboraret; sed quatenus significat *catalogum*, non librorum quidem sacrorum, aut virorum sanctorum ac canonizatorum, verum Clericorum, qui nomen alicui Ecclesiæ dederant, & pro ministerio suo partem seu sportulam ex oblationibus fidelium habebant. Unde Canonici, quorum apud Basilium mentio, Balsamone interprete, sunt *ii, qui in Canone numerantur, scilicet Clerici & Monachi*; Monachi puta, ad sacros ordines minores admissi, quod juxta *Decretum causa XVI. q. i.* iis olim non licebat. Hinc *Nicenum* can. 16: *Sacerdotes, aut Diaconi, aut generatim, qui sunt IN CANONE recensiti.* Confer *Antioch. c. 2. 6. 11. & Chalcedonense can. 2.* Qua de causa *Laodicenum c. 15. Cantores, & Turonense II. can. 20. Lectores* in Canonicorum numerum refert. Sicque nomina Clericorum, ordinibus sacris aut communione fidelium privari meritorum, Canone expungebantur, uti in Concilio *Agathensi* can. 2, & *Augustino* epist. 137 videre est. Competebat igitur Canonici nomen subdiaconis cæterisque minorum ordinum Clericis. Horum officium erat cantare, adeo ut hoc neglecto beneficio suo exciderent. Neque tamen hoc obstante, deridendum propinat Sarnellius Prælatum quendam, qui etymon Canonici a *canendo* deduxit. Uti vero iis verbum prædicare, ac sacramenta dispensare non licebat, sed solis majorum ordinum clericis; ita hisce cantu omnino interdicitur c. in sancta Romana dist. 92: contra vero ex iisdem solis episcopalis senatus legebatur, unde & senatus Papæ non ex Canonicis Lateranensibus, aut S. Petri in Vaticano, sed ex Cardinalibus, in Episcopos, Presbyteros ac Dia-

conos

conos distinctis, hodiernum constat. Successu vero temporis Episcopi *Canonicos* in confessus suos sacros adsciscere cœperunt, quapropter nec *Tridentinum* sess. xxiv. c. 12. Canonicorum collegio *Senatus Ecclesiæ* titulum negare voluit.

V. Docet, *Chorepiscopus* duum olim generum fuisse. Alii enim revera erant Episcopi, qui, cum sua sede ab hæreticis aut infidelibus expulsi essent, in aliam Diœcesin profugerant, ibidemque precibus ab Episcopo obtinuerant, ut ipsis committeretur *ἡσυχαστήριον* & cura non *χωράς*, terre, sed *χωρῶν*, villarum quarundam, utque jurisdictionem Episcopalem, non suo quidem, sed Diœcesani vice, nomine ac autoritate exercerent. Canone enim VIII *Synodi Nicenæ I Episcopis a propriis Ecclesiis dimotis* permittitur, ut alibi *Chorepiscoporum fungantur officio.* Huc spectant Canones octavus *Antiocheni*, & secundus *Barcinonensis II Concilii*, quorum illo *Chorepiscopis* Litterarum Canoniarum seu formatarum conscriptio, hoc Ecclesiarum consecratio permittitur. In concilio Cabilonensi c. 43. vocantur Episcopi vagantes, sine titulo, sine sede. Observat heic (post *Cyronium* L. 1. Obs. c. 13. & *Gonzalez* in l. V. Decretal. comm. in cap. 1. de privil.) eosdem *Chorepiscopos Scotos* vulgo dictos esse, quia multi id genus homines in Scotia commorabantur. Plerumque erant pauperissimi, cum idem de Episcopis ipsis pateat ex eo, quod in Chronico Archiepiscoporum Bremensium memoriæ proditur: *In Concilio Lateranensi erant a Papa consecrati Episcopi duo Angliæ & duo Scoti: unus solo equo venerat, alter pedes.* Idem *Chorepiscoporum* nomen dein sibi quoque vindicabant Presbyteri illi, qui Episcopi diœcesani vices in villis ac vicis gerebant, hincque in Capitularibus Caroli M. *vicarii Episcoporum*, in Concilio Laodicensi can. 57. *visitatores diœceson* salutantur; & de his Presbyteris intelligi oportet Canonem 3. Conc. *Rhégiensis*, C. 7. *Hispalensis II*, Canonem 27. *Parisiensis* sub Gregorio IV, & Ludovico habiti, Can. 44. Meldensis, quintum denique Canonem Concilii *Metensis*, ubi *Chorepiscopis* functionum Episcopaliū exercitio penitus interdicitur. Hinc in Concil. *Neocæs.* c. 13. & *Niceno I.* c. 8. iidem dicuntur, *presbyteri ordinati in locum LXX Seniorum*, comparanturque Archidiaconis ac Archipresbyteris nostri temporis in Concil. *Augustano* cap. 7. in principio. Prolixius de iis agitur in

S. Da-

S. Damasi ep. 4. al. 5. Leonis Epist. 86. al. 88. Gelasii I. Epist. 9. ad Episc. Lucania.

VI. Refellit censuram scioli, quem male habuerat, quod Sarnellius Episcopum quendam civitatis sua Pontificem compellaverat. Tuetur se effato Chrysostomi in Pl. XIII. Hereticum diaboloque similem esse, qui Pontificis nomine Episcopum defraudare ausit. Quid enim, inquit, si sanctissimum, si summum sacerdotem, summumve Pontificem appellassem? Nam cum omnes fideles sancti audiant, Rom. I. 7. XV. 25. 2. Cor. I. 2. Phil. IV. 21. 22. Act. IX. 13. quippini Presbyteri sanctiores sanctissimique adeo vocentur Episcopi? Sic sane epistolam inscripsit Liberius Papa: Dominis sanctissimis & Deo amantissimis universis Episcopis Liberius Episcopus in Domino salutem. Summi vero sacerdotis titulus, cui conveniat, Augustinus docet: Quid est (inquit) Episcopus, nisi primus Presbyter, summus sacerdos? lib. quæst. ex utroque mixt. q. 10. Denique notetur, quomodo de semetipsis loquantur Conc. Toletani VI Patres in exordio: Convenientibus nobis Hispaniarum & Galliarum summis Pontificibus. Nec angustæ dioceseos Episcopos augustiori ejusmodi titulo indignos esse Sarnellius contendit, ob istud Hieronymi ep. 85. ad Evagrium: Ubicunque fuerit Episcopus, sive Roma, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandria, sive Tanis, ejusdem meriti est & sacerdotii. Imo nec Titulares pejoris conditionis esse debere, Ludovici Card. Arelatensis suffragio probat. Tandem hæc, quam subnectit, observatio noratu digna videtur, Episcopos sæpe per antonomasiam Sacerdotes absque addito dici. Sic enim in officio S. Apollinaris Episcopi Ravennatis preces concipi solere: Deus fidelium remunerator animarum, qui hunc diem B. Apollinaris Sacerdotis tui martyrio consecrasti, &c. Econtra simplices Sacerdotes sine Sacerdotis titulo h. m. in Calendario Romano memorari:

14. Jan. Felicis Presbyteri & Martyris.

14. Febr. Valentini Presbyteri & Martyris.

30. Sept. Hieronymi Presbyteri & Confessoris & Ecclesie Doctoris.

VIII. Inquiritur in etymon Bugia, h. e. candelabri argentei facri, cui imponitur candela ardens, ubi Missa a Præsule decantanda est. Vocem Gallia oriundam esse censet Noster. Gallis enim bougie cerens est; hinc

hinc candelabro ipsi per meton. contin. pro contento nomen quasi-
tum fuisse. Facile nimirum in Italiam Latinamque linguam vocem
illam irrepere potuisse, cum plerique rituum sacrorum scriptores Gal-
li fuerint, sedesque papalis totis annis 71 Avenione hæserit. Faldisto-
rium vero (h. e. fellam plicatilem, ex qua Episcopus ad populum fatur,
alias dictam faldistolium, faldistolam, faldistolam; unde si Clarissimi Du
Fresne judicio standum esset, barbara hæc vox ex Germanorum Galtens-
stul originem duceret,) Sarnellius Paridem Grassum secutus, idem esse
conjectit, quod fandistorium, fandique locum significare, uti consistorium
locum consistendi.

VIII. Probat, Presbyteros virtute ac doctrina insignes, Præsulibus
suis in pretio debere esse.

IX. Quæstionem: an musica harmonica, tum vocalis, tum instru-
mental Christianorum templis eliminanda sit, ventilat, negandamque
censet, si gravis illa sit, devota ac modesta. Nec de originibus ejus
non agit. Et instrumenta quidem musica primis seculis inter Chri-
stianorum sacra penitus siluisse, agnoscit. At uti Deus (ex Theodoretii
sententia) ea hac fini templo suo in V. T. inferri jusserat, ne Judæi, si
suavissimi concentus desiderio tenerentur, haberent, cur ad gentilium
potius templa cum seductionis periculo itare vellent: ita, cum hære-
tici musica ad illiciendos infirmiores abuterentur, visum fuit, horum
debilitati aliquid dandum, nec illis hac in parte cedendum fuisse. Sic
nimirum Flavianus Antiochenus, Chrysostomus Constantinopolitanus,
& Ambrosius Mediolanensis Episcopi cum primis, cantibus cantus oppo-
suere, citharas citharis, veluti pila minantia pilis, (ut cum Nicephoro
Noster loquitur) inductique sunt expugnandis Novatorum artibus
chori castrorum.

X & XI. Totus est in corona clerica ad veteres canones refor-
manda, eamque non rasura modo, sed & tonsura indigere, prolixè dis-
putat. Unde in clericos illos censoriam virgulam stringit, qui, cum
capillos circumcirca tondere deberent, ne oculos, aures & collum con-
tingerent, illos nimium promittunt.

XII. Urget canones, quibus constituitur, ut clerici barbam aut
radant penitus, aut æqualiter tondeant. Refert hac occasione, quan-
ta malorum vis ex barba enata, doctissimum Cardinalem Bessarionem
opprefferit. Electus fuisset Papa, ni barba obstitisset, quam promif-
sam

sam & delicate pexam gerebat, quæque rituum Græcorum nimis renacem eum esse prodebat. Unde Cardinalis Avenionensis ad Collegas dixerat: *nondum barbam rasi Bessarion, & nostrum caput erit?* Imo cum Ludovicus XI Rex Galliarum Bessarionis barbam non sine scommate tetigisset, id adeo ægre tulit, ut ex Gallia Ravennam reversus d. 18. Nov. a. 1472 mœrore confectus obierit.

XIII. Rationem reddere nititur, cur die Viridum tredecim pauperum pedes lavet episcopus, cum duodecim tantummodo Apostoli fuerint. Altum de hoc dubio silent, quotquot Sarnellius vidit Rituum Ecclesiæ suæ mystagogs. Noverat tamen ex *Ruperti* de Div. Offic. l. V. c. 21. 22. duplicem olim pedum lotionem in Ecclesia viguisse. Primo enim pauperum pedes a Canonicis, post Canonicorum pedes ab Episcopo lotos fuisse. Illud Ecclesiæ nomine fiebat ad imitationem Mariæ, quæ Christum lavit & unxit: hoc vero referebat officium, quod discipulis Christus exhibuit. Hinc Sarnellio conjectura subnata, expertam fuisse Romanam Ecclesiam vertente tempore, unius dieculæ, tot aliis sacris actionibus insumi solitæ, spatium non sufficere ablutionibus duabus distinctis, ideoque binas illas in unam redegisset, ac statuisse, ut ab Episcopo XIII pauperes lavarentur, quorum primus Christi ab Ecclesia lavati, reliqui Apostolorum a Christo lavatorum personam sustinerent.

XIV. Usus, antiquitatem, genera *Bireti* seu capitii Clericalis fursus explicat.

XV. Agit de *Berretino* sive minori illo, arctiori nec ullis plicis contracto capitis tegmine, quod sub Bireto gestari solet. Mortalis peccati reum judicat, qui Missam celebraturus eo caput tegat, nisi a Romano Pontifice ipsi hoc quicquid est licentiæ, intuitu minus integræ valetudinis indultum fuerit.

XVI. Reliquas habitus secularium Clericorum partes, orarium seu stolam talarem, caligas, zonam, collaria & interularum manicas, pileum, calceosque cum cura considerat, & uti ad canonum normam confici debeant, differit.

XVII. De annulo Clericorum observationes suas affert. Meminit *annuli Piscatoris*, qui effigie Petri piscantis insignis, Papæ proprius est. Ex Petri Patriarchæ Antiocheni & Demetrii Archiepiscopi Bulgariæ epistolis concludit, Græcorum Episcopis annuli usum prohiberi. At Romanæ

Romanæ religionis Episcopis competere illum dicit, tum quod sponsi Ecclesiæ suæ audiant, tum quod infidelibus mysteria obsignare, fidelibus resignare debeant. Abbatibus vi privilegii illius permitti, quo Pontificalium usum adepti sunt. Protonotarii Apostolici titulares extra missam annulo licite utuntur, non item dum celebrant missam, nisi ille gemma destituatur. Clericis nulla dignitate ecclesiastica conspici, nullibi annulo uti licet. Annulus annulari dextræ digito in missa, extra missam indici ejusdem manus indi debet. Caterum *annulum aureum*, Jac. II. 2. memoratum, non digiti annulum esse putat, sed *fibulam auream*, qua vestis constringebatur, quo pacto Exod. XXVIII. dicitur: *stringatur rationale annulis suis*. Fibula enim aurea non nisi honoratissimis uti licebat, juxta *Josephum* Antiq. XIII. 18. 1. Macc. X. 89. XI. 8. XIV. 44.

XVIII. Quamvis in Concilio *Nannetensi*, *Arelatensi*, *Arvernensi*, aliis, Clerico permittatur, ut cum avia, matre, sorore, filia, nepte, uxoreque ad cælibatum conversa, communes ædes incolat, illicitum id tamen videtur Sarnellio, quia (uti dicitur *cap. inhibendum, extra de cohabit. cleric. & mulier.*) instigante diabolo etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperiatur, aut etiam in pedisequis illarum. Confirmat id multis Patrum dictis, e quibus & hoc, sed *ἀδελφότης*, est: *erga sexum fragiliorem charitatem exercendam, uti erga animas in purgatorio, quibus auxilium feratur, sed minus.*

XIX. Probat, Sacerdotem qui ante mediam noctem cœnavit, etiam si postea non dormiverit, licite celebrare missam mane sequenti. Multam heic lucem affundit *capitulo, si constiterit, extra, de accusationibus*, monstratque Davidem illic memoratum, non quod post pernoctationem, sed quod post crapulam ac noctem in publica taberna transactam missam celebrasset, beneficio suo ecclesiastico excidisse.

XX. Respondet ad quæstionem: *an festivi frondibus templorum porta ornanda sint?* Tertullianus de Corona militis c. 13. & de Idol. c. 15. ritum illum a gentilibus mutuo acceptum damnare videtur. Reget Sarnellius, multa vigente Ethnicismo prohibita fuisse, ne gentilibus Christiani consentire viderentur, quæ sublato illo, in honorem Dei tuto ac licite fieri cœperint. Multos etiam gentilium ritus in majorem Dæmonis confusionem gentilibus ereptos, a superstitione purgatos, mysticaque significatione donatos fuisse; id quod omnibus illis

exemplis illustrat, quibus Protestantes ipsi, Romam hodiernum ethnificare probaturi, uti assolent. At magis reverenter de iis sentiens Sarnellius fundamenti loco illa ponit, eandemque de frondibus festivis sententiam ferri postulat. Ac hæc quidem hætenus.

PETRI LEMÉE IN PRINCIPE GALLIARUM Senatu Cognitoris, Forensia quædam Opuscula, Nicolai Lemée, filii, in eodem Senatu Causarum Patroni notis illustrata.

Parisiis, apud Nicol. le Gras, 1686, in 8.

Libellum hunc non ita pridem ad manus nostras delatum, utut de Leo multa nobis dicenda haud sint, vel ideo tamen tacere nolimus, ne quis audito forsitan ejus titulo ignoraret, quid rerum in eo continetur aut pertractetur. Cæterum si plane silentii peplo ipsum involvere maluissemus, in promptu nobis excusatio fuisset: cum editor ipse in præfatione protestetur, se non adeo in lectoris gratiam hæc in lucem prolata voluisse, quam quidem ut familiæ saltem suæ gratum quid præstaret, ac præsertim fratri Enemundo Lemée, quem instanter id efflagitasse ait, ut hæc quasi domestica vitæ, morum, casuum & fortunæ parentis communis epitome extaret: ac in fine annotationum contestatur, sese id totum Francisco Lemée, uni charo sibi filio superstiti in æternum virtutis avitæ monumentum consecrasse. Quam bene tamen insimul de hisce parentis opusculis posthumis senserit dictus editor Nic. Lemée, exinde apparet, quod fatetur, se, cum eadem nuper nactus perlegisset, tanti ea ponderis ac momenti esse judicasse, ut se non modo hereditatis interversæ reum, sed & filiorum ingratisimum crediderit, si hæc situ aut tinea consumi pateretur, nec in publicam proferret lucem. Jam de opusculis hisce eorumque tenore ut paucis agamus, sex ea in universum sunt: inter quæ 1, 3, & 4 ejusdem fere sunt argumenti; libelli nempe supplices ad supremum in Gallia senatum seu Parlamentum ejusque Præsidentem directi ab autore Petro Lemée, pro impetrando munere cognitoris seu procuratoris, quod longissimo tempore ac vicennii fere spatio ambiit; ubi inter alia pro se allegat, quod majores sui ad tritavum usque, inde ab his centum annis, cognitioni forensi seu officio procuratorum continua

nua serie operam navarint. Secundum in ordine epistola gratulatoria est ad Hieronymum de Haqueville, cum in senatus istius principem inauguraretur. Quintum exhibet orationem ab ipso in Senatu habitam ad obtinendum salarium a cliente quodam promissum ac deinde negatum: ac sextum denique brevem expostulationem de calumnia auctori a malevolo quodam collega facta. Univerſa hæc opuscula filius editor subjectis notis aut ornare aut illustrare dignatus est, quibus haud obscure ostendit, se non in bonorum autorum lectione minus, quam fori tritura versatum esse. De cætero libellus ob stylum non inelegantem lectu haud ingratus est, e quo præterea unum alterumve enotari poterit, quod ad forensis historiam ac consuetudines regni Gallicani faciat; v.g. quod ibi locorum togatæ advocatorum militiæ nemo adscribatur, nisi qui juris Romani studio triennium, Gallici vero annum impenderit; quod procuratio forensis Edicto a. 1639 9. Januarii demum venire cœperit, cum antehac merito solum ac labori concessa, nec ut alia Galliæ officia venalis fuisset; quod Medicorum filii dimidium solum temporis alias statuti Medicinæ studio locare teneantur; quod anno 1677 regia constitutione imperatum fuerit, ut omnia Advocatorum nomina, qui per tempora præscripta juris cognitioni rite incubuissent, albo cuidam inscriberentur, & quotannis redeunte Senatu recenserentur ac publicarentur, ad arcendos eo melius indoctos ac inhabiles, ne ulterius irreperant; narratur tamen insimul, salubrem hanc jussionem hætenus effectui nondum esse datam. Denique monendum est, tertium ex opusculis prædictis non Latino, ut reliqua omnia, sed Gallico sermone scriptum esse; quod vel ideo rejici non debuisset ait editor, ut autorem non minus eleganter Gallice, quam Latine scripsisse lector comperiret: universa tamen etiam in Gallicum idioma translata esse, ex præfixo Censoris testimonio discimus.

LE VRAI SYSTEME DE L' EGLISE &c.

id est:

D. Petri Jurieu Verum Systema de Ecclesia & Analyſi fidei.

Dordraci apud Th. Goris 1686 in 8.

Systema hoc in tres libros divisum est, quorum primum in Actis Sauperi mensis pag. 142 & sequentibus enarravimus, de reliquis nunc promissi memores acturi. *Libro* itaque *secundo*, capitibus XXVI de autoritate Ecclesiae & Synodorum tractatur, & ostenditur, infallibilitatem sive veritatem infallibilem expectandam non esse ab Ecclesia, quia in universali, ut ipsi Pontificii statuunt, non in particulari quaerenda esset. Romana autem Ecclesia (ait Autor) nunquam probavit, neque probare potuit, se esse universalem, & condemnandi alias jus habere; imo a Graeca & aliis vicissim condemnatur. Infallibilitas itaque non est essentialis conditio Ecclesiae, neque universalis, neque particularis; sed ex gratia divina contingit, aliquam ab erroribus puram esse. Porro universalis Ecclesia judicare & decidere non potest, neque congregationem habet, neque tribunal: quis enim monstrare potest universalis Ecclesiae decretum? Post schisma illud magnum inter Latinos & Graecos, in confesso est nullum fuisse. Antea jam Euty-chiani & Nestoriani separati erant, in quorum coetibus simpliciores, qui errorem doctorum non capiebant, salvatos esse, nequit negari. Concilium *Nicenum* majori jure, quam ullum aliud universale dici potest; neque tamen tale erat. Multae enim Ecclesiae *Novatianorum* in Oriente, & *Donatistarum* in Africa, vocatae ad id non fuerant, quae tamen non in dogmatibus, sed in disciplina dissentiebant. Equivocum itaque est, cum dicitur: *Ecclesia docet, praedicat, instruit*. Hac enim omnia non ab universali, sed particulari fiunt Ecclesia, quae falli & fallere potest. Itaque Christianis licet Ecclesiarum decisa examinare, & ab iis, si erronea sint, dissentire; sicut Athanasio uni licuit, ab omnium Ecclesiarum orientalium, *Arianismum* sequentium doctrina discedere. Interim pro Ecclesiae universalis decreto quodam haberi potest, omnium, licet dissentientium circa quaedam, coetuum *Græcorum, Latinorum, Protestantium, Abyssinorum, Armeniorum, Nestorianorum, Russorum*, universalis in praecipuis dogmatibus consensus, (exclusis Socinianis, & Fanaticis, quorum dissensus obstare huic universalitati non potest). Illi consensui intra certos fines infallibilitas annexa est, & regulae *Vincensis* *Lirinensis*, interque eas temporis perpetuitas maxime locum habent. Hac enim deficiente nihil agitur, etsi plurium coetuum consensus doceatur. Sic frustra allegari, ait, circa *transsubstantiationem* consensum hodiernorum Græcorum aut aliorum, nisi probetur, dogma illud

gma illud ab Apostolorum tempore per omnes Ecclesiae aetates obtinuisse. Sed consensum in dogmatibus ex Scripturis ortum, & ratione temporis, loci & personarum universalem, infallibilitatem facere, v. g. in articulis *de divinitate Christi, de trinitate personarum, de redemptione, de satisfactione, de peccato originis, de creatione, de gratia, de immortalitate animae, de aeternis peccatorum poenis*; & sic *Socinianorum* reprobationem manifestam esse; neque enim hos unquam demonstrare posse coetus fuisse, qui sua dogmata professi sint. *Cerinthum* enim, *Artemonem, Paulum Samosatenum, Photinum*, aliosque nunquam quatuor hominum millium coetum facere potuisse. Deum utique non ita deferuisse Ecclesiam universalem, ut unanimiter a veritatibus istis capitalibus deficeret, & creaturam pro Deo adoraret. Putat itaque Autor, hunc verum esse characterem articulorum fundamentalium & ad salutem necessarium, quod nempe unanimiter a Christianis credantur, aut unanimiter rejiciantur. Postremum hoc tamen restringit ad errores, qui fundamentum penitus tollunt; nam qui per superadditamenta illud infirmant, non semper ab omnibus rejici fatetur, permittente hoc Deo, quia in coetu erroribus additis corrupto nihilominus aliqui certo modo & tempore salvari possunt, quod in erroribus primae classis fieri nequit. His ita (*cap. I.*) praemissis, de potestate conciliorum tractat (*cap. II.*) eo tamen nomine censendos esse non putat conventus Apostolorum; neque concilia ab his instituta esse concedit. Tria autem conciliorum quasi officia seu functiones esse asserit, (1) ut de controversiis definiant, (2) ut disciplinam constituent, (3) ut excommunicent sive anathematizent. *Primum* facere, ut consultores religionis peritos; *alterum* ut legislatores; *tertium* ut judices compromissarios. Ut *consultores*, errare posse, nec jus habere, ut fidei articulos constituent; ut *legislatores & judices*, non magis infallibiles esse, & auctoritatem habere a populo, qui per modum confederationis si ve associationis decretis ejus, in qua vivit, Ecclesiae particularis se submisit. De *excommunicatione* pluribus agit (*cap. III.*) eamque juste fieri censet contra eos, qui disciplinae in Ecclesia sociata constitutae repugnant, aut alia docent, quam quae recepta sunt. Explicat etiam, quale obsequium decretis conciliorum debeat, & quis anathematismatum effectus sit, utque non semper salutem homini auferant. Interim etiam injustis decisionibus, si fundamentum religionis non destruant,

tutissimam, *attentionis & applicationis* veritatis revelata, quæ fidem, accedente Spiritu S. gratia, operetur. Econtrario viam autoritatis *cap. XXIII.* impossibilem & ridiculam esse ostendit, Deumque pati & velle dicit, ut eo quem descripsit modo, etiam sua verba examinentur, idque Christum iussisse, Judæos vero & paganos præstitisse, imo neminem quantumcunque simplicem, ne in Pontificia quidem Ecclesia, sine omni examine sola autoritate motum, credere. Perpetuo itaque sophismate ludere, qui autoritatē cum ministerio Ecclesiæ confundunt; credi enim *per ecclesiam*, sed non *propter ecclesiam*, docente illa, non absolute jubente. *Cap. XXIV.* adversariorum testimonio probat, infideles ad Christianismum se convertentes non per autoritatem, sed per examen ad fidem pervenire. Graviter hac occasione conqueritur de modo violento, quo in Gallia nuper ad conversionem processum est, cum via examinis per librum Episcopi Meldensis, nihil amplius efficeret. De fide puerorum, an ex autoritate parentum, qui Ecclesiam repræsentent, an ex informatione producat, disputat & *cap. XXV.* characterem veritatis internum sive assensum mentis, parvulis catechumenis tribuit, eumque assensum ex systemate articulorum, non ex singulis nasci docet, neque vero fidem illorum ab autoritate dependere. *Cap. ult.* respondetur ad argumentum, quo imputatur Protestantibus, quasi ex eorum sententia sequatur, esse tempus, in quo Christianus de veritate Evangelii dubitare debeat; quia scilicet nemo autoritati dicentis sive Ecclesiæ, sed Scripturis credere teneatur, itaque ante lectam Scripturam certus esse de veritate credendorum non possit. Negat enim lectionem & examen tale requiri, quale adversarii fingunt, & ostendit ante lectionem jam compendium aliquod doctrinæ Christianæ discipulis propositum esse, ut adeo instructio minime incipi debeat ab articulo, *credo ecclesiam*, sed, *credo in Deum*.

Liber tertius adversus Nicolii librum primum & tertium dirigitur. Monet Autor *cap. I.* Adversarium dum difficultatem examinationis articulorum fidei urget, minime pro Pontificia Ecclesia, sed solum pro hæreticis & atheis aut paganis laborasse. Indicat (*cap. II.*) non rejici a Protestantibus autoritatem ministerialem Ecclesiæ; negat opus esse simplicibus, ut distinctioem inter libros Canonicos & Apocryphos exacte sciant; negat porro a simplicibus requiri, ut confessiones Ecclesiarum a doctis conscriptas intelligant. Notat iterum divinitatem

nitatem religionis non seorsim ex uno, sed ex syntagmate & nexu articulorum percipi (*cap. III.*) Disquiritur etiam de necessitate miraculorum, & statuitur non tam ad probandum, quam ad excitandum facta; nec necessarium esse, (*cap. IV.*) ut simplices de fidelitate versionum Biblicarum certi sint. Per viam assensus, (supra Lib. II. expositam) certitudinem religionis simplicibus acquiri statuit, (*cap. V.*) eisque confusam notitiam idem præstare, quod doctis distinctam & accuratam: articulos rationi incomprehensibiles, v. g. *Trinitatis, incarnationis*, in complexu & syntagmate aliorum facilius percipi & credi. Aliud esse veritatem ipsam credere, quod simplices faciunt; aliud scire & credere ejus probationes & testimonia. Vehementer improbat (*cap. VI.*) durissima adversus Scripturæ intellectum Nicolii dicta, illumque, quatenus ad salutem sufficiat, simplicioribus non deesse statuit. Rejicit, quæ de *Socinianorum* contradictionibus objecta fuerant. Addit (*cap. VII.*) quæ sit inter hæreticorum & fidelium persuasionem sive assensum differentia, & ut hæc a gratia divina dependeat. Monstrat (*cap. VIII.*) illusioni per autoritatem Ecclesiæ non occurrere, & quid intersit inter articulos necesarios & non necesarios. Adducit ex *præfatione versionis Nov. Test. a Jansenistis* editæ, eximium pro Scriptura ejusque lectione populari testimonium, & *cap. IX. & X.* deducit, quod simplices & piæ animæ absque autoritate Ecclesiæ cognoscere possint, quæ ad salutem necessaria creditu, quæque non sint. Monet hanc articulorum distinctionem reformationis tempore ignotam fuisse; simplices vero etiam tunc cognovisse damnabiles in Papatu errores, (*cap. XI.*) De trita illa ex Augustino circa analysin fidei objectione, & quatenus ille ad autoritatem Ecclesiæ respexerit, prolixè & erudite agitur (*cap. XII. & XIII.*) omnibusque adversariorum oppositionibus respondetur. Postea (*cap. XIV.*) vera unitatis ecclesiasticæ idea repetitur, doceturque internis illam vinculis essentialiter contineri, *unitate fidei, professionis sacramentorum, & ministerii legitimi*, cui per accidens solum accedant *communio externa, consensus in dogmatibus non essentialibus, forma regiminis, consociationis, legum, discipline antistitum*; rejicitur vero externum illud sub capite visibili, id est Pontifice ligamentum. Inde (*cap. XV.*) veros schismaticos esse asseritur, qui in fundamento errant & sacramenta rejiciunt, aut ministerium tollunt. Cæteras scissuras particulares esse, quæ unitatem fidei sive vincula Ecclesiæ universalis non rumpant.

Monstratur etiam, separatione a Papatu facta opus non fuisse, ut majores Protestantium ad alium cœtum, v. g. *Græcum*, sese associarent, sed jus habuisse, ut salvis vinculis essentialibus, cœtum pro arbitrio constituerent. Ita (*cap. XVI.*) non requiri ait, ut cœtus talis numerosus & late diffusus ac visibilis sit; hanc enim qualitatem universali Ecclesiæ, non particularibus competere. Additur in Papatu latere multos, qui erroribus ejus non adhæreant. (*Cap. XVII.*) exprobrationi novitatis respon- detur; novam enim non esse Protestantium ecclesiam, sed novam conso- ciationem, cui nec fides nec pietas desit. (*Cap. XVIII.*) dicitur non fuisse necessarium, ut reformatores absolutionem ab erroribus suis in Pa- patu, obtinere publice debuerint, & quo jure, ordinario aut extraordi- nario, vocationem suam adepti sint aut exercuerint; modum extraor- dinarium fuisse ostenditur, & (*cap. XIX.*) populum jus habuisse con- stituendi ministros. (*Cap. XX.*) statuitur, ordinationem non esse de es- sentia ministerii, non magis ac coronationem & unctionem de essen- tia regię potestatis, & ex Eusebii *Hist. Eccl. lib. IV. c. 19.* adducitur lo- cus, per quem patet laicos prædicandi jus habuisse. Additur, electio- nem ministrorum hodie successisse juri, quod Levitæ habebant ex na- scendi sorte. (*Cap. XXI.*) de jure clavium Ecclesiæ competenti agitur, explicato loco Augustini, ab adversario (ut adducitur) violenter perva- so. (*Cap. XXII.*) legitima ordinatio ministrorum in regimine presbyte- riali asseritur, & de distinctione inter episcopos & presbyteros tracta- tur, eamque necessariam non fuisse ostenditur, item quale officium Præsidentis inter presbyteros fuerit. (*Cap. XXIII.*) respondetur ad im- putationes schismatis, & speciatim Novatianismi, & in Papatum retor- quetur eadem schismatis culpa, ob cultum imaginum & sanctorum, ali- osque multos articulos, in quibus a veteri Ecclesia discessisse, & nova dogmata induxisse monstratur. (*Cap. XXIV.*) de *invocatione san- ctorum* pluribus disquiritur, ut tolerabilis nec idololatrica fuerit priori- bus seculis, postea vero quindecim aut viginti punctis aucta & diversa in Papatu exercita fuerit, & adhuc exerceatur. Rejicitur denique (*cap. XXV.*) jactata unitas Romanæ Ecclesiæ, vinculis callide nexis sustenta, quorum loco sufficere dicitur Protestantibus Scriptura sacra, in iis quæ ad fundamentum pertinent, satis clara. Adfertur exemplum articuli de *satisfactione Christi*, adversus *Socinianos*.

Appendix operis continet reflexiones sive animadversiones in Li-
brum

brum *Ludovici Ferrandi Parisiensis*, quem sub titulo *Responsi ad Apolo- giam pro Reformatis*, sive *contra Historiam Parallelam* edidit, quemque nos *Actis Anni 1685. mens. Decembr. p. 565.* inseruimus. Brevis est in animadversionibus hisce Autor clarissimus, tum quod odisse se dicat duplicas triplicasve, quia continuatæ disputationes in cavilla degene- rant; tum quod pauca ad scopum scripserit Ferrandus, ommissisque ad quæ maxime respondere debuisset, in locos communes divagatus, & innumeris allegationibus lectionis suæ copiam ostentans, ea tractaverit, de quibus vix quærebatur. Interim quæ pagellis quindecim adversa- rio objicit, non parvi sunt acuminis aut momenti. Duo aut tria saltem paucissimis indicabimus. Ad locum Augustini, ubi damnabile esse di- cit monialium non conjugium solum, sed & cogitationem de conjugio, monet vocem *damnationis* raro de æterna damnatione intelligendam esse, sed culpam significare, pœnitentia scilicet expiabilem, sicut *negligentia*, quod de viduarum nuptiis agens nominat Paulus 1. Tim. V. 12. Sed hæc grammatica videri possit disputatio. Alia de bona fide & hone- state movetur, occasione loci Hieronymi a *D. Jurieu* adducti, de virgi- nibus ita loquentis: *aperte dicendum est, ut aut nubant, si non possunt con- tinere, aut contineant, si nolint nubere.* Regesserat enim Ferrandus, nihil de nuptiis, sed tantum de precibus, ad quas recurrere debeant virgines, scri- psisse Hieronymum. At hunc ipsum ejus locum a Ferrando allegatum esse indicatur, Mendacii sive imposturæ crassæ incusaverat Apologistam *Ferrandus*, quod de *Ignatio Lojola* scripsisset, carceri eum fuisse inclu- sum, & vix pœnas magistratuum effugisse. Jam vero ex *Orlandini* Historia Jesuitica testimonia adducantur, ex quibus manifestum est, revera id Ignatio tum *Salmanticæ* & *Barcinone*, tum *Parisiis* contigisse. Ad Au- gustini sententiam, qua rigorem Imperatoris adversus Donatistas pro- bat, respondetur, jus illam facere, aut per eam, quæ in Gallia violenter gesta sunt, excusari & justificari non posse, & Ferrandum supplicia dissua- dentem, & tamen legitima esse, (quia jam præviderit, quæ mox secutæ sunt, Reformatorum persecutiones) pronuntiantem, iniquum & sub- dolum esse. Atque hæc sunt, quæ ex præsentī opere excerpta du- ximus, nulli dubitantes, inter hæc etiam repertum iri, quæ diligenter & a nostratibus Theologis mereantur expendi.

ACTA ERUDITORUM
DE IPSA NATURA DISQUISITIO AD

Amicum: Authore R. B. Nobili Anglo Societatis

Regiæ Socio. Ex Anglico in Latinum traducta

a D. A. M. D.

Londini apud Johannem Taylor, 1687. in 12.

Illustris gente & meritis in philosophiam experimentalem Robertus Boyle, miratus eorum neminem, qui acute de Naturæ operibus hoc seculo egerunt, de ipsa Natura scripsisse, dignam suo summo ingenio existimavit materiam, si notionem Naturæ veterem confusam & obscuram excuteret, ac rectam ejus loco constitueret. Summam hujus utilissimi tum philosophiæ tum medicinæ studii, per sectiones, quibus constat Disquisitio, exhibemus.

Per primam sectionem *duas accusationes* removet, *unam* quod oppugnans naturam ingratus erga matrem filius esse videatur; *alteram*, quod communi opinioni omnium contraeat.

Secunda octo vocis Naturæ acceptiones vulgares enumerat, eisque magis claras voces aut locutiones surrogat.

Tertia (1) Aristotelicam Naturæ definitionem accusat ut obscuram, eaque non comprehendentem, quæ ejus sectatores ad ideam aut notionem ejus referunt, puta, *an Natura sit substantia, an accidens, aut si substantia, an corporea, an immaterialis; omnia illam, quod ajunt, facere sapientissime, viis maxime compendiosis agere, a fine nunquam aberrare, vigilare ne magno universi incommodo vacuum contingat*, & multa alia (2) Rationes proponit, ob quas Autor nobilissimus vocis Naturæ usum frequentiore vitet, tum quod sit summe ambigua, ac proinde scripta non pauca densis involvat tenebris, tum quod in sacris literis nusquam usurpata eo sensu legatur. Quo posteriori argumento utitur non eo consilio, ut controversiæ de auctoritate Scripturæ in physicis speculationibus se immisceat, sed ad præoccupandum præjudicium, quo quis in religionem peccare eum forte existimet, qui naturæ vocem adeo aversetur.

Quarta ex variis axiomatibus & epithetis, quæ Naturæ vulgo adscribuntur, collectis, ejus notionem vulgarem hanc esse oportere colligit: *Natura est ens sapientissimum, quod nihil facit frustra, quod sine suo*
non

non excidit, quod facit optimum semper inter ea, quæ fieri ab ipsa queunt, idque præstat per vias maxime rectas & brevissimas, neque redundans in superfluis, neque deficiens in necessariis, unicuique operum suorum sui conservandi inclinationem ingenerat, utque in microcosmo, homine scilicet, morborum ipsa curatrix est, sic in macrocosmo, mundo nempe, ejusdem conservandi gratia abhorret a vacuo, quo efficit horrore ut quadam corpora privatas contra inclinationes bonumque, boni publici causa agant. Fatetur nihilominus dubitationem sibi natam, an nomine naturæ ens reale existens in natura sibi imaginari debuerit, an notionalem tantum entitatem quandam, fictitiis iis vocibus cognatam, quas excogitare homines, ut res simul multiplices unius vocis quasi compendio exprimerent; v. g. cum nominant facultatem concoctivam, suctionem & talia. Hoc posterius si assumatur, pronunciat, nullum aliud ab eo, quod homines naturam vocant, redundare ad Philosophum emolumentum, quam quod quidem aliquod inde sermonis compendium oriatur, sed quod ad rem aut causam ejus declarandam prorsus nihil juvet. Quare aptiorem Naturæ conceptum suppeditaturus Auctor, prædistinguit illam in *Universalem & Particularem*. Naturam *Universalem* aggregatum appellate corporibus mundi formam constituentibus, consideratum ut principium, cujus vi agunt patiunturque, conformiter legibus motus ab Auctore Naturæ præscriptis. Quæ ita exponit: *Natura in genere est effectus quidam materiae universalis, aut substantiæ corporeæ universi, spectata ut in præsentem mundi structuram & constitutionem efformata, qua omnia, ex quibus constat, corpora apta fiant, quæ agant in se mutuo, patianturque a se invicem juxta motus leges*. Ei Naturæ *Universali* subordinata *Particularis* est conventio quadam mechanicarum affectionum, molis puta, figuræ, ordinis, situs, texturæ, motus localis, mechanicarum scilicet affectionum partium sive sensibilium sive insensibilium, quibus particulare quod constat corpus, in particulari specie, aut denominatione constituatur, quatenus harum omnium affectionum concursus consideratur ut principium motus & quietis, mutationumque eo in corpore. Istas geminas notiones brevius expressurus, generalem naturam vocat cosmicum mechanismum, h. e. complexionem omnium mechanicarum affectionum, figuræ, molis, motus, &c. ad materiam magni mundi systematis pertinentium; particularem naturam appellat individuum corporis mechanismum, aut corporis mechanismum h. e. essentia-

sentialem modificationem, quo nomine complexionem omnium mechanicarum affectionum in particulari corpore mundi hujus collectarum intelligit. Ac ne miretur aliquis, in descriptione modo allata, hujus mundi fabricam quasi partem fieri notionis naturæ, licet Philosophi plerique æque ac alii loquantur de ea ut plastico omnium corporum mundanorum principio, quasi scilicet corpora hæc ab ipsa fierent, quæ propterea opera naturæ vulgo dicuntur, mutationesque in illis observatæ phænomena naturæ; ait, nihil causæ esse, cur ullum ens architectonicum, si a DEO discesseris, mundi formationi prævium agnoscamus. Ad quod magis declarandum addit, quo modo mundum a DEO factum ratio nostra verosimiliter sibi imaginetur. Ostenso igitur, Naturam ab ejus cultoribus, DEI cujusdam aut certe Semidei loco haberi; antequam rationes indicet, ob quas sibi notio seu res ipsa non minus displiceat, quam frequentior nominis usus, in luculenta Dissertatione præmissa aperit fontem, ex quo tum polytheismus, tum naturæ apotheosis emanarunt, fuisse, quod gentes res corporeas, ac sæpe etiam inanimatas, ut Solem, Lunam & alias stellas contemplatæ sint, tanquam sensu intellectuque præditas, Naturæque & aliis entibus, sive veris sive fictis, ea attribuerint, quæ soli DEO conveniunt.

Sectione V, rationes profert, quibus impulsus Naturæ notionem communem deseruit. *Primam* petit ab insufficienti probatione; *alteram* ab ejusdem superfluitate; *tertiā* ab obscuritate; *quartā* a periculo religioni Christianæ impendente, dum ea, quæ DEO tribuenda erant, ad imaginarium ens, scilicet ad Naturam, veluti ad eam quandam transferuntur; *quintā* tandem ab inconvenientia cum phænomenis quotidianis, e quibus exempli loco proponit ascensionē aquarum in antliis fuctoriis, atque earundem in irrigatoriis hortulanorum vasculis sustentationem; corporum gravium ad terram descensum, levium ascensum; anomalias, tum quæ in majoribus etiam universi corporibus accidunt, nimirum terræ motus, diluvia, pestem, cœlestes cometas, maculas in Sole, & alias tales, tum quæ in animalibus ac in hominibus contingunt, quos pilo suffocari sæpe permittat natura illa, quæ vacuum tanto conatu amoliri perhibetur. Quibus inserta est consideratione dignissima resolutio quæstionis, an mundus creaturæque eum componentēs, tam perfectæ sint, quam esse possint?

Sectio VI. diluit argumenta in Naturæ defensionem ducta (1) ab appe-

appetitu corporibus innato locum naturalem, ex quo exciderunt, recuperandi, & in statum naturalem, quem amiserunt, redeundi; quem appetitum afflictum esse rebus inanimatis asserit; (2) a distinctione motus in naturalem & violentum, quam adeo perplexam esse monstrat, ut propter eam naturæ notio vulgaris admitti non debeat; (3) a criticis, quæ quibusdam in morbis contingunt evacuationibus, mirisque naturæ conatibus, ut noxios, quibus opprimitur, expellat humores. Quod argumentum cum magni momenti videatur, Autor nobilissimus in eo diluendo pluribus occupatur. Probat autem crises illas non adscribi debere naturæ seu intelligentiæ cuidam, quæ quasi invigilans ægrotantis valetudini, peccantis materiæ copiam, quam tutissimo potest modo, e corpore ægri extrudat, sed sapientiæ ac ordinariæ DEI providentiæ, quæ se prodit tam mechanismo mundi majoris, quam mechanismo minoris seu corporis humani, juxta præsentem ægri constitutionem spectati. Non negat tamen, DEUM interdum peculiari & occulto modo intervenire in ordinario crifum eventu.

Sect. VII. Axiomata illa generalissima, ubique in Philosophorum scriptis usurpata, ex quibus receptam Naturæ descriptionem componebat Sect. IV. juxta principia mechanica explicat, ac inter cætera de vacuo ac natura morborum medicatrice doctissime disserit.

Sect. VIII. rursus inculcat, naturæ receptam notionem esse deferendam, aut saltem non præferendam mechanicis principiis, ex quibus varia phænomena clare explicari possint. Hinc *de hypotheseos hujus & totius dissertationis utilitate* agit, tum in philosophia naturali, tum in religione. In *Philosophia naturali*, ut ejus cultores partim abstineant, ubi possunt, ab ambigua naturæ voce, partim discant, quam inepte & instar rusticorum, Philosophi phænomena corporea ad naturam referre sint contenti. In *Religione* (1) ad cohibendum non solum gentiles, nimia naturam veneratione prosequentes, sed etiam Christianissimi professores quosdam, interque eos Hobbiū ejusque discipulos, qui impios gentilium errores sub novorum nominum tegmine nuper induxerunt. (2) ad defendendam divinam providentiam contra eos, qui eam audacter condemnant ob anomalias quasdam physicas, cujusmodi sunt monstra, terræ motus, inundationes, ignium eruptiones, fames &c. Nam juxta philosophiam mechanicam, *primo* DEUS tanquam agens maxime liberum, mundum creavit, non neces-

sitate, sed voluntate libera; *secundo*, magnum & mirabile mundi atomaton, subordinatasque ejusdem machinas, varios in scopos condidit, quorum quidam spectent præcipue ad corporeas, aliæque ad rationales creaturas, quorum quidam rationi nostræ pateant, quidam sint impervestigabiles; *tertio*, res ita ordinavit, ut & ipsius opera & actiones signacula quædam attributorum ipsius forent, quibus intellectus sapientiam divinam discerneret; *quarto*, mundum eo modo fabricavit, iis facultatibus instruxit, atque ejus inter partes constantes generalesque constituit leges ejusmodi, quæ propositis ipsi in mundi creatione consiliis melius congruerent, easque leges catholicas, particularesque partes ac corpora ita sibi invicem subordinavit, fabricæque magni systematis mundani originali, ut in omni particulari casu tamdiu tantum privatis ejusdem portionibus consuleretur, quamdiu earum bonum constitutis a Deo catholicis in universo legibus congrueret, finibusque quos ipse sibi in eo fabricando proposuit, qui bono particularium creaturarum præferendi sunt. Hinc si miracula seponantur, eaque exempla, in quibus providentia magni rectoris universi negotiorumque humanorum specialiter intervenit, rationi conformiter dici potest, Deum cum infiniti sit intellectus, cui omnia simul & semel præsentia sunt, vidisse quid ex legibus ab ipso statutis secuturum foret in omni, quæ esse potest, earum combinatione, atque in omnibus creaturarum circumstantiis. Hæc autem omnia contemplatus cum constituisset corporea inter opera generales statasque motus leges, sapientissimis suis finibus conformes, consonum ipsius sapientiæ videtur præferre, exceptis casibus modo dictis, catholicas leges altioresque fines subordinatis quibusdam, uniformitatemque regiminis, mutationi ejusdem pro quovis rerum eventu. Non debuit itaque a generalibus legibus primum sapientissime constitutis recedere, ut particularium quarundam bono consuleret, aut quasdam anomalias præveniret, cujusmodi sunt terræ motus, inundationes, fames &c. Quæ quidem omnia ipsis creaturis noxia sunt, eaque ipse, quæ futura prævidit, ut eclipses Solis & Lunæ, imbrium in mare atque arenosa loca prolapsum, vi originalis rerum dispositionis futura prævidit, & decrevit seu permisit, utpote congrua cuiuspiam sapientissimorum finium, quos sibi proposuit, qui vel ut Creator Conservatorque universi, vel ut Rector creaturarum rationalium fines sibi proponere poterit, five

sive physicos, sive morales aut politicos, quorum plurimi uni forte Deo noti sunt: unde varia phænomena, quæ anomalix nobis videntur, existimare debemus maxime esse congrua secretis iis finibus, de quibus cæci nos mortales idcirco pronunciare non debemus. (3) & ultimo non minimam annotat utilitatem religionis, ut homines inducat ad solvendas Deo directe laudes, gratiasque, tanquam vero & soli creatori Solis, Terræ, aliarumque creaturarum, quæ vulgo *Nature* opera dicuntur.

Quemadmodum igitur in aliis omnibus scriptis, ita & in hoc Illustris Anglus multa dixit, ad promovendam solidam philosophiam. Quare nos cum Interprete hujus libelli Anglice scripti Latino, eidem vitam a Deo precamur diuturnam & valentem, ut a sublimi ipsius ingenio progressus philosophia majores indies capiat.

*WOLFERDI SENGUERDII PROFESSORIS
Lugdun. Batav. Philosophia Naturalis, Editio
secunda, priore auctior.*

Lugd. Bat. apud Daniel a Gaesbeck, 1685, in 4.

Cum elegans hoc opus primum prodisset, ejus contenta enarravimus in *Actis nostris anno 1682 mense Martio pag. 83*. Id merito suo ita placuit erudit, ut pro emtoribus numerus exemplarium non sufficeret. Quare ubi altera ejus editio paranda erat, non contemnendas accessiones fecit doctissimus Auctor, quas nunc indicare non piget.

In præfatione ad Lectorem antix pneumaticæ maximæ, nonnullorumque instrumentorum ejus usui inservientium, delineationem & descriptionem præmisit, utpote cujus, nec non experimentorum, quæ ea mediante peraguntur, frequentem deinde mentionem facit.

In ipsa Philosophia Naturali, nullus quidem liber, nec caput novum accessit, attamen doctrinæ de motus migratione a subjecto in subjectum, de requisitis motus ad communicationem, de æqualitate corporum æstimanda, de linea & causâ reflexionis, de gravitate, de luce & lumine, de duritie, de mundi possibilis productione, de systemate mundi Cartesiano, de mercurii adscensu descensuque in baro-

scopiis, de causa macularum lunarium, de apparentia cometarum, de aeris gravitate & vi elastica, de iride & pareliis, de aquæ pelluciditate, de modo liquorum gravitatem explorandi, de fluxu & refluxu maris, de metallorum gravitate dignoscenda, de plantis, non solum plenioribus commentariis, sed & novis aut accuratioribus iconibus explicantur & demonstrantur.

EXERCITATIO GEOMETRICA DE DIMENSIONE FIGURARUM, autore Davide Gregorio,
in Academia Edinburgensi Matheseos Professore.
Edinburgi 1684. in 4.

Libelli huius, quia serius ad nos pervenit, mentionem non prius facere licuit. Autor celeberrimi geometræ Jacobi Gregorii ex fratre nepos, id dat operam, ut patruivestigiis laudabiliter insistat. Narra- rat quid ab illo fuerit præstitum, tum circa series convergentes, tum circa illas series infinitas, quarum specimen primus publicavit Nicolaus Mercator Holsatus, quas postea Newtonus ampliore invento universales reddidit. Statuisse autem Jac. Gregorium, per series istas Geometriam multo auctiorem reddi, præsertim cum in quavis æquatione literali facile sit seriem infinitam ejusdem radicis accommodatam adhibere, & unica cuivis gradui sufficiat. Caterum in adversariis patru, quæ in manus suas pervenerint, ait exempla quidem hujus calculi, sed operandi forma destituta, reperiri. Itaque methodum seriebus producendis aptam sibi fuisse quærendam. Exponit autem primo, quid sint lineæ vel figuræ elementa, & quomodo secundum methodum indivisibilium ad dimensionem serviant, idque exemplo infinitarum spiralicum illustrat, idemque ad curvarum longitudines applicat, & ad superficies & solida, rotatione genita. Sed quoniam infiniti sunt casus, ubi valor elementi est implicatus, nec ad summam inveniendam aptus, succedaneum est, ut explicetur per seriem infinitam terminorum aptorum, quod exemplis docet, dividendo cum Nic. Mercatore, vel extrahendo radicem cum Newtono. Ubi seriem exhibens pro curva elliptica & hyperbolica, negat earum rectificationem a quadratura talis spatii pendere. Exhibet & seriem pro curva logarithmica, & cum arcum circuli ex tangente investigasset, subjicit: *fortassis notatu dignum erit, hinc*

confe-

consequi, præstantissimi geometræ Gothofredi Guilielmi Leibniti circuli quadraturam Transact. Phil. mens. April. 1681. editam, quæ in nostris Actis extat mense Febr. 1682. anni. Calculum etiam subjicit pro segmentis secundis sphaeroidum, & de ipsa calculi ratione ad summorum analystarum Wallisii & Newtoni doctrinam sese refert, dimensiones autem figurarum per series infinitas non minus esse geometricas statuit & in suo genere perfectas, quam trianguli aut parabolæ, quoniam simplicissimæ sint, quas rei natura patiatur.

EXEGESES PHYSICO-MATHEMATICÆ
de Momentis gravium, de Vecte, de Motu aquæ
biliter accelerato.

Romæ, ex typograph. Rev. Cam. Apost. 1686, in 8.

Quemadmodum laudandi sunt, qui locupletant scientias: ita illorum quoque non spernenda est industria, qui saltem elegantia quædam dubia proponunt contra sententias receptas. Nam si falsæ sunt istæ, veritas detegitur. Sin veræ & demonstratæ sint, saltem ex solutione dubii nova quædam lux effulget. Primus Nicolaus Tartalea, quantum constat, invenit gravium momenta in planis, sive potius lineis rectis inclinatis, esse reciproce ut ipsas lineas inclinatas, positæ gravibus æque elevatis, vel ut Tartalea rem eleganter exprimit: si gravia æque elevata, inter se sint ut ipsæ rectæ inclinatæ, momenta eorum fore æqualia. Hoc postea Stevinus, Galilæus, alique excellentes viri profecuti sunt, nonnulli & demonstrationibus varie muniuerunt. At doctissimo autori harum exegesum in mentem venit difficultas perelegans, quam in specimine aliquo jam his Actis a. 1684. m. Nov. pag. 511. inserto proposuit, cui responderunt aliquot viri in his studiis versati. Nos judicium nobis non arrogamus, sed integrum lectori relinquimus. Caterum Autor in harum exegesum prima non tantum receptam sententiam impugnat, sed & novam stabilire tentat: putat scilicet momenta gravium in planis declivibus esse ut angulos, quos plana faciunt ad planum horizontale; momenta autem quibus ipsa plana præmuntur, esse ut horum angulorum complementa: idque pag. 24. probare instituit ex eo, quod plano prorsus jacente totalis est pressio, & erecto magis magisque plano, seu decrescente angulo complementi elevationis, continue pressio im-

sio imminuitur, donec plano prorsus perpendiculariter erecto, simul & angulus complementalis & pressio globi in planum, evanescant. Licet autem non semper alias sequatur, ea quæ simul incipiunt, crescunt & desinunt, esse proportionalia, ut multis exemplis constat; eadem enim ratio & ad sinus angulorum applicari potuisset: videtur tamen æstimatione per angulos Autori placuisse, quod concinne admodum schemati in Actis nostris l.c. exhibito, quo globus duobus planis angulum rectum facientibus incumbit, satisfacere videatur. Licet alioqui geometræ in applicatione linearum ad naturam rerum instituenda, potius sinuum quam angulorum proportionem cum successu observare soleant. Si vero duo plana, quibus globus incumberet, angulum inter se facerent non rectum, Autor mentem suam nondum explicuit, quomodo pressiones inter ipsa distribuerentur. Cæterum ex positis porro infert, etiam velocitates, quibus globi in plano inclinato descendere nituntur, fore non reciproce ut longitudines planorum, sed potius ut eorum angulos; non vult adhiberi globos inæquales in momentis gravium investigandis, quia experientia ostendat, globos inæquales non æque velociter descendere, quod tamen alii accidentale & ab extrinsecis ortum censent. In Exegesi secunda de vecte eo usque progreditur, ut neget p. 74. globorum qui funiculis tantum connectuntur, ullum debere considerari centrum gravitatis commune. Et proinde licet centrum gravitatis eorum commune (quod scilicet Geometræ hactenus tale appellarunt, punctum scilicet quod rectam, centrum singulorum conjungentem, in ratione distantiarum corporibus reciproca secet) in planis inclinatis descendere nequeat, negat tamen ea esse in æquilibrio, quod hactenus pro indubitato apud staticos principio habebatur. Quando duo globi in planis inclinatis positi, & funiculo connexi, super trochlea incedente se mutuo sustinent, notat partem virium uniuscujusque globi a plano, partem a trochlea sustineri. Exegesi tertia de motu gravium consentit quidem cum Galilæo circa descensum gravium liberorum, at non circa descensum in planis inclinatis, ut scilicet exegeseos primæ dogmata tueatur.

CASPARIS ZIEGLERI DE EPISCOPIS,
eorumque juribus, privilegiis, & vivendi ratione.

ne, liber commentarius.

Norimbergæ, apud Joh. Hofmannum, 1686, in 4.

Egre:

Egregii de *Episcopis* operis, quod celeberrimus & de jurisprudentia ac bonis literis immortaliter meritus Auctor superiori anno in publicam lucem emisit, enarrationem dare *Actis Novembribus* anni superioris p. 568. seqq. cœpimus, quod integram eam exhibere copiosi, quod tractat, argumenti amplitudo & doctrinæ varietas haud permittebant: exorsam igitur tunc telam nunc pertexemus.

Liber *tertius* comprehendit jura episcopalia, quæ primitivæ quidem Ecclesiæ prorsus ignota erant, quod nec Christus nec Apostoli ulla potestate seculari fungerentur. Valde autem mutatum esse Ecclesiæ statum ostendit, priscosque Episcopos multum diversos fuisse ab hodiernis, seu concessione & liberalitate, seu indulgentia & conniventia Principum, sive usurpatione alieni juris in splendidiorem, quam muneris conditio ferebat, locum evectis. Quo loco receptam explicat distinctionem, qua potestas ordinis a potestate jurisdictionis secernitur; ita ut ad priorem pertinere dicatur potestas docendi verbi divini ac administrandi sacramenta, ligandi, solvendi, ordinandi; ad posteriorem referatur subjectio ac reverentia, ab omnibus, qui intra ejus diocesis sunt, præstanda Episcopo, nec non gubernatio omnium Ecclesiæ bonorum, perceptio decimarum, visitatio ac inspectio ædificiorum, curatio scholarum, audientia episcopalis, & quæ hinc alia redundant. Postea hanc potestatem in sua principia resolvit, ac commode declarat, quæ solis Ecclesiæ ministris, quæ item soli magistratui politico, quæ deinceps toti corpori, ex clero, magistratu, populoque constanti, quæ denique ministris verbi ac magistratui simul competant, conjunctimque tribuantur. Hoc demum accommodat ad Principes Germaniæ Evangelicos, quos titulo quasi postliminii jura Episcopalia recuperasse, & illa quæ ordini sacro propria sunt non attigisse docet. Amplius tradit, jus docendi verbum Dei cum primis Episcopis competere, quippe quam docendi facultatem requirat præceptum Christi, & mandatum ac exemplum Apostolorum: quod secuti fuerint antiqui urbis Romanæ antistites, quos conciones habuisse, & diu docendi verbi divini partes peregrisse exemplo Leonis Magni corroborat, cujus sermones ad populum habiti, extant. Procedente vero tempore, ac ætate in primis Cassiodori, Urbis Episcopos luxu & superbia corruptos, multo remissiores & in docendo negligentiores fuisse affirmat, ac insignem Sozomeni locum *lib. VII. Historia ecclesiastica cap. 19.* a Cassiodoro, longe

longe recentiori Historiæ tripartitæ compilatore, depravatum erudite suspicatur. Sequioribus demum seculis, sigillatim Karolino & nono, Episcopos superiorum diligentiam cum desidia paulatim commutasse, ac dein officio hoc perfungi prorsus desisse, præsertim cum permissi-
one Concilii Valentini III id liceret, affirmat: eaque occasione monachos, quibus cæteroquin potestate concionandi interdictum erat, docendi munia occupasse ait, inque functione hujus officii, præscriptione & Pontificis indultu nixos, annitentibus Regularium Generalibus, eos perstitisse. Nihilominus Patres Tridentinos institutionis divinæ & Apostolicæ consuetudinis memores sanxisse, ut Præfules & Prælati ipsi doceant: quod tamen hi insuper habuerint, non sine gravi querela & insectatione cordatorum aliquot in Pontificio cœtu viro-
rum. Cæterum Episcopos ex sua cathedra sermones habuisse annotat; quæ an semper in gradibus altaris posita fuerit, prudenter subdubitare, quam cum doctissimo Henr. Valesio simpliciter affirmare mavult. Potestatem conferendi mysteria, sive, ut Latina ecclesia vocat, administrandi sacramenta, presbyteris æque ac episcopis competere pronunciat, & ex canone secundo Concilii Arausiaci I. (cujus veram pristinamque lectionem restituit) probat. Quod ad jus ædificandi templa attinet, istud monachis, si non consenserit Episcopus, neutiquam convenisse tradit; de solennibus autem in templorum ædificatione & inauguratione adhibitis varia affert, deque ritu scenopegorum apud Orientis ecclesias recepto, & encæniorum origine differit, ac initia consecrationis ecclesiarum a Constantino Magno repetit, indeque potestatem consecrandi ad jura Imperatorum & Regum spectasse concludit: etsi posthæc sive Cæsarium indulgentia, sive concessione & quadam connivendi ratione, sive Pontificum ambitione & usurpatione, ad Romanam sedem ea translata sit. Quum attingit jus consecrandi virgines, submonet, a primis usque temporibus Ecclesiæ magno in pretio fuisse virginitatem, non adeo tamen coactam, ut illam professæ matrimonium prorsus contrahere nequiverint; sed voto virginitatis rescisso matrimonium legitimum fuisse ex Balsamone docet. Ex Sozomeno autem diversas aliquando a monialibus fuisse virgines ecclesiasticas colligit: & viduarum consecrationem ac velationem exponit; utrasque autem, viduas & virgines devotas, traducto ab Ægyptiis vocabulo *Nonnas* appellatas fuisse, & hodiernum appellari, tradit. Potestatem clavium

clavium vel aperiendo & solvendo, vel arcendo & ligando contineri ait, nec civilem eam & ad caduca ac peritura, sed sacram esse & ad æterna spectantem: eam autem quæ excommunicandi dicitur & sacris arceat, quarum altera major, altera minor constituatur, omnino prudenter exercendam esse. Majoris censuræ simile aliquid olim Judæos habuisse observat, ejusque modum & rationem triplicem recenset, ac lectores ad Jo. Seldenum ablegat; instituti vero causa ad antiquos Ecclesiæ canones se convertit, & quæ *laica*, quæve *ecclesiastica*, quæ denique *peregrina* sit communio exponit: quomodo item laicæ & ecclesiasticæ communionis jactura fiat, quomodo insuper communione ecclesiastica privati non continuo statum amittant, communione etiam peregrina damnati quod non desierint esse clerici, etsi e tabulis clericorum expuncti essent, recenset. Inserit quædam de literis, quæ dicebantur *communicatorie* & *formate*, quarum illas non recipiebant episcopi a clericis communione privatis, has autem dabant episcopi proficiscentibus: quæ usque adeo necessaria erant, ut clerici sine iis vagantes communione prohiberentur, & licet non ordine, usu tamen muneris privarentur; quæ poena erat suspensionis, non depositionis, ut loquuntur. His erudite intermixtis *excommunicationem majorem* explicat ac describit, quam episcopi consuetis artibus usi presbyteris ademerunt; sive quod hi injure suo tuendo negligentiores, sive quod isti auctoritate valentiores essent. Semper autem præcedere debere exactam causæ cognitionem monet, citra quam nihil tale decernendum; contumaces vero qui sint & dicantur, & quomodo trina prius adhibita monitione citentur, exponit. Rigorem prudenter improbat, eumque temperandum esse ratione valida & comparatione juris Romani docet, simul addit ceremonias, quæ alibi simpliciores, alibi solenniores usurpantur. Quia autem sæpe eveniebat, ut homines poenitentia ducti in communionem ecclesiæ redire vellent, asperum difficilemque iis præscriptum poenitentiae modum, & ut gravior fir-
miorque disciplina esset, tempora & stationes poenitentibus constitutas fuisse refert, ut seorsim consisterent, nec statim fidelibus, a quibus secesserant, separatique erant, immiscerentur. In certas proinde classes distributos, & alios flentes, alios audientes, alios genuflectentes, reliquos consistentes dictos fuisse memorat. Hujus rei potestatem penes episcopos fuisse, qui rationem & modum locumque ac tempus disci-

disciplinæ poenitentium statuerint, sed subsecutis ecclesiæ corruptelis disciplinæ hujus auctoritatem evulsiſſe obſervat, poſtquam poenitentia redemptiones malo exemplo invaluerunt. Jus perquirendi profectus & mores ordinandorum, ſemper uſitatum fuiſſe, & eccleſiæ neceſſarium eſſe tradit: in quo primas partes epiſcopi tenuerint, qui procedente tempore negotium iſtud aliis commiſerint. Illud autem jus, quo epiſcopi ſacerdotes inferiores in poſſeſſionē eccleſiæ mittunt, multum a priſtinis eccleſiæ moribus reſeſſiſſe annotat, cum antiquitus in ipſo ordinationis actu ſimul apprehendendi poſſeſſionem vacantis ſacri muneris poſteſtas data videatur: recentiora multo poſt tempore admixta eſſe inventa, reperto inter inveſtituram & inſtitutionem diſcrimine, quod ex jure Longobardico declaratur: ita ut inveſtitura eccleſiaſtica reſpondeat inveſtituræ abuſivæ feudorum, inſtitutio autem inveſtituræ propriæ congruat, atque adeo hæc pro executione illius habeatur. Ritum tonſuræ etiam hac occasione excutit, nec inter jura epiſcopalia olim relatum eum fuiſſe cenſet, veteribus quoque Chriſtianiſ comam ad laicorum habitum alentibus incognitum fuiſſe, nec a Chriſto præceptum, vel ab Apoſtoliſ inſtitutum ac præſcriptum affirmat. Amplius hic traditur, ſine conciliis poſſe equidem conſiſtere eccleſiam, idque exemplo primorum eccleſiæ temporum evinci, quod Apoſtoli divinitus docti, ad decidendas controverſias non uſi ſint hujusmodi mediis; poſteaquam tamen Principes gentiles religionem Chriſtianam amplexi ſunt, publica eorum auctoritate vim ac robur conciliis acceſſiſſe; quod inde uſque a Conſtantini Magni ævo deducitur, deque dignitate conciliorum tum œcumenicorum, quæ & ipſa neutiquam parum cum ſacro codice dignitatem habent, tum particularium, quæ patriarchalia, diœceſana & nationalia interdum dicebantur, ut & provincialia, diſquiritur. Matrimonia de ſententia epiſcopi olim inita fuiſſe, idque ex antiquiſſima epiſtola patere dicit, quæ ad Polycarpum perſcripta Ignatii nomen præferat: exinde ſententiam rogatos epiſcopos de nuptiis pronunſiaſſe, & matrimonia interdum diſſolviſſe. Non prætereundum putavit jus relaxandi obligationem legis eccleſiaſticæ, quod regimen eccleſiæ prudenti accommodatione moderandum ſit, ſæpe etiam regula charitatis exigat, ut majoris mali evitandi cauſa aliquid ſeveritati detrahatur: quam relaxandi rationem uſus & exempla veterum commonſtrarint, qui inita circumſtantiarum ratione de canonum rigore

rigore deſlexerunt atque diſpenſationi locum dederunt. Pauperum quoque ſollicitudinem attingere epiſcopum monet, unde jus oriatur noſocomiorum; & ſcholarum curam iſdem debere eſſe propriam. Quo factum, ut ſcholæ epiſcopales ante alias celebritate floruerint, quas monachi deinde doctrinæ ſtudiis exornarint, quæ cum primis ſexto, ſeptimo & octavo ſeculis in Britannia enituerint, queſ Germania multum debeat & religionis Chriſtianæ initia accepta referat. Jus etiam in monaſteria ad epiſcopos ſpectare cum manifeſtum ſit, infractam tamen & immunitatem hanc eorum poſteſtatem obſervat, cum immunitates atque exemptiones monaſteriis concederentur. Hoc cur fieret, cauſam fuiſſe partim avaritiam antiſtitum, monachos ſua portione fraudantium, partim incautam temeritatem ipſorum abbatum indignos eligentium, partim voluntariam ceſſionem, qua epiſcopi diœceſani ultro juri ſuo competenti renunciabant. Viſitandi quoque jus epiſcopos ſuo nomine & jure proprio exercere affirmat, eique ſubjacere omnes diœceſi ſubjectos, atque omnia loca divino cultui conſecrata, & ipſa etiam monaſteria exempta, niſi exemptio a viſitatione ſpecialiter facta doceri queat. Principes Proteſtantes hoc jus poſtliminio repetiſſe obſervat, ac merito ob rempublicam, in qua eccleſia eſt, ſibi aſſeſſiſſe. Epiſcopis autem, mutata veteris eccleſiæ facie, certos atque inſignes redditus obveniſſe, partim ex ordinatione novi epiſcopi, pro qua ſemel datur pecunia, quæ *enthroniſticum* dicitur; partim ex honore cathedræ, quæ pecunia in ſingulos annos ſolvitur, & *cathedraticum* atque *ſynodaticum* nominatur; partim ex decimis, ad parochiales eccleſias pertinentibus, quarum partem quartam epiſcopi capiunt; partim ex fructibus tam naturalibus, quam civilibus bonorum immobilium; partim ex oblationibus fidelium, & ſimilibus rebus. Jus in bona eccleſiaſtica epiſcopos obtinuiſſe, ſuſceptaque adminiſtrationis cura œconomos rationibus eccleſiæ præfecitſſe, ſed in hoc a veſtigiis Apoſtolorum reſeſſiſſe annotat, qui hoc onere teneri noluerint, atque adeo diaconos adminiſtrationi impoſuerint. Neutri autem, neque epiſcopo, neque œconomo alienare, vendere, aut in quolibet uſus res eccleſiæ præſertim immobiles, vertere licere, niſi ſynodus ſciat conſentiſſe, & ſumma exigat neceſſitas, habita prius deliberatione & impetrato vicinorum ejusdem provinciæ epiſcoporum ſuffragio, notat. Magno inde eccleſiæ commodo receptum ait *precaria* contractum

multo antiquissimum, & ante Alemannos cognitum celebratumque. Isti hoc usos persæpe Principes, ac ingruentibus temporum calamitatibus res ecclesiæ utendas fruendas precibus impetrasse. Seculo deinde Karolino Regum quoque jussu precarias concessas esse, quæ sine horum concessu rescindi non potuerint, atque in eo a precariis ab Ecclesiâ sponte concessis distinctæ fuerint. Cæterum ecclesiâ, qua talem, ex intentione Dei & jure divino non habere jurisdictionem & imperium, neque territorium, neque jus gladii, neque jus fori contentiosi: Christum & Apostolos nullam unquam civilem aut judicariam potestatem exercuisse, & omni jurisdictione coercente prorsus abstinuisse: illud autem ex sequioris Ecclesiæ instituto esse, quod episcopi potestatem cogendi & coercendi sumserint, eamque ex civili potestate veluti delibarent ac decerpserint, suæque deinceps vera, ut sic dicamus, ecclesiastica habuerint, præsertim cum Constantinus Magnus juris dicendi potestatem in eos contulit, ut quicquid ipsi judicassent, vim & auctoritatem sententiæ obtineret. Receptas quoque esse provocationes sive appellationes ecclesiasticas tradit, ab eo statim tempore quo Imperatores Christianam religionem sunt professi. Addit, epistolas formatas generatim denotasse consensum in doctrina religionis, & communionem ecclesiæ conservasse; quæ & alia plura accurate & copiose Auctor tractat ab antiquitate & omni liberali doctrina instructissimus.

Libro quarto agit de vita & moribus, de pietate, de cura animarum, de castitate, de sobrietate & temperantia, deque prudentia episcopi; de vitanda eidem superbia, ambitione, contentione, avaritia, negotiatione; de non sectandis principum aulis, & non exercendis belli artibus; de fugiendo aleæ lusu, amoliendisque spectaculis & ludis omnibus; de amovendis pugnis & duellis, de saltationibus & choreis, de arcendo venationum studio, de non amplectendo otio, & præsentia Ecclesiæ perpetuo exhibenda; postremo de episcopatibus in terrarum orbe existentibus præclare disserit, de canonici juris doctrina optime, si quisquam alius, victuro hoc laudis monumento meritis.

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D.
& Prof. Prim. de Processu Disputandi Papistico Tractatus.

Kiloni, apud Joach. Reumann, A. 1685, in 4.

Novi-

Novitium Romanæ Ecclesiæ doctorum inventum cum Protestantibus de controversiis Theologicis disputandi, ad æquitatis amussim exacturus Clar. Autor, non magistros tantum istius, verum & summam, scopum, atque fulcra, quibus ruinosa structura nititur, hic describit: neque alio id consilio, quam ut omnibus appareat, cum iis disputatoribus hodie rem esse Protestantibus, quibus nequaquam propositum veritatem inquirere & eruere, sed potius qua unquam ratione possunt, involvere illam ac omnino suppressere; quique in destruendo pariter ac adstruendo sophistas sine exemplo se demonstrent.

Principem nimirum & architectum ἀρχιτέκτων extitisse commemorat Antonium Fabrum juris-consultum sub initium hujus sæculi: postmodum a Jesuita Gallo Johanne Gonterio, a Parisiensi Francisco Veronio, a fratribus Batavis Adriano ac Petro de Walenburch, a Laurentio Forero, ab Hieronymo Mulmanno interpolatam fuisse, instauratam, ipsaque praxi expressam, ac propagatam. Summam ad duo capita præcipue recidere: quorum unum, quod de religione cum Pontificiis disputaturi Protestantes, probare debeant omnia, quæ non ab ipsis admittuntur, seu affirmativa fuerint, seu negativa, nec tamen a Romanensibus ullam vicissim probationem postulare: alterum, quod probationis loco afferre expressa debeant, aut æquipollentia minimum Scripturæ sacræ verba, omni interpretatione, omnibus consequentiis, omnibus naturæ seu rationis principiis penitus seclusis ac remotis. Scopum μεθοδείας primum ac principalem esse, nec dissimulante Veronio, ut impediat veritatis inquisitio, & obstacula ponantur disputantibus, quominus ad determinationem propositæ quæstionis accuratam possit unquam perveniri. Cujusmodi καλύσεις tamen ac ἐμπόδια ne quidem in dialecticis disputatoribus tulit Aristoteles: qui vero uti illis non verentur, aperte eos δυσκολαίνειν, tergiversari, minimeque λύσιν ἐρεθῆν, sed φαινομένην saltem & apparentem apud rerum imperitos forte, attulisse censet, quod Παῦλος κοινωνὸς ὁ ἐμπόδιζων τὸ κοινὸν ἔργον, jure meritoque habeatur. Fulcra huic technarum generi supposita, ex possessione quæri, & præscriptione juridica. Quæ tamen quam inepte ad præsens trahantur argumentum, quamque nihil Pontificiorum causam juvent, evidenter id dudum ostendisse Calixtum in digressionem de Arte nova Nihusiana num. CXIIX. seq. Hulsemannum in peculiari disputatione de Præscriptione, Dannhavverum in Sect. II. Polemos. Sa-

era art. IV. & in Onirocritarum Batavorum Deliquiis p. 124. seqq. Conringium Præfat. in libri de Origine Juris Germanici editionem primam, & in Examine libelli Erbermanni p. 29. 30. aliosque, Reformatæ etiam partis, scriptores. Conringii (eoque & ὁμοψήφων) sententia ab ipso probatur Mabillonio lib. 3. de Re Diplomatica, ut in Actis anno. 1682. p. 134. observavimus. Ipsique Jurisconsulti, e quorum pharetra hoc telligenus promitur, veritatem negant esse in commercio; negant usu eam capi, possideri, aut præscribi ullo modo posse, quod non abs humano arbitrio, sed a re, velut proprio ac genuino fundamento pendeat. Committi præterea ista procedendi ratione docet vitiosum illum de genere in aliud genus transitum, quem non primo tantum Post. Anal. VII. IX. & XXIII. sed IIX etiam Nicom. II, I. Magnor. Moral. I, & II. de Generat. Animal. IIX. severa lege prohibuit Aristoteles. Sic videlicet Theologia quoque Pontificia

Rebus nimium lasciva secundis
Luxuriat, magnoque novem per jugera saltu
Pulsat Aristotelem.

ut B. Thomasius alicubi de Calviniana loquitur. Possessionis etiam ac præscriptionis titulum jactatum a Donatistis olim, Catholicisque oppositum fuisse, clarissimis testimoniis evincit.

Hinc disquirens, quo tibicine fulciatur postulatorum alterum, quod omni consequentiarum usu privat disputantes, negat Protestantes ullibi ad probationem e solo DEI verbo, sequestrata omni interpretatione, omnibusque consequentiis resectis, sese obstrinxisse: particulis exclusivis, *solum, unicum*, remotas voluisse humanas traditiones, auctoritatem Patrum, consuetudinem antiquam, Conciliorum decreta. Methodistis ipsa opponit Pistorii & Schilleri, qui e sola & unica Scriptura probationes polliciti, nullo modo interpretationes & consequentias proscripserint, exempla: Masenium, quam nobis & sibi tulerit, legem violare ipsum. Protestantes docere nequaquam in publicis Confessionibus suis, quod omnia credenda *αὐτολῆξ* in sacris habeantur literis, testimonio confirmat Brentii. Fatetur, Protestantes indefinite quidem se ad probandam Ecclesiarum suarum doctrinam ex Scriptura sola obtulisse; veruntamen probationum ex sola Scriptura petendarum numero tum eas contineri, quæ per concepta Scripturæ verba, tum quæ consequentiarum fiant interventu. Id quod ipsa probationum indo-

indoles aperte nimis arguat, cum probare nil aliud sit, quam rationibus & argumentis aliquid firmare; eoque probationum ex Scriptura qui meminerit, eum hoc ipso & consequentiarum, vel ipsa syllogismi natura teste, meminisse, præsertim cum τὰ ἐξ ἀνάγκης συμβαινόντα τῆς αὐτῆς εἶναι θέσεως δοκεῖ, ut naturæ doctus lumine loquitur Philosophus.

Efficit Autor inde, occasionem postulatis iniquissimis præbuisse Protestantes minime; quin ea profluxisse potius ab Arrianorum, & Maximini Arrianorum episcopi methodo, quos in suis cum Catholicis de rebus fidei disputationibus, præter nuda ac mera Scripturæ verba admittere quicquam noluisse, scripta veterum loquantur. Baronium, Maximinianam disputandi rationem nobis impropertantem, ad ann. LIII. 10. 24. hoc ipso nihil aliud, quam quod eodem cum methodistis novis spiritu agatur, prodere. Diversum sensisse & agnovisse Bartoldum Nihusium. Cujus famosam artem ut oculis subiceret, Calixti verbis leges ejus recitat. Tametsi vero Nihusiana ἀρρώστια non perinde ut Veroniana, & Walenburchiana, consequentiarum nervis rationem spoliaret; argumentandi tamen potestatem tam absurdis legibus observat circumscribere, ut num per Veronii, an Nihusii ἐνέηματα plus detrimenti capiant eruendæ veritatis recteque ratiocinandi principia, dubites non immerito. A Nihusio ad Jodocum Keddium progreditur. Quem refert in XII. suis quibus ubique triumpharit, postulatis nec consequentias, nec prosyllogismos proscripisse quidem, principium tamen disputandi & probationis fundamentum peculiare a nostris requisivisse, seu ejusmodi quo Sociniani, Anabaptistæ, alique a nobis dissidentes non æque uterentur. Perinde ac si geometræ imponas, ut pristinis artis suæ principiis damnatis, ejus adducat generis principia, quibus abuti nequeant οἱ ψευδογχαφῆντες: perinde ac si arithmeticae artis elementa suam demonstrandi vim amittant, quod errori gignendo faciendoque fucio abutatur quandoque illis sophistica: & quasi Scriptura utente Christo, abusus eadem non fuerit ὁ πειρασμός: aut quasi fuisset in Salvatoris officio, abutentis malitia Spiritus perspecta, ad aliud propterea præter Scripturam principium confugere. Vestigiis Keddii insistere notat famosum παραβάτην Andream Frommium, quem in quæstione de existentia universalium committit cum Drei ro, concluditque technis his non alium proponi scopum, quam

quam ut mendacio quarantur latebræ. Quam familiaris præterea similis disputandi ratio doctoribus Romanis aliis fuerit, ipsius declaratur Bellarmini, Gretseri, Sebastiani Heissii, & Erbermanni exemplis, probandi onus in quæstionibus etiam facti, in negativæ patronos partibus transferentium; cum tamen ipsa naturalis ratio ad eum id pertinere dicitur, qui aliquid affirmat factum esse, non ad eum qui negat.

Cæterum cur probandi provinciam adeo subterfugiant Romanæ Ecclesiæ promachi, in causa docet esse, quod impedire nequeant, quo minus omnis, quam moliuntur, probandi vis in orbem abeat tandem, ac in petitionem ejus, quod in principio quæsitum fuit, desinat. Idque propterea, quod in hoc primo per se utique verissimo certissimoque, *Quicquid Scriptura sacra docet, infallibiliter verum est*, non acquiescant; sed Scripturæ autoritatem ab Ecclesiæ, vel, quod idem est, Pontificis sui autoritate suspendant, rem scilicet divinæ, immotæ, invictæ, æternæque prorsus veritatis, ex mero humani ingenii figmento demonstraturi. Hinc testimoniis non obscuris conficit, fuisse inter Pontificios, qui Scripturæ perfectionem & in se consideratam pendere ab Ecclesiâ: imo autoritatem hujus, illius autoritate majorem, superiorem, & excellentiorem esse contenderint. Communissimam tamen Pontificiorum esse sententiam, quod Scripturæ autoritas in ordine ad cognitionem nostram ab autoritate Ecclesiæ pendeat: Ecclesiæ autem nomine unum & solum intelligi Pontificem: inde Romanæ Theologiæ principium emergere, *Quicquid docet ac determinat Pontifex, infallibiliter verum est*. Quod ipsum quam ob hæresin, impietatem, contradictiones, & schismata quorundam Pontificum, ab omni probabilitate abhorreat, quamque indignum assensu ac fide sit, hoc loco fusius docetur. Antagonistas illud probaturos, nil eniti præter vitiosum circulum; quod probandi genus *I. Poster. Anal. III, §. 6.* false ridet diserteque improbat Aristoteles: nullatenus potentiam exercere concludendi δι' ἀλλήλων, ab eodem quidem, verum non nisi in reciprocis (ἀντιπρόσποντα & ἀντικατηγορούμενα dicuntur ipsi) & ubi alterum altero eorum notius aliquo modo est, admissam, & probatam *II. Prior. Anal. c. V. VI. VII.* nec non *I. Poster. c. III, §. 7. & c. XIII, §. 1.* Quod enim non est, quomodo sciri, quomodo demonstrari ullo utut certissimo principio poterit? *I. Post. An. II, §. 8.* Colorem probationi frustra quæri ex apodictico regressu, utpote in quo utrinque, alio

licet

licet atque alio modo notius habeatur: Divini autem verbi autoritas quando ex nullibi fundata autoritate Pontificis probanda sumitur, nisi ignotius, obscurius, & incertius proferri. Ecquid enim Pontificem ex Scriptura, viceque commutata, Scripturam ex Pontifice, eoque Pontificem ex Pontifice stabilitum ire aliud est, quam A ex B, & ἀνάπαλιν B ex A, eoque A ex A probare? Et quid Scripturæ fidem ac autoritatem in dubium vocare, ut eam ex incerta autoritate interpretis queas asserere, aliud, quam Scripturam vulnerare, ut habeas quod ingenii tui figmento sanes? Scripturam mutilare, ne desit quod perficias? quid aliud quam viatorem spoliare, ut vestire queas iterum? aut in flumen detrudere, ut eodem liberato vir magnus appareas?

Quanto rectius Stagirita sapit: Sunt, inquiens, vera & prima ea, quæ non ab aliis, sed a se ipsis fidem habent, non debet enim de scientiarum principiis quæri τὸ διὰ τοῦ. Sed unumquodque principium per se ipsum debet esse fide dignum. *I. Top. I, 6.* Et: De principiis disceptatio non est subeunda geometræ, qua est geometra. Similiterque in aliis scientiis. *I. Post. Anal. XII, 3.* Rursus: Non solum oportet eum, qui habiturus scientiam per demonstrationem est, magis principia agnoscere magisque eis credere, quam conclusioni demonstratæ; verum nec aliud ex iis, quæ opponuntur principiis, & e quibus syllogismus contrariæ deceptionis poterit nasci, credibilis ipsi esse debet, neque ullum notius. *I. Poster. II, §. 18.* Aut qualis tandem erit sapientia, principio per humanam rationem manifesto adhibere, manifesto per divinam revelationem negare velle fidem debitam, aut a persona dubii interpretis suspendere? Num minoris Christianos inter autoritatis, conditionisque deteriorationis erit revelatio, quam ratio? aut in schola forte geometræ discitem credere oportebit: in schola CHRISTI profecturum, in dubium vocare decebit omnia. Pro ecclesiæ testimonio adduci quæ solent, credulitatem tantum humanam, non fidem divinam faciunt. conf. Joh. IV, 39 42. nec veritati divinæ in se plus conferunt, quam Platoni bibliothecarius ostendens tibi ejus codicem, ut B. D. Scherzerus p. 18. *Theologiæ Systematis Loc. I, §. 19.* loquitur.

Postremo ostendit Autor, nec Tanneri excusationibus sanari causam, delerive probationis maculam, nec Gregorii de Valentia, nec Becani, nec Richelii. Sub finem annectitur Disputatio de Hostiis Eucharisticis, quam Calvinianis, Rosæ Crucis fratribus, & Socinianorum nonnullis Autor olim in Jenensi Academia opposuit.

Dd

CHRI-

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D. ET
 Profess. Primarii, De Variis Scripturæ Editionibus
 Tractatus Theologico-Historico-Philologicus.

Kilonii, apud Joh. Sebast. Richelium, Anno 1686, in 4.

Quamvis cum manum primum admoveret operi, non aliud Autor Clarissimus habuerit propositum, quam examen eorum instituere, quæ de variis Scripturæ editionibus *secundo libro de Verbo Dei* disputantur a Bellarmino: secumque constituerit, pressis Jesuitæ vestigiis hoc in argumento non progredi longius, quam Cardinalis, ejusque hyperaspistæ, Gretserus & Erbermannus prævisissent; mutato tamen postea consilio, non pauca in Academicæ juventutis usum addidit de Versionibus Orientalibus, quas Bellarminus non attingit, idque in Editione etiam prima anno 1668 luci publicæ exposita. In præsentī vero iterata, adjicienda censuit præterea, quæ cum de Latinis recentiorum translationibus, tum de traductionibus Bibliorum in vulgares linguas explorata atque comperta habuit.

Postquam enim temere nimis fuisse creditum docuisset Scriptorum V. T. interitum, integritatem textus Hebraici defendit ac tuetur, iis quæ pro fontium corruptione Bellarminus objicit, confutatis ac protrititis, Chaldaicam translationem quando contemplatur, non extare Targum ostendit in Scripturam universam, Onkelosum etiam paraphrasten ab Aquila Pontico, versionis Græcæ autore plurimum differre. Ad Syriacam versionem veniens, de Syriacæ linguæ origine, & discrepantia a Chaldaica differit, quamque nihil titulis & sectionibus capitum editionis N. T. Syriacæ sit tribuendum, Vergerii confirmat & Junii testimoniis: Versionem Græcam, quam ante Alexandrum Magnum extitisse Robertus putat, pro mero commento haberi a Baronio. Hinc argumenta diluuntur, quæ pro asserenda autentica Versionis Septuaginta Viralis autoritate Jesuita nexuit. Porro textum N. T. Græcum, Latinasque translationes ubi generatim evolvisset, de Autore Latinæ Vulgatæ, deque autoritate ejusdem agit, ut & de invictō argumentorum robore, quibus auctoritatem illam autenticam convellunt Protestantes.

Examinat præterea loca, cum quæ depravata in eadem esse Chem-

Chemnitius, tum quæ in Psalmis male reddita fuisse Calvinus contendit, tum quæ in N. T. corruptionem redolent. A Vulgata ad versiones Latinas alias progreditur novissima Editio: Santis nempe Pagnini, Ariæ Montani, Sebastiani Munsteri, Tigurinam a Leone Juda, Bibliandro, Cholino adornatam; quam differre monet a Vatabli: ad interpretationem Sebastiani Castalionis, ad versionem Tremellio-Junianam: ad Isidori Clarii emendationem Vulgatæ: ad Augustini Steuchi Eugu-
 bini V. T. recognitionem: ad Osiandri correctionem Vulgatæ, ad Eberi, Pellicani: ad Thomæ Malvendæ aliquot V. T. librorum translationem: ad Cajetani novam Psalterii versionem, ut & Felicis Pratenfis: ad N. T. versionem Erasmi, ad Vallæ & Fabri lucubrationes in N. T.: ad versionem Theodori Bezzæ, Schmidii, Ariæ Montani, Hafenrefferi. Inde ad considerationem revertitur Pentateuchi Samaritani, versionis Arabicæ, & Turcicæ, Æthiopica, Persicæ, Armenicæ, & Ægypticæ. Hic rursus postrema editio insertos exhibet discursus Autoris de versionibus aliis in vulgares linguas: de Italica nimirum, Gallica, Hispanica, Germanica, Belgica, Britannica & Anglo-Saxonica, Danica; Suecica item, Finnica, Lappica, Islandica, Gothica; de Polonica, Lituanica, Livonica, Russica; de Bohemica, Hungarica, Slavonica. Sub tractatus finem recensentur cum annexis subinde autorum, *Hottingeri, Thuani, Simonii* judiciis, celebriora Opera Biblica: Origenianum videlicet, Complutense, Augustini Justiniani Nebiensis: Opus Regium auspiciis ac sumtu Regis Hispaniarum Philippi II adornatum: Parisiense, seu Biblia Heptaglotta: Anglicanum, quod unum, Hottingero iudice, Bibliotheca propemodum integræ vicem subire potest: Biblia Hutteriana; Danielis Bombergi & Felicis Pratenfis Veneta; Biblia Buxtorffii Basileensis; Roberti Stephani, alias Vatabli, Lutetiæ edita: Biblia denique Maxima Parisiensis. Cui postremo quam vana & paradoxa Autor Johannes de la Haye tribuerit, adjuncta a Doctore nostro docet epicrisis.

LETTRES DU PERE MALEBRANCHE
 a un de ses Amis.

id est:

D d 2

Episto-

Epistolæ Patr. Malebranchii ad amicum, in quibus
respondet ad Reflexiones Philosophicas & Theologicas
Arnaldi in Tractatum de Nat. & Grat.

Roterodami, 1686, in 12.

Non falsos nos esse, cum in Actis anni præteriti 1686. p. 191. conjiceremus, nondum finem fore disceptationum inter *Arnaldum* & *Malebranchium*, eventus ostendit. Prodeunt enim adversus Librum I *Reflexionum Arnaldi*, quarum compendium dicto loco dedimus, *Malebranchii* responsiones, *tribus epistolis* contentæ. Indicat ante omnia libros suos & Arnaldi, quos legi vult ab iis, qui veluti cum cognitione causæ judicium de lite hac ferre velint. Deinde præmonitionem, quam *Arnaldus libro suo primo Reflexionum* præmiserat, aggrediens, amicum illum, cujus crisin ille allegat, perstringit; juratam tamen Arnaldi obrestationem ita acceptat, ut asserere nolit, illam contra conscientiam ejus factam esse. Interim persistit in suo de Adversario judicio, quod præ nimio fervore ipse inveniat & concipiat in aliorum libris, quæ ibi non reperiuntur; ita fieri, ut *Augustinum* pro *Jansenista*, *Malebranchium* pro *Pelagiano* habeat. Hæc & alia præfatus, pro tuendo (sic ait) honore suo, ut (monente ipso Arnaldo) presbyterum decet, non sine aliquo zelo, ad loca ex Arnaldi præloquio verbotenus adducta respondet, & post alia quædam, methodum libri sui *Meditationum Christianarum* ab illo taxatam defendit. Indicat tamen, priores quatuor longe ante *tractatum suum de Natura & Gratia* scriptas esse, neque sibi animum fuisse, quæ sui solum profectus causa composuisset, publicare, nisi ab amicis id fuisset desideratum, & ipse deprehendisset, non carere successu illum scribendi modum, satisque sibi prospexisse, dum non omnia rigide pro Christi oraculis, aut prophetiis vendicaret, quæ sub ejus persona in meditationibus respondentur. Quod vero veritatem etiam philosophicam Christo tribuerit, fecisse id bono fundamento, quia omnis veritas ex Deo est, & exemplo *Augustini* atque *Kempisii*. Agnoscit principia sua, quibus *tractatus de N. & G.* innititur, nondum ab omnibus doctis probari, licet id fiat ab iis, quorum gratia eum scripserit; idem tamen & aliis, & Cartesio accidisse: tempus itaque & ulterius examen expectari debere. Con-

cedit

cedit novitatem in Theologia erroris characterem habere, sed restringit ad dogmata, quæ sunt de fide; novas vero dogmatum probationes afferri & posse & debere a Theologis, Philosophiam Theologiæ subjicientibus. Dolet titulo libri sui de N. & G. ab Arnaldo addi verba, *Novum Systema*; hoc enim se usum non esse, neque titulis librorum pompis ad Arnaldi exemplum superbire. Ad *cap. I* Arnaldi, negat ante omnia, se statuisse, quod Deus *eodem modo* agat in natura, quo in gratia: utrinque enim agere secundum leges generales, sed non eodem modo. Inde in argumento ab Arnaldo proposito, & a nobis Act. 1686. p. 184. relato, neque *majorem*, neque *minorem* pro sua agnoscit. Negat etiam a se dici, quod sapientiæ divinæ non conveniat alio modo in opere naturæ agere, quam ut causam universalem. Sæpe enim se affirmasse, quod Deus particulari voluntate agat, quoties nempe ordo id poscat. Oppositionem, quod Deus non agat per voluntatem particularem, quando agit secundum leges generales, defendit, eamque negat ab Arnaldo intellectam esse. Aliud esse ait, si dicatur, Deum *habere* voluntatem particularem, aliud si dicatur *semper habere*, aut *per illam agere*. Ostendit etiam, inter leges generales naturæ sive voluntatem generalem practicam, & legem generalem, quam Christus sequatur Patri obediens, nullam esse convenientiam. Christo enim nihil præcipi a Patre contra ordinem, & Christum nil nisi bonum facere secundum legem generalem: sed in natura multa fieri contra ordinem, verum non nisi indirecte sive permissive; ideoque de Deo prædicari non debere, quod velit omnes effectus particulares positive & directe. Respondet ad Arnaldi objectionem, qui putat *velle* & *facere* in Deo unum esse & idem, atque ita ex effectis particularibus judicari debere de causa sive voluntate particulari. Hoc enim negat, & id ipsum esse notat, de quo controversitur. Ipse itaque statuit, *velle simpliciter*, & *velle facere non esse unum*, sed *velle facere*, & *facere*, unum esse. Non omnes voluntates Dei, sed practicas solum efficaces esse: velle enim Deum, quæ non faciat: rationes habere, cur velit, sed non habere sufficientes ut faciat; ita *velle ut omnes homines salvi fiant*, *nolle tamen facere omnia*, quæ ad salvandos omnes requiruntur. Pro principio ponit, Deum velle & amare res, quatenus & in quantum sunt amabiles; quia igitur sapientiæ ejus amabilius sit quam opus ejus, fieri ut etiam omnes homines amet, & salvos esse velit, non tamen faciat, nisi

quod characteri attributi sui (sapientiae nempe) conforme sit. Sin aliquid Deum, si ita loqui liceat, impotentem faciat, aut eum impedit, quo minus agat quæ velit, hoc nihil esse, quod ab eo distingui possit; alias Deus revera non esset omnipotens: sed sapientiam ejus impedito esse, ne facere, aut mediis se non dignis uti velit. Hoc sensu, ait, Deus non potest omnia, cum non possit agere, nisi per *modos sapientissimos*, characteri attributorum suorum convenientes, & respectu operis quod produci debet, *simplicissimos & fecundissimos*. Explicat postea & defendit opiniones suas de *causa occasionali & universali*, & perpetuam elenchi ignorationem ab adversario committi notat, dum sibi imputet, ac si neget *Deum unquam particulari voluntate* agere; cum solum statuatur, *raro id & veluti irregulariter* fieri. Itaque Arnaldo obscurum esse tractatum suum de N. & G. quia hunc illis solum Philosophis scripserit, qui secum consentiant, *Deum solum esse veram causam, & creaturas non esse nisi causas occasionales*. Declarat, quid intelligat per vias simplicissimas, quibus Deus utitur in executione decretorum, non vero in ipsis decretis & propositis; & sic contradictiones inter sua dicta ab Arnaldo motas vult elidere. Adscribit denique multa ex explicatione tertia Tractatus de N. & G. An. 1684. ubi de prædestinatione agit; quorum compendium dedimus in *Act.* 1685. p. 307. Ad quatuor tandem capita, in quæ disputationem conclusit Arnaldus (vid. *Act.* 1686. p. 185.) ex jam deductis respondet. Ad (1) non agnoscit regulam, Deum solum ut causam universalem agere, nec habere voluntatem particularem; sed statuit, quod non agat particulari voluntate, nisi ordo id postulet. (2) negat se in opere creationis causas occasionales admittere, quia nondum erant creaturæ, quæ tales causæ esse possint, & angeli a potestate creandi exclusi fuerint. In (3) æquivocationem esse monstrat, & ad exceptionem suam, qua concedit Deum raro particulari voluntate agere, recurrit, adeoque negat iterum universalitatem imputationis, neque se statuere quod ad omnes effectus particulares voluntas Dei generalis determinetur per voluntatem hominis liberam. Præterimus quæ circa finem ad duas Arnaldi epistolas respondentur, (quas eas putamus, quæ Libro II. & III. Reflexionum posthac a nobis enarrandis præmissæ sunt) cum fere ad interpretationem verborum, quibus alter alterius sententiam retulit aut intellexit, recidant.

Episto.

Epistola *secunda* quinque habet capita. I. explicat Autor, quo sensu dixerit, Deum non agere voluntate particulari, nisi quando miracula facit; nempe quod per miracula non intelligat prodigia, quæ vulgo sola pro miraculis habentur, sed quæ non fiant naturaliter aut ex consequentia legum naturalium, ideoque a Philosophis pro miraculis habentur: hæc non contrariari Scripturis dicit, sed per eas probari. Differit deinde de potentia causarum secundarum, & rejecta tam *Durandi*, qui absque concursu Dei creaturas agere statuit, quam eorum sententia, qui concursum Dei admittunt, suam stabilit, quod *creatura agant vi efficacie divina, ex consequentia legum naturæ generalium*, per quas Deus participes eas facit suæ potentiae, quanquam nullo modo participes faciat suæ independentiæ. *Cap. II.* ex principiis suis de providentia Dei agit, quam exerceri dicit secundum leges generales. Harum autem quatuor facit genera, per quas Deus proposita sua exequitur. (1) communicatione motus, (2) unione animæ & corporis, quæ duo ex ratione & experientia cognosci ait; sed (3) potentiam angelorum, & (4) Christi, quæ in corpora & animas agant, ex Scriptura disci, quanquam non perfecte; multa enim de iis ignorari, & Deum quædam immediate cum Angelis & Christo, extra leges illas generales communicare. Hic ita- rum ad anthropologias sese recipit, ut ad dicta Scripturæ, quibus particulari providentia adstruitur, respondeat; neque enim Deum particulari voluntate ad conversionem peccatorum uti, licet eam desiderare se, juramento asseveraverit (v. p. 156.) multo minus eam ad animalia transferre, sed agere secundum leges generales, & ita interpretanda esse verba Christi. Extra ordinem vero succurrere Deum per ministerium angelorum, aut ex interventione ipsius Christi, qui tamen non corporum, sed animæ felicitatem procuret. Nam N. Testamenti gratiam in cruce ejusque tolerantia, quæ Christianos decet, consistere: Veteris in temporali successu positam fuisse. Providentia itaque Dei omnia generali quodam modo regi; sed non exclusis hominum actionibus & curis. Tentare Deum, qui particularem ejus providentiam desiderant, cum generalis beneficio sibi prospicere possint. Eadem postea *cap. III.* per aphorismos tractat, & exemplis illustrat, per quæ evincere vult, quæ alibi sapientissime inculcavit, de sapientia Dei, qua leges generales & simplices fecerit; per quarum considerationem objectionibus Atheorum melius responderi possit, quam statuendo decreta particularia

laria & absoluta. Agnoscit nihilominus opinionem hanc novam videri, quia per principium philosophicum, antehac non satis cognitum eam explicet, id est quod creaturæ non habeant efficaciam propriam, sed quod Deus faciat omnia. In effectu tamen cum opinione Theologorum communi convenire, qui statuunt mundum regi a Deo per causas secundas; & huic principio denuo proficitur inniti tractatum de N. & G. neque alio fine eum se scripsisse, quam ut invalescenti hodie opinioni, quod Deus non serio velit salutem omnium hominum, remedium quæreret. *Cap. IV.* Speciatim explicat, & adversus Arnaldum defendit, quo sensu dixerit, destructionem Hierosolymorum ex lege Dei generali contigisse, ut opus non sit ad particularem voluntatem eam referre. Non vult tamen negare, particularem etiam voluntatem ad eam accessisse, sed ita, ut ordo generalis id requisiverit. *Cap. VI.* alterum exemplum suum de electione Judaicæ gentis, ut ex ea Christus nasceretur defendit, & pro atroci injuria habet, quod ei Arnaldus errorem Wiclefi, qui omnia necessitati, itemque Pelagii, qui omnia naturæ tribuebat, imputaverit, & dolet omiſſa ab Arnaldo verba sua esse, quibus prævisam a Deo combinationem gratiæ & naturæ esse monuerit, atque ita non negaverit, Deum etiam ad gratiam, non solum ad leges naturæ earumque sequelas necessarias respexisse. Defendit etiam quod dixerit, Judæos aliquo sensu meruisse ex naturalium legum consecutione, ut Deus illis legem daret, scilicet qua talem, & seclusa gratia. Explicat terminos *nature & meriti*, & *meriti justitiæ* negat; *convenientiæ*, ad scopum Dei, admittit. Denique dubitasse se inficiatur, quod Christus natus fuerit ex Judæis, secundum promissionem Abrahamo factam, sed inquirere voluisse, cur promissio illa Abrahamo potius, quam alii facta sit, eoque rationes suas attulisse de convenientia eventuum, & combinatione naturæ & gratiæ. Fatetur deinde in fine epistolæ, se nondum constituisse, an præter hæc quæ ad c. 16. & 17. Reflexionum Arnaldi responderit, ad alia etiam respondere, an novas ejus quas interim edidit epistolas aggredi, an vero tacere velit, quia videat Arnaldum non intelligere quæ reprehendit, & quod jam sufficienter responsum sit ad omnia, quæ aliquam speciem habeant.

Epistola tertia cæteris brevior est, quia loca Arnaldi, ut in præcedentibus, non sunt adscripta. Respondetur tamen in hac ad VIII objectionem.

objectiones Arnaldi, & disquiritur: (1) an in idea de Deo evidenter comprehendatur, quod ad regulas naturæ generales sese adstrinxerit? (2) an & quatenus actiones Dei judicari possint secundum actiones hominum? (3) cur nemo ex Patribus & subtilissimis Theologis id observaverit, aut docuerit, ad superandos scrupulos de prædestinatione & gratia, quod nunc docet Malebranchius, Deum non agere voluntate particulari? (4) an & qua ratione defectus in operibus Dei agnosci possint, & annon præstet cum Augustino nullos admittere? (5) an inconstantia aut mutabilitas colligi possit ex operibus quibusdam Dei, quæ contrariari sibi videntur? (6) an non simpliciori modo, ex hypothese authoris, Deus uti potuerit in condendo mundo, quam quæ usus est? (7) cur asseruerit autor, Deum formasse corpora organata, v. g. insectorum, voluntate particulari, eundem tamen agendi modum in operibus longe majoribus non admittat? (8) cur dicta Scripturæ, quibus particularis providentia asseri videtur, anthropologice intelligenda sint? Sed ista fere ex cæteris dependent, aut spinosiora sunt, quam ut paucis explicari possint: quædam etiam ex Arnaldi Reflexionum libris, *secundo & tertio*, lucem accipient; quorum contenta propediem daturi sumus.

ISAACI VOSSII VARIARUM OBSERVATIONUM Liber, cui annexa est Ejusdem Responsio ad objectiones Criticæ Sacre Simonianæ, ut & ad iteratas P. Simonii objectiones Responsio.

Londini apud Robertum Scott, 1685, in 4.

PRiUS, quam Viri C. L. Isaaci Vossii Observationum ad Pomponium Melam appendicem, ejusdemque ad tertias P. Simonii objectiones Responsionem, quæ superiore anno junctim sunt edita, recenseamus, id omnino faciendum nobis, ut ejusdemmet *Observationum liber*, cui prima & secunda ad P. Simonii objectæ responsiones sunt adjectæ, fastis nostris literariis, licet paulo serius id fiat (nam is a. 1685 prodiit) inferatur. Agit autem in hac Vir doctissimus, ut summatim omnia perensemus, primum non de antiquæ tantum Romæ, sed & aliarum, Babylonis puta, Nini, Thebarum Ægyptiarum, Alexandria, Carthagini, Cairi, & Babylonis Ægyptiacæ magnitudine, imo & de magnis

Sinarum urbibus. Huic urbium contemplationi, quæ XIII capitibus absolvitur, additur & XIV, de Sinarum artibus ac scientiis, in quo cum inter alia de antiquo pulveris bellici apud Sinenses usu differatur, commodum in capite subsequente seu XV, quam vetustus inter Europæos ejusdem pulveris sit usus, disquiritur. Quindecim hæc capita excipiunt observationes seu dissertationes alia, quarum I est de triremium & Liburnicarum constructione; II de emendatione longitudinum; III de patefacienda per Septentrionem ad Japonenses navigatione; IV de apparentibus in Luna circulis; V de causa gravitatis, quæ per diurnam telluris conversionem omnia gravia ad medium tendere ostenditur. Sequitur has observationes tractatus specialis de Sibyllinis, aliisque, quæ CHRISTI natalem præcessere, oraculis. Hæc sum a quibusdam habentur pro piis & officiosis fraudibus, Vossius ex adverso contendit, fieri non posse, ut a Christianis sint conficta, cum non tantum priusquam Christianorum in seculum exisset nomen, sed diu ante, quam natus sit Christus, & lecta & celebrata pæne ab omnibus fuerint. Sed ejus quidem Tractatus summam uberius referri non attinet, quod ante plures annos in Anglia editus, & in Belgio reclusus in omnium manibus dudum versetur.

Absoluto hoc de Sibyllinis Oraculis libro, idem Vossius respondet ad ea, quæ P. Simonius in Castigationibus, recensitis in Actis 1685, p. 8. & 1686. p. 106, ipsi objecerat. Tota autem controversia versatur circa LXX Interpretes. Horum versionem ut elevaret Simonius, dixerat præter alia, Christum non ideo secutum esse versionem hanc Græcam, quod ea veritati esset consentanea, sed quod vulgo esset recepta; Aristæ historiam de LXX Interpretibus fabellam esse Judaicam; Originem plurima loca immutasse & corrupisse in eadem versione, &c. Verum hæc omnia diluit, diluere certe satagit, Vossius, Simoniumque pariter tam in nomine, quam in dispositione Tetraplorum & Hexaplorum Origenis errasse demonstrat. Neque enim illa sic dicta fuisse a quatuor vel sex columellis, sed Tetrapla, quod quadruplicem continent versionem; nulla autem Octapla scripsisse Origenem. Examinat præterea Simonius & Chronologiam Vossianam, negatque Judæos studio corrupisse codices, fraudem hanc LXX Interpretibus imputans. Manifeste enim a se invicem dissentiunt in annis Patriarcharum, qui ante & post diluvium vixere, Ebræorum ac Græcorum biblia.

Sed

Sed Vossius contra ostendit, Judæos tempore Aquilæ vel paulo ante, depravasse Hebraica exemplaria, & ideo quidem bis mille annorum tempus expunxisse, ut tempus Messiae nec dum advenisse obtinerent. Porro, quia Simonius aliquot capitibus examen in LXX viralem versionem instituerat, erroresque in ea nonnullos notaverat, Vossius loca illa omnia persequitur, & rectene an perperam ea reprehenderit Simonius, eruditorum judicio permittit; & quia hæc scribens, in Angli cujusdam scriptum inciderat, continens Rabbinicam & Thalmudicam in I Apostoli ad Corinth. epistolam expositionem, digressionemque in ea de LXX Interpretibus Christiano indignam deprehenderat, (nam iste autor, quem Joh. Lightfootum esse, neminem latet, non LXX, sed quinque tantum presbyteros fuisse, ex Thalmude affirmat, qui regi Ptolemæo legem descripserint, & mentitos esse Aristæam, Aristobulum & Josephum, qui contrarium scribant,) etiam hujus absurdas ac portentosas, ut vocat, cogitationes explodit, ac detestatur.

Sed ne sic quidem quieto esse Autori huic licuit. Cum enim iteratas Simonii objectiones adversus se, (ita enim vocantur, quæ in Opusculis Criticis, anno superiori p. 106 ad Eruditorum Acta relatis, continentur,) fuisset nactus, reponere & illis responsionis aliquid necesse habuit. Reprehenderat autem illud potissimum Simonius, quod Vossius affirmarat, Judæos studio & nequitia codices & chronologiam sacram depravasse; esse enim hoc commentum Vossianum. At Vossius ad hoc regerit, id ex Juliano Pomerio cognosci, nec defuisse olim, qui depravationis hujus reos peragerent Judæos; idemque ex Hieronymo a S. Fide, aliisque pluribus Judæis, qui ad Christianos se contulissent, intelligi; quin & Arabes usos hoc argumento ad convincendos Judæos, interque illos Abulpharaium, cujus verba, prout a Pocockio sunt tralata, adducuntur. Riserat præterea Vossium Simonius, quod dixisset, vaticinium de duratione mundi Eliæ Prophetæ attribui. Sed Vossius respondet, de eo non dubitasse Rabbinos antiquos. Rabbinum autem alium pro Elia Propheta intelligendum statuisse Judæos illos, qui cum Hieronymo a S. Fide, ante CCC annos ex Rabbinio Hispano in Christianum converso, congressi convictique, effugium aliud invenire non potuissent. Riserat & illud Simonius, quod δευτεροποίητον seu traditionum Judaicarum librum, cujus Justinianus mentionem facit, Græco sermone concinnatum esse dixerat Vossius.

Ee 2

Ac

At hic non alio sermone concinnari potuisse eas contendit, cum non alia tum in Imperio Romano Judæorum lingua fuerit vernacula; ipsum quoque nomen *δευτερώσεων* satis clare Græcam testari scripturam, nec aliam esse quam secundam Aquilæ compilationem, quod ex Justiniano & Anastasio Sinaita probat; & quia Simonius ea quoque refellebat, quæ de ordine & constitutione Hexaplorum & Tetraplorum Origenis scripserat Vossius, hic sententiam suam contra Simonium ex Historia Ecclesiastica Eusebii confirmat, affirmantis quippe, hexapla dicta, quod sex continerent versiones, & tetrapla, quod quatuor. Respondet etiam ad reliqua Simonii objecta; sed recensere hoc loco omnia non sustinemus, ne responsionem Vossii integram huc transcribere vel se videamur.

ISAACI VOSSII OBSERVATIONUM AD

Pomponium Melam Appendix; ejusdemque ad tertias

P. Simonii objectiones Responsio, cum Pauli Colomesii ad Henricum Justellum Epistola Gallica.

Londini, apud Robertum Scott, A. 1686, in 4.

Optima omnium atque emaculatissima Pomponii Melæ editio habebatur illa, quæ post tot alias diversis in locis evulgatas, Hagæ Comitum A. 1658, obstetricante Viro Clarissimo *Isaaco Vossio* in lucem prodierat. Neque enim mendis tantum, quibus scatebat alias, repurgatus est in ea textus, sed & observationibus doctissimis ab Editore illustratus. Quoniam autem in his, cum viros alios non incelebres, tum illustrem maxime Salmasium, variorum errorum exercitationibus in Solinum hic illic admissorum redarguerat Vossius, *Jacobus Gronovius* in nova Pomponii Melæ editione, quæ superiore anno Lugduni Batavorum edita, & in Actis ejusdem anni p. 445. & seqq. a nobis recensita est, Salmasiani nominis patrocinium magno animo suscepit. Nam in notis suis id unice propemodum Vir clarissimus videtur agere, ut observationes Vossianas refellat, Salmasiumque insimul ab hallucinationibus, quarum incusatus a Vossio fuerat, vindicet. In præfatione etiam ad Lectorem specimen errorum Vossianorum exhibet, quos commiserit in vertendo explicandoque Arriani loco illo, ubi Pallacopas, famosissima illa Euphratis in Arabum campos *διώγουξ*, describitur. Vossius.

Vossius autem, cum novissimam hanc Pomponii Melæ editionem a *Job. Georgio Grævio*, Professore Ultrajectino celeberrimo sibi missam, una cum annotatis Gronovianis accepisset, temperare sibi non potuit, quin vindicias pro observationibus suis mox scriberet, & quidem per modum epistolæ ad eundem CL. Grævium perscriptæ, quam & *Appendicem observationum suarum ad Pomponium Melam* appellare voluit. Et sane in his non observationes tantum suas, quas tanquam erroneas allegarat Gronovius, sed & versionem explicationemque suam in loco illo Arriani de Pallacopa, quam Gronovius in præfatione sua ad Lectorem false admodum perfricuerat, *καθόλου* vindicavit, quin omnia, si pauca quædam minutia excipiantur, persecutus est Vossius, quidque adeo de Gronoviana Pomponii editione sentiat, CL. Grævio, qui transmisserat illam, satis clare, sed nec sine bile, exposuit.

Vindiciis hiscæ Vindiciæ subjiciuntur aliæ, quarum quidem nulla, forte quia breves admodum sunt, in titulo præmissio facta est mentio. Prodierat enim eodem anno 1685, Oxonii *Dissertatio Humfredi Hody, A. M. contra Historiam Aristæ de LXX Interpretibus*, in Actis anni superioris mense Aprilis pag. 205. seqq. a nobis recensita, in qua Autor præter alia, & ea quæ de hoc ipso argumento Is. Vossius olim scripserat, sub examen revocaverat. Reponere itaque & huic, quem quidem exerte non nominat, aliquid voluit Vossius, atque adeo de una, quod ajunt, fidelia duos, imo tres (nam & Simonio tertium, ut infra patefcet, respondit) dealbare parietes. Dixerat autem Hody præter cætera, universam Aristæ historiam ut subrueret, Demetrium Phaleæum S. Scripturæ vertendæ tempore, Bibliothecæ Alexandrinæ præesse non potuisse, quia Demetrius mortuo demum Cassandro, Macedoniæ Rege, Ægyptum adiisset; idque dixerat Hermippi inprimis, quem Laerius in vita Demetrii allegat, testimonio suffultus. Sed respondet Vossius, nihil ex argumento isthoc confici, nisi id solum, tempus, quo in Ægypto fuerit Demetrius, non viginti quatuor, sed quatuordecim vel quindecim tantum fuisse annorum; Hermippum præterea gemini erroris esse reum, verioreque illorum videri sententiam, qui statim post amissum Athenarum principatum, aut certe non diu postea, Demetrium ad Ptolemæum se contulisse scribant, ex Diodoro, Plutarcho, Eusebio & aliis. Dixerat etiam Hody, Antigonom, cujus metum Demetrius ad Ptolemæum Lagi se receperat, non fuisse Antigonom.

Magnum, sed Antipatrum, Cassandri filium, qui & ipse Antigonus dictus fuerit. Sed Vossius contendit contra, nullum Cassandri filium fuisse hoc nomine insignitum; idque ita esse sic satis speciose ostendit. Nec ob stare innuit, quod in Aristeia nulla patris Ptolemæ fiat mentio, quia aliquot annis simul regnarint & Lagides & Philadelphus Ptolemæi, paterque ultimo biennio filio regnum publice, Justino teste, tradiderit: & quoniam Hodyo non vero simile videatur, Demetrium, postquam principatum Athenis tot annos tenuisset, Bibliothecarii munere in Ægypto fuisse functum, eo quod præfectura Bibliothecarum non magis honorifica fuerit apud veteres, quam apud hodiernos; cum ἀντιστοιχίας modernæ inculcat Vossius, ut qui nesciat, hodie Archiepiscopum Remensem, primatem totius Galliæ, regium & ipsum esse Bibliothecarium, & Romæ non alium facile Ecclesiæ Romanæ audire Bibliothecarium, quam Cardinalem primicerium; ut plura alia, quæ Hodyo ad ἀντιστοιχίας respondet Vossius, brevitatis studio jam transcamus.

Vindicias hæc alteras excipiunt tertiæ ejusdem Vossii, seu *Responsio ejus ad tertiās P. Simonii objectiones*. Versatur autem tota ista, quæ Vossium inter & Simonium exorta est, controversia circa LXX Interpretes, estque illud pomum Eridis, utrum illi peccarint aliquando, an vero recte omnia reddiderint? Posterius adstruxit Vossius, tum in libro *de oraculis Sibyllinis* A. 1679. edito, tum in *responsione ad iteratas P. Simonii objectiones*. Prius vero P. Simonius non in *Historia tantum Critica veteris Testamenti*, sed in *Opusculis* quoque *Criticis adversus Isaacum Vossium*, & in tertiis, ut a Vossio appellantur, *objectionibus*, quas quidem, Hieronymi le Camus nomine latens, ediderat; qua de re conferri cupimus Acta anni 1686, p. 107. His tertiis igitur ἀντιστοιχίας & tertiās ἀποκρίσεις reposuit Vossius, & quicquid novorum argumentorum ad suppressendam LXX versionem a Simonio contra se fuit prolatum, pro virili sua intervertit; idque dum agit, ostendit insimul, non ineptum esse scriptorem *Abulpharajum*, cujus testimonium adduxerat de sacra Scriptura a Judæis ad lucrificandos bis mille annos depravata, neque se solum sentire sic, sed & plures alios a se allegatos, quidam gregalem nunc facit & R. Samuelem ben Juda Hispanum, ex Judæo Mahumetanum factum ante D. annos, qui de hac ipsa Judæorum depravatione librum Arabice scripserat; vaticinium Eliæ non esse Thalmudici

mudici cujusdam Doctoris, sed Eliæ Prophetæ tribui; lectionum diversitates non in exemplorum discrepantiam, sed in codicum depravationes rejiciendas esse; Copticam linguam non extitisse, antequam Arabes Ægypto potiti fuerint, sed solum ferme Græcum sermonem ibi tum obtinuisse; secundam Aquilæ editionem δευτέρωσι omnino fuisse dictam, quia ei id nominis tam a Justiniano, & vetere ejus interprete, quam ab Anastasio Sinaita tribuatur; verbum ἀποκαλύψεως non a LXX demum interpretibus fuisse confictum, cum eodem, quod apud sacros scriptores sensu, apud antiquissimos etiam Græcos occurrat; Origenem nulla concinnasse octapla, sed hexapla & tetrapla &c. Sed longum sit referre omnia, quæ Vossius Simonio in responsione hac ad tertiās objectiones minutatim reposuit. Lectorem itaque ad Vossium ipsum, Simonio tertium respondentem, remittimus.

Vindiciis tribus hæc annexa est *Epistola Gallica Pauli Colomesii* d. 3. Octob. 1685 ad *Henricum Justellum* perscripta, de *Historia Veteris Testamenti* Richardi Simonis. Nimirum cum advertisset Colomesius, se ob ingentes laudes in Isaacum Vossium effusas, Simoni venalem conductitiumque ejus scriptorem videri, se Vossium quidem non semel laudasse ex merito regerit, at non jurasse tamen in verba illius, quemadmodum & in νεωτέρωσι literariis, in notis ad Quintilianum, & in observationibus sacris dissentire ab eo non dubitarit. Apologia huic subjungit observationes varias, quibus non tam refutatum, quam illustratum it Simonis Historiam. Observat igitur, post Ludovicum Ferrandum, *Suniam* & *Fretelam* perperam scæminas existimari, cum Manuscriptum Epistolæ ad illos ab Hieronymo datæ epigraphen hanc præ se ferat: *Charissimis fratribus Sunia & Fretela*. Profitetur etiam codicem Novi Testamenti, quem Beza Cantabrigiensi Academiæ donavit, nec non alterum Claramontanum Puteanorum Fratrum codicem, qui prioris pars altera est, Irenæi ipsius manu sibi tritos videri, seque a Dodwello, qui eandem Irenæo jam operam navet, quam Cypriano olim, expectare, ut conformitatem allegationum Biblicarum Irenæi cum Cantabrigiensi codicis lectione palam ostendat. Pronunciat quoque, editionem LXX Interpretum Romanam esse omnium optimam, seque emendatiorem, quod Frontoni Ducæo per sui ordinis fratres non licuerit, procuraturum. Concedit præterea pro αὐτός Gen. III, 15. legendum esse αὐτό; quanquam diversam hanc lectionem jam-

jamdudum Bibliorum Græcorum Basileæ A. 1545. impressorum calci adscriptam fuisse commonet, ubi & Στελεχὸν Gen. XLIX, 21. *truncum* non *arbusculam* verti debere censet, ob loca parallela Job. XXIX, 18. Exod. XV, 27. Num. XXXIII, 9. De cætero quia neminem novcrat Simonius, qui Hieronymo recentior, antiquiorque Pagnino, Hebræa Biblia in Latinum transtulerit, notat Colomesius eadem epistola, medium inter illos fuisse Cardinalem *Adamum Eslon* Anglum, quem *Robertus Wackfeld* in de integritate textus Hebraici, & *Balaus* laudaverint; notat etiam, præfationem Bibliis Græcis Cantabrigiæ editis præfixam autorem habere *Johannem Pearsonium*, Cestriensem Episcopum, refertque ex Fortunati Monachi Itali præloquio in Biblia Venetiis 1609 edita, jussu a Gregorio XIII fuisse Bellarminum, ut Biblia Regiæ Antwerpensis prius, quam publici juris fierent, Chaldaica paraphrasi truncari faceret. Observat quoque, Versionem N. T. Hibernicam, quam Ulserio tribuit Simonius in Historia Critica, autorem agnoscere non Ulserium, Archiepiscopum Armachanum, sed *Guilielmum Danielidem* (O-Donnel) qui auspiciis Guilielmi Ulserii, Equitis Hiberni, antequam Archiepiscopatum Tuanensem in Hibernia obtinuerit, eam confecerit. Habet & pluscula Colomesius de *Francisco de Enzinas* (i. e. de Aquifolio) qui Biblia Hispanice vertit, Caroloque V Imp. dedicavit; unde & variæ ei cum Theologis Belgis enatæ sunt lites, quarum historiam ad Phil. Melanchthonem (quem magistrum suum salutet, cuique non minus, quam Camerario *Dryander* dictus sit,) perscripserit. Sunt & alia huic epistolæ partim addita, partim interspersa, sed quæ attexere hic non sustinemus, eo quod ista aut ab ipso Colomesio alibi, aut ab aliis pridem observata meminerimus.

JACOBI GRONOVII EPISTOLA AD
Johannem Georgium Grævium V. Cl. de Pallacopa,
ubi descriptio ejus ab Arriano facta liberatur ab Isaaci
Vossii frustrationibus.

Lugduni Batavorum, apud Jordanum Luchtman,

A. 1686, in 8.

Observationum suarum ad Pomponium Melam appendicem per modum epistolæ *Isaacus Vossius* inscripserat Viro Cl. *Joh. Georgio Grævio*,

Grævio, cujus beneficio & novam Pomponii Melæ editionem cum notis *Jacobi Gronovii* acceperat. In hac cum acerbe admodum tractatum se a Vossio vidisset Cl. Gronovius, temperare & ipse sibi non potuit, quin eadem, qua is, licentia atque acerbitate, aliquid illi reponeret. Et primum quidem, ut Vossium ipsum non satis Græce doctum esse ostendat, producit locum ex observationibus in Melam p. 135, ubi Vossius in nummo quodam Triballorum legerat ΕΠΙ ΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥΤ, quasi cusus fuerit in honorem frumentarii Jovis, cum ita legendum fuisset ΕΠΙ ΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥΤ, h. e. *Epidius Laji* sc. filius; dein Vossium dicit Græcam vocem *πετρών*, exposuisse *textum, quod ex petris constet*, cum ea *locum* potius petrosam significet. His similibusque aliis quæ hic commemorari non attinet, præmissis, ad Arrianeam Pallacopæ descriptionem, de qua præcipua ipsi cum Vossio controversia intercedit, progreditur. Erat autem Pallacopas fossa seu ductus ex Euphrate in Arabum campos. Hujus ostium Alexander M. in gratiam Assyriorum decreverat obstruere, aliumque ex Euphrate ductum exstruere eidem Pallacopæ incidentem, cujus ostium & claudi facilius & aperiri posset, tum ad exonerandum, tum ad continendum alveo suo, prout res exigeret, Euphratem. De hoc itaque Alexandri M. instituto sic Arrianus lib. VII. Expeditionis Alexandri M: *περὲλθόντι δὲ ἔσον παρὶς τετρακοντα ὑπόπετρος ἡ γῆ ἐφάνετο, οἷα διακοπέσαι εἰ ξυνάφης γενοίᾳ τῇ πάλαι διώρυγι τῇ κατὰ τὸν Παλλακόπαν, ἥτις ἂν διαχέουσαι παρέχεν τὸ ὕδωρ ὑπὸ σπέρροτητι τῆς γῆς, τὴν τε ἀποσπρόφην αὐτῇ τῇ τεταγμένη ὥρα μὴ χαλεπῶς γίνεσθαι.* Hæc Arriani verba sic vertit Vossius: *Quumque ad stadia triginta progressus esset, petrosa occurrit terra, quamque intercisam fuisse comparebat. Ea si continua fieret ac denuo conjungeretur, nequaquam ob sui firmitatem aquam transmissura esse videbatur ad antiquam illam Pallacopæ fossam; atque ita præstituto tempore, quandocunque Alexandro placeret, non difficile futurum fluminis divortium.* Gronovius vero hunc in modum: *Quumque ad stadia triginta progressus esset, petrosam terram reperit, quæ si intercisæ ad veterem Pallacopæ alveum perduceretur, nequaquam, propter terre firmitatem, aquam transmissura esse videbatur, atque ita statis anni temporibus facile aquarum aversionem fore.* Et quemadmodum Vossius versionem suam sub initium appendicis jam

d etæ tueri contra Gronovium conatus est; ita Gronovius eam in hac epistola infestat denuo, suamque versionem tanquam rectiorem πρὸς καὶ λατὴ propugnat. Nos uti alibi, ita hic quoque ἐπερχομεν, & quicquid horum litigiorum est, Criticis & Φιλέλλησι dijudicandum relinquimus.

JASITHEI AD GRONOVIIUM APOLOGEMA, in ejusque Titivilitia, sive de Tito Livio somnia animadversiones.

Neapoli, apud Novellum de Bonis, A. 1686, in 4.

Sed aliud ecce litigium, quod viros doctos circa argumentum non adeo magni momenti exercet. Dissertationes Epistolicas ediderat memoratus jam sapius Vir Clar. *Jacobus Gronovius*, inque earum tertia, in qua & alia in Livio loca geographica emendatum iverat, locum illum Livii lib. XXVI, c. 9. ubi expeditio Hannibalis Capua versus Romam describitur: *Inde Algidum Tusculum petiit*, legendum sic contenderat: *Inde ab Peto Tusculum petiit*. Quam Livianorum verborum mutationem cum vellicasset Vir magnæ celebritatis *Raphael Fabrettus*, Nobilis Urbinas, in libro de *Aquis & Aquaductibus veteris Romæ*; tantum abest, ut sententiam suam mutarit Gronovius, ut potius propugnarit eam acriter astruxeritque in *Responsione ad Cavillationes*, ut vocat, *Raphaelis Fabretti*, Lugduni Batavorum A. 1684. edita, cujus summam bona, ut solemus, fide, sed omissis plane dictionibus passim in ea obviis, ad Acta Anni 1685 p. 207. seqq. retulimus. Sed nec Fabrettus, cui *Jasithei* assumere nomen nunc placuit, tacere sustinuit. Scripsit enim *Apologema ad Gronovium*, atque in ejus *Titivilitia*, sive de *Tito Livio somnia*, ut vocat, *animadversiones*. In hoc libro paucis nunc, & prætermisissis pari ratione dictionibus adversario non parce repositis, memorando, primum varias super Livium a Gronovio editas emendationes examinat, censuræque, productis non paucis Livii locis, subjicit. Dein errorum aliquot Geographicorum incusat Gronovium, ut qui v. c. in locis Tusculo vicinis noctem sibi finxerit hiemalem, dimidia parte longiorem integra nocte æstiva; Arvernos Galliarum populos ultra Garumnam a Masilia constituerit; Græciam item Septentrionalem in terra sua agnovit, & Tempe Thessalica aprica nominaverit, quæ tamen *opaca*, *umbrosa*, ac *tenebrosa* a Poetis describantur. Quibus, similibusque aliis

sa tis

satis prolixè expositis, controversiam tandem illam pag. 92. aggreditur, quæ ipsi de situ Algidi & viæ Latinæ cum Gronovio intercedit, utque error, quem putat, Gronovii tanto clarius elucescat, eorum locorum chartam chorographicam, eamque æri incisam, repræsentat, & ad omnia sibi a Gronovio in Responsione isthac objecta respondet. Probare autem Gronovius instituerat, adductis ex Livio locis non unis, Tusculanum districtum Lavicano confinem esse, sibi que adeo verosimile non videri dixerat, Hannibalem flexo itinere montem Algidum transiisse, cum ex Lavicano in Tusculanum agrum moveret. Sed respondet Fabrettus, quamvis Algidum oppidum inter Tusculanum & Lavicanum agrum non ita sit medium, ut velut cuneus quidam utrumque territorium findat, aut nemini ab uno ad alterum, nisi itinere per Algidum instituto pateat transitus; a Lavicano tamen agro non jam agrum Tusculanum, sed ipsam Tusculanam urbem petenti Hannibali, Algidum utique montem occurrisset: Tusculano vero agro proximum esse Algidum, ex quibusdā locis a Gronovio ipso adductis probari posse, quod Lavicani Æquique, post ablatas ex Tusculana regione prædas, in Algidum, tanquam in locum proximum, eumque munitum confugerint. Dixerat etiam Gronovius, Livium semper, quoties de motu locali loquatur, ac speciatim, quoties nominarit Algidum, præpositionem IN vel AB solere præmittere, assertumque hoc suum exemplis aliquot Livianis stabiliverat. Fabrettus autem exempla alia in memoriam ei revocat, quæ ipse non minus, quam parens ejus ex Livio adduxerit, in quibus transitus solo auferendi casu exprimitur; quorum illud ex lib. XXVI. c. 11. vel maxime huc quadret: *Inde Albeni agro in Marsos Annibalem venisse*, h. e. uti ipsemet Gronovius exposuit, *per Albensem agrum*. Dixerat præterea Gronovius, quod, sicut Cajus Marcius capiendis oppidis prope Volcos & Æquos pedetentim boream versus processisset, & post expugnationem Lavici Pedum tendisset: sic Hannibal quoque, cum ex agro Anagnino veniret, Lavico Pedum reverti omnino debuerit. Sed Fabrettus transmissio aut concessio, quod de C. Marcii itinere dictum erat, pauca hæc reponit: *Tum vide, Lector, quantum compendii factum sit itineri Hannibalis per novā hanc lectionem ab Peto Tusculum; ut cui ad meridiē eundum erat, is, per plura passus milliā retroaſtus ad boream, diverticula quæreret*. De cætero quæ siverat Gronovius, cur Hannibal, cum summa celeritate Romā contende-

ret, non perfliterit in via Latina, quæ Lavicana fuerit brevior? Respondet Fabrettus, Hannibalem illud iter eum tantum in finem suscepisse, ut Romanos ab obsidione urbis Capuæ traheret; viam præterea Latinam Lavicana non breviorē esse; intuitum quoque fuisse, si in istas periculorum plenas Albanicæ vallis angustias se immisisset, cum contra per Labicanam viam plana & aperta omnia essent. Respondet inde Fabrettus & aliis Gronovii quæsitis, eaque occasione suam de quodam Livii loco l. IV. c. 27. conjecturam Lectori expendendam proponit; cum vulgo legatur: *dictator Tusculo; consul Lanuvio propiorē locum castris ceperunt*; pro Lanuvio, Lavicum substituens. Deinde quia Silium reprehenderat Gronovius, quod in descriptione Hannibalicæ profectionis etiam Algidi mentionem fecisset, Fabrettus patrocinatur Silio, eumque non poetica libertate ibi fuisse usum, quod Gronovius dixerat, sed bona fide omnia ex Livio retulisse ostendit. Verum denique Tusculi situm collocat in cacumine montis, contra opinionem Lucæ Holstenii, qui Tusculum e suo vertice summoque jugo ad declivia Tusculani collis, qua Romam respicit, deduxerat; sententiamque hanc suam non testimoniis tantum scriptorum, sed & situ qua naturali qua artificiali, priscis item ruderibus ac vestigiis, & nummo quodam antiquo apud Fulvium Ursinum in gente Sulpitia, in quo Tusculum exhibetur, confirmat.

Atque hæc de isto Fabretti Apologemate dicta sunt, quod silentio transmittere honeste non potuimus, cum Gronovii, cui in eo responsum est, librum in Actis nostris loco supra dicto memorassemus. Difficile vero est, in enarrandis illis doctorum virorum contentioneibus, simul & brevitati studere, & controversiæ momenta ita proponere, ut clare satis ea Lectori pateant, & nos alterutrius, seu utriusque Auctoris offensam non incurramus. Et ceterum quidem posterius hoc pro virili studemus, dissimulantes, quæ acerbius ab altero in alterum jactantur, honorique eorum & existimationi derogant, soliusque controversiæ summa capita, suspensio plane iudicio nostro, recensentes. Sed verendum tamen, ne idem nobis accidat, quod illis assolet, qui in bellis neutrarum sunt partium, dumque quietem captant, utriusque bellantium armis inviti obijciuntur; adeoque dum invidiæ declinandæ causa, contendit inter se doctorum virorum de levibus gravibusve rebus nulli nos mancipamus, utriusque

aut

aut saltem ejus, qui sua negligentius aut cum studio partium relata, quo jure quave injuria suspicabitur, odia experiamur. Unde si parciores forte deinceps in eristicis scriptis commemorandis deprehendemur, causam silentii nostri Benevolo Lectori facile erit divinare.

LEALIS LEALIS DE PARTIBUS SEMEN

confscientibus in Viro, Epistola ad Dominicum de Marchetis.

Patavii, apud Cadoninum, 1686, in 12.

Præerat antehac Leal Lealis Xenodochio B. Francisci, antequam ad Professionem Chirurgiæ, qua nunc laudabiliter fungitur, ascenderet. Non dimittebat igitur occasionem egregiam, quæ tum temporis se offerebat, quin cadavera creberrime obvia cultro subjiciens Anatomico attentius perlustraret. Comparatam inde notitiam in re Anatomica non vulgarem, nec dubiam, sed assiduis sectionibus confirmatam, diu equidem suppresserat; nunc vero in lucem edere amplius non dubitat, quæ Naturæ scrutatoribus accepta fore arbitratur. Hæc vice quidem ea saltem attingit, quæ virorum genitalia concernunt, muliebres partes generationi addictas peculiari reservans Epistolæ. Quemadmodum vero in præsentī Exercitatione ad *Regneri de Graaf* scripta unice respicit, ita fieri aliter non potuit, quin Observationes clarissimi hujus Anatomici vel confirmaret vel emendaret per ea, quæ tanquam sibi comperta superaddidit. Discedit autem ab eo sapissimè: inter alia, ubi de ortu arteriarum spermaticarum sermo est, asserit arteriam sinistram spermaticam ordinariè non e trunco aortæ sed emulgente nasci. Cumque Regnerus de Graaf arterias has recto ductu ad testes abire statuat, negat id Author noster, siquidem per autopsiam evincit, eas in aliquos passim curvari sinus. Imprimis Anastomoses inter arterias atque venas spermaticas acriter defendit, tanquam summe utiles, rationi conformes & experimento singulari manifeste conspicuas. Nimirum aperto adhuc vivente ariete, interaneisque ad latus retractis, venam spermaticam primum prope cavam, dein & corporis pyramidalis basin filo arctissime devincit; postquam igitur arteria spermatica sanguine turget, religatam præscindit; aperta autem vena omnis egreditur sanguis, ita ut turgidæ hætenus arteriæ, si digitis quodammodo comprimantur, quem continebant sanguinem eo effun-

Ff 3

dant,

dant, claro anastomoseos indicio. Fides sit penes Authorem & au-
pfi m

Circa testiculorum conformationem imprimis meatum High-
mtoi adstruit sub nomine olorini corporis, eumque in omnibus anima-
TAB. IV. lium testibus reperiri, & quidem pervium, prolixè docet, adjecta Figura I.
atque adeo graviter in Regnerum invehitur, quod meatum illum semina-
nalem saltem pro membrana vasa fulciete habuerit. Similiter & gra-
tis Hippocrati obrectari a Graafio ut monstret, adducit bina præ ce-
teris loca, quibus probare conatur, divinum senem nunquam voluisse,
e dextro testiculo præcise mares, e sinistro foemellas nasci, quamvis
dextrum ἀρρενογόνον sive robustiorem, sinistrum vero θηλυγόνον scilicet
infirmiorem nominaverit.

Arridet autem Nobis præ ceteris vesicularium seminalium, quam
exhibuit, structura. Hactenus enim creditum est, eas variis instrui cellulis,
inter se quasi racematim dispositis; nunc vero ad oculum ab Authore
nostro demonstratur, unicum esse canalem, intestino non dissimilem,
qui saltem per varios anfractus juvante membrana in unum collectus fi-
guram illam racemi præ se ferat. Confer Figuram II.

Explicatio Figurarum.

FIGURA I

Testis ovilli quadripartiti internas partes, seminariis primo vasis
ademptis, ne reliquorum præpedirent conspectum, profert. Porro inti-
mam faciem membrana nervea, cum discurrentibus ultro citroque san-
guiferis vasculis prodit. Insuper arteriarum tubulos ab ipsa in semina-
lem meatum protensos, & lymphæ ductus crassiuscule, meatumque præ-
sertim seminalem, & huic adnatum epididymida exhibet.

AAAA Nervea membrana in quatuor secta æquales partes, enor-
miter a naturali situ retractas, ut quæ interjacent, facilius conspici queant.

BBBB &c. Membrana nervea intimus paries, in quem +++++
vascula sanguifera temere inambulant.

aaaaa Externa nervea faciei portiones, quibus breviores obfiterunt
arteriarum ramuli sanguinem in corpus olorinum vebentes, ne in planum
cum suo toto extenderentur.

CCC Olorinum corpus, sive Meatus seminarius; in quo D princi-
pium seu basin, E vero finem, veluti coni extremam partem designat.

bbbbbbbb Arteriola sumæ ab iis connata propaginibus, quas ner-

vea

Tab. IV. ad a. 1687. pag. 230.

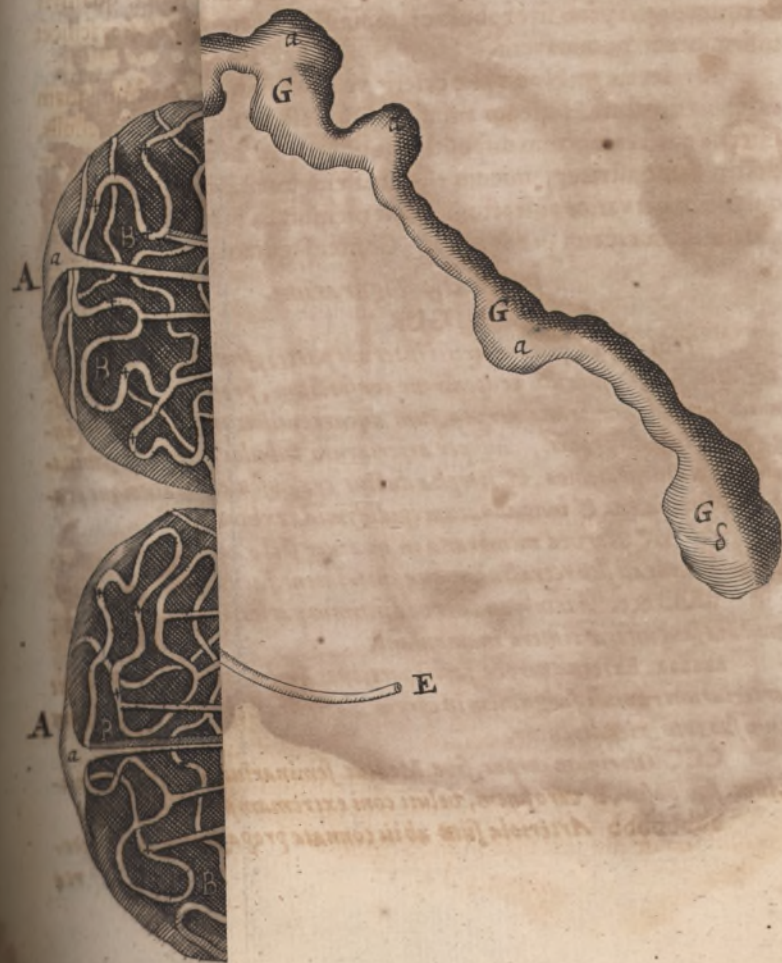

Fig. I.

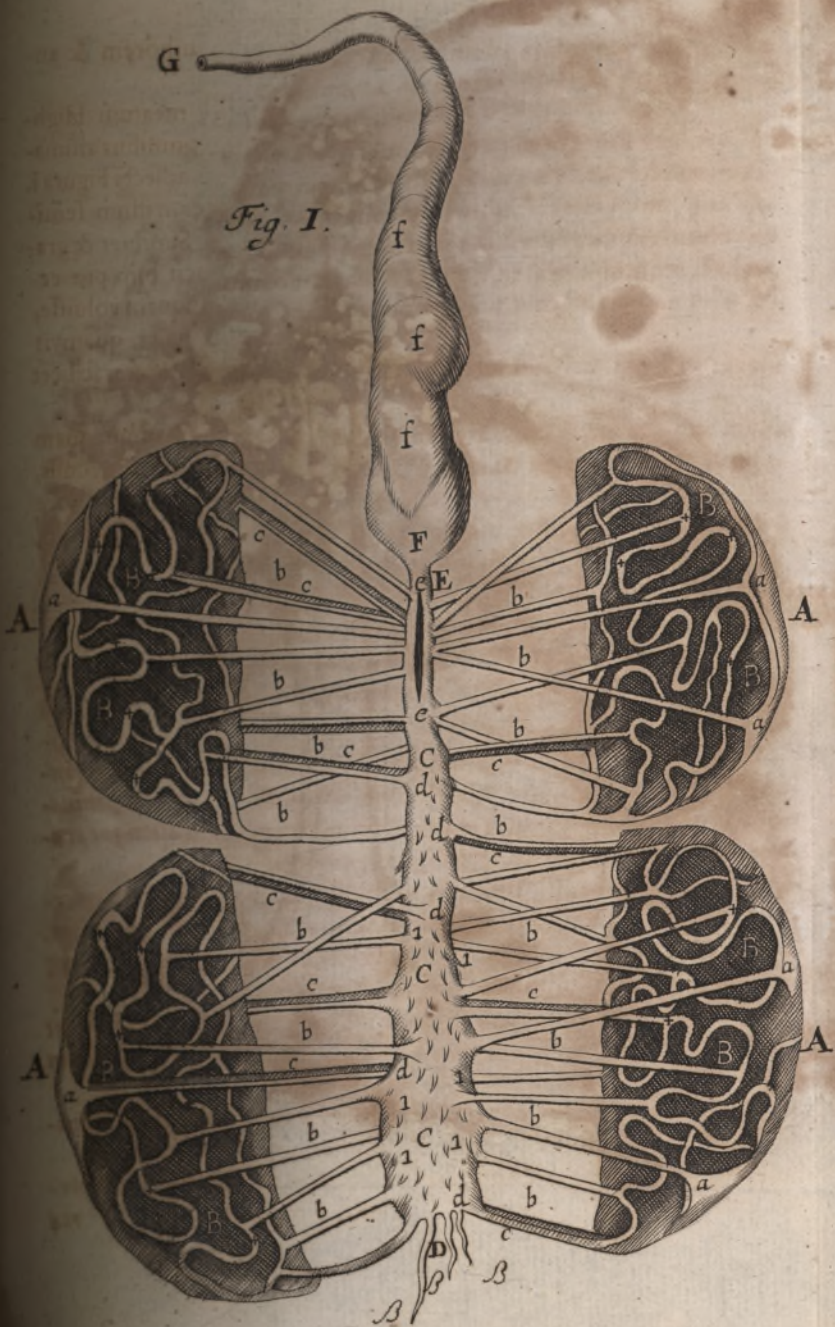
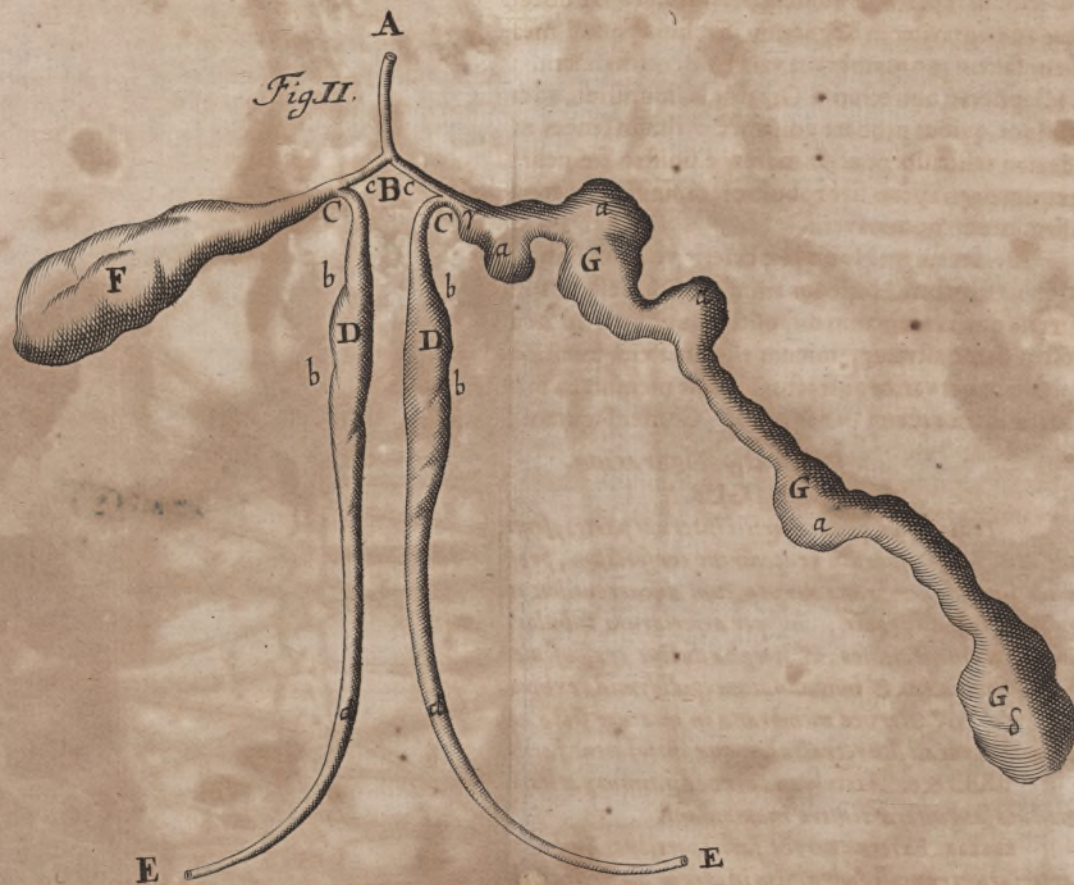

Fig. II.

vea membrana intime ambit. Earum multa recta in corpus olorinum implantantur. Reliqua obliquata, antequam Meatum subeant, modicum inter vascula seminaria spatiantur.

cccccc Tenuissima vasa candida lymphaticis non imparia, & arteriis parallela, ruditer tamen expressa, quorum plura ob summam exilitatem servare in testis preparatione fuit nefas. Inibi ferme, qua olorinum corpus arteria ineunt, prodire ista videntur; ab hoc in nerveam conscendunt, in cujus interiora adeo se occultunt, ut luminum aciem illudant.

dddd Nonnulla loca in quibus desinunt vicissim cum nervulis arteria, & consurgunt lymphaductus.

ee Meatus seminarii scissus, per quem internus ejusdem canalis percipitur.

iiiiiii Vasculorum radices seminariarum, & termini, quae evulsa principio fuere, ut olorinum corpus, & reliqua ei vasa annexa contueri facile liceret.

BBB Tres vasculorum seminariarum propaggines, quas reliquis prolixiores ob commodum situm culter reliquit.

F Epididymidos principium, quod finis Meatus seminarii facit, quum pertusa nervea membrana de summo bulbo erumpit.

FFF Epididymidos lobulorum interna facies, qua testi adhaerescens secundum illius longitudinem flexuose discurret.

G Vasis deferentis initium.

FIGURA II

Intestinula exhibet seminata (vulgo vesiculas seminales) ex humano excerpta cadavere, quorum unum glomeratum apparet speciem vesiculae praeseferens, alterum vero solutum, & communi exutum membrana, ut eleganter caecum videatur amulari intestinum. Exponit praeterea intestinulorum ductus omnes, cum qui semen invehunt, tum qui evehunt. Horum insuper coalitum designat, quo intestinula in unum canaliculum conveniunt, per quem solum semen in urethram expromunt.

A Canaliculus unicus qui semen in urethram eructat, a duobus intestinulorum seminalium tubulis in unum coalescentibus efformatus.

B Ductuum coalitus angulum obtusum, ubi cc illorum est principium a summo intestinulorum vertice deductum.

CC Deferentium vasorum extrema lateraliter in intestinula commissa, quae cum juxta principium excernentium ductuum intestinula intant, angulum faciunt cc acutum.

DD Vul-

- DD *Vulgares capsulae seminales, quae tamen sic caute solvantur, ubi litterae bbb longiores factae insigniter gracilescent.*
 EE *Deferentia vasa a suo stipite recisa.*
 dd *Deferentia vasa nonnihil suo principio latiora.*
 F *Seminale intestinulum membrana communi ita praecinctum, ut inaequalis vesicula formam proferat.*
 GGG *Seminale intestinulum alterum ab omni expeditum membrana, ut naturalem longitudinem pandat, in quo γ cerpicem, δ fundum, aaaa vero quaedam illius gibbositates indicant.*

LIBRI NOVI.

A Continuation of the new Digest of Bones; it's Improvements and new uses it hath been applied to: Together with some Improvements and new Uses of the Air-pump, tryed both in England and in Italy. By Denys Papin. London 1687, in 4.

Joh. Adami Scherzeri Breviarium Theologicum Hulfemannianum, enucleatum atque auctum, cum Praefatione D. Val. Alberti. Lipsiae apud J. C. Tarnovium. 1687, in 4.

Hieronymi Fabricii ab Aquapendente Opera omnia Anatomica & Physiologica, haecenus variis locis ac formis edita; nunc vero certo ordine digesta & in unum volumen, redacta: cum Praefatione D. Joh. Bohnii P. P. & indice locupletissimo. Lipsiae apud J. F. Gleditsch. 1687, in fol.

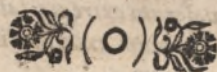
Raimundi Martini Pugio Fidei adversus Mauros & Judaeos, cum Observationibus Josephi de Voisin, & Introductione Joh. Benedicti Carpzovii, qui appendicis loco Hermanni Judaei Opusculum de sua conversione ex MSCto Bibliothecae Paulinae Academiae Lipsiensis, recensuit. Lipsiae apud Frid. Lanckisii Haeredes 1687, in fol.

Theologiae sive potius Μαθηολογίας Judaicae atque Mohammedicae seu Turcico-Perficae Principia sublesta & fructus pestilentes; auct. Aug. Pfeiffero D. Lipsiae apud J. F. Gleditsch 1687, in 8.

Jacobi Tollii Fortuita, in quibus praeter Critica nonnulla, tota Fabularis Historia Graeca, Phoenicia, Aegyptiaca ad Chemiam pertinere asseritur. Amstelod. apud Janf. VVaesbergios 1687, in 8.

Horti Academici Lugduno-Batavi Catalogus, exhibens Plantarum omnium nomina, quibus ab anno 1681 ada. 1686 hortus fuit instructus, ut & plurimarum in eodem cultarum & a nemine huc usque editarum Descriptiones & Icones, auctore Paulo Hermannio. Lugd. Bat. apud C. Boutensteyn, 1687, in 8.

Defensio Relationis de Antonia Burignonia, Actis Eruditorum Lipsiensibus Mensis Januarii A. 1686. inserta, adversus Anonymi famosas chartas, Amstelodami sub titulo *Moniti Necessarii* publicatas &c. Lipsiae apud J. F. Gleditschium 1687, in 4.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Maji, Anni MDC LXXXVII.

DEFENSIO RELATIONIS DE ANTONIA
 Burignonia, Actis Eruditorum Lipsiensibus Mensis
 Januarii Anni MDC LXXXVI inserta, adversus
 Anonymi famosas chartas Amstelodami typis Boet-
 manianis sub titulo *MONITI NECESSarii* publicatas.
 Quarum protervae calumniae refutantur, simulque Faemina,
 quae se Legatam Dei mentita est, ipsiusque Apologeta & Moni-
 toris, impia & monstrosa dogmata quaedam, ex libris utrius-
 que Gallicis Latine excerpta, censura Christianorum in
 praecipuis Fidei articulis adversus fanaticos
 consentientium, offeruntur.

Lipsiae, apud Joh. Frider. Gleditsch, 1686, in 4.

Titululum libri integrum, tamen si prolixiorum exhibuimus, ut su-
 perfedere possemus argumenti, quod tractat, uberiori & accu-
 rato recensu. Nostram causam agi, nemo non videt: quam
 justa vero ea sit, ex ipsa Apologia, brevi nempe temporis spatio
 cuique perlustranda, cognosci a benevolo Lectore malumus. Nullius
 enim viri boni & cordati judicium subterfugimus, eamque ob causam
 & illam Actorum nostrorum locum, quo de Antonia Burignonia scri-
 ptis differitur, & anonymi censoris licet longe acerbissimum Monitum,
 subjungi Apologiae huic curavimus. Equidem fuere, qui nihil reponen-
 dum Monitori illi censuerunt, tum quod estimationi qualicunque, &
 in Germania, & in exteris regionibus, Actis illis nostris, per hos quinque
 annos & quod excedit, apud viros doctos partae, nihil per eas Anonymi
 schedas decessisset; tum quod Relationis nostrae de Burignoniae ope-
 ribus

ribus Auctor ea sit professione, ætate & in rempublicam meritis, ut sine famæ optimis artibus partæ dispendio, vindicare calumnias generoso contemptu potuisset. Sed vicissim alii non consultum putarunt honori nostræ, ut silentio velut reos nos faceremus injuriæ Burignonæ aut ejus advocato illatæ; & Relationis de scriptis scæminæ hujus, illustris Auctor hære in quadraginta mendaciis ab ejus hyperaspiste sibi objectis noluit: & denique interesse visum fuit orthodoxæ Ecclesiæ, ut de Burignonæ periculosis dogmatibus & institutis uberius, quam quidem in Actis nostris factum fuerat, omnes publice admonerentur. Hinc natum præsens opusculum, quod æqui Lectoris judicio sic commendamus, ut factam a nobis Burignonæ ejusve affectis injuriam non fuisse cognoscat; ad ulteriorem autem cum hujus scæta hominibus disputationem, minime nos obstrictos cupiat.

M. CHRISTOPHORISONTAGII
Tituli Psalmorum.

Silusiæ, impensis Sebastiani Goebellii, 1687, in 4.

Inter difficiliora Scripturæ loca *Psalmorum* quoque *titulos* reponi, par est. Brevitate enim sua vocumque, e quibus constant, insolentia, tantum negotii interpretibus facessunt, ut parum absit, quin de quorundam sensu investigando jam pridem conclamatum fuerit. Optime igitur putamus factum, quod clarissimus Schleusingenſium Pastor ac Superintendens, illustrisque, quod Silusiæ floret, Gymnasii Ephorus, *Christophorus Sontagius* omnes in hanc rem ingenii nervos intendit, ut illis, quantamcunq; posset, lucem scæneretur. Hac fini excusserat commentaria ac versiones Judæorum æque ac Christianorum, collectisque illorum suffragiis, solícite expenderat, cuinam omnium tutissime accedi posset. Magno vero usui lectoribus fore haud vane opinatus est, si *regulas* præmitteret *hermeneuticas*, seu *aphorismos* generales viginti quinque, quibus continentur præcognita quadam necessaria de titulis *Psalmorum* authenticis, h. e. illis, quos in Hebræorum Psalterio legere est. His dein subnectere visum fuit titulos omnium omnino *Psalmorum*, ἀδελφότης partim & ab Hebraica veritate nonnihil deviantes, partim *adjectitios* prorsus & *supposititios*, prout quidem in versionibus Chaldaica, Græca, Syriaca, Arabica, Æthiopica & Vulgata Latina exhibentur. Addidit

heie

heie noster sub paginarum finem scholia, quibus tum phrasæ, tum scopus veterum illorum Interpretum haud parum illustrantur. Succedit tandem princeps operis hujus pars, *Diatribe* nimirum *sexaginta septem*, totidem titulis explicandis destinatæ. Quorum plerique quidem authenticæ sunt; nonnulli tamen e versionibus admixti, qui, etsi parte secunda inter sui similes jamjam recensiti fuerant, rariori nihilominus aut elegantiori loquendi formula accuratorem prolixiorumque disquisitionem mereri videbantur. Cujus generis sunt שִׁיר פְּנִיעִים *carmen occursum*, quo nomine Rabbinis Psalmus XCI venire solet, & ψαλμός ἐκείσεως *psalmus pro ecclasi*, quem titulum Psalmo XXXI dederunt Septuaginta viralis ac Vulgata Latina; unde de illo pag. 610. de hoc p. 683. cum cura agitur. Imo & viginti duæ Alphabethi Hebraicæ literæ, quæ totidem sectionibus Psalmi CXIX præfiguntur, itemque vox finalis *Selab*, in quatuor diatribarum argumentum adhibitæ deprehenduntur. Postquam vero doctissimus Autor singulis locis ex sanctioris philologiæ penu largissima manu adpersit, quæ illuc facere credidit, coronidis loco titulum hæcenus explicatum pericopæ cuidam Evangelicæ dominicali aut festivi succinctè applicat, monstratque, qua ratione in Homiliis sacris exordiorum vices commode subire queant. Hac de caussa diatribæ non eo ordine sese invicem insequuntur, quo textus illarum in Psalterio disponuntur, sed eo, quem Evangelicarum lectionum anniversaria series postulabat. Quod si seriei biblicæ potior ratio habenda fuisse videatur, commodum subjungitur *index* docens, qua pagina quilibet titulus exponatur; nec locupletissimus rerum & verborum index omissus fuit.

REFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET
Theologiques, sur le nouveau Systeme de la Na-
ture & de la Grace.

id est:

Reflexiones Philosophicæ & Theologicæ in Systema novum de Natura & Gratia. Liber secundus, de ordine Gratia.

Coloniæ, 1686, in 12.

Gg 2

Dispu.

Disputatorum, quos jam sæpe nominavimus, *Arnaldi & Malebranchii* nomina, in titulis licet omiſſa, absque diſſimulatione produntur ab Approbatoribus *secundæ huius partis*, Theologis Mechliniensibus, qui tam aperte Arnaldi sententiam tuentur, ut dicant Systema Malebranchii erroribus plenum, & ex Philosophia male intellecta haustum esse; eique optent, ut oculos tandem ad lucem huius libri aperiat, & secundum verba Augustini (epist. 143) *quia non valuerit omnia non penitenda diligenter dixisse, peniteat quæ cognoverit dicenda non fuisse*. De præfatione libro præmissa aliquid relatum est, cum Malebranchii nuperas epistolas recenseremus. Inseruit ei Arnaldus ad exemplum Antagonistæ librorum catalogum, quibus inter se certant, & quos legi debere putat ab iis, qui de causa quam tractant judicare velint; poscit dein speciatim, ad quæ legitime respondere adhuc debeat Malebranchius, repellitque ejus excusationem, si videri velit (ut jam jactaverit) ex obsequio potius erga amicos, quam causæ diffidentia siluisse. *Liber hic secundus* (de primo in Actis A. 1686, p. 183. diximus) capitibus XXXIII absolvitur. Quatuor priora directæ sunt adversus assertum Malebranchii, *quod Deus in creatione mundi nullum aliud propositum habuerit, nec habere potuerit, quam stabilimentum Ecclesiæ*. Hoc neque ex Scriptura probari posse dicit Arnaldus, neque principium ex quo illa assertio deducitur, subsistere: Neque enim Ideæ de Deo necessario inesse, quod pro certo supponit Malebranchius, *ut Deus nihil extra se agat, nisi ad procurandum sibi cultum se dignum*, unde sequatur, Christum incarnandum fuisse, ut talem cultum Deo præstare posset ob unionem naturæ humanæ cum Verbo infinito: negat hoc Arnaldus, nec plus necessario ex idea ista sequi affirmat, quam quod Deus omnia ex mera bonitate faciat. Confirmat id ex *Thoma & Augustino*, itemque ex *Esio*: reprehendit etiam, quod Malebranchius honorem vel cultum dignum Deo ab homine præstari neget; aliter enim loqui Scripturas, dignitatem, sanctitatem & perfectionem cultui, qui ab hominibus præstari debet, tribuere. Peccare igitur illum contra suas ipsummet regulas, & de Deo loqui more humano, quasi utilitatem & operæ pretium in omnibus quærat actionibus. Assert deinde c. IV. ex præcipuis patribus Græcis & Latinis clara testimonia, quod docuerint, *Verbum non fuisse incarnandum, si Adam non peccasset*; & quia isti cum

cum Malebranchio plane non consentiant, arguit inde, ideam ejus de Deo non esse veram, cum patres precibus illis internis, quas semper exaudiri docet Malebranchius, utique non minus, quam ille ad assequendam veritatem usi sint, nec minorem ratiocinandi facultatem habuerint. Jam c. V. ad systema de Gratia accedens, iterum monet, defectum auctoris, & quod suæ legi contravenerit, Deo agendi modum ex humano ingenio præscribendo. Dein c. VI. hypothesein Malebranchianam delineat, & in propositiones *tredecim* distribuit; suam vero cap. VII. proponit, in *octo* propositiones redactam, quas ex Augustini sententia de gratia & prædestinatione sequi putat. Cap. VIII & IX ex Malebranchii ipsius libris quædam loca adducit, per quæ doctrinæ Augustini consentire, & Pelagianismum ac Semipelagianismum serio averfari videatur: quanquam ante ortam hæresin Pelagii incautius locutos esse, & patres Græcos, & ipsum Augustinum, & naturaliter fere omnes ad errorem Pelagii propendere agnoscat. C. X. sententiam Prosperi pro se adducit, & Malebranchium in errorem incidisse putat, dum nimis indulgeret speculationibus Metaphysicis, nec quod in aliis reprehendit ipse caveret, incautas nempe de libertate hominis locutiones, aut præjudicia ex præsumptione de viribus naturæ concepta. Examinat c. XI. speciatim, an idem sentiat Malebranchius, quod Augustinus ex S. Paulo Rom. IX. & XI. quod judicia Dei circa electionem hominum sint impenetrabilia, idque negat, & c. XII. duos quæri de Dei judicio notat, *primum*, cur aliquos induret, aliis misericordiam faciat; *alterum*, cur hunc potius, quam illum induret, aut ejus misereatur. Ad primum responderi posse cum Paulo, *liberrimum fuisse id Deo, sicut figulo liberum est diversa vasa formare*; ad secundum autem respondisse Apostolum per admirationem & allegationem *impenetrabilitatis*: hæc vero confudisse existimat adversarium, & ad secundum etiam quæsitum, respondendi modum, qui Paulum latuerit, excogitare voluisse, novo illo systemate suo. Disputat per occasionem adversus sententiam *Reformatorum*, quod justificati omnes perseverent, & quod fide divina certitudo perseverantiæ credi debeat, & ex Augustino (qui donum perseverantiæ a Deo ex causis plane impenetrabilibus dari, aut negari statuit) docere vult, quod fideles de perseverantia dubitare, & pro ea obtinenda tota vita orare Deum debeant. Cap. XIII. de prædestinatione & præscientia ex Prospero tractat, contra Semipelagianos, qui pro una habebant

utramque: *prædestinare* scribit Deum & *præscire*, quæ ipse facit, *præscire* sed non *prædestinare*, quæ permittit, v. g. peccata. Itaque *præscientia* (ait) *includitur prædestinationi*, nostroque concipiendi modo, *hæc est posterior*, quia ideo Deus *prævidet futura*, quia ipse, ut fierent, decrevit. Secundum hæc intelligi aut corrigi debere, quæ Malebranchius scripsit, quod *prædestinatio electorum præsupponat præscientiam operum*, quæ facturi sint auxilio gratiæ; ita enim vera hæc esse, si intelligantur de auxilio gratiæ efficacis per se. Sed capite XIV doctrinæ orthodoxæ congruere negat, quæ pro ratione iudicii divini noviter invenit Malebranchius, quod Deus pro sapientia sua non agat voluntate particulari, & quod hanc voluntatem pro cæca & imperiosa habeat, quæ Deo non conveniat. Asserit autem Arnaldus cap. XV. contra hoc dogma ex Augustino & Prospero, quod Deus utique particulari & benevola voluntate electionem & prædestinationem faciat, & explicat dicta Pauli ad Eph. I, 5. 6. & c. II, 4. 5. 9. in quorum priori Paulum a principio ad effecta descendere dicit, in altero ab effectis ad principia redire. Addit ejusdem Apostoli doctrinam ad Rom. VIII. 28. 29. 30. cui plane non convenire dicit tradita Malebranchii de simplici illo agendi modo, quem Deo tribuit. Subjungit denique explicationem difficillimi capitis IX ad Rom. ad quod veluti ad scopulum semper allisos esse dicit, *prædestinationis gratiæ inimicos*. Quoniam vero Malebranchius argumenta ex dictis Scripturæ pro voluntate particulari, exceptione sua de anthropologiis elidere solet, & dicta ista per alia, quæ de voluntate Dei generali loquantur, explicari debere contendit, cap. XVI objectiones illas vehementer impugnat Arnaldus, & negat, ultimum dictum ex Scriptura afferri posse, quo probetur, Deum in electione, aut in prædestinatione & sanctificatione electorum, voluntate generali agere. Censet ergo, totam adversarii machinam non nisi idea illa Dei, quam concepit, niti, adeoque petitionem principii esse; inhærendum itaque sensui literali dictorum esse monet, & ad anthropologias confugi non debere, nisi de sensu metaphorico aperte constet. Cap. XVII. monstrat, opinionem adversarii cum doctrina Augustini minime convenire, & hunc ad objectam ab hæreticis acceptionem personarum, quam ex dogmate de electione absoluta colligebant, alio plane modo, quam Malebranchium ex hypothesi de voluntate generali, respondere. Non vult tamen huic propterea Pelagii hæresin imputare. Pluribus

vero

vero cap. XVIII refellit ejus asserta, ubi eadem se docere dicit, quæ S. Paulus & Patres docuerint, & cap. XIX ostendit, voluntatem illam Dei particularem, quam is cæcam & cerebrosum vocat, eam ipsam esse, quam Apostoli & patres Deo tribuant, ignari plane novæ illius de Deo ideæ. Ne vero ea quæ hucusque adversario opposuit, pro *Jansenismo* traducantur, ex tribus recentibus autoribus, qui de hac materia Gallice scripserunt, dicta sua de prædestinatione gratuita firmatum it, adscriptis *Amelotti*, *Thomassini* & *Porcii* locis. Cap. XX imo & *Jesuitas*, quanquam de gratia statuant, quæ probanda non sint, teneri tamen asserit, ex decreto *Generalis* sui *Claudii Aquavivæ* An. 1613. publicato, ad docendam prædestinationem gratuitam, Monstrat inde cap. XXII. male factum a Malebranchio, & ad *Protestantium* potius, quam Catholicorum exemplum, quod patrum, & imprimis Augustini testimoniis omissis, solum ex ratiocinatione & Scripturis hypothesin suam stabilire voluerit. Post hæc regulas sive propositiones Malebranchii, quas capite VIII formaverat, sub incudem revocat, & verba Scripturæ, quæ dicunt, *Deum velle, ut omnes homines salventur*, de voluntate absoluta, non conditionali; vocabulum vero *omnes* ita explicat, ut citatis Patrum & Theologorum autoritatibus, homines non in universum omnes, sed *omnis generis* & conditionis, id est electos significet. Objectioni vero Pelagianorum longe melius cum Paulo & Augustino, quam ex hypothesi Malebranchiana occurrere posse statuit. Hanc vero c. XXIV. & XXV plurimis rationibus destruit, refutans etiam novissimam ejus exceptionem in responsione ad *dissertat. suam de miraculis Vet. Test.* ubi dixerat: *Deum quidem regulariter ut causam universalem agere, sed particulari voluntate uti, si ordo id postulet.* Postulari enim ait omnino particularem voluntatem, si verum esset principium, quod Deus omnes salvos esse velit, & quod Christo propositum sit templum spirituale Ecclesiæ quam maximum & amplissimum facere. Indicat cap. XXVI contradictionem ex principiis adversarii, dum ex una parte statuit, Deum generaliter velle salutem omnium, ex altera, quod per sapientiam suam invincibiliter prohibeatur, ne particulari voluntate propositum illud exequatur; imo pro blasphemia fere habet, quod dicat, *minus decere Deum particulari voluntate agere, quam generali*, cum tamen fatente adversario, particulari egerit in *creatione universi*, & in *formatione animantium*, & etiamnum ea agat in *patranda miraculis*. Pro-

nuntiat

nuntiat itaque temerarium & insolens esse de secretis Dei, & quid eum magis minusve deceat, judicare ex sola idea Entis perfecti, sine revelationis divinæ adminiculo. Sic enim judicantes paganos, doctrinam de Christo pro stultitia habuisse. Adducit insignem Episcopi Meldensis locum ex *dissertatione de histor. universali*; arguit inde multa, quibus libertati Dei per ideam istam novam derogetur. Denique repetita per compendium adversarii argumentatione, etsi concedatur, quod Deus voluerit omnes homines salvos fieri, deinde quod se atque sapientiam suam naturaliter quasi & necessario magis amet quam homines, adeoque agere teneatur modo sapientiæ suæ convenientissimo: negat tamen subsumi debere, aut probari posse, Deum modo se non digno agere, si salutem hominum particulari voluntate procuret; imo si verum sit primū illud assertum, quod Deus velit omnium hominum salutem, sequi potius, ut teneatur omnibus, adeoque & particularibus modis eam procurare, aut si hoc non faciat, manifestum esse, primum illud assertum, quod omnes salvos velit, non esse verum, nec demonstratum. Cum vero Malebranchius sæpe pro ratione alleget, Deum ita agere debere, ut *character attributi sui magis appareat*, indeque deducat, ex voluntate particulari attributa divina non æque, quam ex generali apparere; hoc assertum cap. XXVII in disquisitionem vocat, multisque rationibus impugnat: nobilius enim & dignius esse ait, Deum particulariter velle & statuere, quam solum exequi voluntate generali, quod causa occasionalis exequendum suppeditet; & quod in opere salutis Deus sit supremus architectus, Christus vero ut homo voluntatis divinæ executor. Dein attributa divina, sapientiam & immutabilitatem, minus recte intelligi & explicari dicit ab autore novi systematis, & male omitti cætera attributa, ad quæ in negotio salutis respici debeat, voluntatem liberrimam, potentiam, misericordiam, justitiam & bonitatem. Miratur itaque cap. XXVIII, cur *Episcopus Aſcalonitanus suffraganeus*, & *censor librorum Moguntinus* approbaverint, laudaverintque librum *Meditationum Christianarum* a Malebranchio editum, & deceptos esse putat ambiguitate terminorum generalium; nec satis penetrasse, quo sensu iis utatur Autor, qui eo tendat, ut Deum nihil agere statuatur, nisi quatenus voluntas ejus generalis determinetur a causa occasionali, ideoque nec in conversione hominis finem particularem habeat, aut bonitatem specialem erga eum exercent, sed solummodo sequatur determi-

natio-

nationem causæ occasionalis; cum tamen hæc opinio directe contradicat D. Paulo, qui docet Deum operari in nobis & velle & perficere, *pro bona voluntate*. Phil. II, 13. Verum esse ait cap. XXIX, nec Theologis ante Malebranchium incognitum, Deum leges generales in ordine gratiæ sibi præscripsisse, quas ordinarie sequatur, sed non sequi, quod non agat nisi voluntate generali, nec, quod infert Malebranchius, Deum tentare, nisi ejus sententia probetur. Adducit & laudat locum ex tractatu, cui titulus est *Conatus sive specimina moralia*, (*Essais de Morale*) ex quo conciliari optime posse putat decreta Dei, cum officio hominum in sequendis mediis salutis. Falli igitur adversarium, dum putet probari ex usu mediorum, quod Deus solummodo agat voluntate generali, determinanda a causa occasionali; *argumentum enim ideo non procedere, quia determinatio illa causæ occasionalis, in negotio salutis non pendet ab homine*: alias ejus desideria, preces aut contritiones gratiam mererentur aut allicerent, & ita salutis initium facerent, id vero dicere, esset Pelagianum: omnia enim ista (ait) a Deo sunt, *non solum gratiæ ipsius collatio, sed & preparatio ad gratiam*. Etiam si vero inter media salutis aliquod videatur esse causa occasionalis alterius, talis tamen non est respectu Dei. Omnia enim media, nullo excepto, simpliciter sunt a Deo; unde sequitur Deum omnia, & particulariter, minime vero generaliter & prout a causa occasionali voluntas ejus determinatur, agere. Notat hic Malebranchium causam occasionalem in Christo ponere, sed etiam illam assertionem Scripturæ & rationi plane adversari *in libro tertio* ostensurū se esse promittit. Cap. XXX. refellit prætextū Adversarii, quod ex sua hypothese *Deus amabilior fiat hominibus*: neque enim ideo licere ex regulis revelatis egredi cum periculo incidendi in alia extrema, quod, monente Augustino, accidit v. g. iis, qui ut Deum amabiliorem ob misericordiam facerent, etiam dæmones salvaturum esse statuebant. Ita errasse ex Reformatis Brugierium, a se refutatum, qui Dei amorem exaggeraverit, quod eo electos etiam mortaliter peccantes complectatur. *De bonitate enim Dei ita sentiendum esse, ne violetur ejus sanctitas*. Quapropter nihil effici existimat figmento illo aut prætextu, neque scrupulum eximi iis, qui vel bonitatem, vel potentiam Dei desiderant, si aut nolit omnes salvos fieri, aut non simpliciter efficiat, ut fiant. Perstremis tribus capitibus XXXI, XXXII, XXXIII, recapitulatione nervosa argumentis & demonstrationibus Adversarii, tam a priori quam a po-

H h

sterio.

steriori, respondet; notatque speciatim, quod istandem ipse fateatur, principium illud, *quod Deus non agat voluntate particulari*, ex rationatione, non vero ex dictis Sacrae Scripturae dependere. Dein de gratia Christi, quam ex Augustino definit *inpirationem dilectionis*, ut *cognita sancto amore faciamus*, ejusque efficacia quaedam monet, ex doctrina Thomistica, per quæ objectionibus Malebranchii satisfieri putat. Efficaciam autem gratiæ confitetur ipse; sed ad eum modum & effectum, ad quem data est: licet enim non semper salvet eum cui datur, effectum tamen non carere, v. g. si malo homini detur aliquis gratiæ gradus, ut moderatior fiat in vitiis, quæ fidelibus nocitura essent; peccatoribus etiam vere & finaliter convertendis non detur una vice omnis gratia, sed tantum quantum placet, donec tandem complementum ejus accipiant, quo salventur. Unde apparere ait, Deum semper voluntate particulari agere, diverso licet gradu aut fine. Objectionem vero Adversarii, quod gratia non satis efficax ad salutem, noceat homini, eumque pejorem & inexcusabiliorem faciat, impiam esse; nam culpam ob neglectam gratiam malitiæ hominis imputari debere, non minus ac indurationem, qualem de Pharaone narrat Scriptura, cujus causa tamen fuerit Pharaon; etsi Deus præviderit ejus & aliorum indurandorum malitiam & pervaciam. In summa, negat nova Malebranchii hypothesi, a sapientia Dei per causas generales operantis deducta, difficultati occurrere, quæ ab omni tempore Theologos exercuit, tam Catholicos, quam quos putat hæreticos, de conciliatione gratiæ universalis cum effectum particulari, & si ista hypothesi alicujus valoris esset, & ex rationatione metaphysica erui potuisset, dubitandum non esse, quin dudum Doctores Ecclesiæ illam invenissent. Concluditur narratione de judicio sapientis & docti Episcopi cujusdam, qui lecto *Tractatu Malebranchii de natura & gratia*, verbis Augustini usus fuerit: *nova sunt quæ dicitis, mira sunt quæ dicitis, falsa sunt quæ dicitis*; sed addit, quæ is retinebat: *nova cavemus, mira stupemus, falsa convincimus*.

JOH. ADAMI SCHERZERI, THEOLOGI

Lipsiensis Primarii, Breviarium Theologicum

Hülsemannianum, Enucleatum atque Auctum.

Lipsiæ, apud Joh. Christoph. Tarnovium, A. 1687, in 4.

Inter

Inter ea, quæ B. Hülsemannus, Theologus primum Wittebergenfis, deinde Lipsiensis primarius, deque tota Ecclesia meritissimus, Orbi Literato reliquit divini ingenii sui monumenta, non postremum est Breviarium ejus Theologicum, anno hujus seculi XL sine supplemento, cum eo post octennium editum, ac deinde semel iterumque, hic alibique recusum. Multa vero cum paucis complexus esset, nervoseque expressisset Autor ingenii judicii que maximi; legentium autem non pauci plenius pleraque planiusque deducta legere percuperent: non gravatus fuit ipse Adnotationes publice in cathedra subicere; quæ cum aliis non dissimilibus ejus scriptis A. LXXIIX, studio ac cura B. Scherzeri, uno in Volumine publici juris sunt factæ. Verum enimvero cum nescid quidem exhausta essent omnia, quæ nervosissima profunditate ac sublimitate viderentur contineri; idem facile passus est sibi hoc, quicquid est, oneris imponi, ut sua ope atque opera, quicquid quasi latuisset hætenus, extraheretur omnino clareque luci publicæ exponeretur. Debebat nimirum hoc affectui suo in B. Hülsemannum, præceptorem de se optime meritum; debebat precibus ac monitis amicorum, quos inter ipse B. Calovius, gener Hülsemanni; cujus literas, quas ex hac causa ad ipsum dederat, nos quoque vidimus atque legimus. Postquam itaque intra privatos parietes primum, coram frequentissimo Auditorio, hunc laborem A. LXXIX & LXXX maximam partem absolvisset, & post pestem, qua sæviente hoc filum abrumpere coactus fuerat, residuum adjecisset; de hoc suo utilissimo labore typis imprimendo cogitavit quidem, sed morte præventus, quasi posthumum eum commisit illis, ad quos ulterior ejus cura pertinebat. His vero adcurantibus, sub ipsum hujus anni auspiciu in publicum prodiit, ita quidem, ut in eo textus Breviarii in singulis capitibus atque supplementis, sejunctus hætenus atque dispersus, sit unitus & expositus, dicta S. Scripturae olim citata tantum, in formales & manifestas probationes, adjecta exegesi necessaria maximeque utili, appareant redacta, & errores Adversariorum, qui modo nominati fuerant, legantur expressi, ac dictorum Biblicorum rerumque Indices perquam accurati sint subjuncti. Præterea, ne quid ullo modo deesse videretur, toti Operi præfationem, singulisque Capitibus Tabulas præmisit Vir Maxime Reverendus D. Val. Alberti; qui etiam, ut reliqua, quæ B. Scherzerus, affinis ipsius, dum viveret, conjunctissimus, ad proclum subeundum apta-

Hh 2

matu-

maturaque reliquit, scripta Orbi Literato decenter communicari possint, nihil prorsus in se desiderari patietur.

HIERONYMI FABRICII AB AQUAPENDENTE Opera omnia Physiologica & Anatomica.

Lipsiæ, Sumptibus Johannis Friderici Gleditschii,
A. 1687, in fol.

Etiam si censei possit, editorem præsentium operum præposteris consiliis usum fuisse, quod vetusta hæc scripta, delicato hoc tempore, de novo imprimi curaverit; ubi innumeri Apollineæ arti addicti adeo fastidientis sunt stomachi, ut nil penitus nisi nova admittant, antiqua cuncta, vel solo nomine audito, statim averfantes ac respuentes: nihilominus cum hæc absurda nausea non sit adeo universalis, quin cordatiores Medici hodie etiam ex antiquorum scriniis, veritatem situ licet squalidam depromere gaudeant; idcirco ipsos non solum calculo suo probaturos hanc editoris curam, sed etiam opus hoc avide excepturos speramus. Commendat enim illud sese Lectoribus non uno ex capite, imprimis tamen raritate sua singulari. Hactenus namque vix centesimum Medicorum cuncta hæc Anatomica scripta legisse aut saltem vidisse, si dixerimus, a veritate aberrabimus nulli. Factum autem hoc est, quod seorsim partim superiori seculo, partim circa initium præsentis illa in Italia luci fuerint exposita, adeoque jam pridem in bibliopolarum tabernis, apud quos prodierant, disparuerint. Et licet postmodum Francofurtenses, Regiomontani, & non multis abhinc annis Amstelodamenses, quædam illorum typis iterum descripserint, nondum tamen singula publici omniumque juris sunt facta, ut maxima pars eorum, æque ac antehac, ad manus paucissimorum pervenerit. Cæterum possemus quoque opera præsentia ob eruditionem multifariam ac doctrinam oppido raram de prædicare, utpote quæ jam dudum quam plurima docuerunt, de quibus nostri ævi scriptores tanquam noviter inventis triumphant; ast quoniam de hisce æque ac aliis Auctoris encomio inservientibus præfatio Dn. D. Bohmii P. P. in nostra Phylurea celeberrimi, operibus hisce præfixa sufficienter loquitur, nihil amplius addimus, ne præter rem videamur nimii. Accipe ergo solum L. B. syllabum tractatum, quibus opera hæcce constituuntur.

Primus

Primus est de formatione ovi & pulli; sequuntur deinceps de formato fœtu, de gula, de ventriculo, de omento, de varietate ventriculorum, de intestinis, de mesenterio, de venarum ostiis, de respiratione & ejus instrumentis, de oculo, de aure, de larynge, de locutione, de brutorum loquela, de motu locali animalium secundum totum, de gressu, de volatu, de natatu, de reptatu, de musculi fabrica, actione & utilitatibus, de articularum structura, actione & usu, & denique de integumentis totius animalis. Ad calcem operis index rerum & verborum locupletissimus est adjectus, tractatibus vero ipsis copiosæ figuræ æri insculptæ ad explicationem textus facientes insertæ deprehenduntur non inelegantes.

*HORTI ACADEMICI LUGDUNO BATAVI
Catalogus Plantarum, auctore Paulo Hermanno*

Medicina ac Botanices Professore.

Lugduni Batavorum, apud Cornelium Boutenstein,
A. 1687, in 8.

Nihil solidi ex Botanicis a temporibus Dioscoridis, imo ipso Theophrasti ævo, orbem vidisse literarium, in turpe antiquitatis opprobrium commemorat Fabius Columna. Nos jam contrarium optimo jure affirmamus, postquam nempe Zannonius, Syenius, Morisonus, Muntingius, Breynig, Ammannus, Dodartus, Triumfettus, Rajus, & nunc quoque Hermannus artem hanc excolere, intimiusque in plantarum ac fruticum naturas penetrare cœperunt. Remotis namque fatali credulitate, vana persuasionem, ridiculaque superstitione, nomina olim herbis imponentibus, ex solo naturali caractere rectius singularum plantarum fieri appellationem demonstrarunt. Non vacat speciatim Botanicorum supra nominatorum insolitos labores examinare, dignisque præconiis extollere; Hermannus solummodo notitiam plantarum exquisitam, studiumque rei herbariæ summum in præsentiarum de prædicabimus. Hicce enim postquam a teneris statim unguiculis studio Botanico animum applicuisset, fundamentis hujus scientiæ tam in Germania, quam Italia aliisque regionibus positus, ad Indos quoque excurrere non detrectavit; ubi etiam per aliquot annos hærens, non minus perfectam ac raram herbarum exoticarum notitiam sibi comparavit. Hæc forsitan L. B. ex affectu nos hac protulisse credas, inspice, quæso,

Hh 3

ipse

ipse catalogum, & nisi veritatis impudentissimus fueris hostis, aut plane peregrinus in Botanicis, dubio sine nobiscum fateberis, nostri temporis Botanicorum facile principem esse Hermannum. Quo vero prægustum saltem aliquem habeant Botanophili, antequam ad manus ipsorum perveniat hoc scriptum, sciant hanc methodum adhibuisse Auctorem, ut juxta Alphabeti seriem nomina plantarum horti Lugdunensis suis legitimis characteristicis notis convenientia recenscat, reliquis, synonymis puta, virtutibus, aliisque ad historiam spectantibus omissis. Ne tamen propterea manca sit illarum descriptio, hinc inde auctoris cujusdam librum ac paginam, qui sufficienter ea pertractavit, allegat. Sed cum plures præterea plantas a nemine hucusque descriptas Noster quoque suo in horto coluerit, nomina quædam excerpta e catalogo, æstimatoribus exoticarum plantarum dabimus. Sunt vero ipsa *Aloes Americana minor*, *Althæa ricini folio Virginiana*, *Cardia ca Americana annua nepeta folio floribus brevibus phæniceis villosis*, *Cnicus perennis cæruleus Tingitanus*, *Colutea Zeylanica argentea tota*, *Convolvulus maritimus Zeylanicus folio crasso cordiformi*, *Crotalaria hirsuta minor*, *Geranium Africanum folio ibisci*, *betonica*, *alchimille*, *uva crispe*, *Milium Indicum arundinaceo caule granis flavescentibus*, *& nigris*, *Nerium angustifolium Indicum floribus odoratis simplicibus*, *& plenis*, *Nux juglans Virginiana nigra*, *Tulipifera arbor Virginiana*, *Viola Indica scandens nasturtii sapore maxima odorata*, *Jasminum Americanum trifolium odoratissimum flore albo*, *Narcissus Zeylanicus flore albo hexagono odorato &c.* Plures equidem potuissimus æque raras nominare plantas, sed brevitati studentes in his acquiescimus. Scias interim de omnibus hisce, tam recensitis quam omissis rarioribus vegetabilibus, descriptionem absolutam & ut plurimum delineationem etiam inseruisse Auctorem. Tabulis hinc ultra centum affabre incisæ ari hortum hunc chartaceum exornatum reperiēs; & quandoquidem aliquot inter eas plantas antehac minus accurata manu expressæ fuerint ab aliis, exquisitas magis illarum figuras hic quoque observabis.

T GEBRUIK VAN HET RECTANGULUM
catholicum geometrico-astronomicum, &c.

hoc est

Ufus

Ufus rectanguli Catholici geometrico astronomici,
Autore Henrico Casparo Nuis, Jcto.

Svvolllæ, apud Gerh. Tydemann, anno 1686, in 4.

Quod Mathematicis circinus proportionum, astrolabium, sciote-rica universalis, quadrantes geometrici astronomicique, & similia organa alia operæ præstant, id omne Autor Instrumento unico, in præsentî tractatu descripto, pollicetur, usuque ejus tribus libris demonstrato Lectori palam facere contendit. Instrumenti delineationem; citra præceptorum adjunctionem non perinde omnibus conducturam, consulto hic omisimus: ejus vero exempla, ex ære affabre concinnata, Swollæ apud *Wilhelmum Bramerum* mechanicum parabili pretio venum prostantia, Autor in præfatione operis emtoribus commendat.

Usum porro Instrumenti facile conjiciet, qui organorum supra memoratorum rationem perspectam habet: ut adeo præter summa Librorum capita nihil hic necesse sit commemorare. Est autem liber primus totus fere geometricus, in resolvendis problematis linearum, planorum & corporum communioris usus occupatus: paucis praxibus intermixtis, ad architectonicam militarem, staticam & geodæsiam spectantibus. Secundus Gnomonicus est, & præmissis sciotericorū fundamentis & principiis, Rectanguli usum in inveniendis, meridiano, elevatione poli, de-et inclinationibus planorum; erigendo scioterici stylo; designandis super quoque plano lineis horariis, circulis azimuthalibus, parallelis horizontis & æquatoris, domorum cœlestium, duplici ut plurimum ratione docet, quomodoque idem etiam beneficio circini & regulæ efficiatur, ostendit: sciotericorum etiam ex diversis planis aut irregularibus constantium, & reflexorum describendorū modum breviter innuit. Adjectæ vero sunt problematibus duorum horum librorum demonstrationes ubiq; geometricæ. Tertius Geometrico-Astronomicus Triangula sphaerica rect- et obliquangula ministerio Rectanguli hujus resolvit; & præcepta hæc variis problematis primi mobilis, juxta certa data, accommodat: Horologium deinceps universale mobile describit, ejusque usum distinctis propositionibus explicat, & coronidis loco problemata quædam astronomica, & geographica peculiari ratione per circinum & regulam solvere docet.

LETTE-

id est

Pompeji Sarnelli Epistolæ Ecclesiasticæ.

Neapoli, impensis Antonii Bulifonis, anno 1686, in 4.

Duplicem epistolarum harum decadem ad Acta superioris mensis pag. 172. seqq. retulimus. Nunc de reliquis. Epistola igitur

XXI Dissuadet Sarnellius, ne quisquam, sobolis educatione aut re familiari neglecta, orationi mentali nimium incumbat, cum ea non præcepto divino, sed consilio tantum evangelico nitatur, quatenus non tam mentis attentionem ad preces, quæ ore profertur, quam actum notet intellectus humani res divinas absque oris aut precum ministerio *contemplantis ac meditantis*. His enim vocibus promiscue utitur Noster, cum Molinistæ illas distinctissimas esse velint, quæ de re supra p. 19. pluribus egimus. Hinc hæreseos *Messalianorum & Illuminatorum* illos postulat, qui istud pietatis exercitium in se bonum absolute ad salutem necessarium vocare audent. Ingenue autem profiteatur, præcipua argumenti hujus capita hausisse se ex *opusculis de oratione Christiana*, Eminentissimi Cardinalis, Fr. Laurentii Brancati de LAUREA, cujus etiam nomini volumen hoc epistolarum inscripsit.

XXII. Autoritate c. VIII. cum beatus, dist. 45, conciliorum item *Liptensis, Agathensis, Narbonensis, &c.* pronuntiat, licere episcopo poenam flagrorum clericis, fornicationis, ebrietatis & id genus aliorum criminum reis infligere.

XXIII. SS. Maccabæos haud injuria inter Christianorum martyres reponi, inde probat, quod eorum religio non alia fuerit a Christiana, cum vitæ æternæ spem habuerint, 2. Maccab. VII. 9. 11. 14. & standum sit Nazianzeni dicto, *neminem eorum, qui ante Christi adventum martyrio consummati sunt, id sine fide in Christum consequi potuisse*.

XXIV. In promovendis ad dignitates ecclesiasticas non natales, sed virtutem, sed eruditionem respici cupit.

XXV. & XXVI. De Archidiaconorum & Archipresbyterorum munere agit. Observat heic ante omnia, ab Apostolis quidem seprem tantum Diaconos universo Christiano orbi, ab Evaristo autem Roma-

Roma-

Romano Episcopo totidem diaconos singulis civitatibus datos. Cum vero diaconorum numerus cum Christiana religione incrementa majora indies habuisset, opus fuisse, ut boni ordinis ergo, illorum seniori titulus ac dignitas *Archidiaconi* canone 58 concilii Niceni conferretur. Hujusmodi *secundi ordinis antistitem*, (prou archidiaconum compellare amat Sidonius Apollinaris l. IV. ep. 11. & 25.) de ornando templo, de litibus componendis, de bonis ecclesiæ administrandis olim sollicitum fuisse, testibus c. 57. Syn. Laodicensæ & Prudentio in hymno in divum Laurentium docet. Vertente tempore affectasse archidiaconos proximum ab Episcopo gradum, majori jure archipresbyteris competentem. Quamvis enim plus simplici vice & sigillatim anno adhuc 866, in concilio Emeritano c. 10. decretum fuerit, quod archipresbyter primum inter secundi ordinis clericos locum, alterum archidiaconus, tertium primicerius obtinere deberent; quapropter Romæ hodiernum basilicæ S. Joannis Lateranensis, S. Petri, & S. Mariæ Majoris, non archidiaconorum, sed archipresbyterorum Cardinalium imperio subsint: nihilominus episcoporum familiaritate opibusque, quas fidei suæ crediderat ecclesia, abusus prævaluisse archidiaconos, quæ adeo ut in concilio Toletano, (quod in decretalibus citatur *cap. ut Archipresbyter, de officio Archipresbyteri*.) decreto cautum fuerit, *ut archipresbyter sciat se subesse archidiacono*. Cæterum, cum olim archidiaconi ordinandos examinassent, facile iis fuit ad Episcopi ordinantis quæstionem: *scis, illum dignum esse?* respondere: *& scio & testifcor, illum dignum esse*. At, cum archidiaconi sequiorum seculorum examinis molestiam in alios dudum devolvissent, sæpe etiam nec ex aliis de profectibus ordinandi compertum quicquam haberent, hoc tamen non obstante ex veteri formula testarentur, se scire illum dignum esse; hinc, ne quis illorum conscientis scrupulus injiciatur, ex Innocentii III responso ad episcopum Auriensem Sarnellius monet, *archidiaconum de eo testari debere, quod dignus sit, quem indignum esse nesciat*.

XXVII. Præfectum scholæ cantorum ex minorum ordinum clericis collectæ, sextuplici nomine gaudere notat. Dicienim (1) *antonomastice Cantorem*, quemadmodum proximus ab eo succentor audit. 2) *Præcentorem*, quia introitum præcinat. 3) *Primicerium*. Quamvis enim hic titulus *ἐτυμολογικῶς* cuius competat, cujus nomen in

primis ceris scriptum, quive ordinis sui primus est, uti *Deipara virginum primiceria* Bernardo, Petrus *apostolorum primicerius Augustino*, Stephanus *martyrum primicerius* salutantur: stylo tamen ecclesiastico *primicerius* absque addito est cantorum præfectus, quemadmodum hoc nomine venit Gratiano *can. perlectis, dist. 27.* & Gregorio IX. *l. 1. Decretal. tit. XXV.* qui est de officio *primicerii*. 4) *Paraphonistam*. 5) *Protopsaltem*. 6) *Confessorem*, prout appellatur c. 9. concilii Toletani primi. *Confiteri* enim exponitur per *psallere* in hoc psalmi IX v. 2. 3. *confitebor tibi, Domine, — & psallam nomini tuo, Altissime.*

XXVIII. Ordinatos ab hæreticis, schismaticis, excommunicatis aut simoniacis, illicite quidem, valide tamen ordinatos esse contendit.

XXIX. Laudat, quod cilicio aut habitu monachali, signo poenitentiae, induantur moribundi & defuncti.

XXX. Linguae Latinae ignaros ab ecclesiasticis muneribus arceandos, operose inculcat.

XXXI. Agit de *baptismo solenni*, sic dicto non ob maiorem ceremoniarum apparatus, sed quod certis tantum anni temporibus, & quidem a solis Episcopis detur.

XXXII. De *jejuniis*, quadragesimali sabbatico, quatuor temporum non temnenda affert.

XXXIII. Probat, sacerdotes defunctos cum habitu sacerdotali sepeliendos esse.

XXXIV. Quæritur: *an votum castitatis solenne a Religioso professopraestitum, auctoritate Pontificis relaxari possit?* Affirmandam quæstionem suadere videntur exempla 1.) *Ramiri*, quem ex sacerdote regem Arragoniae, maritum & successoris sui parentem factum fuisse, auctor est Ancharanus *consil. 329.* 2.) *Constantia* monialis Siciliarum hæredis, cui Alexander III juxta *Furium*, aut Cælestinus III juxta *Cajetanum*, indulgit, ut Henrico Friderici Barbarossæ filio nuberet. 3.) *Nicolai Justiniani*, qui licentia ab Alexandro III impetrata, cœnobio egressus uxorem duxit, genuitque filium *Laurentium Justinianum* inter sanctos relatum, narrante *Surio* tom. 1. d. 8. Jan. in vita Laurentii. 4) *Casimiri* monachi olim *Cluniacensis*, Poloniae hæredis, cui Benedictus IX veniam dedit matrimonium ineundi, teste *Mari. Cromero* l. 4. de rebus Polonorum. Negativam autem tuetur Sarnellius, quia Eccle-

Ecclesiae non liceat facere ex religioso non-religiosum, ob *Lev. XXVII, 9. 10.* itemque c. cum ad monasterium, de statu monachorum, ubi dicitur: *custodia castitatis adeo annexa est regula monachali, ut contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.* Exemplum adducta omnia spuria esse censet, quod uti probet, videre placet, quo eo magis historiae ac genealogiis sua constet integritas. Exemplum enim primum adeo falsum esse, ut Petrus Soto de iustitia & jure, qu. ult. art. 7. lib. 7. neget in ullo Hispanorum Chronicorum id reperiri. De eodem Marianam l. X. c. XV. dubitare. Quendam apud Sylvestrum in voce *Votum* n. 4. dicere, Ramirum aut nunquam, aut non sponte, votum professum fuisse. Ad secundum cum Odorico Raynaldo respondet, Constantiam non monialem, sed in monasterio educatam fuisse; neque enim *Godefridum*, *Hugonem Falcandum*, *Arnoldum*, *Romualdum*, *Neubrigensem*, alios e veteribus, horrendam illam circumstantiam silentio prætermitturos fuisse. Nec Papam illi matrimonio favisse, cum Tancredo Henrici æmulo magis favisse eum constet. Porro, cum Constantia d. 27. Jan. 1186. nupserit Henrico, (*Godefrido* teste,) necesse esse, ut aut *Urbanus III*, aut antecessor forte ejus *Lucius III* (non Alexander III, aut Cælestinus III) hujus rei veniam dederint. (3) *Bernardum Justinianum* in vita avunculi sui S. Laurentii Justiniani apud Surium sibi met ipsi contradicere, dum asserit, *Nicolaum* Laurentii patrem dispensationem impetrasse ab Alexandro III, *Laurentium* vero beneficio Eugenii IV episcopum fuisse factum; cum tamen Alexander III obierit a. 1181, & Eugenius IV Papa fuerit creatus a. 1143; unde mira Justinianorum longævitæ consequeretur. (4) *Votum Casimiri* quosdam a Benedicto IX, quosdam a Clemente II solutum tradere. Baronium a. 1041 rem narrare, sed fide Longini. Unde etiam constet, votum illud susceptum non sponte, sed necessitate urgente; quapropter, cum mutato regni statu, per legatos ad regnum revocaretur, *incredibili gaudio affectus fuerit*, quæ ipsius Longini verba sunt.

XXXV. Excerpta dat libri recens conscripti, & quantum constat, hæcenus inediti, de anno *nativitatis Christi*. Videtur digna esse nobilissima hæc controversia, de qua pluribus Autorem illum anonymum Sarnellio interprete differentem audiamus. Præmissis variorum sententiis dicit, Christum natum esse sub finem anni *Juliani XLI*, anno ante æram vulgarem V, *Augusti XL*, ex quo exercitui præfuit, at

XXVI post fata Cleopatra; Herodis XXXIV ex quo Antigonus mortuus, & XXXVII ex quo Regnum ipsi concessum fuerat. A. V. C. 749; anno quarto Olympiadis 193. A cataclysmo universali 2344. ab orbe condito 4000. Periodi Julianæ 4709. ab initio hebdomadam Danielitarum 450. Augusto Cæs. XI. aut XII. & L. Corn. Sulla II. Coss. Propositio- nem hanc suam probat eo, quod nativitas Christi integri fere anni intervallo præcesserit Herodis mortem. At hanc contigisse anno Juliano XLII. Ergo illam anno XLI. Prius nititur hypothese e veteri traditione desumpta, Christum natum esse d. 25. Decembris. At inde usque ad finem anni supererant quinque modo dies, quorum spatio ad- ventum magorum & lanienam Bethlehemiticam includere absurdum est; unde consequitur, Christum alio anno natum, alio Herodem de- natum fuisse; cumque hic obierit septimo mensis Casleu, sive die 25. Novembris, (quapropter Judæis illum sacrum esse, *Usserius* ex *Live- leo*, & *Liveliis* ex *Megillath Taanith* notarat,) oportet ad minimum undecim mensibus, seu Decembri anni Jul. XLI ante mortem Hero- dis genitum esse Jesum. Neque enim Christi nativitatem ab obitu Herodis distare longius putat, forte, quia antequam Christus ex Egypto revocaretur, Herodem jamjam ad plures abiisse, ex Matth. II. 19. liquet. *Posterius* seu quod Herodes A. J. XLII. obierit, hisce pro- bat rationibus. 1) Obiit is, juxta *Josephum Ant. Jud. XVII. 10.* anno 37, ex quo rex a Romanis creatus, anno autem 34, ex quo Antigonum re- gno & vita exuisset. Atqui illud Octobri anni Jul. VI, hoc anno Jul. IX factum esse, idem *Josephus* auctor est. Incidit hinc in Novem- brem Anni Juliani XLII annus ultimus incompletus Herodis, h. e. 37 a regni auspiciis, & 34 a morte Antigoni; quemadmodum 36 regni, & trigessimus quartus a morte Antigoni, Octobri ejusdem Anni Jul. XLII. terminatus fuerat. Urget (2) anno emortuali Herodis, Lunam ecli- psin passam esse dirissimam ac Hierosolymis conspicuam. Tale quid autem contigisse A. Jul. 42. circa pascha, 13. Mart. hora 3 ante so- lis ortum. Ergo anno 42 Herodem obiisse. Nam eclipses anno- rum 43. & 44, aut non veras aut non conspicuas fuisse. Multo mi- nus huc pertinere eclipsin anni Jul. 45; incidit quippe ea 10. Jan. in noctem, quæ Sabbatum auspicabatur; at ea non licuisset capitis sen- tentiam ferre in Judæos, quibus, ne Sabbato in jus vocarentur, indul- erant Romani. Atqui *Josephus* I. XVII. A. J. e. 8. *Caterum* (inquit)

Hero-

Herodes, post multatum Matthiam sacerdotio, alterum Matthiam sedi- tionis auctorem ejusque socios vivos exussit, in quam noctem etiam deficius Luna incidit. (3) Archelaus, Herodis filius & successor, deportatus est Viennam, regiminis sui anno X. ineunte. *Josephus* I. 2. de B. I. c. 6. & I. 7. A. J. c. 15. Atqui, *Dione* teste I. 55. contigit id M. Emil. Lepido, L. Aruntio Coss. h. e. A. Jul. 51. Subtractis ergo annis 9. completis ab annis 51 Julianis, remanent 42. (4) Quirinus eodem tempore Archelai facultates fisco addixit, quo censum egit. At census actus (ju- xta *Joseph.* I. XVIII. Ant. c. 3.) anno 37. post victoriam Actiacam, ob- tentam C. Cæsare III. Messala Corvino Coss. die 2. Sept. h. e. Anno Jul. XV. Addantur jam 15 ad 37. Summa erit 52, qui annus coincidit cum Archelai decimo ineunte. Sublatis vero 10 a 52, remanebit annus 42, quo per Herodis mortem ad Archelaum tetrarchia devenit. Hæ fere rationes sunt, quibus sententiam suam Anonymus ille roboravit. Quam feliciter, Lector judicet. Hypotheses enim, Christum natum die 25. Dec. & Herodem denatum die 25. Novembris, Eruditis non paucis ulteriori probatione egere visæ sunt, e quibus laudasse sufficiat summum, dum viveret, Philologum, *Christianum Noldium*, cujus Historiam Idumæam, seu de vita & gestis Herodum Diatriben Franequeræ 1660. editam, cum dictis contulisse, Lectorem non pœnitebit. Subjungit dehinc Sarnellius objectiones cum responsionibus Chronologi sui, quas huc transcribere prolixum nimis foret. Epistola

XXXVI Probat, convenire Canonico, ut clericos grammati- cam edoceat.

XXXVII Imagines sacras, præcipue Christi, Deiparæ, Petri & Pauli qua ratione depictas cupiat, edisserit. Solide dehinc, epistola

XXXVIII liberationem animæ Trajani, ex inferno per preces S. Gregorii impetratam, fabulam esse evincit.

XXXIX. Ecclesiam Latinam & Græcam in doctrina de Sacra- mentis ordinis, pœnitentiæ & matrimonii, horumque tum materia, tum forma non adeo a se invicem dissidere statuit, ac videntur. Deni- que Epistola

XL catalogum duplicem texit. Primum Romanorum Pon- tificum ac Cardinalium ordinis Prædicatorum, quorum primus est Hu- go de S. Caro, creatus 1244. mortuus 1264. Ultimus seu quinquagesi- mus tertius est Raimundus Capisucchi, creatus Kal. Sept. 1681. Alce- rum,

rum Pontificum & Cardinalium familiae illustrissimæ *Ursinorum*, quorum omnium primi sunt *Stephanus III* & *Paulus III*, fratres germani, ambo Cardinales, ambo Pontifices. Mortuus ille 26 Apr. 757: hic 29 Jun. 767. Ultimus sive *trigesimus primus* est Fr. *Vincentius Maria Ursinus*, Cardinalis creatus 22. Febr. 1672.

Perduximus hoc modo ad finem Excerpta Voluminis hujus, quod quum *prodromum* tantum cæterarum suarum epistolarum doctissimus Autor vocarit, non possumus non voluminum nondum editorum duci desiderio, æque ac *Antiquæ Basilicographiæ*, quam ad prælum paratam habet. Neque enim minorem gloriam inde sperare poterit, clarissimus Vir, ac ex iis, quæ hætenus edidit. Edidit autem, quantum novimus, primo *Speculum Cleri secularis*, sive vitæ SS. Clericorum, opus tripartitum, cujus *parte prima* continentur vitæ SS. Clericorum primæ tonsuræ, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, Acolythorum, Subdiaconorum & Diaconorum; *parte secunda* vitæ Sacerdotum; *parte tertia* elogia Presbyterorum vitæ sanctimonia illustrium: impressum illud est Neapoli apud Ant. Bulifonem 1678. 1679. in 4to. Conferri de eo poterit *Diarium Eruditorum Romanum*, 1668. p. 98. & 1679. p. 57. Edidit porro *Chronologiam Episcoporum & Archi-Episcoporum Sipontinorum*, Manfredoniæ 1680. Edidit denique, quos Epistola XIV. allegat, *Commentarios in ritum S. Missæ*, & si quæ forte sunt alia. Sed hæc omnia potiore civium suorum ratione habita, Italico sermone conscripsit, quæ si Latine extarent, majori usui forent universis Reipublicæ literariæ civibus.

ANTIQUITATES APOSTOLICÆ, OR,

the History of the holy Apostles, and the two

Evangelists SS. Mark and Luke, by William

Cave &c.

seu,

Historia Sanctorum Apostolorum, duorumque in-

super Evangelistarum Marci & Lucæ, per Wilh. Cave,

Th. D. & Capellanum Regis Ordinarium.

Editio Quinta.

Londini, apud R. Royston, 1684, in fol.

Ali-

Aliquoties quidem jam materiam nobis suppeditavit præclarissimus hic Autor, commemoratis doctissimis ejus scriptis insignem ipsius in historia præsertim ecclesiastica cognitionem atque dexteritatem deprædicandi, speciatim in *Actis anni 1685. pag. 85. & 117. & anni 1686. pag. 165. & 177*: non possumus tamen quin de novo nunc in scenam ipsum producamus, postquam elegantissimi hujus, quod exhibemus, scripti non ita pridem nobis copia obtigit. Tametsi vero id ferius non nihil ad nos delatum doleamus, nec diffiteri queamus, quin tamen vice recusum, adeoque haud novum esse: nihilominus tantum abest, ut ex ejus recensione nauseam lectori suborituram metuamus; ut potius multorum adhuc gratiam hoc ipso promerituros nos speremus, ad quos forte libri, Anglico quippe idiomate conscripti, notitia penetrare hætenus non valuit. Est autem ille, teste rubrica, Continuatio alius cujusdam scripti, quo sub titulo *Antiquitatum Christianarum* historiam Vitæ ac Mortis sanctissimi Salvatoris *Jer. Taylor* pertrahaverat: quemadmodum vicissim majus illud de *Patribus primitivæ Ecclesiæ* opus, in *Actis Mensis Feb. 1685. p. 85.* memoratum, tertiumque superioris anni in Angliā, ut accepimus, recusum, præsentis hujus Apostolicæ Historiæ Continuationem esse Cavius voluit. Protestatur in præfatione se coactum quasi & importunis amicorum precibus sollicitum potius, quam spontaneo motu operi huic semet accinxisse, eo quod hac ratione Ægyptio velut labori, lateres sine stramine parandi; sese subditum fore prævideret, ob autorum nempe defectum ac deplorandum istud plerarumque Ecclesiæ antiquitatum, quod dudum passus sumus, naufragium. Fatetur quidem, libro materiam haud fuisse defuturam, si promiscue scriptores quoscunque, frivolos etiam & fabularum plenos, nominatim *Abdiam Babylonium*, *Passiones Petri & Pauli*, *Joachimum Perionium*, *Petrum de Natalibus* & similes in consilium adhibere voluisset; at cum piæ istorum fraudes, nimis plerumque nugis adornatæ ipsi minime arriserint; optat, ut potius antiqua *Hegeppæ Commentaria*, *Clementis Alexandrini Institutiones*, *Africani Chronographia* aliaque hujusmodi melioris notæ scripta superessent, plenius quippe satisfactura lectori curioso & harum rerum avido; cujus appetitum quidem ab iis, quæ de temporum istorum historia manserunt reliqua, incendi, famem tamen neutiquam sedari posse lubens agnoscit. Ceterum nec diffitetur, Autores in concinnandis hisce gestis a se con-

sulto

sultos uti non unius generis, ita nec ejusdem autoritatis aut fidei esse: utut enim magna materiæ pars scriptoribus *ἱστορικοῖς* debeatur, hausta quippe cum ex quatuor evangeliiis, tum ex actis apostolorum a Luca consignatis; (unde & priorum duorum, Petri nempe & Pauli historia, ut in sacris uberius exhibita, vitas reliquorum longe excedit mole) nihilominus ob horum parvitatem necellum sibi fuisse ait ad Patrum quoque scripta recurrere, tam genuina, quam putatitia, quibus nec ipsis tamen in hisce facti saltem materiis omnem derogari posse fidem autumat. Denique nec supersedere se omnino potuisse fatetur scriptis mediæ & recentiorum seculorum, quæ fabulas quidem alicubi intermiscere, plures tamen insimul solidiores ac vero haud ab-similes narrationes continere visa sint; quorsum refert *Symeonem Paraphrasten*, *Nicephorum Callistum*, *Menaem* item & *Menologia* Ecclesiæ Græcæ. Ad præparandum vero melius operis ipsius tractationem, Discursum præmittit Introductorium, de tribus illis majoribus Ecclesiæ Dispensationibus, Patriarchali nempe, Mosaica & Evangelica, ubi in brevi velut schemate statum rerum in præcedentibus Ecclesiæ periodis accurate depingere satagit, ut appareret, quibus gradibus status Evangelicus fuerit introductus, & quam Deus in qualibet ætate methodo usus fuerit in monstranda hominibus via pietatis atque virtutis. Nimirum non historicum hoc in libro nude agit Autor, sed ubivis data occasione pia etiam dogmata & regulas sanctioris vitæ sedulo inculcat, lectoremque adeo suum non doctiorem solum, sed & probiorem dimittere allaborat: quemadmodum etiam in vitis singulorum apostolorum, quorum epistolas reliquas habemus, non omisit loca horum difficiliora simul tangere, eorumque obscuritatem diluere: uti speciatim plurima Pauli *δυσνόητα*, præcipue circa articulum justificationis, ex primæ istius ecclesiæ facie & statu controversiarum tuæ temporis maxime vigentium, perquam commode deducit ac explicat.

Porro de ipsis libri contentis, quorum quidem plurima haud alibi passim habebis obvia, multa hic verba facere non erit opus, maxime cum liber non nunc primum prodeat: speciminis tamen loco unum alterumque; quod cursoria nobis lectio obtulit, allegasse haud pigebit. Ac ex Discursus quidem Introductorii tripartiti *primo capite*, ubi de Dispensatione Patriarchali sermo est, inter alia notamus, Autorem in esse opinione, quod sabbathum non mox a tempore creationis, sed

ex lege

ex lege demum per Mosen lata sua habuerit incunabula, cum fatentibus id antiquioribus Judæis & Patrum plurimis, per universa Patriarcharum tempora ne minimum quidem ejus extet vestigium. Id enim quod *Gen. 2. v. 3.* habetur, aut per prolepsin quandam a Mose dictum esse existimat, siquidem id ad sabbathum aliquod hebdomadariū referri debeat; aut, quod verius & textui æque ac praxi istius ævi magis accommodum putat, nullo plane ad id respectu habito, id saltem inferre, quod Deus benedixerit ac sanctificaverit illam saltem diem septimam, eo quod tunc omnia sua opera in creatione hominis completisset, utpote in quo, tanquā in coronide creationis magnifica, ipse se suo modo sanctificare intenderit, *pag. 10.* Circa finem *secundi capitis* Oeconomiam Mosaicam exhibentis, ubi de variis Judæorum traditionibus discurrendi occasio est, præsertim Phariseorum (in quorum sectæ incunabulis definiendis insignem a Chronologis Judaicis antichronismum committi notat, dum statuant, eam cœpisse temporibus Tiberii Cæsaris & Ptolemæi Philadelphi, quasi hi synchroni fuissent, qui 260 ad minimum annis distent, *pag. 53.*) inter alia tractat de inofficioso isto voto Corban, cujus mentio fit *Marc. 7. v. 11.* idque non, ut vulgo creditur, in eo constituisse ait, quod quis universa sua bona sacris usibus ac Deo consecrasset: sed innui ibidem certam votorum speciem, cujus vestigia in Rabbiorum scriptis frequentissima extent, quamque *אִסֵּר נָפֶק* seu *votum interdicti* appellaverint, qua mediante se intuitu solum certarum personarum & rerum adstringere fuerint soliti, *v. g.* quod hoc vel illud officii genus ab hoc vel illo amico recipere nullo modo posthac vellent, quod hanc vel illam rem huic vel illi homini uspiam commodare, aut ejus usibus concedere nollent; quali voto semel emisso, utut ex inconsiderato impetu, æque nefas reputarint illi contravenire, ac si *corban* seu rem solenniter Deo dedicatam attigissent: tale itaque votum interdicti, importuna parentum inopum mendicatione forte a tenaci & ingrato filio elicitum, in isto textu intelligendum esse contendit, *pag. 51.* In *tertio capite* seu tractatione de Evangelica dispensatione, quando de Baptismo agit, probat etiam in veteri testamento baptismi frequentissimum usum fuisse, præsertim in adoptione profelytorum; dum in masculi quidem conversione tria, circumcisio nempe, baptismus & sacrificium eucharisticum, in foemina vero duo, baptismus & oblatio fuerint requisita: imo quod Rab-

b. annotent, ubicunque vestium lotio imperata legatur, ibidem baptismum inunctum reputari, pag. 60. Hæc ex discursu præliminari, jam ut de ipsius etiam libri argumentis quædam allegemus, Autor in ipsa quidem vitæ Petri, quæ agmen ducit, descriptione fatetur, multa esse, quæ quæstionem, an Petrus unquam Romæ fuerit, dubiam reddant, quamvis ipse nihilominus in affirmativam inclinet: at in subjuncta appendice (quæ nunc noviter accessisse videtur, quemadmodum & in aliis partibus hæc editio prioribus auctior laudatur,) plenius deducit, ob plurima antiquorum testimonia commode non posse negari, quod Apostolus hic Romam venerit, quamvis paucis ante mortem ejus annis id factum putet: & cum hac in re contrarium repperit Frid. Spanhemium, in peculiari dissertatione de temere credita Petri in urbem Romam profectio, anno 1679 Lugduni Batavorum edita, pluribus ostendit, ejus contradictionem non frustraneam solum & periculofam, ob labefactatam tot antiquorum fidem, sed & inutilem esse, dum ex quæstionis hujus concessione debite restricta nil quicquam causæ Pontificiorum accedat, pag. 59. seqq. In vita porro Pauli, ubi de ara Dei incogniti Athenis reperta sermo est, integram istius inscriptionem ex Oecumenio hanc fuisse allegat: ΘΕΟΙΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΑΙΒΥΘΗΣ ΘΕΩ, ΑΓΝΩΣΤΩ, ΚΑΙ ΞΕΝΩ. Ut alia quæ hanc in rem afferit, taceamus. Vid. pag. 81. seq. In historia Johannis ex Bellonio narrat, in insula Pathmo a Græcis monachis hodiernum ostendi manum hominis cujusdam mortui, a qua resecti ungues continuo recrescere soleant, quam quidem Turcæ unius ex ipsorum Prophetis fuisse contendunt, Monachi tamen illi perhibeant ipsius Johannis manum esse, qua apocalypsin ibi locorum consignaverit, pag. 157. In vita Matthæi, ex publicano apostoli, ostendit istud officii genus apud Judæos quidem summe exosum fuisse, in tantum ut pro peccato non habuerint, telonio præfectum adhibito etiam perjurio circumvenire: at e diverso apud Romanos sat honorificum habitum esse, & vix aliis nisi equestri dignitatis hominibus conceditum: quinimo refert, T. Fl. Sabino, Vespasiani Caesaris patri, teloniis provinciarum Asiaticarum præposito, statuas in honorem erectas fuisse, cum inscriptione ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΟΝΗΣΑΝΤΙ, pag. 180. Quoad Bartholomæum observat, præter nudum nomen nil quicquam de eo in historia Evangelica referri, indeque cum quibusdam conjicit, ipsum sub alio adhuc nomine ibidem latere, idque

idque probabiliter non aliud, quam Nathanaelis esse auguratur. Allegat certe hujus opinionis rationes haudquaquam temnendas, primo quod Johannes nusquam Bartholomæi, reliqui evangelistæ nullibi Nathanaelis mentionem faciunt; deinde quod uti a Johanne Philippus Nathanaeli ratione accessus ad Christum & primæ vocationis jungitur, ita apud reliquos tres in recensione duodecim apostolorum Philippus Bartholomæo constanter ad latus ponitur; ulterius quod in apparitione Christi resuscitati prope lacum Tiberiadis, Nathanael expressis verbis in medio aliorum apostolorum recensetur; denique quod nulla appareat causa, quare in supplendo per sortem Judæ proditoris loco Nathanael, toties tamen cum Salvatore conversatus, non inter candidatos simul recensitus fuerit, nisi jam cum antea in apostolorum collegio locum habuisset. Nathanaelis ergo nomen proprium ipsi fuisse autumat, alterum vero Bartholomæi aut patronymicum fuisse (more isti genti perquam familiari, uti Petrus etiam Bar-jona, Joseph Bar-sabas, Joses Bar-nabas vocatur) aut sectæ cujusdam, cui antea addictus fuerit, appellationem: Tholmæanorum enim ordinem inter sectas illius ævi haud ultimum locum obtinuisse probat, ut hac ratione Bar-tholmai idem significarit ac filius seu discipulus Tholmæanorum, pag. 174. Plura hujusmodi excerptare non erit opus, cum ex his, quæ hæcenus allata sunt, abunde de reliquis judicium sumi valeat. De cætero in rubrica jam indicatum est, apostolorum historiarum vitas etiam duorum evangelistarum subungi, Marci nempe & Lucæ: reliquos enim duos ex ipsorum duodecim apostolorum numero fuisse, nemo ignorat. Denique in fine superpondii loco subnectit Autor Diptycha Apostolica, ut vocat, hoc est succinctam enumerationem & seriem episcoporum, qui per priora tria secula præfuerunt aut præfuisse certe feruntur Ecclesiis Apostolicis, puta Antiochenæ, Romanæ, Hierosolymitanæ, Byzantinæ & Antiochenæ: ad perfectionem enim pleniorum historiarum apostolorum utique pertinere existimavit, scire quosnam hi in ecclesiis a se plantatis immediate ac proxime successores habuerint.

ADAMI ADAMANDI KOCHANSKI E
Soc. JESU, Sereniss. Poloniæ Regis Mathematici,
MENSURÆ Universales Magnitudinum ac Temporum,
Ad Actorum Erud. Collectores.

Præterlapſi anni 1686 Menſe Decembri, tranſmiſeram Pariſios meas aliquot Obſervationes ad Amicū quendam, rogatum impenſe, ut eas ipſemet Ephemeridum Gallicarum Collectori in manus traderet: ſed cum trimēſtri jam elapſo nihil comperti habeam, utrum eo pervernerint, viſum mihi eſt e re literaria futurum, ſi eas, prout a me tunc conſcriptæ fuerant, ab interitu vindicarem. Omiſſa itaque conjectura illa mea de Motu Diurno Telluris, e terræ motu petita, quæ Actis Erud. Lipſienſibus Menſe Julio Anni 1685 inſerta eſt, & quam in Gallia, ſuccuſſionibus ejusmodi magis, quam noſtræ regiones obnoxia, notam reddere, & obſervatores exſtimulare cupiebam, reliqua eo tunc tranſmiſſa, verbis iſſidem, fideliter & integre exſcribam, ut ſequitur.

Clariff. & Eruditiff. Viro Ephemeridum Gallic. Collectori &c.

Non aliud paucis his, quæ Tibi nunc, Cl. Vir, adfero, prætexam patrociniū præſationemque, quam nos æque natura ſciendi cupidos, ac ad ea, quæ ſcimus aliis enarranda proclives eſſe. Eo quoque invitant Tua, aliorumque in promovendis ſcientiis exempla. Quodſi non omnes ad exſtruenda ſcientiarum palatia, marmor aut gemmas adferimus, etiam ſabulum, paleæque leves cimento hujus ædificii non erunt, opinor, inutiles.

I. Nova meſura univerſalis Temporum.

Quærit hucusque Geometria certam quandam, ac invariabilem Corporum Linearumque meſuram; quæ quidem, opinione mea, in ipſius magnitudinis continuæ natura deliteſcit, ſed non prius eruenda, quam cognita ſit, & ad aliquam meſuram revocata quantitas Angulorum Mixtilineorum, quales ſunt ſemicirculorum, ſegmentorumque: At quia id viciffim certam lineæ rectæ, arcus eos ſubtendens, quantitatē præſupponit, nec fortaiſſis alia via indagari poteſt, difficultas hæc ab itinere circuli nullo humano ingenio explicabilem. Quocirca Problemati huic ſolvendo adhibita fuit a nonnullis meſura Temporis a Pendulo petita, cujus vibrationes minuta ſecunda primi Mobilis, vel horum partes aliquotas adæquant. Et verò improbari minime debet Inventum iſtud, ſi debitis cum cautelis in eo procedatur, ac præſertim ut nobis certo conſtet, Pendula nec ab Athmoſphæræ in diverſis climatibus varietate, nec a varia centri terræ diſtantia ſenſibiliter alterari; quod an quicquam exploraverit, ignoro: quia tamen

ejusmo-

ejusmodi penduli inventio hominibus occupatis admodum operoſa videtur: nam plurium vicariam opem poſtulat, unico tentamine non continetur, nubibus eluditur &c. idcirco innuam aliud fortaiſſe commodius, cujus ope motus omnes etiam Cæleſtes meſurari, ac prædictorum Pendulorum vera quantitas facilius determinari poterit. Obſervavi ab annis, compluribus, candelas uſitatē cujuſvis craſſitiei, ardentēs in aere libero ac tranquillo; ſcintillationes, ſive ſubſultationes illas ſuas ab aere undulatiſſime accurrente ortas, vibrationibus ad ſenſum æquidiuſurnis peragere. Inveniatur ergo Pendulum, cujus una vibratio quaternis, aut ſenis ejusmodi palſationibus ſit æqualis; atque hujus Penduli longitudo ſimpla vel dupla cum motu diurno fixarum, nec non ſolis medio, conferatur: ſic enim habebimus meſuram non e Cælo, ſed ex Elemento ignis noſtri ſublunaris deductam; quam tamen & ab aliis elementis aliter obtinebimus.

II. Nova meſura univerſalis Magnitudinum.

Præter aliam indicatam, eſt & alia quædam non inelegans hujus indagandæ ratio, ab elemento Aquæ deducta, diverſa tamen ab ea, quam T. Livius Burattini, amicus quondam meus, ſecutus eſt in ſuo hac de re tractatu, Italice in Lituania edito: ſed quia meam hanc Obſervationem paucis hic explicare non poſſum, alteri tempore locoque referre cogor. Noſtræ igitur Arti Geometriæ Practicæ, a naturis Aereis meſuras mutuabimur hoc modo. Prætermiſſis itaque omnium vegetabilium ſeminibus, pilis animalium; fibris corporum Microſcopio detectis &c. ego ſpem omnem collocavi in Volucris. Aptiſſimas huic negotio credere pennas ex aliis paſſeris domeſtici ruralis; ſuppoſito tamen quod hæc ſpecies avicularum etiam in extremo Oriente, nec non America reperiatur, & quidem ejusdem ſaturæ cum noſtratibus. Refert O. Dappers in ſua Africa Germanice edita, paſſeres ad caput Bonæ ſpei reperiiri; ſed earum pennæ cum noſtratibus eſſent conferendæ. Praxis ad rem præſentem ita eſſet inſtituenda. Ex alterutra ala paſſeris maſculi & ſenis, ſumatur certa quædam penna, v. g. tertia & quarta, & ea primum artificio facili in directum extendatur: tum in medio cauliculi, plumulis tranſverſis conveſtiti, capiatur certus quidam numerus intervallorum, quibus tranſverſæ plumulæ ab invicem diſtant illæ enim diſiſiones inſervient nobis per modum ſcalæ cujuſdam artificialis

ficialis, juxta quam taxari poterunt partes aliquotæ pollicum, aut palmorum pedis Geometrici, ac etiam aliarum Urbium, ac posteritati scripto commendari: non enim mihi credibile videtur, passerulorum nostrorum proceritatem secuturis sæculis immutandam. Cautelas in operando necessarias non enumero, quia perspicacibus loquor. Si quis autem subtiliore, & exactiore scala uti volet, hanc inveniet in iisdem passerum pennis: nam & ipsæmet transversæ plumulæ subdivisæ sunt aliis transversis plumulis, quæ judice rudiori Microscopio, magis æqualibus ab invicem distant intervallis. *Inquirant igitur curiosi*, quibus aut maria trajicere, aut a regionum peritis id intelligere commodum fuerit, utrum passeret & hirundines, aut aliæ aves communes ubique terrarum, & quidem (quod caput rei est) ejusdem cum nostris staturæ reperiantur. Plumulas transversas struthionis, pavonis, ciconiæ &c. relinquendas censeo, quod non sint adeo obviæ, quales esse præstat. Habeo complures alas passerum e diversis Europæ partibus, quæ primo adpectu æquales esse videntur, sed eas per otium diligentius adinvicem conferam. *Pondus universale* tunc primum adferam, cum explicuero artificium illud aquam tractandi initio commemoratum. Id interim silentio minime præteribo, pro pondere universali rudioris minervæ, sumi posse aureos Hungaricos, quos & Ducatos appellamus: hi enim per totum orbem sparsi sunt, & quidem ponderis delectu prius instituto, non admodum inæqualis. His igitur utcumque taxari poterunt libræ (pondo) diversarum urbium, etiam in Asia, ubi Anglica Marcarum ponduscula ad manum haberi non possunt.

III. Mensurarum facilis ad posteros, vel absentes transmissio

Non abs re fortassis erit hoc loco commemorare, deceptum fuisse W. Snellium, & aliquos cum eo Authores, qui crediderunt mensuras pedum chartæ madidæ impressas, certa quadam proportionem post ejus siccationem contrahi. Certum enim est, chartæ longitudinem magis huic contracturæ subesse, quam latitudinem. *Longitudinem* autem illam voco, juxta quam porriguntur in longum vestigia filorum æneorum, e quibus cribrum aut forma papyri contexta est. *Latitudo chartæ* ea est, quæ prædicta filamenta transversim connectit geminis filis, hinc & inde ad intervallum pollicis circiter. Occasione porro pedis Romani antiqui, a Villalpando in Apparatu Templi chartæ impressi

impressi, & genuino pedi plerumque congruentis, exploravi diversas in Europa chartas, & inter eas; illam ipsam Hispanicam Villalpandi, quæ inter omnes minimam passâ est a siccatione contracturam secundum latitudinem, in quam Pes ille porrigitur: fortassis autem id accidit ex eo, quod ipsa quidem tenuis sit, licet cribro crassioribus filis contexto formata fuerit; nam in alia quadam ejusdem sortis, at non nihil crassiore, inveni totum Pedem una centesima breviorum eo, quem Romæ a Grunbergero nostro, Villalpandi, in calculandis Apparatus Tabulis, adjutore, lapidi subtiliter incisum, exactissime dimensus sum, & in æneâ lamina designatum adhuc possideo. Hic tamen alter Pes impressus crassiori chartæ, nec dum compactoris malleum subierat, quem postea passus, defectum illum liberaliter compensavit.

Experimentum illius rei sic institui: e qualibet chartarum infra positarum, sumpsi duas fascias latas 130 Centesimis unius uncia pedis Rhemani, longas autem Semipede Rheni. quarum fasciarum una erat resecta juxta longitudinem, altera secundum latitudinem chartæ. Hæ fasciæ aqua fluviatili madefactæ creverunt juxta numeros adjectos, qui sunt centesimæ partes unius uncia Pedis Rhinlandici.

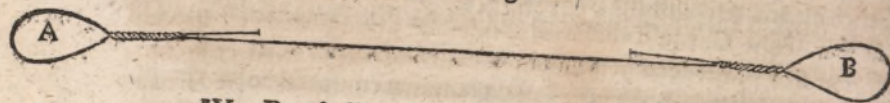
Sequentes Chartæ madefactæ creverunt In Longum In Lat.

Romana di Fuligno candida & solida	- - - - -	10	- 7.
Hispanica Villalpandi in figura Congii Rom.	- - - - -	10	- 5.
Eadem non nihil crassior, de qua superius sermo	- - - - -	10	- 7.
Florentina epistolaris, quales & septem consequentes	- - - - -	13	- 8.
Gentienis cum tridentis insigni	- - - - -	16	- 9.
Italica quædam tenuissima, cum hasta	- - - - -	17	- 10.
Gallica cum Cornu Tabellionis	- - - - -	10	- 9.
Hollandica præcedentem mentita	- - - - -	11	- 8.
Joachimicæ Vallis in Bohemia, candida, tenuis, at compacta	- - - - -	20	- 13.
Comotoviensis in Bohemia probe aluminata, tenuis tamen	- - - - -	14	- 10.
Uratislaviensis in Silesia, tenuis, at compacta	- - - - -	13	- 10.
Regalis crassa Bohemica	- - - - -	14	- 9.
Dantiscana crassa cum Carpionis insigni	- - - - -	9	- 7.
Italica Regalis vetusta, ac solide compacta	- - - - -	10	- 9.
Alia crassis filamentis contexta, & mediocriter crassa	- - - - -	13	- 9½

Observavi præterea, lineas ac figuras laminis æneis incisas, & ut sitatæ

fitato prælo Cylindrico in charta expressas, magis ea parte contrahi, qua Cylindrorum violenta pressione charta fuerat in longum distenta, quod non ita contingit in transversum; unde fit, ut circuli præsertim majusculi, laminæ diligenter incisi, & memorato prælo expressi, charta siccata reddantur altera parte contractiores. Sed neq; Ricciolus nosse in sua Geogra. Reform. errandi periculum omne sustulit, semipedem Romanū chartæ siccatae imprimi curando; nam hæc ipsa ad aeris alterationes nonnihil mutatur, & tractu temporis non secus ac tabularū lignearum, quin & eboris latitudo, minuitur. Securius itaque modus esset hujusmodi mensuras particulares ad posteros transmittendi, incidendo illas formæ metallicæ, ac tum imprimendo bracteolis illis æris coronarii, quæ ab Italis *Orpello*, a Germanis *Krauschgold* appellantur. Hæ enim non incommode libris a compactore inferi poterunt. Alteratio illa modica, quam subeunt a calore vel frigore, sensibilem in semipedes non inducet errorem. Si quis tamen e foliis impressis genuinas consequi volet mensuras, eas a charta prius humectata, & convenienter extensa, sat exactas poterit impetrare.

Per Epistolam vero commodissime mitti poterit Amico absenti, mensura semipedis, vel ejus quadrantis, in chorta tenui ænea, quales in Musicis instrumentis adhibentur; In ejus enim extremis ad intra reflexis sunt per contorsionem chordæ duo laquei A & B, partes vero contortæ malleo nonnihil tunduntur, ut firmius cohæreant; tandem extento supra datam mensuram mediocriter filo æneo, ejus extremitates internæ, forficula, vel cultello, accurata manu quantum opus est, reciduntur. Inspice adjectam Figuram,

IV. Penduli portatilis, ac Horologiorum perfectio.

Vibrationes ejusdem penduli in arcibus inæqualibus inæquales esse, a multo tempore experientia oculis ipsis manifesta didici. Hanc quidem inæqualitatem Cycloidis adminiculo sublatam esse non ignoro, videtur interim mihi Cycloidis usus cum pendulo e fascia appenso, in usus nauticos, ad longitudines Terræ investigandas, ob navis agitationem, nonnihil impeditus esse. Quamobrem construxi horologium, cujus

rotæ

rotæ ad numeros Astronomicos decurrunt, in eoque duo pendula æqualia appensa sunt ex elateribus chalybeis, mediocriter latis, at facile flexibilibus, & breviusculis quidem, sed qui pro re nata produci nonnihil, vel contrahi possunt, reliquæ pendulorum virgæ sunt rigida. Exuperior autem elateres hos adinstar cycloidis, digressiones & in iis moras pendulis non permittere, sed æquales ad sensum vibrationes peragere: quæ quidem in horologio meo breviores sunt. Nam binæ compositæ sive quaternæ simplices uni secundo respondent: verum & in longioribus pendulis e convenienti elatere pendentibus, de felici successu dubitare non licet. *Experiantur itaque navigantes*, annon pendulum elatere hujusmodi sustentatum, altero illo suspenso e fascia cycloidem stringente, sit in mari commodius.

Horologiis rotatis in sacco portatilibus applicueram olim pendulum Magneticum, quod frusto validi magnetis ad vibrationes incitabatur satis æquales; sed quia pondus lapidis gravat, & ferri vicinia æqualitatem vibrationum perturbat, ideo repudiato hoc invento, id tandem effeci, ut horologia parva nunc usitata, quæ librile habent elatere spirali instructū, nulla inter ambulandū vel equitandum agitatione turbentur in suo motu regulari. Appendo enim totum horologii corpus intra suam thecam extimam nonnihil ampliorem, ita ut circa systematis totius axem, librilis axi parallelum, vel circa duos potius ejus polos, aut cuspides, instar Rosæ nauticæ, libere convertatur horologium totum: quo fit, ut nulla agitatio horologii sic appensi ejus librile in suo cursu perturbet, quemadmodum fit in usitatis, quæ manu velociter reciproceque agitata, vibrationes librilis enormiter præcipitant: Idipsum autem etiam in accelerata deambulatione, quando videlicet sacciperium pendens, una cum horologio in eo contento, reciproce agitur, contingere solet, & incautos decipere. Praxis appensionis illius varie poterit institui. Ego hanc tenui. Thecam extimam ansa & annulo appensorio, nec non crystallo instruxi: in fundo thecæ defixi brevem stylum, qui pileolum in pixide horologii firmatum sustentat: alter polus est ille ipse, qui indicem horologum defert, & in altero pileolo crystalli centrum occupante, circumagitur.

Non ingratum fortasse Curiosis erit hac occasione intelligere, me excogitasse ab annis aliquot artificium quoddam, quo mediante, quilibet rudis homo, puer aut scæmina, quin & cæcus incidere poterit

quascunque minutarum horologiorum rotas, tot dentium quot imperantur, absque prævia earum divisione, & insuper eadem opera plures, æquales, majores, & minores. Præterea aliud artificium ad formandam Torno cochleam illam Horologii, quæ chordam, vel catenulam colligit, dando illi figuram, attemperandis viribus cujuscunque dati elateris chalybei convenientem; ita ut cochlea circuitus imperatos complectatur. An autem ista publicari debeant, ne in eorum artificum, qui veteribus insistere coguntur, detrimentum cedant, anceps hæreo.

Ausim etiam Opticis polliceri Torum universale, in quo lentes, & specula omnium sectionum Conicarum, elaborari possunt; & quidem ratione modoque inter omnes alios commodissimo: reddidi enim illud immune eo defectu, quo omnes aliorum machinæ tales laborant; ne videlicet inter laborandum, propositæ figuræ modulus deteratur.

Hucusque ea, quæ a me in Galliam missa fuerant, e quibus illud posterius Num. IV de Horologiis in sacco portatilibus, quia jam a me in Actis Erud. Anni 1685 Mense Septembri commemoratum fuerat, ne hoc loco cramben bis coctam sapiat, hoc ei condimentum adjiciam. Posse videlicet, absque nova totius horologii constructione, qualem prædicto loco supposui, omnibus aliis Portatilibus, illam circa binos axes conversionem, non difficulter conciliari, ac præsertim iis, quæ spirali, aut etiam recto elatere vibrationes librilis uniformes efficere debebunt. Horologium itaque usitata ratione jam constructum, thecæ cuidam extimæ (rejecta vel retenta, si lubet, pristina) includatur, intra quam aptata sit armilla quædam latior, in Ellipsin, horologio recipiendo, & firmiter retinendo idoneam, inflexa, & in sua minore Diametro, duabus oppositis cuspidibus instructa, circa quas, tanquam Polos, totum Horologium cum armilla intra thecam extimam, armilla nonnihil ampliorem, converti circulariter possit: In Horologiis enim taliter gyranibus, eorum libili concedi poterit elater fortior, ac prædominans elateri majori, rotas omnes impellenti, ut hoc modo vibrationes librilis, inæquali rotarum dentatarum tractioni minus obnoxia sint, nec tamen primum impulsus sibi datum, & a rotis incitantibus conservatum, amittant.

COM-

COMMENTARIUM IN I. LIBRUM IN-

stitutionum Juris Canonici, autore R. P. Jo. Baptistæ

Neri a Petra Sancta Ordinis Minim. S. Francisci de Paula, Lectore Jubilato & Jur. Can. Professore,

Florentiæ, apud Petrum Matini, 1686, in 4.

EDiderat Autor, præter Sertum suum philosophicum, e scholasticis quæstionibus potissimum contextum, jam anno 1683 Commentarium in Jo. Pauli Lancellotti Institutionum Librum Secundum: quod cum non male cessasse ex amicorum approbatione, plura ejusmodi ut scribere pergeret, instigantium intelligeret, ordine præpostero nunc ad primum etiam librum commentario illustrandum semet applicuit, idque tanto libentius, quod interea temporis Juris etiam Canonici professio ipsi fuerit concedita, nec amplius ut antea extra oleas vagari adeo videri possit. Rationem vero, quare secundum librum prius adgredi maluerit, hanc reddit, quod a facilioribus incipiendum sibi putaverit. Methodus ab eo adhibita hæc est, ut & titulorum & paragraphorum seriem a Lancellotto servatam secutus, ea ad quemvis eorum congerere ac breviter exhibere satagat, quæ ab aliis Commentatoribus annotata reperit: moralistarum etiam dogmata & quæstiones nullibi non inspergat, citato plerumque sat magno autorum numero; quorum tamen haud omnes a se visos ipsemet ingenue fatetur. Cæterum rebus magis quam verbis intentum fuisse autorem nostrum, contextus passim loquitur, stylo quippe constans Latino quidem, at in tantum ad modernum Italiæ idioma sæpissime deflectente, ut vix eum plene intellecturus sit, nisi qui aliqualem phrasum Italicarum notitiam sibi compararit; id quod facile cuilibet librum inspicienti erit obvium. Quod reliquum est, promittit se, siquidem vitam Deus largiatur, propediem ad tertium etiam librum progressum facturum, ac uti in primo de personis, & in secundo de rebus egerit, ita in illo de Judiciis doctrinam plenius propositurum. Denique nec id tacendum, quod in hoc ad primum librum commentario, variis titulis per modum appendicis subjecerit diversarum conscientiarum quæstionum resolutiones, quas nempe in contextu ipso ob excursus prolixiorum pertractare minus congruum reputavit: concernunt vero hæc doctrinam de regula-

ribus, præscriptione, irregularitate, excommunicatione, debito spon-
si erga sponsam, ingratitude, aliisque nonnullis materiis, quæ ex Syl-
labo operi præmissio plenius cognosci poterunt.

AVERTISSEMENT CHARITABLE A

*ceux, qui composoient autrefois les eglises de
Poitou, & qui gémissent maintenant dans
l'oppression.*

id est

Admonitio ex charitate profecta ad illos, e quibus
quondam Pictonum Ecclesiæ constabant, quique nunc
sub oppressione gemunt.

Coloniæ, 1686, in 12.

Pictavis suis persuasurus Autor, ut religioni reformatæ aut constan-
ter adhæreant, aut si illam vi blanditiisve adacti ejurarint, posito
metu ac hypocrisis postliminio accedant, argumenta selectiora profert,
quibus tum Pontificii in Reformatos, tum hi in illos depugnare solent.
Solvit ista, hæc urget. Cap. enim 1. probat, nec res secundas Papista-
rum, nec adversas Reformatorum argumento esse posse, errare hos,
non illos. Negat c. 2. soli Romanæ Ecclesiæ *Ecclesiæ* titulum compe-
tere. Reformatos non novatores hæreticosve esse ob ea, quæ vel
credunt, vel credere abnuunt, capite 3 & 4 disputat. Contra vero
cap. 5 contendit, docere eosdem, quicquid aut ad sanctitatis studium,
aut salutem consequendam quoquo modo faciat. Hinc tela mon-
strat, quibus secus sentientes peti queant. Nimirum c. 6 & 7 tum
doctrinam, tum disciplinam Pontificiorum ἀγχαρον; cap. 8 & 9 u-
tramque ἀν᾿αρον esse, ostendere allaborat. Concludit inde c. 10.
neminem in Religione Papistica salvari posse. Præmissis his, quæ mil-
lies pridem dicta sunt, subjungit ea, quæ, ut libelli aliquam mentionem
faceremus, mereri visa sunt. Capitibus quippe 11 & 12 duriora illa fa-
ta prolixè recenset, quæ reformatæ Pictonum Ecclesiæ a pace Pyrenææ
usque ad edicti Nannetensis abolitionem subierunt. Quamvis enim
historiographorum id genus mentionem hæcenus parcissimam feci-
mus,

mus, illius tamen causa cumprimis erat, quod a *Johanne Claudio* Mi-
nistro quondam Charentonensi, post exule, tandem Hagienfi pastore
& historiographo Arausionensi, motuum nuperorum Gallicorum hi-
storiam omnibus numeris absolutissimam expectaremus. Ex quo
vero spes isthæc cum doctissimo viro d. 13. Jan. st. n. hoc ipso anno, ex-
tincta fuit, non temnendos putamus, qui ex parte saltem, quid annis
superioribus in Galliis religionis causa aut obtentu contigerit, refe-
runt. An vere, an falso, dicere nec possumus, nec volumus. Nec
enim alteri parti advocati defunt, qui longe clementius & Christianis
moribus convenientius cum reformatæ religionis hominibus actum
fuisse, orbi persuadere nituntur. Nobis igitur authorum hujusmodi
nomina indicasse sufficit. At Anonymus ille exul ulterius procedi, &
ex iis, quæ adversus Reformatos a Clero Gallicano hæcenus acta sunt,
judicium ferri cupit, quam bona sit, quam Evangelio conveniat ipso-
rum doctrina. Id quod c. 3. facit, adjunctis parænesibus & conso-
lationibus ad eos, quorum gratia libellum hunc exaravit.

HEINRICI MEIBOMII AD SAXONIÆ Inferioris imprimis Historiam Introductio.

Helmstadii, apud Georg-Wolfgangum Hammium,
1687. in 4.

Saxonix & Saxonum historiam plenius auditoribus suis in Acade-
mia Julia traditurus *Meibomius polyhistor clarissimus*, non abs re fo-
re existimavit, si προπαιδείας χάριν hanc, quam nominavimus, *Intro-*
ductionem præmitteret, ut prægustum & auditores sui, & alii historiæ
ejus cupidi lectores haberent. In qua, a prima origine veteris Saxonix
terminos, a recentiori & nova decem in Germania circulorum divi-
sione in superiorem & inferiorem facta, diversos contendit; quippe
qui & Henetorum & Westphalorum terras ceu colonias Saxonum
comprehendissent. Deinde juxta temporum seriem, historiæ Saxo-
nicæ summam quasi exhibere aggressus, animadvertit, *Claudium*
Prolemaum, qui sub Antonino Pio Imper. claruit, lib. II. c. XI. primum
gentis fortissimæ, sub Σαζόνων nomine meminisse, eosque ἐν τὸν αὐχέ-
να τῆς Κιμβρικής χερσονήσου h. e. ad *Cimbricæ peninsulae cervicem*, quæ
Holsatorum hodie est, collocasse. Inde hos, subsequenter proximi,
me se-

me seculis, rei nauticae deditos latius progressos, anno Christi 449 in Britanniam vocatos, post varia bella, nova ibidem regna condidisse: quorum *Cambdenus in Britannia sua*, & *Langhornius in Antiquitatibus Albionensibus* sub finem, & in *Chronico Regum Anglorum pag. 5.* mentionem injiciunt. Seculo sexto, data ipsis per Francos occasione, terminos suos per Thuringiam promovisse, sociosque Francorum & amicos appellatos. Hinc seculo VII & VIII Saxones per bella cum Francis gesta, celebriores factos, in tres gentes, *Ostwalos* (alias *Ostfalos*, *Ostlingos* & *Austerlandos* dictos) *Westphalos* & *Angarios* divisos, atque dein a Carolo M. post acerrimum XXXII annorum bellum, subactos tandem ad fidem Christianam conversos fuisse, ex *Eginardo* tradit: quo facto, ut imperium Carolus in Saxonia extenderit, non tamen assumpto, quod aliqui volunt, *Dominatoris Saxonum* titulo; item, ut sacra ordinavit Christiana, destructis eorum fanis & idolis, exponit. Post Caroli M. excessum, Saxones, qui fidelitatem Regi & filius ejus, nec non etiam Francis promiserant, eandem Ludovico Pio servasse docet. Sed cum Caroli M. posterius Aquilonaris Saxoniae parvam haberent curam, Slavos & Normannos seu Danos illam graviter afflixisse, glade non una illata, observat. Qua occasione duces sibi Saxones assumpsisse, conjicit, qui adversus vim hostium sibi essent praesidio. Ludolphum enim anno DCCCLVI se ducem Saxoniae scripsisse, in tabulis foundationum monasterii Brunefusani & Gandersheimensis probat: cujus filius Otto, Heinrici Aucupis pater, ad summam Imperii dignitatem vocatus legitur; etsi ob ingravescentem aetatem, eam recusavit. Sequentibus ergo temporibus sub Heinrico laudato & Ottonibus, Regibus & Imperatoribus magnis, Saxoniam caput extollere maxime coepisse, urbesque in ea celebres fundatas & munitas fuisse notat. Hinc postquam ad Suevicos principes a Saxonici Imperialis apex devenisset, majores tum Saxones spiritus cepisse, libertatem, rejecta potestate Regia, affectantes. Quae res sub Heinrico IV aetatis nondum maturae Imperatore, gravissimi & diuturni belli causa extitit. Quo confecto *Lotharium* laudat, quod non in Germaniam universam tantum meritis illustris, sed maxime in Saxoniam fuerit; quippe qui magno ejus bono, Henricum Bavariae ducem, data ei in matrimonium filia in has terras vocasset, ducatumque Saxoniae eidem contulisset: quo ipso Serenissima Domus, quae nunc Brunsvico-Lunaburgica audit, in Saxo-

Saxonia fundata fueret. Quae ut variis deinde fatis, sub Conrad III & Friderico Imperatoribus jactata sit, ex *Chronico Helmoldi* tradit. Nempe, quod sub Friderico I Westphalia & Angaria a Saxonia avulsa, & proprio ducatu insignita fuerit. Qua de causa, imminuta sic veteris Saxoniae potentia, dux Saxoniae novus, priori potentia impar, in superiori Saxonia Wittebergae ad Albim sedem constituit suam. Hinc mutationem status in Saxonia per Ottonem, Heinrici Leonis nepotem, factam describit. Nam anno 1235 mense Augusto, novum ducatum Brunsvicensem & Lunaburgensem in Saxonia a Friderico II Imperatore stabilitum fuisse probat. Ex quo tempore major in Saxonia inferiori quies fuit. In hac narratione, originem foederis urbium Hanseaticarum anno 1241. facti, simul attingit, & ad topographiam ac historiam ecclesiasticam Saxoniam digreditur, adductis & laudatis ejus tum veteribus, tum novis clarissimis scriptoribus. Quibus indicem scriptorum etiam genealogicorum Saxoniorum subjungit, introductionem hanc eruditissimam finiens.

DE NOVITIO OPERE, QVOD INSCRIBITUR *Prædestinatus*, Auctoris anonymi *Semipelagiani* (in re, sub *Prædestinatorum* nomine scribentis adversus divos sancti Patris Augustini discipulos) consarcinato (ut supponitur) anno 434 tempore Prosperi, nuper reperto & impresso in Gallis, & a nemine hactenus revocato ad examen, nova *Quaestio Historico-Theologica*, autore F. Seraphino Piccinardo Brixienfi Ord. Predicatorum, provinciae Magistro ac Theologo Primario Patavii in via S. Thomae.

Patavii, sumptibus Petri Mariae Frambotti
1686, in 4.

Quatuor supra quadraginta elapsi sunt anni, ex quo *Jacobus Simonius*, Jesuiticae Societatis Presbyter jam senex, post plurima alia novum aliquod antiquitatis ecclesiasticae monumentum, in Mariae Remensis bibliotheca sine Auctoris nomine repertum, e tenebris produxit. Quod etsi *Hinemarius Remensis Hygino*, alii *Primasio* tribuissent, & ipse

& ipse ex styli & sententiarum affinitate autor ejus *Arnobium* juniorem deprehendisse sibi videretur; nihilominus tamen, cum & suæ ipsius divinationi minus fideret, & aliorum judicia falsis præsumptionibus innitenderet, *Prædestinati* titulo signare maluit.

Prædestinatorum enim hæresin Autor ille, quisquis fuerit, triparto hoc opusculo quantis potest viribus impugnat, ac primum quidem 90 hæreses recenset, in quo catalogo cum Pelagiana, Nestoriana, & Prædestiniana ultimo compareant loco, Autorem hunc nondum exorto Eutyche, & ante *Gennadium* Massiliensem scripsisse, Sirmondus conjicit. Deinde vero libellum prædestinationis erroribus confectum, & a Prædestinatis sub *Augustini*, ut inscriptio habet, nomine confictum exhibet, quem postea tertia opusculi parte non sine magna verborum acrimonia confutat.

Non poterat Autoris hujus editio iis non ægre facere, qui e *Calpini* & *Jansenii* schola, ipsam Augustini & orthodoxæ ecclesiæ doctrinam a Pelagianis & Semipelagianis prædestinantiæ hæreseos titulo infamam, dicere solebant. Quocirca mirum videri posset, si quod *Piccinardo* nostro visum, ab eo tempore, quo Sirmondi studio Prædestinatus in publicum prodiit, quod A. C. 1643 factum est, primus omnium *Natalis Alexander* paucis abhinc annis causam istam unica pagella tetigisset, cæterique omnes cum *Theophilo Raynaudo* & *Vincentio Contenzonio*, aut sine examine præterissent, aut unica linea despexissent, adeoque nemo hætenus Prædestinati opus ad examen revocasset.

At secus quam *Piccinardus* putat, contigisse, vel sola *Johannis Avrai* Doctoris Sorbonici censura, altero statim post Prædestinatum anno edita testari potest, quæ Autorem hunc anonymum plurimorum errorum, Pelagianismi aliarumque hæresium, mendaciorum, fabularum, crassæ ignorantiae & foedissimæ imposturæ arguit, quod librum, quem sub Augustini nomine confictum asserit, ipse finxerit, cum ex omnibus styli lineamentis una & confutantis & confutati appareat facies. E quibus tandem concludit, Autorem istum ascititio Prædestinati nomine prodeuntem, tanquam hominem nullius eruditionis & conscientiae, idoneum non esse, qui in minimam re testari, nedum judicis aut arbitri partes sibi vindicare possit. Hæc *Avrai* censura Gallice ab Autore scripta, paulo post, nempe A. 1645 in Latinum sermonem conversa, & ipsi Prædestinato annexa, in Belgio denuo lucem publicam

blicam aspexit. Quid *Gilbertus Mauguinus* in confutatione fabulæ prædestinantiæ c. 4. alique plures de Prædestinato Sirmondi statuerint, recensere nolumus, ne a *Piccinardo* nostro longius divagemur, qui etsi in examine hujus operis antecessores haud paucos habuerit, reliquos tamen omnes conjiciendi audacia superat, & multa in medium producit, quæ nondum cuiquam hætenus in mentem venisse legimus.

Autorem enim Prædestinati a Sirmondo vulgati *Vincentium* appellat, siquidem 16. objectiones Vincentianas, quas *Prosper* Aquitanus confutavit, ex hoc ipso Prædestinati opere excerptas collatione facta probare contendit. Etsi enim nonnulla objectionum istarum capita, videlicet 9. 10. 11. & 16. in Prædestinato expressis verbis non occurrant, ex cæteris tamen ea consequi judicat. Asserit insuper, Autorem Prædestinati in fine operis, vel epilogi vel indiculi instar, omnia ista sedecim errorum capita Augustini discipulis, imprimis vero *Prospero* & *Hilario* per calumniam objecta, lectorum oculis conspicienda præbuisse. Cumque indiculus iste in Prædestinato hodie non amplius compareat, eundem vel injuria temporum detritum, vel ab editoribus eo fine omissum suspicatur, ut autorem hunc eo felicius pro catholico venditare possent, neve Vincentii Semipelagiani a *Prospero* refutati vestigia manifesto deprehenderentur. Ne autem quæ de sedecim errorum indice vel epilogo differit, gratis affirmare videatur, primum *Prosperi* testimonium adducit, qui in responsione ad objectiones Vincentianas ad hunc ipsum Prædestinati indiculum respiciens dicat: *contextunt, & qualibus possunt sententiis comprehendunt ineptissimarum quarundam blasphemiarum prodigiosa mendacia, eaque ostendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferunt, asserentes talia esse in nostro sensu, qualia diabolico indiculo continentur.* Deinde quoque ad *Hincmarum* Remensem provocat, qui in epistola ad *Carolus* Calvum apud *Flodoardum* lib. 3. c. 15. post recensita nonnullorum scripta, quæ sibi opposita fuerant, hunc in modum pergit: *inseruerunt etiam in iisdem suis scriptis de quibusdam sedecim capitulis, quasi nobis debeant imputari, de quibus nihil audivimus neque vidimus, antequam venerabilis Ebbo Gratianopolitanus episcopus vobis ea, quasi a bonæ memoriæ Fratre vestro Lothario transmissa detulit, quorum capitulorum Autorem nec adnotatum invenimus, nec cum multum quæserimus, invenire valuimus.* His enim verbis Autorem Prædestinati ejusque indiculum ab

Hincmaro indicari censet, quia Rege Lothario Caroli Calvi Fratre ad Ebbonem transmissus, & ab Ebbone publicatus in Hincmari manus venerit. Ac ne quis objiciat, verba Hincmari, quibus Autorem istorum sedecim capitulorum sibi plane incognitum testatur, ad Autorem Prædestinati minime pertinere posse, cum Hincmarus in opere suo de prædestinatione Autorem Prædestinati semel iterumque Hyginum appellaverit, Piccinardus tempora distinguenda monet. Anno enim 856, quo Hincmarus prius suum de prædestinatione opus elucubrauit, cujus sola præfatio ad Regem Carolum superest, nondum ipsi quicquam de Autore hujus operis constiit, at anno 859, quo posterius de prædestinatione opus evulgavit, cum jam per triennium scriptum hoc perlustrandi commodiorem occasionem habuisset, ex argumento libelli primi minus recte intellecto Hyginum pro Autore habuisse censet.

Porro cum plures quinto seculo Vincentii fuerint, *Vincentium Lirinensem* ab opere Prædestinati alienum pronunciat. Etsi enim sibi ipse objiciat, quod Vincentius Lirinenfis ab *Henrico Norisio* & *Natali Alexandro* Semipelagianæ hæreseos arguatur, & scripta sua sub *Peregrino* nomine ediderit, ex quo fortasse Hincmari errorem natum esse cogitari possit, qui characteribus antiquitate nonnihil oblitteratis pro *Peregrino Hyginum* legerit, objectiones tamen istas parum habere roboris respondet, cum & Vincentium Lirinensem a Pelagianæ labe, quod aliibi a se probatum asserit, immunem fuisse, & illum Hincmari errorem aliunde promanasse constet. Vincentio igitur Lirinenfi absoluto, aliud Vincentiorum par adducit, nimirum Vincentium Psalmodum interpretem, a Gennadio c. 80. de Scriptoribus Eccles. commendatum, & alterum cognomento Victorem, adversus quem Augustinus libros quatuor de origine animæ composuit. Ex his duobus Vincentiis alterum Prædestinati opus edidisse Piccinardus ita statuit, ut ferme magis ad Vincentium Victorem inclinare videatur.

De cætero hunc Prædestinati autorem Vincentium, a *Prospero* non modo in responsione ad objectiones Vincentianas ex instituto confutatum, sed & in posterioribus ejusdem scriptis, imprimis vero in commentario ad quinque postremas Psalmodum decades, & in libris de vocatione gentium obiter perstrictum asserit. Lectum quoque eundem Prædestinati Autorem ab *Arnobio* juniore ex eo arguit, quod simili-

similibus verbis & argumentis contra Prædestinatos usus fuerit, etsi ab Autore Prædestinati in eo differat, quod contra Prædestinatos agens, in medio veritatis consistens ad alterum Semipelagianismi extremum non deflexerit, quod contra *Natalem Alexandrum* & alios Arnobium Juniores Semipelagianis annumerantes eo fine probandum suscipit, ut Prædestinati opus Semipelagianum autorem redolens, Arnobio juniore perperam tribui simul evincat.

Præter Prosperum Vincentio se opposuisse tradit *Autorem* *Ἰπποκρίτων*, quæ Augustini Tom. 7. legatur. Hunc enim toto libro 6. cum priores quinque *Julianum* tangant, Prædestinati Autorem aggredi statuit. Qua occasione de Autore istorum hypognosticon disquiri, & quamvis *Johannis Garnerii* rationes pro *Sixto* seu *Xysto* III. probabiles censeat, easque contra *Natalis Alexandri* objecta dubia defendat, verisimilius tamen ipsi videtur, libros istos a *Mario Mercatore* compositos fuisse, qui post subnotationes in Julianum plenius, hoc opus jam in subnotationibus promissum elucubraverit, & Græcæ linguæ non imperitus Græco hoc titulo insigniverit.

Quantum autem ad secundum Prædestinati librum attinet, qui sub Augustini nomine confictus inscribitur, ejus Autorem Piccinardus *Evodium Uzalensem* esse pronunciat, qui cum apud Adrumetinos monachos Prædestinatorum hæresis exorta jam fuisset, a *Valentino* Abbate rogatus, sententiam suam & alia quadam epistola, & hoc ipso libello indicaverit. Et quamvis epistola Augustini 95. Evodium a Prædestinatorum errore absolvere videatur, Piccinardus tamen ex libro 3. *Augustini* de libero arbitrio contrarium affirmat. Porro suspicatur, fortasse Evodium libello suo hunc præfixisse titulum: *expositio doctrinæ Augustini*. Cumque hic libellus forte una cum nonnullis Augustini scriptis ad Massilienses allatus fuerit, inde per errorem contigisse, ut hic libellus pro Augustini foetu habitus fuerit, nisi forte Massilienses ex malitia Augustinum Prædestinatorum erroribus involvere ausi fuerint. Posteaquam vero Cælestinus P. R. Prosperi monitu, damnatis Semipelagianis pro Augustino sententiam dixerit, Massilienses Augustinum ipsum non amplius adortos, in ipsius discipulos omne calumniarum virus effudisse, adeoque Autorem Prædestinati libellum, quem Evodius scripserat, ab Augustini discipulis sub Augustini nomine confictum affirmasse.

In corollariis primæ sectionis, inter quæ primum locum obtinet realis antiquæ hæreseos Prædestinarianæ existentia, item in consecrariis sectionis tertiæ, quæ inscribitur antidotum adversus ea, quæ in autore Prædestinati caveri debent, alios etiam Autores censuræ suæ Piccinardus subjicit, imprimis *Hincmarum* Remensem, cujus novem errata perstringit, & e recentioribus *M. Antonium de Dominis*, *Jacobum Sirmondum*, *Andream Junium*, *Christophorum de Orthege* & *Theophilum Raynaudum*, ultimo vero loco nonnulla de *Prospero* ejusque scriptis disserit, ejusdemque responsionem ad 16. objectiones Vincentii subjungit.

Hæc ex prima & tertia sectione, quibus opus Prædestinati ad examen revocatur, paucis notare libuit. Secunda enim sectio ipsum Prædestinati opus complectitur, ex tomo 27. bibliothecæ Patrum Lugdunensis denuo editum, ita tamen, ut loco præfationis Sirmondianæ, qua opus illud commendatum fuerat, admonitio ad lectorem de cavendis hujus libri erroribus præmissa deprehendatur, in qua graviter Piccinardus queritur, autorem hunc Pelagianum aut saltem Semipelagianum, ipso Fausto Rejenfi crassiolem, non modo sine censura, verum etiam cum Sirmondi elogio Sanctis ecclesiæ Patribus additum fuisse.

A CONTINUATION OF THE NEW Digest of Bones &c.

five,

Continuatio novi Digestoris Ossium, autore Dionys. Papino, M. D. & Societatis Regiæ Socio.

Londini, apud Joseph. Streater, 1687, in 4.

SExennium jam fere elapsum est, ex quo ingeniosissimus Autor modum curioso orbi aperuit, mediante aeris & aquæ bullientis compressione res durissimas, ipsaque etiam ossa ad gratam & esui aptam molliem, intra paucum tempus percoquendi, gelatinas varias non compendiose minus, quam copiose parandi, aliasque quamplurimas res, in vita communi summe proficuas, efficiendi; quemadmodum tam de machina hunc in finem inventa, quam ejus operationibus dictum pluribus fuit in *Actis anni 1682. pag. 105. seq. & pag. 305. seq.* quorsum brevitas causa benevolum Lectorem pro pleniori eorum, quæ

mox

mox a nobis dicenda erunt, intellectu remissum volumus. Tamen si vero in scripto tunc edito insignem & multifariam hujus rei utilitatem, cum operandi facilitate conjunctam, ad oculum demonstrasset, nihilominus mirabundum se hæcenus animadvertisse scribit, a paucissimis inventum hoc in usum fuisse deductum, plerisque id pro infructuosa curiositate reputantibus; qua in parte non dissimile ejus fatum ab eo, quod molæ tam aquaticæ quam pneumaticæ olim passæ sunt, agnoscit, utpote quarum machinam, qua tamen hodie carere absque summa molestia haud possumus, primitus ab ipso etiam Plinio, perspicacissimo alioquin, itidem mere inter curiosas speculationes recensitam allegat. Ut proinde homines de hujus inventi emolumentis plenius convincerentur, non solum cuilibet licentiam facit, ipsius operationes semel per septimanam, loco ac tempore præfixis, instituendas coram spectandi; sed & præsentî Tractatu (quem Johanni Comiti Carberiz, Societatis Regiæ nunc Præsidi inscripsit,) perfectiorem adhuc & pluribus suffultam experimentis notitiam communicare, omnemque sic ulteriorem dubitationem residuamve obscuritatem tollere adgressus est. Ac primo quidem occupatus est in describenda nova hujus machinæ forma, qualem ad mandatum defuncti proxime Regis, pro ipsius Laboratorio in *Whitehall* construi fecerit: quæ ipsa tamen cum quoad partes essentialles parum aut nihil differat ab ea, quam anno 1682. *pag. 106.* descriptam, ibidemque *tab. 6. fig. 1. 2.* depictam dedimus, (nisi quod exterior ejus fabrica, simpliciore facie comparens, & tantum non lebetem vulgarem mentiens, facilius artificium tegat) hinc ei de novo hic prolixius delineandæ non immorabimur, satis fore existimantes, si paucissimis indicaverimus, quanam potissimæ inter novam hanc & priorem illam machinæ structuram differentia intercedant. Nimirum ne dicamus, exterioris lebetis operculum, quod antea duabus modo cochleis claudabatur, nunc earum quatuor habere: item, interioris lebetis orificium seu aperturam notabiliter extra aquam, cui immittitur, eminere, minusque adeo ac antea, periculi esse, ne eo post peractam coctionem aperto, aqua influens forte res coctas earumque saporem corrumpat: præcipuum discrimen in eo consistit, quod foramen in operculo lebetis extimi (cui immixtus canalis cum incumbente obturaculo antea gradus internæ pressionis moderabatur) nunc penitus omissum sit, multisque adeo ambagibus hoc pacto machina liberata. Tamen si

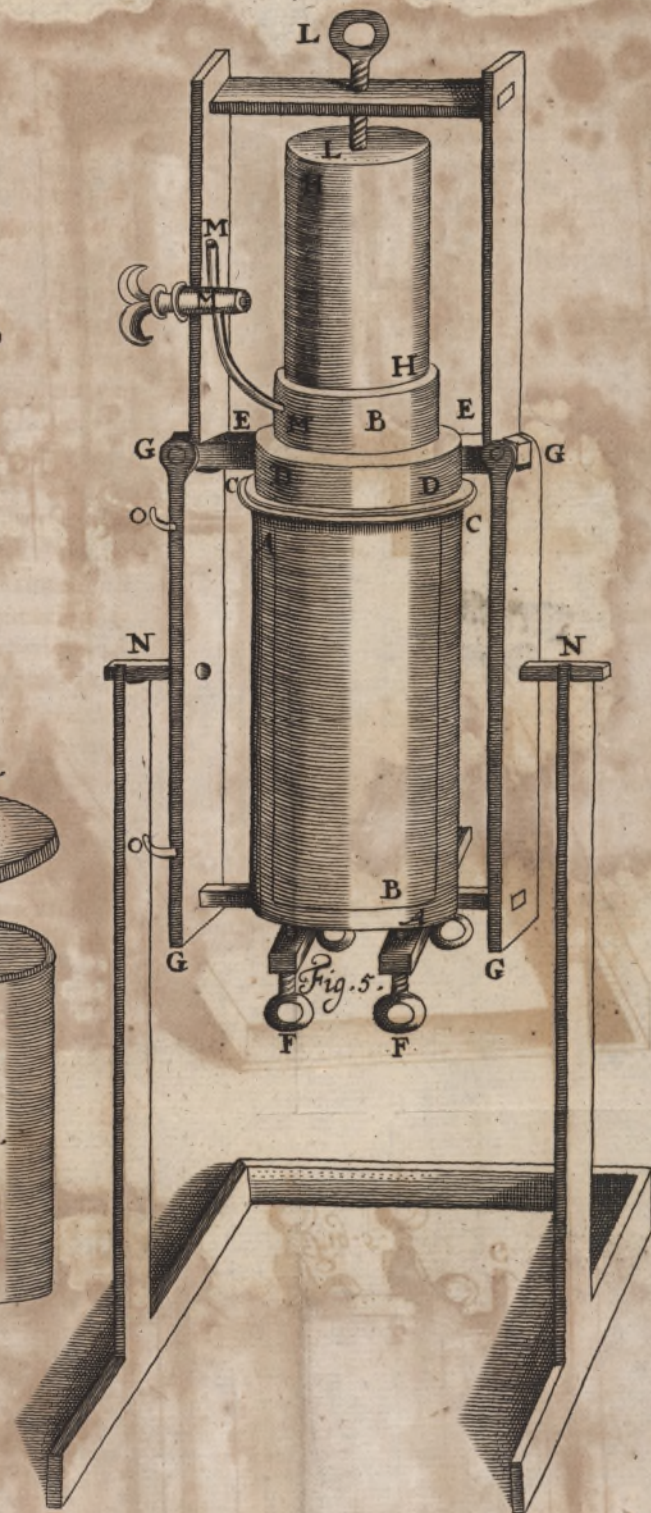
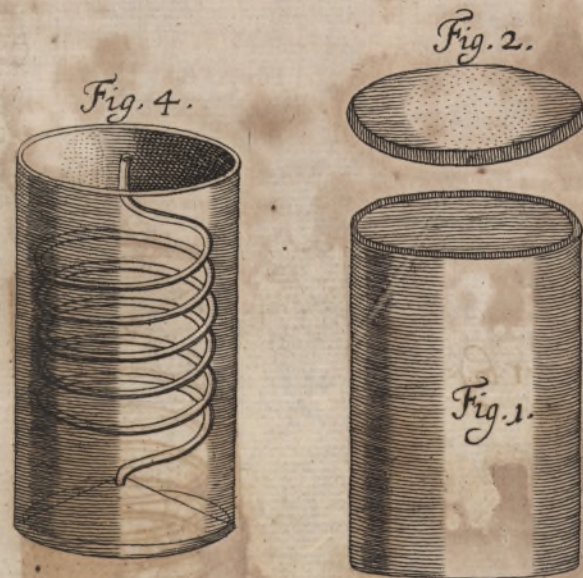
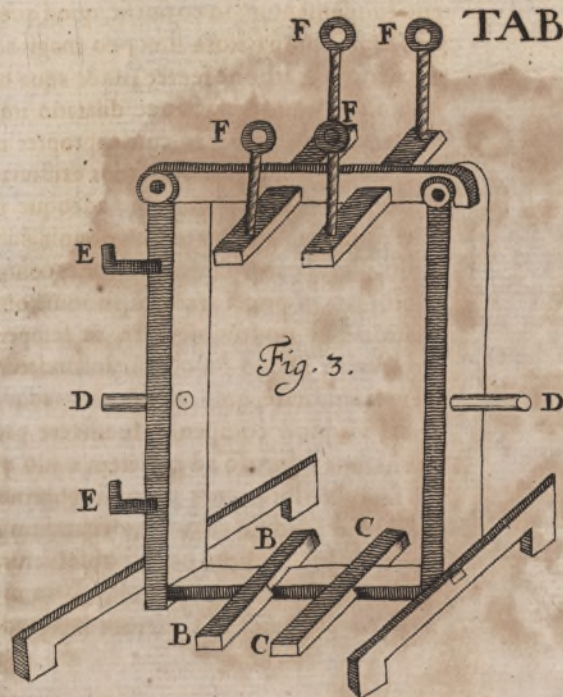
Mm 3

enim

enim primarium hujus inventi fundamentum in eo sitū sit, quod quem admodum corpora alia ignita, quo compactiora sunt, eo magis adurunt, (uti v. g. ferrum candens fortius carbone fervet) ita & aqua bulliens, quo magis per compressionem ejus rarefactio ac dilatatio impeditur, eo potentius in res immerfas agit: attamen cum eapropter non opus sit gradus pressionis adeo scrupulose observare, satius existimavit, machinam semota penitus hac molestia simpliciorē, adeoque usui magis accommodam exhibere; maxime cum antehac foraminis istius quandoque contingens apertio, plures corrupisse operationes comperita sit. Sufficit etenim, uti Autor jam in priori tractatu monuit, omīssa pressionis graduum computatione, id modo observare, ut semper eadem aquæ quantitas exteriori lebeti seu novo huic MB. infundatur, ac vase dein probe clauso diligenter annotare, quiaam calor gradus singulis operationibus congruat; id quod compendiose efficere pariter jam antehac docuit, pondere nempe suspenso ad parietem e filo 3 circiter pedum, cujusque adeo singulæ vibrationes prope singula minuta secunda indicent; sic ut deinceps ad gradum calor indigendum non alio opus sit, quam ut perpendiculo hoc in motu posito observetur, intra quot ejus vibrationes aquæ gutta machinæ operculo, ab omni pinguedine bene mundato, injecta evaporet. Cæteram & id addere consilium putavit Autor, posse aliqualem communicationem relinqui aeri vasis exterioris cum lebate intus posito, idque eo fine, ne si exterius, ut plerumque sit, citius incalascit, pressio inde enata vas interius omnino queat frangere; quod plus vice simplici contigisse sibi, ut hoc satis fuerit validum, perhibet.

Tametsi vero machina hac, novis præsertim his accessionibus aucta, commodius inventum dari vix posse existimet, ad carnes aliasve res absque aqua, proprioque adeo ipsarum jure coquendas, nihilominus cum multa dentur, quæ absque affusa aqua coctionem respuant, v. g. gelatinæ, fabæ, oryza &c. faciliorem adhuc & minoribus multo sumtibus parabilem modum nunc noviter communicat, res ejusmodi, quæ affuso liquore indigent, brevi manu præparandi, eosdemque earum intuitu cum priori illa machina effectus producendi. Scilicet fieri jubet cylindrum cavum in fundo clausum, at in summitate apertum, stanno intrinsecus crasse satis oblitum, ne alioquin aris sapor cocta inficiat, forma,

TAB.V. ad a. 1687. pag. 279.

forma, qualem exhibet *fig. 1.* cui aptatur operculum plana saltem superficie constans, ut in *fig. 2.* videre est, quod pariter stanno obducendum; planitie tamen cylindri orificio tam exacte respondens, ut interposito chartæ humectatæ circulo (ut pote quo tam in priori, quam hac machina ad omnes operationes opus est,) ne minimus quidem aeris transitus pateat. Hic cylindrus dein ipse, (absque alio interiori lebetes, utpote quo hic opus non est) aqua & ossibus, si v. g. gelatina paranda sit, repleturque ad unius circiter pollicis spatium, si vas hoc 12 pollicum profunditatem habeat, cæterum secundum aliam hujus proportionem magis minusve. Ita vas hoc cylindraceum immittitur pegmati ferreo, quale *fig. 3.* repræsentatum, aptissimum judicat ei exactissime claudendo, dum nempe ferramentorum duorum, quibus vas insitit, extremitates *BB CC.* (quas paulo magis elatas esse oportet, quam spatium intermedium) directe opponuntur quatuor cochleis *FFFF* operculum prementibus, ut adeo pressio ubivis æqualiter distributa tanto fortior esse queat. Habet præterea pegma hoc ferreum duos in latere axes *DD*, quibus medianibus suspensum, ope funium aut fulcri ferrei, facile inverti cum inclusa machina pro lubitu queat. Talis enim inversio non ad id solum conducit, ut circulus papyraceus, cujus supra meminimus, continuo humidus servari queat, nec calor vi exsiccatus aeris transitum permittat: sed & ut machina in situ horizontali supra ignem immediate subjectum collocari, citiusque adeo & impensius calefieri possit: cui fini etiam adjecti sunt duo cardines ferrei *EE*, ut nempe affigi illis valeat fornacis quædam species, seu lamina ad carbonem excipiendos aptata, figuram craticulæ habens, aut aliquoties saltem perforata, quo subjecti aeris sufflatio ad ignem fortius impellendum sic quodammodo adjuvetur. Cæterum cum constet, cibos facillime ollæ lateri, quod igni admovetur, inter coquendum adhærescere, adustosque adeo reddi; quo periculo huic obviaret, modum commentus est, quo aqua continuo inter ollam cibumque immixtum interjecta servari possit, omneque adeo empyreuma præcaveri. Videlicet utitur hanc in rem lamina stannea, cui vata in similitudinem cylindri cujusdam cavi, ac sustentata pedunculis aliquot; quam collocat in eo machinæ latere, quod igni admovendum est, ut sic spatium istud, quod pedunculorum altitudo relinquit, aquæ intersuæ totum pateat. Prærogativas vero varias novæ hujus machinæ digestoriæ præ priori illa allegat: v. g. quod

quod ad hanc parandam multo minus metalli requiratur; eaque proinde levioribus sumtibus comparetur; quod plus gelatinæ hic quavis vice excoqui possit, dum major vasis est capacitas; quod minus carbonum hic ad coctionem requiratur, dum ignis immediate subter machinam positus fortius operatur, quam si lateri saltem admoveveretur; sicut experimento comperit, quantitate fere dimidia carbonum, ad priorem machinam requisitorum, hic supersederi posse: porro; quod machina hæc facili negotio agitari valeat, quam succussionem multum conducere ait ad celeriores glutinosarum particularum dissolutionem in parandis gelatinis; quod post peractam operationem lebes hic facilius & absque metu ebullitionis, etiam antequam omnino refrigerit, aperiri, & liquor coctus educi queat; inversa enim machina cochleas paulatim relaxari posse, donec hic tenui vena effluat in suppositum vasculum. Navigantibus vero, (utpote quorum usus primam etiam illam machinam imprimis commendatam antehac jam diximus) hanc multo adhuc commodiorem fore credit, dum non saltem agitatio ei nil quidquam officit, quæ in vulgaribus caldariis aquam facile dispergeret, sed & fornax hic applicanda sic muniri exiguo negotio potest, ne ab igne periculi quidquam in navi metuendum sit. Cui accedit, quod hic non solum multo minus aquæ dulcis absumatur in paranda gelatina, coquenda oryza & similibus, sed & carbonibus admodum parcatur, uti jam supra dictum; imprimis si operatio sæpius, & antequam lebes omnino refrigerit, iteretur: quemadmodum computum iniit, quod gelatinæ, saluberrimum navigantibus alimentum præbituræ, 150 libræ intra 24 horarum spatium excoqui possint, insumtis modo carbonum 11 circiter libris. Quanta vero gelatinæ copia ope hujus inventi elici possit, vel exinde patet, quod Autor ex una libra rasuræ eboris excoxerit tribus operationibus usque ad 15 libras gelatinæ optimæ: nec minorē quantitatem ex ossibus ovinis aliisve haberi posse existimat, dummodo suppetat medium, eadem æque facile ac ebur comminuendi. De cætero varia Autor experimenta recenset, quæ de novo hoc digestore in diversarum materiarum coctione ceperit, commemoratis ubique fideliter circumstantiis occurrentibus, ac speciatim, quonam gradu calor in singulis operationibus fuerit adhibitus. Sic mediante hoc invento tincturam e polenta extrahere, & probati saporis cerevisiam conficere docet; utut fateatur majora pro hoc instituto vasa paranda fore, siquidem alicui sic potum talem copiose & cum emolu-

emolumento præparare lubeat: sic enarrat porro, qua ratione succum spissum e dura liquiritiæ radice facili negotio confecerit, item ex vipers, (cum earum sal volatile adeo in medicina commendetur) gelatinæ speciem excoxerit; per quam operationem id incommodi præveniri posse autumat, ne salis illius volatilis magna pars exhalet inter præparandum, uti alias contingat, si hoc in aere libero fiat. Cumque idem vulgari *Chocolata* coctione evenire animadvertit, ut nempe spiritus volatiliores inter parandum perdantur, dum hæc antequam potui apta fiat, tribus fere vicibus igni soleat ad moveri, hinc tentavit ipsam quoque in clausa hac machina præparare; comperitque ex nucibus *Cacao* tincturam sic commode, tertia etiam vice noviter affusa aqua elici posse, nucibus tandem adeo exhaustis, ut formam quidem externam servantes, molles plane & nudis digitis friabiles evadant: unde concludit, elicto sic omni earum succo laudabili, remanere tantum particulas glutinosas ac terrestres; quas adeo (præsertim cum ab *Edm. King* edoctus fuerit, eas ipsas noxios sæpe effectus gignere,) vel semovendas penitus credit, vel, si cui nihilominus eas etiam una assumere libeat, in mortario ligneo aut marmoreo facilius tritas tincturæ admisceri posse existimat. Præterea cum viderit, Norimbergæ aliisque in locis e mollioribus lignis pyxides aliave instrumenta parari, quæ impressam sibi typi excavati figuram recipiant, speciemque anaglyphi operis mentiantur, hinc experiri simile quid in machina sua voluit, an sc. duriora etiam ligna coctionis ope ad commodam ejusmodi mollitiem perducere valerent: primum quidem adsumto hanc in rem *ligno vite*, cum hoc tanquam resinofum aqua domari posse desperaret; id cum therebinthina, ac dein cum spiritu therebinthinæ igni adposuit, frustraneo tamen eventu, utut calor & major & diuturnior, quam ad emollienda ossa, adhiberetur: postea nihilominus præter expectationem apparuit, nudam aquam huic rei sufficere, dum ita coctum lignum molle & aptum recipiendæ typi figuræ evasit: ubi id solum monet, necessum esse ut lignum sub typo pressum relinquatur, donec omnino siccum evaserit; alias enim fieri, ut partes ejus elastica quadam vi sensim resilientes magnam impactæ figuræ portionem perdant: cæterum buxum adhuc commodius hanc in rem adhiberi testatur. Cornua etiam bovina emollire tentavit ita, ut liquidi ad instar modulo infundi valerent: nec hic tamen effectus conatui omnino respondit: id nihilominus obtinuit, ut

it, ut partes ipsorum extreme tumescentes ac molles reddita, si intra modulum compingerentur, unum quasi corpus emergerent & qualem-cunque sic formam pro lubitu adsumerent, modo in tali situ in modulo relicta siccarentur. Quod reliquum est, cum ope machinae hujus digestoriae tantam gelatinae copiam ex ossibus educi posse viderit, id quoque egit, ut variis experimentis tentaret, num forte novis etiam usibus praeter comestionem, viscidus hic liquor posthac adhiberi valeat. Ac primo quidem docet, quae ratione gelatina spissiore liquefacta, & variis sigillis ac numismatis superinfusa, exactissimi eorum ectypi inde proveniant: quin imo narrat, ectypum talem a sigillo, antequam plane siccaretur, demtum, in minutissimam formam paulatim exsiccando contractum, tam accurata tamen proportionem singulas sigilli partes servasse, ut figurae microscopio etiam ob exiguitatem inspectae, nil quidquam perfectionis hoc pacto decessisse fuerit deprehensum. Potissimam tamen gelatinae hujus utilitatem in adservandis diversorum generum fructibus fore speravit; sibi etenim persuasit futurum, ut intra vitrum cochleis probe oclusum, & ab omni aeris accessu liberum, in glutinoso hoc liquore haud secus ac in succino inclusi, substantiam suam maximam ex parte illibatam multo satis tempore conservare possent. Tamen autem & hic spe sua quadantenus exciderit, dum expertus est, fructus ita iuclosos brevi tempore tantum non penitus corrugari, & succo per corticem transmissio (quod non sine stupore se in malis etiam aurantiis & citrinis advertisse scribit) gelatinae molem augere: nihilominus modum hunc fructus praeservandi omnibus haecenus usitatis praestare autumat, cum ob semtuum levitatem, tum ob exactiorem saporis nativi retentionem; dum quod fructui de succo deccedit, gelatinae accrescit, ut adeo ejus sapor in futura anni tempora conservari commode tam ad salubritatem, quam curiositatem queat. Cum vero deprehensum fuerit, gelatinam talem successu temporis graviusculum odorem spirare; hinc ne quis eo forte offendatur, non solum docet, eundem mali aut corrupti nihil indicare, sed non nisi ab insitis salibus volatilibus provenire, quae multum saepe conducere ostendit exemplo salis volatilis cornu cervi: sed & modum commonestrat, quo in gratiam delicatolorum (plurimos enim id vix gustantes advertere) hoc quidquid est odoris corrigi valeat. De quo, ut & multis aliis experimentis, quibus indagavit, quinam fructus magis minusve obin-

obinsitam qualitatem apti sint huic praeservationi (quo nomine praeter aliis rubi mora commendat) plura hic afferre super sedemus, ne longemimis extra institutum evagari videamur. Flores quoque ita adservare tentavit, non tamen satis ad votum, dum observasse semet perhibet, eos in se habere principia perquam activa & ad fermentandum apta, quaeque spiritus non absimiles vini spiritibus producere soleant. Cum vero gelatina, quae ad usum talismodi adhibetur, multum per evaporationem inspissata prius esse debeat: hinc occasione hac modum monstrat, evaporationem non hujus saltem, sed & aliorum quorumvis liquorum accelerandi, ope nempe vermicularis spirae excavatae, cujus usus alias in chymicis quoque ad spirituum condensationem facilitandam esse solet: nimirum spira haec foraminis vas in fundo pertusi inseritur, ut *fig. 4.* ostendit, sicut lampadi accensa, fundo supposita, eadem camini quasi loco inserviens calorem ex aequo undique diffundat. Certe existimat Autor, instrumenti hujus usum varii generis artificibus, qui pro evaporatione multum saepe expensarum facere necessarium habeant, perquam proficuum esse posse. Denique quamvis idem jam in priori tractatu edocuerit, machinam a se inventam etiam ad varias destillationes adhiberi posse, eoque sine peculiarem ejus fabricam excogitaverit, cujus delineationem pariter jam ante hac exhibuimus in *Act. loc. all. pag. 106. fig. 5.*; tamen cum postea temporis rem hanc, quam tunc in idea saltem communicaverat, reapse effectui dederit, machinamque ejusmodi, aliquibus tamen mutatis, construi sibi fecerit, haud pigebit ejus descriptionem, qualis nunc ab ipso proponitur, denuo huc transcribere. Est itaque in *Fig. 5.* *AA* cylindrus cavus major, continendae aquae dicatus. *BB.* lebes interior pro recipiendis materiis destillandis. *CC* circulus ex aere fusus sat crassus, cum foramine in medio, per quod transiens lebes *BB* eidem exactissime ac firmiter adferruminatur. *DD* annulus ferreus perquam validus, circumdans aperturam lebetis *BB*, aptatusque super circulum *CC.* *EE* duae appendices aut ansulae annuli *DD*, quibus mediantibus annulus hic ferreus firmari potest ope paxillorum ferreorum ad pegma ferreum *GGGG*, attractusque dein ope cochlearum *FF*, valide premit circulum *CC*, eumque facit exacte claudere aperturam cylindri *AA.* *HH* est vasculum, cujus orificium diligentissime adplicatur aperturae lebetis *BB*, idque ope cochleae *LL*, vas vero hoc vel ex vitro fieri potest, vel ex metallo.

tallo. *MM* tenuis tubulus epistomium habens cum clave versatili, quo mediante aer extrahi potest e lebeti *BB*, si cui forte placeat destillare quid in *Vacuo*. *NN* duæ appendices pegmatis ferrei ad machinam totam in suspenso tenendam, ut in schemate videre est; eo nempe fine, ut eadem facili negotio sursum deorsum inverti valeat.

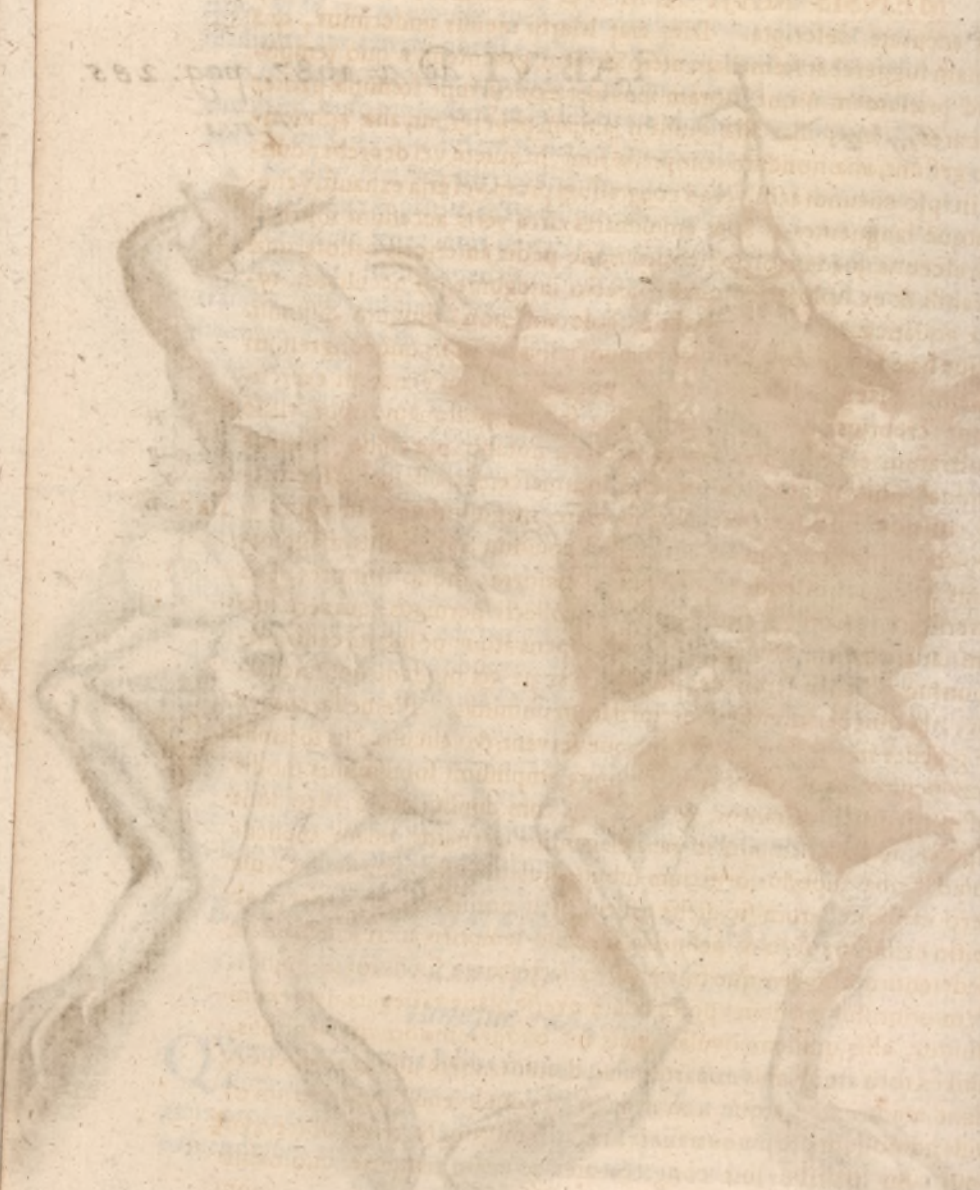
Sic dein spatium inter cylindrum majorem *AA*, & interiorem lebetem *BB* aqua impletur, rebusque destillandis lebeti *BB* immisissis, opus est ut craticula ænea intus ponatur, ad impediendum ne eadem deorsum labantur, ita ut tamen vaporibus liberum maneat in vasculum *HH* transire: hinc machina invertenda sic est, ut vase *HH* infimum situm habente, vapores in eo remanere queant, postquam fuerint condensati. Ignis vero applicandus est cylindro *AA*, sustentandus ibi mediante lamina ferrea semicirculari adpensa cārdinibus *OO*. Consultum quoque esse ait, ut in promptu sit vas aqua frigida plenum, cui ima machinæ pars immergi valeat, quo vapores tanto citius condensentur in vase *HH*. Conducere vero prædicat machinam ita instructam, ad indagandos diversos effectus ope destillationis producendos, prout ea fiat in diversis gradibus rarefactionis & condensationis aeris: perhibet insuper, destillationes sic in *MB* citius & difficilioribus in casibus, ac vulgo, peragi posse; nec periculum adesse, quicquam sic de partibus subtilioribus & volatilibus perire.

Hactenus de machina Digestoria, quæ primam Tractatus præsentis partem absolvit: reliquum nunc esset, ut de altera etiam ageremus, quæ appendicis loco annectitur, ac de Antlia pneumatica amplificata & ad novos usus applicata tractat: sed quia verendum, ne nimis nunc prolixitatis arguamur, ejus recensionem in Acta mensis sequentis, Deo volente, malumus dilatam.

OBSERVATIONES ANATOMICÆ CIR- ca congressum, conceptionem, gestationem par- tumque ranarum.

Quamprimum veris hujus initium post superatum brumale frigus saluavimus, vidimusque ex hybernaculis suis prodire ranas, elegans profecto nobis occasio oborta est inquirendi penitus in prima nascentiarum ranarum initia, curiosa omnino, sed hactenus a nemine satis

MENSIS MAJI A. M DC LXXXVII. 289

fatīs accurate descripta. Dies erat Martii mensis undecimus, quā primam suggererat foemellam utero jamjam gerentem, a quo tempore ad praesentem usque horam innumeræ occurrunt foeminae pariter ac mares. Inter illas aliae quidem jamjam pepererunt, aliae adhuc utero gestant, aliae nondum compressae sunt: hi autem vel deprehenduntur in ipso coeundi actu, vel ad congressum proni, vel etiā exhausti Venere atque languentes. Sunt enim mares circa veris accessum instructi excrementa quadam in pollice utriusque pedis anterioris callosa, quae mirabili & ex holoserico quasi confecto integumento occultatur, typhae aquaticae qua substantiam & colorem non multum dissimili. Atque haec ipsa macula firmiter primum adhæret in iis, qui congressum appetunt: laxius adhæret ac detrahi potest in his, qui Venerem exercentur crebrius: decidit denique sua sponte postquam robur virile prostratum est. Interiora si spectes, notabis praecipue vesiculas seminales in viris ante coitum adeo intumescere a lactescente spermate, ut non raro sexies & ultra superare magnitudinem in figura I. TAB. VI. depictam visae sint: qui in congressu capiuntur, non unius magnitudinis vesiculas ostendunt, sed modo majores, modo minores, pro diversitate scilicet vel ejecti vel iterum collecti spermatis: qui vero suo jam satisfecerunt officio, iis una cum pene atque pollicum callis minuuntur vesiculae seminales ita, ut vix ac ne vix quidem conspiciantur, nisi quis per ureteres apertos flatum immittat. Foemellae contra & graciles in pedibus pollices ubique servant, & vesiculis illis spermaticis penitus carent; ast testiculi longe amplissimi sunt, multis modis testes marium superantes, & oviductus cum duplici utero adeo sunt aspectu jucundi, ut nihil in rana elegantius cernatur, quam applicato ad Tubae superius orificium tubulo, si flatu distendantur. Ovula vero in foemellarum sic dictis testiculis seu potius ovariiis reperta, ab initio exilissima sunt & pellucida, successu temporis accrescunt eadem pedetentim, coloremque suscipiunt ex lactescente lividum, in quibus nonnihil viridem: postmodum ovaria plane variegata deprehenduntur, aliis quidem ovulis lividis aut quodammodo virescentibus, aliis ex toto atque aliis ex parte fuscis, donec tandem nigra prorsus evadant maturitate: atque tum demum ad concipienda intra uterum ovula admodum propinqua sunt ranæ. Nimirum & ranas observavimus cum maribus suis congregientes eo etiam tempore, quo ovula

non omnino nigra, sed variegata comparuerunt, tumque non modo foemellarum tergo, quod solennius est, sed & abdomini incumbunt mares. Qui primus congressus dubio procul ad imprægnanda ovula idem valet, quod in gallinis e. g. galli coitus, h. e. ut plura simul ova foecundentur. Nam & analogia partium genitalium similem cum avibus congressum suadet, & alteratio illa notabilis, quam circa foemellæ compressæ anum videre licet, idem confirmat; ut taceamus ab iis, quos captandi ranas ergo emisimus, non imperitis rerum naturalium, sancte contestatum, non semel ranas obvenisse juxta consuetudinem volucrum vere coeuntes junctis podicibus. Verum longe curiosior est alter ille congressus, ranis peculiaris, qui nempe tum demum contingit, quando matura jam ova utero excipienda veniunt. Id vero nulli clarius, quam die 18. Martii vidimus in rana ex ulnis mariti surrepta. Cum enim abdomen ejus aperiretur, occurrebant primum in dextro latere ovula saltem bina, libere inter cor & pulmones oberrantia, in sinistro latere plus quam triginta reperiebantur similia, illæsis tamen & ovariis atque ovulis. Elevato igitur sterno, cum ad oviductus initium properassemus, visus est dexter ad duarum circiter transversorum digitorum latitudinem plane vacuus, in cujus tamen progressu plura hinc inde notabantur ovula, ejusdem magnitudinis & coloris cum his, quæ libere in thorace volutabantur. In sinistro autem latere principium oviductus adeo erat repletum, ut cum tabulum applicare voluissimus, unum alterumque redierit ex oviductu compresso ovulum, & reliqua flatum immittendum omnino sufflaminarint; in reliquo oviductu progressu non nisi tria observare licuit ovula, quanquam utrumque ovarium semiexhaustum, & uterus ex utraque parte semipletus occurreret. Quapropter dubium non est, quin ovula ex ovario in oviductum atque per hunc porro in uterum usque deferantur, favente imprimis maris compressione in ranis. Neque enim amplexus ille adeo fortis ac diuturnus de nihilo est, siquidem inde etiam natas in pectore suggillationes cum excoriatione sæpius monstrarunt foemellæ, indicantes hac ratione & locum atque vires in compressione a maribus facta. Videlicet quia oviductus extremitas, secus ac in aliis observatur brutis, immobilis existit longiusque ab ovario distat, factum est egregio naturæ instituto, ut, cum venter ranae cum sterno mobili a rana comprimeretur, ovula ex ovario delapsa versus superiora adigantur, ab ovi-

ab oviductus adæquato ore excipienda. Juvat autem ovulorum ingressum non parum cordis motus & pulmonum, siquidem inter inspirandum cum pulmo elevatur, hoc ipso ovula quoque attolluntur versus cor; dum vero hoc attingunt, impelluntur continuo, ac partim a pulmonis, partim a cordis auricularumque motu tamdiu redduntur in quæta, donec foramen oviductus ingrediantur. Tum vero quæ semel ingressa sunt, ad uterum usque deducuntur, virtute canalis propria, quippe qui intestinis admodum similis sine dubio simili quoque motu peristaltico gaudet. Hunc in finem fibris instruitur variis, tenuibus sed egregio dispositis ordine, quæ in oviductu aperto non obscure conspiciuntur nudo etiam oculo, nisi quis forte hebetudine laboret enormi. Restat itaque unicum ut expediamus, nimirum unde prod-eat albumen illud seu pellucidus liquor summeque viscidus, qui nigra circumdat ovula. Etenim quæ recenter utero excepta sunt, ab initio tantillum liquoris illius admixtum habent; augetur nihilominus hic ipse indies adeo, ut tandem pondus ovulorum omne superet. Adhæc mirum est, visciditatem eam non tam accrescere cum numero ovulorum in uterum delapsorum, quam supervenire potius, postquam exhaustis ovariis uterus omnino plenus est: ne dicam obvenisse nobis ranam, in cujus sinistro utero perfectum jam ex omni parte sperma detinebatur, in dextro tamen nuda fere apparebant ovula, fortasse tardius huc delata ob inæqualem maris compressionem; siquidem ejus luculentum in pectore matris vidimus testimonium, excoriationem puta non in utroque sed sinistro saltem latere conspicuam. Sed ad rem: a mare injecti liquor hic viscidus non videtur, quia talis in ejus vesiculis spermaticis non invenitur, sed fluidus magis & lacteus. Neque ex altera parte maternus id promittit uterus, utpote cujus substantia pure membranacea est & tenuis admodum, si duplicaturam ejus, qua lumbis annectitur, excipias. Nec denique ovulis vel in ovario, vel dum in cavo ventris fluctuant, quicquam accrescit; ergo superest unice, ut in oviductum inquiramus. Favet autem huic primo, quod reperiamus, non quidem ubique, sed hinc inde pellucidum liquorem inter ovula trajicientem permixtum. Secundo majorem illius humoris copiam vidimus circa insertionem oviductus ovulis affusam, minorem in reliqua uteri cavitate. Tercio si aperiatur oviductus, occurrit ibidem glutinosus humor, qualem in reliquo corpore nusquam reperire licet. Denique quarto

extra omnem dubitationem nos collocavit microscopii usus; hujus etenim beneficio vidimus non obscure glandulas omnem oviductus cavitatem undique contegentes. Et quemadmodum canalis ille post partum miris modis attenuatur, tum amplitudine tum substantia, ita & glandulæ hæc tum temporis longe exiliores sunt. Eadem ante ingravitationem multum majores spectantur, quando & conspectiores & crassiores sunt oviductus. Ast suavissimum plane spectaculum præbent ranarum utero gerentium oviductus, quippe qui aperti non modo glandulas offerunt satis conspicuas, sed & e glandularum poris manantem lympham. Quas enim ibidem spectandas fibras supra memoravimus, ex glandulis his concatenatis teguntur miro naturæ artificio: interjectæ autem striæ (quales fere in extremitate digitorum nostrorum cernimus) decurrentem inde humorem & colligunt & provehunt ulterius. Posito igitur maximam requiri hujus liquoris copiam, ad fovendam ac fortassis enutriendam etiam ranarum sobolem longe numerosissimam, non deterremur attamen a jam declaratis fontibus, quandoquidem sufficere potest & glandularum illarum immensa frequentia, & ipsius canalus longitudo, quæ, si a mesenterio suo liberentur hæc intestinula, in minoribus etiam ranis dimidiam, in majoribus integram fere unam nostratibus usitatam attingit. Adde his diuturnitatem temporis, quo ranæ utero gerunt, non hora aut die, nedum septimana circumscriptam, & res omnis salva erit.

Explicatio Figurarum.

Fig. 1.

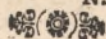
In rana mare indicat

1. Excrecentiam pollicis adnatam in utroque anteriore pede,
2. Penem ex concursu vasorum ejaculantium exsurgentem,
- C. Vesiculas seminales ureteribus annexas,
- D. Testes cum renibus communicantes per vascula seminalia.
- E. Renes cum ureteribus,
- F. Vesicam Urinariam duplicem, turgidam flatu immisso,
- G. Intestini recti portionem,
- H. Sternum,
- I. Lobos Hepatis,
- K. Spinam dorsæ.

Fig. 2.

In rana gravida notat

- A. Cor,
- B. Pulmones collapsos,
- C. Epatis portionem,
- D. Ventriculum,
- E. Intestina,
- F. Intestinum rectum,
- G. Vesicam Urinariam apertam,
- H. Ureterum exitum, fetis immissis,
- I. Ostia uterina,
- K. Uterum duplicem ovis gravem,
- L. Oviductum,
- M. Ostium ejus superius inter cor & pulmones hians,
- N. Ovaria exhausta.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Junii, Anni MDC LXXXVII.

JOH. HENRICI HEIDEGGERI IN VIAM Concordiæ Protestantium Ecclesiasticæ Manu- ductio.

Amstelodami, apud Henr. Wetstein, 1687.

ERuditionem & claritudinem Viri non est quod hic commendemus, jam satis orbi literario notam. Hoc tractatu propensum ad pacem ecclesiasticam inter Protestantes studium ostendit; quod quidem pios omnes merito tenet, licet successus non nisi a singulari Dei gratia, qua infinita pene obstacula superentur, expectari possit. Agnoscit hoc ipse Autor in libelli præfatione, temporum tamen & judicii divini contemplatione excitatum se ad scribendum profectur. In duas autem diatribas distribuit, quæ proponenda habuit. In prima, præmissis prius aut repetitis denuo causis, quæ dissentientes ad pacem movere debeant, a pietate & necessitate deductis, ante omnia consensum utriusque Confessionis, *Augustanæ & Reformatæ*, in maximis fidei articulis laudat & probat. Communem notat Augustanæ subscriptionem, quam huc usque ab omnibus Theologis Reformatis, qui in Academiis Germaniæ doctorum titulum assument, & a se ipso factam esse refert §. 12. Cum vero objici posse animadvertat, acta Synodi *Dordracenæ*, aut quæ eam præcessit, *Delphensis*, in quibus negatur, Reformatos Lutheranorum confessionem unquam recepisse; diluere id vult aliquibus rationibus, & testimonio *Gisberti Voetii* celeberrimi inter Reformatos Belgas Theologi, qui Synodi utriusque membrum fuit. Dicit itaque, non *Augustanam Confessionem* anni 1530, sed *Formulam Concordiæ*, quam genuinam *Flacianorum*, seu *Neo Lutheranorum* confessionem appellat, intellectam esse. Hæc ex §. 13. referimus.

mus, nulla approbandi intentione; neque enim ignari sumus, quomodo nostrates *Flacianismi* & *Neo-Lutheranismi* imputationes pro contumeliosis habeant. Disputat inde §. 14. de Augustanæ confessionis variatione, de qua tot lites ortæ sunt; per eam enim rerum nullam, sed tantum modi doctrinæ differentiam inductam esse censet, putatque Luthero consentiente, vel saltem non dissentiente, mutationem factam esse. Hac stante, in articulum decimum Aug. Conf. consentire ait omnes Reformatorum confessiones; nullam enim esse, quæ neget *vere adesse in Cæna Domini, & vescentibus distribui corpus & sanguinem J. C.* Disceptari solum de modo præsentia, qui in prima Aug. Conf. editione per verba *sub specie panis & vini*, quæ in posteriori expuncta sunt, vel Pontificio dogmati favere, vel præsentiam in, cum & sub pane, sive secundum loci indistantiam complecti videatur: cum tamen Reformati illam tantum admittant, quæ mediante verbo & symbolis, per os fidei, interiori homini exhibetur, sic ut pii per fidem communionem symbolis confirmatam cum Christo habeant, & in ipso vivant. (sunt verba Autoris §. 17.) Sententiam vero illā de indistantia loci sive ubiuitate, ne Luthero quidem, nedum Melanchthoni confessionis autori, aut Philippo Hassiæ Principi eam subscribenti, in mentē venisse putat, ideoque nec clausula Articuli, quæ *secus docentes improbantur*, Reformatos, sed Anabaptistas, aut eos qui nuda signa asserbant, tangi existimat. Levioris momenti esse iudicat Art. XI. de confessione privata, item Art. XII. de perseverantia iustorum: hic enim iterum Anabaptistas damnari, qui *avauæ pñiav* statuunt, non Reformatos, qui eam non asserant, sed gratiam ad tempus amitti posse non negent, eatenus Puritanis & Catharis non minus ac Anabaptistis repugnantes. Duriora sunt, quæ §. 22. adversus illos ex Lutheranis, qui *Formulam Concordiæ* acceptarunt, disseruntur. Interim §. 23. vel ex illa ipsa Formula Concordiæ pro certo supponitur, Augustanam confessionem utriusque partis symbolum commune confessionis & confessionationis esse, adeoque neutram partem ab altera damnari, aut hæreseos ream haberi posse. Controversias postea distinguit in incertas & certas. Inter illas refert imputationes ex consequentiis, vel crudis particularium doctorum dictis, collectas. Inter has numerat quæstionem de Sacramento a Luthero cum Carolostadio & Zwinglio agitari coeptam, quæ sola A. 1529 in colloquio Marburgensi a consentientibus in reliqua, excepta fuerit; in qua tamen utrosque phra-

phrasibus incommodis usos esse, se ipsos mutuo non intellexisse, & de verbis potius quam re pugnas, Calvini iudicio asseverat, §. 30. Memorat inde, ut occasione istius de Sacramento disceptationis de ubiuitate quam vocant, circa an. 1557, & paulo post dein de prædestinatione & gratia disputari coeptum sit, quibus & alia accesserint, a quibusdam, inter quos D. Jacobum Andream & Job. Eckardum §. 31. notat, ultra modum aucta; imminuta vero, quoties ad colloquia res pervenerit, qualia Lipsiæ A. 1631 & Cassellæ A. 1662 habita refert. Neque tamen dissimulat, quæ in posteriori conventa sint, ab altero ex Theologis Rintelenisibus D. Petro Museo in dubium revocata, & Wittenbergensibus Theologis improbata esse. Tractat inde pluribus de distinctione articulorum fundamentalium, & statum controversiæ de S. Cæna proponit, ex quo concludit, eam non esse de fundamento. Pari modo §. 49. & seqq. de controversia circa Personam Christi disserit, eam etiam pro verbali habens, & quæ facile tolli possit, sublata catachresi phrasium. Pergit inde §. 55. & seqq. ad quæstionem de prædestinatione, neque hanc pro fundamentali agnoscit. Idem statuit de disputatione circa gratiam universalem §. 62. & seqq. de efficacia gratiæ convertentis §. 64. de perseverantia sanctorum §. 66. & seqq. Non magis ad fundamentum pertinere tradit lites de baptismo §. 68, & speciatim de exorcismo. §. 70. Summa eo redit §. 71. & seqq. controversias, quas collocutores Lipsienses, Cassellani & Rintelenenses superesse iudicarunt, ad fundamentū fidei ac salutis fidelium nihil attingere, sed plerasque stipulares esse, quæ in oculis fratrum non trabis, sed festucæ locum habeant. Addit tamen Autor protestationem §. 73, se ista charitate, qua dissentientes ab erroribus fundamentalibus absolvit, nolle veritati sententiæ, quam ipse cum Reformatis in articulis controversis tenet, præiudicare; infirmitati quidem ignoscendum, sed non imitandam illam aut suscipiendam esse: optandum potius & annitendum, ut erroribus qualibuscunque omnes liberentur; interim vero, ut in rei summa concordēs, sese mutuo tolerant, & per vincula Spiritus & pacis sese conjungant.

Diatrise secunda suadet Autor Protestantibus concordiam, non obstante dissensu in nonnullis (quas exigui momenti esse censuit) quæstionibus; ita tamen, ut veritati non fiat præiudicium: absque illa enim nullam iniri posse pacem. Zelum saltem intempestivum improbat, allegatis §. 6. verbis Job. Matthiæ Stregnensis in Suecia Episcopi, ex

tractatu *Ramo olivæ* A. 1656. edito, & concedit retineri posse, salva veritate & concordia, diversas opiniones. Inde §. 8. duodecim argumentis sententiam suam adstruit, quorum primum §. 9. & seqq. ex lege charitatis deducit, ostenso quomodo illa per contentiones lædatur. Exempla Christi & Apostolorum, infirmitates tolerantium proponit (arg. 2.) §. 17. itemque primitivæ & priscae Ecclesiæ, (arg. 3.) §. 19. speciatim Cyrilli Alex. & Johannis Antioch. His comparat Lutheri & Carlostadii, nec non hyperaspistarum, inde Amsdorfii, hinc Zwinglii contentiones §. 23. Statum præterea Ecclesiæ militantis, quæ imperfectione non careat, (arg. 4.) considerari jubet, adducta doctrina Apostoli I. Cor. XIII, cui repugnent, qui errantium personas odio errorum implicant. Vincula spiritualis unitatis Eph. IV. 3. 6. descripta, §. 26. (arg. 5.) in utroque Protestantium coetu salva esse affirmat. Providentiam Dei (arg. 6.) qua utrique ab erroribus Pontificiis olim liberati, & hucusque, sicut & ab aliis hæresibus conservati fuerint, incitamentum concordiae præbere judicat §. 30. & seqq. Idem suadet (arg. 7.) ex communione principiorum, speciatim in articulo justificationis, §. 33. & objectioni, quod Reformati justificationes in decreto Dei particulari ponant, non sine querela adversus ejus argumenti autores responderet, plenissimum de justificatione consensum inter partes esse demonstrandum sumens, non obstante disceptatione de ordine finis & mediorum in decreto prædestinationis, quo posito leviores dissensiones omnes conciliari posse arbitratur. Argumentatur (§. 38. & seqq.) ab Ecclesiis ante reformationem sub Pontificatu pressis, vel ab eo exclusis & separatis, v. g. Waldensibus & Bohemis, quas pro veræ Ecclesiæ membris etiam Lutherus habuerit, itemque orientalibus quibusdam, quæ dissentientes licet a Protestantibus in nonnullis articulis, veræ tamen Ecclesiæ axioma non amiserint. Diluit exceptionem, quasi nunc intolerabilius erretur, ob clariore demonstrationes contrariæ sententiæ. (Arg. 9.) §. 44. spem concordiae inde concipit, quod non solum ex parte Reformationum illa cupidissime desideretur, & dudum anno 1631 in Synodo Carentonensi decreta & oblata fuerit, sed quod etiam inter Augustanæ confessionis Theologos, uti & Principes & Politicos, fuerint (quos nominat §. 46. & seqq.) eodem tendentes. Allegat articulum VII Pacis Westphalicæ A. 1648, per quem controversiæ inter Protestantes reservatæ sunt ulteriori compositioni,

sitioni, nec deesse hodie putat & Theologos, & Principes ac sapientes ex Politicis, qui promovere hoc negotium possint. Taxat tamen laxitatem eorum ex Aug. Conf. Theologis, qui etiam cum Pontificiis concordiam sanciri posse putaverint, & provocat ad dissertationem collegæ sui D. Casp. Wolphii de *Articulis unionis inter Ecclesiam Romanam & Lutheranam nuper vulgatis*. Laudat corpus harmonicum confessionum, tanquam sancientiæ concordiae palladium, & Lutheri exemplum, qui A. 1536 concordiam cum Argentinenfibus & aliis superioris Germaniæ Theologis inierit, eamque literis, quarum verba allegat, ad Helvetios A. 1537 incredibili orationis (ut scribit) suavitate & devotione commendaverit. Dolet itaque illum postea animum mutasse, affectibus (ita putat) turbatum, secutamque concordiae illius dissolutionem deplorat. Extollit aliam, inter Augustanæ & Helveticæ confessionis coetus in Polonia A. 1570 *Sandomiriæ* compositam, & quædam ex literis a Polonis proceribus & Theologis ad Germanos An. 1578. datis refert. Exemplum etiam consensus inter Bohemos A. 1575 initii, & postea a Maximiliano II. Imp. confirmati proponit, qua A. 1606 labante etiam libertas Regni illius labascere cœperit. §. 60. (Arg. 10.) a Pontificiis ipsis discere Protestantes posse notat, si observent, quomodo illi concordiam colant, non obstante dissensu in plurimis & maximi momenti articulis, per concilium Tridentinum nequicquam sopito. E contrario rigorem illum ex Antichristi spiritu §. 62. (arg. 11.) profectum, quo Pontifex etiam levissimas dissensiones post definitionem Ecclesiæ continuatas, persequitur, imitari dicit, qui suas opiniones in articulis non fundamentalibus cum supercilio & anathemate aliis obtrudunt. Denique §. 63. (arg. 12.) horrenda damna, quæ ex discordiis huc usque in ecclesiam emanaverint, expendi monet; per has enim & Papatui & Mahometismo augmenta accessisse. Nec tacet simultates veteres inter Protestantes, quæ infelicem belli *Smalcaldici* superiori, & *Bohemico Germanici* nostro seculo gesti, eventum produxerint, non sine adversariorum risu, & lætis in futurum auguriis, quæ ex scriptis quibusdam adducit: judicia etiam Dei præsentia, & persecutiones utrique parti inflictas aut intentatas, ob oculos ponit.

Nostrium non est, sententiam de re gravissimi momenti, ejus felix eventus ut omnibus desiderabilis, ita frustraneus conatus non sine majoris incommodi periculo est, hic aperire. Recensuimus præcipua

libelli contenta. Ut vero clarissimi Autoris mens tanto apertius intelligatur, de vexatissimis quibusdam inter Protestantes quæstionibus verba quædam ejus, speciminis causa adscribemus. *De sacra Cæna* inter alia ita loquitur, Part. I. §. 44: Nos quoque opinionem illam Lutheranorum, quod in Cæna Domini corpus Christi organo oris a dignis & indignis comedatur, sed non masticeatur, vel in stomachum trajiciatur (sic enim mentem suam explicant) stipulam revera esse, concordia fidelium nil obstantem, inde colligimus, quia in examine conscientia & probatione nostri, in legitimo Cænae Dominicae usu, protinus ita exurit & evanescit; quando videlicet pia anima non, quid alii fumant, cogitat; sed ut ipsa digne, mystico videlicet & spirituali modo, per veram fidem, corpus & sanguinem Christi percipiat, allaborat. Otiosa ergo speculationem quandam de reprobis communione (de qua qui morosius disputant, perinde mihi facere videntur, atque Medici de homine mortuo disceptantes, an epotum pharmacum in eo vim habeat?) opinio illa continet, quæ fidei praxin in communione salutari, quam ipsi etiam Lutheranis concedimus, non impedit. Neque vero alia ipsorum, alia nostra est in examine illo, & probatione nostri ab Apostolo præcepta praxis; sed utrorum eadem est. Ex qua, si recta uti ratione velint, facile colligent, se magno in errore & rerum nostrarum ignorance hæcenus versatos esse, cum videlicet Christum a nobis excludi a Cæna, & nudis signis nos ludere, absque salutari corporis & sanguinis Christi perceptione crediderunt. Aequè ac Eckhartus *Fascic.* p. 510. 512. conqueritur de nobis, quod injuriam Lutheranis faciamus, dicentes eos statuere trajectionem corporis Christi in stomachum, consubstantiationem, synusiam, impanationem, aut localem inclusionem in pane, aut commixtionem cum pane. Non enim adesse corpus Christi physice & localiter, sed imperscrutabili modo. Wittenbergenses *ad Acta Collog. Mompelg.* p. 76. neque ullum esse descensum corporis Christi vel visibilem vel invisibilem, Lutherus *Epist. ad Civitates*, asseruere. Licet ergo ignorance quadam circa modum loquendi aut suum aut nostrum teneantur, tamen nihil statuunt, ultra nos, quod velint tanquam articulum fidei obtrudere; quanquam illud, quod imperscrutabile esse dicunt, negare nolint. In articulo de Gratia universali ad objectionem, qua contraria de particulari sententia refelli maxime solet, ita respondet §. 64: Quod sine promissionibus

absolute

absolute universalibus fidem in electis generari, & in tentationibus confirmari non posse, nonnulli obtendunt, eo quod fides, seu individualis applicatio gratiæ ex particulari promissione ad paucos, non ad omnes relata, oriri nequeat; vix equidem pondus ullum habet. Non dicam, fidem salvificam generari non posse ex tali promissione, quæ ad infideles etiam & reprobos pertinet; cum id quod fidelibus & infidelibus, electis & reprobis commune est, fidei causa esse nequeat. An enim firmam fidem concipere possum, Christum Salvatorem meum esse, & mihi remissionem peccatorum ac vitam largitum esse, quia verbi Divini absoluta promissio ad omnes & singulos, adeoque etiam reprobos pertinet? Sic enim vel reprobi etiam fidem salvificam concipient, & Christum suum Salvatorem apprehendent: vel absoluta promissio fidei causa non est. Principium ergo ab universalitate absoluta sumtum vagum nimis & remotum ac plane insufficiens est; imprimis cum consentiamus utrinque, nec suasionem morali fidem concipi, nec beneficium morte Christi parta & acquisita applicari per dictamen rationis, sed per solam operationem & efficaciam Spiritus S. absque qua, de gratia Dei, tanquam ad se pertinente, nihil homo statuere potest, nisi forte affirmare velit se Christi esse, etiamsi Spiritum Christi non habeat, contra Apostolum Rom. VIII, 9. Hæc autem Spiritus S. efficacia cum in omnibus non sit, asserta licet universalis gratia fidem homini cuivis in individuo solidam non faciet. Certius longe fidei & concipiendæ & firmandæ fundamentum est, si secundum ductum verbi divini universales propositiones cum suis restrictionibus & limitationibus, ubique fere & semper adjectis, componantur, atque sic applicentur. Cum ergo promissio universalis extet, quod Deus velit respicere eos, qui contrito corde sunt, quod velit quietem dare iis, qui fatigati sunt: quod æternam vitam dare velit omnibus qui credunt in filium in mortem traditum pro credentibus &c. ejus promissionis applicatio plane, cæteris paribus, fidem gignere & in tentationibus corroborare apta nata est. Atque eo sensu promissiones applicatas non particulares, sed universales, non contra sed secundum Evangelium, nempe credentibus omnibus factas, etiam Helvetica Confessio cap. X. profitetur his verbis: *Consoletur nos in tentatione prædestinationis, qua vix alia est periculosa, quod promissiones Dei sunt universales fidelibus.* Denique de perseverantia sanctorum in conventu Lipsiensi convenisse scribit §. 67.

§. 67. fideles electos quosvis certos esse posse ac debere salutis suæ, non conjecturali tantum, sed infallibili fidei divinæ, cui subesse falsum non potest, certitudine. Pergit postea: Ita Hutterus in comp. Loc. XIII. q. 29. quærenti: An electi possint esse certi de sua perseverantia in fide? respondet: Imo certissimi. 1. Quia norunt electionem & salutem suam unice fundatam in Christo. 2. Quia Spiritus S. in electis habitat ut in templo suo, & (NB.) in iis non est otiosus, sed impellit eos ad obediendum mandatis Dei. Perhibet enim testimonium, quod sint filii Dei. 3. Quia certo sciunt, Deum se invocantes exaudire. Et Brochmannus Loc. de fide justif. cap. 2. q. 20. clare, nostrorum, inquit, Theologorum certa & constans assertio est, quod homo vere fidelis certissimus esse possit, debeatque de peccatorum remissione, iustitia & salute. Hoc fundamentum si constanter, & pressis manibus Evangelici retinuerint, non multum profecto litis supererit, quia sic & non perseverantes vere fideles nunquam fuerint, sed professi duntaxat & *δοξασκῶς* tales, quibus illud Publii Syri quadrat: Fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet: & fides subinde nutans, imo amissæ & expiranti similis, in solidum tamen, ratione puta & radice & fructu, & præsentis & operationis seu sensus, amittitur & expirabit nunquam, quia eadem ratione etiam certitudo fidei & perseverantiæ in solidum amitteretur & expiraret. quod utrique nos constanter negamus. Et de hoc etiam quicquid sit, hoc unum in quæstione manebit, an fides & iustitia, quam finaliter non deficere utrique consentimus, quæ in tentationum æstu non sentitur, neque operatur *πρὸς καλὸν*, ad tempus, pereat, mox revictura tamen vividiusque se prolatura, an sopiatur duntaxat? Neutra hic opinio tanti momenti est, ut fundamento fidei convellendo par sit, quia utraque certitudinem fidei ac perseverantiæ finalis tuetur; & ad salutem vel damnationem æternam opinantis alterutrius non multum adeo refert, an in tentationum æstu fides & Spiritus S. absit, an sopitus lateat, (cum absens, sed mox redituri tamen, & sopiti ac non operantis haud grave adeo discrimen sit;) dummodo latam mox, sive ex favillis, sive ex æthere sua sede faciem suam denuo proferat, nubilis hisce dispulsis suavissimus Phœbus succedat, & tandem militantem, & varie jactatam electorum animam ad tranquillitatis coelestis portum perducatur. *Ex his de aliis iudicium capi potest.*

ARTI-

ARTICLES DE RÉUNION ENTRE LES
Protestans de la confession d'Ausbourg, & les Reformez;
proposez par un Theologien de la Confession d'Ausbourg.

id est

Articuli Reunionis inter Protestantæ Augustanæ
Confessionis & Reformatos, propositi per Theologum
quendam Aug. Confess.

Roterodami, apud Abraham Acher, 1687. in 4.

Articuli isti, omisso Autoris nomine, in duobus quaternionibus majoris formæ Latine exhibentur, sub titulo *Conditionum piæ unionis Ecclesiarum Protestantium*: Gallica versio e regione, in divisa additur paginæ areola. Proponuntur autem primo articuli XVIII dogmatici, nempe (1) de Deo & credendi principio. (2) de perduto generis humani statu. (3) de philanthropia Patris. (4) de pietate erga Deum. (5) de sanctitate Dei. (6) de mysterio incarnationis. (7) de generis humani redemptione. (8) de pietate erga Redemptorem. (9) de conversione. (10) de justificatione & annexis. (11) de officio justificatorum. (12) de miseria relapsorum. (13) de sufficientia contritionis & fidei vivæ ad salutem. (14) de baptismo. (15) de sacra cœna. (16) de vera salutis causa. (17) de fructu bonorū operū. (18) de electione. Dein subjunguntur Prædici VI, in quibus cavetur (1) ne ullius Ecclesiæ Protestantis status turbetur per vim, tumultū aut schismata. (2) ne Ecclesiæ ob ritus diversos gravi censura in publicis scriptis aut sermonibus privatis perstringantur. (3 & 4) ut eorum, qui dogmaticos illos articulos profitentur, sacra usurpari salva conscientia & fide possint, & ut solo nationum nomine distinguantur Ecclesiæ, v. g. Evangelica Protestans Angliæ, Sueciæ, Saxoniæ, Belgii. (5) ne de salute eorum dubitetur, qui capitales articulos credendo defuncti sunt. (6) ut qui in aliis articulis (præter dogmaticos illos XVIII) hæsitant, titubant aut errant, fraterne doceantur, quomodo assertiones illorum cum verbo Dei & articulis illis virtualiter pugnent, admonentur etiam ut peculiarem sententiam suam in sinu reponant, interim spe emendationis tolerantur. Articulos dogmaticos excerpere, idem

P p

re, idem foret ac exscribere. Praestat eos legi sicuti editi sunt, stylo quidem plano & populari. Is tamen qui eos edidit, Reformatarum partium Theologus, collaudato Autoris studio pacifico, metuere videtur, ne Reformatis quibusdam multa displiceant, cum nihil, ut putat, hic remissum sit ex sententia August. Conf. Theologorum, sed pro fidei articulis proponantur etiam minima controversiarum puncta, quæ inter utramque partem ventilantur. Quod quomodo se habeat, lectoris iudicio permittimus. Existimat monitor, factum id esse ab autore ut privato, qui sibi convenire non existimaverit, suo arbitratu demere & circumcidere suæ communionis dogmata; sperari autē posse id futurum, si alii A. C. Theologi eodem pacis spiritu tractatum concordiae aggrediantur; obtineri enim eam non posse, nisi mutuo aliquid relaxetur: si vero una pars alteri velit suam solum sententiam obtrudere, non alium reunionis modum exiturum esse, quam quem in Gallia *Protestantes* nuper experti sunt. Fatetur tamen idem, Articulum de S. Cœna, qui maximum dissensus momentum faciat, tam sapienter & moderate conceptum esse, ut omnes acquiescere in eo possint. Est is, ut diximus, Artic. XV, in 14 puncta divisus, quorum priora sex, quæ quæstionibus inter partes accommodantur, speciminis veluti causa adscribemus: 1. Dominus noster Jesus Christus, benedictione præmissa, discipulis suis dixit, *accipite panem hunc, edite illum*, hoc enim quod vobis cum pane isto exhibeo, est corpus meum. 2. Hæc cum sint verissima: certe panis sacra mensæ benedictus est symbolum cum corpore Christi, modo tamen inexplicabili, conjunctissimum, eoque sensu vocatur ille ab Apostolo communio corporis Christi, 3. Nulli ergo non sacra mensæ hospiti præbet Servator noster, cum egregiis hisce cœlestis cibi potusque signis ac sigillis, cum pane, inquam, & vino benedicto, corpus ac sanguinem suum. 4. At præbet illa eo modo, quem Deus nusquam nobis revelavit, quem ille proinde nos scire ac definire noluit, ac consequenter mortalium nemo potest capere atque explicare. 5. Unde adeo universis convivis id incumbit, ut in sacri epulii usu ad animum sibi vocent, cum fiducia, desiderio, spe gratiæ, & precibus, corpus ac sanguinem Domini, velut thesaurum summum cum visibilibus elementis modo ineffabili communicatum; ut item mortem Domini celebrent cum gratiarum actione. 6. Quisquis tum piam Christi recordationem præ-

prætermiserit, mortis reus erit sempiternæ, ob indignam symbolorum, atque pretiosissimi thesauri acceptionem. In reliquis quædam contra abusus Pontificios diriguntur, interque illa *undecimum*, ubi Autor dicit, *stultissime agere illos, qui ita consecrant, edunt aut bibunt, ut Deo per symbolorum consecrationem Christi mortem representent, quia nulla passionis Servatoris cum symbolorum benedictione & fruitione similitudo intercedit*, annotante editore Gallo, ita explicatum per epistolam ab Autore esse perhibetur, ut non neget sacramentum cœnæ dominicæ esse imaginem passionis Christi. Art. VII. de redemptione generis humani ita conceptus est: 1. Dominus noster Jesus Christus est Mediator Dei & hominum quorumcunque. 2. Dedit semetipsum anathema verissimum pro universis ac singulis hominibus. 3. Præstitit enim vice generis humani exactissimum obsequium præceptis divinis, suscepit in se omnium hominum peccata, atque elevatus est tandem velut victima, imputatis alienis peccatis onusta & maledictioni obnoxia, in crucem: ut universi qui crediderint habeant, ab æterno exitio liberati, certo certius vitam æternam, ut consequenter omnes & singuli deinceps victuri homines, dummodo fecerint hominis convertendi officium, convertantur, & dummodo crediderint, salventur. Huic correspondet Art. VIII. §. 1: proinde nos universi ac singuli reliquique mortales omnes, obstricti sumus, ut credamus Jesum Christum nostrum esse Salvatorem, ut idcirco in ipso confidamus, ac speremus, eum amemus, revereamur, celebremus, omnique obsequio deveneremur. Congruit etiam Art. XVIII. de electione: 1. Deo nostro jam ante orbem conditum omnia sua nota fuere opera. 2. Quam ergo ob causam, quem in finē, quoque modo Deus in tempore quicquam facit, procurat, permittit, eam ob causam, cum in finem, eoque modo, se id esse facturum, procuraturum, promissurum, decrevit ab æterno. 3. Proinde jam ante mundi fundamenta de temporaria sua beneficiorum gratiæ dispensatione sic penes animum suum constituit: Mittam filium meum proprium, quadragesimo post apostasiam generis humani seculo in carnem. Is per suam satisfactionem universis acquirat beneficia necessaria quæcunque; quisquis jam mortalium faciet officium hominis convertendi, justificandi, adoptandi, renovandi, conservandi (in fide & pietate) reparandi (ad conversionem & fidem post anaptofin) is convertetur, justificabitur, ad-

„optabitur, renovabitur, conservabitur & reparabitur. Adduntur subsumtionum exempla. Cætera, ut dictum est, ad ipsius scripti lectionem remittimus.

JACOBI WVILHELMII IM HOFF NO-
titia S. Rom. Germanici Imperii Procerum, Hi-
storico-Heraldico-Generologica.

Tubingæ, sumpt. Joh. Georg. Cottæ, 1687. in 4.

Cum Nobilissimus operis hujus Author anno 1683, *Spicilegii Rittershusiani* partem priorem, tres genealogicarum tabularum decadas complexam, evulgasset, simulque promississet libellum singularem, quo quicquid Rittershusii Familiarum Germanicarum tabulis deesset, affatim suppleretur; nil magis nos in votis habere, quam festinatam illius editionem, in Actis istius anni p. 423. 424. professi sumus. Et respondit sanè expectatione citius votis nostris, dum anno sequenti Tubingæ hanc *Notitiam Procerum Imperii*, tam in folio, quam in octava forma, excudi curavit, eamque hoc anno denuo, sed infinitis locis emendatiorem & auctiorem edidit.

Distinguitur opus hoc, quod nunc primum Authoris sui nomen fronti adscriptum gerit, libris novem, quorum *primus* agit de Imperatore & familia Cæsarea, *alter* de Electoribus, *tertius* de Principibus ecclesiasticis, Archiepiscopis, Episcopis, Magistris ordinum Teutonici & Johannitici per Germaniam, Abbatibus ad principale fastigium e-
vectis, Prælati aliis, qui curiatim suffragia ferunt, ac denique Abbatissis. *Quarto* acceditur ad Principes seculares, & quidem antiquiores, quibus libro *quinto* Principes in specie sic dicti adduntur. Reliquis *quatuor* libris recensentur totidem Comitum ac Baronum scamna, *Wetteravicum* puta, *Suevicum*, *Franconicum*, *Westphalicum*.

De tot tantisque communis patriæ proceribus eo pacto agit Notiter, ut, quod *seculares* attinet, cujusvis familiæ primam originem sedulo inquirat, eaque inventa doceat, quoties & in quos ramos successu temporis distincta, qua fortuna usa, quibus denique ditionibus ac clientelis subinde aucta fuerit. Uti vero nusquam iis immoratur, de quibus Rittershusius ea quæ par erat, dixerat; ita, quotquot illum fugerant, aut post illius fata illuxerant, natales, nuptiales, emortuales dies

ac an-

ac annos, summa industria undiquaque conquistos, distincte ac copiose annotat. Utque primo intuitu liqueat, quænam anno 1684. (quo primitus hæc commentatus fuerat,) in singulis ramis eminuerint familiarum capita, nomina eorum majusculis exarata literis extantiora reddidit. Subjungit tandem *Insignia Gentis* heraldice enarrata. Quod *ecclesiasticos* autem spectat, ante omnia moderni Præsulis nomen, titulos, parentes ac insignia commemorat; inde in episcopatus aut monasterii itemque ordinum Teutonici & Johannitici historiam divagatur, ac quo hodie præsertim loco eorū res sint, quotve ac quosnam Canonicos anno 1684. aluerint, dilucide edisserit. Cumque tantum non omnes familiæ hoc triennio incrementa & decrementa non una habuerint, nec pauci Ecclesiasticorum procerum isto temporis intervallo vita functi fuerint, singulis fere paginis in recentissima hac editione aliquid accessit; cæterarum (quas per operarum festinationem suis locis reponere integrum Authori non fuit,) observationum farrago amplissima in calcem voluminis cum indicibus locupletissimis personarum, insignium & rerum necessariorum rejecta est.

SPICILEGII RITTERSHUSIANI PARS
posterior, sive Tabula Genealogica XXXX.

Tubingæ, apud Joh. Georg. Cottam. 1685, in fol.

Idem autor est posterioris hujus partis, qui prioris, in Actis anni 1683. p. 423. memorata, nempe Nobilissimus *Jac. Guilb. Im Hoff*, Patritius Norimbergensis. Recensentur hac ipsa parte stemmata illustrium aliquot in utraque Germania, Hungaria, Bohemia, Polonia & Suecia familiarum, quarum nomina in Sylloge Genealogiarum Rittershusianarum frustra inquires; non alia autem sunt, ac quæ sequuntur: Ab *Althann*, *Auerspergii*, *Bannerii*, *Bielke*, a *Blagay*, *Curlandæ* Duces, *Egmondani*, *Esterbassii*, *Furstenbergii* Barones in *Westphalia*, *Gallenbergii*, *Greiffenklavii*, *Hornii*, *Jeveræ* & *Kniphuisii* Dynastæ, *Ligniaci*, *Lewenbauprii*, *Lubomirskii*, de *Martiniz*, *Ochsenstierne* Comites, *Palsii*, *Radvizilii*, *Rappolsteinii*, *Rosenbergæ* Comites, *Salmenfes*, *Serini*, *Slavata*, *Steinbockii*, *Tattenbachii*, *Wiesnowezii*. Præmittitur supplementum in illarum familiarum, quibus in *Notitia Procerum Imperii* nullus locus commode dari poterat, genealogias Rittershusianas, Comitum scilicet

Pp 3

Brabe,

Brabe, Dominorum *Brederode*, Burggr. & Com. de *Dohna*, Comitum de *Hardeck*, Comitum *Kevenbulla*, Ducum *Lignicensium*, Comitum de *Mersberg*, L. B. de *Polheim*, de *Schallenberg*, *Schifer de Freyling*, Com. de *Stabrenberg*, Dom. de *Stubenberg*, Com. de *Traun*, Lib. Bar. de *Welz* & de *Zinzendorf*. Mantissæ loco emendantur genealogiæ Comitum de *Windischgrätz* & L. B. ab *Egk*, in priore spicilegii parte extantes.

JACOBI WILHELMI IM HOFF EX-
cellentium familiarum in Gallia Genea-
logiæ.

Norimb. sumptibus Joh. Andr. Endteri filiorum,
1687, in folio.

Amplissimam messem in Galliis invenit, cum *Rittershusii* industria vix unum alterumque *Spicilegium* in Germania reliquerat, Nobilissimus Autor. Duplicem autem familiarum Gallicarum classẽ sibi hoc opere illustrandam putavit; quarum alteram constituit *Regia stirps* a *Roberto Forti*, Hugonis Capeti proavo deducta, & cum omnibus suis, tam legitimis, quam naturalibus furculis, tabulis XXVIII explicata. Cui accedunt in tabulis aliis viginti sex, stemmata *Principum extraneorum*, qui in Galliam sedem fortunarum transtulere, ibidemque jure indigenatus donati sunt, ut & illorum, qui Principibus extraneis dignitate pares habentur. Eorum nomina, si cupis, habe: *Duces Sabaudie*, *Lotharingie*, *Grimaldi*, *Turris Arvernenses*, *Robanai*, *Tremollii*. Alteram classẽ absolunt *Duces ac Pares Franciæ*, *Fuxii*, *Albrechtani*, *Montmorancii*, *Crussolii*, *Jousani*, (*Joyeuse*), *Nogaretio-Valletani*, *Condii*, *Levii*, (*de Levis*) *Hallvini*, *Gontalino-Bironii*, *Bethunii*, *Albertini*, *Bonii*, *Crequii*, *Sanlarii*, *Cossei*, *Richelii*, *Rupisulcaudii*, (*la Rochefoucaud*), *San-Simonii*, *Caumontii*, *Estrai*, *Grammontii*, *Porteo-Mazariniani*, (*La Porte-Mazarin*), *Neovillei*, *Rupicboartii*, *Bellonillerii*, (*Beauvilliers*), *Plessiaco-Liancurii*, *Poterii*, *Noallii*, *Seguierii*, *Cambatio-Costinii*, *Choefelii* (*Choiseul*) *Aumontii*, *Seneterrani*, *Sanmaurii* (*de Sainte Maure*), *Guffierii*, *Albusonii*, *Brancatii*, *Gorrevodii*, *Bornonvillei*, *Hospitalii*, *Nawallii*, *Arpajonii*, *Vetus-villei*, (*Viefville*) *Rupilaureii*, *Durfortii* (*Durasfort*) *Dallonici*, *Claramontani* (*Clermont-Tonnere*) *Colinii*, *Harlei*. Im-

pendit

pendit Vir Nobilissimus *quinquaginta* harum illustrissimarum gentium stemmatibus tabulas CIII. Imo majora adhuc moliebatur. Sed qua de causa sententiam mutavit, ipsiusmet verbis edisserere placet. *Erat* (inquir) *mibi in animo, post Regum, Principum ac Ducum Pariumque genealogias, stemmata etiam aliorum s. go & toga illustrium virorum, illorum inprimis, qui officiis Coronæ, cœu vocant, sunt functi, persequi, atque adeo tertiam etiam ac quartam classẽ subungere; a quibus equidem æquo tandem animo manum sustuli, cum de consilio suo Polybii, Germaniæ nostræ longe clarissimus, Dn. Philippus Jacobus Spenerus adme scripsisset. Illud enim omne præoccupare nefas arbitratus, pensum cum eo lubentissime partitus sum. Singularum autem Tabularum Genealogicarum paginis averlis inscripsit summa capita vitarum Virorum cujusvis familiæ celebriorum, quorum *nativitas* solum, *conjugium*, ac *obitus* in ipsa tabula commemorata fuerant. Præmittit ubivis iconem *Senti Gentilitii* ligno affabre incisi, illamque Heraldice exponit. Nec silentio prætermittit, quicquid de prima cujusvis familiæ origine inter Genealogos disputari assolet. Uti vero Germaniæ nostræ tantum civem non minus ingenio & industria, quam natalium splendore illustrem ex animo gratulamur: ita nulli ambigimus, quin Itali, Hispani, Angli, idem sibi ab eo præstari officium desideraturi sint, quali hætenus de Imperii Rom. Germanici & Regni Francici Proceribus immortaliter meritis est.*

JOANNIS HARDUINI DE BAPTISMO
Quæstio triplex.

Parisiis, apud Danielem Horthemels, 1687, in 4.

Prima quæstio de Baptismo pro mortuis, versatur in explicando loco Pauli I. Corinth. XV, quem Autor nequitiam inter *δυσὸντα* ejus collocandum censet, omnemque difficultatem ex duobus fontibus ortam arbitratur, tum ex veteri illo & vulgato novi fœderis interprete, quem terimus; tum vero inprimis ex nimia eorum subtilitate, qui huic loco explanando incubuerunt. Propterea operæ pretium duxit, certas circumscribere interpretandi quinque regulas, & ad eas veluti ad normam certissimam varias variorum interpretationes exigere. Quo factò suam censoriæ subijcit virgulæ, quæ eo redit, ut baptismum pro-

pter

per mortuos, sive occasione mortuorum, a Paulo significatum tradat. Vult quippe, Corinthios eo anno morbum invasisse, quo grassante diem plurimi supremum obibant, & in iis haud pauci eorum, qui, ut Pacianus ait, ad altare veniebant indigni. Quamobrem ingruentis lethi metu, τῷ φόβῳ τῶν νεκρῶν, propter mortuos, sive occasione mortuorum, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, quorum maximus numerus fuit, baptismo alii ut tingerentur orabant. Quo illi studio prospicere sibi se in futurum significabant: & quo minus restare via videbatur, hoc sollicitius viaticum alterius vitæ quærere &c. Hanc suam sententiam multis argumentis confirmat, nec despicatui fore confidit. Primum, quod ante a se præstitutis explanandi huius loci legibus ac regulis ad amissum congruit. Deinde, quod est plana atque expedita. Tum quod & subsequen- tium ætatum exemplo, & consimili Augustini effato fulcitur ac nititur. Denique quod accommodatam quam maxime ad propositum ostendit Pauli argumentationem.

Secunda quæstio *de baptismo in vino* ex responso, quod Stephanus II Papa anno DCCLIV in Carisiaco villa, Gallicanæ Ecclesiæ Antistitibus dedisse fertur, originem trahit. Harduinus rejectis binis respondendi modis (quorum neuter de historiæ fide dubitat, sed alter quidem casu necessitatis Stephanum vult compulsus, ut vinum aquæ substituendum decreverit, ubi ea non inveniatur; alter depravatam esse textum & corrigendum clamat:) tertium forte sibi oblatum defendit, statuitque, e novendecim capitulis, sive responsis, quæ Stephano adscribuntur, decem omnino supposititia esse: ista videlicet, secundum, tertium, quartum, nonum, decimum, undecimum, (quod est de Baptismo in vino) duodecimum, decimum tertium, decimum quartum, & decimum octavum. Sex deinde ex iis ipsis, nempe nonum, decimum, undecimum, duodecimum, decimum tertium, & decimum quartum, Siricio Papæ primum dolo malo attributa, tum pari scelere atque audacia Stephani responsis corpus illud insertum, ac veluti purpureo panno centonem assutum. Hanc autem fraudem corruptionemque sub Gratiani Monachi tempora collocat, cui fuere hi canones suppositi ob eam causam incompti; additque vetustissimos codices manu exaratos, qui eos exhibent, ætatem eam adeo non antecedere, ut vix assequantur.

Tertiæ quæstioni *de Baptismo in nomine Christi* ansam dedit responsum

sponsum Nicolai I. ad consulta Bulgarorum, cui enodando alia etiam similia Lucæ in Actis & Ambrosii loca Auctor proponit, eaque ita interpretatur, ut non in Christi modo, verum etiam in Trinitatis nomine baptizari, unum & idem existimatum sit, atque post confessionem utriuslibet baptizari; quæ fiebat in redditione Symboli ante baptismum. Ut adeo verba illa, *baptizari in nomine Christi*, non ad formam baptismi, ut vulgo sit, sed ad confessionem baptizati referenda veniant. Dehinc prolixè disputat, alia forma verborum, quam quæ est a Christo Domino præstituta, vix unum alterumve hominum genus in tota antiquitate usum reperiri; & quæ de hæreticis ex Concilio Nicæno, Gregorio, Innocentio, aliis, objici solent, quomodocunque potest, ad suam opinionem inflectere satagit.

NOVISSIMA IDEA DE FEBRIBUS &c.

auctore Jacobo Sylvio.

Dublín, apud Jos. Rey, 1686. in 8.

Paradoxa in plerisque Auctoris opinio de febribus est, quam pro instituti ratione per transfennam modo videre aggredimur. Præmittitur sùsus naturalis status descriptionem, asseritque sanitatem in regulari commistione & unione particularum insensibilium chyli & sanguinis consistere, ita ut interveniente materia subtili & aere, blanda illarum pereannet commotio. Hæc vero (quam fermentationis, effervescentiæ, agitationis vocabulo promiscue effert) prout major vel minor sit, eo magis expandi cordis parietes. Quo magis hi expandantur, eo majori impetu a corde sanguinem proflire, & antecedentem in arteria magna propellere. Quo major quoque sanguinis effervescencia, eo citatiorem quoque respirationem esse, & vice versa. Quo hæc frequentior, eo plus aeris invehì, unde major commotio sive rarefactio sanguinis, atque ex hac major resistentia contra atmosphæræ pressuram oriatur, sicque velociori motu cruor feratur. Hinc invaletudinis, imo febrium causam ponit irregularem particularum in sanguine missionem, & perturbatam earum commotionem. Hanc vero longe minorem in febribus judicat, ob materiæ subtilis ingressum per lineam rectam præpeditum. Tum sanguinem asserit minus intumescere, minusque sic resistere atmosphæræ compressioni. Ac cum hoc modo strictior ejus compages evadat, minus expandi cordis pa-

rietes, minori impetu sanguinem inde expelli, lentiores ipsius progressum fieri. Hinc mechanica ratione, ait, clarum existere, quod pulsus debeat evadere frequentior. Nam cum sanguis minus intumescat, necessario cor cum annexa arteria crebrius constringi debere. Id quod e contrario liqueat; nam si sanguis rite intumescat, cor magis expandi. Ad majorem vero sive integram ejus expansionem longius temporis spatium requiri, quam ad minorem sive mediam, sicque pulsus omnino tardiores fieri. Præterea vel ideo quoque cor & arteriam frequentiores edere pulsus, quod cum sanguinem in febribus multas ob rationes crassiores ac viscosiores nequeant una pulsatione propellere, crebris ac iteratis pulsibus protrudere allaborent. Falli itaque auctores turpiter, qui majorem sanguinis rarefactionem & circulationem citatorem ex pulsu frequenti velint indicari; in hoc saltem veridicos, quod pulsus quam pro natura frequentiores, febris signum constituent pathognomonicum, cum omni, soli & semper competere deprehendatur. De cætero symptomata duo palmaria in febribus observabilia, calorem scilicet & frigus, explicans fufius ostendit, ad essentiam illarum hæc non pertinere, sed pro effectibus solum habenda. Simul quomodo ex frigore calor emergat, prolixius exponit; utriusque vero majorem in partibus sensum sive perceptionem, ex tardiori circulatione sanguinis, adeoque hujus diuturniori in hæsiione deducit. Sic a frusto glaciæ, parti cuidam corporis affricto, exiguum frigoris sensum produci: longe majorem vero, si plane inhæreat. Pariter carbonem ardentem sive prunam raptim digitis attolli posse, lente non posse. Ignem enim subtile ac transeuntem non lædere, nec caloris sensum inferre, quod de crassiore ac permanente non liceat asserere. Falsissimum itaque pronuntiat, quod calor in febribus auctus, urina intensius tincta & pulsus frequens, velociorem sanguinis motum queant indicare. Ac quinque argumentis probat, corpus liquidum cito moveri posse, & tamen non existere calidum: & contra, calidum esse posse, nec tamen velociter moveri. Reliqua in febribus occurrentia symptomata ad unum omnia ex perturbata sanguinis particularum mixtione, sed diverso modo, explicat, ita ut aliter sitis, aliter capitis dolor, anxietates præcordiorum, vomitiones, nausæ, diarrhoeæ, vigiliæ &c. producantur. Hinc de periodo febrium statis horis redeuntium differens, majorem vel minorem materiæ glandulas ven-

tricoli,

tricoli, intestinorum, & forsan etiam pancreatis, obstruentis visciditatem, & humoris stagnantis pro mora diversitate majorem vel minorem aciditatem accusat. Citius vero vel tardius paroxysmorum reditus inde credit determinari, febresque continuas existere, quando tam cito se subsequantur, ita ut altera nondum remiserit, quando altera incipit. Curationem denique explanaturus, erroneam methodum per refrigerantia, humectantia, phlebotomiam, & cathartica rejicit. In specie, si refrigerantia necessaria adeo sint, quærit, cur febricitantes non frigido aeri exponantur? aut cur inde lædantur? cur ægri ardore summo afflicti in lecto calido detineantur? cur in malignis non frigida, sed sudorifera præscribantur? cur e contrario vehementer calida, ut piper, caryophylli, euphorbium, spiritus vini &c. febres curent? Itaque ad inducendum corpori ex febre æstuanti frigus, & siccitatem tollendam, non frigida & humectantia, sed calefacientia potius in usum vocare jubet, imo attenuantibus & temperantibus rem totam absolvere. Commendat in hunc finem salia lixiva volatilia & fixa, item spiritus volatiles vel puros, vel aromaticos, nec non oleosa, ut aromatica olea stillantia &c. modumque operationis eorum quoad cuncta febrium symptomata superius commemorata, ad mentem Cartesiorum fufius explicat. Camphoram vero, tanquam naturale sal volatile oleosum sine pari ac perfectissimum extollit. Huic plurimum assimilari sperma ceti (quod gummi vel bitumen mari extractum pronuntiat) arbitrat. Spiritum salis ammoniaci vero omnibus sibi hæcenus notis aromaticis præfert, ad edomandum acidum in febribus semper peccans & in perturbata sanguinis mixtione occurrens. Formulam præscribendi ex reliquis unicam modo hic inferemus:

Recip. Vini Canarin. vel aquæ Menth. ℥iv.

Elixir vit. aromat. vel aqu. vit.

Matth. aut cujusvis aromat. ℥j.

Sp. Theriac. Camphor. ℥ij.

Salis vol. oleosi gutt. xxv.

Diafcor. Sylv. ℥j.

Antimon. diaphor. vel bez miner. gr. xxx.

ocul. canceri ℥j.

Spermat. cet. ℥ij.

Salis tartari ℥j. &c.

Qq 2

M. &

M. & pro re nata addendum monet vel oleum quoddam stillatum, vel aliquid camphoræ loco salis volatilis oleofi. De hac mistura singulis horis capiendum suadet cochleare unum, donec sudores erumpant, unde melius habituri sint ægri, quod circulatio sanguinis liberior fiat. Cæterum phlebotomiam & cathartica parum damni, parumque juvaminis afferre posse cum Borello statuit, quod qui similia adhibent, neque facilius curentur, neque moriantur, quam illi qui plane talia in auxilium non vocant. Negare tamen non præsumit, in quibusdam forsan Epidemiis aliquid inde utilitatis expectandum fore.

Ad ultimum annexa est huic tractatui dissertatio de insensibili transpiratione, in qua ipsius definitio, origo sive causa, necessitas & rationes, tandemque usus investigantur. Prolixitatem vitaturi unicum hoc afferimus, quod Auctor probare nitatur, sub effervescentiæ motu continuo quasdam particulas ex misti compage aquosas, spirituosas &c. avolare & exhalare. Ab his vero aerem propellentibus necessario materiam subtilem cogit ex tubulis aeris discedere, & loca exinanita particularum jam exclusarum iterum occupare. Cumque singula corporis partes succo nutritio perfusæ sint, hic autem effervescent, atque effervescencia nulla sine evaporatione, ut dictum, contingat, consequi inde omnino, quod transpiratio fiat in qualibet corporis parte. Hinc postquam Sanctorii sententiæ subscripsit, plus scilicet in die naturali insensibiliter per poros cutis diffari, quam per urinas aut alvum egeratur, concludit quod transpiratio arctissime cum sanitate conjuncta sit, ni absolute hanc ab illa dependere velimus admittere. Hoc vero quotidianæ experientiæ testimonio putat confirmatum, dum ab impedita transpiratione, vel alterata ejus periodo, cujusque generis ægri tudines exoriri observentur.

GULIELMI ROBERTSON, A. M. THE-
saurus Lingua sanctæ.

sive,

Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-
Biblicum.

Londini, impensis Thomæ Savvbridge, 1686, in 4.

Varis

Varia extant *Lexica Hebræo-Biblica*, quæ celebriores Christianorum Judæorumve Philologi indefesso studio, at impari successu, congesserunt. Ex his par Rabbiorum Arabum *Abuwalid & R. Tanchum Hierosolymitanum*, præeunte celeberrimo *Pocockio*, laudavimus *Altorum anni superioris* p. 577. 578. 579. Horum utrumque si typis exscribi curarent Angli, magnum apud eos, qui Ebræa penitus nosse aut valent, aut cupiunt, beneficium ponerent. Tacemus alios *avendōtes*, quorum nomina apud *Buxtorfium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium*, *R. Schabtai*, in Bibliothecis, quas singuli ediderunt, Rabbiniis legere est. Caremus illorum usu eo æquiori animo, quod jacturam abunde resarciat *R. Davidis Kimchii Sepher Sehoraschim*, h. e. LIBER RADICUM seu *Lexicon*, quod secundam partem *Sepher Miblol* sive Operis Grammatici constituit. Editum id est Neapoli anno Æræ Judaicæ contractioris 250, i. e. Christi 1490; Constantinopoli a. 273, Christi 1513; Venetiis a. 307, Christi 1547, ac suffragiis Eruditorum utriusque gentis tantum non omnium, inter similis argumenti libros principatum facile obtinuit. Fuerunt tamen, qui nec in tantum nomen censoriam expedire virgulam veriti sunt. Illos inter *R. Samuel Ben R. Latiph*, (cujus curæ editionem Neapolitanam debemus,) omnia illa Scripturæ loca, quorum lectio a vulgata Masoretharum abscedebat, e Kimchio temere expunxit, quæ de re legisse non poenitebit *Claudium Capellanium*, Martis Rabbini in fidi parte I. capite tertio. Alter est *R. Joseph Caspi*, qui *Sebarschoth Keseph*, Catenas Argenteas, seu Librum de *Radicibus Hebræorum* nondum editum, teste *R. Schabtai*, conscripsit, Kimchiumque quavis arrepta occasione refellere studuit. Addatur *Don Isaac Abarbanel*, qui præfatione in Prophetas Minores, fol. 224. col. 2. illum in Commentariis Prophetis plagii, quo in Abenestram injurius fuerit, postulavit, suspensionemque simul suggessit, nec in Lexico istum a crimine hoc sibi omnino temperasse. Verum quicquid hujus sit, id saltem extra controversiam esse videtur, vix ullum Christianorum, si absque Kimchii opera fuisset, tantæ molis opus aggressurum fuisse. Contra vero, ex quo illius scripta Christianorum manibus teri cœperunt, quamplurima ad illius exemplum *Lexica Hebræo-Latino-Biblica* concinnata novimus, authoribus *Sante Pagnino Lutensi*, (cujus lacunas suppleverunt *Joh. Mercerus*, *Antonius Cevalerius & Bonaventura Cornelius Bertramus*) *Johanne Forstero*, *Johanne Avenario*, *Marco Marino*

Brixiano, Job. Buxtorfio, Nic. Petreo, Job. Plantavitio, Job. Coccejo, Eduardo Leighio, aliis, quorum catalogum Maxime Reverendus Augustus Pfeifferus noster texuit *Critices Sacrae* cap. V. §. 10. Nullum tamen hactenus Lexicon lucem aspexit, quod non laboraret defectibus nonnullis, quos laudatus Pfeifferus anno jamjam hujus seculi septuagesimo nono tum in *Epistolica Consultatione*, tum in *Critica Sacra* cap. V. Qu. X. operose exposuit; constat vero, Eruditos maximæ famæ non uno Virum tanto oneri ferundo aptissimum publico nomine per literas rogasse, ut ipsemet ad Ideæ illius suæ normam lexicon adornaret faceretque juris publici. Utinam autem ei per concatenatos labores Ecclesiasticos Academicosque liceret, votis illorum propediem assurgere. Tunc quippe profecto haberemus, quod *thesaurum* quovis auro cariorem Orbi Literario impense gratularemur.

Interea vero dum hujus spe tenemur, non ingratus est hic Gul. Robertsoni *Thesaurus*, laude certe sua non indignus, utpote in quo *Lexica Hebraica hucusque edita omnia, Buxtorfisque Concordantias Ebraicas, methodice, succincte & quasi synoptice exhibere voluit.* Sub quavis enim radice non tantum omnes conjugationum & nominum formas, simplices atque compositas adducit, sed & ad singulas annotat locorum Scripturæ universorum, (ubi illa legitur,) non verba quidem, librum tamen, caput & versum. Sed & e re Ebraicæ linguæ cupidorum sine dubio fuisset, si eadem methodo, qua voces flexibiles explicatas dedit, de inflexibilibus etiam *particulis* Hebræis agere non abnuisset, quarum aliquas quidem, easque biliteras & trilateras, evolvit, sed, uti videtur, nimis succincte: unilateras autem plane neglexit. Illius vero causam vix aliam fuisse opinamur, quam quod fuerit destitutus *Concordantiis Particularum Hebræo-Chaldaicarum* Christ. Noldii, Theologi Hauniensis, opere summi (si quid judicamus) laboris atque ingenii. Additi sunt singulis vocibus Commentarioli ex *Kimchio, Aben Ezra, R. Salomone, R. Levi, R. Mosche, Abarbenele*, item Lexicographis *Munsero, Pagnino, Forstero, Avenario, Mercero, Cevalerio, Buxtorfio, Coccejo* deprompti, quibus sensus vocum rariorum aut anomalarum, (a quo sæpe totius versus interpretatio pendet,) hic illic declaratur. Cæterum eximiam agnoscimus industriam Auctoris, qui absq; ullo vivo præceptore Ebræam & utramque Aramæam linguam addidicisse se refert in *Postscripto*, seu *Paranese ad Linguae Hebraicæ studia*, quæ sub-

juncta

juncta olim *Thesaurum linguæ Græcæ* referato abs illo ante quadriennium edito, nunc vero sub finem quoque Lexici Hebraici recusa cernitur. Sequitur ejusdem

GULIELMI ROBERTSON MANIPULUS
Linguae Sanctæ & Eruditorum.

Cantabrig. typis Johannis Heyes, 1686, in 8.

Quatuor partibus *Manipulus* hic absolvitur. Prima parte habetur *Index Alphabeticus Hebræo-Biblicus ad Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum nuper editum, in quo voces defectivæ & anomale ad proprias radices reducuntur, ut facilius in Lexico reperiantur.* Altera agit de *Accentuatione Hebræo-Biblica*, tum prosaica, tum metrica. Tertia de *formatione verborum*. Ultimam constituunt *sententia Hebræo-Latina Biblica triginta duæ, in quibus exempla præcipuarum anomaliarum extant, publicatæ olim hoc ordine a Victorino Bybnero, nunc vero pro praxi Lexicon de vocibus difficilioribus consulendi, adjectæ.*

LEXICON NOVUM HEBRÆO-LATINUM
ad modum Lexici Schreveliani Græci compositum &c. adjectum Lexico Chaldaico-Biblico
a Johanne Leusden.

Ultrajecti, apud Franc. Halma, 1687, in 8.

Uæ voluminis hujus partes sunt. Altera complectitur Indicem Hebraicum Gulielmi Robertsoni, (de quo, cum prima parte *Manipuli Linguae Sanctæ*, modo diximus,) novo nunc titulo *Lexici Hebræo-Latini & interpretatione Latina vocum Hebræarum a Joh. Leusdenio* donatum. Alteram absolvit *Lexicon* seu index vocum Chaldaico-Biblicarum, eodem filo, ac *Hebraicus Robertsoni*, ab ipso Leusdenio pertextus.

JOHANNIS CHRISTOPHORI SCHAMBOGEN,
J.U.D. & S. Caf. Maj. Consilarii, &c. Prælectiones publicæ in *Justiniani Institutionum Juris*
IV Libros compositæ.

Neo-Pragæ, typis Joh. Nic. Hampelii, 1687, in 4.

Secunda

Secunda nunc vice in publicum prodit præsens ad Instituta Justiniana commentarius, a Consultissimo Autore antehac in Universitate Carolo-Ferdinandea Pragensi auditoribus in calamum dictatus, ac dein anno 1676 primum in lucem editus. Egit in eo non id solum, ut prima juris principia perspicue ac distincte proponeret, dubiaque ex apparenti textuum pugna subinde nata resolveret, ac alias quæstiones frequentius apud juris interpretes obvias decideret; quæ singula scilicet jam antehac a plerisque aliis commentatoribus pertractata reputari possent: sed & speciatim in eo occupatus fuit, ut patrii juris, Bohemici puta, notitiam aliqualem suis in tempore una imprimeret, nec vicinæ Saxoniae statuta, si cubi a communi jure discederent, allegare omitteret. Brevissimis tamen verbis utrumque horum præstitit, & plerumque non nisi remisive, dubio procul, ut auditores ad ipsarum Regni legum evolutionem melius adsuæfaceret. Ut autem secundum ea, quæ ab Autore adducuntur, in plurimis capitibus Bohemici jura cum Justinianæ legis amice conspirent; haud pauca tamen vicissim deprehendere licet, in quibus manifeste satis ab invicem discedunt: quorum v. g. pertinet, quod in Bohemia minorennitas vigesimo anno terminetur; quod certa tutorum species detur, qui patriam potestatem habere dicantur, nec in iurisdictionem reddere cogantur; quod subditus absque scitu Domini vel capitanei sui, ultra 3 ss. Bohemicos mutare vel fidejuberè efficaciter nequeat; quod quantitas legitimæ determinata non sit, (pro tertia tamen plerumque decidi ait,) quod patre consentiente filius familias valide testamentum condatur; quod contra fiscum ne quidem immemorialis currat præscriptio; quod, si creditor prius conveniat principalem debitorem, hoc ipso fidejussor liberetur, quodque fidejussoria obligatio morte fidejussoris expiret. Quemadmodum vero ipsum jus Bohemicum non uniforme est, sed in municipale & provinciale dispescitur; quorum illud Bartolum de Saxo Ferrato, a Carolo IV. eapropter Pragæ evocatum autorem habere dicitur, & statui civico pro norma ac regula propositum est; hoc vero, nempe Provinciale, (renovatum & editum a Ferdinando II. anno 1627. 10. Maji, ac dein adauctum Novellis declarationibus Ferdinandi III. anno 1640, 1. Febr. junctim publicatis,) eos imprimis concernit, qui altioris status sunt: ita Autor noster distinctionis hujus sedulam ubivis rationem habuit, indigitando, quid provinciali, quid municipali jure cautum

cautum sit, cum utriusque haud levis aliquando discrepantia occurrat. Sic jure municipali pubertatis terminus in foemina est annus 15, in masculo 18; at jure provinciali 20 demum anno mas pro pubere haberi fertur: jure municipali nuptiæ, absque parentum consensu initæ, sunt legitima exheredationis liberorum causa; jure vero provinciali non item, nisi insuper Judicium Provinciale a Testatore super ea re in consilium adhibeatum fuerit: jure municipali testamentum valide fit coram duobus testibus, aut etiam sine testibus, modo indubie a testatore scriptum aut subscriptum saltem sit; at jure provinciali, etiam si propria manu scriptum sit, requiruntur tamen insuper testes quatuor altioris status; aut certe, si hi deficiant, ut quinque alii bonæ famæ viri subscripserint ac subsignarint, opus est. Præterea & hæc in specie ad jus municipale referenda sunt, quod sorores ad tutelam admittuntur: quod is pro herede habetur, cui plurimum in testamento relatum est: quod is, qui ab actione semel mota per annum & diem destitit, postea non amplius auditur: denique quod, etsi regulariter ibi dotulitium soleat esse tertia pars ultra dotem, sic ut v. g. quæ 100 intulit, capiat 150; nihilominus, si viduus virginem ducat, teneatur eam in duplo contradotare, ut ita, quæ dotem tulit 100 aureorum, dotulitii nomine 300 capiat. Atque hæc quidem de jure Bohemico allegata sefficiant: de his enim, quæ ex jure Saxonico æque ac communi afferuntur, cum in vulgus nota sint, dicere nil attinet. De cætero, quemadmodum hic Autoris consultissimi labor antehac ab ejusdem auditoribus cum applausu fuit exceptus; ita quin eundem porro apud lectores etiam ob ordinatam probe & perspicuam in docendo methodum sit promeriturus, nulli dubitamus.

ABRAHAMI HEIDANI CORPUS THEOLOGICÆ Christianæ.

Lugd. Bat. apud. Johann. de Vivie &c. 1686, in 4.

Prælectiones Academicas suas, ex quibus hic liber natus est, Heidanus ipse, cum adhuc in vivis esset, licet sæpe rogatus, ad incudem revocare & in lucem edere noluit; ne ut editor Carolus Crucius, professione Jctus, illius nepos ad Lectorem præfatus fatetur, in se irritaret eos, qui lites aliis ex minima sententiarum disparitate, vel ex solo livore

graves & molestas movent. Quibus sine dubio ea respicit, quæ Heidanus partim ex principiis Philosophiæ Cartesianæ, partim ex hypothesebus Coccejanae Theologiæ passim in Systemate suo docuit. Enim vero illa nova dogmata non valde occulta habuit, sed publice etiam proposuit in disputationibus, ac defendit adeo constanter contra interdictum Curatorum Academiae Leidensis, ut ab officio Professorio tandem deponeretur. Annotamus autem in Corpore, quod præ oculis habemus, Theologiæ Christianæ, Cartesianismum sapere; ideam DEI nobis esse innatam; nihil in DEO dari actu infinitum; recte dici, DEUM crassina die incipere esse; de DEI existentia in philosophia dubitari posse; mundo non esse assignandos terminos; propter hominem alia omnia non esse facta; principium, cogito ergo sum, esse omnium primum in philosophia; hominem sine corpore manere hominem, i. e. substantiam intelligentem; & alia, quæ prætermittimus. Coccejanae sunt assertiones: opus Spiritus S. in federatis sub veteri Testamento, non fuisse fiduciam in libertate filiorum DEI, sed servilem famulationem: non contigisse fidelibus V. T. plenam peccatorum remissionem, i. e. ἀφεσις, sed solam ἀκούσιον i. e. dissimulationem in conniventia DEI.

In cæteris antiquum rigorem Reformatorum servat. Nam & Supralapsariorum sententiam acriter tuetur, & distinctionem inter sufficientiam & efficaciam mortis Christi refellit, & gratiam universalem, itidem ab iis, qui inter illos pacem & concordiam ecclesiasticam nobiscum suadent, assertam explodit. Integrum opus in duos tomos distributum est. In primo continentur Loci septem; (1) de Theologia & Sacra Scriptura; (2) de DEO & Trinitate; (3) de decretis DEI, ubi de Prædestinatione; (4) de Creatione; (5) de Providentia actuali; (6) de Peccato & viribus liberi arbitrii post lapsum; (7) de Mediatore, ejus statibus & officiis. Tomus alter comprehendit Locos octo, (8) de Fædere Gratiæ, ejusque dispensatione sub Vet. & N. T. (9) de Satisfactione Christi pro peccatis; (10) de Vocatione hominum ad Salutem, ubi de Gratiâ; (11) de Justificatione & adoptione; (12) de Sanctificatione & Libertate Christiana; (13) de Ecclesia; (14) de Sacramentis; (15) de Hominis novissimis.

JACOBI BERNOULLI, MATHEMATUM
Professoris Basileensis, Gemina Appendix ad Examen
Perpetui Mobilis, insertum in Decembri Actorum anno 1686.

Priorem

Priorem harum Appendicum a clarissimo Autore submissam, ineunte Januario presentis anni accepimus: quo ipso & December Novellarum Batavarum ad nos perlatas, machinæ a D. Papino & Pujola impugnatae defensionem, ab Autore suo susceptam, nobis exhibuit. Non ingrati erant Appendicis Autori fore putavimus publicationis eousque moram, dum ipse de novo hoc responso quantocius certior redderetur, una fortassis opera iterato Machinæ defensione examine defuncturus. Sed dum scheda Batava Lipsia Basileam perferuntur, ejusque literæ, segnius a latore curatæ, ad nos remeant, unus & alter mensis lapsus est; ut priori Appendici, Autoris voto mense Aprili publicanda, altera superveniret, junctim nunc cum illa publicanda. Cæterum quæ in Novellis Batavis, mensibus Majo, Junio, Septembri & Decembri A. 1686, pag 577, 671, 1004, 1378. in utramque partem de perpetuo hoc mobili disceptata sunt, vel ideo hic transferre negleximus, quod ea in compendio referant Appendices Bernoullianæ. Sic autem illa:

I.

Mirabitur procul dubio Lector, quod postquam materiæ in diversis Eruditorum Actis ad ventilandum propositæ satis diu inter Doctos agitatae fuerunt, ego de novo & postliminio quasi earum examen aggredi soleam, prout jam aliquoties usu mihi venit. Sed mirari desinet, cum perceperit, Acta isthæc sero admodum, nempe Novellas Reip. Lit. Actaque Lipsiensia bis duntaxat in anno, Parisiensia elapso demum anno, Londinensia nunquam ad manus nostras pervenire, iterumque aliquot præterlabi menses, priusquam Actorum Collectores schedarum mearum fiant participes. Transmiseram illis, instantibus ultimis nundinis Francofurtensibus, Examen alicujus Perpetui Mobilis in Novellis publicati, iisdemque demum finitis perlati ad nos Menses Novell. Aprilis, Majus, Junius, e quibus a D. Papino & D. Pujolas in examine istius Machinæ præventum me esse cognovi. Sed quoniam diversam ab illis in hoc negotio viam inivi, nolo campum hunc prius deferere, quam quæ præterea tum circa utriusque responsionem, tum circa instantias Auctoris Machinæ notanda mihi occurrerunt, publico impertivero.

Omnes tres in eo convenimus, quod in istiusmodi Folle, qualem proponit Auctor, nulla sequi possit alarum expansio, vel mercurii descensus. Ad hoc ostendendum illi quidem tum pondus mercurii in-

R 1 2

clusi,

clusi, tum partem pressionis atmosphaericae, quae mediante tubo mercurii inclusum afficit, junctim contemplantur: ego seposita hujus accessione Follem ut undique clausum consideravi, ostendique, solius inclusi mercurii pondere alas Folli dilatari non posse; quo ipso satis refelli puto. Auctoris opinionem, saltem illam, qua persuasum habet, per hydrargyri descensum in summitate Folli vacuum genitum iri: ut maxime enim pressio illa accessoria 5. digitorum mercurialium juncta ponderi inclusi hydrargyri, tanta supponeretur, quae dilatando Folli sufficeret; ista tamen tunc dilatio produceretur non per subitaneum hydrargyri lapsum, sed per ejus detractionem, succedente continuo per tubum alio mercurio, qui vacuum fieri impediret. Sed hoc obiter; neque enim vacuum ad experimenti successum necessarium esse existimo. Responsio interim Papini huc redit: pressionem, quam Atmosphaera exercet intra follem, a longitudine intervenientis tubi plus diminui, quam augeri eadem possit a pondere mercurii inclusi. Si quaeras qui hoc fieri queat, cum diminuatur 22. tantum, augeatur vero 40. digitis mercurialibus; adjicit ille, asserti sui veritatem facili subduci posse calculo: qua sua responsione ansam mihi praebet suspicandi, quod existimet, inclusum mercurium in follem agere pro ratione solius suae molis sive ponderis; cum evidens admodum sit, si solam spectes molem, pyramidem 40. digitos altam minorem esse prismate in eadem quidem basi, sed altitudine 22. digitorum constituto: meus namque veriorque calculus, qui alas folli pro gemino vecte habet, viresque inclusi mercurii in premendis alis aestimat ex rationibus ponderum simul & distantiarum, tametsi satis planus sit & facilis, non tamen usque adeo obvius est, quin meruisset apponi a Papino, si huc digitum intendisset. Cum itaque non apposuerit, omnino conjicio, in hac illum sententia esse, quod in folle undique clauso non nisi triplo major, quam 27. digitorum altitudo requiratur, ad constituendum aequilibrium inter mercurium & externum aerem; cum ex calculo meo nupero pateat, quadruplo majorem in illo altitudinem deesse. Id eum in finem moneo, ut constet, quod si parva illa 5. digitorum accessio, qua vires inclusi ponderis augentur, juxta Papini calculum, dilatando folli 40. digitos tantum alto non sufficiat, multo minus illa in mea hypothese effectui huic producendo suffectura sit. Ex dictis autem porro liquet, mirum non esse, quod responsio D. Papini minus satisfecerit Auctori.

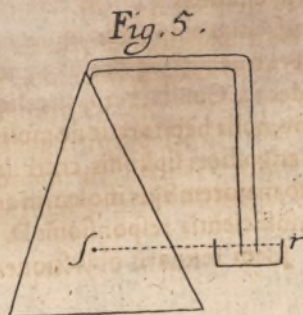
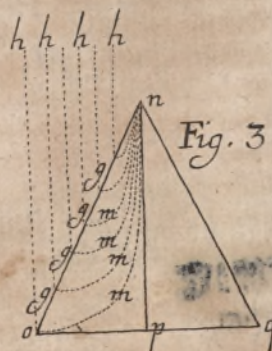
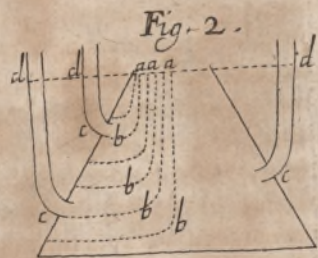
Auctori Machinae, qui duo regessit; quorum alterum (nam in priori, quod mutationem quarundam partium machinae concernit, fateor me ejus mentem non assequi) huc redit, quod Folli utique non dilataretur, si mercurius in illum ageret pro ratione molis suae more corporum solidorum, non vero pro ratione altitudinis, ut solent liquida; centies namque se expertum esse ait, si folli superne apertus intra liquidum aliquod aliquousque demergatur, accidere, ut liquor internus vel ad eandem cum externo se componat altitudinem, siquidem homogeneus illi sit, vel ut alius humiliorve consistat, si eodem vel levior vel gravior fuerit. Unde colligere vult, quoniam 27. digitis mercuriales aequiponderent altitudini atmosphaericae, follem mercurio repletum dictamque excedentem altitudinem in aere perinde dilatatum iri, atque dilataretur, si stagnanti alicubi mercurio immergeretur ad 27. digitorum profunditatem. Ad instantiam hanc diluendam sciendum, longe aliam esse rationem folli aeri expositi, quam folli in hydrargyrum demersi, prout ex mea explicatione evidentissime liquere potest. Si Folli aeri exponatur, omnia alarum puncta premuntur a filamentis atmosphaericis ejusdem ad sensum altitudinis, quorum singula aequiponderant 27. pollicibus mercurii: si demergatur in hydrargyrum, puncta quo propiora basi folli, eo minori extrinsecus pondere afficiuntur, filamentis mercurialibus sensim decrefcentibus versus superficiem stagnantis hydrargyri, ubi tandem plane evanescunt; adeoque folli homoganeo liquore adimpletus necessario eoque sive dilatabitur sive constringetur, donec liquor intra extraque illum in eadem planitie horizontali constiterit, utpote quo casu singulis ejus punctis intra extraque follem ejusdem respectu altitudinis & ponderis filamenta incumbunt. Haec haec tenus.

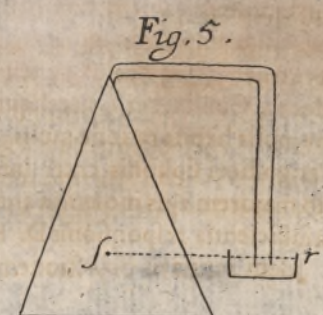
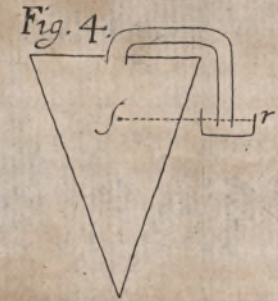
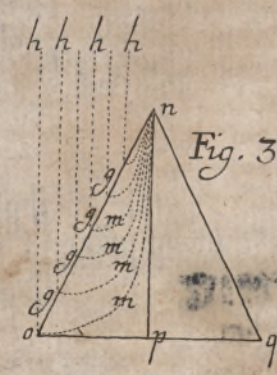
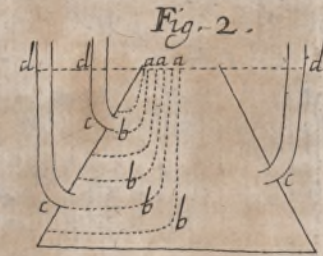
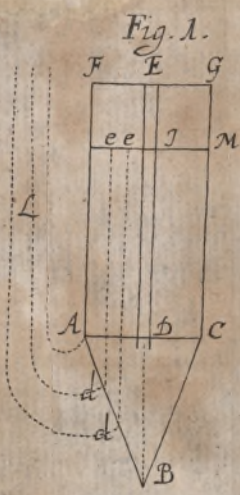
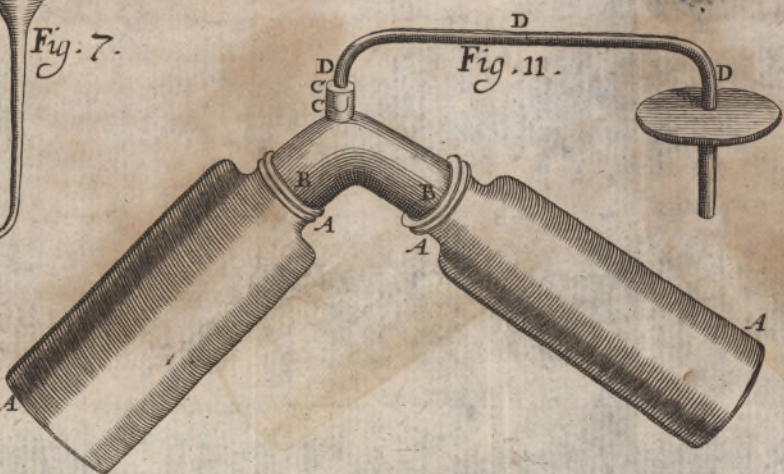
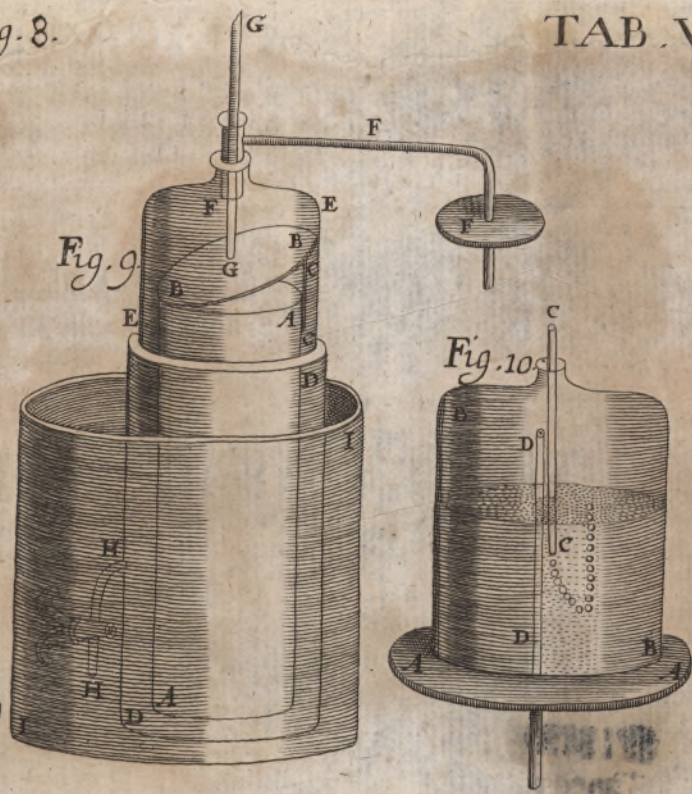
Quantum ad D. Pujolas refutationem, sic ille ad evertendam hanc Machinam ratiocinatur: Argentum, inquit, in folle 40. digitos alto non potest delabi ad 27. digitorum altitudinem, quin eoque dilatetur folli, ut in ejus summitate plus relinquatur vacui spatii, quam antea occupatum fuerat a tredecim mercurii digitis, qui descenderunt. Vacuum istud impleri denuo nec per mercurium tubi, nec per materiam subtilem potest; quoniam neutrum horum fluidorum aliis viribus in follem impelli posset, quam iisdem, quibus folli expanderetur: quae vires non aestimandae forent ex omnibus 40. digitis inclusi mercurii, utpote quo-

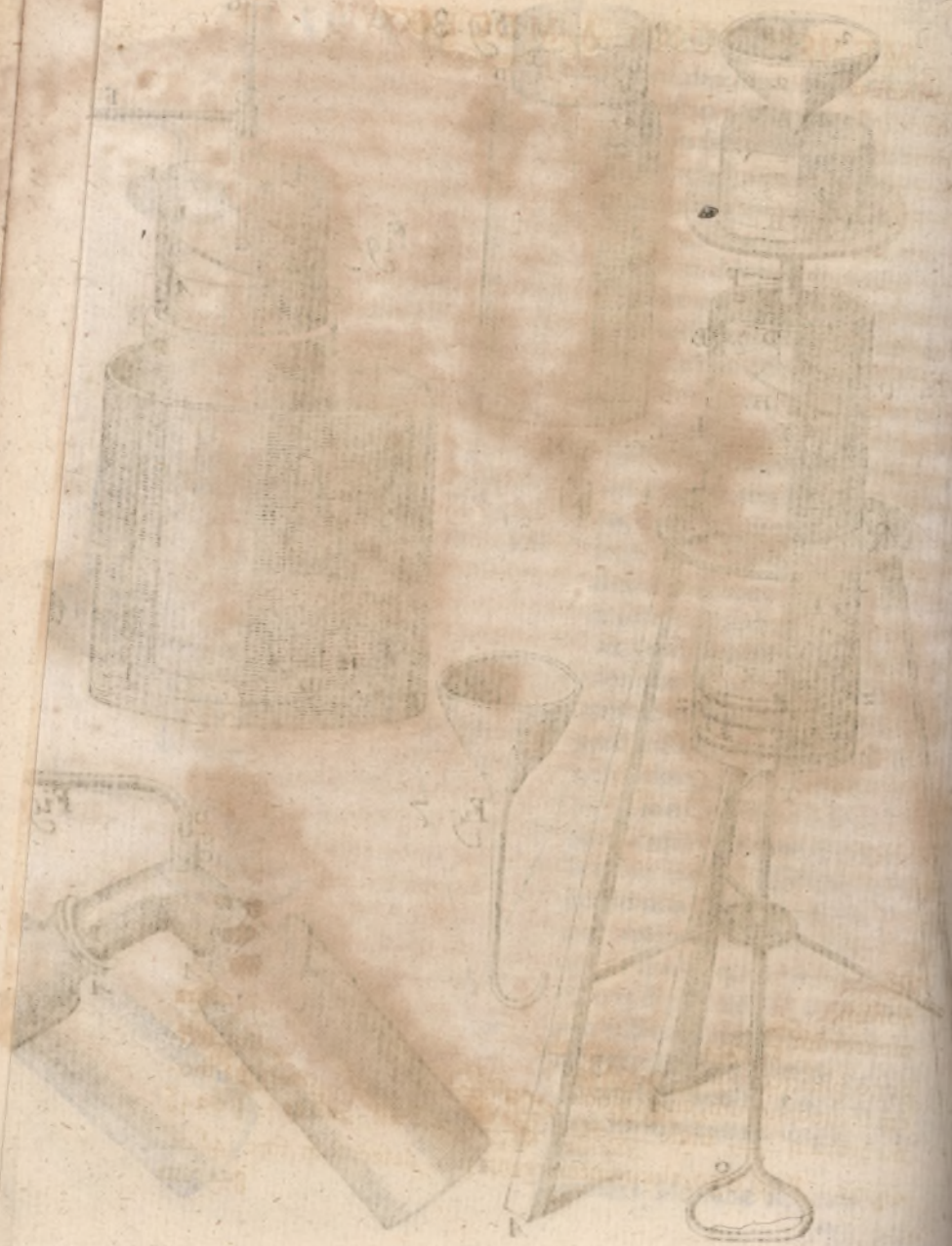
sum 27 ob atmosphæaræ æquilibrium irriti redderentur, sed a reliquis duntaxat tredecim: hæ vires autem non possent adigere in summam folli, nisi 13 alios mercurii digitos, qui non sufficerent ad implendum vacuum. Ergo &c. Verum enimvero præterquam quod nulla in hoc ratiocinio evidentia est mathematica, multa quoque occurrunt, quæ vix admitti possunt. *Primo* cum dicitur, delapso ad 27 digitos mercurio, vacuitatem nasci majorem spatio a 13 delapsis digitis antea occupato, id perpetuo & absolute verum non est; posset enim nunc major nunc minor esse dicto spatio, pro diversa ratione amplitudinis basis ad altitudinem folli. *Secundo* non necessum esset, ut mercurius per tubum impelleretur in follem iisdem illis viribus, quibus dilatatur folli; numquid impelli posset pondere columnæ atmosphæicæ tubi vasculo incumbentis? Videtur hic Auctor revocare velle circulum Cartesii; constat autem, phænomena hydrostatica longe melius & felicius explicari per Paschalii columnas, quam per circulum Cartesii. *Tertio* si res foret explicanda per circulum, dicendo, mercurium impelli per tubum in follem a pauculo aere folli circumfuso, mercurium dilatationem loco pulsus fuit; tum sequitur pariter, in siphone cujus crus longius exæquat 40 digitos, argentum ex breviori pelli in longius, vi paucilli aeris, qui per effluxum argenti longiori exundavit; adeoque ascensum mercurii per crus brevius tempore correspondere debere cum descensu ejus per longius, quod experientiæ refragatur; cum lapsus ejus per longius sit momentaneus, ascensus per brevius lentior & successivus. *Quarto*, non tantum 27 digiti mercurii inclusi, sed tota ejus altitudo, etiam si 100 exæquaret digitos, irrita redderetur a contrapondio atmosphæaræ, ut ex nostra explicatione liquet. *Quinto*, nulla evidens ratio est, cur tredecim mercurii digiti non possint impellere in follem tantum argenti, quantum sufficit ad replendum totum vacuum; tametsi enim amplitudo hujus vacui major sit spatio, quod occupant tredecim delapsi digiti, ejus tamen altitudo 13 digitis necessario minor esse debet. Constat vero, vires liquidorum æstimandas esse ex sola altitudine, nulla habita ratione molis; prout parva liquoris alicujus quantitas angustiori siphonis cruri infusa, ad eandem attollit altitudinem multo majorem ejus molem in ampliori crure contentam. Atque hæc de insufficientia responsionis D. Pujolas.

Idem refutavit objectionem ab Auctore Machinæ sibi motam. Quoni-

87. pag. 320. sqq.

MENSIS JUNII A. MDC LXXXVII. 319

Quoniam vero rationes ejus in Novellis non recensentur, superest, ut & hanc instantiam ex hypothesi mea diluam. Memorat Auctor, experimentum se cepisse cum folle 10 digitorum, cujus basi adaptatus erat tubus 30 digitorum mercurio repletus & superne sigillatus; follem enim sibi relictum expansum fuisse, descendente mercurio tubi ad consuetam altitudinem 27 digitorum. Sed quotusquisque est, qui in nostra explicatione non videat rationem disparitatis inter utrumque follem? In folle 40 digitorum, universa mercurii moles externi aeris pressionem mediantibus alis compressibilibus exposita est; in folle vero breviori soli infimi 10 digiti ab aere laterali afficiuntur, totaque mercurii portio inclusa tubo ob firmitudinem laterum ejus a laterali aeris pressione immunis praestatur; unde cum solius tubi longitudo 27 digitos exsuperet, mirum non est, subsidere in illo mercurium. Num vero praecise ad 27 digitorum altitudinem descensus sit, subdubito, calculo diversitatem nonnullam exhibente. Esto Follis ABC, cui adaptetur tubus DE. Ex hydrostaticis principiis notum est, a paucillo liquore tubi DE, licet angustissimi, tantundem premi subjectam basin latissimam AC, quantum premeretur a multo majore ejus copia in tubo AG, ejusdem quidem altitudinis cum DE, sed amplitudinis longe majoris, nempe basi AC adaequatae, contenta. Loco igitur tubi DE substituaturs alius AG, repletus itidem mercurio, qui fingatur descendisse in L, ibique aequilibrium constituere cum externo aere L, qui alas AB, BC comprimit. Sunt autem in Folle pyramidali ABC, altitudo BD=a=10 digitis. BA vel etiam DA=b. Circumferentia basis=c. Altitudo mercurialis 27 digitorum aequivalens altitudini atmosphaericae L=d. Altitudo quaesita DI=x. Deprehenduntur momenta infinitarum superficierum prismaticarum (circa communem axem IB constitutarum & exhaurientium soliditatem folliis ABC, tubique AM) constituere geminam seriem secundanorum, diminutam serie tertianorum, cujus ultimus terminus bex- $\frac{1}{3}$ abc-abc. adeoque summa momentorum $\frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{3} - \frac{abbc}{4} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$. Momenta filamentorum atmosphaericorum L, alas AB, BC comprimentium constituunt seriem secundanorum, cujus ultimus terminus bcd, adeoque summa momentorum $\frac{bbcd}{3}$: unde $\frac{bbcd}{3} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$, & x=d- $\frac{1}{4}$ a=27- $2\frac{1}{2}$ =24 $\frac{1}{2}$ digitis. Patet ergo, altitudinem argenti post descensum fore 34 $\frac{1}{2}$ digitorum

TAB. VII.
Fig. 1.

gitorum, si follis altitudinem una comprehendas; sin minus, tantum $24\frac{1}{2}$ digitorum; illo nempe respectu majorem, hoc minorem 27 digitis. Non nego tamen, altius in tubo sustentari posse, imo debere, si & ratio habeatur aeris externi, basi follis incumbentis, alarumque divaricationem tanto fortius prohibentis, cujus quidem nos considerationem hic negleximus.

II.

Iubes, ut examini subjiciam iteratam Responsionem, quam Auctor Perpetui Mobilis sub finem superioris anni animadversioni Dn. Papini opposuit, cujusque me nuperrime participem fecisti, transmissis Novellarum Batavarum ex mense Decemb. foliis nonnullis. Id nunc, expedito quod nosti negotio, eo lubentius in me suscipio, quod ex discussione Responsionis hujus maximopere illustrari & confirmari videam illam meam hypothesein, quæ defectum machinæ e vectis ratione deduxit.

Duabus Responsio memorata partibus absolvitur, in priore Auctor inversione totius Machinæ, in altera partium quarundam immutatione pristino retento situ objectioni satisfacere studuit. Quantum ad inversionem Machinæ, quo jam in prima sua Responsione digitum obscure intenderat Auctor, huc ejus conjicio redire mentem. Existimat perinde esse, quantum ad inclusi Mercurii vires, quo situ erigatur Machina; itaque si externi aeris pressione debiliores forte judicentur, invertendam duntaxat esse pyramidem, applicandumque tubum sursum spectanti vertici; inversum namque follem a prævalente aëre, non aliter atque in altero situ, compressum iri extruso per tubum mercurio in vasculum; compresso folle præponderaturum ejus verticem, atque ad situm horizontalem se dernissurum; postmodum refluxurum esse e vasculo mercurium, follemque de novo dilatatum iri (quandoquidem tubi vasculum 22 tantum digitis a vertice follis distans altius consistat axe morus, qui prope centrum gravitatis machinæ constitutus 30 circiter ab eodem vertice digitis abest;) denique folle sic dilatato erecturum se verticem præponderante scilicet jam iterum basi, atque ita Machinam recuperato pristino situ alternas rotationis vices perpetuo continuaturam. Sic Auctor. At ego revocato ad examen ratiocinio isto deprehendo, eandem causam, quæ follis dilatationem nuper prohibuit, cum basis sursum spectabat, contraria nunc ratione

base

base deorsum versa ejusdem compressionem impedire; adeo invida natura Protei ad instar contrarias induere solet formas, velut omni studio conatus nostros in tam nobili indagine delusura. Cujus quidem diversitatis rationem nescio an dare poterit Cl. Papinus, qui solam hydrargyri molem spectare solet, cum hæc in utroque follis situ una eademque maneat: In nostra certe hypothesei discriminis causa evidens admodum est, quandoquidem in priori follis situ longiora filamenta mercurialia, quæ præcipuum machinæ momentum conferre deberent, inutilia & inertia fere existunt, incumbencia quippe solum ipsi follis vertici, seu vectis hypomochlio, partibusque illi vicinissimis; cum eadem in situ altero premendo partes a vertice remotissimas, insigne valde in divaricandis alis robur acquirant. Hinc enim fit, ut eadem mercurii inclusi quantitas, quæ uno in situ sustinendæ pressioni atmosphæricæ neutiquam par fuit, in altero ei multum prævaleat, follique dilatando abunde sufficiat. Ne vero quod dixi de insignibus viribus, quas mercurius in alas inversi follis exerat, scrupulum movere possit apud ignaros hydrostaticæ scientiæ, qui sibi forte persuadent, alas istas ab intercepto mercurio omnino non affici, utpote cujus filamentis nullatenus subjacent; observandum, perinde se hic rem habere atque cum situla aqua repleta, qualis repræsentatur Fig. 2. ubi filamenta aquea *ab, ab&c.* nativo gravitatis impetu directe quidem fundum feriunt, sed ab ejus rigiditate reperiuntur quasi, ad latera situlæ deflectunt, eaque in singulis punctis non minore afficiunt pressione, quam qua afficerent, si directe singulis incumberent; quod vel exinde colligitur, quia insertis hinc inde perforato utriusque lateri tubis *cd, cd.* aqua in singulis sursum impellitur ad altitudinem æqualem ei, quam intra cavitatem situlæ obtinet: Ad eundem scilicet modum in Folle perpendiculariter erecto, cujus basis ima respicit, singula alarum puncta *g, g&c.* (Fig. 3.) intelligenda sunt premi extrorsum a totidem filamentis mercurialibus *mn, mn&c.* inde ad verticem follis protensis: nec alia utrobique differentia est, quam quod basis follis non sit rigida materia instar fundi situlæ, sed corium plicatile; e quo tamen aliud videtur nihil sequi, quam corium istud primo detrusum, quantum fieri potuit, & rigescere jam corio, conatus prementis hydrargyri in utramque deinceps, uti dictum, follis alam redundet; prout nullum dubium est,

Ss

quin

TAB. VII.
Fig. 2.

quin si loco rigidi fundi situlae substituat flexilis quaedam materia, nihilominus aqua in tubis *cd, ed &c.* ad eandem cum inclusa altitudinem assurrectura sit, postquam flexile fundum, quousque potuit, ab illa detrusum & extensum fuerit.

Ut jam consueto nostro calculo determinemus accuratam pressionis quantitatem, qua utraque pyramidalis follis ala tam intus a mercurialibus, quam extus ab aereis urgetur filamentis; notetur, momenta harum pressionum componi ex tribus rationibus, ex ratione videlicet altitudinum filamentorum, latitudinum alarum follis, & distantiarum denique a vertice ejus, seu hypomochlio: Altitudines filamentorum mercurialium *mn, mn &c.* (Fig. 3.) incipiendo a vertice *n*, constituunt seriem primanorum, cujus ultimus terminus est altitudo $np = 40$ digitis = *a*, atmosphaericorum autem *gb, gb &c.* altitudines seriem aequalium, quarum singulae equivalent 27 digitis mercurii = *b*: Latitudines alarum, ut & Distantiae ab hypomochlio, conficiunt duas itidem series primanorum, quarum ultimi termini sunt maxima alae latitudo ad basin, quae sit *c*, & ejusdem longitudo *on*, vel potius recta *op*, directioni filamentorum *bg, bg &c.* perpendicularis, quae vocetur *d*. Erit itaque summa momentorum omnium totius mercurii $\frac{ac d d}{4}$, quae se habet ad summam momentorum atmosphaerae $\frac{b c d d}{3}$, ut 3*a* ad 4*b*, id est, substituto valore ipsarum *a* & *b*, ut 120 ad 108, seu 10 ad 9. Fortior igitur pressio est ab intra profecta a mercurio, pressione ab extra, quam producit aer; quare dilatabitur follis, non constringetur, contra quam existimat ejus Inventor. Quod si follis non pyramidalis, sed triangularis fiat (qualem construi posse non est dubium) tunc pressio ab intra ad pressionem ab extra erit, ut 2*a* ad 3*b* hoc est, in folle 40 dig. alto, ut 80 ad 81: adeo ut hac tantillo majore existente, comprimi quidem valeat ejusmodi follis ab ambiente aere; id quod obtinendi motus perpetui spem aliquam facere posset, nisi tum nova a longitudinetubi & collocatione vasculi oboriretur difficultas, quae ex nunc dicendis plenius elucebit. Reperinamque eodem duce calculo sequens generale Theorema, observatu valde dignum, utpote quod omnem hac de re quaestionem statim dirimit: In quovis folle perpendiculariter erecto seu triangulari seu pyramidali, cujuscunque sit altitudinis & quocunque adimpletus liquore, sive basis sursum deorsumve spectet,

Et, pressio liquoris inclusi tanta est, quanta proficisci potest ab uniformi columna ejusdem liquoris, cujus altitudo sit aequalis distantiae summatis a centro gravitatis follis: adeoque si tubus summatae follis applicatus e regione centri gravitatis terminetur, representabit machina siphonem aequalium, intercedente utrinque perfecto partium aequilibrio.

Hinc constat primo, si basis follis sursum respiciat, in triangulari requiri ter 27, id est, 81, in pyramidali quater 27, hoc est, 108 digitorum altitudinem, ad constituendum aequipondium inter externam atmosphaeram & inclusum hydrargyrum: quandoquidem tum centrum gravitatis ibi tertia, hic quarta solum parte altitudinis a summitate distat: sin vero basis deorsum spectet, sufficere in triangulari folle 40 $\frac{1}{2}$, in pyramidali 36 digitos, quoniam tum centrum gravitatis ibi duabus tertiis, hic tribus quartis partibus altitudinis, utrobique scilicet 27 digitis, a summitate abest; adeoque hoc in situ sufficere illi subduplam, huic subtriplam, ejus quae in priori situ requirebatur, altitudinem.

Constat etiam secundo, mercurium follis triangularis 40 digitorum alti, cujus basis sursum spectat, aequipollere non nisi 13 $\frac{1}{3}$ digitis pyramidalis vero paris altitudinis, duntaxat 10 digitis, (non 20, ut putat Cl. Papius;) sin vicissim basis deorsum vergat, illius mercurium aequivalere 26 $\frac{2}{3}$, hujus 30 digitis.

Constat denique tertio, quod ubicunque statuatur tubi vasculum, Auctor Machinae necessario spe sua frustrandus sit. Nam in folle, cujus basis sursum spectat, si vasculum *r*, humiliter colloce-
tur axe motus, sive huic vicino centro gravitatis *s*; praeponderabit ex natura siphonis argentum tubi; comprimetur ergo follis, non dilatabitur, ut vellet Auctor: sin altius constituatur, praeponderabit equidem argentum in folle, eumque dilatabit; sed rotata postmodum circa axem, & situm horizontalem adepta machina, non poterit argentum e folle in vasculum elevatius retrofluere. Vice versa in folle cujus basis ima respicit (Fig. 5) si vasculum supra axem statuatur, praevalebit hydrargyrum in folle; quare dilatabitur, non constringetur, ut optaret Auctor: sin infra axem, constringetur quidem, sed facta deinceps rotatione nullus jam mercurii loco humiliter in altiore, e vasculo in follem dabitur refluxus.

Atque ita confido, me non tantum absolutam impossibilitatem consequendi hac ratione motus alicujus perpetui ex meo principio Sole

Sole clarius ostendisse; sed & Regulam simul universalem exhibuisse, pro æstimandis quibuslibet in Triangulo vel Pyramide compressibili contentorum liquorum pressionibus: id ipsum est, quod Auctor Machinæ in fine Dissertationis suæ a Doctis indagari desiderat, quodque contemplationis insignis & usus fore non exigui recte conjicit. Hæc de prima Responsionis parte.

Quod jam alteram attinet, qua pristino retento situ vel prolongatione folliis, vel abbreviatione tubi Machinæ suæ medelam asserere studuit, ei non est cur immoremur; quandoquidem non meum, sed Papinianum calculum enervat; quocirca quid ad correctionem hanc ex suis principiis sibi respondendum sit, ipse viderit Papinus; quod me spectat, prolonget, abbreviet Auctor, quantum volet, quid profecturus sit, unico supra allato dilemmate edoceri poterit. Nolo etiam bina Experimenta de Folle in aquam demerso, alioque adaptatum in basi tubum habente, quorum mentionem iteratam in Responsione sua injicit, hic recoquere, postquam disparem inter hos folles & controversam machinam rationem in prima mea Appendice liquido ostendi. Unicum est quod non possum quin occasione dictæ Appendicis memorem, me videlicet parumper iusto æquius in illa de Papini calculo sensisse; conjecturabam enim, illum seposita vectis consideratione, Mercurii pressionem in folle juxta molem æstimasse, adeoque subtriplem ejus, quæ a columna uniformi & æque - alta proficiscitur; video autem, ab ipso statui omnino subduplam; cum tamen ignorare non debuerit, pyramidem subtriplem esse, non subduplam æque - alti Prismatis ejusdem basis.

AUGMENTA QUÆDAM ET EXPERIMENTA nova circa Antliam Pneumaticam, facta partim in Anglia, partim in Italia, communicata a Dionys. Papino, Med. D. & Soc. Reg. Angl. Socio.

Londini, 1687, in 4.

MEmores promissi, quod in Actis proxime præteriti mensis pag. 284. dedimus, exhibemus nunc appendicem, quam Papinus tractatui a nobis nuper recensito subjunxit; aut si mavis, alteram eamque posteriori tractatus partem. Iste enim cum tribus constet sectionibus, harum non nisi una Novo Ossium Digestori, de quo tamen rubrica potissi-

potissimum concepta est, dicatur; reliquas duas absomit antlia pneumatica, de qua nunc agendum nobis erit. Communicaverat Auctor clarissimo jam ante 12 annos hujus usum in libello Parisiis edito, cui titulus: *Nouvelles experiences du Vuide*, seu Nova Experimenta circa Vacuum; at cum opuscula ejusmodi facile deperdi, rariusque de novo imprimi soleant, maluit totius machinæ constructionem in tractatu hoc denuo repetere, quam simpliciter Lectorem istuc ablegare. Eandem proinde & nos in eorum gratiam, quibus aut Gallica ista, aut Anglica hæc legere non vacat, huc transferre non gravabimur; non solum quod Auctor hanc suam machinam omnibus aliorum hac in parte inventis perfectiorem autumat; sed & quia diversis eam accessionibus novis adauctam nunc exhibet.

Depingitur tota ejus fabrica in Fig. 6. ubi *AAA* est *pe. TAB. VII.* grina tribus cruribus insistent, ac duos cum dimidio pedes altum, *BB* Fig. 6. ipsum antliæ corpus exacte lævigatum & æquabile ab una extremitate ad alteram, pegmati modo dicto firmiter affixum ope trium cochlearum, quæ transeunt per tres lamellas æneas, antliæ ferruminis ope adfixas. *CC* est operculum antliæ obliquo situ impositum. *D* foramen in summitate hujus operculi, valvula munitum, quæ aeri egressum quidem ex antlia concedit liberum, ingressum vero inhibet. *EE* vasculum non admodum profundum ferruminatum supra operculum *CC*: inserviens ad aquam jugiter super valvula *D* servandam. *F* exiguum foramen obturatum stylo æneo & vesicæ segmento, per quod aer rursus intra recipiens admitti potest. *GG* discus antliæ supra quem aptatur recipiens *VV*. *HH* est canalis ferruminatus una sui extremitate ad foramen in centro disci *GG*; altera ad medium operculi *CC*, ut nempe communicatio pateat inter receptaculum *VV* & antliam *BB*. *I* signat valvulam applicatam fundo canalisi *HH*, quæ viam præbet aeri ex recipiente *VV* intra antliam *BB*, at reditum ejus per eandem viam prohibet. *LL* est tubulus ferrumine junctus antliæ circa superiorem ejus partem, & corio fortiter circumligato occlusus. *MM* stylus æneus pertransiens corium, quod tubulum *LL* obturat, ac pertingens ad valvulam *I*, quo quis movendo exteriorem hujus styli partem aperire aut claudere pro re nata queat valvulam, sine admissione aeris externi per tubum *LL*, utpote qui corio exacte occluditur. *N* pondusculum est, cujus æquilibrium clausam servare queat valvulam *I*. *OO*

virga ferrea affixa embolo antliæ, habens in ima parte stapedem, cui quis pedem immittens sursum ac deorsum movere valeat embolum: virga hæc ferrea transit per foramen in centro orbis *Q*, quod facit ut in situ directo ad axem antliæ illa moveri valeat. *RR SS* est embolus hujus machinæ, tantum ab aliis pistillis diversus, ut singulæ ejus partes explanatione indigeant. Scilicet constat duabus partibus principalibus, *RR* ac *SS*, pars superior longior est ideo, quia totum atmosphæ-
ræ pondus quasi sustinet, excavata quoque interius, ut aquam contineat: pars altera *SS* brevior est, dum inservit saltem sustentandæ aquæ in parte *RR* contentæ, ne deorsum labatur. *TT* canaliculus utrinque apertus, transmissus per partem *SS* cui adferruminatur, ac pertingens prope ad operculum usque partis *RR*. *XX* est alius tubulus transiens centrum partis *SS*, cui ferrumine jungitur, perinde ut & operculo partis *RR*; atque hic canaliculus foramen *X* habet non longe a dicto operculo. Quando jam descriptus ita embolus est prope fundum antliæ, tenuior extremitas tubi recurvi, representati *fig. 7.* inferi debet orificio canaliculi *TT*, ut aqua dein immissa infundibulo, quod est in summo tubi hujus recurvi, penetret per superius ostium canalis *TT* in summam partem emboli, dum aer mediante foramine *X* libere emigrat per imum orificium tubuli *XX*; hinc aqua ulterius replet spacium *ZZ*, quod intercedit inter utramque emboli partem; nec decidere aqua hæc potest, dum impeditur a parte *SS*: pars ergo *RR* aquæ istius ope omnino circummunita est, nec aer inter embolum antliamque semet insinuare valet intra vacuum, quod superius efficitur. Usus deinde machinæ sic instructæ ita se habet, ut aqua infundatur antliæ per canalem *HH*, eo fine, quo dum impellitur embolus versus antliæ verticem, aqua hæc omne illud spacium impleat, ad quod embolus ipse pertingere nequit, utque hoc pacto omnis aer ex antlia ejici valeat per foramen, quod est sub valvula *D*: hinc recipiens exhauriendum applicatur super discum *GG*, & pondusculum *N* tollitur ad aperiendam valvulam *I*, eodem tempore dum pistillum pede deorsum trahitur: ita contingit, ut aer ex recipiente *VV* libere defluat in antliam *BB* per tubum *HH*, ut alio dein non opus sit, quam ut valvula *I* rursus ocludatur, ad regressum denegandum aeri, (qui pistillo iterum intruso sursum per foramen *D* erumpere cogitur,) & operatio hoc modo toties repetatur, donec recipiens plane fuerit evacuatum. Tamen si vero
Autor

TAB. VII.
Fig. 7.

Autor difficillimum autemet, secundum methodum ab aliis adhibitam perfectum efficere vacuum, dum aer in vase maximam partem exhaustum summe dilatatus vix habilis est ad valvulam antliæ amplius aperiendam (id quod in specie de clarissimi etiam *Sturmii* antlia annotat,) ut sic plerumque aliquantilla ejus portio maneat residua: nihilominus in hac sua machina id minime metuendum putat, dum aeris transitus ex recipiente in antliam sit liberrimus, tam ob ejus elasticitatem, quam pondus; præsertim cum canalis *HH* jam sat amplus sit, nec adeo ejus exilitas (quam in data olim descriptione nimiam fere fuisse agnoscit) aeri transeunti ullatenus obesse valeat. Præterea & hac ex parte commodiorem nunc hanc suam machinam a se redditam esse prædicat, quod discus *GG* adeo accurate complanatus & lævigatus sit, ut recipiens applicatum sibi tam exacte claudat, ne ullo ulterius cæmento opus sit, quod antehac circumlitum non digitos operantis minus, quam vitra unctuosus reddebat. Novam quoque rationem commentus est res receptaculo evacuato inclusas facili negotio & absque ulla aeris admissione movendi, & quidem plures etiam simul, si opus sit. Nimirum sumit receptaculum utrinque apertum, quale in *Fig. 8.* est *AA*, cujus minori aperturæ (major enim antliæ disco incumbit) applicat laminam metallinam *BB* pluribus pertusam foraminibus, huic dein obtendit corium madefactum, & per hoc laminæque foramina tot intrudit stylos æneos, uti hic *CC*, quot requiruntur ad res intus movendas: stylus enim, quem corium arcte ambiens excluso aere sic tenet, ut pars exterius, pars intra receptaculum extet, digitis pro lubitu regi, & regere vicissim ac movere res inclusas potest: pro majori vero securitate suadet, ut supra recipiens adferruminetur circulus *DD*, qui aqua affusa repletus aeris irruptioni fortius adhuc resistere valeat.

Sternit hocce inventum viam alii cuidam operationi non minus proficuae, ut nempe Vitrum exhaustum intra vacuum operculo claudiqueat, absque ulla aeris intromissione; cumque eum ipsam modum omnibus aliis in hac re alias adhiberi solitis Autor præferat, eundem & hoc loco commemorasse haud pigebit, præsertim quod operatio talis, uti ex sequentibus patebit, ad producendos varios effectus necessaria sit. Est itaque in *Fig. 9.* *AA* Vas vitreum, continens materiam
Fig. 9.
talem, quam in vacuo ocludere juvat. *BB* operculum superficie exactissime

TAB. VII.
Fig. 8.

actissime complanata correspondens orificio vasis *AA*. *CC* est tenuissima plumbi particula, alligata vasi *AA* ac sufficiens operculum *BB*, ut vasculum *AA* apertum maneat, indeque aer libere emigrare queat. *DD* est vas magnum aqua plenum, cui immittitur vasculum *AA*. *EE* signat aliud vas aperturam deorsum spectantem habens, exacte complanatum & applicatum orificio vasis *DD*. *FFF* est canalis insertus angustæ aperturæ in vertice vasis *EE*, & communicationem habens cum antlia pneumática, ut hac via aer extrahi possit. *GG* stylus æneus transiens per foramen in tubulo *FF*, cuius ope deprimi operculum *BB* valeat ad orificium vasis *AA*, postquam id aere jam evacuatum est. Hunc vero canalem æque ac stylum æneum tam arcte præligare oportet vesica aut anguillæ cute, ne aeri insimul aditus pateat intra vas *EE*. *HH* est epistomium per quod aqua intromitti queat in vas *DD*, quando lubitum est. *II* amphora seu cupa aquis plena, cui immittendum est vas *DD*. Rebus sic dispositis, antlia pneumática agitur ad extrahendum aerem per canalem *FFF*: exhaustis ita probe vasis, stylus æneus *GG* deorsum trudendus est, ad applicandum iuste operculum supra vas *AA*: plumbi enim particula *CC* facile flexa cedit, dum hoc modo premitur. Tum epistomium *HH* aperiendum est, ut aqua hacce via irrumpens immediate semet superfundat vasculo *AA* quo sic omnibus sub aqua mersis, ab aeris illapsu nil metuendum superfit. Deinde vasculum *EE* separatur a vase *DD*, ac vitrum *AA* eximitur; cuius operculum antequam omnino siccescat, opus est ut junctura terobinthina aut syrupo circumcirca oblinatur: atq; hoc pacto materia in tali vase occlusa in vacuo adservari potest, quamdiu libuerit: & uno recipiente sic exhausto, aliud immediate in locum ejus substitui & exhaustiri pariter potest; ut ita intra horæ spacium complura talismodi vasa aere evacuata reddere ac seponere liceat.

Et hæcenus quidem de ipsa antliæ Papinianæ structura, ejusque augmentis & ampliacionibus de novo adjectis & excogitatis dicta sufficere poterunt. Restat nunc, ut breviter etiam de experimentis, quæ machinæ hujus ope instituta in tractatu hoc enarrantur, agamus. Sunt autem ea duorum generum: alia nempe ab autore ipso in Anglia facta, quæ sectionem secundam constituunt; alia Venetiis in Academia Sarottiana tentata, quæ in tertia sectione enumerantur. Priora quod concernit, protestatur Autor, se eos solum Antliæ usus hic recensere.

consitos voluisse, qui aut cognitionem rerum naturalium aliqua ex parte promovere, aut realem quandam utilitatem præstare queant, omittis iis, qui oculos nude aut curiositatem inanem pascere videri possent. In principio mentionem facit novæ istius bombardæ pneumatice, cujus & nos ex Transactionibus Philosophicis Anglicanis meminimus in *Actis anni 1686, pag. 500*: ac tametsi eam adhuc dum magnarum esse virium prædicet, sic ut secundum ipsius computum, ex tubo 17 pedes longo, globus diametrum habens unius pedis (excavatus tamen, ne pondere excedat libras $37\frac{1}{2}$) ad distantiam 256 pedum propelli queat intra unum minutum secundum: nihilominus fatetur effectui tanto haud parum decessurum fore, si manibus vulgi experimenti hujus operatio committi debeat, cujus etiam diversas rationes allegat: præterea non dissimulat, aeris in vacuum irrumpentis celeritatem, in comparatione ejus quæ globo ejaculando communicanda est, in invento hoc velut infinitam fuisse suppositam; cum tamen e diverso demonstrari valeat, istam aeris pernecitatem majorem non esse, quam quæ ad summum 1305 pedes emetiatur intra unum minutum secundum: ut adeo, cum globus in tubo tali acquisivit velocitatem transcundi modo 100 pedes in uno minuto secundo, jam actio aeris in globum imminuta sit parte sui decima tertia circiter. Pluribus tamen de hoc invento hic agere noluit, eo quod, uti refert, Societas Regia jam in eo occupata sit, ut variis experimentis ejus vires exactius determinet; præmonita saltem hæc in antecessum voluit Autor, ne majores sibi quis ab isto effectus polliceatur, quam quidem præstare valeat. Hinc ad percensenda varii generis experimenta a se facta progreditur, quorum magna pars versatur circa præcavendam variorum fructuum & eduliorum corruptionem, per eorundem inclusionem in exhausto recipiente. Ubi quidem in genere comperit, res talismodi nequaquam per solam aeris externi exclusionem præservari posse, dum ipsarum pleræque fermentationis ope novum ex se aerem producant; id quod ad oculum ipsi patuit mediante baroscopio mercuriali, una in recipientibus exhaustis incluso; cujus Mercurius nempe, etsi post primam aeris extractionem omnino subsideret, nihilominus paucis post diebus plus minusve in tubulo semet elevans, indubia aeris de novo generati indicia dedit. Attamen rationem adinvenit medendi huic malo, per præviam rerum inclusarum leviculam coctionem, dum recipiens

exhaustum & occlusum aquæ fervidæ immittitur: hac operatione enim vidit, non solum gelatinas, carnes, pisces, sed & varii generis fructus adservari posse multo satis tempore, absque ullo etiam saccharo; utpote cujus admixtionem tali fructuum præservationi obesse potius, quam prodesse testatur. Quinimo perhibet, fructus etiam jam fermentare incipientes nihilominus aliquandiu ab ulteriore corruptione conservari posse, si dicto modo igni admoveantur immediate, postquam in vacuo clausi sunt. Cum tamen non omnis generis fructus coctionem absque sui destructione quadam subire queant, (uti v. g. fraga absque summa alteratione coqui non posse, expertus est,) hinc perpendere jubet, quinam præservandi modus cuilibet speciei magis conveniat; quemadmodum ipse deprehendit, cerasa & poma in vacuo non æque feliciter ac in gelatina ad futuros usus recondi posse: de quo adservandi modo *mensæ præcedente* quædam disseruimus. Ulterius perhibet Autor, tincturam ex polenta aliisve huiusmodi materiis facile & calore sat exiguo extrahi posse, si aer omnis prius exhaustus e vase: hoc enim sic ex omnibus corporum talismodi poris elicitur, liquorem expeditius intra eosdem penetrare. Ex qua ipsa ratione dulciorum etiam artificibus utilem esse machinam hanc tradit, dum syrupus penetrat & absque notabili alteratione rerum condiendarum poros subintrare valeat. Cumque præterea observavit, in fusione metallorum ectypum ideo sæpius imperfectiorem emergere, quod aer intra typi cavitates hærens impediatur, ne hic exacte metallo repleatur: hinc fusuram perfectiorem fore ratus est, si non saltem inter fundendum typus ab omni aere liber esset, sed & id simul curaretur, ut mox dein admissum totum atmosphæræ pondus metallo liquido incumbens, illud intra minutissimas etiam typi rimas cogeret. Modum proinde commentus est, quo in recipiente exhausto ipsa talis fusio perficeretur. Nimirum in *Fig. 6.* antliæ disco *GG* applicuit recipiens *VV* utrinque apertum, cujus superiorem aperturam axatè clausit operculo foramen in medio sui habente; huic immisit canalem infundibuli 22 ferrum probe circummunitum, cujus canalis ostiolum superius pauxillo cæmenti obturavit, dum aer omnis ex recipiente *VV* exantiliatus esset: postmodo plumbum liquefactum indidit infundibulo 22, sic ut huius fervore eliquatum extemplo cæmentum, quod canalem obturabat, transitum plumbo concederet, idque ab aere post ipsum cum impetu in faci-

in recipiens irruente propelleretur intra tenuissima etiam lineamenta subjecti typi 33. Ectypum sic apprime exactum ex fusione emerisse Autor prædicat; quo tamen perfectiorem adhuc fieri posse confidit, si præter hoc inventum alia etiam adminicula artificibus hac in re consueti accederent. Concludit tandem, ex his a se adductis experimentis non minus ac ex iis, quæ antehac a Boyleo, Hugenio, Guerikio communicata fuerant, satis patere, quam multifaria utilitas publico ex antliæ pneumaticæ usu accrescere posset: non enim in exigua solum materiæ quantitate operationes tales procedere, sed in magna etiam copia, præsertim cum capacia satis vitra venalia prostant haud adeo magno pretio, quæ usibus ejusmodi inservire & recipientium loco adhiberi queant. Vanum etiam esse, quod quidam autument, experimenta talia vulgi captum transcendere & doctiores sibi manus solum exposcere, inde probat, quod nautæ, pharmacopœi, dulciarii aliique sat ingenii quotidie ostendant, in rebus aliis longe difficilioribus in effectum deducendis. Agnoscit tamen id quasi in fatis esse, ut nugaces ejusmodi objectiones publicum plerumque defraudent fructibus, aliqui ex solerti Societatis Regiæ labore capiendis.

In tertia & ultima tractatus sectione, uti jam supra dictum, agitur de experimentis circa antliam pneumaticam ab Academia Sarottiana factis. Nimirum cum clarissimus Sarotti, Secretarius Senatus Veneti, in Angliâ legatione aliquandiu functus, anno 1681 Venetias repeteret, proposuit sibi posthæc non tantum bibliothecam suam ad usus publicos aperire; sed & ad exemplum Societatis Regiæ academiam experimentalem domi stabilire, ad indagandas res naturales, & promovendas magis magisque vitæ humanæ commoditates: unde non solum machinas plerasque, quæ in communi hominum ingenioforum usu nunc versantur, ex Francia perinde ac Angliâ sibi procuravit; sed & ex Angliâ eum in finem diversos secum abduxit, quos proficuos istarum rerum adjuutores fore confidit, interque eos etiam Papinum nostrum; qui adeo biennii spacio, quo Venetiis commoratus est, libertatem habuit, singula in Academia ista eo tempore actitata annotandi; de quibus ea saltem hoc loco communicata voluit, quæ materiæ huius tractatus quodammodo essent affinia; licet ipse sibi longe plura consignarit, quæ ibidem peracta ac tentata fuere: quemadmodum & unum alterumque Discursum a prælaudati huius academiciæ fundatoris filio, Am-

TAB. VII.
Fig. 10.

brofio Sarotti ad socios subinde habitum verbotenus recenſet, unde non minus ingenioſa hujus dexteritas, quam methodus procedendi in iſta Societate abunde colligi poteſt. Prima hujus tentamina Autor ait verſata fuiſſe circa varios preſſuræ aeris (ibi terrarum tunc nondum ſatis cognitæ) effectus, qui vulgo ex metu vacui deduci ſolent; e quibus unicum ſaltem enarrat, quod a nemine adhuc obſervatum, indubie tamen oſtendere autumat, motiones illas, quæ vulgo attractioni adſcribuntur, per meram impulſionem produci. Scilicet in Fig. 10. diſco antiæ pneumaticæ *AA* applicata fuit apertura receptaculi *BB*, quod aliud anguſtius in ſuprema parte oriſcium habuit, cui inſertus tubulus *CC*, cemento probe obturatus: receptaculum *BB* ultra mediam ſui partem aqua repletum eſt, ac ne hæc efflueret, dum aer ipſi incumbens extraheretur, per foramen diſci *A* immiſſus fuit canalis *DD*, utrinque apertus: hinc ſumma receptaculi *BB* regione probe exhauſta, & recluſo dein ſupremo oſtio tubuli *CC*, aer immediate cum impetu intrans per tubulum ex ima ejus apertura ſic erupit, ut ultra hanc notabili ſatis ſpacio intra aquam bullæ aeræ deſcenderent, antequam verſus ſummam ejus ſuperficiem ruſſus emergerent: unde concluſum fuit, attractionem hic vel ideo ſtatui non poſſe, quod aer alioqui mox ſurſum rapi debuiffet, quamprimum e tubulo *CC* liberatus foret, nec adeo viam potuiſſet quaerere contrariam ab ea, quam vacui tractio ipſi injungeret. Progreſſam inde academiam ait ad indagandum, quænam aeris quantitas metallorum ſubſtantiam & compoſitionem intret; id quod ita probari poſſe exiſtimarunt, ſi intra recipiens exhauſtum ferri limatura aquæ forti injecta, cognito utriusque pondere, notaretur in barometro ſimul incluſo, quanta ex horum ebullitione aeris portio de novo in recipiente enaſceretur; ac certe ſupputatione inita apparuit, aerem ſic productum uſque ad $\frac{2}{3}$ ponderis ferri diſſoluti adſcendiſſe: ac licet academicorum nonnulli hic opinati fuerint, aerem ex ſerveſcenti potius aqua forti, quam ferri limatura productum fuiſſe, patuit tamen poſtea, ſolam aquam fortem, tametiſi in vacuo ita calefacta eſſet, ut bulliret, nullum omnino aerem ex ſe progeſſiſſe. Plura nihilominus ad majorem rei hujus certitudinem experimenta facta fuere, quæ ſingula hic adducere nimis prolixum foret. Porro diverſis tentaminibus probatum eſt, aerem eſſe medium cujus ope ſoni communicentur auribus: itemque ex collisione ſilicis cum chalybe

chalybe ne minimam quidem in vacuo ſcintillam prolici, utut aliquid creperæ ac debiliſſimæ lucis adverſum fuerit ab eo, qui ad ipſum collisionis locum accuratius attenderit. Fateretur quidem Autor, a Boyleo in Exper. Phyſ. Mech. ſcintillas etiam in ſimili experimento viſas eſſe, ſed exiſtimat, eum forte tum temporis nondum instrumenta ſat exacta ad manus habuiſſe. Ulterius inſiſtitum fuit, num pullus in ovo reſpiceret, quod nonnulli ob laxiores putaminis poros ſibi perſuaſerunt: contrarium tamen patuit, cum ovum incubatum non ſolum in exhauſto recipiente calorem ſervafſet, ſed & eo poſt aperto pullus adhuc vivere deprehenderetur. Varia quoque tentamina facta reperiuntur ſuper aeris proprietate in diſſolutione corporum acceleranda, dum curioſe annotata eſt differentia diſſolutionis ferri ac aeris, in aqua forti æqualis utrinque quantitatis, jam in vacuo, jam in aere libero, jam in clauſo, jam in compreſſo aere factæ. Præterea tinctoribus etiam proficuum eſſe antiæ hanc, comprobatum eſt, cum tam lignum rubrum, quam granorum cocci pulvis, multo citius æqualem aquæ quantitatem inſicere cerneretur in vacuo, quam in libero aere: quinimo ſi calefactio aquæ accederet, patuit dimidiam cocci granorum portionem fortiorẽ tincturam in vacuo dare, quam duplum ejus extra vacuum: in tincturis tamen medicinalibus hoc modo parandis, eventus non ita expectationi reſpondit. Denique reliqua experimenta fere concernunt Deſtillationem in Vacuo, pro qua perſicienda Autor machinam communicat, quæ Fig. 11. depingitur, utpote quam commodiorem aliquanto exiſtimat ea, quæ antehac a Boyleo tradita fuiſſe, licet non omnino ab ea diverſa ſit. Nimirum *AAAA* ſunt duo vaſa vitrea, unum quidem ad capiendas materias deſtillandas, alterum ad recipiendos vapores deſtillatos. *BB* eſt tubus communicationem faciens inter utrumque vaſ, quorum oriſcia tam exacte ejus extremitatibus applicanda ſunt, ne aer externus ſubintrare valeat. *CC* canaliculus utrinque patulus ac ferruminatus ad foramen in medio tubi *BB*. *DD* alius tubulus inflexus, cujus una extremitas intrat canalem *CC*, eique colligatur mediante anguillæ cute, ne aeri aditus pateat: altera extremitas applicatur antiæ aeræ; cujus ope dein aere prorsus evacuandum eſt hoc instrumentum. Separari vero hic tubulus ſine aeris intromiſſione inde ruſſus poteſt, ut instrumentum libere abſportare liceat, auxilio ejusdem cutis anguillæ, ſi hæc alligetur quidem, non tamen ita tenſa ſuper utrumque

TAB. VII.
Fig. 11.

trumque canalem *DDCC*, quin satis protrahi queat ad faciendam in medio cutis ligaturam inter hunc & illum: quo peracto dein canalis *DD* vinculum tuto solvi, & ipse semoveri pro lubitu potest. Effectus hujus machinæ is fuisse refertur, ut paratis duobus ejusmodi instrumentis æqualibus, altero exhausto & aere evacuato, altero sibi relicto, & utroque in *MB*, calefacto, prius quidem & citius & copiosius in eodem caloris gradu destillare res sibi commissas animadversum fuerit, quam alterum. Imprimis commendatur ad florum destillationem, eo quod eam non citius saltem, sed & absque ullo empyreumate perficere soleat: uti exemplum refertur de elicita sic aqua rosarum, quæ non solum solito suavius olens, sed &, quod insolitum, aliquot post diebus velut coagulata deprehensa fuerit. Id quoque observatum est, vapores in vacuo non tam alte ascendere solere, ac in ordinariis recipientibus aere compresso plenis: cum enim tubus communicatorius *BB* 20 pollices altus & ex vitro factus fuisset, apparuit etiam calor in *MB*. ad horæ spacium sat impense continuatus fuisset, vapores tamen nequaquam usque ad summitatem tubi pertigisse, sed maximam altitudinem, ad quam paucæ & exiguæ quædam guttulæ ascendissent, fuisse 15 pollicum: unde Autor non hoc tantum colligit, in destillatione in vacuo curandum esse, ut brevissimam, qua fieri possit, asceasus viam habeant vapores: sed & sperat, accedente ulteriori experientia, rectificationes ope vacui expeditiores reddi posse, si notetur conveniens altitudo instrumentorum & caloris gradus, qui spiritum eorum propellere valeat, aquosas particulas nequeat. Denique cum Autor in Prima Sectione perhibuisset, (dum de machina agebat, quam mense elapso *Fig. 5.* exhibuimus) res destillatas in vacuo multo minus liquoris reddere, quam in aere compresso, idque tantum non pugnare e diametro videatur cum his, quæ modo dicta sunt de expeditiori in vacuo destillatione: ad horum conciliationem monet, experimentum quidem, de quo in Sectione I. fuerit dictum, intenso satis igne peractum esse; at vero omnia hæc Venetiis facta tentamina exilem modo ignis gradum habuisse: itaque ibi quidem calorem etiam particulas rerum destillatarum multum intricatas exolvere, hic vero non nisi volatiliores & minus intricatas elicere aptum fuisse. Jam vero ex diversis his intentionibus, priorem quidem multum juvari, at alteram impediri potius per aeris compressionem ostendit: unde concludit, quod destillationes, quæ

nes, quæ requirant calorem intensiorem, melius in aere compresso fiant, at res volatiliores & leniorem æstum exposcentes feliciter in vacuo destillantur. Atque hæc quidem potissima sunt experimenta, quæ quoad has materias se præsentem Venetiis facta refert Papinus: ceterum non ambigit, plura adhuc post suum ex Italia abitum instituta fuisse, antequam Academia hæc per novam dehinc Sarotti in Angliam ablegationem dissolveretur.

*CHRISTOPHORI CELLARII GEOGRAPHIA
Nova, sive hodiernam Terrarum Orbis faciem
clarissime illustrans, ad nostrorum temporum historias ac
commodata.*

Cizæ, apud Joh. Bielkium, 1687 in 12.

Superioris anni mense Septembri p. 431 hujusdem Autoris *Geographiam Antiquam* memoravimus: nunc *Nova* accedit, sive descriptio Orbis, ut nostris ille temporibus distributus est. Additur generalis præfatio, Antiquæ & Novæ simul accommodata, qua fatetur Autor clarissimus, non esse unius hominis, Geographiam universam scribere, sed perfectum opus a multis simul expectandum esse, quorum quisque patriam suam, aut regionem, in qua maxime versatus est, describat, cujusmodi concordiam an unquam sperare liceat, ipse non sine causa subdubit. Interea acquiescimus in eorum labore, qui, quam diligentissime fieri potest, singula perscrutati sunt, in quorum numero ut censeatur, dignus cum primis est Autor noster, qui id singulari cura & industria egit, ut Orbis hodierni faciem ex probatissimis monumentis peregrinantium, ex fœderibus quoque & pacificationibus publicis, nec non ex ephemeridum novellis, recentibusque historiis verius pleniusque, quantum modus brevii permittit, designaret; præsertim in Germania nostra, cujus oas provincias, in quibus aut ipse versatus fuit, aut consulere earum peritissimos Viros potuit, copiosius accuratiusque delineavit.

*REFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET
Theologiques sur le Nouveau Systeme de la Nature
de la Grace. Livre III. &c. &c.*

Refl-

Reflexionum Philosophicarum & Theologicarum
in Novum Systema de Natura & Gratia Liber Tertius
de Jesu Christo, quatenus causa est
gratia.

Colonia, 1686, in 12.

Premittitur etiam tertio huic libro approbatio Lovaniensium Theologorum, in qua palmam Arnaldo porrigere non dubitant. Ajunt enim, ut ut magnus Philosophus sit *Malebranchius*, Theologum tamen in iis, quæ de Christo & gratia docuit, non deprehendi; iterumque Augustini illud applicant, *esse ista magna magnorum doctorum deliramenta*. Controversiam vero jam ad finem vergere monent, cum præsertim Arnaldus nihil amplius hac super re novi promittat, eoque deduxerit adversarii Systema, ut neque ad illustrandum, neque ad refutandum quidquam addi posse videatur.

Liber ipse capita habet XX, in quibus *Arnaldus* propositionem *Malebranchii*, quod *Christus Jesus, quia homo, sit causa occasionalis gratia*, examinat & impugnatur. Prius tamen in brevi præloquio & *cap. I.* ad dissertationem suam de *miraculis veteris Testamenti per angelos factis* (cujus contenta An. 1685. p. 309. exhibuimus) lectorem remittit; per hanc enim omnia fundamenta propositionis illius eversa esse pronuntiat. Hanc vero ita explicat, ut non debeat intelligi de mediatione Christi, inter Deum & homines, quam orthodoxi omnes confitentur, sed ita ut alios sensus comprehendat, eosdem nempe quos de Angelorum ministerio *Malebranchius* exposuerit. Nempe (1) quod neget Christum ut hominem, ullam potentiam realem ad agendum habere; (2) quod Deum non nisi executorem, absque ulla particulari voluntate, faciat eorum quæ Christus ordinaverit; (3) quod Christus sua tantum, non patris voluntate aut inspiratione ordinet & distribuatur gratiam. Quemadmodum autem tria ista a *Malebranchio*, cum de ministerio angelorum in miraculis V. T. ageret, probata esse ex Scripturis *Arnaldus* negavit: ita multo minus de Christo probari posse censet, & ad decem dicta ex *Epistolis Paulinis* & ex *Act. Apost.* a *Malebranchio* allata, paucis responderet, nihilque ex iis pro *Malebranchii* sententia demonstrari ostendit. *Cap. II.* repetitis denuo tribus illis problematibus,

primum

primum speciatim aggreditur, in quo ille negat, Christum hominem potentiam realem in regenda Ecclesia accepisse, eo prolapsus, ut dicat, *Christi humanam naturam nil nisi imbecillitatem esse, sicut omnes creaturas cum Deo comparatas*. Hoc vero *Arnaldus* existimat *Nestorianismum* sapere, & cum virtute unionis personalis minime convenire, quæ ex Scriptura & Patrum testimoniis, repugnante licet ratiocinatione humana, clarissime asserti demonstrat, & ad dubitationes respondet; ad illam maxime, quæ ex precibus Christi ad Patrem factis moveri potest: precatum enim esse, non quia egebat, sed ut nobis exemplum daret, & nostras preces sanctificaret. Monet tamen, etsi ex hoc principio non responderetur *Malebranchio*, sed concederetur, Christum, quia hominem, per se nihil operari, sed solum a Patre petere & desiderare; nondum tamen sequi, esse eum saltem causam occasionalem. Nam (*cap. III.*) falsum esse monstrat alterum propositionis fundamentum, quod anima Christi, sive *Christus ut homo* operetur & ordinet, & Deus saltem exequatur. Explicata enim prius *Malebranchii* sententia, adductisque ejus verbis magnificis, ut ait, & quæ tyronibus admiranda videri possent, simplicia & veriora ex sacris literis opponit, ex quibus clarum & manifestum fiat, Christum non suam, sed Patris voluntatem fecisse. Addit *Thomas Aquinas* sententiam, quod omnia quæ circa humanitatem Christi acta sunt, divina gesta sint dispositione. Ex contraria vero *Malebranchii* opinione sequi indicat (*cap. IV.*) electos non eligi a Deo, sed a Christo, cum tamen prius expresse affirmet Scriptura. Et (*cap. V.*) stante *Malebranchii* sententia, in questione de electione & reprobatione non recurrendum fore, ut Scriptura docet, ad impenetrabilia judicia Dei, sed ad animam Christi, quæ quosdam (ut *Malebranchius* loquitur) *ut indignos cura sua negligat*; cum tamen Christus ipse omnia Patri attribuat. Allegat maxime & ex Augustino explicat dictum Joh. VI. 44: *nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*: quod repetitur, & causa incredulitatis inde deducitur v. 64. 65. Addit de induratione textum Job. XIII. 37, & breviter refert, quæ in libro contra *Malletum* scripserit; unde concludit, infringi systema adversarii, sive induratio puniendi, sive corrigendi & convertendi causa, sive ad utrumque finem fieri statuatur; & ad Dei voluntatem determinatam recurrendum esse, non vero ad occasionalem causam in Christo. Assert & Augustini sententiam ex Lib. de

Un

Don.

Don. persev. c. 9. it. lib VI. in Jul. c. 14. ubi de parvulis, e. g. duobus originali peccato obstrictis, quorum alter assumatur, alter relinquatur, ad inscrutabilia judicia Dei, non vero (ut Malebranchius) ad animam Christi respiciendum esse docet. Tertium propositionis membrum (cap. VI.) repetitis ex dissertatione de ministerio Angelorum verbis tractat, & ex unione hypostatica naturarum in Christo, refutat Malebranchii tradita, dicentis, quod preces non inspirentur Christo a Deo patre. Ostendit etiam, ut de libertate, & de eo quod in potestate nostra est, obscure & ambigue loquatur; ipse vero cum omnibus sanctis (ut scribit) gratia defensoribus, contra Pelagianos statuit, in nostra potestate esse, & liberrime a nobis fieri, quæ volumus fieri, vel non fieri, quæ nolumus, etsi ea invincibili gratia sua Deus nobis inspiraverit; idque vel maxime de Christo verum esse, adeoque minime metuendum cum Malebranchio, quasi ex necessitate agat, si Patris inspiratione agat. Ambiguitatem & dissimulationem etiam adversario imputat, quando alicubi is ita loquatur, quasi quædam ex paterna determinatione, quædam ex sua faceret Christus; vere enim sentire, nullam ejus actionem a Patre determinari. Adscribit quædam de unione personali, ejusque effectu & applicatione, ex Episcopi Meldensis discursu de historia univers. & ex Thomassini libro de Verbo incarnato, & inde iterum concludit, disfluere eos cum Nestorio fœdus unitatis personalis, qui docent, animam Christi agere aliquid independentem a Verbo. Explicat hoc ulterius (cap. VII.) ubi ex Thoma de duabus voluntatibus in Christo contra hæresin Monothelitarum agit, & orthodoxam doctrinam in hoc versari docet, quod naturæ quidem humanæ in J. C. voluntas propria tribui debeat, quæ non (ut Monothelitæ sentiebant) a divina absorpta sit, sive ut instrumentum inanimatum & mere passivè se habeat; nihilominus tamen credendum sit, hanc voluntatem Christi hominis semper secundum nutum voluntatis divinæ moveri, idque ex Patribus & Theologis antiquioribus adstruit. Occurrit etiam objectioni, quæ ex precibus Christi in hortu fieri posset, ubi is videbatur aliud velle quam Pater: adducit autem Thomæ dicta, quibus voluntas illa Christi voluntas sensualitatis dicitur, quæ tamen rationali sese sub mittebat, & quod illa ipsa sensualitas, sive quod natura humana propriis motibus movebatur, ex beneplacito sit divino; ut Damascenus locutus est. Ex iisdem principiis (cap. VIII.) adversus Malebranchii explicationem I. Tr. de N. & G. n. 14.

G. n. 14. disputat, eumque confundere ait indifferentiam & libertatem; nem male distinguere, quod Christus in omnibus liber sit, exceptis iis quæ ad gloriam Patris spectant. Addit non pauca de perfectione amoris in Deum, quem Christus habet, & imperfectione ejus, quem habent fideles in vita præsentis, aliaque lectu utilia. Cap. IX. ad demonstrationem Geometricam, ut scribit, progressus XVIII propositiones sive lemmata ponit, quorum quatuordecim ex Malebranchii traditis excerptis, reliqua ex Theologia formavit, inter quæ n. 14. repetitur illud Damasceni, supra relatum: voluntatis divinæ beneplacito natura humana propriis motibus movebatur in Christo; & n. 16. additur, maxime hoc pertinere ad voluntatem Christi humanam; quæ etsi liberior & perfectior sit, quam omnium hominum, habeat tamen (secundum verba Thomæ Aquin.) determinatum modum volendi, ex eo quod est in hypostasi divina, ut scilicet moveretur semper secundum nutum voluntatis divinæ. Funditus itaque destrui censet propositionem Malebranchianam, quia (1) impossibile sit, stantibus illis lemmatibus, ut anima Christi, unita Verbo personaliter, & ab hoc semper mota, velle possit alia, quam quæ divina voluntas determinaverit; unde & impossibile sit, esse causam occasionalem gratiæ. Quæ enim causa ipsa est intelligens, & ab alia determinatur, sicut anima Christi determinatur a Deo, illa non potest determinare aliam. Hoc N°. X. ex ipsius Malebranchii principis asseritur; qui ideo Christo potestatem a Deo independentem assignasse dicitur, ut occasionaliter, id est independentem & liberrimæ Dei voluntatem generalem determinet. Contrarium (2) adstruit Arnaldus ex eo, quod Christus nil velit, nisi quod sciat Deum velle in genere & in specie, & (3) quod Deus legem talem, quam Malebranchius supponit, sibi nunquam præscripserit, ut Christo obedire vellet in regenda Ecclesia; sed e contrario, quod Christus legem sibi ad perfectissimam obedientiam Patri præstandam constituerit, voluntatemque suam humanam vi unionis hypostaticæ Deo totaliter submisserit. Corollarium hinc elicit, idque demonstratum esse censet, & ab Ecclesia Catholica semper creditum, Deum in ordine gratiæ voluntate particulari agere, & proinde falsum esse, quod Christi anima sit causa occasionalis gratiæ. Demonstrationi isti a priori subnectit cap. X. aliam a posteriori, & ostendit, si Christus secundum Malebranchium statuatur causa occasionalis gratiæ, tunc omnes illas difficultates in Christum recidere, quæ Deo circa distributionem gratiæ objiciuntur, & harum

harum a Deo amoliendarum causa, ignominiose tractari Christum, scientiam ei imperfectam attribuendo, in quo tamen absconditi sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei. Monet autem, non solum nihil tale Apostolos & sanctos sensit, qui omnes causam difficultatum istarum in imperfecta Dei iudicia devolverint; sed & ea, quae contra sentit Malebranchius, sophismatibus & contradictionibus laborare. Examinat inde aliqua ex eius scriptis, & difficultati illi maximae nullum remedium ex nova hac sententia offerri dicit, cur nempe Christus gratiam peccatoribus aliquibus conferat, quae ad convertendos illos non sufficit? item cur permittat tot infantes mori absque baptismo? cur tot nationibus nihil de se praedicari faciat? cur tot malos Christianos gentilium more vivere sinat? Horum omnium culpa Deum liberari ex novo systemate, & Christum onerari, cum statuitur, Deum quidem ex sua parte voluntatem generalem habere erga omnes homines, sed animam J. C. causam occasionalem esse, quae plurimos hominum ut indignos sua cura negligat. Si hoc (ait) Malebranchius non vult Deo, tribuere, cur tribuit Christo, quem tamen faveat immensa esse bonitatis & misericordiae? Deia si credit, Deum omnes homines salvos esse velle, impediri tamen sapientia sua, ne particulari agat voluntate, neque conferat omnibus necessariam ad salutem gratiam; cur Christus, qui particulari voluntate agit, non determinat infallibiliter voluntatem Dei, ad salutem omnibus conferendam? Dein si Christus zelum habet pro gloria Patris, & gloria hujus tanto major est, quanto majus, augustius & frequentius est templum Ecclesiae, quod Christus extruit, cur non omnes omnino homines in illud introducit? Quam misera est responsio (pergit), quod Christus non pro omnibus intercesserit, quia quosdam cura sua indignos habeat? Improbatur iterum thesaurus Malebranchii, quod voluntas Dei generalis de salvandis hominibus impediatur per eius sapientiam, & quod non nisi simplicissimo modo homines salvare velit; modus autem is sit, ut anima Christi sit causa occasionalis distribuendae gratiae. Postea cap. XI scribit, ad quaestionem, cur gratia sive fides salvifica non omnibus conferatur a Christo, ex veteri Theologorum systemate responderi, quod credant efficaciter & salventur ii, quibus Deus cor aperuit sicut Lydie, Act. XVI. 14. & qui praedesignati sunt ad salutem Act. XIII. 48. & Augustinum docere cap. 6. de praedestinatione, quod Deus voluntates quorundam preparat, aliorum non preparat, &

quod

quod distinguere debeant, quae sunt ex eius misericordia, & quae ex iustitia sunt; sed ex nova Malebranchii hypothesis responderi, causam in Christo esse, cui indifferentes sit, an Paulum vel Johannem salvet. Hoc valde paradoxum & incomprehensibile esse ostendit Arnaldus; convenire enim ex praesuppositis Christo, ut utrumque salvet, quia quam maximum facere vult illud aedificium suum spirituale Ecclesiae. Respondet etiam ad dictum Malebranchii, quod Christus suscipiat eos, qui se primo offerunt & vigilant. Hoc vix absolvi a Semipelagianismo posse existimat, idque Malebranchii probat verbis. Urget porro, quae causa sit, quod alii primi veniant & vigilantes sint, alii tales non sint: an a gratia, an a libero arbitrio? Si prius, culpam in Christum cadere, qui gratiam non det omnibus; si secundum, Pelagianismum totum aut dimidium non evitari. Addit alia ex ipso Autore, conformia traditis Augustini statuentis: desiderare auxilium gratiae, initium gratiae est. item: etiam hoc divini muneris est, ut oremus; quibus destrui monstrat, quae de venientibus & vigilantibus scripsit Malebranchius. Denique ait, si Christus excusatur, quod solum venientibus, non vero omnibus gratiam conferat, cur non & Deus excusatur eodem modo, ex sententia scilicet Semipelagianorum? Cap. XII. eadem suo modo applicat ad tradita Adversarii, de gratia non sufficienti, & de ea quam ad indurandum dari putat, horribili, ut arguitur, dogmate. Ex argumentationibus autem, quae contra voluntatem Dei particularem in novo systemate adinventae sunt, ad Christum applicatis deducitur, idem sequi; nempe ut nec Christus particulari voluntate agat, quia sapientiae & bonitati Christi non magis ac Dei patris conveniret, particulari voluntate agere, sed potius a particulari illa distributione sufficientis & salvificae gratiae abstinere debere. Ad hoc demonstrandum parallelismos facit decem argumentorum, de Deo & Christo, ex hypothesis adversarii, ex quibus concludit absurdum & impium esse, quod Autor Christo culpam imputet, quam Deo non vult tribuere, & quod animae Christi ignorantiam secretorum cordis humani, nisi a Deo revelentur, assignet, agnoscat tamen revelationem precibus & desiderio Christi illico obtineri; quo ipso, & dum Christus preces negligeret, sapientiae & bonitati ejus detraberetur. Acrius etiam adversus illam ignorantiae assertionem, quod Christus ut homo actualiter nesciat determinationes futuras voluntatis in homine iusto, cui gratiam sed non sufficientem ad vincendas ten-

das tentationes contulit, atque ideo non ut Deus sed ut homo agat, insurgit *cap. XIII*, nec mollire contumeliosam hanc sententiam concedit, quod distinguat alicubi, inter *scientiam habitualement* & *cogitationem actualem*, & *cap. XIV* ex *Thoma Aquin.* docet, quid de scientia animæ Christi statuendum sit; & an vel quatenus illa in Verbo cui unita est, omnia cognoscat. Afferit autem, id fieri & *habitualmente* & *actualiter*, quamvis aliter opinetur *Malebranchius*, aut terminos illos alio sensu sumat. Addit, quod stante etiam secundum explicationem adversarii, distinctione *habitus* & *actus*, nihilominus Christus non liberetur ab imputatione profana neglecti actus; qui enim *habitualmente* aliquid scit, *actualiter* idem scire potest, quando & quoties vult; unde sequitur in potestate Christi ut hominis semper esse, ut actualiter statum interiorem cordis humani cognoscat; & si id non faciat, negligentia culpam non esse vitaturum. *Cap. XV.* monstrat, quomodo dogmata *Malebranchii* a sententia *Thomæ* in septem capitibus discrepent. Inde *cap. XVI.* prolixius deducit & accusat, quam indignum & Evangelio Christi plane contrarium sit, quod *Malebranchius* Christo homini ignorantiam fere perpetuam secretorum cordis tribuat, imo quod dicat Christum velle ea ignorare: similem errorem a *Leporio* quodam, tempore Augustini retractatum fuisse. Addit probationes ex historia Evangelica, in qua Christo manifeste tribuitur scrutamen cordium & notitia cogitationum. *Cap. XVII.* prætextus examinat & destruit, per quos *Malebranchium* in errorem illum incidisse arbitratur, ut Christo scientiam secretorum cordis, nisi a Deo revelatorum, abjudicaverit: ita quidem ut pro hæresi & *Nestorianismo* habeat, si quis dicat Christum ut hominem corda non scrutari, nec futuras determinationes cordis nosse; non minus, quam si quis neget Christum ut hominem esse absque peccato, quia natura humana non magis per se ipsam impeccabilis est, quam scrutatrix cordium, extra personalem unionem cum divina. Quod si maxime revelatione Dei ad illam scientiam opus esset, teneri tamen Christum pro bonitate sua statuit, ut illam a Patre petat, a quo nunquam fert repulsam. Negat sine impietate dici, Christum hoc ideo omittere, ut majus miraculum esset, si ut causa occasionalis quosdam homines salvaret, quam si omnium corda nosset, omnibusque remedia ad salutem sufficientia applicaret. *Cap. XVIII* quinque propositiones ex hypothese *Malebranchii* format, ex quibus falsitatem sententiæ ejus postea deducit,

deducit, cum is veluti certum asseverat, & cum exultatione & triumpho quodam se demonstrasse putat, Deum quidem velle, ut omnes homines salventur, & facere omnia in eum finem, quæ possit facere ex præscripto sive lege sua, sed non salvare plures quam per regulas sapientiæ suæ, & per viam simplicem voluntatis generalis salvare possit, quodque hoc modo omnes difficultates, quæ in materia gratiæ adversus generalem Dei voluntatem ex eventu particulari opponi solent, dissipentur. Sed nullitatem hujus asserti ex inversione propositionum *Malebranchii* demonstrat, eumque provocat, ut ad singulas has demonstrationes respondeat, monstretque si possit, quod non demonstrent nec concludant; hoc ut Theologo ex conscientia dicit incumbere, ut ut errorem agnoscat & revocet. *Cap. XIX.* alia quædam loca *Malebranchii* in censuram vocat, in quibus sibi ipsi contradicat, & incongrua de Christo pronuntiet, imo ipsi ut causæ occasionali defectus assignet, quibus tamen carere omnino deberet, ut ipse præsupponit; magnam vero rem præstitisse credat, quod culpam Deo ademptam Christo injungat. *Cap. XX.* sive ultimo, continuat contradictionum syllabum, quem ex hypothesebus *Malebranchii* collegit. Hypotheses autem illæ (ut jam sæpius & variis modis dicta, etiam nos in compendio denuo exhibeamus) hæc sunt. (1) Deus vult serio, ut omnes homines salventur. (2) nihil est extra Deum, quod eum in hoc proposito impedire possit. (3) in Deo itaque ipso investigandum est, quid eum impediverit, quo minus ipso facto omnes salvet; nempe sapientia ejus, quæ vetat eum in salute hominum operanda particulari voluntate agere. (4) hoc stante, debuit Deus causam occasionalem constituere, quæ voluntatem ejus de salvandis omnibus hominibus determinaret, & sese obligare, se ad hujus causæ occasionalis determinationem acturum esse. (5) nemo nisi Christus ut homo, Verbo personaliter unitus, causa hæc esse potuit. (6) Christus charitatem immensam etiam ut homo habens desiderat, ut templum suum spirituale quod ædificat, maximum & augustissimum sit. Negat quidem *Arnaldus* has hypotheses, neque concedit quidquam in illis verum esse, quam quod Deus certo sensu omnes homines velit salvos fieri, & quod Christus dici possit causa occasionalis gratiæ, si per hanc intelligatur causa *ministerialis*. Sed stantibus illis hypothesebus plane alias formari debuisse contendit consequentias, nempe etiam in ordine naturæ causæ occasionales defectum habere possint, nullum

nullum tamen patiantur in ordine gratiæ, quia hic dependet a sapientia æterna; itaque Christi ut causæ occasionalis, utpote perfectissimæ officium fore, ut Deum ad ea determinet, quæ illius intentioni de salvandis omnibus hominibus maxime convenirent. Cum vero id non faciat, demonstrative probatum esse, Deum non voluisse omnes homines salvari eo modo, quem *Malebranchius* statuit, neque Christo imputari, aut causam in eo quæri debuisse, si tantum illos salvet, quos Deus voluntate non solum antecedenti, sed consequenti atque adeo necessaria & absoluta salvari voluit. Colliduntur itaque (ut tandem per epilogi modum infert) & subruuntur, quæ *Malebranchius* docet. (1) esse defectus sive irregularitates in causa occasionali, id est in anima Christi, & tamen causam hanc intelligentem esse & ab æterna sapientia illuminatam. (2) male dici indignum esse Deo, ut agat voluntate particulari in ordine gratiæ, & causæ occasionali male imputari, quod gratiam aliquando det ad indurandum aut ad augendam culpam. (3) male statui, omnes homines salvos fore, si Deus particulari voluntate in negotio salutis ageret; male tribui Christo, quod negligat eos, qui se non invocant, & tamen asseri, quod Christus particulari voluntate agat, quæ tamen salutem omnium hominum non efficiat. (4) falsum esse quod Christus casu & fortuito minus det gratiæ quibusdam, quam ad salutem opus habent, dum non cognoscat secretum cordium; cum tamen hanc ipsam qualitatem necessario habeat Christus etiam ex dogmate *Malebranchii*, qui semper eum ut hominem illuminari fatetur a sapientia æterna. Incidisse in hos errores conjicit *Malebranchium* ex curiositate rimandi judicia Dei, & periturum ex dicto Augustino, quia *in scrutabilia scrutari voluit, & investigabilia investigare, nisi credat*; conversaque ad eum oratione hortatur, ut præjudicium illud suum, de causa universali, quæ non debeat agere voluntate particulari, neque in ordine naturæ neque gratiæ, deponat, imo excreetur, quod utique facturum eum ab initio fuisse confidit, si vidisset sequelas falsas & horribiles, quæ ex eo fluunt; duas imprimis, nempe quod anima Christi licet Verbo personaliter unita, ab hoc tamen non dependeat, nec alias vires quam causæ occasionalis habeat, easque per desideria propria, in Verbo nec formata nec determinata exerceat. (2) quod eadem anima etsi a sapientia æterna illuminata, non cognoscat penetralia cordium, qua tamen cognitione ad distributionem gratiæ debito modo faciendam opus habet.

habet. Quam contraria hæc sint doctrinæ christianæ de Verbo, & de unione ejus cum humana natura, & hujus unionis effectibus, diligenter illum jubet expendere; & systema suum potius deferere ac pro falso agnoscere, quam blasphemis istis opinionibus diutius immorari. Testatur se illum vere amare, sed cum zelo eum ab errore reducendi. Idem alios optare, & ut *Leporii* exemplo errores retractet; promississe enim illum, id facturum se esse, si vincatur. Addit, insolens esse, quod quatuor vicibus editum sit systema tot novis opinionibus plenum, absque omni approbatione Episcoporum & Doctorum. Se vero jam totius operis examen non urgere, sed duarum saltem illarum propositionum; hæc rogat ut septem vel octo Episcopis vel Doctoribus Sorbonicis aut Congregationis suæ proponat, & approbationem ab iis impetret; hoc si præstare nequeat aut negligat, & more suo convitiis compenset laborem, quem ad ejus emendationem impenderit, nihil reliquum esse, quam ut Deus rogetur, ut illum a tanta cœcitate & periculosa præsumptione liberet, & per viam humilitatis ad veritatem ducat.

Judicandi de controversia ista munus hic non sumimus: illis vero parum abest quin assentiamur, qui exhaustam esse æstimarunt. Si quid tamen de illa in posterum denuo proditurum est, quod non ad meras pertineat verborum contentiones, id quoque excerpere tanto minus nos pigebit, quanto brevior labore defuncturos nos esse speramus. Fieri enim vix videtur posse, ut sine plurimorum, quæ jam tot libellis scripta sunt, repetitione, continuari possit disputatio. Prolixitatem relationis benevoli lectores excusabunt, quæ ob materiæ naturam, & terminorum quorundam novitatem haut facile potuit evitari.

SAMUELIS PUFENDORFII DE HABITU Religionis Christianæ ad vitam civilem, liber singularis. Accedunt Animadversiones ad aliqua loca e Politica Adriani Houtuyn Jcti Batavi.

Bremæ, apud Ant. Gunth. Schverdfegerum, 1687, in 4.

Non alia quæstio Protestantes inter ac Pontificios majore animi contentione per sesqui seculum & ultra agitata fuit, quam quæ de

Ecclesia, ejusque indole ac veritate est. Nam qui sectæ Romanensi ejusque capiti Romano Pontifici addicti sunt, in id unice incubere, ut si non argumentorum numero ac pondere, dimachorum tamen immani violentia pervincerent, Ecclesiæ Catholicæ ac veræ Christianæ nomen, non nisi suo cœtui competere, reliquis Christianis omnibus hæresis aut apostasiæ convitio notatis. Contra vero in Protestantium Ecclesia non defuere Theologi, qui ex veræ Ecclesiæ notarum defectu solide probarunt, cœtum Romanensium non posse sibi illud nomen arrogare, aut illud tantopere jactare; cum a puritate doctrinæ Apostolicæ defecerint dudum, sacrorum aliquod regnum constituendo, quod statum magis civilem, quam regnum Christi, quod non est de hoc mundo, aut mundano simile, repræsentet. Sed non omnes, dum doctrinæ morumque errores crassissimos Pontificiorum diluerunt ac confutarunt, simul cardinem controversiæ attigere, aut etiam primam ejus originem ita perspicue & solide demonstrarunt, ut ab omnibus qui Scholasticas disputationes aut non legunt, aut non capiunt, intelligi satis potuerint. Hanc ob causam celeberrimus *Pufendorfius*, *S. Reg. Maj. Suec. a Consiliis Aulae & Historiographus*, magno cum judicio arcem hanc regni Pontificii subruere aggressus est. Etenim solidis ante fundamentis religionis veræ præstructis, tam indolem ac naturam religionis Christianæ ex immoto sacrarum literarum principio describit, quam *πρωτον ψευδος* Ecclesiæ ac status Pontificii ecclesiastici solide destruit. Hoc vero illud est: *Christum Salvatorem nostrum, dum viam ad salutem eternam perveniendi mortalibus panderet, pariter introducere voluisse potestatem quampiam sacram, que idonea ac sufficiens sit constituendo certo statui a vulgaribus civitatibus separato, cui divinitus commissæ sint imperandi arbitria, & contra quæ nulli mortalium vel bisferre liceat; hancque esse Romanam Ecclesiam, cujus Rex aut summus Pontifex solus episcopus Romanus esse debeat: hujus imperiû & dogmata qui amplecti recusat, salute æterna potiri non posse.* Hanc, dico, arcem *Autor amplissimus* libro hoc ita arietavit, ut unde fulciri queat, tota clericorum Romanensium cohors non facile adparatum inventura sit idoneum. Primum exposita religionis tum naturalis tum revelatæ natura, Principumque circa istam potestate, offendit Christum non fecisse novum populum, cum nihil in statu illo humili habuerit territorii, nec Principis personam gesserit; sed ut doctorem summum Apo-

Apostolorum ministerio doctrinam suam propagasse, absque ullo imperio ipsi concessio. Nam etsi claves regni cœlorum illis crediderit, non tamen inde vim imperii alicujus probari posse. Hinc quid Ecclesiæ significet, exponit: quæ licet regnum Christi vocetur, non ideo statum aliquem aut rem publicam, quæ uno imperio humano contineatur, notet. Hoc solide demonstrato, Ecclesiam, quæ status aliquis est aut res publica, non posse (qua status aliquis est) a Christo esse, ex structura interna Ecclesiæ in sacris literis definita probat; quippe quæ multum a statu differt. Hoc cum de particulari Ecclesia demonstrasset, §. 34. de universali etiam disquirat, ostendens illam quoque ex intentione & instituto Christi nullum constituere statum: nec adparere vinculum aliquod, quod universitatem Christianorum in unum statum colligare idoneum sit, nec utile esse omnes Christianos ita coalescere; neque opus esse monarcha Ecclesiastico aut judice controversiarum, qualem se fert Episcopus Romanus: controversias sacras in concilio aliquo per doctores congregatos, ut Act. XV. Apostoli fecere, componi posse. Hinc naturam Ecclesiæ sub imperio infidelium & Christianorum Principum exponit. Qua occasione jus Principum circa sacra & religionem evoluit, ac quid de tolerantia diversarum religionum sentiendum sit, tradit; Principibus inculcans, ne fidem hominibus obnoxiiis adhibeant, quales sunt sacrificuli, qui obtentu religionis opes quarunt & potentiam, Principumque jura valde imminuunt. Tandem & de jure reformandi agit, docens, civibus etiam competere, a reliquorum communione, qui erroribus fidei fundamentalibus pertinaciter inhaerent, sese separare, non obstante summorum imperantium, aut cleri sententia: quia quisque pro se cultum suum Deo adprobare teneatur, curamque animæ suæ alteri absolute resignare nequeat.

Appendicis loco propter argumenti cognitionem annectit animadversiones ad aliqua loca e Politica contracta *Adriani Houtuyn* *Jcti Belgæ*, quibus probat, autorem hunc in alterum extremum impingere. Nam uti Romanenses conscientias civium dominatui Pontificis R. ita *Houtuyn* Principum libidini subijcit; profanum ac impium Hobbesii dogma amplectens, quasi Princeps religionem publicam facere queat quamlibet: quia ut ille censet, publicum omne a potestate publica & externum sit. Quam noxiam viri sententiam jugulat, atque idoneis argumentis conficit.

ACTA ERUDITORUM
AUGUSTI PFEIFFERI D. THEOLOGIE
sive potius μαθηολογίας Judaicae atque Mo-
hammedicae seu Turcico-Persica principia sub-
lecta & fructus pestilentes.

Lipsiæ, sumptibus Joh. Frid. Gleditsch, 1687, in 8.

Nulli dubitamus, septem illarum, quibus eruditissimum hoc opuscu-
lum constat, exercitationum argumenta nota jam fore Eruditis. Vi-
ginti enim circiter anni elapsi sunt, ex quo tum separatim, tum junctim
in alma Leucorea lucem publicam primitus aspexerunt. Sufficiet ergo
indicasse titulos, qui singulis præfiguntur. Agit prima de Talmude
Judeorum, altera de Targumim seu paraphrasibus Chaldaicis V. T. ter-
tia de Masora, quarta de tribaresio Judeorum seu de Phariseis, Sadduceis
& Essæis. Quinta exercitatione spectandus sistitur obrectator Apella,
seu calumniarum Judaicarum in Christum Salvatorem & Christianos
e scriptis præcipue Talmudicis petita recensio. Sexta inscribitur de Al-
korano Mohammedis impostoris, ultima denique de Aliibis & Summi-
tis, sive de præcipuis Persarum & Turcarum circa religionem dissidiis.
Recusæ vero in urbe hac nostra, non sine augmento prodierunt; quod
majus futurum fuisset, nisi ea quæ addere poterat, maxime reverendus
& in Judeorum pariter ac Muhammedanorum scriptis versatissimus Au-
ctor reservanda potius duxisset plenæ editioni Alkorani, quam una
cum notis necessariis & antidoto, publico parare se profiteretur in de-
dicatione; in qua etiam harmoniam Muhammedico-Judaicam, quoad
viginti dogmatum ac morum capita, operose monstravit.

ECLIPSIS SOLIS OBSERVATA LIPSIAE,
die 1. Maji st. vet. Anno 1687.

Quaquam calculus Rudolfinus immunem a defectu Solem nobis
Lipsiæ promitteret: quod tamen idem ad angulum orbitæ Luna-
ris & Horizontis, contra quam Tabulæ Rudolfinæ præcipiunt, redu-
ctus, in Ephemeridibus Kirchii nostri, Eclipsin unius digiti exhiberet,
observationem ejus non negligendam putavimus. Cœlo autem circa
synodi tempus undiquaque nubilo, & Cauro fiante vix aliquid spei su-
pererat,

pererat, phænomeni hujus deprehendendi; cum paulo ante sonitum
horæ 2 pomeridianæ, per ruptas nubeculas Solem, sed vix ad nu-
tum oculi, a Luna adhuc dum illibatum licuit conspiceret: ex quo spem
concepimus, Eclipses hujus aliquatenus saltem observandæ; nec
voto defuit eventus. Post horam enim 2 disiectis iterum nubibus
Sol comparuit, jam cum sensibili Eclipsi, cujus tamen quantitatem, ob
conspetus brevitatem annotare nequivimus. Cætera, quæ observa-
vimus, sequens exhibet Tabella.

Horol. urbis	Horol. ambul.	Altit. Solis.	Temp. ex alt. Solis corr.	
H. /	H. /.	Gr. /	H. /.	
		46. 45	2. 20.	10. Eclipsis jam satis notabilis
			2. 47.	30. 1 1/2 Dig. ad mini- mū: subtercurren- tes enim nubecu- læ, exactissimam determinatio- nem impedivere.
	3. 1. 0		2. 56.	30. 1 Dig. Defectus exiguo. Def. adhuc, sed difficulter perce- ptibilis.
	3. 19. 0			
	3. 20. 30			
3. 15.	3. 21. 0		3. 15.	0. Finis: post quem solum cœlum, ut altitudines Solis notari plurimæ, & cum observa- tis tempore Eclipses conferri, temporaque ex iis corrigi potuerint.

C. CORNELII TACITI OPERA QUÆ
exstant, ex recensione & cum animadversioni-
bus Theodori Ryckii.

Lugduni Batavorum, apud Jac. Hackium, 1687, in 12.

Cornelii Taciti nec sublimius quicquam iudicio aut rectius, nec eloquentia gravius, nec ubertate fertilius, tota gentiliū habet eruditio: adeo non historiæ tantum dignitatem perfecisse, sed mensuram omnis ferme sapientiæ, qua hominibus licet, explevisse censetur. Merito igitur tanti a M. Aur. Tacito Imp. habitus est, ut ejus effigiem omnibus bibliothecis poni edicto mandaverit, librosque tanta cura adservari, ut singulis annis decuriones civitatum ejus historiam describi curare jussi sint, inque publicis archivis servare, ne aliquo unquam tempore periret. Sed eadem vetustas quæ cunctas imagines istas deleverit, maximam etiam librorum partem absumsit, & ruinis imperii Romani hæc monumenta simul involuta sunt, postquam tot tamque diuturnis bellis, quibus totus occidens concussus est, Franci, Allemanni, Gothi, Longobardi cuncta popularentur: Christianorum autem ab auctore hoc animus aversus cladem & interitum eidem acceleraret. Partem tamen Cornelianæ hujus historiæ haud exiguum Corbejense monasterium ad Visurgim asservavit: unde acceptos & Florentiam perlatos superstitēs libros Leo X edi jussit. Quo studio accensus postea *Beatus Rhenanus*, ex Budensi Matthiæ Corvini Regis bibliotheca optimæ notæ codicem nactus, operam eidem auctori impendit, & post *Franc. Puteolanum* ac *Ph. Beroaldum* emendatiorem auctioremque Tacitum edidit: quem dein secuti *Andreas Alciatus*, *Vicent. Lupanus*, *Marcellus Donatus*, *Emilius Ferretius*, *M. Vertranus Maurus*, *M. Ant. Muretus*, *Josias Mercerus*, *Curtius Pichena*, ac imprimis *Justus Lipsius* & post eum *Val. Acidalius*, *Janus Gruterus*, *Chr. Colerus*, *Scipio Amirus*, *Virgilius Malvezzius*, *Hannibal Scottus*, *Philippus Cærianus*, *Christophorus Forstnerus*, *Henricus Savilius*, *Hugo Grotius*, *M. Zuerius Boxhornius*, *Matthias Berneggerus*, *Joannes Freinsheimius*, *I. F. Gronovius* alique, insigni studio auctori hunc emendarunt ac illustrarunt. In quo labore prorsus eximio nonnulli hanc rationē tenuerunt, ut quæ ad historiā pertinent, accurate persequerentur; alii verborum, quibus hic auctor lectionissimis & ad id quod vult exprimendum accommodatissimis usus est, structuram vel investigarunt, vel injuria ævi turbatam reconcinnarunt; plerique denique, quorum incredibilem vim quandam his Annalibus & Historiis contineri tot evulgati libri confitentur, Corneliano e fundo depromti.

Post tot insignes editiones, hæc extantes, quarum maximam partem uni volumini Francofurti 1607 evulgato inclusit *Janus Gruterus*;

quem anno sequenti Parisienses typi secuti grandiori & auctiori opere Commentatores Taciti recuderunt; novam plane eamque nitidam & politam, hoc quem agimus anno, in Lugdunensi academia, quam amœnioribus studiis ac eleganti solidaque doctrina exornat, prodidit *Theodorus Ryckius*. Quippe codicem calamo exaratum, paucis antea conspectum, qui Rodolphi Agricolæ olim fuerat, cum possideret; & ex eo æque ac Florentino, (quem Pichena olim contulerat, nuper autem haut paulo accuratiori studio Jac. Gronovius V. CL. in Medicea bibliotheca perlustraverat) nec non Galliarum Regis e bibliotheca depromto codice sibi transmissio, multa loca hæcenus depravata restitui posse animadverteret; eo studium contulit, ut quantum fieri posset, vera ac genuina Taciti scriptura restitueretur. Quocirca vix quicquam ex ingenio, etsi eximium id ac prorsus capitale habeat doctissimus editor, sed e manuscriptis libris omnia attulit. Ac lectionis hujus, sive a se primum constitutæ, sive ab aliis antea proditæ, rationem in doctis *Animadversionibus* reddidit; in quibus multa ad historiā Romanam, familias, & antiquitates pertinentia, nonnulla etiam ad structuram & conformationem orationis eloquentiamque facientia reperiet studiosus Lector, qui a varietate & jucunditate eruditionis in istis Notis reconditæ, insignem sibi fructum promittere poterit.

LIBRI NOVI.

Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiæ Decas II. Liber I. Authore Bohuslao Balbino Soc. Jesu. Vetero-Pragæ 1687. fol.

Sebastiani Christiani a Zeidlern Somatologia Anthropologica, seu Corporis Humani Fabrica. Pragæ 1686. fol.

Biblia, & Historico-Harmonica, & Dogmatico-Parallela; seu Univerſæ S. Scripturæ tam Veteris quam Novi Testamenti Series & Ordo, Consensus & Concordia. Opus magno labore & multis vigiliis in gratiam S. Scripturam æstimatorum, eam docentium discitentiumque, singulari, plane nova facilique methodo, Germanico sermone congestum, a *Dornkrellis* ab Eberhertz. Luneburgi 1687. fol.

D. Sebastiani Schmidt Commentarius in Librum priorem Samuelis. Argentorati 1687. in 4.

Ejusdem in Prophetam Hoseam Commentarius. Francofurti 1687. in 4.

Ejusdem in priorem Johannis Epistolam Commentarius. Luneburgi 1687. 4.

Cl. Rutilii Itinerarium integris variorum notis illustratum, ex museo Th. I. ab Almelooven. Amstelod. 1687. in 12.

Luciani Samofatenſis Opera ex versione Joh. Benedicti, cum notis integris variorum. Amstelod. 1687. in 8.

Auf

Aur. Corn. Celsi de Medicina libri VIII, brevioribus Rob. Constantini, M. Casauboni, aliorumque scholiis ac locis parallelis illustrati, cura Th. I. ab Almeloveen. Amstelod. 1687. in 12.

Martyrologium Ecclesiæ Germanicæ pervetustum, e membranis descriptum, & libro commentario illustratum a M. F. Beckio. Augustæ Viad. 1687. in 4.

Samuelis Stryckii Tractatus de Successione ab intestato. Francof. ad Viadrum 1687. in 4.

Laurentii Donckers Idea Febris Petechialis. Lugd. Bat. 1687. in 8.

Joh. Jac. Harderi Apiarium, Observationibus Medicis centum, ac Physicis experimentis refertum. Basil. 1687. in 4.

Joh. Frid. Böckelmanni Exercitationes de Actionibus. Lugd. Bat. 1687. in 4.

Vita Johannis Reuchlini, descripta a Joh. Henr. Major. Durlaci 1687. in 8.

De necessaria secessione ab Ecclesiâ Romana Disputationes, auctore Franc. sco Turretino. Genevæ 1687. in 4.

Joh. Henr. Heideggeri Diatribæ in D. Johannis Theologi Apocalypseos Prophetiam de Babylone Magna. Lugd. Bat. 1687.

Judicia Eruditorum de Symbolo Athanasiano, studiose collecta & inter se cellata a V. Wilhelmo Ernesto Tenzelio. Francof. & Lipsiæ 1687. in 12.

M. Joh. Reiskii Commentatio de Glossopetris Luneburgensibus. Noribergæ 1687. in 8.

Davidis Clerici Orationes, Computus Ecclesiasticus, & Poemata. Accedunt Stephani Clerici Dissertationes Philologicæ. Amstelod. 1687. in 8.

Introductio in Notitiam Societatum Literariarum, auctore M. Gottfried Vockerod. Jenæ, 1687. in 4.

Egidii Menagii Poemata. Octava editio, prioribus longe audior & emendatior; & quam solam ipse Menagius agnoscit. Amstel. apud Henr. VVetstein 1687. in 12.

D. Matthiæ Zimmermanni Florilegium Philologico-Historicum &c. cum Diatriba de Eruditione eleganti comparanda. Dresdæ, 1687. in 4.

Joh. Schilteri Herennius Modestinus, seu Fragmenta de cautelis cum Commentario. Argentorati 1687. in 4.

D. Joh. Christoph Herolds Tractatus de Jure Ratificationis. Lipsiæ 1687. in 4.

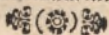
Joh. Christophori V Vagenseilii Exercitationes sex varii argumenti. Altdorfi Noricorum, 1687. in 4.

Opus Epistolicum exhibens Johannis Caselii Epistolas, in Fuchiana & Vagetiana Editionibus non comparantes; accurante Justo a Dransfeld. Præmissa est Herm. Conringii Epistola de Scriptis Caselianis &c. Francofurti, 1687. in 8.

Histoire du Pontificat de S. Leon le grand, par M. Maimbourg. a Paris in 4. a la Haye in 12. 1687.

Errata quædam.

In Actis A. 1686. p. 573. l. 7. pro *Thomam de Pio Cajetanum*, lege *Cajetanum Thibeneum*. In Actis a. 1687. p. 236. l. 3. pro *Mecbliniensibus*, lege *Lothamienibus*. P. 256. l. 12. pro *Paraphrasten* lege *Metaphrasten*. pag. 257. l. 22. lege *מִסְכָּר* P. 259. l. 18. pro *Antiochena*, lege *Alexandrina*. p. 269. l. 15. pro c. 3. lege c. 13.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Julii, Anni MDC LXXXVII.

ABREGE' DE L' HISTOIRE DE LA Congregation de auxiliis &c. i. e.

Compendium Historiæ de Congregatione sub Pontificibus Clemente VIII & Paulo V habita, in quaestione de Auxiliis gratiæ Divinæ.

Francofurti, 1687. in 12.

Quamvis autorem hujus libelli sententia & stylus vix sinant latere, nolumus tamen, quod ipse celare voluit, conjectura nostra propalare. Debemus interim ejus diligentia, quod brevi & tersa hac relatione exhibeantur, quæ ad celeberrimâ illâ inter Dominicanos & Jesuitas controversiam de Auxiliis, sive de gratia & libero arbitrio maximopere pertinent, non multis exacte cognita; addita etiam, quæ plusquam dimidiam libelli partem constituit, insigni *Actorum Congregationis* sub Clemente VIII ab anno 1598 ad 1605 habitæ enarratione Latina, cujus autor indicatur *D. Gregorius Nunnius Coronel*, Lusitanus, ex ordine Augustiniano, dictæ Congregationis Secretarius. Sed præcipue de scripto Gallico dicendum nobis nunc est.

Exorditur Autor ab inquisitione, quæ fuerit doctrina Ecclesiæ, antequam *Ludovicus Molina* Theologus Hispanus, ex *Societate Jesu*, suam publicare cœperit; nec illam aliam statuit fuisse, quam quæ a S. Augustino & Thoma Aquinate tradita, prædestinationem mere gratuitam & gratiam efficacem per se asserat, & a tota Ecclesiâ Catholica recepta fuerit. Hæc ex ipso *Molina* adstruit, quia is suo se invento dissidiis & hæresibus, quas vocat, novum remedium

Yy

quæsi-

quæsiſſe jactet. Firmat idem alterius haud minus famigerati Jeſuitæ *Marianæ* teſtimonio, qui *Molinæ* opiniones vocari *heſtera commenta*. Inprimis laborat, ut Concilium Tridentinum eandem Thomæ doctrinam per decreta ſua aſſeruiſſe evincat. Refert eo maxime ſententiam, in cauſa *Patriarchæ Aquilegienſis*, A. 1563 a delegatis per Concilium judicibus latam, cujus acta pleraque ante annos viginti publicata eſſe notat. Ex Jeſuitis etiam tres inſignes, nempe *Jayum*, *Salmeronem* & *Layneſium* concilio interfuiſſe, & ſpecialibus fundatoris ſui *Ignatii* monitis inſtructos veteri opinioni inhaſiſſe memorat, quanquam *Layneſius* *Ignatii* ſucceſſor habito A. 1558 conventu generali, contra inſtitutum antecceſſoris, qui in Theologia *Sacra Biblia*, & in doctrina Scholaſtica *S. Thomam* legi præceperat, effecerit ut etiam *Magiſtrum ſententiarum*, vel alios recentiores *Summiſtas* legi poſſe decerneretur. Ab eo enim tempore *Molinam* novæ opinioni ſtudiſſe, ex libro ejus de concordia liberi arbitrii cum gratia donis A. 1588 edito, conſtare exiſtimat, in quo is triginta annos numerat, cum dogma de ſcientia media (quod novæ de gratia opinionis fulcrum eſt) proponere cœpiſſet. *Fonſecam* idem de ſe profiteri ait. & conſentientes allegare præter *Molinam*, *Suarezium*, *Vasquezium*, *Mendozam*. Sed longius progreſſos, cum A. 1581 *Salmantica Prudentius de Montemajori*, ex Societate Theologorum, theſes adverſus decretum abſolutum aliasq; publicaffet, tunc quidem a Facultate Theologica illico damnatas. Inprimis vero A. 1584, cum principatum Societatis *Claudius Aquaviva* ſuſcepſiſſet, & edito libro de ratione ſtudiſſorum, Profeſſoribus ſui ordinis permiſiſſet, ut a Thomæ placitis in quinquaginta aut pluribus capitibus maximi momenti, & ex quibus fere omnes ejus concluſiones dependeant, recederent. Licet enim eodem anno *Dominicus Bannez* ex ordine *Dominicani*, theſes *Montemajoris*, diſſimulato tamen nomine, modeſte refutaſſet, nihilominus rupto quaſi aggere in novas opiniones adverſus Thomam ipſumque Auguſtinum effuſos eſſe Jeſuitas, inter alios *Leonardum Leſſium* & *Hammelium*, Lovanii docentes. Narrat inde, ut Theologica Facultas Lovaniienſis A. 1587, cum amica admonitione apud Jeſuitas, propoſita licet *Roberti Bellarmini*, qui veterem ſententiam Lovanii docuiſſet, autoritate nihil effeciſſet, triginta & unam propoſitiones eorum cenſura notaverit; utque idem fece-

rint Theologi *Duacenſes*, interque eos doctiſſimus *Eſtius*. Approbatas refert has cenſuras a plerisque in Belgio Episcopis, duobusque Archiepiscopis, *Mechlinienſi* & *Cameracenſi* fuiſſe, idque nuper A. 1679 Lovaniienſes, miſſis Romam delegatis agnoviſſe, & majorum ſuorum decretum, ejusque apologiam Pontifici qui nunc præeſt, denuo obtuliſſe, illius juſſu a quatuor Theologis examinatam & probatam. Hoc patere ex relatione publica a nemine refutata, quam hiſtoriæ de vita *Chriſtiani Lupi* inſertam dicit a *Joſepho Sabatino* Auguſtiniano Romano. Cum vero A. 1587 & ſequenti Episcopi Belgæ (ſic pergit Autor) in eo eſſent, ut habita ſynodo provinciali ulterius adverſus Jeſuitas progredierentur, ab ipſis Lovaniienſibus Theologis moniti rigorem diſtulerunt. *Sixtus* vero V. Papa dato A. 1588 ad Nuntium ſuum mandato, ſilentium utrique parti impoſuit, vetuitque hæreſis mutuas inculpationes, *Leſſio* privatim objurgato. Nihilominus hoc ipſo anno ſupra allegatus liber *Molinæ* prodiit, ſons diſſenſionum & innumerorum malorum, ut Autor ſcribit, in eccleſia, neque impediri potuit, repetita Pontificis A. 1589 ſilentii impoſitione, quin idem liber paulo poſt Ulyſſipona recuderetur, a Generali Jeſuitarum approbatus. Lovanii tamen Jeſuitæ A. 1590 opera intervenientium Episcoporum, Theologis Facultatis ſcripto promiſerunt, ſe non niſi conformia cum illis de articulis controverſis docere velle; ſed in Hiſpania recrudit diſſidium inter Dominicanos & Jeſuitas, habitis Valliſoleti diſputationibus. Ex his *A. Padilla*, ex illis *Didacus Nunnius*, *Didacus Alvarez* & *Hieronymus Valliſius*, quem ſanctitatis fama illuſtrem perhibent, præcipui propugnatores erant. Cum vero Jeſuitæ Pelagiani erroris publice inſimularentur, ut populi inſultum metuerent, conſultum eſſe duxerunt, ut *Molinæ* librum ipſi ad tribunal Inquiſitionis deferrent; ut & fecerunt, ſimul tamen petentes, ut *Dominicani*, qui jam X propoſitiones ex illo excerptas cenſuræ obtulerant, ab examinatione remoti pro partibus haberentur. Retardatum vero Inquiſitionis decretum Jeſuitis annitentibus fuiſſe narratur, licet *Salmanticenſes* cenſuram ſuam ad Inquiſitorum conſultationem iteraffent: imo Pontificem ipſum *Clementem VIII*, ſuggerentibus Jeſuitis, Dominicanos pro hominibus turbidis, & quaſtiones pro logomachiis ſcholasticis habuiſſe, nec prius mutatum, quam ipſe controverſiæ ſolide cognosceret.

gnoscentiæ operam dediſſet. Injunxit autem (publicato A. 1594 decreto) utrique parti ſilentium, ita nempe ne in concionibus, diſputationibus aut libris, *de gratia & de ſcientia media* quidquam docerent; curarent vero, ut viri maxime idonei ex utraque parte, ſententias ſuas ex *Scriptura, traditione, conciliorum decretis, & ſolidiſſimis Theologiæ principiis* ſtabilitas, ſcripto exhiberent, & quid in *Molina* libris cenſura dignum videretur, annotarent. Executus jūſſa Pontificia eſt Inquiſitor Hiſpaniarum Generalis, Cardinalis *Quiroga*; ſecuta vero ſunt Academiae, Episcoporum & plurimorum Theologorum acria contra *Molina* dogmata reſponſa; viciffim a Jeſuitis, Banneſii & Dominicanorum ſententia, *Molina* oppoſita, pro Calviniana traducebatur. Exarſerat eum in modum diſceptatio, ut Rex autoritatem ſuam interponeret, editis A. 1596 decretis, de ſilendo & Pontificis ſententia expectanda: Hunc autem Jeſuitæ ipſi, minoris judicii ſpe maxime implorabant, ut cauſam ad ſe evocaret, idque obtinuerunt. Hæc itaque occaſio eſt celeberrima illius *de auxiliis* congregationis, quæ d. 2. Jan. A. 1598 Romæ cœpta, & ſub duobus Pontificibus continuata eſt. Quæ in priori ſub Clemente geſta ſunt, is quem nominavimus, *Nunnius* jūſſu Pauli V. ex Actis compendioſe & doctè excerptis. Hæc cum Latine extent, & ſententias *Molina* earumque cenſuras, per congregatos Cardinales, Episcopos & Theologos, poſt multas diſcuſſiones, & aliquorum annorum laborem conſcriptas, breviter quidem ſed exactè referant, & quæſtiones ipſæ aliunde notæ ſint, tranſcribi huic non eſt opus. Satuerunt (ut verbo dicamus) congregati cenſores, *Molina* partim cum *Pelagio*, partim cum illis qui *Semi-Pelagiani* vocantur, communes tueri ſententias, iisdem rationibus & argumentis niti, adeoque *Augustini* & *Proſperi* ſententiæ, per concilia & Pontifices confirmatæ, omnino repugnare, indeque librum ejus *de concordia liberi arbitrii & gratiæ* ſupprimendum, cæteraque ejus ſcripta, donec corrigerentur, ſuſpendenda eſſe. Quæ vero fuerit Jeſuitarum induſtria, in impedienda harum cenſurarum confirmatione & publicatione, ex ſcriptoris Galli narratione cognoscitur. In congregatione hac Cardinales erant duo, *Madrutius* & *Arrigonius*, Episcopos tres, Theologi ex ordinibus *Carmelitarum, Franciſcanorum, Auguſtinianorum* quatuor, & Doct̃or quidam *Sorbonicus Pariſienſis*; quibus duo additi poſtea ſunt, unus

unus ex *Carmelitis* & alter ex *Benedictinis*; iterumque urgentibus, & de cenſorum in ſe duritie conquerentibus Jeſuitis, duo *Franciſcani*, quorum alter fuit Jo. de Rada Episcop. poſtea Paſtenſis & Archiep. Traſanenſis; denique A. 1602 quatuor alii. Inter hos erat Petrus Lombardus Episcop. Aquilanus, titulum Archiepiscop. Armachani gerens, & *Anſelmus Monopoli* Generalis *Cappucinatorum*, poſtea Cardinalis. Ad eſſe etiam jūſſus eſt, poſt mortem *Madrutii*, qui congregationis caput fuerat, Cardinalis *Camillus Burgeſius* (poſtea Pontifex Paulus V.) denique paulo ante Clementis mortem Cardinalis etiam *Perronius*, qui Jeſuitarum cauſæ, Regis Galliæ jūſſu, patrocinabatur, etſi ut Autor reſert, privatim eorum dogma non probaret. Licet autem Pontifex ſumma cum circumſpectione procederet, tranſactiones etiam amicas tentaret, & cum fruſtra eſſet, ipſe congregationi ſæpe præſideret, & quæſtiones formaret, Jeſuitis etiam ad omnia, quæ ad deſenſionem *Molina* pertinere videbantur, tempus & facultatem indulgeret; in omnibus tamen articulis, & a maxima conſultorum parte, damnata & improbata fuit, ut dictum eſt, *Molina* ſententia. Obiit Clemens VIII d. 3. Martii A. 1605, cum ſibi, ut reſert Autor Gallus, propoſuiſſet, in feſto Pentecoſtes Bullam contra *Molina* librum publicare. Ipſe etiam totam controverſiam ſcripto complexus erat, in quindecim articulos diſtributam, additis locis ex *Augustino* excerptis. Clementi ſucceſſit *Leo XI*, & huic poſt brevem viginti quinque dierum pontificatum *Paulus V*. Hic die 14 Septemb. A. 1605. primam in hac cauſa ſeſſionem habuit, quæ ſexageſima nona fuit, computatis quas Clemens VIII celebraverat. In hac *Nunnius* relatio, de qua diximus recitata, præſentibus cum Pontifice decem Cardinalibus, inter quos *Robertus* quoque *Bellarminus* erat, tum plerique Prælati & Theologi a Clemente deputati. Quæ in XVIII ſub novo Pontifice uſque ad menſem Martii A. 1607 habitis conſeſſibus acta ſint, breviter in hiſtoria hac Gallica referuntur, eoque in ſumma redeunt, ut ex prioribus decretis nihil mutatum fuerit, neque quidquam quod Jeſuitæ objecerant, locum invenerit. Licet vero ſeſſione XIX menſe Auguſto A. 1607 a Pontifice & novem Cardinalibus, remotis cæteris conſultoribus celebrata, de modo deſiniendi, & an his temporibus expediret ad deſinitionem venire, de liberatum fuiſſet, res tamen exitu caruit; neque in actis relatum reperitur, quid concluſum fuerit. Narrat Autor, adductis testimoniis,

niis, ex novem Cardinalibus quatuor suspensionem, quinque decisionem suasse. In consultorum vero, quorum decem erant, consensu, octo in condemnationem Molinæ, quoad substantiam & modum consensisse, *Armachanum* ratione modi, & unicū Bovium (quem *Augustinianū* Gallus, Nunnius *Carmelitam* vocat) in re ipsa dissensisse. Renovavit interim Pontifex decreta, & ultimo quidem d. 1. Decemb. A. 1607, de intermittendis scriptis in materia de auxiliis gratiæ, & vitandis mutuis hæreseos impropriis, usque ad decisionē Pontificiam. Ab illo tempore, elapsis jam fere annis octoginta, publicatio constitutionis Pontificiæ impetrari, petentibus licet *Dominicanis*, non potuit. Jesuitæ vero, ut referre pergit Autor, ita temperarunt professorum suorum dogmata, iisque cautelis usi sunt, ut a crassioribus sententiis, quibus Pelagianismi vel Semipelagianismi suspicio augeri posset, sibi temperarent. Eo interpretatur decretum *Clandii Aquavivæ*, eorum Generalis, A. 1613. d. 14. Decembr. publicatum, & A. 1681 sub *Piccolomineo* renovatum, quod ex *Tannero Disp. 6. de gratia, qu. 2. dub. 5. n. 86.* excerptum inserit, additis duodecim observationibus, quarum pleræque ad subtilitates Scholæ de gratiæ efficaci & sufficiente spectant, & in quibus (ut Autor judicat) Jesuitæ duritiem quam in sententia Augustini notabant, non evitarunt sed auxerunt. Tandem ad causam a discipulis S. Augustini adversus Molinæ defensores, ut Autor loquitur, ab annis quadraginta agitam i. e. *Jansenianam* transgressus, paritatem hujus cum illa, quam *Dominicani* cum *Jesuitis* habuere, ostendere nititur, tantoque gravius ignominia vix servati, cum suspensionem sententiæ pro magno beneficio reputare deberent, illos tamen, quos eandem cum *Dominicanis* sententiam tueri dicit, magna cum vehementia opprimant, stantibus licet adhuc omnibus, quæ Clementi VIII & Paulo V pontificibus contra Molinismum deliberata, & ad publicationem parata fuerunt, nullaque in contrarium Pontificum decisione: quo magis insolentiam adversariorum miratur & vituperat, qui etsi vix habeant, qui illis contra Augustini & Thomæ autoritatem ad stipulentur, effecerint tamen artibus suis, ut verioris doctrinæ cordatissimi assertores durissime tractati sint. Hæc fere sunt, quæ in compendio hoc historico continentur, & tandem in expositatione

nem contra ea, quæ in Gallia adversus Iansenii defensores acta novimus, definiunt. De materia ipsa, quæ paucis explicari non potest, nec hujus loci est, saltem speciminis causa in gratiam eorum, quibus talium librorum copia non est, ex Nunnii relatione, unum alterumque locum adscribemus, & quidem ex judiciis sive censuris congregationis. Pag. 135: *Resolvit Congregatio, secundum doctrinam S. Augustini, & veritatem catholicam, omnino tenendum esse, in mysterio nostræ justificationis gratiam Christi præponderare hominis libero arbitrio; Molinam vero ab hac Catholica doctrina prorsus defecisse. Quamvis enim hoc verbo (præponderare) usus non fuerit, ex universa tamen illius doctrina de concordia liberi arbitrii cum gratia donis, aperte deducitur, sententiam ipsius fuisse, quod liberum arbitrium in mysterio nostræ justificationis præponderet gratiæ divinæ.* P. 136: *Resolvit Congregatio, non dari in Deo ante absolutum decretum divinæ voluntatis certam & infallibilem cognitionem futurorum contingentium dependentium a causa libera, & doctrinam de scientia media, per quam Molina Deo tribuit ejusmodi cognitionem, non esse secundum sententiam S. Augustini traditam, sed a Semipelagianis fuisse jam olim inventam, ut gratiæ divinæ subtraherent, quod natura tribuerent, atque adeo omnino adversari iis, quæ ille adversus Pelagianos & eorum reliquias constanter docuit. Cum autem ex hac Molina doctrina multa sequantur incommoda & absurda, non solum contra veterem Philosophiam & Theologiam, sed etiam contra fidei principia: censuerunt omnes, e re Catholica fore, ut retenta antiqua Theologorum omnium sententia, de unica simplicissimaque Dei scientia, & ad facile intelligenda ea, quæ ad eam pertinent, illius distributione in scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis, omnino exterminetur ejusmodi scientia media professio.* Pag. 139: *Resolvit Congregatio, secundum doctrinam Sancti Augustini contra Pelagianos, & Semipelagianos, ex divinis Scripturis plene, cumulateque comprobata, gratiam Christi efficacem esse præviā, non pedissequam, & influere in voluntates hominum, bonum motum voluntatis eorum, atque adeo bonum usum auxiliorum esse effectum gratiæ efficaciæ. Secundum vero doctrinam Molinæ, qui negat gratiam adjuvantem esse influxum in voluntatem, & constituit, gratiam & voluntatem concurrere tanquam duas causas parciales ad actus supernaturales, atque gratiam efficacem non ab omni-*
potentia

potentia Dei, & absoluta ejus voluntate, quod docuit S. Augustinus, sed ex consensu liberi arbitrii habere suam efficaciam: bonum usum auxiliorum esse ex sola innata libertate: quod est omnino Pelagianum.

Paucis addo: in Diario, quod *Ludovicus Santamarius* de negotiatione sua & aliorum Doctorum Sorbonicorum, ab Episcopis quibusdam Galliae Romam missorum, apud *Innocentium X* habita, anno 1662 (in fol.) Gallice edidit, in additionibus p. 45. ex manuscripto Bibliothecae Augustinianorum Romae, conceptas censurarum formulas in XIV propositiones Molinae exhiberi, quas novem Praelati & Theologi subscripserunt, illi nempe quos retulimus, & inter eos penultimus relationis nunc publicatae autor *Gregorius Nunnius*. Alia multa in iisdem additionibus producentur, quibus affinitas controversiae, quae sub *Clemente VIII* & *Paulo V* tractata fuit, cum illa, quae occasione quinque propositionum *Jansenio* tributarum, sub *Innocentio X* & *Alexandro VII* agitata est, & quomodo per condemnationem *Jansenismi* prospectum sit *Molinismo*, operose ostenditur. Memorabile est *Dominicani* cujusdam scriptum p. 79. qui in *Molinam* ejusque sectatores invehitur, quod pro gratia Christi humanorum cordium victrice & domina, stabiliant talem gratiam (licet eam equivoco sensu sufficientem vocent) quae creaturae voluntatis serva sit & pedissequa; ita ut secundum eos jam praedestinatio sanctorum non ex vocante, sed ex operibus praedicanda sit, & electorum salus aeterna non amplius miseri Deo, sed volenti & currenti homini plenissime deputetur. Adjicit alia vehementiora, in opinionis illius *Pelagianae* auctores & defensores.

L' HISTOIRE DES DUCS DE BOURGOGNE par Mr. de Fabert.

Historia Ducum Burgundiae, autore Dn. de Fabert.

Coloniae, 1687. in 12.

Ibrum hunc invito Autore, necessario suo, cujus famam Sedanensi & in Belgio celebrem esse dicit, edere se profitetur autor praefationis, cui nominis loco literas L. de G. subscripsit. Inveniri putat

putat in hac historia simplicitatem *Thucydidis*, candorem *Xenophontis*, amoenitatem *Herodoti*, sublimitatem *Livii*, politicam *Taciti*, breviter *Sallustii*, elegantiam *Curtii*. Opus erat (ait) calamo, qui affectu neque Gallis, neque Hispanis obnoxius esset, putatque hoc defectu ceteros *Burgundicarum* rerum scriptores laborasse. Si priora illa elogia lectoribus modum superare videantur, postremum forte facilius admittent, qui scriptorem hunc de *Burgundiae* Ducibus, non illis tantum qui *Gallicae* stirpis fuerunt, sed & de *Austriacis* ita loqui deprehendent, ut in *Gallicam* nationem, (si ex ea ortus est) nimiae propensionis accusari non possit. Res ipsae quas tractat, a tot aliis autoribus traditae sunt, ut earum enarratione, sine taedio legentium defungi nos posse dubitemus. Incipit a *Philippo* (quem *Audacem* cognominarunt) *Johannis* Galliae Regis filio natu minori, qui extincta priori prosapia, patris provisione, & fratris *Caroli V* consensu, *Burgundiae* Ducatum obtinuit, *Turonensi* renuntians, anno 1364. Successit illi filius *Johannes*, quem *Intrepidum* vocant; huic *Philippus Bonus*; *Philippo Carolus*, qui continuis bellis *Audacis* cognomentum, proavo olim attributum, infelici eventu renovavit. Hujus filia & haeres unica *Maria* non *Burgundiam* tantum, sed reliquas etiam *Belgii* provincias in dotem attulit *Maximiliano* Archiduci *Austriae*, *Romanorum* postea Imperatori. Ab eo, cum filium *Philippum* praecipiti fato amisisset, ad nepotem *Carolus V* Imperatorem pervenerunt, in cujus historia desinit *Fabertus*, quae *Burgundiae* non magis, quam orbis Christiani gesta complectitur. Tam illustrem materiamactus Scriptor, eloquio & judicio valens, lectoris spem non frustratur, nec digressionibus detinet, nisi eo nomine censenda sit insertio legum, quas *Philippus Bonus* composuit, cum equitum *aurei velleris* ordinem institueret, pag. 101. ad 143. & catalogus illustrium virorum centum & triginta, qui ordine illo decorati fuere, ad *Caroli V* usque tempora, a p. 144. ad 176; sed neminem, ut putamus, legere ista poenitebit. Ut vero vanitatis mundi fastidium, & coelestis quietis desiderium legentibus inspiret Autor, invocato Spiritus S. imo & patronorum *Burgundiae S. Andreae & Georgii* auxilio, casus illorum, quae enarrat temporum, graphice depingit, nec dissimulat, quae Galliae adversa acciderunt. Sane si quis quae illa tunc passa est, cum

præsenti Regni flore & potentia compareret, somnia narrari putabit, cum leget, quomodo Philippus Burgundus non nisi infimis precibus exoratus Carolo VII pacem dederit, utque eum postea a conjuratione periculosissima liberaverit; ut Philippi filius Carolus Ludovicum XI invitum in commilitium adversus hostes suos adgerit, Burgundicæ crucis insignibus indutum. Taxat Fabertus scriptores Gallos, qui talia præterierint, autorem tamen irreprehensibilem & testem oculatum laudat *Georgium Castellanum*. Maximilianum Austriacum verum instar fuisse scribit Principis magnanimi, fortis, liberalis & humanissimi, ea etiam formæ pulchritudine & vultus decore, ut amorem pariter & venerationem sui omnibus inspiraret. Miram fortitudinem ejus in prælio cum Gallis A. 1479 haud procul Terouana, quod vulgo a colle quodam qui *Guinegate* vocatur nominari solet, deprædicat, in quo 9000 Gallorum cecidisse memorat; Cominæum, cujus fidem & alibi desiderat, reprehendens, quod pugnam illam extenuet, & pro velitatione describat. Mariam Burgundam Maximiliani uxorem ab elegantia formæ, a pietate, liberalitate, clementia omnibusque virtutibus laudat, ejusque mortem ita doluisse notat maritum, ut tota vita sua nunquam ejus sine lacrymis & suspiriis meminerit. In Ludovico XI, cum, quod alii etiam magno consensu faciunt, multa vitia notasset, laudat tamen, quod Bajazethis Turcarum Imperatoris legatos, qui jam Massiliam venerant, non admiserit, credens, quod Christianus esse nequeat, qui cum hostibus Jesu Christi societatem haberet. Sed nec Ludovici XII, cujus præclaras virtutes plerique extollunt, defectus tacet, malamque ejus fidem culpât, non solum quod in bello Veneto Maximilianum A. 1508. deseruerit, & ad hostes transferit, sed & quod A. 1506. filiam suam Carolo Imperatoris nepoti promissam, Francisco agnato & postea successori junxerit; *hanc injuriam* (ait) *Maximilianus libro suo rubro, in quem iniqua Gallorum erga se facta referre solebat, inferere potuisset.* Sane in oratione (propositionem vocant) quam anno sequenti Maximilianus in comitiis Constantiensibus ad Germaniæ procures recitari fecit, tum typis vulgatam, sed hodie parum cognitam, & in Archivis quærendam, incredibilem in modum de illatis sibi a Gallis, aut quos illi in se concitaverint, hostibus injuriis conqueritur, adeo ut dicat, se cum fortissimis ducibus

ducibus militibusque suis, quorum multa millia in bellis amiserit, ingenti etiam auri vi consumpta, tanta a prima juventute sua, & in virili postea ætate ab hostibus illis passum esse, quanta præter Christum nemo mortalium toleraverit; ita tamen a Deo adjutum semper fuisse, ut ex nulla unquam acie, in qua ipse steterit, victus aut cum ignominia discesserit, sed semper Germani nominis gloriâ vindicaverit, servatis & dilatatis etiam Imperii finibus. Sed ut ad Autorem redeamus, non ita indulget laudibus Maximiliani, ut non etiam nævos detegat; variabilem enim & plus justo credulum fuisse arguit, & quod, licet conjugii fidem sancte coluerit, antea tamen septem liberos naturales genuerit. Ubi ad Caroli V gesta Fabertus accedit, & imprimis, cum de rebus Lutheri & Protestantium agit, auctorum forte magis quos sequitur (inter quos & in Varillasium incidit) quam sua culpa, non uno labitur loco; ita tamen, ut liberrime reprehendat violenta remedia, quæ ad reducendos dissentientes in religione exercentur. Nec ab erroribus immunis est, quos exteri scriptores ignorantia rerum nostrarum incurrunt, ubi Saxonica tangit. Albertum Saxonie Ducem, unde Serenissimo Potentissimoque Electori, Domino nostro Clementissimo genus est, captum a Kaufungo narrat, sed addit p. 167. eum miraculose in arce Altenburgensi custoditum fuisse: quod quid significet ignoramus; nam ex eadem arce una cum fratre primogenito raptum esse constat. Dein p. 392. scribit, Maximilianum, cum A. 1489. ex Belgio abiret, tres insignes viros tutandæ provinciæ præposuisse, nempe Albertum Saxonem Marchionem Misniæ, Landgravium Thuringiæ, & Principem Chimacensem: sed sic duos tantum viros enumerat; idem enim Albertus, & Landgravius Thuringiæ, & Marchio erat Misniæ. Sed leviora hæc laudem egregii scriptoris imminuere non possunt.

DEFENSE DES SENTIMENS DE QUELQUES Theologiens de Hollande.

id est

Defensio Judiciorum quorundam Theologorum
Hollandiæ de Richardi Simonis Historia Critica V. T.
contra Responsum Prioris Bollevillani.
Amstelodami, apud Henr. Desbordes, 1686, in 8.

Anni superioris mense Septembri ad Acta nostra retulimus *Judicia quorundam Theologorum Hollandia de Richardi Simonis Historia Critica V.T.* autore Johanne Clerico Ebraearum Literarum inter Amstelodamenses Arminianos Professore clarissimo. Proximum ab iis locum *Responsio* dedimus, quo Prior Bollevillanus, *Richardus Simon*, ab *Hollandis* sibi objecta diluere fategerat. Nec erat, ut a *Clerico* causam desertum iri vereremur, quamvis summum pacis inter Christianos conservandæ studium ubique præ se ferat. Ea enim verborum acerbitate in eum animadverterat Criticus ille celeberrimus, ut libellum, cujus excerpta hic daturi sumus, facile ei extorserit. Cum vero nec hanc *Defensionem* suam ab Adversario sine replica dimissum iri haut vane coniecisset, nolle se diutius litigio illo occupari solenniter protestatus est, spe certa fretus, satis se dixisse, unde eruditi de causæ suæ bonitate iudicium ferre possent.

Opusculum isthoc *epistolis septendecim* omnino absolvitur, quæ cum maximam partem aut injurias, quas a *Simone* sibi illatas queritur *Clericus*, retundant ac satyricis compensent salibus, aut opiniones e *Judiciis* pridem excerptas iterato proponant, explicent, confirment; parum abfuit, quin de earum argumento penitus nobis silendum fuisset; nisi hic illic observationes singulares non unas admixtas offendissemus, quarum quasdam huc transtulisse non erit dividia.

Epistola igitur *prima*, inter cæteros *libri Geneseos* scopos & hunc fuisse asseritur, ut ostenderetur origo omnium omnino gentium, sigillatim vero non Israelitarum modo, sed & *Chaldæorum*, eo quod aut sub horum imperio, aut eo tempore, quo multum negotii iis cum Israelitis intercessit, conscriptus fuerit. Ea quippe de causâ toto capite X parcius quidem de cæterarum gentium, at longe prolixius de *Chaldæorum* conditore ac gestis actum fuisse, quo patesceret simul, quanta hi vanitate observationes jactarent *Astronomicas* 470000 annorum, credulo nempe orbi persuasuri, origines suas ultra tantum temporis spatium quarendas esse.

Objecerat *Simon*, Paulum non appellaturum fuisse ecclesiam *columnam ac fundamentum veritatis*, 1. *Tim.* III, 15. nisi illam *infallibilem* esse censuisset. Hinc epistola *quarta* obvertitur ei *Maimonidis* dictum in *Sanbedr.* per. 1. ubi Synedrium פה שבעל עקר תורה ועמודי

ועמודי התורה *fundamentum legis oralis & columnas instructionis* salutare haut quaquam veretur, quamvis, *Clerico* iudice, id nullo modo *infallibile* crediderit.

Affirmatur epistola *quinta*, *Richardum Simonem*, ut annales Regum Israel non uno, sed quamplurimis & tantum non innumeris voluminibus constituisse, lectoribus persuaderet, locum 2. *Par.* XX, 34. ex versione vulgata mala fide hoc modo exscripsisse: *Reliqua gestorum Josaphat --- scripta sunt in verbis Jechu filii Hanani, quæ digesta sunt in LIBROS Regum Israel*; cum in vulgata legatur: *IN LIBRO Regum Israel.* (Conf. Acta Erud. 1686, p. 441. l. II.)

Inter cætera argumenta, quibus hypothesis *Simonis*, (*Synedrium septuaginta virale a DEO Moysi tempore constitutum, non interrupta successionis serie ultra captivitatis Babylonicæ tempora propagatum, constanterque illo prophetici spiritus dono olim accepto gavisum fuisse*), epistola *sexta* subruitur, eminent loci 1. *Macc.* IV, 46. & IX, 27. quibus Autor non obscure innuat, nullos suo tempore prophetas fuisse.

Epistola *septima* conjectura de sacerdote *Bethelano* Pentateuchi compilatore, (de qua confer finem paginae 444 Actorum A. 1686.) a variorum objectionibus vindicatur, quas inter non postrema hæc est: Dixerat *Judiciorum* autor, *Pentateuchi* compilationem non ante decimum octavum *Josia* annum ad finem perductam esse, cum tamen hic annus nonaginta fere annorum intercapedine distet ab eo tempore, quo decem tribus in captivitatem abductæ, ac Sacerdos ille ad novas colonias Samaritanas erudendas reductus fuerit. Huic dubio satisfactorius *Clericus* respondet, potuisse notabile temporis spatium inde a captivitate decem tribuum elabi, antequam coloniam illam sacerdote egerent, antequam istum a Rege impetrarent, antequam ille manum operi admoveret. Forte nec illum ipsum toti operi ultimam manum imposuisse; quin illud a sacerdote illo cœptum, variorum piorum virorum opera ac studio tam diu hic illic interpolatum esse, donec anno *Josia* decimo octavo circiter eam nactum fuerit faciem, quam hodiernum obtinet. Uti enim quamplurima in *Pentateucho* reperisse se credit, quæ *Mosis* ævo longe recentiora sint; ita multa in eo desiderat, quæ *Mosen* in scriptis suis annotasse probabile videatur, e. g. *Israelitas* toto illo

tempore, quo in Ægypto & deserto commorati sunt, idola coluisse, quorum illud *Ezech. XX, 7. 8.*, hoc *Amos V, 25. 26* legitur.

Epistola octava contendit, *רברי* Verba Gad & Verba Nathan non libros notare a Gade & Nathane scriptos, sed res a Gade Nathaneve gestas, ab aliis vero descriptas; quemadmodum *λόγος Δαβίδ* 1. Par. XXIX, 29, item verba Salomonis 1. Reg. XI. 41 sint gesta vel vita Davidis atque Salomonis. Observat phrasin US-QUE HODIE Matth. XXVII, 8 minime supposititiam esse, quod Simoni probabile visum fuerat, eo quod phrasin ista illis de rebus ferre usurpari sueverit, quæ multis retro annis contigerunt. Rege-rit Clericus, pari modo de *συγχρόνους* suis locutum esse in Catalo-go scriptorum ecclesiasticorum Hieronymum. De Ambrosio enim Alexandrino Didymi discipulo dicere: usque hodie superest. De S. Ambrosio Mediolanensi: usque in presentem diem scribit. De Didymo Alexandrino itemque Phœbadio Agenensi: vivit usque hodie. De Priscilliano denique, qui iussu Maximi Tyranni septen-nio ante, quam Hieronymus catalogum suum contexeret, trucidatus fuerat: Hic usque hodie a nonnullis Gnostica --- hæreseos accusatur, defendentibus aliis.

Epistola nona ac decima Amicus ille Clerici, (cujus de inspira-tione librorum sacrorum meditationes *Judiciis Hollandorum*, epp. II. & 12. insertæ fuerunt, quemque *Natalem Albertum de Versé* puta-rat esse Richardus Simon, sed, si Autori nostro fides, falsissime,) suam sententiam latius explicat, objectionibus Simonis respondere niti-tur, & de Hugonis Grotii consensu sibi gratulatur. Defendit eun-dem Clericus epistola sequenti undecima ab intentato Deismi crimi-ne, ac veritatem religionis Christianæ, seposita de inspiratione con-troversia, demonstrandam suscipit.

Epistola decima quinta negat Autor, Socino se favere, præfer-rim in doctrina de divinitate & sacrificio Christi. Neque minus tamen negat, anathemate feriendos esse, qui etiam si in spinoso hoc argumento hallucinantur, cultum nihilominus in Evangelio præ-scriptum Deo & Christo præstent. Epistola decima sexta ex styli præprimis convenientia prolixè probat, Petrum illum Ambrunum, qui antagonistam Simonis se credi cupiat, ipsummet esse Simonem.

In Epistola denique decima septima copia fit literarum, quas

IV Nonas Novembris 1684. Critobuli Hierapolitani nomine latens Clericus latine dederat ad Origenem Adamantium. [seu Richardum Si-monem] *Synopseos novorum Bibliorum polyglottorum auctorem*, de emendationibus sacrorum codicum. Hæc vero monita cum ad Si-monis palatum non essent, respondit ille schedula Belgica, de cujus acerbo ac inurbano stylo conqueritur Clericus, refertque primam hinc originem traxisse lites, quæ postea se Simonemque exercuerint. In epistola hac latina inter cætera conjicit, emendari posse hebræ-os codices, si v. g. ad ductum versionis Syriacæ Gen. XIII. v. 10 pro Zoar legatur Zoan, i. e. Tanis, fertilis aliqua Ægypti pars Israelitis olim habitata, Psal. LXXXVIII v. 12; si I. Esdræ X, v. 6 pro *ויהי* & *ויהי* illuc, *Ευπολογίας* evitandæ causâ legatur *ויהי* & commora-tus est; quemadmodum libro III Esdræ, ubi eadem historia repetitur, habetur *ἀλλοθις ἐκεῖ*; ut alia exempla taceamus majori forsan in-certitudine laborantia, quæ ordine heic recensere longum nimis foret. Audiatur jam & altera pars.

DE L'INSPIRATION DES LIVRES SA-
crés, avec une réponse au livre intitulé Defen-
se des sentimens, &c.

id est,

PRIORIS BOLLEVILLANI epistola de Inspiratio-ne librorum sacrorum, cum Responso ad librum, cui titu-lus: *Defensio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiæ de Historia Critica V. T.*

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1687, in 4.

Antiquum suum obtinet V. CL. Richardus Simon, Prior Bollevil-lanus, ut *Historiam* suam *Criticam* magno animo atque patien-tia, nec minori cum verborum acrimonia, a quorumvis insultibus defendat. Patet id ex gemino illo opusculo apologetico, quod hoc anno edidit, quorum alterum quidem Epistola ad Abbatem P. Do-ctorem & Professore Theologum, alterum Responsum est oppo-situm *Defensioni Judiciorum* paginis præcedentibus a nobis recensita. Subprioris initium secundis curis refellere aggreditur rationes *Ezechielis Spanheimii* in Epistola Amstelodami A. 1679 impressa con-

tra Historiam Criticam prolatas, nec Theologis quibusdam Parisiensibus improbatas. Probare illæ debebant, non majori reverentia Biblia sacra, quam Aristotelis aut Homeri opera, tractare illum, qui isthæc crisi suæ subicere ac pro lubitu fingere & refingere sustineat. Tuetur se Simon exemplis *Origenis*, *Hieronymi*, autorum *Correctiorum Biblie*, *Luca Brugensis*, aliorumque virorum magni in Ecclesia nominis, qui idem olim fecerint. Negat specialem illam Dei providentiam, qua textum biblicum conservatum fuisse a Protestantium plerisque eapropter credi putat, quod Judæorum superstitionibus justo nimis addicti sint. Provocat ad testimonia *Friederici Spanheimii* patris *Ezechielis*, & *Iohannis Sauberti*, quorum ille *Cainanis* nomen in *Luca III. v. 36.* per fraudem potius irrepsisse, quam per incuriam, additumque esse non a *Luca*, sed a corruptore *Luca*, dixerit; Hic vero, scriptoribus, non exscriptoribus *Bibliorum infallibilitatem* concedendam monuit. De cætero Protestantibus imputat, illos non alio fine ad fontes Ebræos ac Græcos recurrere, quam ut eo magis traditiones Ecclesiæ suasque deque habere possint. Male illos novas Bibliorum versiones in Ecclesiam invexisse, eo prætextu, quod vulgata Latina ab Hebræo & Græco abscedat, cum nec versio *Lutheri*, nec *Piscatoris*, nec *Belgicæ* duæ *Reformationum*, nec *Belgicæ* duæ *Mennonitarum*, (quarum alteram *Jacobi Liefveltii*, alteram *Biestkenii* typographorum nominibus ab aliis distingui refert) nec *Gallica*, *Anglica*, &c. mendis careant, aut propius ab originali textu absint. Disputat hinc contra *Telierium* Jesuitam, (autorem *Observationum illarum*, quas suppressio nomine contra Defensionem *Versionis Montensis* ab Antonio Arnaldo & M. de Sacy curatæ edidit, quasque in Actis Apr. 1686, p. 201 recensuimus) Cardinalem *Sfortiam Pallavicinum* in *Hist. Conc. Trident.* statuisse omnino ac merito quidem, vulgatam non alio sensu a Concilio Tridentino *authentice* nulloque prætextu rejiciendam salutatam fuisse, quam quod Ecclesiæ Latine nulla alia versio, in publico Dei cultu adhibenda, obtrudi debeat, cum si non in omnibus, saltem in essentialibus fidem ac bonos mores spectantibus, incorrupta sit. Colligit inde, licuisse sibi ideam novæ versionis proponere, non in usum publicum, sed privatum fidelium.

His ita traditis, dicta variorum Judæorum ac Christianorum coacer-

coacervat, quos in id consensisse putat, fuisse scribas publicos *Hebræos* inde a Mosis tempore, qui quicquid memoria posteritatis dignum crediderint, ad acta publica retulerint; quæ cum non omnibus paterent, hinc epitomas ab aliis illinc congestas ac populo ceu *regulam* vitæ & fidei traditas fuisse: unde hæc solum epitomæ variis temporibus varie a variis prophetis interpolatæ ac glossematibus illustratæ, *canonice* appellatæ fuerint, non item ipsa Mosis, Josuæ, Gadi, Nathanis, Samuelis aliorumque *ἀνὸς γὰρ*, quæ *θεόπνευστοι* hi viri aut propria manu, aut per amanuenses suos, quales *Baruch*, *Tertius*, alique fuerunt, in chartam olim conjecerant. Epitomas vero has non minus *θεόπνευστοι* dicendas esse, cum ex actis indubitato divinis excerptæ fuerint. Negat tamen, scriptoribus sacris verba aut res eas divinitus fuisse inspiratas, quas aut ex propria experientia, aut veteribus monumentis nosse poterant. Ac hæc quidem hactenus ad *Claudii Frassenii* potissimum *Disquisitiones Biblicas* p. 132. reponere voluit.

Aggreditur dehinc *Eliam du Pin*, Doctorem Facultatis Theologicæ Parisiensis, qui anno superiori Parisiis apud Pralardum gallice in octavo edidit *Novæ Bibliothecæ Autorum Ecclesiasticorum Tomum primum, de Autoribus trium priorum seculorum, cum dissertatione præliminari de autoribus librorum Biblicorum*, ubi Spinozæ quoque, Peyrierii, Hobbessii refellere annisus est argumenta, quibus *Pentateuchi* autorem Mosen esse negatur; cum ipsemet interea *Da Pin* nec Josuæ librum a Josua exaratum autumat. Graviter hinc in eum animadvertit Simon, regulas illius de *verbo* libri alicujus cognoscenda, itemque omnia argumenta, quibus Josuæ librum non Josuam autorem habere disputaverat, in *Pentateuchum* retorquet, quo pateat; infeliciter eum Spinozistas refutasse, imo arma illis ministrasse, quibus contra librorum sacrorum auctoritatem insurgere possint. Exprobrat ei, quod *Aben-Esram* de *Pentateucho* idem sensisse dicat, quod Spinozam, cum tamen quædam solum loca indicarit, quæ Mosis ævum non videantur sapere, reliqua Mosis omnino esse professus fuerit: Quod Fl. Josephum ex *Aristea* & *Aristobulo* hausisse ea asserat, quæ de versione *τὸν ὅ* habet, cum nusquam tamen *Aristobulum* Josephus laudarit, unde Eruditis etiam de illius *verbo* suspicio subnata fuit: Quod denique *Arnaldum* de *Lectione*

Scriptura sacra tanta fide exscripserit, ut ipsa typographi, Belgæ sphalmata emendare religioni sibi duxerit. Respondet dein objectionibus *Elie du Pin*, quas inter palmaria hæc esse videtur, improbabile esse, epitomatores veterum actorum synonymis & repetitionibus, nec exactiore ordine usos esse. Regerit Simon, Ebræos veteres politioris scribendi generis rudes id parum curasse; scopum epitomatorum fuisse, ex prolixioribus actis certa dicta & facta in usum plebis excerpere, retenta elocutione ipsorum authorum. Quin & vertente tempore multa glossmata synonymica ex margine in textum irrepsisse. Cum vero *Spinozam* ab *Elia du Pin* infeliciter refutatum dixisset, universas ejus objectiones ipsemet expendit monstratque, nil amplius illis confici, quam quod scriptis Mosaicis hic illic additamenta & glossmata acceperint, non item, quod Pentateuchum Mosis opus perperam dicamus.

Coronidis loco asserit, ad Protestantés, non ad Pontificios periculi quicquam redundare ex critica recensione mutationum, quæ Biblia sacra subierint. Posse nimirum hæc Protestantibus objici, ut eo fortius vincantur, in dubiis id genus casibus ad traditionem Ecclesiæ recurrendum esse. Impressam fuisse Parisiis *Capelli* Criticam, cui privilegium impetrarint *Petavius*, *Morinus* atque *Mersennus*. Mirari se itaque, qua de caussa moderni Parisiensium Theologi, triga illa doctissimorum virorum cautiore & religiosiores videri, atque immitius cum *Historia Critica V. T.* ac illi cum *Critica Capelli* agere cupiant.

Hæc de *Epistola*. Sequitur *Responsum* capitibus sedecim distinctum, quo singula ac minutissima in *Defensione Judiciorum* dicta rigidissimo examini subjiciuntur. Consulto omittemus innumera, quæ personam literatissimi viri *Johannis Clerici* tangunt. Neque tamen desunt, quæ aut Bibliis sacris, aut systemati Simoniano lucem aliquam fœnerentur, dignaque adeo sint, quæ heic recensentur.

Capite sexto, *Mazchirim* & *Sopherim*, h. e. *Simone* interprete, gregarii Regis scribæ aut secretarii, distinguuntur a *Prophetis scribis*. Et quamvis hi nullibi in S. literis *scribarum* nomine appellantur, sufficere tamen putat Prior Bollevillanus, quod *Esaïam*, *Jehielem*, *Gadum*, *Nathanem*, alios ejusdem dignitatis viros, Regum

συγγερό-

συγγερόν gesta scripsisse, Scriptura testis sit. Amolitur postea malæ fidei suspicionem, qua ipsum *Epist. V.* onerarat Clericus. Nam libros quidem in plurativo numero non legi in ea vulgatæ editione, quæ *Roberti Stephani* manum criticam passa fuerit, quaque Clericus usus videatur: legi tamen in antiqua Lovaniensi, omnibusque ad placita censorum Romanorum castigatis editionibus, quæ propriè Vulgatæ nomine hodie venire soleant. In Hebræo equidem legi *In Libro*; idem vero esse, ac si dictum fuisset: *In sylloge annalium regionum*.

Capite VII concedit Simon, prophetas post *Malachiæ* fata nullos fuisse, ac tantundem ex citato *Maccabæorum* libro dilucide colligi. At confundi notat a Clerico *Epist. VI. prophetiam* cum inspiratione, quarum hac, non item illa Synedrium quovis tempore præditum fuisse dixerit. Illius beneficio futurorum aliquem consciunt, per hanc infallibilem fieri; quemadmodum Concilia non e Prophetis consent, a divino tamen Spiritu ab errore immunita reddantur. Nec aliter visum esse magno *Hugoni Grotio* in *Deut. XVII. 11.* Huc quoque pertinet, quod Simon capite IV præmonuerat, *Maimonidem* cum contribulibus omnino putasse, Synedrium nunquam destitutum fuisse illo inspirationis genere, quod Spiritus S. ipsis appellatur, aliore simili; unde non mirum esse, quod fundamentum legis oralis & columna instructionis iis audierit.

Clarius sententiam suam de Pentateucho explicat cap. VIII. statuens, Pentateuchum per *Mosen* ejusve amanuenses conscriptum, epitomen esse veterum librorum historicorum Hebræorum, qui plura alia acta habuerint, in hanc epitomen minime relata. Eadem postea nec simul, nec semel insertas fuisse illustrationis ergo additiones non unas, glossmata, varias lectiones, supplementa, quæ tamen non tanti sint, ut gloriam conscripti Pentateuchi *Mosi* dubiam reddere valeant.

Largitur ambabus manibus Criticus noster c. IX, phrasin USQUE HODIE sæpissime tempus non nimis remotum respicere, nec rarius tamen de tempore dudum elapso adhiberi, e. g. *Gen. XXVI. 13. XXXII. 32. Act. II. 29.* Negat autem ex illa sola corruptione loci *Matth. XXVII. 8.* se collegisse; quin inde potius, quod codex esset, qui isthæc εως της σημερον non habet, nihilque Evangelistæ sensui decedat aut accedat, sive legas, sive non legas.

Displicuerat Clerico, quod *Simon* pro αὐτός *σς* *Gen. III, 15.* αὐτός legendum arbitratur, ut pronomen illud genere conveniat cum nomine σπέρματ, eo quod minime insolens sit, ut cum liber dictatur, literam initialem vocis sequentis finalem vocis præcedentis fuisse putet librarius. Objecerat alter locum *Job. XVI, 13.* ubi persona Spiritus Sancti ἐκεῖν τὸ πνεῦμα audit, unde concluderat, nemini mirum videri debere, quod σπέρμα γυναικός, cum Christi persona sit, seu semen illud κατ' ἐξοχήν tale, de quo *Gal. III, 16*, pronomine masculino indigitatum fuerit. At Bollevillano c. XI vero simile non videtur, septuaginta interpretes reconditum illum σπέρματ significatum, quo Messia personam notat, subodoratos ideoque σολοικοφάνη isto usos fuisse.

Capite XIV. negat sibi cum *Petro Ambruno* quicquam commune esse, nisi aliquam forsitan paritatem styli, quæ tamen a personato illo autore affectata videatur, ut eo tutius lateret.

LE GRAND DICTIONNAIRE DE L' ACADEMIE FRANÇOISE.

sive

Academiae Francicæ Dictionarium Magnum.
Pars Prima.

Francofurti, apud Frid. Arnaldum, 1687, in 4. secundum exemplar impressum Parisiis apud Petitem, Academiae Fr. Bibliopol.

Meminimus in *Actis anni 1685 pag. 519.* controversiæ inter Academiae Francicam ejusque antehac socium Abbatem Fureterium enatae, super editione Lexici cujusdam universalis ab hoc concinnati, & ab illa impugnati. Acriter hætenus utrinque dimicatum, nec dum, quantum novimus, res aut per sententiam omnino decisa, aut per transactionem sopita est. Videlicet non privilegium tantum semet dudum obtinuisse refert Academia super confectioe talismodi dictionarii, cujus vi aliis intra certum tempus interdictum sit, simile quid operis occipere, sed & Fureterium plane plagii postularunt Academici, ferentes ipsum ex compilatis eorum laboribus magnam

magnam operis sui partem adornasse; nec absque prodicionis nota id sibi soli sumere potuisse sine prævia cum ipsis communicatione, quod sciret jam a quinquaginta pene annis præcipuam collegii, cujus ipse socius, occupationem fuisse. Strenue quidem semet contra hæc defendit Fureterius, contendens privilegium quidem ab Academia allegatum, quantum ad clausulam illam exclusivam, non nisi per subdolam obreptionem impetratum esse, cum & praxi consuerat & libertati commodoque reipublicæ literariæ, adeoque & Regis intentioni manifeste contrariari videatur. Plagii vero commissi suspicionem plusquam frivolum esse in rebus ejusmodi, quæ cuilibet in mentem facile venire possunt, ostendit exemplo Dictionarii Richeletiani, quod & hoc plurimis in locis cum lexico Academicorum consonet, tametsi Richeleto nunquam contigisset opus ipsorum lustrare: ceterum innocentiam hac ex parte suam plenius adhuc patere posse ex collatione literarum O. P. & sequentium in dictionario suo, cum ista præcedentibus nullatenus cedere deprehendantur, non obstante, quod lexici academici tela eousque nondum contexta sit, adeoque eo intuitu neutiquam expilationi obnoxia. Denique negavit se falcem in Academiae messem misisse, aut in ipsius auctoritatem & jurisdictionem in voces ullatenus involasse, cum in dictionario suo, encyclopædiam velut linguæ Gallicæ exhibituro, id potissimum egerit, ut terminos & nomina artium ac scientiarum (quorum tamen dictionarium academicum, communibus saltem linguæ terminis destinatum, nullam plane rationem habeat) explicaret, communibus vocabulis non nisi accessoriis ac supplementi loco adjectis: unde & consensit tandem Fureterius, ut ex opere suo per arbitros neutri parti addictos ea expungerentur, quæ ad academiae fundum spectare viderentur, relictis tantum iis, quæ uti dictum, extra ejusdem scopum forent. Tametsi vero his non attentis Academici Fureterium ex ordine suo excluderint, ac præterea tantum auctoritate & existimatione sua apud Magistratum pervicerint, ut privilegium, quod pro suo quoque opere Fureterius impetraverat, revocaretur, speciminis etiam ab ipso pro sui defensione editi & a nobis in *actis loc. sup. alleg.* commemorati venditio sub gravi multa interdiceretur; cum nihilominus Fureterius his neutiquam acquiescisset, sed pro ulteriori juris sui deductione unum al-

terumque scriptum aculeatum satis & satyrico sale refertum emisisset; feruntur Academici nihil amplius eidem reponere voluisse, ac optasse potius, ut quidam candidæ mentis extraneus ipforum hac in causa patrociniū fusciperet, quam ut per ultiores altercationes existimationis suæ periculum porro subire collegium opus haberet. Talem ergo extraneum dudum exoptatum, in sua tandem persona extitisse ait in præfatione libri hujus editor bibliographus, professus tamen insimul se neutri parti addictum fore, quin potius causam Academiæ ita acturum, ut totius rei decisionem publico eruditorum judicio relinquat, utpote quorum tribunal, sat plerumque severum, hoc in negotio quam maxime suspiciendum autumat, cum alioqui corā magistratu suo Academicos autoritatis pondere defensionī suæ sat pares futuros confidat. Cæterum satius putavit re ipsa quam verbis Academiæ patrocinari, indeque aptissimum fore, si Lexici specimini a Fureterio edito aliud opponeret specimen Dictionarii Academici: unde commodum accidisse ait, ut folia aliquot de hoc ultimo impressa in manus curiosi cujusdam inciderint, ab eoque sibi communicata fuerint; quorum publicationem optimæ responsionis loco futuram sibi persuaserit, monstraturam quippe reapse, tantum abesse, ut opus hoc Academiæ tam exsuccum sit, ceu quidem Fureterius perhibere voluerit, ut potius ejusdem præstantia clare sit ostensura, neutiquam in vanum fuisse, quod huic rei tantum temporis a tot viris illustribus fuerit impensum. Opus ipsum jam quod attinet, certe sua id laude utique dignum est, ejusque usus, maxime cum ad umbilicum usque perductum fuerit, multum ad perfectionem notitiamque pleniorē Gallici idiomatis contribuet, cum non saltem plerisque vocibus phrasæologia uberrima subjiatur, sed & proverbia, ut quæ nimis plerumque morantur linguæ non satis gnaros, ubique sollicitè exponantur. Cum vero non nisi exigua hujus operis portio jam quidem exhibeatur, ut quæ intra terminos literarum alphabeti AB & ex parte C consistit, hinc summopere exoptamus, ut fœtus hic tot egregiorum hominum desideratissimus post tanti temporis gestationem tandem integer in lucem emergat: nec Fureterii etiam utilissimus labor ulterius sufflaminetur, quin potius expedita utriusque horum editione propediem eruditorum voto ex alie satisfiat.

JOHAN-

Argentorati, apud Joh. Fried. Spoor, 1687, in 4.

Cum summum jus, ut proverbium ait, summa sæpe injuria esse soleat, nemo non videt, quam proficuum sit, eas observationes & regulas annotare, quibus rigor ille & durities juris per æquitatis velut secessus emolliri valeat. Certe enim haut ultima portio, quin potius ipsa prudentiæ juridicæ anima in eo sita esse cernitur, ut quis cavere sic & consulere clientibus sciat, quo arreptis ejusmodi viarum compendiis metam negotii civilis feliciter attingant. Tametsi vero e recentioris ævi Jurisconsultis haud defuerint, qui Cautelas tales in aliorum gratiam congesse, quos inter Raymundus, Fichardus, Brederodius, & recentissime celeberrimus Strykius (cujus Tractatus de Cautelis contractuum antehac a nobis commemoratus, nuper adhuc prelo rursus subiectus fuit) imprimis eminent: nihilominus, quod mireris, inter Romanos & antiquiores illos jurisprudentes nemo reperitur, qui huic scriptionis generi calamum commodaverit, cujusque opera adhuc habeamus reliqua, præter unicum Modestinum, Consiliarium quondam Cæsaris Alexandri Severi & Proconsulē Dalmatiæ, qui inter alia quæ edidit scripta singularem librum τῶν ἐν γένει κρίων seu de Cautelis consignavit; de quo tamen itidem nil nobis remansit, nisi quantum ejus ex generali illo scriptorum juridicorum naufragio servare placuit Pandectarum compilatoribus. Pauca nimirum hæc fragmenta sunt & decem omnino legum ambitu comprehenduntur; puta *legis 65. de Procur. l. 25. ad SC. Vellej. l. 63. de Jur. dot. l. 58. sol. matrim. l. 9. de susp. tutor. l. 4. de vulg. & pup. subst. l. 50. de adquir. vel om. hered. l. 19. de usu & usufr. &redit. &c. l. 53. de cond. & demonstr. l. 45. ad SC. Trebell.* Quemadmodum vero boni vini etiam feces colligere quandoque juvat, ita nec dubitavit consultissimus Schilterus paucula quoque hæc rei tam pretiosæ fragmina studiose corradere, eademque more suo, hoc est, erudite ac solide explicare. Hinc singulis legum modo recensitarum singula dicavit capita, ubi post expositam textus summam & sensum, formato certo casu statum quæstionis clare ubivis

common-

communifrat, & quid cautelæ inibi contineatur, per dubitandi ac decidendi rationes plenius deducit. Qua occasione monet, non putandum esse, ac si dictarum legum quælibet peculiarem in se cautelam re ipsa contineat, aut omnia, quæ Modestinus in libro hoc scripserit, cautelæ rationem mox habuerint: necesse enim ipsa habuisse, remediis talismodi extruendis certa prius fundamenta juris ac hypotheses præsternere, e quorum deductione Digestorum concinnatores dein æque facile quid excerpere valuerint, ac ex cautelis ipsis. De cætero & in eo speciatim occupatus fuit, ut in hisce Modestini fragmentis proposita ad usum fori hodierni redigeret ac adcommodaret, inprimis quod obmutatam multum Jurisprudentiæ faciem, harum legum quædam obsoletæ nunc esse videantur; imo pleræque, si Grœnvægio aliisque ejus similibus credere velimus; qui nec ipsam *legis 19. D. de usu & usufruct. legat.* decisionem amplius admittunt, quod scilicet, quando in eodem testamento uni fundus, alteri usufructus legatus est in eo fundo, usufructus inter utrumque horum communicetur; existimant quippe eam verborum interpretationem a morum nostrorum simplicitate nimis alienam esse: quod tamen Nostro displiceat, optat nihilominus, ut ex professo quis conferendis vocabulis forensibus Romanorum cum nostratibus operam impendat, idque vel mediante justo commentario ad *tit. Dig. de V. S.* vel edito dictionario seu glossario juris; eo quidem pacto, ut non tantum, quæ verba in utraque lingua significatione vulgari & naturali æquipolleant, sed vel maxime juridica etiam & civili, doceatur; quale quid hæcenus inter desiderata reponendum autumat. In *capite 4. quod legem 63. D. de j. dot.* explanat, inter alia ventilatur quæstio, num conversus ad Christianam religionem Judæus ductam mox mulierem, iterumque desertam ac processu desertionis finito, alteri nuptam, post hujus mortem in matrimonium repetere valeat? Refertur vero, adductis tam dubitandi, quam decidendi rationibus, in Consistorio ecclesiastico Jenensi ante lustrum pro negativa pronuntiatum fuisse, eo quod controversiam hanc non ex jure Romano, sed ex jure divino Hebræorum (ubi talis conjugii renovatio pro abominabili habetur,) definiendam putarent, quippe quod ratione sua etiam Christianos obliget. Cumque in ejusdem *capitis 4. §. 15.* obiter dictum esset de dissolutione matrimonii

monii quoad vinculum in casu commissi adulterii, placuit consultissimo Autori, ad dilucidandam plenius hanc materiam, in peculiari Mantissa tractatui subjecta, historiam juris circa dogma hoc ecclesiæ Christianæ latius exponere. Ubi primum ostendit, quod doctrina de solutione vinculi in casu adulterii, in primitiva ecclesiâ, tam orientali, quam occidentali, ad initium usque seculi III obtinuerit, & ab ecclesiâ Græca ad hodiernum usque diem, post factam a Latina separationem, fuerit retenta. Deinde docet, quomodo contraria opinio incunte seculo IV, in Concilio Eliberritano seu Granateni primum subnata, dehinc in Milevitano extensa, ab Augustino post contra Pollentium episcopum asserta, in ecclesiis tamen Galliæ & Germaniæ subinde in dubium vocata, nulla denique per 700 amplius annos firma sanctione stabilita fuerit; donec tandem in Concilio Nannetensi, postquam tot seculis varie fluctuatum hac in re fuerat, sententia ferretur, ut tam mulieri innocenti vivente adultero, quam viro innocenti superstite adultera, matrimoniû cum alia persona esset interdictum. De cujus Concilii tamen epocha certi nihil haberi monet, cum antiquiores quidem conciliorum editores illud post Tiburicense, anno Christi 895 celebratum, collocent; Sirmondus vero ex probabilibus conjecturis id omnino antiquius esse autumat. Quicquid tamen de provinciali hoc Concilio sit, certe universalis Ecclesiæ sanctionem hac de re latam, a Pontificiis, antequam Tridentinum sub anathematismo hocce dogma introduceret, produci nequaquam potuisse, Autor evincit.

JOHANNIS MARCKII EXERCITATIONES
Juveniles, sive Selectarum Disputationum textualium, atque Orationum in Academia Franekerana olim habitarum fasciculus.

Groningæ, typis Dominici Lens, 1686, in 8.

UT spem in operibus venerandi avi sui Cloppenburgii anno 1684 junctim editis, factam adimpleret clarissimus autor, hunc Exercitationum fasciculum, quamvis anno fere integro serius quam cogitaverat, per varia a typographo potissimum injecta impedi-

menta, in lucem publicam emisit. In cujus Præfatione satis prolixa primum observat, inter opera Avi sui positam quoque esse *Rem Judicatam de falce missa in messem theologicam ab Antonio Deusingio* &c. quam eliminandam quidem censuerit Antonii filius Hermannus Deusingius, Jctus celeb. judicans paterno nomini, quin & sibi maculam inuri repetita vulgatione litium dudum sepultarum, imprimis cum multi aut ignoraturi aut ad manus habituri non essent, quæ opposuerat Parens; sed ejusdem desiderio a se satisfieri haud potuisse, cum non putaret in operum omnium ab avo editorum collectione sui esse arbitrii, ut eam supprimeret; præterea nec sententiarum ullam institueret censuram, nec crederet ipsum Patris opinioniones suas facere, aut maculam ullam inuri defuncti magno nomini, nedum ipsi, ad quem propria ingenii felicitate instructum Patris defuncti placita non spectarent. Quo tamen omnem pravam amoliretur, suspensionem, Lectorem suum hic monere voluit, se non desiderare, ut vel ex avi sui litteris & excerptis, vel iudicio Leidensium, neglectis Viri ipsius prolixioribus scriptis, de ejus opinionibus irrevocabile fiat iudicium; nedum ut opiniones hæ, si forte post examen justum paradoxæ videantur, ullam deteriore de præstantissimo Filio suspensionem cuiquam injiciant. Deinde notat, se post absolutam disputationum suarum impressionem, in doctissimi viri Johannis Vlæk, Pastoris Zutphaniensis, eruditissimum opusculum, quo ille eundem Ezechielis locum de Statutis non bonis, septem exercitationibus mox recensendis a se ventilatum, vernaculo sermone quam maxime illustret, incidisse, & observasse, quod censuram thesium suarum candidam instituerit, nolle tamen sese seu ipsi seu ipsius sententiæ opponere, ne male videatur liberalem Viri candorem interpretari, ac de sensu hujus textus nova contentiois serra reciproceretur inter Fratres, quem putet ex scriptis variis inter se collatis satis constare posse sedulo indagatori; ast ne plane sileret, quædam contra laudatum Pastorem, satis modeste tamen pro vindicanda sua sententia in medium affert. Ultimam eamque maximam Præfationis partem repetitis, ut ipse vocat, ineptiis Johannis Crassetii, Jesuitæ Parisiensis, de Sibyllinis Oraculis explodendis impendit, & sex & viginti ejus articulis, totidem theses opponit. Ipse Fasciculus sex & viginti disputationum

putationes secundum Codicis sacri ordinem collocatas, cum ad certorum Scripturæ locorum illustrationem spectent, nobis exhibet. Quas Juveniles inscribere visum fuit Autori, quia circa vigesimum ætatis annum, quædam etiam longe ante illum sint compositæ in commemoratione Lugdunensi, neque aliqua nunc insignis facta sit mutatio, ne opus esset aliud, novusque plane labor. Agunt vero I. & II. de *pæna excidii*, quam Deus non tantum ad contemptum festi Azymorum *Exod. XII, 15.* multarumque legum postea a Mose latarum, sed etiam ad neglectum circumcisionis ipso Abrahami tempore *Gen. XVII, 14.* statuit; ubi rejectis aliorum sententiis, qui vel de capitali supplicio, vel ecclesiastica excommunicatione, vel morte præmatura divinitus immissa tantum, sive cum totali seminis extirpatione conjuncta, vel morte æterna eam interpretantur, exponit de exclusionem a Dei fœdere omnibusque promissis & beneficiis, quibus fœderati ex Dei gratia fruuntur, ac ostendit nullum hactenus propositum fuisse sensum, qui non ex hac interpretatione fluere possit. Inferre enim exclusionem a Dei fœdere non solum mortem æternam, sed & alias iræ divinæ demonstrationes, per mortem divinitus immissam, per seminis excidium, aut aliter sæpe liberrime instituendas: quin & exclusionem a Dei fœdere, si delictum constet, excommunicationis necessitatem Ecclesiæ imponere, & si supplicium capitale Dei lex statuatur, illud non excludere. III. IV. V. VI. & VII. de *Apparitione Samuelis*, in quarum prioribus non verum, sed personatum Samuelem apparuisse, quatuor argumentis ex Saulis derelicti a Deo statu, suscitationis causa, quæ fuit Pythonissa, modo apparitionis scilicet adscensione, & apparentis persona desumptis, & ab exceptionibus Pontificiorum solide vindicatis demonstrat, in ultima vero quinque objectiones pro sententia adversa adductas diluit. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. de *Statutis non bonis* occasione loci *Ezech. XX, 25.* ubi prolatis & examinatis per aliquot disputationes variis variorum opinionibus, qui locum hunc aut de præceptis divinæ legis, & quidem vel generaliter omnibus, sic dictis quibusdam ob difficultatem observantiæ, aliis ob mortem annexam transgressoribus, aliis vero ob impotentiam ad justificandum, vel specialiter ceremonialibus, ut non bonis, ob rationes multas allegatas: aut de pænis divinis, vel in comminationibus propositis peccatoribus,

toribus, vel actu exercitis; ob peccata populi, in fissura terræ, mor-
sibus serpentinis, cladibus illatis &c. *aut de profanarum gentium
statutis* civilibus i. e. tyrannico iugo atque molestissima servitute
istorum populorum exponunt; verba Prophetæ de statutis Genti-
lium idololatricis explicat, & septem argumentis suam sententiam
confirmat. XV & XVI de *Promisso Elie Adventu* ex *Malach. IV, 5.*
quem locum non de Elia V. T. propheta, sed Johanne Christi præ-
cursores agere, primum contra quosdam e veteribus Christianis &
Pontificiis, deinde Judæorum infidelium cohortem ad oculum
demonstrat. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI de *Pane Trago*, qui in
oratione optima ab optimo Doctore *Matth. VI, 9. sqq.* præscripta
expeti jubetur, sed qualis innuatur, inter eruditos, aliis de pane spi-
rituali, aliis de corporali, aliis de spiritali & corporali simul in-
terpretantibus, admodum controversatur. Inter harum senten-
tiarum divortia mediam suam facit Autor, eandemque refutatis cæ-
teris veritati maxime congruam esse evincere nititur. XXII. de *Cæ-
libatu Pauli*, quem nonnullis impugnari, maximum collocantibus
pondus in Apologia, quam ipse Paulus pro se *1. Cor. IX, 5.* instituit;
aliis defendi, nixis potissimum *1. Cor VII, 8.* ubi Apostolus cœliba-
tus statum non tantum commendat, sed & eundem sibi vindicare vi-
detur; observat Autor, & rationibus pro utraque opinione addu-
ctis sub calcem dissertationis hanc subjungit epicrisin: *Tutissima
nobis ea videtur sententia cum Martyre, Aretio, Pareo, Gomaro, ac aliis,
que opinionem utramque probabilem pronunciat, nec ob defectum Apo-
stolicæ historiæ quicquam hic demonstrative asseri posse statuit. Inte-
rim si dicendum sit, quenam sententia magis probabilis videatur, non
dubitamus illam præferre, quæ Pauli cœlibatum asserit, cum dictis Au-
toribus. Tum quod indubie is simplicissimus 1. Cor. VII. sit sensus: tum
quod cœlibatus maxime ipsius Apostolatui atque monitis consentire vi-
deatur.* XXIII. XXIV. de *Templis Christianorum*, in quibus disputa-
tionibus, contra Pontificios aliosque scriptores, e Scriptura pariter
atque Historia Ecclesiastica, tempore Apostolorum publicas sacro-
rum conventuum ædes non habuisse Christianos perspicue docetur.
XXV. & XXVI. de *Baptismo pro Mortuis*. Inter loca Scripturæ
Sacræ vexatissima, & diversissimis Interpretum placitis illustrata pre-
ferendum esse dictum *1. Cor. XV, 29.* nullus, credo, ambiget. E quam-
plurimis

plurimis expositionibus ad scriptoris sacri mentem proxime accede-
re Autori videtur, quæ citatum locum de Baptismo a viventibus, sed
loco seu bono defunctorum suscepto accipit, cum hæc verborum sim-
plicitati & propositionis modo maxime congruat, eiq; nec historia
repugnet, hæc vim argumenti Apostolici maxime urgeat, hæc cum
antecedentibus & consequentibus optime cohæreat, hæc nihil secum
incommodi trahat, hanc etiam Viri maximi ac *ὁ ἁγὸς ὁδοζῶνται* tenu-
erint.

Hiscæ Exercitationibus recensitis Orationum quaternionem,
quarum prima de Augmento scientiæ Theologiæ, habita in solenni
introductione ad Ordinariam Theologiæ in Academia Fra-
nekerana Professionem d. 15. Septembris A. 1676; altera in obi-
tum D. Nicolai Arnoldi recitata post ductum funus d. 22. Octo-
bris A. 1680; tertia de Cœlitum Stolis Albis dicta in inauguratione
ad Academiæ Rectoratum, ipsis Kalend. Junii A. 1681. quarta de
conficta Constantini donatione habita in depositione Rectoratus
ac abitu ad Academiam Groningo - Omrandicam, ipsis Kalend. Ju-
nii A. 1682. subjunxit Autor.

*ECCLESIAE GRÆCÆ MONUMENTA, TO-
mus tertius, pariter editore & interprete Joh. Ba-
ptista Cotelario, Socio Sorbonico atque literarum Græca-
rum Lectore Regio.*

Parisi. apud Franciscum Muguet, A. 1686, in 4.

DE Autoris instituto in Actis nostris Cal. Maj. A. 1682, p. 135. ab-
unde dictum est. Quamobrem sine ambagibus quæ tertio hoc
volumine continentur ecclesiæ Græcæ monumenta recensēbimus.
Occurrit I. Sylloge quæstionum ex *Hesychii* Presbyteri Hierosoly-
mitani evangelica consonantia per compendium excerpta, ejusdem-
que *Hesychii* quæstio: cur Johannes crucem ab ipso Christo, reliqui
vero Evangelistæ a Simone Cyrenæo portatam referant? II. Ora-
tio in laudem Basilii M. ab *Ephraemo* conscripta & latine quidem in-
ter Ephraemi opera, sed græcæ hæcenus nondum edita. III. *Eva-
ngelii Scithensis* capita aſcetica cum epistola ad Anatolium, ejusdem-

que de re monastica libellus, & de nomine Dei tetragrammato, quod Hebrææ linguæ ignarus $\pi\pi$ pronunciat, fragmentum jam antea a *Johanne Crojo* in specimine conjecturarum ad loca quædam Origenis, Irenæi, Tertulliani & Epiphani, sed minus correcte & sine Evagrii nomine editum, cui subicitur narratio quædam ex vita Evagrii a Palladio descripta. IV. *Johannis Chrysostomi* homilia in illud Matth. XXI, 23. in qua potestate hæc facis? V. Capita nonnulla *historiæ Lausiacæ* a Palladio conscriptæ e duobus Colbertinæ bibliothecæ codicibus collecta, & græcæ hæctenus nondum vulgata. VI. *Ægyptiorum Monachorum* historia sive Paradisus. VII. *Nili* de octo vitiiis tractatus, non ille, quem *Franciscus Combessius* in novissimo BB. P. P. auctario, & *Josephus Maria Suarez* in collectione opusculorum Nili latinitate donaverunt, & cum antiqua versione *Emericus Bigotius* post Palladii de vita Chrysostomi dialogum iterum typis imprimi curavit, sed alius, qui nunc primum græcè prodit, cum hæctenus in operibus *Damasceni* ex *Jacobi Billii* versione latino tantum habitu comparuisset. VIII. Vita Sabæ a Cyrillo Scythopolitano scripta. IX. *Timothei Presbyteri* CP. libellus de triplici hæreticorum receptione, e codice regio, qui a Possleviniana, Meursiana, Combessiana cæterisque editionibus haut parum discrepat, expressus, ejusdemque libelli compendium ex *Niconis* Pandeeste descriptum. X. *Anastasi Sinaitæ* de tribus quadragesimis, & *Anastasi Cesarientis* de jejuniis Deiparæ tractatus, & non nulla ex *Nicone* de jejuniis excerpta. XI. *Nicephori* CP. canones Synodici & epistola canonica. XII. *Johannis Presbyteri* epistola ad *Leonem Grammaticum Archiepiscopum Calabriæ*, cum Leonis canonico responso. XIII. *Johannis Zonare* canon in Deiparam, qui ex interpretatione *Genebrardi* in B. B. P. P. latine tantum & truncatus extat. XIV. *Theodori Balsamonis* epistola de Rasophoris. XV. Græcorum criminationes adversus ecclesiam Latinam cum epistola ad Innocentium III. XVI. *Phile* versus in Spiritum Sanctum.

Hæc ecclesiæ græcæ monumenta *Cotelerius* notis imprimis criticis sic illustrat, ut quavis occasione data ad alios quoque Autores discurrat, suamque iis emendandis operam impendat, nec raro jocularia quosdam sive librorum sive interpretum errores, quibus & notantem recreari, & lectorem oblectari dicit, observet, qualis ille

ille apud *Blastarem* in Synodico Beveregiano, ubi litera α . c. 32. interpretis non animadvertit pro $\nu\eta\phi\omega\nu$ vigilans legendum esse $\nu\eta\phi\omega\nu$, quod est nomen proprium Metropolitæ Cyziceni, & apud *Philoponium* libr. 4. c. 5. cosmopol. ubi cum inter varia maria recensentur $\pi\acute{o\nu\tau\epsilon\varsigma$ $\acute{o}\lambda\iota\gamma\iota\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$, interpretis non attendens articulum præpositivum $\acute{o}$ a voce $\lambda\iota\gamma\iota\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ divellendum esse, mare Oligysticum vertit pro Ligustico, & apud *Anselmum Havelbergensem* dial. 3. c. 6. ubi legitur: in qua hæres (Ariana) præcipuus fuit Eusebius, qui relicta hæreticorum civitate primo concupivit & possedit Nicomediensem ecclesiam, postea vero hanc Cplitanam ecclesiam invasit, cum legendum sit: relicta Berytiorum civitate, siquidem hunc Eusebium Berytiorum episcopum fuisse constat, antequam Nicomediensi & Cplitanæ ecclesiæ præesset.

Cæterum cur *Cotelerius* observationibus magis necessariis prætermisissis frequenter ad externas & minus utiles notas dilabatur, ejus rei causam ipse hanc exponit, quod cum ob assiduum morbum nova investigare non posset, veteres animadversiones ex adversariis suis protrudere coactus fuerit, ne consumpti in bonis literis labores funditus perirent. Ex morbi enim pertinacia mortem suam vir doctissimus præfagebat. Unde in ipso notarum limine, nos quoque ait, non pauca e variis MSS. collegimus, eaque in lucem emissuros polliceremur, nisi jam longioris vitæ spes decollasset. Quare volentibus lampada tradere cogimur. Et in epilogo notarum iterum, has notas, inquit, breviores quam par erat, duplici de causa confeci, tum ob languorem continuum, tum ut citius totum quartum aggrederer, quanquam vix spes sit perficiendi, enitar tamen pro viribus. Cum enim illa Sylloge non inutilis censeatur, oportet me colligentem atque scribentem mori. Nec vanus augur fuit. Nam diem 12. Augusti anni superioris vitæ suæ extremum habuit.

LA REUNION DES PROTESTANS DE
Strasbourg a l'Eglise Romaine également necessaire
pour leur salut, & facile selon leurs principes. Par le P.
Jean Dez de la Compagnie de JESUS.

id est

P. Johannis

P. Johannis Dez, ex Societate Jesu, Tractatus de reunionem Protestantium Argentoratensium cum Ecclesia Romana, ad eorum salutem necessaria, & secundum ipsorum principia facili.

Argentorati, apud Dolhopfium, Typographum Episcopalem. A. 1687 in 8.

Annus jam alter vertitur, cum fama de concionibus ad Argentoratenses, Augustanae Confessionis addictos, Romanae Ecclesiae restituendos habitis, longe lateque percrebuit, spes etiam de earum publicatione facta est. Dum vero haec differtur, fuere, qui varias morae causas spargerent; aliqui etiam de approbatione libri dubitarunt, suspicantes plus oblatum fuisse a pracone pacis, quam superiorum suorum consensu praestare posset. Sed suspicionem tollit publica, quae libello nuperrime tandem edito praefixa est *Vicarii Episcopalis* approbatio d. 2. Jan. hoc anno data, & permissio *Provincialis Jesuitarum Campaniae*, quae in fine invenitur, diem 16. Febr. praefert. Ipsa vero materia & structura libri satis ostendit, falsos esse, qui putarunt, alia concionatorem proposuisse *reunionis* media, quam ipsi per suae religionis placita licuerit, nisi forte de pulpito mollius effatus est quaedam, quam calamo expressit: quanquam & hunc ita temperavit, ut eo nomine, & ob perspicuam, elegantem atque tersam dictionem merito laudandus veniat. In ipsa tamen dedicatione, qua Regi Christianissimo *grande nomen*, a Deo, ut scribit, ad exemplum Davidis II. Reg. VII. 9. concessum, evehit, & oppressionem *Reformatorum* in Gallia omnibus ejus gestis praefert, spargere quaedam videtur, quae solitum post libellos hujusmodi eventum minantur. Suggestit enim argumentum, quo Rex moveri possit, ut promissam Argentoratensibus, & huc usque servatam libertatem circa religionem, obstare reductioni illorum ad Ecclesiam Romanam amplius non patiatur, sed *sanctam impatientiam* sive desiderium impleat, quo se & socios ardere dicit Autor, ut Argentinam Romano-Catholicam videant, exemplum, uti sperat, Alsaciae, imo toti Germaniae praebituram. Ait enim (idque postea p. 398. repetit) *Missam*, a qua totius cultus Romani summa pendet, teste Sleida

Sleidano, non abolitam, sed tantum *suspensam* per decretum Senatus A. 1529 fuisse, donec ejus assertores demonstrassent, esse cultum Deo gratum; quod nunc factum esse, sine dubio confidit. Spem illam suam confirmat in praemonitione quae dedicationem sequitur, quod Argentoratenses, quorum majores edito A. 1598 libro *de Ordine Ecclesiae suae*, Lutheri dubitationem de authentia Epistolae D. Jacobi probaverint, ab ista tamen ante annos quindecim, revisa & iterata *Ordinis* illius editione recesserint, idem in aliis capitibus non minus facile facturi videantur. Principia inde & regulas in hoc prologo praestruit, & utrique parti communes esse putat, per quas examen controversiarum peragendum sit. Ex illis conclusiones elicit, quae in fine libri leguntur, quas hic anticipare lubet, ut scopus Autoris in titulo jam indicatus tanto liquidius, antequam ejus stabilitamenta proponamus, cognoscatur.

Prima itaque conclusio est: *Ecclesiam Romanam esse adhuc hodie, ut olim, veram Ecclesiam Jesu Christi*; erroribus enim fundamentalibus carere, & quod falso tales illi imputati fuerint, ab ipsis jam agnosci Protestantibus Argentoratensibus. Ex horum sane ore XIII ejusmodi errores p. 438. & seqq. enumerat, de quorum praecipuis in enarratione hac nostra mentio occurret. Altera conclusio est: *non esse fidem divinam, nisi in Ecclesia Romana*. Cum vero fides divina non nisi verbo seu revelationi Dei innitatur, multus est in hujus conclusionis probatione, ut traditionem cum verbo scripto aequiparet, & jus infallibiliter interpretandi Scripturam Ecclesiae Romanae asserat; ostensis incommodis, quae sublata tali definitionis potestate, & per interpretationes privatas oriantur. Hic ad multiplices dissensiones inter eos, qui a Romana Ecclesia discesserunt, provocat, & *Matthiae Praetorii*, quem pro Lutherano habet, *Tubam pacis* allegat. Hac etiam occasione responsum Lutheri, quo protervos reprehensores versionis suae, & formulae illius vexatissimae *sola fide*, acriter repressit, non leviter exagitat, p. 475. Tertia conclusio est: *reunionem Argentoratensium necessariam esse ad eorum salutem, & facilem secundum ipsorum principia*. De necessitate constaret, si concederetur, quod asseverat, in sola Ecclesia Romana fidem divinam ipsamque salutem quaerendam esse; *facilitas* jactatur, quia nunc didicerint, errores fundamentales non esse in Ecclesia Romana, & veritatem

ritatem quæ in ea doceatur, ignoratam huc usque, jam perspexerint; accedere Regis omnium maximi potentiam, sub qua tuti, nihil metuendum habeant ab illis, quorum societatem olim impune non reliquissent.

Ex his facile judicabunt lectores, quid agendum fuerit. Autori, ut destinata exqueretur. Secutus enim numerum & ordinem articulorum Augustanæ Confessionis, Romanæ Ecclesiæ dogmata, quam potest speciosissime proponit & defendit; si non novis argumentis, at non sine grata quadam novitatis figura, eamque personam assumens, quæ ex conscientia sua & sincere agere videatur. At eodem candore producendi fuissent, quos in scenâ sistit, collocutores ex parte Argentoratensium, qui non solum concederent, de quibus nulla est controversia, sed qui etiam regerent, quæ poruissent & debuissent, non qui his neglectis, aut dissimulato questionis statu, causam suam ipsi proderent. Illiberalis enim certaminis genus est, cum subornatis pugnare. Sed Autor excusationem sibi præparasse videtur, dum in præloquio scribit: *loqui facio. Protestantes Argentoratenses, qui non sunt perveraces sive obstinati, eosque constringo, ut conclusiones forment, ex principiis examinatis consequentes.* Ita referreprehenditur, non quæ illi dixerint, sed quæ ipse locuti sunt, quæ in libello hoc ipsis tribuuntur, jam pro reunitis & ad Romanam Ecclesiam reductis merito esse habendos. Id constabit, responsa eorum ad articulos legentibus, ex quibus quædam recenserebimus, si prius aliquid excerptimus ex iis, quibus Autor suam exponit ornatque sententiam, recentiores scriptores Richelium, Walemburgios, Bossuetum, aliosque imitatus. Omnia persequi nostri instituti ratio non fert, & controversiarum exactior tractatio alterius fori est; exempli igitur & historiæ causa laboramus. In Art. IV. de justificatione p. 24 & seqq. pro communibus concessisque hæc ponuntur: *hominem gratis justificari per misericordiam Dei: Christum solum meritum esse justificationem, patrique satisfecisse: huius meriti applicationem necessariam esse salvandis: applicari autem per sacramenta baptismi & poenitentia. Opera sive legis naturalis sive scriptæ, quæ fidem præcedunt, soliusque libertatis in natura sunt, nullam justificationis partem constituere: fidem multam præstare, neque absque fide*

peccatores justificari: neminem autem justificari a Deo, cui non simul infundatur gratia charitatis. Vocabulo justificationis Romano-Catholicos & remissionem peccatorum & infusionem gratiæ; Protestantes plerumque remissionem saltem peccatorum intelligere, gratiæ vero infusionem ab iis vocari renovationem & sanctificationem. Hic cum alia quærant moneantque quos introducit, collocutores, arcem tamen questionis, an sola fides sit medium applicativum, & an bona opera actum justificationis ingrediuntur, non petunt, sed occultato controversiæ cardine, acquiescunt responsis generalibus, justificari nos gratuito: Christum solum meruisse remissionem peccatorum, & phrasin imputationis eo sensu ferri posse, ut intelligatur, gratis infundi peccatori reconciliatio justitiæ sanctificantem, eique applicari satisfactionem Christi, ac si ipse peccator eam præstitisset. Verum est, concedi etiam a Jesuita, fide justificari hominem; sed addit, meritum Christi sola fide nunquam applicari, nisi fiducia de remissione peccati per Christum impetranda simul inspiretur, & amoris principium quoddam, quo homo ad odium peccati & novæ vitæ studium feratur, ideoque fidem mortuam a D. Jacobo rejici, & dicta Scripturæ de fide justificante intelligenda esse de justitia inchoata, quæ soli fidei debeat, quia opera præcedentia nihil efficiant, & fides sit omnium gratiæ initium. Si vero de justitia perfecta, per quam homo justus & amicus Dei fiat, loquatur Scriptura, certum esse, hanc soli fidei a Scriptura non tribui, sed fidei vivæ, quæ menti dispositiones inspiret, quas Deus a peccatore exigit, ut eum gratis per Christum justificet. Hæc ita admittunt collocutores, ut p. 35. respondeant, per fidem justificantem se intelligere eam, cui juncta sint opera: (formatam cum Scholasticis dicere potuissent) & per justificationem intelligi simul posse renovationem. De bonis operibus Artic. IV. docet Autor, illa non nisi præveniente & cooperante gratia Dei fieri posse, illique soli gloriam eorum deberi, nec nisi virtute meriti Christi ea esse meritoria, iisque præmia in hac & futura vita promissa. Instantibus tamen Protestantibus, quos instruit, respondet p. 49. justum per bona opera mereri augmentationem gratiæ sanctificantis, & per consequens gloriæ; quia enim diversi hi gradus gloriæ nihil aliud sint, quam ipsa vita æterna, quam Deus bonis operibus promiserit, certum esse, hoc sensu dici posse, quod mereantur vitam æternam.

Ita modo in plurimis aliis capitibus philosophatur, ut ambigua probabilitati ubique locus sit, maxime etiam ut videtur, cavens, ne Romanæ religionis Theologis præjudicium afferat, quos in plurimis materiis rixari (*ils se querellent sur une foule des matieres*) mirum non esse dicit, p. 143. quia *Deus mundum tradere disputationibus eorum ipse voluerit*, Eccl. III, 11. Exemplo esse potest *Articulus XVIII*. In hoc, ne acerrimas inter Dominicanos aut Jansenistas & suæ societatis Doctores plurimos, qui Molinam sequuntur, disceptationes incurrat, Protestantium solum dogmata refert, sua aut sociorum præterit. Proponit autem ex Protestantium ore (1) *quod homo sit liber in rebus naturalibus & civilibus*. (2) *quod nullam habeat libertatem sine gratia Spiritus Sancti in rebus supernaturalibus*. (3) *quod Deus serio velit (voluntate antecedenti) salutem omnium, etiam non electorum*. (4) *quod Christus pro omnibus mortuus sit, etiam pro damnatis*. (5) *quod omnibus det gratiam necessariam & sufficientem ad salutem*. (6) *quod homines sua malitia resistere possint & resistant gratiæ, ideoque sua culpa pereant, non ex decreto quod voluntatem hominis cogat*. (7) *quod iustificati gratiam per crimina amittere possint & damnari*. Ad hæc epicrisis loco subjungit p. 268: *rogantur a Catholicis Protestantes, ut in hac doctrina subsistant, quam a biennio Argentorati docuerunt, neque turbari se patiantur per ea, quæ Lutherus & discipuli ejus aliter forte docuerunt*. Addit promississe hoc illis, & agnovisse, quod male fecerint, qui ob hanc doctrinam ab Ecclesia Romana discesserint, ut contrariam statuerent. At clarius in aliis capitibus, quæ maximam schismatis causam præbuerunt, in castra sua Argentoratenses traducit, v. g. Art. VII & VIII de Ecclesia, & versantibus in ea hypocritis. Post longam enim centum fere pagellarum catechisationem, Protestantes *ut viri honesti* (gens d' honneur) sistuntur, qui concedunt, *Ecclesiam Romanam ab initio suo, per secula septendecim veram fidem continuasse, & Episcopis Romanis Petri successoribus primatum jure divino deberi*; agnoscunt continuam Ecclesiæ veræ visibilitatem, in qua non salvati solum homines sint, sed & singulari sanctitatis dono inclaruerint, v. g. *Bernardus, Franciscus, Gerson*. Moveri se dicunt Episcoporum perpetua successione. Wiclefi & Hussi discipulos ab Ecclesia excludunt, & Lutherum novam incepisse non diffitentur. Sic affectis Catechu-

menis

menis hæc, & plene ut p. 146 refert, convictis Magister sex durissima pronuntiat decreta, quibus solam Ecclesiam Romanam pro vera, Protestantem autem pro hæretica proclamat: in illa sola verum verbum Dei recte intellectum, & veram fidem divinam collocat; non nisi humanam, etiam in articulis orthodoxis, Protestantibus concedens. His stantibus brevem aphorismum subjungit, *totam litem diremtam esse*. Hi responderunt p. 150, *se ista omnia perfecte comprehendere, & ut viros qui bona fide veritatem indagent, justa illa effata satis penetrare*. Quis jam ab his alia expectet? Eadem igitur submissione audiunt Art. X de S. Cæna, quæ ejus occasione de transubstantiatione, de adoratione sacramenti, & contra omnipræsentiam Christi hominis, disputat; neque repellunt, quæ ex Luthero ipso adducit ex libro de Captiv. Babylon. A. 1520. edito, cum transubstantiationis dogma pro indifferenti adhuc habuit; licet postea & id, & alia inter initia disputationis suæ retenta, apertissime retractaverit. Sic Art. XI & XII confessionis particularis necessitatem agnoscunt; Tridentini concilii æquitatem probant, quod eorum peccatorum enumeratione contentum sit, quorum post diligentem excussionem confitentes remittuntur; satisfactionem etiam merito exigi, & ad levandas pœnas temporales proficere concedunt. Non minus liberales sunt in admittendo septenario Sacramentorum numero, Art. XIII, & pro calumnia habent, quæ circa opinionem de opere operato Romanæ Ecclesiæ imputantur. Miserrime vero affliguntur, & commiserationem excitant, cum ex Magistri dictamine ad Art. XIV cum terrore (p. 248, 254) percipiunt necessitatem ordinis & missionis ab Episcopis, & quod hi jure divino presbyteris propositi sint: sic enim & primis Reformatoribus, & hodiernis Ecclesiæ Protestantium ministris omne jus docendi & sacramentorum administrandorum intercidit. Ita exautoratos se agnoscunt, & nullam Art. XV difficultatem faciunt, circa ceremonias a Romana Ecclesia præceptas, nec Art. XIX circa cultum sanctorum; liberati maxime ab illa sollicitudine, an & quomodo sancti preces hominum audiant: docentur enim p. 277 ex Hug. de S. Victore, nihil referre, siue audiant siue non audiant, Deum enim nihilominus in sanctis suis coli. Optime capiunt, quod idem sit sanctorum qui vivunt, & eorum qui mortui sunt, intercessionem querere. Improbant, quod idololatria imputata fuerit Romanæ Ec-

clesiæ, & quod in *Apologia Aug. Conf.* negetur cultus iste ante Gregorii Papæ tempora in Ecclesia fuisse. Discunt, non præcipi cultum sanctorum, sed suaderi aut licitum haberi. Has scilicet veritates tanquam nunc demum cognitæ, reverenter & prompte suscipiunt; pro solatio vero indicat illis Magister, indies severiores leges in Ecclesia Romana adversus abusum cultus sanctorum ferri & expectandas esse. Ex epilogo, qui articulis doctrinalibus Aug. Conf. subjicitur, magnum argumentum reperire sibi visus est Autor, in verbis, quibus Protestantes asserunt: *nihil esse in sua doctrina, quod discrepet ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus cognoscitur.* En, ait, *agnoscentes Romanam Ecclesiam fuisse & esse adhuc veram ecclesiam, quia nihil contra eam credere aut docere volunt; dein abusus solum quosdam in ritibus notant, probant igitur fidem.* Irridet eos, qui putant sermonem esse de antiqua Ecclesia Romana; de ea enim (ait) agunt, in qua sint abusus, a qua secedunt, a qua pro hæreticis habentur. Hic quoque aqua hæret collocutoribus illis Argentoratensibus, ideoque haud difficulter concedunt, non adversari articulos Aug. Conf. Ecclesiæ Romanæ, sed omnes ita explicari debere, ut cum ejus sententia concordent, & inde actum, ut Lutherani in Alsatia animum retinuerint, redeundi in Ecclesiam Romanam, crediderintque salutem in illa inveniri posse, & ab omni errore in fundamento eam immunem esse; nec abusus in ritibus obstare, quo minus sit vera Ecclesia, imo nec abusus in ritibus recte explicatis deprehendi. Tanti jam, iudice Jesuita ejusque neophytis, post tot annos constat, quod *confessionis autores* stylum temperarint, veritatis professione & modesta errorum indicatione contenti, neque plane desperantes de adversæ partis emendatione. Interim, si locus est huic interpreti, omnium mortalium ineptissimi fuissent confessores, si per Romanam Ecclesiam, cui obloqui volebant, illam intellexerunt, quæ illo tempore vigeat & conspiciatur. *Menzerus* (ut unum ex millibus allegemus) clarissimus inter nostros Theologus, ad epilogum illum nihil minus, quam talem glossam cogitans, ita commentatur, in *exegesi sua* ad verba: *quatenus illa ex scriptoribus* (antiquis, addit, & probatis) *nota est: Observa discrimen inter Ecclesiam Romanam veterem orthodoxam, & recentiore ab Anti Christo subjugatam.* Sed non confessores illi tantum, hoc qui iis nunc tribuitur,

tur,

tur, sensu omnium ludibrio sese prostituissent, sed nec levius Carolus V Imp. omnesque Romanæ religioni inherentes Imperii proceres incurrissent, tam severo edicto, quale in comitiis illis adversus confessionem editum est, in eos detonantes, qui nihil contra eam, quæ tunc publice docebatur, Romanæ Ecclesiæ fidem & disciplinam statuisent. Recensent autem in decreto sat longo ordine, quæ contra illam religionem novari existimabant, quam ipsi veterem & incorruptam credebant, Protestantes vero erroris & innovationis arguebant, ad veriore & incorruptam antiquitatem provocantes.

Pauca addemus ex traditis Dezii ad articulos septem Augustinæ Confessionis de abusibus, cum pleraque ex præcedentibus intelligi possint. Artic. I de *communione sub utraque*, omnibus quæ proferri solent, argumentationibus laborat Autor, ut sacerdotibus solis cum jure consecrandi usum sacri calicis vindicet. Ita miseri illi ex disputatoribus discipuli, agnoscunt p. 358, in cœtu Protestantium ob defectum ordinationis episcopalis, nil nisi panem & vinum porrigi; meliorem itaque esse Romanensium conditionem, neque præceptum de communicando *sub utraque* tutum aut evidens esse fatentur. Ecclesiam non submersione in aspersione mutandum: buisse, quam ad baptismum ex submersione in aspersione mutandum: ad preces tamen descendunt, ut a Pontifice hodierno, permissio utriusque speciei obtineatur, responsumque ab Autore concionum accipiunt, p. 359, si redierint ad obsequium, & erroribus per quos rigor Pontificis hucusque commoverint, renuntiarint, sperandum esse, quod Deus inspiraturus sit Pontifici, quæ ad salutem fidelium maxime proficua sint futura. In Artic. II de *matrimonio sacerdotum*, eadem facilitate succumbentes, aliqua spe eriguntur; dum promitti audiunt fore, ut illis ex pastoribus, qui post conversionem continentiam servare velint, dispensatio detur, ordinem sacrum obtinendi, ejusque gratiæ initium jam a Papa Argentorati factum esse; reliquis a regia munificentia idem expectandum, quod exemplo toti Europæ admirando noviter conversis præstare Rex soleat. Artic. III de *Missa*, allatis vulgatis omnibus, quæ recensere superfluum esset, Protestantes Missam non solum concedunt sacrificium commemoratorium esse, sed & propitiatorium, non quidem (ita enim hoc explicat

plicat Jesuita) ut causam quæ remissionem peccatorum mereatur, aut Deo plene satisfaciatur, sed ut instrumentum, quo per formam impetrationis meritum, & satisfactio Christi applicetur, p. 399: hoc sacerdotio & sacrificio carere Ecclesiam non posse, illudque etiam pro mortuis esse offerendum, Judæ scilicet Maccabæi exemplo. Et eodem fundamento purgatorium quoque credunt, mire etiam gaudent p. 402 (*ils sont ravis d'apprendre*) quod intelligant, animabus in purgatorio non nisi per modum suffragii per Missas succurri, & penes Deum stare, an admittere illud velit: delectatos se etiam esse dicunt lectis, quæ Concilium Tridentinum pro Missa & contra ejus abusus definiverit, & petunt, ut hæc quam primum in omnibus Ecclesiis Argentoratensibus restituatur. Art. V (nam IV de *confessione* supra in Art. de *pœnitentia* tractatus fuit) sine difficultate admittitur doctrina de discrimine ciborum, & de jejuniis ab Ecclesia indictis, per quæ tamen solum *dispositio fiat* ad obtinendam misericordiam Dei, nemo autem justificationem ipsam mereatur. Art. VI itidem agnoscunt, doctrinam Romanam de *vois monasticis* Scripturæ fundamento niti, & quod Lutherus & alii, qui ea violaverint, Spiritum Dei non habuerint; lubenter autem intelligunt, quod non ex definitione ecclesiæ, sed ex privata doctorum opinione monachus æquiparetur baptismo, & quod præceptis Evangelica consilia non præferantur, sed tantum perfectior eorum status æstimeretur, qui & præcepta & consilia simul observant; item quod confidere jubentur, reformatum iri vitæ monasticæ enormitates. Art. VII & ultimo de *potestate Ecclesiastica* omnia, quæ in Romana Ecclesia de ea statuuntur admittunt, ut Scripturæ & antiquitati convenientia; deprecantur solum nimiam legum multitudinem, læti interim, quod Magister statuatur, solum Deum conscientias obligare, per præcepta licet Ecclesiæ. In fine subnectitur *Revocationis* formula, quam *professionem fidei Catholicæ* vocant, exacte ad placita Concilii Tridentini effabricata. Eam jurati subscribere tenentur omnes, qui in gratiam Romanæ Ecclesiæ recipi volunt, nulla in quocunque scrupulo, magno aut parvo, restrictione aut moderatione cuiquam permittitur.

Hæc illis, quibus spes aliqua superfuit, de nescio qua compositione per mutuas relaxationes expedienda, abstergere omnem illius

illius opinionis fucum possunt. Quantum enim post tot verborum artes & argutiarum tricas ex scriptorum hujusmodi henotico-rum traditis colligere de vera illorū intentione licet, nulla illis aia conciliandi & uniendi via cordi est, quam quæ conscientiam & salutem omniū, potestati ecclesiasticæ, quam stabiliunt, perpetuo & absolute subjiat; ita ut ii, qui argumentorum efficaciam, repugnante mentis testimonio, cedere nequeunt, hierarchici dictaminis ponderi cæco se submittant obsequio. Id ut recte fit, si divina demonstratur jubentis & definiens autoritas; ita neminem ab infimæ servitutis ignominia, & æterno conscientiam morfu tutum præstat, qui humanæ solum sapientiæ aut utilitatis respectibus, collum supponit.

JACOBI TOLLII FORTUITA, IN *Quibus præter Critica nonnulla, tota fabularis Historia Græca, Phœnicia, Ægyptiaca ad Chemicam pertinere asseritur.*

Amstelodami, apud Janſſonio Waesbergios, 1687, in 8.

IN fabulis Poetarum non minus, quam in hieroglyphica Ægyptiorum doctrina, artem *χρυσοποιητικὴν* velut sub involucro quodam vel aulæo latitare, non uno loco affirmavit grande hodie Daniæ suæ decus, *Glaus Borrichius*, in doctissimo tractatu de ortu & progressu Chemicæ. Sed idem ante eum tum alii complures, tum *Michael* in primis *Majerus*, Comes Palatinus Cæsareus, Medicinæ Doctor & Cæsareus Archiater, peculiari libro ostensum ivit, cujus hic est titulus: *Arcana arcanissima, b. e. Hieroglyphica Ægyptio-Græca, vulgo necdum cognita, ad demonstrandam falsorum apud antiquos deorum, deorum, heroum, animantium, & institutorum pro sacris receptorum originem, ex uno Ægyptiorum artificio, quod aureum animi & corporis medicamentum peregit, deductam; unde tot Poetarum allegoria, scriptorum narrationes fabulose & per totam encyclopediam errores sparsi clarissima veritatis luce manifestantur, suæque tribui singula restituantur, sex libris exposita.* Cujus libri impressi dum meminimus, non possumus non gemelli tractatus facere mentionem, ab eodem Majero propria manu scripti, & quod sciamus, necdum editi, qui

ti, qui a non-nemine Bibliotheca Paulinae nostrae non idem pridem fuit donatus. Ejus inscriptio est: *De Theosophia Aegyptiorum ut antiquissima, sic abdita & sacra, ad Graecos hinc & Romanos, usque finitimos, supersticioso Ethnica idololatriæ nomine traducta, & ad nos fabuloso poeticorum figmentorum nomine derivata, multarum artium circulo, hoc est, de naturali rerum metallicarum artificio, quo pristina mundi ætas quingentis ante Christum natum annis exercebatur, ex umbra sermonis allegorici, remotis falsis & ridiculis passim ad mores & alia etiam vulgo nota detorsionibus, in lucem recens exposito. Tractus veritatis inquisitioni utilissimus, & scitu pernecessarius, autore Michaeli Majero Phil. & Med. D. &c.* Est equidem & hic MStus, ut prior impressus, Majeri tractatus ejusdem argumenti; at si principia cum postprincipiis cæteraque omnia inter se conferuntur, plane alia opusculi illius ab hujus structura ac dispositio deprehenditur. De cætero, quod Majerus in tractatibus jam recensitis ostendere fategit, id ipsum quoque in Fortuitis supra memoratis persequitur *clar. Tollius*. Inclaruit is hæcenus tanquam Philologus Criticusque non e trivio, quippe qui Ausonium cum notis suis & variorum Amstelodami A. 1671; Ciceronis orationem pro Archia cum notis suis Lugduni Batavorum A. 1677; Gustum ad Longum ut & *ἔγωγε νομίζωμεν*, & Lucianum de Calumnia cum notis suis ibidem A. 1677 edidit. In hisce autem Fortuitis, ut vocat, suis sub initia hujusdem anni evulgatis, non Criticum tantum agit, sed & Physicum & Chemicum, vel Chemicum fabularum poeticarum interpretem; & Criticum quidem in cap. I, ubi veterem inscriptionem de Junone Patulcia illustrat; III, in quo Petronium cum Virgilio confert; IV, in quo Sophoclis in imitando Herodoto judicium expendit; V, in quo Passieni apud Senecam nominis immutationem indicat; VII, ubi Florum & Ciceronem aliquoties tentat; VIII, ubi Lucilium emendat; X, in quo nonnulla in Floro restituit; XIII, ubi Virgilium cum Homero comparat; XIV, in quo Seneca cum Sophocle confertur; XVII, ubi paradoxa Ciceronis aliquoties emendantur; XIX, XXI, XXII, XXVI, & XXIX, in quibus multa in Floro corriguntur; quorsum & cap. XVI de formula salutationis *Pax vobiscum*, caput item XXV, quo epigrammata quædam partim recensentur, partim vertuntur, & caput XXVIII de fraudibus sacris, referenda

ferenda veniunt. Physicum autem agit Tollius in cap. VII, ubi de capillis disserit; IX, in quo dispicit, cur luna corporibus proceritatem conferat; XI, in quo virginum ac vetularum discrimen ostendit, & c. XXI, ubi de visu ex professo agit: Chymicum denique in c. II, ubi numerum quinarium Chemiæ; V, in quo aram Amphiarai; c. XII, ubi Lunæ & Solis colores Chemice exponit; XVIII, ubi disquiritur, cur Diana ante Solem sit genita; XXIII, in quo Deucalionis & Pyrrha fabula Chemice enarratur, & XXXI, in quo non Regulus tantum stellatus describitur, sed aliæ quædam fabulæ chemice explicantur. His gemina & alia adjicere se potuisse profitetur in præfatione ad lectorem, fabulam nempe Augiæ, fabulas item de columnis Herculis, de columnis ad arcæ Osiridis, de columna Solis, & gemmantibus ex ea lauris, de Petris Ambrosiis, de Cyaneis insulis; de Minerva, Iside, Procne in hirundinē mutatis; de Luna, Iside, Astarte, Cybele, Venere, cur illæ matres mundi, & magnæ matres; de Ovo mundi, Castoris, Pollucis & Helenæ; de phallis templi Deæ Syriæ, de Priapo, de mysteriis Cereris Eleusiniæ, de Diana Priapia, de imbre aureo, quo Danae inpleta &c. Nam ex his quoque, pluribusque aliis antiquorum fabulis naturam lapidis Philosophici, qui merum ab aliis ingenii commentum habeatur, mirifice elucescere confidenter asserit. Fortuitis autem hisce & alia annexuit CL. Tollius; et primum quidem tractatulum, qui inscriptus est, *ἔγωγε νομίζωμεν*, seu expositionem marmoris antiqui, in quo Cupido leoni indormiens exhibetur, reflexa in sinistrum humerum dextra, sinistra vero duo papavera complexus, quibus lacera adrepat, cum literis ad dextrum latus insculptis: O. V. A. R. N. M. Ediderat id libelli Tollius, ut supra indicavimus, Lugduni Batavorum A. 1677, literasque hæc sic fuerat interpretatus: *Omnis Vis Amoris Reque Nocturna Mitescit*. Sed Cl. Rondellius, Professor Trajecti ad Mosam, nocturnum tempus amantibus longe aptissimum esse exputans, scripta Gallice epistola longe aliter literas jam dictas interpretatus fuit, & quidem hoc modo: *Omnis Vis Amantiū Requiescens Nullig Momenti*. Item: *Oestro Vernantis Amoris Resistere Nil Miserius*. Igitur non recudi tantū fecit suum *ἔγωγε νομίζωμεν* Tollius, sed Rondellii quoque epistolā de eodem Gallicā latine vertit, suasque illi notas hac occasione subjecit: ad quas quæ Rondellus statim regessit, in Novellis Reipublicæ Litterariæ mensē Martio hujus anni artic. 7. exhibentur. Addidit deinceps & Orationem,

tionem, eamque inauguralem de *Pontibus Eloquentia* in Academia Teutoburgica habi am, in qua non Historiarum tantum & Græcæ linguæ, sed & Eloquentiæ Professor fuerat constitutus; ut & Carmen seculare heroicum in trecentiesimum primum natalem Academiae Heidelbergensis superiore anno sollemnissime celebratum; nec non Odam Alcaicam in Natalem LXXII Serenissimi Principis PHILIPPI GULIELMI Comitis Palatini ad Rhenum, S. R. I. Archithesaurarii & Electoris; una cum indice rerum & verborum satis locuplete, ut & notatione multorum erratorum typographicorum, quibus hic liber ob absentiam Autoris mirum quantum est defœdatus. Promittit alias idem CL. Tollius in dedicatione Fortuitorum horum ad Serenissimum Principem FRIDERICUM, Marchionem Brandeburgensem, & S. R. I. Archicamerarius & Electoratus hæredem, cui & Orationem, quam diximus, inauguralem dedicaverat, directâ, se non *Lucretium* tantum ac *Longinum*, sed & *Sallustium*, *Florum*, *Phædrum* & *Artemidorum* cultiores atque emaculatiores editurum, seque eo finititer jam ingressum, ut tum Budensem, tum alias nobiliores Bibliothecas excuteret. Quod institutum cum orbi literato non possit non esse proficuum, nos Viro boni publici studiosissimo, jamque in itinere constituto felicem itum ac reditum apprecamur.

JOHANNIS MUY'S PRAXIS CHIRURGICA Rationalis, sive Observationes Chirurgicae, &c.

Decas V.

Lugduni Bat. in 12.

EX quo quatuor priores Praxeos hujus Chirurgicæ Decades in Actis nostris A. 1685, mense Majo recensuimus, præsens etiam quinta ab Autore edita est, sed adjecta promissione de pluribus adhuc publicandis. Distulimus itaque quinram hanc Decadem, donec divulgarentur & reliquæ, eadem nempe opera recensenda. Ast qui a Decades quidē hujus Praxeos Chirurgicæ plures ad nos nondū pervenerunt, opusculum vero ejusdem Autoris aliud non ita pridem in manus nostras incidit proxime memorandum, rem non ingrati- Benevo-

Benevolo Lectori facturos nos duximus, si quintæ illius Decadis contenta præmitteremus.

Observatione itaque prima Auctor vulnus capitis ex contusione proponit, cum accurata methodo medendi, reddens simul in explicatione curationis haud inelegantes rationes, quamobrem vulnus linteis carptis impleverit? cur rasilis lanugo lintei, Belgice catoen dicti, in vulneribus adhibita inflammationem gignat? cur olea vulneribus imposuerit nulla &c. Extravagatur deinde paululum, variaque disserit de vulneribus stupendis cranii ac cerebri curatis; de difficultate curationis vulnerum capitis in illis, qui venerea lue laborant; de vulneribus oecipitis, ossis bregmatis, temporum; de fissuris suturarum; de contraffissura; de enchirisis in vulnerum capitis religatione & trepanatione attendendis; de remediis in duræ matris vulneribus adhibendis; de victu capitis vulnere decumbentium; deniq; de remedio sternutationem, quæ adeo noxia est in vulneribus hisce, impediende.

Observat. 2. vulnus thoracem penetrans exhibet, iterumque varia profert, chirurgus tyroni admodum scitu necessaria. Scilicet quomodo vulnus thoracis nimis augustum commode dilatari possit? quali specillo profunditas vulneris debeat explorari? cur turundæ filo sint alligandæ, & quamdiu debeant adhiberi? quid agendum, si anteriores thoracis partes simul læsæ, aut vas sanguineum magnum vulneratum? quomodo pulmones læsi cognoscendi? quid expectandum in vulneribus diaphragmatis, cordis & pericardii? num tuto possit cannula argentea vel plumbea loco turundarum in thoracis vulneribus adhiberi? quomodo sanguis in thoracis cavitate coagulatus cito possit resolvi, ut effluat per vulnus, & quid circa paracenthesin thoracis observandum, &c.

Obs. 3. de vulnere abdominis penetrante loquitur, ad cujus explicationem subjungit rationem, quare vulnera abdominis etiam non penetrantia difficile curentur? quid in testium vulneribus metuendum? cur vulnera abdominis quo ampliora, eo magis periculosa sint? quid agendum, ubi portio omenti vel intestini extra vulnus pendeat? vulnera epatis qualia excipiant symptomata? quid mali vulnus lienis, renum & vesicæ accersat agris?

Obs. 4. agit de arteria brachii vulnerata, proponitque remedia.

Ddd 3

dia, quibus adhibitis, vulnus hoc feliciter fuerit sanatum. Præterea vero rationem reddit, cur vulnera talia, si supra cubitum habeant sedem, difficiliter medicinam admittant, quam si infra cubitum occurrant. Refert deinde se instrumenta possidere ferrea, quibus facile sanguis ex arteriis dissectis profiliens possit compesci; descriptionem tamen ipsorum reticet. Ultimo quæstionem proponit, num liceat in ægris, ubi maxima sanguinis pars per vulnus effluerit, transfusionem sanguinis tuto celebrare?

Obf. V. fracturam tibiæ cum vulnere ejusq; curandi methodum sistit. Rejicit autem in ea venæ sectiones & purgantia, item ligaturam octodecim capitum dictam, quæ alias a practicis in usum vocantur; redditaque ratione, quare lactantium ac gravidarum ossa fracta tam difficile sanentur, duo problemata resolvit, cur hyeme ferena facilius diffingantur ossa? & unde proveniat terror post fornum in illis, qui ossium fractura decumbunt?

Obf. VI. de dislocatione tali loquitur cum vulnere conjuncta; quo in affectu periculum summum perpendens, consilium Sculteri examinat & rejicit, recensendo modum curationis in ægro hocce, felici successu adhibitum.

Obf. VII. de naso ob frigus hybernium læso agit, propositaque hujus affectus causa, rejicit scarificationes partis & sanguisugas ab aliis practicis ad curam morbi commendatas, ipsorum vero in locum resolutentia & sale volatili turgida, uti sunt vapor spiritus vini, sperma ceti, &c. laudat.

Obf. VIII. Brachii atrophiam cum imbecillitate motus ac algore conjunctam tradens, non vulgaribus unguentis & emplastris, sed cucurbitulis non scarificatis, fotuq; ex acribus ingredientibus parato curari posse docet.

Obf. IX. uvulam ac tonsillas male habentes ad examen vocat, cumque & in his acidum primario peccare existimet, gargarismata cum spiritu salis armoniaci acuata maxime extollit, obiter etiam, quid de laryngotomia sentiendum, insinuat.

Obf. X. labium leporinum describit, cum apparatu chirurgico cautelisque ad curam ejus necessariis.

Lugd. Batav. apud Petr. van der Aa, 1686, in 12.

Quid sibi velit Auctor nobilissimus Podalirio hocce Redivivo, ipse in præfatione clarissimis verbis eloquitur. *Postquam, inquit, quinque observationum chirurgicarum decades jam in lucem edideram, nonnulla mihi in mentem venerunt, quæ cum fructu huic meo tractatui annecti posse existimabam, ideoque hunc dialogum composui, in quo Podalirius redivivus & Philater colloquuntur. A Podalirio propemodum nonnisi flosculi apportantur fragrantex Parei, Guilemeau, Pigræi, Aquapendentis, Fallopii, Hildani, aliorumque præclarorum, quamvis nimis prolixorum chirurgiæ scriptorum. Quicquid autem Philater in medium profert, aut ego ipse in praxi medica expertus sum, aut ratiocinando excogitavi, vel denique ex solidioribus recentiorum scriptis excerpti.* Est itaque præsens scriptum instar commentarii ad universam Auctoris Praxin Rationalem; singulis namque observationibus quædam, quæ in particularibus capitibus tractare commodè haud poterat, nihilominus tamen ad illustrationem ipsius observationis aliquid adhuc facere judicaverat, addere hic voluit. Exempli loco sit discursus ad decadis primæ observationem primam. Recenset ibi Philater primo, quid agendum sit Medico Chirurgo si oculus extra orbitam prolabatur. Progreditur postea ac commemorat visus debilitatem, quam sibi accersunt, qui quotidie aqua frigida solent lavare oculos. Suadet deinde cicatricem oculorum nunquam tangendam; neutiquam enim ejus remotionis spem superesse. Porro qui eminus videre nequeunt, a medicamentis nullum solatium, sed tantum a vitris concavis expectare debere, perhibet. Denique adversus palpebrarum rubedinem, inflammationem cum sordibus, ruborem oculorum, ophthalmiam diuturnam, fistulam lachrimalem, cataractam scirrhumq; oculorum canerosum proponit remedia. Nimii essemus, si scholia reliquis observationibus adjuncta speciatim exponeremus; quapropter solum ex ipsis quædam quæ Auctoris sunt propria, aut alias non ubivis obvia, recensere placet. Pagina 20. de fonticulis ipsorumque usu differens dicit, signum!

signum haberi certum, haut amplius prodesse fonticulum, ubi carnea excrefcentia in margine ejus appareat. P. 26. spiritum salis armoniaci aromatifatum, se sæpius in gangræna felici successu usurpasse, refert. P. 31. spiritum frumenti magis esse anadynum, quam vini, experientia edoctus affirmat. P. 37. cæcum a nativitate literas pingere didicisse commemorat, & quidem hac methodo: ex ligno aut alia materia omnes literæ efformabantur, tantæ magnitudinis, ut cæcus earum figurastactu dignoscere posset, atque ita progressu temporis calami ope in charta easdem imitatus est. P. 55. nervos læsos convelli non solum, sed etiam convulsionum esse causas, observatione singulari adversus Dn. Bontekoe tuetur. P. 71. in crystallo montana tam interne quam externe adhibita, admodum conveniens contra cancrum latitare remedium, rationibus & experientia evincit. P. 82. ignivori quomodo se adversus flammæ violentiam muniant, patefacit. P. 96. abcessus mammarum sine turundis feliciter sanari refert. Plura dabit evolutio ipsius tractatus, non prolixi.

LIBRI NOVI.

Divi Chrysostomi Epistola ad Cæsarium Monachum juxta exemplar Cl. V. Emerici Bigotii: cui adjunctæ sunt tres Epistolice Dissertationes, &c. Autore Jacobo Basnage. Roterod. 1687. in 8.

Prænotionum Canoniarum libri V, quibus sacri juris atque universi studii Ecclesiastici principia & adminicula enucleantur: autore Joh. Doujatio, Parif. 1687. in 4.

Traité de l'Aïman, par Mr. D... a l'Amsterdam, 1687. in 12.

M. Tullii Ciceronis de Officiis libri tres, & in illos Samuelis Rachelii Commentarius Philosophico-juridicus. Amstelod. 1687. in 8.

Le bon usage du Thé, du Café & du Chocolat, par M. de Blegny. a Paris 1687.

Histoire des Oracles, par l'Auteur des Dialogues des Morts. a Paris 1687. 12.

Reflexions sur les cinq livres de Moÿse, pour établir la vérité de la religion Chrétienne. par P. Allix. a Londres, 1687. in 8.

La Créance de l'Eglise Orientale sur la Transubstantiation, avec une réponse aux nouvelles objections de M. Smith. a Paris 1687. in 12.

Reflexions nouvelles sur les causes des maladies & de leurs Symptomes; par le S. de S. André. a Paris 1687.

Abregé de la vie de M. Claude. a Amsterd. 1687.

Francisci Sanctii Minerva, sive de causis Latinæ Linguae Commentarius, cum animadversionibus & notis Gasp. Scioppii, & Jacobi Perizonii, Franekeræ 1687. in 8.

L'Antiquité des Temps, rétablie & défendue contre les Juifs & les Nouveaux Chronologistes. a Paris, 1687. in 4.

Histoire des Révolutions arrivées dans l'Europe en matière de Religion, par Mons. Varillas, Tome 3 & 4. a Paris, 1687. in 4.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anni MDC LXXXVII.

JOANNIS MEURSII DE REGNO LA-
conico lib. II. De Piræo liber singularis, & in
Helladii Chrestomathiam animadversiones.

Ultrajecti, apud G. van de Wader, 1687, in 4.

Antiquitates Græcanicas si quis unquam studiose ac erudite a prima usque origine eruit & illustravit, sane Joannes Meursius id egregie præ cæteris fecisse dicendus est. Tot enim illustrata ejus in hoc genere exstant monumenta, ut si quis eorum copiam pariter atque dotes consideret, non unius hominis, sed complurium summorum ingeniorum fructus legere videatur. Nota sunt ejus Glossarium Græco-Barbarum, Auctores Musices antiquissimi, Auctores Græci historiarum mirabilium, Athenæ Atticæ, Areopagus, de populis Atticæ, regnum Atticum, Archontes Attici, Themis Attica, Fortuna Attica, Bibliotheca Attica, Atticæ Lectiones, Pisistratus, Solon, Ceramicus geminus, Theſeus & reliqua Attica, Creta, Cyprus, Rhodus, Miscellanea Laconica, aliaque plura. Ex iis quæ post mortem Auctoris usque adhuc prodierunt, tres nunc quos modo nominavimus, (quosque Duumviris celeberrimis, Samueli Pufendorfio, & Joh. Georgio Grævio, quorum ille ex Potentissimi Suecorum Regis bibliotheca depromptos cum amico Grævio communicavit, hic editionis eorum curam habuit, orbis eruditus debet,) libelli elegantes se offerunt.

In his qui de regno Laconico conscriptus primo loco censetur, non initia tantum progressusque regni Laconici in lucem revocant, sed & multa sub fabularum involucris a majoribus tradita, & vetustissimis scriptoribus pervestigata protrahit, unde non exigua

Ecc

pars

pars fabularis, quam vocant, historiae intelligi, & ad veram componi potest aptissime. Nos pro more summa capita delibabimus. Capitibus sex prioribus antiquissimi regum memorantur, cap. I. primus eorum *Lelex*, αὐτόχθων, Sparti filius, a quo regio Lelegia dicta; deinde *Myles* Lelegis filius, qui in Alefii, vico Laconica, molam invenisse traditur; post hunc *Eurotas*, Myletis filius, qui stagnantes aquas, alveo & flumine facto, ab agris in mare deduxit, unde fluvio nomen, cujus uxor Cleta cum Phaenna inter Divas relata, haec pro Gratiis coli coeperunt; cap. II. *Lacedaemon*, Eurotae gener, qui a se regioni, ab uxore Sparta urbi quam condidit, nomina imposuisse narratur; *Amyclas*, Lacedaemonis gener, qui de suo nomine Amyclas condidit; cap. III. *Argalus* Amyclae filius, quem & Agigaum vocant; dehinc *Cynortas* Argali frater; inde *Oebalus* Cynortae filius aut nepos, a quo Lacedaemones Oebalii dicti; cap. IV. *Tyndareus* seu Tyndarus Oebali filius, qui a fratre Hippocoonte regno pulsus ab Hercule certis legibus restitutus est, quique Minervae Chalcioecae templum aedificare coepit. Is cap. V. regnum sponte tradidit genero *Menelao* ex filia Helena, & filiis *Castori* ac *Polluci*. Ab hisce fratribus e Colcho reducibus, templum Minervae Asiae conditum; perierunt autem navi fracta, & Castor Argis, ubi sepultus, Mixarchagenas appellatus. Sequitur bellum Trojanum; ante quod *Αθηνη Πρωταία*, Minerva Protemplaris consulta. Menelai filiam *Hermionem* *Orestes* duxit, & cum ea Regnum accepit. Cap. VI. *Tisamenus*, Orestis filius, qui ab Heraclidis *Eurysthene* & *Procle* vel *Patrocle*, tunc quum Hebraeos Samuel & Saul regerent, dejectus est; quae expeditio cap. VII & VIII uberius exponitur. Est autem hic quasi finis historiae Heroicae sive fabularis, & verae initium.

Ab istis duobus Herculis nepotibus duo postea reges simul Sparta regnaverunt, alter ex *Eurysthenedarum* seu *Agiadarum* familia, quorum nomina & tempora a cap. IX. usque ad XIV. enarrantur; alter e *Proclidarum* gente, quorum historia a cap. XV. usque ad XIX. traditur.

Heraclidis extinctis tyranni Lacedaemonem tenuere; οἱ τὴν ἐννομον βασιλείαν εἰς τυραννίδα κατέστησαντες, ut de istorum primo *Cleomene* Polyb. lib II. memoriae prodidit. Horum quarto *Nabido* occiso, in Achaeorum potestatem Lacedaemonii pervenerunt, qui pristi-

pristinis institutis ademptis, Lacones suis Achaeorum legibus vivere jusserunt; sed ut isti quoque Romanis cessere, ab his rursus Spartanis avitis moribus uti permiffum est. Posthac Romanis Laconica amice habita, & primo Praetori, deinde ut proconsularis provincia facta, Proconsuli Achaiae data gubernanda, donec per Domitianum libertas erepta, post quod tempus Lycurgi leges desierunt. Sub Arcadio & Honorio a Gothis subacta, at Christiana facta, ad Patrensem Metropolitanum pertinuit, in civilibus Achaiae Principi paruit. Postea Despotae ab Imperatoribus Constantinopolitanis missi eam rexerunt, donec tandem Constantinopoli expugnata, sub Turcarum jugum redacta est, quae cap. XX, XXI. & XXII. enarrantur.

Ultimo capite XXIII. exequitur Auctor ea, quae Reges Lacorum singularia habuerunt, in quibus nonnunquam a Cragio discedit. Totum autem libellum doctissimis multis emendationibus & observationibus, veluti gemmis radiantibus pulcherrime exornavit.

Sequitur de PIRÆEO cæterisque Athenarum portubus commentarius. Et primo quidem Piræei nomen, populum, situm, muros longos πύλη & brachia dictos, aliasque munitiones, navalia, armamentarium, tres portus montoria, quinque porticus, statuas, Herculeum & Zeam, duo promontoria, quinquè porticus, statuas, Herculeum Melitensem *Αλεξίκακον* pomis cultum, Dianam *Αγισθόλην*, totumque tractum Meliten, fora duo, quae commune Græciae emporium, *Δεῖγμα* seu locum ubi merces peregre advecta ostentui exponerentur, magistratus causa mercatus constitutos, jura emporii, balneum, theatrum, templum Jovis *Σωτήρος* Minervæque & Jovis Ctesii, leman, capitibus VIII prioribus exponit. Deinde cap. IX. propinquam ei MÜNICHIAM, ejus fana, aras, & de ea vaticinia, ac tandem PHALERUM, ejus navale, spectacula, fontem *Clepsydrum*, fana, aras *ἀγνῶτων Δαιμόνων* vel *ἀγνώστου θεῶ*, ὃ περιεσπυήσαντες χεῖρας εἰς ἑρανὸν ἐξέτειναν, ut est apud Lucianum, vel *βώμης ἀνώνυμης*, item delicias, atque littus ei adjacens *Κωλιάς*, in quo templum *Ἀφροδίτης Κωλιάδος* & reliqua memorabilia cap. X & XI. enarrat.

Ultimo loco habentur in HELLADII CHRESTOMATHIAM annotationes. Fuerunt autem Helladii Egyptii, urbe Antinoi seu Besantinoi, oriundi, Chrestomathias libri IV,

unde hæ reliquæ e Photii excerptis ad nos pervenerunt, complectentes varias observationes; Atticas imprimis, elegantes & doctas. Annotationes ab Auctore tradita varie illustrent & confirmant, in quibus memoratu digna sunt, quæ de Dionysii aliisque multis scriptoribus antiquis, & eorum monumentis, perquam studiose ac erudite recensentur.

ULRICI HUBERI SPECIMEN PHILO-

sophiæ Civilis & studendi bonis libris.

Franequeræ, apud Johannem Gyselaar, 1686. in 8.

Compendium Philosophiæ Practicæ in eorum apprimè gratiam, qui Themidi operas dicarunt, concinnaturus Auctor clarissimus, exemplo Varronis apud Tullium in Quæstionibus Academicis, amicos suos, in quibus est studium, in Græciam mittit, i. e. ad Græcos ire jubet, ut a fontibus potius hauriant, quam rivulos consectentur. Cum enim historias Gentium, sententias de moribus & de re publica Philosophorum, totamque vetustæ eruditionis varietatem scire horum imprimis esse affirmer, idque eo magis, quo frequentius Jure-Consulti in Pandectæ responsa sua, etiam ubi id agere minime videntur, assertis veterum sapientum superstruere amant; non inutiles labore se defunctum esse putat, quod misso in compendium toto opere Aristotelis ad Nicomachum, Homerum in nuce quasi exhibuerit, & hoc modo partim bonos auctores non sine fructu tractandi (efficacissimam quippe proficiendi methodum ait, probatos scriptores in summam, retentis eorum verbis, contrahere) exemplum dederit; partim propinata prisorum doctrinæ moralis dulcedine, ad ipsas in posterum Græciæ scaturigines, e quibus profluxit omnis admiranda Romanorum νομοθεσία, veræ nec simulatæ Jurisprudentiæ cultores invitarit. Huic opellæ integrum libellum Cartesii de *Affectibus seu passionibus animæ*, ut eo manifestior fieret singularum virtutum natura, subtexit; tandemque de suo libros de Jure Civitatis, A. 1672, & iterum A. 1684 publici juris factos, ἐν ἑωτοῦν sub titulo *Institutionis Reipublicæ* subjecit, eo potissimum fine, ut tum intra anni spatium prælegendo auditoribus eos posset absolvere, tum hoc ipso occasionem nancisceretur, quædam in illis posita vindicandi.

Consti-

Constituerat enim ibi, inter præcipitia Monarchomachorū, eorumque qui infinitam absolute imperantibus in subditos potestatem largiuntur, medium ac tutum iter eligere. Hinc facta imperiorum divisione in voluntaria & involuntaria, priora consensui multitudinis natales suos debere, eumque in statu Democratico, utpote quam minimum a naturali abeunte, in nullum aliud placitum abire scripserat, quam ut sit foedus omnium cum omnibus, cujus summa foret, ut quæ consensu majoris partis statuatur, ea cunctos obligent; nihilque hic tacite excipi, quam ut tum demum resistere majori parti quidam possint, si illa, coitione facta, palam id agat, ut vita bonisque pauciores exuat, vel manifesta injuria absque ullo merito ad mortem trahat. Eandem igitur vim atque auctoritatem imperii, qua in Democratico regimine major pars in minorem gaudet, obtinere in Monarchica & Aristocratica formis Reges & Optimates, adeoque & in nullis aliis, quam his duobus jam allatis casibus, resistere imperantibus subjecto populo jus esse. Præterea iisdem libris, metum vicinæ potentiæ causam non per se belli suscipiendi justificam videri asseruerat. Utraque hæc sententia, quasi periculosa rebus publicis, suas experta fuit contradictiones, quibus hic sub finem præfationis & sect. I. c. 3. §. 44. carptim responderet. Cæterum cum in libris de Jure Civitatis, Jus quoddam publicum Universale Politicæ contradistinctum, in quo delineatur, *quid in regimine cujusque civitatis sit & rectum, quid singulis in eadem republica Ordinibus, Imperanti subjectisque imperio sit tribuendum*, primus omnium tradere aggressus fuerit Auctor doctissimus, illi, præter alia, quæ continent haud vulgaria, vel solo hoc nomine veniunt commendandi, committeudique curiosi lectoris judicio.

ULRICI HUBERI, SUPREMÆ FRISIORUM Curie Ex-Senatoris, de Concurſu Rationis & Scriptura Liber.

Franequeræ, apud Henr. Amama & Zachar. Tædama,

A. 1687, in 8.

Quæ occasio edendi hoc Scriptum celeberrimo Autori fuerit, ipse in Epistola ad D. Johannem van der Waeyen præfixa abunde exponit;

Ecc 3

nit, atque testatur se perlustrando Disputationem inauguralem d. 8. Octob. A. 1686 Franequeræ habitam, verba thesios octava, quibus docetur, *Scriptura Divinitatem non aliunde, quam ex Ratione adstrui posse; eosque errare, qui asserere sustinent, si Ratio aliud quid nobis dictaret quam Scriptura, huic potius esse credendum*, concoquere non potuisse, ideoque contra eadem, si forte ab alio sub censuram non vocarentur, aliquid in medium publice afferre & opponere constituisse; ast cum silentio a Magnifico Academiae Rectore aliquoties imposito, id facere fuerit prohibitum, positiones quasdam e suis libris de Jure Civitatis excerptas repetiisse, auxisse, ac antithesis aliquot inauguralibus earumque refutatione instructas, luci publicæ dedisse. Contra quas cum duo in laudata Academia Theologiae Professores, D. Johannes van der Waeyen & D. Hermannus Alexander Roel insurrexissent, & sententia ab Auctore voce pariter ac scripto improbatæ patrocinium suscepissent, eandemque ille quidem in Mantissa quadam, hic vero in disputatione de Principio cognoscendæ veritatis sub præsidio ejus habita defendissent, præsentem tractatum duumviris illis opponere voluit. Absolvitur autem ille quinque Sectionibus, quarum prima sententiam thesios inauguralis, quam Viri clarissimi defendendam sumserunt, exponit, eandem ad Reformatæ religionis Adversariorum, inprimis Socinianorum, Rationem fidei sive Christianæ religionis esse principium statuentium, opinionem accedere declarat, & pericula ex illa promanantia, adductis in medium aliquot Reformatorum Theologorum testimoniis, comprobare studet. In secunda sectione ut evincat, falsum esse, divinitatem Scripturæ Sacræ, qua autoritas ejus omnis nititur, non aliunde quam ex Ratione cognosci atque adstrui posse, ostendit DD. Reformatos agnoscere lumen & testimonium Spiritus Sancti a ratione distinctum, quo de divinitate Scripturæ summæque fidei salutiferæ certi atque convicti, in ea persuasione penitus acquiescant: ipsum Cartesium, a quo thesios inauguralis Patroni sumum unicum Veritatis principium hausierint, statuere formalem credendi, quæ ad credendum proposita sunt, causam esse lumen supernaturale, non modo a naturali diversum, nec in eventu cum eodem coincidens, sed etiam certius omni lumine naturali atque evidentius: Deum in convertendis infidelibus non semper argumentorum

ponde-

pondere usum esse, sed sapissime lumen supernaturale iis affudisse, ut artificialis methodi securæ & brevi auditu raptæ mentes, liquidius verbo crediderint, quam si rationibus examinandis solvendisque difficultatibus diu exercitæ fuissent: fidelium item, ad cognoscendam penitus mysteriorum sanctorum naturam, arcana Spiritus videntibus insinuari gustum rerum spiritualium penetrantisimum, eo modo a ratiocinatione distinctum, ut ne gustus quidem ratio reddi possit: præter hunc gustum in verbo Dei duas excellentes Spiritus Sancti operationes, a rationali certitudine fidei distinctas, nempe Spiritum adoptionis & exultationem gaudii ineffabilis, quibus Deus ad obsignandam fidem & Sacræ Scripturæ divinitatem utatur, reperiri; tandem ipsum Joh. vander Waeyen, in libris de vera & genuina Reformatorum sententia in negotio de interprete Scripturæ anno 1669 editis, luminis interni a ratiocinatione differentiæ & Spiritus Sancti testimonium in confirmanda fidei certitudine agnovisse, atque adeo non ex sola ratione auctoritatem Scripturæ S. adstrui posse olim docuisse. In sectione tertia, theses aliquot e disputatione D. Roelii de principio cognoscendæ veritatis sub examen revocat, ac demonstrat, neque in Jurisprudencia, neque in Theologia unicum veritatis indagandæ principium esse rationem: effugium, quod vera, recta & sana ratio tantum hic intelligatur, rem non conficere, cum talis in homine post lapsum misere corrupto non inveniatur: frustra asseri, nos mentem adhuc in se suisque facultatibus integram & incorruptam habere, corruptionemque in usu, actu & habitu tantum consistere: male statuminari, ne quidem notitiam tremendi mysterii de SS. Trinitate posse veram esse, nisi & distincta adeoque vere rationalis sit, ac nihil affirmandum vel negandum, sed dubitandum esse de rebus, quæ in sacris litteris habentur quidem, at in se non clare & distincte cognoscuntur. In sectione IV. mantissam D. Johannis vander Waeyen oppugnat, & declarat se citra injuriam dixisse, Spiritum Sanctum iis esse Rationem, qui Spiritus Sancti operationem cum ratiocinatione confundunt: non quæstionem esse hoc loco, an rationes, quibus sacra Scripturæ divinitas adstrui potest, satis validæ sint ad convictionem, sed de facultate mentis intelligendi & judicandi, adeoque de perceptivitate, ut Mantissa vocat, quæri: falsum esse, homines irrege-

nitos.

nitos non teneri ad credendum, nisi quatenus eis de divinitate verbi constare potest, eosdemque, si extra Ecclesiam nati sunt, ex sola ratione de eadem convinci & persuaderi posse: discrimen admittendum esse inter nostri & aliorum persuasionem: non repugnare sibi, qui statuunt, rationes satis validas esse ad convictionem de divinitate verbi, hominem tamen animale iis solis non posse convinci: Rationem quoque pro unico veritatis Christianæ principio esse habendam iis, qui eandem pro principio auctoritatis Scripturæ unico agnoscunt; non esse Enthusiastam, qui testimonium Spiritus Sancti immediatum sibi vendicat: negantes aliunde quam ex Ratione constare posse divinitatem Scripturæ Sacræ, parum religiose loqui, atque negare credentibus lumen supernaturale, principium facultatemque novam a naturali Ratione distinctam divinitus immittere: sacræ veritatis cognitioni in homine naturali non tantum occupationes, præjudicia & affectus obstat; non sibi satisfacere mantissæ Autorem, si vel maxime ad salutarem divinitatis Sacræ Scripturæ cognitionem Spiritum Sanctum requirat: testimonia ex Triglandio, Walæo & Essenio adducta sibi haudquaquam adversari. In sectione V. ad objectiones quasdam a Theseos inauguralis Patronis eorumque discipulis in medium allatas respondet. Sub finem tractatus hujus primo theses e disputatione inaugurali, quæ huic controversiæ, ut modo dictum, primam dedit occasionem: deinde theses nonnullæ e disputatione habita sub præsidio D. Roellii de principio cognoscendæ veritatis: tertio mantissa Joh. vander Waeyen subjecta parti XIX Scenographiæ theologicæ, subjunguntur.

DE IGNE DISSERTATIONES PHYSICÆ, auctore Paulo Casato, Placentino, Soc. Jesu, in quibus plura ad Ignis naturam spectantia physice explicantur, & physicam philosophandi methodum cum Aristotele consentire ostenditur.

Venetiis, apud Nicolaum Pezzana, 1686, in 4.

Ingenium pariter atque eruditionem eximiam clarissimus Auctor scripto hoc, varii generis doctrina abundante, & Physicæ scientiæ funda-

fundamenta tradente, testatus est. Tituli facies, & dedicatio ad Magnum Hetruriæ Ducem, hunc eundem strenuum Aristotelis assertorem promittunt. Istius enim methodum non minus in physicis, ac aliis egregiam approbat, calumpniam quasi mera vocabula obrudat, avertere laborans. Quem in finem hinc & inde factam Aristoteli commentatorum culpa injuriam, ex ipso textu diluit. Salva nihilofecius cum Peripateticis pace, quam ubique exoptat, ulterius pergit, & propriam aut aliorum recentiorum scriptorum sententiam tradendo, quantum fieri potest, ingeniosa conciliatione cum ipsis gratiam inire satagit. Imo ne ab illis deviare uspiam videri possit, familiaris collocutionis libertatem in præfatione ideo elegisse se scribit, ne aliquid definite pronuntiare cogeretur.

In prima igitur dissertatione, Igni nobilitatem asserturus, ex antiquitatum & historiarum monumentis, illine an aquæ princeps locus debeat, disputat. Hinc a quibusnam gentibus religiose cultus fuerit, tradit, & quanta commoda ad vitam summe necessaria, tum naturalia, tum mechanica, tum medica præstet, variaque plurimorum Auctorum Igni ad scripta elogia enumerat. Denique quomodo mediante face accensa, hujus rei conscio, e longinquo, variis illius flexibus, certas literas significantibus, animi sensa exponi possint, edocet.

Dissertatione secunda Ignis naturam explicat. Et primum minus convenientibus reputatis aliis divisionibus, illa potius probat a præcipuis ejus qualitatibus, luce nimirum & calore, desumptam. Propterea alius ignis dicendus est calidus & splendidus, alius calidus & non splendidus, alius splendidus & non calidus, & porro iste vivus, ille mortuus, hic fatuus. Facta dein alia in vulgarem, & elementarem divisione, in elementorum naturam inquirat. Quæ cum naturæ sint, e quibus omnia primum componuntur, & in quas postremo resolvuntur, simplices eas necessario esse statuit, sed invicem dissimiles. Ab illa autem particularum dissimilitudine, dissimiles oriuntur qualitates. Harum alia primæ dicuntur, quæ naturas simplices ita commiscant, ut unum constituent ex pluribus; alia secundæ, quæ naturarum factam commixtionem sequuntur. Primas dupliciter considerandas exhibet, nunc ut activas, reliquas permiscentes; nunc ut passivas, ab aliis permixtas: illas calorem & frigus, has hu-

miditatem, & siccitatem appellans. Siquidem calor crassiores particulas attenuat, tenuiores commovet & confundit; frigus tenuiores cogit & commixtas cohibet ne dissolvantur; humiditas natura facilem se præbet, ut attenuetur, reliquisque congruens cohibeatur, ne secedat; siccitas naturam ad id paulo difficiliorem reddit. Verum quia naturis illis, quæ elementi nomine veniunt, neque duæ activæ, neque duæ passivæ simul inesse possunt, sed altera passiva, activa altera; idcirco earundem compositio quatuor species exhibet. Harum prima calida & humida vim habet attenuandi & commovendi, ipsaque facile commovetur & attenuatur; secunda calida & sicca, difficulter commiscetur, facile vero commovet; tertia frigida & humida facultatem habet cogendi, seque facile ad aliarum partium nutum fingi permittit & attenuari; quarta frigida & sicca duriorem se præbet, tenuiores aliarum particulas ad crassitiem adducendo & cohibendo. Quatuor hæc qualitatuum species totidem representant elementa. Quia vero illæ magis, quam in aliis naturis, in aere, igne, aqua & terra elucet, hæc in elementorum denominationem abierunt. Ut autem res penitus intelligatur, humiditatem & siccitatem dupliciter considerat. Illam nunc difficilius angustias corporum subire innuit, iisque permisceri, & aqueam vocat; nunc vero facilius, & aeream dicit. Siccitatem, quæ ob particularum avolantium tenuitatem permisceri repugnat, igni; quæ ob earundem crassitiem mixtioni adversatur, terræ tribuit. Ut inde eluceat, humiditati aeræ contrariari siccitatem terreæ, humiditati aeræ siccitatem igneam. Pro temperamento igitur constituendo, crassiores attenuari naturas, tenuiores combinari necesse est; hoc a frigore per terram & aquam, illud a calore per ignem & aerem expectandum. Quod ut eo melius contingat, ita invicem miscentur qualitates, ut elementa bina plus activarum, bina plus passivarum possideant. Quippe huius diversitatis intuitu, activæ in passivas agendo, pro robore suo mutationem inducunt, & sic elementa, non nisi fractis qualitatibus, in unam speciem temperant. Proinde & Aristotelem, quod vulgaria illa oculis obvenientia corpora pro elementis minime habuerit, sed propter primarum qualitatuum in illis præcellentiam, eorum denominationem tantum mutatus ab iis fuerit, excusat. Cum tamen vix possibile sit, mentionem injicere illorum, quin vulga-

vulgarium notio menti se offerat, rebus non mutatis vocabula alios mutasse refert. Etenim illi in artificiali dissolutione corporum chymica, humorem seu phlegma & spiritum viderunt ascendere, remanentibus in fundo partibus crassioribus, quas illorum ratione fixas nuncupavere. Eapropter ex triplici naturarum genere corpora combinari sibi persuaserunt, ubi inter duo extrema, fixum & spiritum, medius sit humor. Huic mercurii, illi sulphuris, isti salis nomen imposuerunt. Non tamen, quod communia illa in usum nostrum quotidie venientia corpora intelligenda sint, sed quia spiritus a phlegmate liberati ardeant, ut sulphur; partes fixæ remaneant in fundo, ut sal post evaporationem; humor hæc invicem combinet, uti mercurius aurum, cum argentea vasa eo obducit. Ex quibus chymicorum, uti vulgo, in primis a Beguino explicantur, elementa rejicit: quandoquid si vel maxime Chymia corpora in sulphur, sale & mercurium, quæ diversis qualitatibus & proprietatibus constant, dissolvendo acquiescere possit; Physicum tamen alia ratione eadem contemplari oporteat. Priore igitur probata elementorum recensione, *Ignem dicit spiritum vim habentem caloris non mediocrem*, spiritum indigitans, non aliquid a sale aut sulphure distinctum, sed substantiam tenuem, & subtilem, quæ angustissimos corporum meatus facile pervadat. Correcta dein aliquantulum divisione ignis in vivum, mortuum & fatuum, quod ultimus ad primam speciem potius pertineat, huic dissertationi colophonem imponit.

Tertiam de Ignis loco adortus, quod ignis supra aerem, tanquam levissimus collocetur, inficiatur. Commemorata hinc levitatis occasione, recentiorum quorundam de gravitate hypothesis, omnia ad centrum propria gravitate niti, statuentem, impugnat. Eadem quippe facilitate, levitati graviora corpora extrudenti, adscribi posse phaenomenorum ætiologiam sibi persuadet. Quamobrem experimentum Torricellii non aeris gravitatem probare, sed illud evincere illi videtur, quod omnia certo ordine disposita sint a natura, certæque constitutæ sphaeræ, pro majori, vel minori distantia a centro, leviora, aut graviora corpora continentes, ubi neque superiores inferiores premant, neque ab illis premantur, sed pro diversitate naturæ suæ collocatæ sint, quarum ratione corpora nulla si ve levia, si ve gravia, nisi comparate, dici queant. Sic ex his ratio-

nibus mercurius subsidet nunc magis, nunc minus, prout scilicet major, vel minor ordinis perturbatio contingit, si intra raras, aut densas atmosphaera partes reponatur. Unum e pluribus contra gravitatem aeris mercurium prementis pugnant argumentum adducemus; nimirum quod mercurio ex fistula longiore digitis 30 exeunte, & totam superficiem mercurii in vase contenti attollente, & sic fursum repellente totum cylindrum aereum incumbentem, particulari cylindro aereo major pressio, quam pluribus toti vasi imminuentibus & aequalem pariter basin habentibus, quod absurdum, concederetur. Vim item elasticam aeris, in fistula conclusi, & mercurium expellentis, per antliam pneumaticam probatam, eadem innixus inficiatur: scilicet quod si aer in eadem compressus se dilatare conaretur tanto impetu, non repugnaret attrahenti embolo, sed illum potius repelleret; atqui quoniam hoc non evenit in hujusmodi machina ab aere copiosiore, multo minus expectandum putat ab aere pauciore, in fistula concluso. Quod Boyleus majorem mercurii subsidentiam, experimento Torricelliano in monte instituto, in hujus medio, & adhuc majorem in cacumine, aeris abbreviato, hinc minus prementi cylindro adscribit; illo Noster utitur, ut ostendat, aerem infimum, accessione cylindrorum debiliorum, gravio-rem reddi non posse. Facta hinc alia per antliam pneumaticam experimenta, e. g. quod animalia in illa, aere exhausto, moriantur; vesicae flaccidae latera se dilatent, &c. non per pressionem, sed per tractionem explicat. Elateris enim naturam consistere perhibet, in eo non tantum, ut sese expandat, si comprimatur, sed etiam se recipiat, si distrahatur. In primis vero aeris super aquam pressionem destruere videtur hoc modo: Si aer, inquit, aquam premit, & aqua aquam,

fit in vase superficies aqua FG, cui innat at cylindrus ligneus da & extra aquam est pars cd. Superficies aqua FG intelligatur parallela superficiei HI, in qua est basis lignei cylindri ab. Jam sic, si partes superficiei HI non premerentur equaliter ab oppositis partibus, pars minus pressa urgeretur fursum; igitur tam premit cylindrus ligneus da una cum incumbente illi cylindro aereo, quam premunt aquei cylindri aequales bases simul cum impositis cylindris aereis: at reliqui cylindri aerei longio-

longiores sunt illo, qui incumbit cylindro ligneo, aquei vero cylindri aequalis basis non sunt leviores, sed aequalis gravitatis cum toto cylindro ligneo: ergo non est aequalis pressio in ab, atque in io, cum tamen fiat consentientia tum liquoris tum ligni. Ex quo non obscure arguitur, nullam esse pressionem aeris supra aquam. Denique aerem se deorsum urgendo, exprimere flammam, tanquam levio-rem, negat, cum hac ratione non in coni fastigium ascenderet illa, sed potius basis in suprema parte apparere deberet. Et proin manifestum esse credit, Aristoteliq; consentaneum, gravia & levia non nisi comparate dicenda corpora, prout in medio prona sunt in motu seu fursum, seu deorsum juxta constipationis materiae dissimilitudinem. Hujus enim comparationis intuitu, etiam ignis gravis & levis esse potest, quatenus quidem igniculi, alias non leves, a vapore rariore fursum vehi possunt. Igni nimirum pondus plurimis experimentis, cum jam a Boyleo revelatis, tum etiam propriis, asserendum existimat. Florentinorum autem, cum hypothese sua conciliat. Etiam si aliqua, quae pugnare videntur, cum hypothese sua conciliat. Etiam si in ancipiti haereat, num igniculi metallo in fusione aut calcinatione accedentes, illudque gravius in aere reddentes, ex sua natura graves sint; vel ideo, quod plures igniculi conclusi in angustissimo spatio minus exigant abesse a centro gravium, quam circumfluit aer, minus habens materiae in mole pari; prout aer, in locum unum congestus atque constipatus, gravior sit non constipato. Nihilominus concludit, Ignem omnium sublunarem hanc universitatem constituentium elementorum gravissimum esse, atque illi infimum deberi locum in sphaera elementari. Nempe certo ordine terrae, aquae, aeris constituto, non nisi aut supremus, aut infimus locus igni reliquus est. Supremus esse nequit, quia potissimum res cunctas gignendi instrumentum calor, caloris origo ignis, hic validior est congestus, quam dissipatus: esset autem diffusus & enervatus, si ad amplissima in extremo systemate spatia relegaretur, neque posset a tam immenso intervallo in imas fodinarum latebras ad elementorum permixtionem revocari. Ut ergo infimum locum fortius stabiliat, ignem hunc, quamvis sceleratorum suppliciiis ad mentem Ecclesiae Romanae destinatum, nihilominus etiam naturae decretis obsecundare, asserit. Confirmaturus proin sententiam suam, astrorum influxum ad metallorum generationem non pertingere ostendit. Siquidem id agere deberent

aut luce, aut calore. Lux etiam ipsius Solis non transversum digi-
tum in terram descendit; calor vix sex pedes, etiam si perpendicu-
liter radii incident, penetrat. Cum e contrario observatus in
fodinis profundissimis calor primum modicus, sed quo altius de-
scenditur, penetrantior, ignem, quasi e corde terræ prorumpentem,
& pro diversitate salium, sulphurum, spirituumve, quibus illa sca-
tet, metalla, lapides &c. generantem testetur. Quinimo inde ma-
nare vult aquarum per fluvios mare ingressarum, & in altissimis
montibus fontium nomine prorumpentium exaltationes. Quan-
doquidem illæ, ab igne hoc in vaporem resolutæ, per venas telluris
transcoluntur, atque pro varietate illarum nunc noxiæ, nunc salu-
tares existant. Tandem cruciatuum varia genera, quomodo il-
lis ab igne hoc scelerati affligantur, exponit, & postquam dissimilem
igniculorum naturam agnovit (qua ratione disparis quoque sint
gravitatis) e terra venientes fixos & terrestres, sed illos, qui forte
ex sideribus delapsi, ascensum eo rursus affectant, volatiles & coe-
lestes nuncupat.

Ad quartam proin dissertationem, an exustione nova substan-
tia gignatur, indagaturus, secedit. Illic Vestæ nomen modo terræ,
modo igni tribuentium lites conciliat, si per Vestam illa pars tellu-
ris igneum centrum ambientis intelligatur. Ignem tamen illum al-
tius latentem dimittit, hunc potius censuræ subiciens, qui oculis ob-
versatur. Quia tamen fere unicum vulgare Peripateticorum,
uti illos appellat, materiam primam per mutationes demonst-
randi argumentum, quæstione in dissertatione hac proposita in dubium
vocatur, alia ex ipso Aristotele, commentatorum commentis, uti
Auctor loquitur, defædato, rectius desumuntur. Ibi mutationis
principium optimo jure statuitur, ex quo aliquid fit; illud vero uti-
que materię notione comprehenditur. Hæc vero, quæ prima au-
dit, non una omnibus est, formarum tantum varietate distincta, sed
abstracta illius notio naturis omnibus sexcentis & amplius modis
differentibus licet, tribui solet. Adeoque & forma pro illius diver-
sitate variat, quatenus pro varia compositione, aut dissolutione par-
ticularum alia notio, alia forma emergit. Uti hæc ex ipso Aristotele
contra vulgares ejus affectas, more aliorum conciliatorum proban-
tur. Atque sic ex particularum diverso ingenio membrorum con-
forma-

formatio, nivis in hexaedrum formatio, &c. dependet. Imo varia
salium & spirituum vis, quam in elementorū particulas exercent, si-
militudinis figuræ in diversis origo & conjecturarum ex physiogno-
mia & signaturis petitarū fundamentum ab illo ponitur. Ex quibus
proposita quæstio facile dirimitur, scilicet etiam in igne nullam no-
vam substantiā gigni, sed qualitarum fieri mutationem. Jacto hoc
fundamento, neque flammam, neque prunas, neque ferrum candens, neque
chartam accensam &c. novam ostendere formam concludit, sed
propriam ignis formam ad plures species, tanquam minus perfe-
ctas, se dilatare: etiam si ardor in ferro candente, papyro accensa,
&c. non solis igniculis, sed ipsius etiam rei ardentis partibus agita-
tis ab illis, debeat. Nova enim per ignem forma substantialis
gigni nequit, quia extinctione interiret, aut aeris formam imbue-
ret, imo tota ignis natura in dissipatione substantiæ versetur. Ubi
tandem exustionis rationem hanc proponit, ut corpus ex dissimilibus
naturis coagmentatum tantam vim caloris concipiat, ut soluto par-
ticularum nodo, vel nihil, præter cinerem, aut calcem, aut carbo-
nem relinquatur, vel plane in auras abeat. Illæ vero naturæ tam-
diu ignis vocabulum obtinent vulgo, quamdiu acri calore præditæ
& luce aliqua conspicuæ, vim retinent ad alia corpora pariter irri-
tanda, ad similem particularum distractionem, immisso calore; il-
laque Aristotelis auctoritate stabilit.

In Dissertatione Quinta Caloris tractationem suscipit: quem
cum qualitatem dixerit, & a passione differre monstraverit, ut ratio
quomodo corporibus insit, curatius dignoscatur, illorum texturam
examinat. Atomis igitur valere jussis, particularum doctrinam
profiteretur, quæ quidem ad definitam tenuitatem deducantur a natu-
ra, divina tamen potentia & ex se semper maneant divisibiles. Mini-
ma illa corpuscula in primis animalculis ex caseo, in sanguine, in pe-
dibus deambulantium in Brasilia, &c. genitis, oculorum aciem
effugientibus, microscopii tamen ope apparentibus, & certa conje-
ctura, ex plurimis exili corpusculo exilioribus membris constructis,
probabilia reddere laborat. Ubi maxime notatu dignum videtur,
in febricitantis per venam sectam ducto sanguine, vermiculos te-
nuissimos observari, qui si nigra habeant capita, armatis oculis in-
specti, indicent periculum a febre imminere, quam nulla adhuc exan-
thema-

themata malignam esse docuerant. Illæ particulæ, certo numero definitæ, quamvis innumerabiles, certis terminis circumscribuntur, id est, figuram obtinent pro naturarum diversitate variam. Constructa ex iis corpora, pro diversa illarum figura & magnitudine, arctius aut laxius coherent, adeoque interstitia nunc majora, nunc minora relinquunt. Scilicet, quæ similem nacta sunt figuram, non firmiter colligantur, & fluidum constituunt; quæ vero dissimilem, ita sibi aut statim, aut aliquo tempore, aut alio interveniente implicantur, ut divelli facile nequeant, & solidum reddunt corpus. Illa interstitia seu cavernulas ab æthere quodam, seu spiritu, ad naturam corporis pertinente, sed non satis reliquis connexo, ita ut facile ab illo expelli possit aut divelli, locum aliis corpusculis subeuntibus concedendo, repleti autumat. Similes enim illi, ac Cartesius materiæ suæ subtilissimæ proprietates tribuit, suamque sententiam & experimentis ex chymia & mathesi cum selectu depromtis confirmat, & Aristotelis consensu roborat. Quibus præmissis, calorem ab igniculis in poros assumtis, & particulas corporum agitantibus atque in motum cientibus, derivat. Quod si tamen aliqui exinde calorem esse naturam, non qualitatem; substantiam, non accidentem, inferre satagant, iis substantias quoque nonnunquam accidentium rationem subire, exemplo atramenti chartæ accidentis, & Aristotelis approbatione instructus, respondet. Et quibus hæc a sensibus petita particularum agitatio infirma videtur, considerandum exhibet calorem ab acidi & alkali conflictu excitatum, utpote & ratione illam comprobante. Ast ut caloris causæ intelligantur, effectus in considerationem venire jubet. Nimirum iisdem ab igniculis, in hypocausto madidum linteum exagitatione & exturbatione humoris arefcit; molle lutum, aqueis itidem & fluidis ejectis, durefcit; homo igniculis per cutem & inspirationem sanguini commistis, eumque exagitantibus, ut humor sub cute exprimatur, sudat &c. Adeoque quatenus igniculi, in corpus immissi, particulas exagitant, hæc exagitata a se digredientes majus spatium requirunt, & in intervalla disjunctarum particularum æther hac ratione, ex corpore proxime compresso expressus, succedit, raritatis causa est calor. Illi tamen igniculi & ænea & alia vasa penetrant, quando in illis corpora in fluorem deducunt, alias satis solida. Sic eosdem etiam lu-

centes

centes vitrum penetrare, & in conspectum subire, hoc experimento asserere conatur. Vitream phiolam, nulli tamen adjecto pedi innitentem, aqua ex puteo hausta repleti; eam candentibus prunis imponi; & ubi illa satis incaluerit, cineres ex prunis decuti, ipsasque continuo flatu urgeri jubet: atq; sic flammulas per aquam ascendentem conspici, & cessante flatu remittere testatur. Imo Academicos Florentinos vitri ab igniculis dilatationem, jucundo experimento docere ostendit. Postquam alia deinde ex positis principiis phenomena explicuit, intepefcere corpus dicit, abeuntibus igniculis, & redeunte frigore. Itaque hoc meram esse privationem negat, & potius dari naturas seu spiritus frigidos, pariter uti calidos, & illorum elasticitatem in constringendo, uti horum in dilatando, sitam esse asserit. Quod si calidi prævalent, frigidos commovent, imo figuram quandoque mutant; si frigidi, calidos ligant. Quandoque tamen ita in mixto temperari possunt, ut utrique contineantur, neque obsorventur, nisi dissoluto vinculo, effectibus se suis manifestent. Utrique etiam sensu tactus ita pernoscentur, quando calidi fibrillas nervorum exagitant, frigidi constringunt. Et ut alia, quæ ex illis deducit, mittamus, pergimus

ad Dissertationem VI de his, quæ virtute calida dicuntur, agentem. Illic ut quæstionem, an accidentia se de subiecto transferant in subiectum, cum pace Peripateticorum dirimat, distinguendo inter accidentia, alia propria dicit, quæ abesse nequeant omnino, & hæc metaphysica; alia, quæ aliunde adveniunt, & hæc physica vocat. Et horum ratione ignis ferri particulas quidem commovet, non tamen vim suam commovendi in illas transfert. Possunt vero ita copulari hæ naturæ igneæ cum aliis, ut non facile se jungantur, imo in tanta quantitate misceri, ut aliquas rursus emittere sine totius interitu possint, quas ideo abundantes & effluentes nominat. Horum igniculorum intuitu illa actu dicuntur calida, quando iidem adeo commoventur, ut calor statim sentiatur; illa vero virtute, quando illi adeo irretiti sunt, ut non nisi iisdem in libertatem vindicatis, percipiantur. Adeoque hoc ipso causæ æquivocæ sola allegatione, illorum differentiam minus recte ostendi innuit. Ea tamen cum diversitate igniculi in corporibus latent, ut ex quibusdam non nisi collisione, aut majore opera elici possint, v.g. e chalybe & silice,

G g g

quæ

quæ virtute calida dici non merentur. Contra vero illa, quæ corpori applicata, aut levi calore externo, aut etiam ipsius corporis, actuata, vim suam exerunt, rectius ita appellantur, eaque a salium abundantia penetrantiora observantur. Sic ex hac igniculorum in mixto majore vel minore copia, gradus medicamentorum deducit. Inter illa tamen quædam, v. g. acetum, rosâ, camphora &c. refrigerandi causa adhibentur, cum nihilominus illud non per se, sed per accidens præstent, quatenus igniculi illorum meatus occlusos recludendo, materiaque peccanti aditum concedendo, aut etiam illam simul exterminando, desideratum illum effectum edant. Refrigerationis occasione in principia inquirunt, & hinc tria constituit activa, spiritum scilicet, sulphur, & sal; tria que pariter passiva, terrâ damnatâ simile, aquam, & spiritus frigidos. Hos subtilissimos dicit, vim habentes se constringendi, & impediendi dissipationem. Imo tamen cum pro sua, tum pro corporum, quibus cum illis commercium intercedit, natura diversi sunt. Quandoquidem & calidi & frigidi aliam magnitudinem, figuram, & pororum in corporibus diversimode compositis majore vel minore laxitate, diversam activitatem obtineant. Quæ omnia desumptis egregiis e naturali scientia exemplis confirmare laborat. Horum itaque spirituum, aut efficacium perditorum, aut extrusis hebetioribus excitatorum, ratione quædam efficaciora sunt combusta, quædam contra. Etiam si vero constringendi efficaciam frigoribus tribuamus, nonnunquam tamen per accidens calida quædam e. g. sal, cadmia fornacum, adstringere deprehendimus, quatenus igniculi illorum humorem secum rapiunt, & exturbant, ut siccitas sequatur. Tandem propositam initio hujus dissertationis opinionem, ad Ecclesiæ Romanæ de Eucharistia doctrinam non extendendam esse monet.

Dissertatione VII, quomodo Ignis accendatur, considerat. Primo propositis dissertatione præcedente principiis ulterius patrociniatur, eadem artis ope chymico experimento declarans. Hinc igne non novam substantiam gigni, sed partes dissolvi, repetit. Hanc vero dissolutionem principiis suis activis tribuit. Ex hisdem spiritibus expeditam magis calefaciendi virtutem, salibus validiorem efficaciam adscribit. Igniculi igitur, seu sal, seu sulphur, seu spiritus sint, aut igne externo admoto, aut interna agitatione, aut

etiam

etiam attritu, prout in lignis, commoti, partes ad defectionem sollicitant proximas, adeoque spatio hoc angusto contineri nequeunt, profiliunt, & vicinum fomitem, si quem repererint, corripunt. Exposito porro ex lignis collisis ignem eliciendi modo, monstratis lignorum ad ignescendum majore, vel minore aptitudine, variisque arandi ab illis ignem munimentis; reddita incomcombustibilitatis in amiantho ratione (quod scilicet maneat lapis etiam si in laminulas & fila scissus, & hac ratione plus terræ & salis contineat, quam ut ad motum ignis perducere queant) enarratisque pluribus, jucundis pariter atque utilibus, ad rem facientibus exemplis, totum negotium his verbis comprehendit. *Illâ, inquit, ignem omnino rejiciunt ita, ut nec in flammam, nec in prunas, accendantur, quæ plurimum constant sale fixo & terrâ, minimumque habent sulphuris cum spiritibus & humore permixti, quo partes conglutinantur; illa vero, quæ non parum habent sulphuris atque spirituum, sed tam spissâ coagulatione cum sale & terrâ facta est permixtio, ut exigui & pauci meatus pateant ad excipiendos immixtos a proximo igne igniculos, egre accendantur: quod si ea sint, quæ sulphure quidem abundant, sed angustos habeant poros, tarde ignem concipiunt, quem diu retinent: sin autem sulphuris atque spirituum copiam rara textura jungat, ista facile exardescunt, & cito absumentur.* Reliquum deinde interna exagitatione commoti ignis modum, fermentatione minus perfecta explicat. Scilicet, perfectam dicit intestinam quandam commotionem particularum heterogenearum, ex quibus corpus fermentescens constat, quæ dum opportune agitantur, se vicissim atterunt, comminunt, permiscunt, apprehendunt atque in unam speciem temperantur. Hanc vero salibus aqua dissolutis & a terra separatis, inque motum incitatis, sulphureas particulas & spiritus proximos corporis ejusdem impetentibus adscribit, & quomodo in pane, vino, acidis, &c. his mediantibus contingat, refert. Quoniam igitur in igne e fœno madido & concluso erumpente, non simul particula in unam speciem temperantur & commiscuntur, sed tantum dissolvuntur, minus perfectam fermentationem appellare ipsi placuit.

In VIII Dissertatione de Flamma & fumo acturus, recenset plurima ex calce & sulphureis combinata, aquæ affusione incallescere, quædam etiam in flammam abire. Illud negotium similiter salibus so-

bus solutis, partes sulphureas agitantibus, attribuit, in flammam vero quandam secedere eas posse ideo negat, quod adhuc ab aqua nimis ligentur, ne erumpere possint in flammam, uti illud experimentis jucundissimis probare satagit. Quippe hæc sulphureis particulis, quæ omnem in partem agitæ, secessionem etiam in reliquis procurent, ut junctim erumpant, adscribitur. Quod si vero pauciores illæ emanent, fumus, (qui a nitore, quod uterque exhalatio sit, non nisi nomine differt;) sin plures circa superficiem discurrant agitantibus alias particulas, & earum nexum dissolventes, pruna ardens, sin adhuc plures agglomeratæ confertim erumpant, flamma est. Fumus plurimis particulis permixtus reperitur, ut vellicatio in oculis, & carni a putredine defensio salinas, cadmæ & fuligo terreas doceat. Emanantia hinc ex omnibus corporibus effluvia, eaque ambientia, tanquæ atmosphæræ, odoresque per illa, non per species intentionales fieri explicat, & probat. Postquam hinc varia de fumo disseruit notatu digna, carbonum usum, diurnitatem, fragilitatem, &c. in primis propter humoris partes non combinantis defectum, declarat. Modoque lucernas perpetuas conficiendi variorum Autorum enumerato concludit, aut ex tali materia confitisse, quæ perpetua circulatione non in auras abierit, aut etiam, instar phosphorum, sola luce, absque calore, se manifestarit. Ultimo quomodo aer temperatus flammam moderetur, densus comprimatur & exstinguatur, rarus dilatari patiatur, aliquot experimentis explicat.

In Diss. IX Ignis extinctionem profitetur. Heraclito ignis mortem, aeris ortum esse affirmante, & Aristotele, aliquid ex igne gigni negante conciliatis, ignem interire asserit, aut pabuli ulterioris defectu, aut vi extrinseca, illa tamen prunis & flammæ sæpe diversa. Variis modis vim aeris elasticam, quam & Diss. III inficias iverat, impugnat, quædam circa ignis extinctionem, in antlia pneumatica suscepta experimenta, aeris se contrahenti, sulphureasque particulas secum attrahenti, adscribens. Flatu vero extinguitur lucerna, vento fax, quod vapor accensus cum plurimis igniculis avellatur & dissipetur, ut reliqui moveri adeo intense nequeant. Rationem hinc reddit, cur quædam ab aqua non exstinguantur, quatenus scilicet illa corpus nequeat imbueri, & prolixè tales ignes conficiendi modum,

dum aliaque, quæ aqua aut non, aut unum facilius altero exstinguat, explicat.

Dissertationem X cinerum examini dicavit. Hinc discrimine inter hos, calcem, & favillas, ostenso, vitrificationis negotium tradit, quod a salium diversitate, cum terra in arena aut lapidibus permixtorum, & facilius aut difficilius solutorum, originem ducit. Etenim sal, & hujus ratione cineres, atque etiam nitrum fecundare solent, quatenus illorum calor & motus facit ad exquisitius permiscendas uniendasque cum humore particulas, quibus planta alitur. Et hæc ubique variis instantiis confirmat, atque exemplis scitu tam jucundis, quam utilibus illustrat. Porro enim monstrata salium & cinerum cum sulphure unionem, varii usus cinerum commemorantur, quatenus inflammationi medentur, odontalgiam tollunt, dentium cariosorum exesionem juvant, & bullarum eruptione aqua iis superfusa novilunii momentum, ab aliquibus in feminibus terræ mandandis observatum, designant. Cujus phænomeni ætiologiam cum e luna delapsis expirationibus tribuat, harum ratione & lunæ, ceterorumque siderum, quem diss. III negaverat, influxum admittit, quo mediante gravidata tellus rerum miram varietatem patriatur. Hincque maris æstus a lunari halitu, materiam in fundo illius delitescentem, in fermentationem agente, & sic incumbentem aquarum molem propellente, deducit. Æstus vero nullos absentia materia ejusmodi, diversos, diversitati materiae, aut influentium expirationum majori vel minori rectitudini, aut obliquitati assignat. Tandemque cinerum speciem calcem, sed magis efficacem dicit, quoniam saxa majore salis copia abundant quam plantæ.

De Aquis Fortibus Diss. XI loquitur. Harum ope metalla dissolvuntur, & calcis forma ex illis ad fundum vasis præcipitantur, perinde atque in magisteriis, decoctis, atque infusis corpora soluta in liquorem abiisse videntur, & ad fundum vasis pulveris specie dimittuntur. Itaque igniculi corpora subeuntes, eorum texturam, pro majore vel minore laxitate, aut similitudine, citius aut tardius lacerant. Salium vero imprimis copia & diversitas, illorum liquorum stygiorum efficaciam magis actuat. Quippe ab illa varia phænomena dependere recensentur, dum ab abundantia salium aciditas, æcongrua salis & sulphuris mixtura, dulcedo derivatur. Imo & o-

peratio variat, quoniam non tantum acida coagulatum sanguinem, partes crassiores comminuendo, solvunt, & nimis tenuem continent & cogunt; verum etiam aquæ fortes propter varietatem salium, diversa activitate pollent. Hinc postquam plurima non ubi vis obvia ad sententiam suam confirmandam attulit, varios variorum auctorum aquas fortes conficiendi modos exponit, atque quæ alia, præter has, in metalla agant, aut aquarum fortium operationem faciliunt, eruditissime edisserit. Præcipitatio vero contingit partim, quod sal tartari instillatum aquæ fortis salibus metalloque jungatur, adeoque mole facta graviore fundum petant; partim quod particulis pluribus avolantibus, reliquæ metallo amplius sustinendo impares sint, & illud hac ratione dimittant. Plinium postea atque Mizaldum corripit, quod ille inter carnes gallinarum, hic inter muris sterces aurum absumi falso autument. Asserta igitur variis exemplis salibus, ab aliarum particularum nexu liberis, vi sese agitando, quomodo per illa, in metallorum poris non congruentibus agitata, copulatio eorundem dirimatur, explicat. Denique auro fulminandi vim affuso oleo tartari ideo accidere existimat, quod particula nitrofa, lapideam quasi naturam habentes, a particulis tartareis, cohibentibus, vi ignis admoti cum impetu avellantur, & aerem hinc scindentes strepitum edant. Quibus alias de auro fulminante annotationes subnectit.

In Diss. XI Lucem ignis dilucidat. Aristotele contra interpretes defenso, lux substantia esse dicitur a DEO creata, quæ sese expanderet super abyssum, eaque a plurimis pro igne habetur. Dupliciter vero considerari debet, alia nimirum siderea, in sole & aliis sideribus, ex sua natura lucentibus; alia terrena, seu quæ per terram diffusa corporum aspectabilium mixtionem ingreditur. Non igitur aliquid innominatum vocanda lux est, secundum Aristotelem, quem tamen, utpote de vocabulo tantum in populari sensu accepto, verba facientem Auctor excusat. Porro salibus magnam cum luce affinitatē intercedere, ex agarico noctu lucente & acri sale abundante, cujus ratione purgans est, aliisque exemplis colligit. Lustrata igitur distinctione inter lucem & lumen, illam in rebus esse dicit, & sine illarum accensione aut dissolutione sese exercere, sed ejus particulas in medio perspicuo, rectos meatus habente, cingere & im-

& impellere æthereas particulas in aere, has rursus proximas, usque dum ad oculum pertingant. Agitatio autem illa particularum in tantum temperari debet, ut quidem secessum eæ moliantur, ab aliis vero contineantur, atque hac ratione motum quendam diastoles & systoles, seu porrectionis atque contractionis exhibeant. Quamobrem a porrectionum crebritate, major claritas; ab illarum amplitudine, major efficacia, minor vero apparentia lucis e longinquo a deficiente jam impulsu in sphaera ampla, propter centri distantiam pendet. Visa hinc sonorum & lucis analogia, colorem a lucidarum particularum corpori insitarum motibus Auctor deducit, quod ex proxima dissertatione clarius elucescet. Motus tamen illi ratione medii, in quo fiunt modo reflectuntur, modo refringuntur. Illis vero particulis hunc aeris impulsu ad oculum usque continuantibus sphaericam figuram tribuit, & cum globulis eburneis, in ludo tridiculorum, pro vario appulsu motum variantibus confert. Hæcque omnia, ut ad penitiorum lucis cognitionem deducantur, ex legibus Dioptrices, more Cartesii & aliorum recentiorum, operose deducit.

In Diss. XIII eaque ultima, Colores per ignem mutatos contemplatur. Principiis itaque in præcedenti dissertatione positiss & confirmatis hanc superstruit, adeoque primo qualitatum primarum complexionem, quia mera vocabula sunt, tanquam insufficientem in colorum mutatione remover; hinc etiam in diaphani & opaci secundum varias rationes permixtione consistere eam negat. Colores igitur lucis varia temperatione, id est reflexione, refractione &c. diversimode oculum afficiente derivat: quatenus particula lucis æthereos globulos impellunt, hi rursus contiguos, usque ad oculum, a superficie vero diversitate, asperitate, vel levitate, diversimodam motus modificationem experiuntur, cui salium & sulphurum commixtionem opitulari varia experimenta evincunt. Inde enim est, quod pro varia particularum positione, seu etiam separatione, alius atque alius æthereis globulis communicetur motus seu determinatio, ac proinde diversis impulsibus pulsetur aspectus, & diversam colorum speciem exhibeat. Quæ omnia exemplis solidissimis roborat. Itaque ab igne aut per dissolutionem, aut commixtionem particularum positionem mutante, & consequenter aliam facultatem habente repellendi globulos æthereos, variatur color

color, qui tamen etiam quandoque accedentibus igniculis mutatur. Assertis hinc suis, experimentis & exemplis doctissimis fidem adstruit. Siquidem ubique eruditissimus Auctor adeo multa ad Physicam, Mathesin, Chymiam, artem Medicam, & variam doctrinam facientia proponit, ut impossibile sit, vel summam tantum eorū paucis recensere. Certe, qui illum sub manus sumere dignabitur, non sine delectatione & fructu deponet. Cumque exempla libri venum apud nos nulla prostant, multorum haud dubie gratiam initurus est Bibliopola integerrimus *Job. Fridericus Gleditschius*, qui recudi hunc librum Lipsiæ curat, ut copia illius fieri omnibus propediem possit.

TRAITE DE L' AIMAN,

Seu

Tractatus de Magnete.

Amstelodami, apud Henr. Wetstein, 1687, in 8.

Universam aut potiore certe de Magnete theoriam brevi systemate complecti, adeoque quod alii aut sparsim aut spissioribus voluminibus persecuti sunt, compendiosa tractatione explicare, propositum est auctori præsentis libelli anonymo; idque, ut apparet, in eorum etiam gratiam, quibus exactiori matheos aut rerum naturalium cognitione destitutis, haud vacat operosiori harum rerum indagacioni semet impendere: unde non solum perspicuè ubivis brevitati studuit, sed & passim opusculum suum adjectis figuris aeneis perquam nitidis non illustrare minus, quam exornare satagit. In duas autem partes libellum dispescuit, quarum prior post præmissa generalia quædam, materiam, nomina, colores varios, & patriam famosi hujus lapidis concernentia, potiores ejusdem actiones ac proprietates singulis capitibus enarrat, eo quidem ordine servato, quo probabile est, experimenta ista pedetentim & uno alteri ansam præbente hominibus primum innovuisse. Pars posterior occupata est in reddenda ratione physica singulorum phænomenorum eodem ordine, quo in priori fuerunt exposita. De

prima

prima parte adeoque experimentis ipsis non est cur multa hic verba faciamus, cum eadem pleraque apud alios rei magneticæ scriptores jam antehac descripta prostant. De tempore, quo duæ illæ potiores magnetis virtutes, ex quibus reliquæ dependent, primum inventæ sint, annotat, alteram quidem earum, quæ lapis hic ferrum sibi unit, satis antiquæ inventionis esse, cum constet, eam Platoni, Aristoteli, Theophrasto Lesbio, Lucretio aliisque haud ignotam fuisse: alteram vero quod attinet, magnetis nempe ad polos directionem, in medio linquit, quænam e duabus verior sit sententia, utrum nempe illa, quæ hanc inventionem factam esse refert circa annum Christi 1300 a quodam Johanne Gioja Amalphitano, Regni Neapolitani incolæ; an ea, quæ artificium hoc circa annum 1260 a Paulo Veneto e China in Italiam vult allatum esse: non dissimulat tamen insimul, apud præseos gentis suæ poetas hinc inde mentionem fieri ranunculi cujusdam in pyxide conclusi, cujus ope Christiani illi Argonautæ in expeditionibus cruciatis cursum navium suarum in mari dirigere fuerint soliti; per quem ranunculum nempe quidam ob aliqualem figuræ similitudinem lilium pyxidis magneticæ velint intellectum. Causas jam quod concernit operationum magneticarum in secunda parte explicatas, non multum quidem ea ab ludunt ab illis, quas ingeniosissimus *Cartesius in P. 4. Princip. philos.* de materia hac reddere conatus est: cum tamen non in totum coincidunt, haud gravabimur Autoris nostri hypothesein quoad potiora sui capita generatim & per compendium communicare. Supponit videlicet, tellurem in magno mundi hujus vortice annuatim cum reliquis planetis circa solem, & quotidie circa proprios axes sese rotantem, ita comparatam esse, ut continuo ex ejusdem polis emanet materia quædam subtilissima, impalpabilis & invisibilis, quæ ipsa per ac circa illam perpetua circulatione sic feratur, ut ex alterutro polorum exiens per oppositum polum rursus intret tellurem, eamque mediam per poros axi parallelos transeat, donec iterum e priori illo polo emergat: poros vero illos telluris tales fingit, ac si certis quibusdam particulis ad instar pilorum muniti ac obsiti essent, quæ ipsæ, materię quidem illi circulanti facilem præbeant transitum, pro-

Hhh

stratæ

strata velut ac jacentes, si hæc motum consuetum ex uno polo intra alterum server: at vero, si eadem per ipsum, unde egressa foret, polum rursus aditum quæreretur, ad modum erinacei semet erigentes omnem mox pororum viam ocluderent. Pariem quoque rationem magnetis esse statuit, utpote cujus axes porosque eodem, antequam eruatur, cum terra situ jacentes, eadem materiae circulanti pervios, & per consequens ejusdem cum illa proprietatis hac ex permeatione participes fieri autumat; in tantum ut magnes a terra licet postseparatus & effossus, ob continuatam tamen in ejus corpore materiae illius circulationem pororumque configurationem, telluris naturam eatenus exacte imiteretur. Denique in ferro & chalybe similes sibi poros concipit, repletos subtilissimis partibus metallicis, quæ quidem etiam velut pili erigere se ac prosternere secundum longitudinem pororum valeant, aliter tamen quodammodo ac in tellure aut magnete, cum ibi pili isti imaginarii versus alterutrum solum, latus procumbere apti fingantur, hic vero ob majorem in ferro flexibilitatem indifferenter versus utrumque latus credantur semet prosternere posse. Clarius hæc de tellure, magnetis ac ferro supposita intelligentur, si unum alterumque exemplum subjungamus operationum magneticarum ex principiis istis illustratarum. Sic v. g. directio polorum magnetis secundum polos mundi inde fieri dicitur, quod materia illa magnetica, quæ circa tellurem continuo circuletur, si in itinere suo offendant corpus magnetis cujusdam ita dispositum, ut libertatem quaqua-versum semet movendi habeat, hoc ipsum tamdiu rotet, donec ejus pori paralleli fiant motui illius materiae, in quo dein situ ob continuatam ejus permeationem perdurent. Porro ferri attractio, quam tamen pulsionem verius dicendam Autor vult, sic explicatur, quod nempe materia illa subtilis, si intra distantiam illam, ad quam usque a magnete suo propellitur, (quod sphaeram activitatis vocitant) ferrum aliquod deprehendat, soleat id ipsum (utpote cujus pori transitui ejus aptiores sint, quam aer,) magna copia subintrare, ibique circulans abripere secum ferrum istud versus polum magnetis proximum, quem alias & ipsa per se ingressura fuisset. Quod dein ferro super polum magnetis debite ducto vis tam tractoria, quam

quam directoria communicetur, ratio hæc redditur, quod per magnetis affricum pili isti in poris ferri sic prosternantur, porique adeo disponantur, ut materia illa, ibi per operationem istam residua, tanquam in novo quodam magnete circulationem suam absolvere possit. Inde quoque deducitur, cur culter, si prius a manubrio versus cuspidem super magnetem trahatur, virtutem attractivam acquirat, at si post motu contrario a cuspe versus manubrium rursus magneti affricetur, eandem extemplo rursus amittat: videlicet per priorem illum ductum cultri directum fieri, uti dictum, ut materia illa magnetica, ex polo magnetis abundanter promanans, intret poros laminæ, eorumque pilis prostratis circulationem suam, ut prius in magnete continuet; at tractu deinde cultri contrario contingere, ut nova ex polo promanans materia magnetica, prius communicata copia & validiori motu superans pilos istos prostratos rursus erigat, & pristinae confusione restituat, circulationemque adeo sistat. Ceterum si contraria illa cultri tractio rursus iteretur, tum pilis ex adverso nunc latere procumbentibus, circulationi & sic attractioni de novo locum concedi. Simili denique modo ex prædictis principiis rationes reliquorum phaenomenorum ingeniose satis redduntur; v. g. cur magnes non solum ferro, sed alii magneti semet uniat; cur unius magnetis polus polum alterius consimilem refugiat, oppositum sequatur; cur acus uni magnetis polo applicata, polum ejusdem oppositum evitet, & si huic vi admoveatur, priorem dein reciproce fugere incipiat; cur acus magnetica sub æquatore solum horisonti parallela maneat, cis illum hac sui extremitate, trans eum altera præponderet: cur magnetis duo segmenta, si sectio axi parallela fiat, eodem situ, si alterum e filo suspendatur, supra se invicem reponi noliunt, sed contrarium affectent: cur magnes ferro armatus fortius nudo trahat; cur corpora quædam, v. g. ferreae cruce in turribus, item forcipes in igne diu adhibita, longo temporis tractu sua sponte vim quandam magneticam, utut debiliorem, nanciscantur: quorum experimentorum omnium causas ab Autore adsignatas hic sigillatim referre, cum prolixum nimis futurum foret; malumus lectorem ad ipsam libelli sat nempe succincti lectionem ablegare, ubi curiosarum speculationum affatim deprehendat. De sola tamen acus magneticæ declinatione a Roberto

Normanno, celebri nauclero primum observata, ob frequentem ejus variationem, congruam & adæquatam rationem reddi vix ac ne vix quidem posse autumat; enarrans nihilominus, quid causæ a Cartesio, Rohaultio aliisque hac in re soleat allegari. Cæterum varia quoque annotavit, quibus virtus magnetis aut augeri, aut minui, aut in totum extingui possit. Sic tradit, si magnes mediocris prope fortiorem collocatus fervetur, mediocris illius vim plerumque evidenter minui, nisi poli utriusque eodem situ sint dispositi; pariter, multum conducere, si magnes e filo libere suspendatur, ut secundum polos mundi pro lubitu se convertere queat; id vero nisi fiat, debiliorem eundem facile fieri: rubiginem denique admodum debilitare, candefactionem penitus delere vires magneticas. Id quoque expertum se perhibet, in armando magnete ferrum melius adhiberi, quam chalybem: & videndum esse, ut pedunculi magneti affigendi e ferro scindantur secundum longitudinem, prout cuedendo ductum est; sic etenim tractionem quarta parte fortiorem fore, quam si sectio ferri fiat transversim & secundum ejus latitudinem. Non omisit etiam Autor varias de magnete fabulas vulgo receptas explodere, v. g. quod per affricum allii, adamantis contactum, aut menstruatae contrectationem vis ejus sufflaminetur, aut minuatur; quod acus magnete imbuta gradus elevationis poli indicet; (illius enim obliquitatem cum hac nil commercii habere inde evincit, quod inclinatio ista sit fere graduum 70, in locis, ubi elevatio poli non nisi 49 aut 50 gradus efficit;) quod Mahometis sarcophagus ope duorum magnetum in aere pendulus fervetur: hoc etenim non legibus solum artis magneticæ e diametro contrarium esse, sed & peregrinantium autopsiæ repugnare ostendit, totiusque fabulæ originem enatam occasione majoris cujusdam magnetis in sepulchro Mahometis ad murum affixi, e quo mediante catenula chalybea suspensa teneatur luna argentea. Omnium vero maxime ridet Galenum ejusque asseclas, qui sibi persuaferunt, magnetis in pulverem redacti & emplastris commixti magnam fore efficaciam in extrahendis e vulnere fragminibus ferri residuis: cum tamen certum sit, fortissimum alias magnetem, si in pulverem comminuatur, ne levissimam quidem scobis ferreæ particulam ulterius movendo esse, eo quod hoc pacto & polos & poros suos omnemque

nemque partium configurationem amiserit. Sub finem Autor ostendit, quomodo auxilio magnetis varii generis machinæ curiosæ & primo intuitu stupendæ fabrefieri queant; quibus hic referendis non immorabimur, cum & harum pleræque & plures aliæ, a solertissimo Kircherio in *Arte Magnetica* jam olim monstrata fuerint; qui ipse tamen annon speculationibus, in praxin ægre deducendis, quandoque nimium indulserit, aliorum judicio decidendum relinquimus.

SEBASTIANI SCHMIDT, SS. TH. D.
apud Argentoratenses in Universitate Professoris
Senioris & Conventus Ecclesiastici Præsidis in librum priorem Samuelis Commentarius.

Argentorati, sumptibus Joh. Frid. Spoor, 1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT IN PROPHE-
tam Hoseam commentarius.

Frankofurti ad Moenum, sumptibus Joh. Davidis Zunneri,
1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT COMMENTA-
rius in primam Jobannis Epistolam.

Frankof. & Lipsiæ, apud Joh. Georg. Lipper, Bibliopol.
Lüneburg. 1687, in 4.

Nihil affectui daturi, neminique injuriam facturi sumus, si ætate hac nostra Theologum Ecclesiæ nostrati addictum superstitem esse dubitemus, qui cum summe reverendo Argentoratensium Antistite Sebastiano Schmidio, in exponendis sacris literis paria facere ausit. Is enim cum ab omnibus boni interpretis dotibus ad invicem instructus sit, nihil hactenus in Scripturæ Sacræ libros commentatus est, quod non aut approbationem, aut admirationem saltem apud æquos eruditosque rerum harum arbitros invenerit. Vi-

deas illum ubivis emphases vocum, periodorum nexus, authorum sacrorum scopos majori dexteritate, ac ab aliis factum est, investigare, solidisque argumentis demonstrare. Testes vocaremus commentarios in *Iobum* anno 1670, in Epistolam ad Hebræos 1680, in librum Judicum 1684: in Jeremiam, in Johannis evangelium, in epistolam Jacobi, epistolam ad Ephesios, canticum Zachariæ & concionem Christi montanam a. 1685 editos, de quorum aliquibus in Actis a. 1684. p. 532, & 1685. p. 353. 355. latius disseruimus. Sed luculentius id patebit ex Commentariorum triga, cui hoc demum anno ultimam manum imposuit.

Illorum primus *priori SAMUELIS libro* explanando destinatus est, & ad singula capita primo *novam versionem* exhibet, dein *argumentum & analysin logicam*, porro *annotationes* in obscuriora capitis loca, easque breviores quidem, quarto *questiones* cum cura ventilatas ac prolixius discussas, in quibus, præter sua cogitata, ubique refert, quicquid *Nicolaus Serarius*, *Gaspar Sanctius*, ac e nostratibus *Brentius* in suis, quibus singuli Samuelis scripta illustrare conati sunt, commentariis habent aut laude, aut animadversione dignum. Subjunguntur tandem *loci communes* e singulis versibus grata brevitate deducti. De cætero in *alterum Samuelis & duos Regum* versionem & annotationes paratas habet; & quamvis septuagesimum ætatis annum jamjam excesserit, nequicquam tamen grave sibi fore pollicetur, cætera quæ desunt, *analysin* nempe, *questiones & locos communes* adjicere, modo *DEUS* vitam ac vires concesserit, quas Viro optimo in solatium Academiae suæ totiusque Ecclesiæ Evangelicæ, toto pectore aprecamur.

Majoris adhuc momenti esse videntur, quæ in *HOSEAM* dixit Venerandus Senex. Is enim stylo adeo conciso ardua mysteriisque referta vaticinia eloquitur, ut meras parabolas aut ænigmata narrasse videri queat, quale quid Ezechieli ab auditoribus objectum fuisse, ipsemet testis est. At multam ei lucem *Schmidium* nostrum affudisse, nemo diffitebitur, qui vel levi oculo perstrinxerit *versionem* literalem, *analysin* logicam, *annotationes* locupletissimas, *locosque communes* quamplurimos, sed paucissimis verbis enunciatos; quæ universa ad singula capita reperias. Modeste ac candidè dissensum suum ab interpretibus Judæis Christianisque sapissi-

mè in-

me indicat, ac ad singulos pene versus aliqua monet, quæ tot clarissimos viros fugisse, merito mireris.

Epistolam denique *priorem Divi Iohannis* in undecim *Aphorismos*, hosque in sua membra, accurate dispertitur, nexumque ac nervum argumentorum, itemque verborum sensum tum in *analysi* logica, tum in *annotationibus* dilucide explicat. *Locos communes* nullos addidit, brevitatis & solius exegeseos rationem habens. Unde ei olim junxisse juvabit *Friderici Rappolti* Theologi, dum viveret, de Academia nostra, Ecclesiæque non minus ac universo orbe literario meritissimi, *Theologiam Aphoristicam Iohannis* ex eadem Epistola excerptam, in qua aliisque Viri operibus Theologicis excudendis præla nostra nunc occupatissima sunt.

Sufficere hæc poterant, ut Lectoribus commentariis illis utendi salivam moveremus. Quia vero cum celeberrimi *Pocockii* commentarium in *Hoseam* anno superiori exeunte ad Acta referremus, in nostratum gratiam compluscula recens observata speciminis causa exhibuimus, lubet nunc decem omnino e multis observationes de obscurioribus quibusdam *Hosæ* locis ex *Schmidii* commentario excerptare, ut exteri, quibus forsitan ejus tam cito copia futura non est, inde conjiciant, quid ex ipsis Viri operibus expectare debeant.

Notat igitur ad capitis I. versum 2. uxores in V. T. aut cum pactis dotalitiis ductas esse, aut sine pactis dotalitiis. Posteriori casu non modo פְּלִשְׁתִּים *pellices*, sed & זְנוּת *meretrices* appellatas esse. Hujus generis fuisse tum Jephthæ matrem *Jud. XI, 1.* tum mulierem illam *scortationum* *Hosæ* nuptam, unde & harum natis *spuriorum* nomen datum fuerit. Conjugium enim tale vitio quidem caruisse morali ac theologico, non item civili.

Ejusdem capitis v. 4. *Hosæ* primogenito imponitur nomen יִשְׂרָאֵל *Israël*, eo quod propediem *Deus* visitaturus esset super *domum Iehu sanguines Israëlis*, h. e. homicidia & (per synecdochen) cætera *Hos. IV, 1. 2.* recensita crimina, quæ incolæ tum regiae urbis *Israël*, tum regni a regia denominati patrarant. Visitatio vero illam *Sallumi* ministerio peractam fuisse, ex 2. Reg. XV, 12. liquet.

De capitis III. argumento ita sentit Noster: Agi de muliere, quæ

quæ *amata* quondam *socio*, h. e. legitimo conjugii, sed *adulterio* postea contaminata, ideoque *repudiata* fuerit. Hanc certo pretio conduxisse prophetam, non ut ea unquam sibi nuberet, aut corporis copiam faceret, sed ut *solitaria sederet certo temporis spatio*; id quod mulier non fecisset, nisi tantum lucellum ex temperantia illa sua habuisset, quantum ex veteri consuetudine sperare poterat. Ea vero de causa sumptus illos factos esse ab Hosea, ut imaginem haberet, quæ & *mores* & *fata* decem Tribuum accurate referret. Gentem enim Israeliticam mulierem esse *DEO* quondam *amatam*. Adulterio dein spirituali pollutam amasse *lagenas uvarum*, h. e. lagenas vino plenas uvisque redimitas, seu, quæ iis significantur, computationes Baccho sacras. Hinc meritâ esse, ut omni cultu publico ac religione destituta *sedeat solitaria*, inde a captivitatis Assyriacæ initio usque ad Novi Testamenti tempora, quibus Israelitæ gentilibus permitti ad Jehovam iterum Davidemque Regem accessum habituri sint.

Cap. IV. in hemistichio priori quarti versus, objectionem putat a *DEO* proponi Prophetæ per voculam *אֵן* *veruntamen*, hoc sensu: [Redarguisti tuos.] *Veruntamen* [scias, dicturos illos esse:] *Quisquam ne contendat* [nobiscum,] & *ne arguat quisquam*. [Neve putes, non eandem omnibus mentem esse. Nam] *populus tuus est כַּמְרִיבִי כֹהֵן* *sicut contendentes sacerdotis*, h. e. sicut sacerdotes contendentes, vel sicut ii, qui contendunt e sacerdotali ordine. Fortius igitur in universos porro detona, & in sacerdotes quidem v. 5. — II. in vulgus inde usque ad capitis finem.] Inter sacerdotum crimina v. 8. refertur, quod *peccatum populi comedant*, h. e. Schmidio interprete, sacris comestationibus Bacchive mysteriis interfint, & *ad iniquitatem eorum tollant animam suam*, h. e. sacris Veneris operentur, id quod clarius v. 11. effertur his omnino verbis: *scortatio & vinum & mustum occupavit cor eorum*. Unde v. 9. concluditur, sacerdotes ejusdem furfuris esse ac imam vulgi faciem. Et poena v. 10. indicitur, fore ut nec perpetuo saturentur, nec multam prolem procreent, quorum alterum Bacchi, alterum Veneris sacris rite strenueque celebratis mereri sperabant.

Initium capitis VIII. h. m. *παραφάσις* Noster: [O hostis! *Ad palatum tuum buccinam* [pone;] *sicut aquila* [veni] *super domum Jehovah* vel gentem Israelis, quæ se domum Jehovah esse gloriatur atque jactitat.

Capitis

Capitis sequentis noni versum primum idem vertit: *Ne latevis, Israel, אֵל — גִּיל* (i. e. *עַל גִּיל*) *super similitudine*, h. e. idolo. Confer Deut. IV. 15. V. 8. Exod. XX. 4: Versum *decimum tertium* reddit: *Ephraïmum, כְּחֶסֶד רְחוּמֵי* *quando eam* [h. e. terram ejus omnem] *contemplor לְצֹר* *usque ad Tyrum*, (nam eousque termini Palæstinæ protenduntur,) *tota* (sanè) *plantata est in pulchro*.

Legimus C. X. v. 11. *Sed Ephraïm vitula, edocta, AMANS TRITURARE*. Observat heic Schmidius ex Jer. L. 11. vitulas triturantes pingues factas, cum nemo prohiberet, ne de frumentis comederent, quin potius eo potissimum fine triturationi adhiberentur, ut tanto largius pascerentur, eoque citius ad eam corporis molem assurgerent, quæ jugo ferendo trahendoque aratro apta esset. At pinguedinem illam in causa fuisse, ut petulantiores jugique impatientiores postea essent. Maluisse eadem ratione Ephraïmum *triturare*, h. e. solvi jugo, liberum vivere, concubare alios seque interea saginare, quam *arare*, alterius jugo subdere *collum* suum *pulchrum*, pingue, ac refractarium. Conf. Deut. XXXII. 15. Quid tum fecit Dominus? Non perdidit, sed castigavit. Hinc ait: *וְאֵנִי עֲבָרְתִּי* *Ideo ego transivi super bonitatem colli ejus*, h. e. devastavi bonitatem terræ ejus, non everti tamen, quin potius hac ratione tantum ejus in Judam dominandi libidinem repressi. (Heic subaudiri Schmidius cupit vocem: *וְאִמְרָתִי* *Et dixi*: Sequentia vero interrogative accipit:] *Num equitare* (seu dominari) *faciem Ephraïm* (super Judam)? *Araret Iuda? occaret ei Iacob?* Nullo modo. Affectabit equidem Ephraïm imperium in Judam, sed me invito, 2. Par. XXIX. 9. 10. frustra quoque conatu, 2. Par. XIII. 17. 18. Es. VII. 1. 4. 7.

Cap. XI. v. 4. sensum hunc esse opinatur Schmidius: *Funibus humanis ac amatoris traxi eos*. Et (tamen) *fui* (non revera, sed) *eis*, (seu perversa eorum opinione,) *sicut ii, qui attollerent jugum* (quod pertingere solet a collo usque) *super maxillas eorum*. Et (cum male adeo interpretentur benignitatem meam) *inclinabo* (me, aut aures, aut misericordiam) *ad eos? Tolerabo* (eos)? Non faciam. Quin poenas luent versibus sequentibus expressas.

Versu nono capitis ultimi non DEUS, nec Israelitæ, sed *Gentiles in N. T. conversi* loqui & coram Israelitis confessionem edere,

Iii

Schmi-

Schmidio censentur: O Ephraim! Quid mihi amplius & idolis? (nam) ego respondebo (laudans canticis amœbæis) & cantabo illum, h. e. de eo, DEO vel Christo. (Tum) ego ero sicut abies virens, (&) ex me fructus meus invenietur, fructus, inquam, fidei & charitatis.

SELECTA HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ capita, & in loca ejusdem insignia Dissertationes Historica, Chronologica, Critica, Dogmatica. Autore R. P. F. Natali Alexandro, Ordinis FF. Predicatorum, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Theologiae Professore & Studii Regente. Seculi XV & XVI Pars Prima.

Parisiis, apud Antonium Dezallier, 1686, in 8.

Non sine applausu excepta fuisse Romæ prima historiæ ecclesiasticæ a Natali Alexandro compositæ volumina, vel ex eo manifestum est, quod ipse Pontifex interprete Cardinali Cibo benedictionem Auctori suam impertire non dedignatus fuerit. Verum post editionem seculi 11. & 12, quæ anno post Cleri Gallicani de ecclesiastica potestate declarationem proximo 1683 contigit, apostolica illa quam vocant, benedictio cum anathematis fulmine commutata fuit, quod d. 10. Jul. A. C. 1684 universa, quæ hactenus prodierant, Natalis Alexandri opera percussit, ut in actis nostris Cal. Jul. 1685. jam retulimus, haud obscuris indiciis augurati, cum historia seculi 13. & 14. haud mitius actum iri. Quod prælagium nos minime fefellit. Etsi autem hac clementissimi Patris inclementia nihil sibi tristius accidere potuisse queruleretur, edito tamen 15 & 16 seculo tertii fulminis periculum subire, quam opus inchoatum non perficere maluit.

Auspiciatur historiam seculi 15 & 16, quatuor voluminibus comprehensam, more in anterioribus seculis observato, a Romanis Pontificibus, quorum aliquos libidine, perfidia aliisque flagitiis infectos, neque paucos potestatis suæ orbitam transgressos fuisse non dissimulat. Mandata quæ Nuncio suo ad conventum Noribergensem

genslem ablegato Francisco Cheregato dedit Adrianus VI, ob reformatæ Curia Romanæ studium maximopere commendat, & Pallavicini judicium, qui Adrianum optimum sacerdotem, sed Pontificem revera mediocrem, dixerat, præeunte Johanne Launojo iniquitatis arguit, cum nihil Adriano defuerit, quam secularis illa politica, dissimulandi & fallendi artifex, & ambitio studiumque dominationem promovendi ultra fines canonibus totius mundi reverentia consecratis præscriptos, quæ Pontificem non mediocrem, sed pessimum fecissent. Non minus in Paulo III emendandæ Romanæ curia & instaurandæ disciplinæ ecclesiasticæ studium approbat, nec temperare sibi potest, quin consilium quatuor Cardinalium & quinque Præfulum, quibus tanti momenti propositum Pontifex commiserat, integrum describat. Verba Marcelli II, qui manu mensam percutiens se non videre dixit, quomodo, qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint, tanquam ἀξιοσημείωτος majusculis literis exprimi curavit. In Pauli IV vita id imprimis observatu dignum occurrit, quod se aliosque Pontifices variis erroribus obnoxios agnovit; quod ex Johannis Hayæ Parisiensis Theologi narratione, & Michaelis Castelnavi Malvissieri Commentariis A. C. 1659 Lutetiæ editis prolixius refertur.

Pontifices Romanos excipiunt heretici, agmen ducentibus Ioh. Hussō ejusque asseclis Hieronymo Pragensi, Jacobello Misnensi & Petro Dresdensi (e quibus Petrum Dresdensem primum communio nis sub utraque apud Bohemos inventorem, Jacobellum autem primum ejus articuli publicum præconem fuisse pronunciat,) & cæteris Hussitis, quorum dogmata, gesta & fata e variis historiarum monumentis recensentur. Et in doctrina quidem Johannem Hussum & Hussitas Calixtinos circa articulos de transubstantiatione, purgatorio, numero & efficacia sacramentorum, confessione sacramentali, oratione pro defunctis, intercessione & invocatione sanctorum, & veneratione imaginum cum Romana ecclesia consensisse, ex ipsis Hussi scriptis aliisque argumentis probare contendit, & Aneam Sylvium perperam toti sectæ tribuisse censet, quæ Thaboritarum propria fuerunt. De Hieronymo Pragensi idem fert judicium. Utrumque in extremo supplicio magna pietatis & constantia signa edidisse diffiteri non potest, at vaticinia, quæ ab utro-

que edita feruntur, ob Aeneae Sylvii, Poggii aliorumque ejus ævi Scriptorum silentium falsi arguere laborat.

Huic subijciuntur *Gulielmus de Hildernissen* & *Egidius Canoris* Autores sectæ *Hominum Intelligentiæ*; *Picardus* cum suis *Adamitis* a Zisca quidem Thaboritarum duce gladio deletis, sed postea decimo sexto seculo ab *Adamo Pastoris* resuscitatis; *Iohannes Parvus*, de cujus propositionibus tyrannicidium approbantibus quid in Gallia, & in curia Romana, & in Constantiensi concilio actum fuerit, fuisse exponitur; *Mattheus Grabon*, cujus errores, una cum Petri de Alliaco & Johannis Gersonii censuris & ipsius Graboni revocatione & abjuratone, inter Gersonii opera habentur; *Augustinus de Roma* ex actis Basiliensis concilii non ignotus; *Religiosi* quidam ex mendicantium sodalitatibus; quorum errores ex Augustini Patricii historia Basileensis & Florentini concilii adducuntur; *Petrus Oxoniensis*, cujus librum una cum cathedra igni traditum ex Bannis in Thomam commentario traditur; *Fossarii* qui in fossis & speluncis promiscuas libidines exercuisse, & haustu grandis muscæ spiritum erroris recepisse perhibentur; & *Hermannus Ruysbroich* ob blasphemam suam deliria in Belgio combustus.

Ab his ad *Lutherum* nostrum Alexander transit, in cujus vita & doctrina enarranda calumniarum cramben a Cochleæ aliisque infensissimis Lutherani nominis hostibus toties coctam & recoctam, non sine lectorum fastidio apponit. Quo spectat, quod prima statim sectione *Lutherum* nomen familiæ suæ *Luder* ob inhonestam significationem mutasse, cum dæmone commercia habuisse, & Catharinam de Bore jam gravidam incesto matrimonio sibi copulasse scribit. E scriptis *Lutheri* ante annum 1521 editis errores, quos putat, ultra centum & viginti excerpit, reliqua ab anno 1521 edita summatim perstringit, & quid in quoque desideret, breviter enarrat. Postea agit quoque de *Carlostadio*, *Zwinglio*, *Oecolampadio*, *Melanchthone*, *Bucero*, *Schwenckfeldio*, *Agricola*, *Osiandro*, *Brentio*, *Flacio* & *Stancaro*, cum eorum nomina, ut ait, in *Lutheranæ* hæreseos historia frequenter occurrant. In historia Augustanæ confessionis, Formulæ concordiæ variorumque colloquiorum & conventuum *Lutheranæ* religionis causâ habitorum, plerumque testes partium præjudicio corruptos sequitur. *Interimistas* *Lutheranos* cum *Hosio* & *Lindano*

dano triplices fuisse scribit, Cæsareos, Lipsicos & Francicos, quorum inter se differentiam breviter exponit. In indiculo scriptorum, qui *Lutheranæ*, quam putat, hæresin impugnarunt, extremum locum occupat *Anna Binsia*, virgo & ludi magistra Antverpiensis, quam rhythmico teutonico pererudito sedecim libros carminum adversus *Lutheranos* primum exsurgentes publicasse scribit.

A *Lutheranis* ad *Anabaptistas*, & ab his ad *Calvinianos* progreditur, quibus diutius immoratur. E plurimis, quæ in medium affert, paucula notasse sufficiat. Inter tres novæ sectæ quasi apostolos a *Calvino* selectos fuit *Bonus Homo*, qui cum primum in ministraria seu publico Jurisconsultorum auditorio apud *Pictavienses* Juris institutiones prælegerit, indeque a *Calvino* non alio quam ministri nomine appellatus fuerit, inde factum esse ex aliorum sententia Autor noster refert, ut *Calviniani* prædicantes *Ministri* dicerentur & etiamnum dicantur. *Hugonotarum* appellationem ab *Helvetiis* derivat, se invicem *Evdgenossen* seu foederatos nuncupantibus, quam vocem a Gallis male pronunciatam in vulgatum illud *Calvinianæ* sectæ cognomen abiisse suspicatur. In *Calvini* vita ex *Papyrio Massono* *Genevensium* dictæ adducit, profitentium, se malle apud inferos cum *Beza* esse, qui festivis joci eos in mediis flammis exhilarare posset, quam cum moroso & austero *Calvino* apud superos. Eundem *Calvinum* olim ob nefarium crimen candentis ferri stigmate inustum ex *Bolsæci* fide narrat, cum quo *Beza* quoque, quem *Calvini* in Caliphatu *Genevensi* successorem nominat, pæderastiam & juveniles amores exprobrat. Errores *Calvini* ad 52. capita reducit. Sectas *Calvinianorum* imprimis 4. esse scribit, primam eorum, qui *Calvinum* ad amissum sequuntur, quales esse dicit *Reformatos* in Gallia & Palatinatu, plerosque *Belgas* & *Helvetios* & in Anglia *Puritanos*, ad quos *Independentes* & *Presbyterianos* proxime accedere observat; alteram *Anglo-Calvinianorum* a *Puritanis* cæterisque *Reformatis* cum in disciplina, tum in dogmatibus nonnullis dissentientium; tertiam *Piscatorianorum*, quibus quinque peculiæ errores attribuit, & quartam *Arminianorum*. Hinc de colloquiis & synodis in causa *Calvinianæ* hæreseos habitis agit, & præcipuos scriptores pontificios, qui *Calvinianos* impugnarunt, nominat.

Inter *Antitrinitarios*, qui proxime sequuntur, primum locum *Michael Servetus*, medium *Valentinus Gentilis*, *Blandrata* & alii, extremum uterque *Socinus* occupat. Valde autem veremur, ne ipsum quoque Alexandrum nostrum Romana Curia in hæreticorum numero habitura sit, cum *Iohannem Tanquerellum* & *Florentium Iacobum* eam ob causam hæreticis accenseat, quod Romano Pontifici supremam rerum omnium spiritualium pariter & temporalium potestatem attribuere non dubitaverint. Singulares *Michaelis Baji* opiniones in Tridentino concilio dissimulatas animadvertit, cum prudentia postulaverit, externi belli tempore domesticos in pace continere. Postea 79 Baji propositiones a Pio V & Gregorio XIII damnatas, & novas lites de sensu istius diplomatis in Lovanienfi academia exortas recitat. Tandem ad *Gulielmum* quoque *Postelum* accedit, quem etsi a delirio faminei sexus per Johannam virginem Venetam reparandi absolvat, ejusque librum de orbis concordia commendat, diffiteri tamen non potest, quin multa deliriorum & erroribus passim inspersa scripserit, nimirum de trinitate mundi, corporis & animarum, de Christo intoxicato, de matrice mundi, de salvandis universis omnis generis hominum sectis, de clave absconditorum a seculo, quæ nec apostoli nec ipsa ecclesia portare potuisset, de mysteriis sibi per Angelum Raziel revelatis, de natiuitate mediatoris futura & alia, ob quæ a Theologis Parisiensibus reprehensum & a Magistratu increpitum, & tandem in monasterium S. Martini a Campis secedere jussum, abdicatis erroribus per annos aliquot pie vixisse, & pene centenarium obiisse scribit. Mutuatus hæc, ut videtur, e Spondani annalibus ecclesiasticis, quibus Auctorem frequenter usum collato utriusque opere nemo dubitabit. Historia hæresium absoluta *scriptorum ecclesiasticorum*, quos vocat, aliorumque Auctorum Pontificiorum ætatem, præcipua scripta & nonnunquam gesta hoc ordine indicat, ut a biblicis interpretibus ad Theologos polemos, asceticos & morales progressus in Jureconsultis & Historicis desinat, quibus in fine decimi quinti seculi etiam duo philosophi Johannes Picus Mirandulanus & Marsilius Ficinus adjunguntur. De plerisque agit brevissime. Libri de imitatione Christi, num *Thomam a Campis* auctorem habeant, quod Canonici Regulares S. Augustini asserunt, an *Iohannem Gersen*, cui Monachi

Monachi Benedictini opus illud vindicare satagunt, pronunciaré non audent, cum utrique parti gravissima argumenta non deesse censeat. *Hieronymum Savonarolam* ob declamationes in luxum & licentiam Cleri præsertim Romani, & quod in ecclesia a planta pedis usque ad verticem nihil sani esse, & abominationem desolationis in loco sancto stare prædicasset, ab Alexandro VI injusto anathemate confixum, eoque agente tandem a Florentino Magistratu damnatum, patibulo suspensum & combustum memorat. Pleraque, quæ in *Santis Pagnini* bibliis Romanis censoribus displicent, Genevensium interpolatorum nequitia adscribenda esse cum Raynaudo & Miræo suspicatur. Haud minus *Francisci Vatabli* versionem ab hæreticis in Gallia fœde interpolatam, sed postea a Salmanticensibus & Complutensibus Theologis emaculatam asserit, & quantum Parisiensis bibliorum sub nomine suo vulgatorum editione offensus fuerit, ex Genebrardi præfatione in Origenem enarrat. In *Iohannis Feri* opera multos errores hæreticorum dolo irrepsisse, gratis dicit. *Thome Cajetani* tractatum de potestate Papæ & concilii ab Academia Parisiensis & ecclesia Gallicana non probatum refert, & quam infeliciter novam Veteris Testamenti versionem Hebrææ linguæ rudis tentaverit, recenset, approbans Melchioris Cani judicium, qui Cajetanum novis quibusdam Scripturæ expositionibus aliorum, quæ dixerat, auctoritatem elevasse aut immiuisse scribit. Neque tamen in hæreticorum numero ponendum censet, quod ab Alphonso a Castro & Prateolo inconsiderate factum arguit. Inter *Ambrosii Catharini* opiniones immerito a quibusdam vellicari judicat sententiam de externa ministri intentione ad efficaciam Sacramenti sufficiente, cum eandem sententiam, quam pendente concilio asseruit, ante concilium Tridentinum Magister sententiarum, Paludanus, Angelus de Clavasio & alii, item post concilium Alphonfus Salmeron cum pluribus aliis defenderint, & ex concilio Rothomagensi & Aquensi, quæ 1581 & 1585 celebrata sunt, eam opinionem concilii Tridentini decretis non adversari constet, cum in istis conciliis prohibitum fuerit, ne baptizati a Calvinistis iterum sub conditione baptizarentur, qui mos in plerisque Neustriæ & Provinciæ locis inoleverat, quia nonnulli dubitabant de valore baptismi ab hujusmodi hæreticis collati, quod non haberent intentionem

tionem baptizandi in remissionem peccatorum. Hæc ex primo 15 & 16 seculi volumine notare placuit. Reliqua proximis mensibus reservamus.

DE NECESSARIA SECESSIONE NO-
stra ab Ecclesia Romana, & impossibili cum ea Syn-
cretismo disputationes, auctore Francisco Turretino, in Eccle-
sia & Academia Genevensi Pastore & SS. Theolog. Professore.
Accessit ejusdem disputationum Miscellanearum decas. E-
ditio altera, aucta & recognita.

Genevæ, apud Samuelem de Tournes, 1687, in 4.

Aliquot jam elapsi sunt anni, cum disputationes de necessaria secessione Reformatum ab Ecclesia Romana, & impossibili cū ea syncretismo publici juris fecit celeberrimus Autor, quæ postquā non sine insigni applausu exceptæ, & brevi omnia exemplaria distracta fuere, de illis denuo sub prælum mittendis cogitare cœpit, ut eorum desiderio fieret satis, qui istas avidè requirebant. Ut autem eo cultiores prodirent, secundis curis illas non parum auxit, & iis additamentis locupletavit, quæ novitias adversariorum exceptiones & objectiones discutere, & veritatem sententiæ fortius asserere possunt. Ex ogdoade harum disputationum prima in formando statu controversiæ primum occupatur, eundemque, præmissis variis distinctionibus, ad hosce redigi terminos ostendit: *An licitum fuerit & necessarium Patribus Reformatum superiori seculo segregare se secessione non politica & civili, quoad charitatem & ejus officia, sed sacra & ecclesiastica, quoad fidem ejusque professionem, non latente tantum & negativa, sed patente & positiva ab Ecclesia Romana, non qua Ecclesia simpliciter, vel qua Ecclesia Romana veteri & pura, sed qua Ecclesia Romana novitia, corrupta & impura, id est qua Papali & hæretica, quæ & ipsa secessionem primo fecit a Christo? Quæstione sic rite constituta ad ejus affirmationem propugnandam sese accingit, & cum ante observasset, tres primarias causas secessionis juxta ab Ecclesia quadam esse posse, scilicet hæresin in doctrina, idololatriam in cultu, tyrannidem in regimine, quoniam hæresis funda-*

fundamentum fidei evertit, idololatria puritatem cultus penitus corrumpit, & tyrannis verum Christi regnum destruit; capitales & fundamentales errores obtinere in Papatu, ut impossibile sit eos fovere & profiteri sine præsentissimo salutis discrimine, demonstrare aggreditur. In sequentibus tribus disputationibus, quæ de Idololatria Romana inscribuntur, Pontificiorum Ecclesiam idololatriæ ream duplici nomine peragit, tum respectu objecti, quia sanctis defunctis, Angelis, Pontifici, Sacramento Eucharistiæ, cruci & reliquiis religiosum cultum exhibeat: tum respectu modi, quia verum Deum sub imaginibus, in quibus ille semet coli noluerit, veneretur. In disp. V. tyrannidem durissimam & intolerandam in Papatu vigere probat, desumpto potissimo argumento a primatu Papæ, e quo tria præ cæteris pontificiæ tyrannidis capita exsurgant, nempe, quod in Imperatores & Reges potestatem sibi arroget; quod in corpora & conscientias sibi jus competere credat; quod in corpora & facultates hominum sibi omnia licere putet. In disp. VI. occasione oraculi, quod Apoc. XVIII. 4. habetur, de Babylone agit, & ex illo quartum argumentum ad evincendam secessionis ab Ecclesia Romana necessitatem depromit. In cujus loci illustratione ostendit, per Babylonem nihil aliud, quam Romam Pontificiam intelligi; populum Dei, cui egressus ille injungitur, non ita dici ratione creationis, sed redemptionis; non respectu providentiæ, sed prædestinationis: secessionem ipsam corde pariter, atque ore & corpore instituendam: non statim nata ecclesia oraculum hoc locum habere debuisse, sed demum post revelatam Babylonem, neque statim initio tyrannidis Babylonicæ, sed postquam hæc diu durasset & casui proxima esset: egrediendum esse e Babylone, ad vitandam participationem peccatorum ejus atque pœnarum. Disp. VII. de Antichristo tractat, notasque ejus in sacro codice obvias, ad tres præcipuas, scilicet locum seu sedem, tempus, ac personæ qualitates & actiones revocari posse statuit, easque in Pontificem Romanum quadrare, non solum demonstrare, sed & contra exceptiones Pontificiorum vindicare nititur. In Disp. IIX. argumenta, quibus Pontificii contra secessionem & pro syncretismo decertant, solvere aggreditur, eaque in duas classes dispescit, expendens primo illa, quibus secessionem Reformatum injustam

& temerariam, atque adeo vere schismaticam fuisse, probare contendunt: secundo excutiens alia, quæ syncretismum ut justum & possibilem commendant.

His octo recensitis disputationibus Exercitationum Miscellanearum decas subjicitur, in quarum prima de Libro Vitæ tria eruleanda sibi sumit: (1) quid per Librum vitæ intelligatur, & quo sensu Deo tribuatur? (2) an quisquam ex eo deleri possit? (3) an & unde constare possit, nos in hoc libro esse scriptos? In II & III de Auctoritate Scripturæ Sacræ contra Pontificios disserit, ubi ante omnia operosus est, ut status controversiæ rite formetur, quem reiectis variis, quæ ab illo abludunt, eo redire ostendit: unde, sive propter quid, quove argumento præcipuo Spiritus Sanctus utatur, ad nobis probandam Scripturæ auctoritatem, an testimonio Ecclesiæ, an vero ipsius Scripturæ, seu argumentis & criteriis ipsi insitis? Dein posterius in hac quæstione confirmandum suscipit, ac in sententiæ suæ probatione progreditur (1) *καὶ ἄρα* ostendendo auctoritatem Scripturæ non pendere ab Ecclesiâ. (2) *κατὰ θεόν* evincendo, totam fundari in Scriptura ipsa. Quibus probationibus objectiones Pontificiorum passim annectit, easdemque solide resolvit. In Disp. IV, quæ de Bonorum Operum Necessitate est conscripta, phrasin illam, *bona opera sunt necessaria ad salutem*, retineri posse, modo rite explicetur, nempe de necessitate præsentis non efficientiæ, medii non meriti, connexionis non causalitatis, non tantum adstruit, sed & ipse bona opera ad salutem tum necessitate præcepti, tum necessitate medii necessaria esse, defendere satagit. Deinde Antinomorum, qui B. O. necessitatem impugnant, argumenta resolvit, atque Pontificiis accusantibus Reformatos, quod una manu dent, altera auferre, eas nempe theses fovendo quæ necessitatem B. O. elevent ac evertant, respondet, & sigillatim Autorem *Tractatus Gallici*, qui novissime *Parisiis in 4.* sub titulo: *Subversio doctrinæ moralis ab erroribus Calvinistarum circa justificationem*, in lucem est emissus, refellendum sibi sumit. In Disp. V. *Trium Cælestium Testamenti* naturam, operationem & unitatem, ex I. Ioh. V, 7, asserta prius huius loci auctoritate canonica explicat, & sub finem ex eodem oraculo varia ad mysteriî Trinitatis confirmationem fluere argumenta declarat. In Disp. VI. eadem methodo de tribus Testibus Terre-

stribus

stribus, Spiritu, Aqua & Sanguine ex I. Ioh. V, 8. agit, & eosdem tum quoad naturam, tum quoad officium, tum quoad unitatem perlustrat; sub finem autem quibusdam scrupulis, qui ex dictis oriri poterant, satisfacere studet: nempe cur Johannes præmittat aquam sanguini, si per aquam regeneratio, per sanguinem justificatio sit intelligenda, cum certum sit, justificationem præcedere sanctificationem? an ex eo, quod per sanguinem Sacra Cœna intelligatur, sequatur præsentia realis & substantialis sanguinis Christi in Cœna, ut inferunt nonnulli ex Lutheranis? an quia Spiritus dicitur testari in nobis, faveat hoc Euthusiastarum delirio, qui spiritum privatum jactant & arcanas ejus revelationes? Disp. VII est de Baptismo *nubis & maris* ex I. Cor. X, 1. 2. in cujus enucleatione sistit (1) *miraculum ipsum historice & in littera*, e cap. XIII & XIV Exod. motis aliquot quæstionibus: an columna nubis & ignis una eademque fuerit, an diversæ? cur Deus columnam illam in populo Israelitico erexit? an recta Israelitæ transferint per mare rubrum, ex littore Ægypti usque in littus Arabicum illi oppositum, an vero via semicirculari in medio mari facta, ex Ægypti littore profecti in idem littus reversi fuerint? cur Deus, qui poterat Israelitas longe breviori via in Canaan per terram Philistæorum deducere, in qua nec montes superandi, nec mare transeundum erat, voluerit eos per viam deserti circumducere, longe asperiores & laboriosiores, in qua hærendum illis fuit per quadraginta annos. (2) *Mysterium sub historia & littera latens*; ubi ostendit, Baptismum veterum in nube & mari sacramentum fuisse non Baptismi nostri, sed rei per Baptismum significatæ, & adducit analogiam, quæ Baptismo in nube & mari cum Baptismo nostro intercedit. In Disp. IIX de Manna, ex I. Cor. X, 3. eandem, quam in antecedente, observat methodum, considerans illius, 1. *historiam*, ex cap. XVI Exod. cujus occasione quærit: cur Deus hac ratione prospicere voluerit populi necessitati? cur cibus iste Man dictus sit? an istud Manna fuerit naturale, an vero miraculosum? (2) *mysterium*, quod panis ille cœlo delapsus Christum verum panem vitæ adumbravit, huiusque symbolum, tum quoad originem & causam, tum quoad naturam & proprietatem, tum quoad usum & effecta fuerit. Sub finem dissertationis tria porismata, quorum primum pro manducatione

Kkk 2

spiritua-

spirituali Christi adversus oralem & carnalem comestionem: alterum de identitate fœderis gratiæ, tam in V. quam in N. Testamento: tertium de cognitione Christi sub V. T. e textu eruere conatur. IX Dissertatio de *Petra Christo* ex 1. Cor. X, 4. itidem proponit 1. *historia enarrationem* ex Exod. XVII, & Num. XX. per quæstiones aliquot: quia bis mentio occurrit petre percussæ a Mose, in locis allegatis, quærit, an eadem sit historia, an duæ? quænam fuerit petra illa, ex qua biberunt, & quare spiritualis dicatur, item cur vocetur sequens? quodnam Mosis & Aaronis peccatum, propter quod exclusi sunt ab ingressu Canaan juxta Num. XX, 12? (2) *mysterii sub historia latentis expositionem*, ubi expendit primo vim locutionis ac propositionem illam, *Petra erat Christus*, exponit per hanc, *Petra significabat Christum*, sive, *Petra erat signum Christi*, eaque occasione ostendere cupit eundem sensum, scilicet metaphoricum esse verborum sacramentalium vexatissimorum: *hoc est corpus meum*, cum propositiones istæ sibi sint quam simillimæ; ac ad plenioris istius, ut ipse quidem sibi persuasum habet, veritatis illustrationem, adducit regulas varias, ex quibus sensus literalis a metaphorico, & metaphoricus a literali possit discerni: deinde collationem inter Christum & petram instituit, ac in quibus intercedat similitudo, declarat. In *Disp. X. de Serpente Aneo*, methodum in tribus antecedentibus exercitationibus observatam denuo tuetur, & præmissis aliquot quæstionibus, quæ ad illustrationem ipsius historiæ a Mose Num. XXI. descriptæ faciunt, mysterium sub ea latens reteggit. Quærit autem an serpentes, quos Deus ad plectendum populum Israeliticum misit, naturales fuerint, an miraculosi? cur Deus hanc poenam in ipsos immiserit? cur Moses serpentem aneum fecerit, cum materia a Deo non fuerit expressa, nec ei significata? Deinde quædam quæ ad evectionem & intuitum hujus serpentis spectant, adducit, atque sine ratione Pontificios ex isto serpente argumentum pro cultu imaginum petere demonstrat. Tandem sub serpente aneo Christum, ipso teste *Ioh. III, 14. 15.* adumbratum fuisse, adducta Christi cum serpente isto convenientia pariter & disconvenientia, exponit.

HUGO.

MENSIS AUGUSTI A. M DCLXXXVII 445
HUGONIS GROTII DISSERTATIO DE
*Cœnæ administratione, ubi Pastores non sunt; item,
an semper communicandum per symbola? cum diversorum,
Dion. Petavii, Cloppenburgii & Henr.
Dodwelli RESPONSIONIBUS.*

Londini, impensis B. Tooke, 1685, in 8.

Fasciculus hic est quatuor Dissertationum a quatuor doctissimis viris, Grotio, Petavio, Cloppenburgio, Dodwello adornatarum, quibus præfixa præfatio ab eodem Dodwello procul dubio est concinnata. In hac momentum & historia illius controversiæ proponitur, quam primus a. 1628 moverit Rigaltius, opponente se tam acriter Albaspinæo, ut res Romam fuerit deferenda, ibique scriptis ab utroque epistolis apud Pontificem agitanda, donec mors Albaspinæi a. 1630 finem liti imposuerit. Postea Rigaltii causam suscepisse Grotium eo tempore, quo pacem ecclesiasticam meditabatur, cujus Dissertatio a. 1638 edita primum hoc in volumine locum occupat, quanquam addita habeat nonnulla, quæ ipse pro suis agnoscere non potuerit, & quæ vere sua essent, cum a Riveto impugnarentur, defendere noluerit. Grotio tamen subscripsisse Episcopium, respondisse Petavium a. 1639 singulari Dissertatione, quam a. 1640 sub Walonis Messalini nomine adgressus sit Claudius Salmasius. Dehinc Grotio sese opposuisse ex Reformatis Rivetum & Cloppenburgium, ex Pontificiis autem Georgium Ambianum in suis ad Tertullianum Annotationibus.

Hugo Grotius in *Dissertatione* sua, post descripta Tertullianæ verba ex opere de Exhortatione castitatis, quæ occasionem dederunt controversiæ, Rigaltii explicationem affert, qui dixerat, Tertullianum hoc velle, si Christianus cum familia sua in navi sit, & feratur in ea loca, in quibus nulli sint Christiani, nullus confessus ordinis, id est, *πρεσβυτέρων*, ipsum posse & offerre Deo, nempe symbola dominicæ passionis, cum solenni gratiarum actione, & tingere, id est baptizare, & sacerdotem esse sibi, quia in illis etiam paucis sit ecclesia &c. Ex adverso Albaspinæus, ut privilegium presbyteratus tueretur, quovis potius modo vocem *offerre* sumi volebat,

Kkk 3

quam

quam de eo, quod Paulus Apostolus dixit *εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν*, pro quo vulgus nunc dicit consecrare. Grotius ad defendendum Rigaltium adferit, verbum *offerre* hoc sensu solere sumi apud Tertullianum & Cyprianum, nec alio gaudere significato, ubi conjungitur cum tingere, id est, baptizare; idque non apud ecclesiasticos tantum scriptores, verum etiam in legibus. Tum vero vim totam argumenti, quo utitur Tertullianus, in eo consistere, ut dicat nihil esse tam magnificum, quod a presbytero fiat, ad quod non & laicus admitti debeat, ubi presbyterium non est. Id ut ostendat, profert quæ extra talem necessitatem laici non usurpabant, sed relinquebant solis presbyteris, ut baptizare & solennibus uti verbis, per quæ fit Eucharistia. Addit Grotius similem locum alium Tertulliani ex libro de Corona militis, contenditque, hanc tempore Tertulliani communem apud Christianos opinionem moremque fuisse; & seriori ætate Frumentium laicum ad Æthiopas venientem, his quos ad Christum converterat, & paucis qui cum ipso erant, auctore fuisse, ut convenirent & sacra celebrarent; neminem autem ibi tunc episcopum vel presbyterum fuisse. Imo etiam fœminas, ubi non modo presbyterorum, sed & virorum copia esset nulla, communi hoc jure usas credidisse Martyrologii scriptorem, quando Petronellam, Petri apostoli filiam, dominicæ oblationis mysteria celebrasse dixit. Posthæc contra Albaspinæum probare nititur Grotius, non tantum presbyteris, sed etiam diaconis licuisse Eucharistiam consecrare, ex Concilio Laodicensi & Ancyrano, tum ex consuetudine Christianorum sancti Thomæ, quos institutorum veterum retinentissimos vocat, atque ex Synodo Arelatensi prima. Quibus peractis, ex seriori ævo exempla conquirat de laicorum, ubi presbyteri non aderant, eucharistica inter se communione, Synodi nempe Trullanæ, quæ Can. 58 tantum laicis id interdicit, præsentem diacono aut presbytero; senis laici anachoretæ, Bertrandi Guesclini, Agmonis filiorum, & aliorum, quorum mentio fit in antiquioribus fabulis, quas Romanas vocant. Subjungit denique Erasmi suffragium, & difficilem Tertulliani locum ex libro de velandis virginibus ita interpretatur, ut prohibeantur ibi mulieres tingere & offerre, ubi sacerdotes aut saltem viri præsto sunt; id vero iis permittatur, ubi virorum quoque Christianorum nulla est copia.

Altera

Altera pars Dissertationis Grotianæ, *An semper communicandum per symbola?* ex facto Chrysostomi & διαγεγομένων nata est, quorum ille in schismate Antiocheno per triennium, hi manente post Synodum Chalcedonensem gravi per Ægyptum Orientemque dissidio, cum neutra litigantium parte communicarunt. Grotius primum quærit, an institutio Christi de cœna præceptum, præsertim universale, ac sine conditione, contineat? Quam in rem observat, institutionis ejus occasionem ex more sumtam Ebræorum, non minus ac baptismi & manuum impositionis. Hinc postquam consuetudinem Ebræorum festis diebus, quos bonos vocant, in cœna adhiberi solitam explicasset, arbitratur, illud Christi, *τὸ ποιεῖτε ὡς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*, non esse definitum imperium, sed intelligendum hoc, *ὅταν ποιεῖτε*, quoties festas cœnas habetis & more solito isto postcœnio eas clauditis. Proprie ergo Ebræos, quibus mos erat celebrandi talia postcœnia, Christus excitatos voluit, ut ad beneficiorum aliorum gratam commemorationem & suæ mortis memoriam adjungerent. Porro existimat, Paulum etiam ad gentes hunc ritum perduxisse, occasione alterius moris apud eas usitati, ut quoties quis sacrificasset, extorum pars ei redderetur, ad quam vocabat convivas. Hinc agapas Christianorum ortas, & Eucharistiæ sacramentum tempore victus sumendi consuetudinem. Addit, nec Paulum præceptum usquam vocare, sed institutum; nec quosvis invitare, sed eos qui bene se exploraverint &c. His præsuppositis subsumit Grotius: jam vero esteaque fuit semper, etiam sub lege illa rigida Moysi, symbolorum natura, ut facile ex causa probabiliori omitti se ferant. Quod postquam exemplis aliquot veteris testamenti probasset, subjicit tres causas justissimas, uti ait, intermittendæ communionis symbolicae, quarum prima est, si qui præpositi sunt ecclesiis, aut expresse aut tacite professiones exigant quarundam assertionum, quibus alterius conscientia non adsentit. Secunda: si communio symbolica non modo usum, ad quem nata est, non habet, fovendæ ac testandæ communionis cum omnibus pie Christianis, verum insuper tendat ad testandam partis duntaxat alicujus fœderationem, rejectionemque aliorum non minus pie ac Christiane viventium, & ad salutem necessariam, quæ non ita sint multa, credentium. Tertia: quod interdum abstinens aliquis a partium

partium! communionem, liberius solutiusque exercere potest Christiana dilectionis officia adversus dissidentes. Tandem respondet ad objectionem ex Joan. VI, 53. eumque locum de symbolica manducatione non esse interpretandum monstrat, idque non minus inconveniens esse ac eorum sententiam, qui conspicui baptismi necessitatem probare conentur ex loco Joannis altero (cap. III.) ubi de nova genitura agitur.

Accedamus nunc ad oppositam Dionysii Petavii *Diatribam de potestate consecrandi & sacrificandi sacerdotibus a Deo concessa: deque communionem usurpanda.* Cujus cap. I. formatur status quaestionis; utrum quoties offerre apud veteres illos, quos Grotius adduxerat, legitur, actionem eam significet, quae consecratio dicitur? Petavius negativam amplectitur, variisque rationibus & veterum testimoniis vult persuadere, causatus, duplicem esse actionem in novae legis sacrificio, alteram oblationem sive προσφοράν, alteram consecrationem. Illam laicis concedit, hanc denegat. Hinc cap. II. objectum Tertulliani locum exponit ex more veterum, qui panem consecratum vel statim absumebant, vel domum deferabant. Cum igitur Christiani persecutionis metu in cryptis ac latebris delitescerent, putat interdum usu venisse, ut Christi corpus secum eo portarent, ac si nullus esset sacerdos, delectus aliquis e laicorum numero, illud ipsum offerret Deo, certis ad id precibus adhibitis, quas in synaxibus audire consueverant, atque in omnes distribueret. Ideoque definit, Tertullianum non prorsus omni sacerdotali potestate ac functione laicos instruxisse, neque credidisse, posse illos consecrare, sed offerre tantum: quod quia soli fere, ac publice, & ordinario usu sacerdotes faciebant; ideo laicos, qui idem interdum & in necessitate agerent, sacerdotes eum dixisse, non praecisa & exacta ratione, sed similitudine quadam, & declamatoria hyperbole. Posthac ad evertenda Grotii argumenta sese convertit, & ad primum ex verbis Christi, *hoc facite &c.* ad omnes fideles, etiam laicos, pertinentibus, desumptum respondet, ea non eodem modo de laicis & sacerdotibus accipienda. Ex altero Tertulliani loco de Corona militis, negat sequi, quod vult Grotius, sed hoc solum; ejus, quod confuse ac minus expresse Christus mandaverat, Traditionem interpretem fuisse, quae nos docuit, neminem consecrare

crare posse Christi corpus, nisi sacerdotes; vel Tertullianum non de consecratione loqui, sed de sumptione. Cap. III. reliquas Grotii rationes excussurus, in Frumentii historia eum saepe lapsum esse vult, & negotiatores, Frumentii comites, aliquos secum presbyteros advexisse contendit. Tum neque foeminas, neque inferiores sacerdote clericos unquam consecrasset sustinet, & canonem Nicenum, Laodicenum, aliosque a Grotio objectos diluit. Cap. IV & V alteram Grotianam disputationis partem examinat, ita ut priori non licere cuiquam ab Ecclesiae Catholicae seu Romanae communionem discedere dicat, quae neminem latere possit, suisque notis facile cognoscatur; causas autem intermittendae communionis a Grotio allegatas nullas esse convincat: posteriori autem locum Joan. VI 53. de orali manducatione accipiens adversus Grotium urgeat, & ex altero Joan. III 5. tantam baptismi necessitatem pro communi Pontificiorum hypothese colligat, ut sine eo parvuli in aeternum pereant.

Joannes Cloppenburgius in *Disputatione selecta* alteram Diatribae Grotianae partem adgressus, concedit quidem num. 4, Christum nullos ritus novos imperasse, qui inauditi vel inusitati essent Judaeis: indoctum tamen vel impium censet, absque novorum exterorum rituum institutione nolle agnoscere novam in ritibus antiquis novi sacramenti & sigilli divinam institutionem, & cum institutione conjunctum mandatum & praecipuum de sacramenti & sigilli usu. Hinc num. 6. Socinianorum sententiam de baptismo Grotium sequi notat, aliisque ejus erroribus de baptismo Joannis & Christi refutatis, ad Coenam Dominicam pergit, & num. 12 seqq. hypothese Grotii de postcoeniis Judaicis & ethnicorum extis refellit. Denique num. 20 usque ad finem, praecipue Grotii opinioni evertendae observat, nunquam absque sacramentis visibilibus seu sigillis annexis, institutam fuisse & impetratam a Deo religionem, in quacunque vel foederis operum, vel foederis gratiae veteri aut nova visibili oeconomia; idque prolatis exemplis demonstrare nititur.

Henricus Dodwellus in *Dissertatione de jure Laicorum Sacerdotali*, Cap. I. propositis adversariorum ex loco Tertulliani argumentis concedit, non de sacerdotio aliquo improprie sic dicto intelligendum esse Tertullianum, sed de externo Ecclesiae sacerdo-

tio; tinctionemque & oblationem esse sacerdotii proprie sic dicti officia sacerdotalia. Hinc & Albaspinæi, & Petavii, & aliter anonymi interpretationes rejicit, & ostendit, qua ratione sacerdotes Novi Testamenti *Mediatores* possint appellari. *Cap. II* contendit, Tertullianum non loqui de facto aliquo laicorum sacerdotali, quod hactenus ab utraque litigantium parte fuerat concessum, sed tantum de jure laicorum disputare, & probandum id suscipere, hancque propriam ejus sententiam esse, non Ecclesiæ. Quæ ut adstruat, cum alia ex Tertulliano argumenta conquirat, tum singula loci controversi de Exhortatione castitatis verba expendit, nec alterum ejus locum ex libro de Corona Militis a Grotio objectum, vel exemplum e Basilio de Patricia Cæsaria a Petavio allegatum, contrarium evincere sustinet, variaque admiscet de Ecclesiæ nomine ab Hellenistis, non a Græcis gentilibus, sumto, ut proinde non solos plebejorum conventus designarit, quod tamen Independentibus velint; de sacerdotio legitimo Ecclesiæ essentiali, & similia altiori indagine digna. *Cap. III* statuit, laicorum factum sacerdotale si aliquod fuisset ætate Tertulliani, nihil tamen illud ad causam hodiernorum schismaticorum facere. Hinc monet, multa fuisse in primævæ atque Apostolicæ ecclesiæ moribus, quæ tamen nec ab ipsis probarentur Apostolis; multa etiam fuisse ab Apostolis probata, quæ tamen non fuissent, nisi positis ecclesiæ Apostolicæ iisdem circumstantiis, omnino probanda. In utroque genere peccare Novatores, dum ab ecclesiæ Apostolicæ exemplo res novas in ecclesiæ hodiernæ statu moliendas arguantur. Prioris generis putat, quod in ecclesiæ Apostolica prophetabant omnes, quibus donum fuerat prophetiæ concessum, etiam mulieres; quod Apostoli tulerint quidem, non tamen probarint. Ad posterius genus referenda existimat omnia, quæ donis extraordinariis nitebantur illorum temporum propriis. Certum vero esse addit, in eo ecclesiæ Apostolicæ non esse nobis pro norma statuendam, quod ipsum pendeat a donis illis extraordinariis, quippe quæ jamdiu in defuetudinem abierint. Fateatur itaque, in ecclesiæ Apostolica fuisse laicos, qui tamen munera sacerdotalia exquerentur. Sic baptizasse Ananiam Act. IX, & Paulum I. Cor. XIII, 16 mentionem facere *εὐλογίας τοῦ πνεύματος*, quæ non alia, quam sacramentalis *εὐχαριστία* fuerit. Sed hoc jus sacer-

sacerdotale laicis commune ortum inde habuisse, quod extraordinario Spiritus Sancti afflatu gubernaretur illius seculi ecclesiæ. Quam in rem observat, primos Christianos in unum cum Judæis corpus politicum coaluisse, dum se uni Judæorum regimini iisdemque legibus obnoxios profiterentur. Apud Judæos autem ordinarie solis sacerdotibus licuisse docere & sacrificare, extraordinarie autem Prophetis utrumque concessum fuisse. Hinc concludit, Christum & Apostolos in synagogis docuisse non ordinario jure, sed extraordinario, quia pro Prophetis haberentur: parique modo primævos Christianos, sub prophetiæ nomine, tam publicum sibi illud docendi munus vindicasse, quam & reliqua Christianismi munera sacerdotalia. Ita factum, ut & publicis templi sacrificiis uterentur, & publicis synagogæ officiis; & tamen privata haberent sectæ suæ sacra, & propria sibi sacramenta, sine ullo unitatis aut concordie publicæ (cum Judæis) dispendio: quemadmodum tres Judæorum sectæ, Pharisei, Sadducei, & Esseni, non minus invicem, quam a Christianismo diversissimæ erant, quibus tamen omnibus & templum patebat & synagogæ. Sic omnia Ecclesiæ munera publica a Prophetis administrata fuisse, probabile putat, dum unum Christiani corpus cum Judæis constituerent: nullumque fuisse locum regimini Ecclesiastico, saltem in sacris synaxibus; nullum ei, quæ *ἀντιπέντας* coercere possit, disciplinæ. Qui enim se synagogæ membra profitebantur, eosdem se synagogæ jurisdictioni obnoxios profiteri debuisse. Id postquam Ecclesiæ Corinthiæ exemplo probasset, addit, propter odium Judæorum & persecutiones, Christianos ab eorum consortio sese subduxisse, primamque secessionem factam A. XLV, quæ describitur Act. XIII, v. 2 & 51. fueritque prima ad gentes e professo convertendas expeditio. Hanc revelationem intellexisse Apollonium, quando apud Eusebium Apostolos ex Domini ordinatione XII annos post ejus adscensionem Hierosolymis mansisse refert: primamque adeo illorum ad gentes discessionem factam A. XLVII, paullo post synodum Hierosolymitanam, in qua primum vulgata sit nova hæc de gentiliū conversione revelatio. Inde novam consurgere epocham, qua Christiani proprios ordinariosque ecclesiarum rectores constituerint, primo quidem in provincia Pisidiæ A. XLVI,

tum successive in reliquis provinciis, pro Judæorum ibi malignitate aut æquanimirate; Paulumque consuevisse in secunda ad confirmandas Ecclesias, ut Corinthiacam & Philippensem, discessione rectores instituere. Ecclesiæ autem Hierosolymitanæ singulare fuisse exemplum, quam metropolitanam omnes aliæ ecclesiæ agnovissent, tributumque ei annuum penderint, de quo interpretatur loca Pauli de eleemosynis Hierosolymam mittendis; ad eundem plane modum, quo aliæ Judæorum Hellenistarum synagogæ subiectæ fuerint Hierosolymitanæ. Præterea in ipsa regiminis forma, quæ quidem obtinebat apud Christianos Hierosolymitanos, provisum fuisse, ut ab ea Ecclesiæ aliæ necessario penderent. In ea quippe Apostoli supremum tenebant locum, in aliis Prophetæ, qui Apostolis subiecti erant. Eodem spectare putat, quod, quamdiu superessent e familia Domini nostri, qui sedem illam supplerent, non alii deligerentur Episcopi Hierosolymitani. Fuisse enim locum illum, pro more sacerdotii Judaici, hæreditarium, adeoque jurisdictionem Christi in omnes orbis ecclesias illius ex asse hæredibus concessam. Hinc Jacobum fratrem Domini primum Hierosolymorum Episcopum Collegiique Apostolici præsidem fuisse, non Petrum; quod ex Concilio Hierosolymitano probat, ubi habemus primo loco aliorum magnam conquisitionem, tum S. Petri primi Apostoli, tandem S. Jacobi collegii universi præsidis, qui sententiam suam exponat majore, quam alii, auctoritate, ἐγὼ λέγω, inquit; finemque universæ disceptationi imponat. Hanc autem successionem a Domino hæreditariam ad Trajanum usque durasse, quo imperante passus est Simeon Cleopas, extinctaque cum eo familia Davidica a. 116. Non possumus, quin hoc loco, tanquam in propria sede, inferamus corollarium, quod ex hac sua hypothesi adversus Romanenses nequit Doddvellus in præfatione num. 11. *Tantum nempe abesse, ut traduxerit S. Petrus primatum aliquem ad sedis suæ posteros hæredes, ut ne quidem ipse primatum istiusmodi in Ecclesia Catholica unquam habuerit, quem potuerit ad posteros transmittere. Nec enim collegii Apostolici potestatem habuisse primarium Apostolum; sed collegii universi præsidem, cui ipse etiam debebat obsequium primarius Apostolus.* Sed ut eo revertamur, unde digressi sumus, locum Hermæ producit Doddvellus, ex quo constat

constet, pulsos jam ætate Hermæ A. D. XCV. e secundo ab Apostolis loco Prophetas, eosque ordini sacerdotali universo fuisse subiectos, indeque disquirat, quibus tandem gradibus facta sit ecclesiarum a synagogis discessio, rectorumque adeo ecclesiasticorum constitutio. Ex his tandem concludit, Ecclesias earumque rectores in jura synagogarum & templi successisse, ita ut haberent jurisdictionem & potestatem excommunicandi, & sacrificium eucharistiæ offerrent, & similia. Inde colligit, Prophetarum etiam munera sacerdotalia ordinariis Ecclesiarum rectoribus fuisse obnoxia: quod postquam ex Clemente Romano firmasset, & Tertulliani locum aptasset, subiicit, de his Prophetis laicis recte procedere Tertulliani argumentationem, non de aliis laicis non-prophetis; & e jure laicorum prophetico deducta esse eorundem suffragia in conciliis Ecclesiasticis. Neutrum tamen hodiernis schismaticis favere, quoniam donum prophetiæ extraordinarium jam diu defuerit. Denique serie chronologica regiminis ecclesiastici ordinarii ab anno æræ vulgaris XXXIII, (quo Christus ascendit), usque ad A. CXVI, (quo defuit jus Ecclesiæ Hierosolymitanæ in familia Domini hæreditarium,) longissimo capiti tertio finem imponit. *Cap. IV* ad historiam Frumentii a Grotio objectam respondet, Rufinum, primum hujus historiæ auctorem, nullius meminisse officii sacerdotalis, sed duratæ orationis; eodemque modo & Socratem & Sozomenum intellexisse. Quod vero Theodoretus *λειτεργίας* vocem adhibet, putidus metaphorarum affectator audit; sed Doddvellus præterea prolixè de *λειτεργίας* voce agit, & quanquam eam plerumque *ιερατική* esse agnoscit, propria tamen significatione *servitium* denotare docet, adeoque a veteribus usurpari de singulis ordinis sacri officiis, & rursus promiscue de omnibus; usumque antiquissimum fuisse in hymnis illis, quibus Numen sacrificaturi celebrabant: neque hoc mirum esse, præsertim si hymnos latissime intelligamus pro omni genere carminum sacrorum, ut psalmos pariter odasque completuntur, ac hymnos proprie sic dictos. Hinc observat, in precibus Christianorum publicis nullas fuisse prosaicas tam sub Prophetis, quam sub ordinariis rectoribus; & antiquissimas formas Liturgicas omnes esse cantatitias, & e psalmis hymnisque defumtas, qui a laicis etiam in ipsa ecclesia cantari solebant. Theodoretum autem

intellexisse psalmodiam, quæ ab illis etiam mercatoribus Indisque Æxumitis sine sacerdotibus confici potuerit. Nec ob stare, quod dicantur more Romano illas λειτουργίας celebrasse: nam Romanis etiam moribus idem permixtum fuisse, & Romanum ritum idem esse, quod Christianum. In omnibus Ecclesiæ cœtibus locum non habuisse eucharistiam, sed duntaxat in synaxibus proprie sic dictis, quæ diebus tantum dominicis haberentur. Porro pro Romano more recte colligi, nullam fuisse Eucharistiam, ubi adessent Catechumeni, qui tamen propriam sibi missam habebant; quam hoc etiam loco intelligi verisimillimum putat, quoniam ad convertendos Indos hæc officia instituta fuerint. Addit etiam alias cum Romano more collationes, quas apud ipsum Auctorem videre licet. *Cap. V* fabulam de Petronillæ sacerdotio refellit, ita, ut martyrologii nullam esse fidem censeat de Apostolicis temporibus, neque in primæva Ecclesia virginum mentionem factam fuisse. Et postquam fraudem in historia Theclæ commissam ex Tertulliano notasset, & diversas scriptorum de Domitilla relationes conciliasset, fabulam de Petronilla plane detegit, eamque Manichæorum apocryphis debere natales suos censet. Imo etiamsi ea concedatur, Grotio tamen nihil patrocinari, quum celebrantis nulla prorsus mentio fiat in recentioribus Martyrologiis, in verusto autem Bedæ celebrantis Presbyteri nomen Nicomedes legatur; nec alienum esse, quod tam ab accipientibus, quam a consecrantibus Eucharistia dicatur celebrari. *Cap. VI.* Philippum Diaconum baptizasse dicit, antequam constituerentur Ecclesiæ rectores ordinarii: & si baptizare licuisset Diaconis, temporibus illis, quibus proprios sibi rectores, regimenque proprium habuit Ecclesia, non tamen inde jus laicorum sacerdotale sequi, quia & Diaconi sacerdotibus fuerint accensiti, & baptismus aquæ externus ministerii sacerdotalis proprium fuerit officium; Baptismum vero Spiritus supremi sacerdotii proprium Philippus intactum reliquerit. *Cap. VII* ad canonem Laodicenum XXV a Grotio obiectum respondet, eum de officiis Ecclesiæ publicis agere, in quibus adessent ecclesiastici subdiaconis superiores, veteremque instaurare disciplinam a subdiaconis spretam, qui diaconorum officium sibi vendicabant. In verbis vero Canonis vel legendum πῶτερον εὐλογίας, vel si legatur εὐλογεῖν, de ministerio potius Diaconorum, quod

quod ii in εὐλογία obibant, intelligenda, quam de ipsa eulogia; vel de priori consecratione in prothesi secundum recentioris Ecclesiæ Græcæ mores accipienda. Denique *cap. IIX* ad reliquas Grotii objectiones ex Concilio Ancyrano & Arelatenſi de Christianis S. Thomæ & Anachoreta apud Moschum pro virili responderet.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS ARRIVÉES dans l'Europe en matiere de Religion, par Mr. Varillas. i. e.

Ant. Varillassi Historia Revolutionum, quæ in Europa occasione religionis acciderunt. Tom. III.

Parisiis, apud Claud. Barbin, 1687, in 4.

PRIMUM & secundum operis huius tomum enarravimus in Actis anni proxime præteriti, mense Octobri p. 506. & seqq. Nec est ut repetamus aut mutemus, quæ de scopo Autoris aliaque tunc monuimus; neque enim ipse ex proposito suo quidquam mutavit. Continentur Tomo hoc III libris V gesta annorum decem, anni nempe 1536 & sequentium, usque ad mensem Februar. 1547. Dedicavit vero Auctor & hunc tomum, ut & quartum, qui a nobis mense sequenti referetur, Regi Christianissimo. Hujus factum in vicies centenis hominum (ut computat) millibus ad Romana sacra reductis mirifice extollit, & gestis Mariæ Anglicæ (quæ comparationis aut alia ex causa adducit) in restituendis iisdem per regnum suum sacris, non una præfert ratione. Inter illas est, quod non, ut ista, externis uti auxiliis necesse habuerit, sed potentia famæque suæ magnitudine tantum opus perfecerit; abundans adeo viribus, ut vicino etiam Principi, Sabaudia scilicet Duci, adjutor esse poterit, idem adversus subditos exequendi, non obstante locorum fere inaccessibilium difficultate, in quibus pene per quingentos annos receptum habuerit hæresis. Plus etiam ait præstitisse Regem, dum inaudito exemplo obsequium apud tantum hominum numerum, validissimo licet religionis præjudicio occupatorum, parvo solum chartæ & ceræ modulo utens invenit; quam ab avum ejus matrem

ternum Philippum II. Hispaniarum Regem, qui palatio suo fere inclusus, magnam veteris novique orbis partem literis sua manu plerumque scriptis rexit, tanto nempe facilius, quia obedientes habebat magistratus & exercitus. In admonitione, quam præmisit, ut lectoris attentionem excitaret, speciatim indicat, quæ in his Tomis memorabiliora, quam in prioribus duobus promittit. Sed quædam ex proœmio illo, ne bis idem dicamus, notabuntur, cum ad narrationem rerum ordo nos ducet. Laudatorem invenit autor *Cochelinum* Cancellarium Academiæ Paris. Doctorem Sorbonicum, qui eum in approbatione tomo huic præfixa, omnibus suæ nationis historicis præfert, infinitam illi librorum editorum & MS. lectionem, iudicium exquisitum, memoriam prodigiosam, candorem etiam & elegantiam maximam tribuit. Sed ad ipsa quinque librorum Tomi hujus contenta progredimur.

Librum primum, sed in ordine totius operis *undecimum*, exorditur Autor a narratione fugæ Calvini ex Italia, & receptu Genevæ invento; inde occasionem sumit de rebus Genevensium dissendendi, statimque pro instituto suo inquit, & ut putat, deprehendit veram receptæ hæreseos causam, nempe ut a potestate Ducum Sabaudia & Episcoporum urbis sese liberarent. Id quo jure fecerint, allegatis, quæ ex Sabaudia ad Cardinales *Richelium* & *Mazarinum* missa fuisse tradit, documentis disputat p. 26. & seqq. ita ut *Sponii*, cujus Historia Genevensis notissima est, assertis adversetur. In proœmio ubi laborem hunc suum circa res Genevensium commendat, alium scriptorem *Guichenonium* taxat, ut Sabaudia partibus nimis addictum, & quod *Paradinum* & *Camperium*, qui ante illum de rebus Sabaudicis commentati sunt, exscripserit, neutro allegato. Sumit hic ansam, ut plagii etiam reum faciat *Hilarionem* quendam *Costam*, monachum ex iis qui *Minimi* dicuntur, in elogio *Mariae Medicee* Gallia Reginae, ex quodam *San Germano Morguesio*, ut ait, descripto. Persequitur inde & suo tractat more gesta *Farelli* & *Calvini* aliorumque Genevensis reformationis ministrorum, narratque, ut Calvinus Geneva ejectus Argentoratum venerit, nec tacet patrociniū Gallicum Genevensibus contra Sabaudos præstitum; explicat etiam causam dissidii & belli inter Gallia Regem & Sabaudia Ducem. Res Germanicas hujus anni 1536 im-

primis

primis quæ ad tractatum inter Lutherum & Bucerum de concordia in articulo de *S. Cæna* pertinent, & pleraque alia, in hoc & sequentibus libris relata, quo minus prolixius recenseamus, multa obstant; illud maxime, quod absque animadversione omnia transmittere religioni nobis fuisset, meritis vero censuras expedire alium requirat laborem. Itaque veluti per indicem summa tantum capita rerum indicabimus, aliquando tamen ubi in factis nobis cognitissimis manifeste erratur, (ut in Tomi I & II relatione fecimus) annotationem brevem & modestam addituri. Orthographiæ in vocabulis peregrinis diligentius cautum esse in his Tomis apparet; sunt tamen quæ emendationem poscunt, sed talia exteris facile condonari possunt. Ex annis 1537 & 1538 refertur libro hoc reluctatio Ducis Mantuani, qui concilium in urbe sua haberi volebat, & occasio inde sumitur ad res Anglicas narrandas. Exponuntur quædam de *Reginaldi Poli* genere, studio & fortuna; de turbis ob religionem in Anglia enatis, utque Henricus VIII Rex tam in Romano-Catholicos quam Reformatos sævierit. Aperitur consilium Pauli III de reconciliatione Regis, cui nuptias Margaritæ Francisci I Gallia Regis filia destinabat, & ut hujus negotii causa Polo Cardinalitiam purpuram & legationem in Galliam contulerit. Franciscus Rex laudatur, quod Henrico Polum, ut rebellem, sibi dedi postulanti, non fuerit obsecutus. Poli inde fugam & reditum in Italiam, matrisque ejus supplicium, in Anglia inflictum refert; quod factioni quæ Regis cum sede Romana conciliationi studebat, nomen dedisset, & filio literas Romam scripsisset. Refutat Calvinum, quod Regis factum defendat, & Polum a Pontifice cum exercitu in Galliam destinatum esse scribat. Transit inde ad Lutheri certamen cum *Joh. Agricola*: sed nimium huic tribuit, quasi sine eo nihil magni Lutherus gesserit.

Liber XII gesta annis 1539, 1540 & 1541 continet, aut conjecturas & divinationes de consiliis, tum Caroli Imp. tum Protestantium. Sed Autor multa aliter quam Sleidanus ex Actis publicis narrat, non adductis rationibus, sed hujus fidem destruere vult, addita in fine libri pro autoritate censura his verbis: *constat Sleidanum historiam corrumpere, sed illius nec licentiam nec errores imitari decet.* Non parvam libri hujus partem facit relatio literarum

M m m

Latina-

Latinarum earumque versio Gallica, quas Lutherus & Melancthon, tum Bucerus & quinque alii ex Hassia, ut videtur, Theologi, ad Philippum Hassiæ Landgravium die Mercurii post Nicolai festum A. 1539 dedisse referuntur, per quas ejus propositum de superinducenda legitimæ uxori, Georgii Saxonie Ducis filie, *Margaretha Salia* approbaverint. Ingentem hinc dicam Luthero scribit Auctor, ut & in præloquio fecerat; Thuani vero modestius de Principe & Theologis, quos de illo negotio consultaverat, judicium, sugillat. Verum festucam hanc dissimulare tam facile fuisset, quam ad trabes longe maximas sive in Pontificum dispensationibus, sive in Principum moribus connivere. Fidem dictorum stabilit testimonio *Serenissimi Landgravii Rheinfelsensis*, Philippi pronepotis, ejus zelo, ut scribit, pro religione Catholica heroico debeatur, impetratum ex Archivo Hassiaco *Ziegenbaynensi* literarum illarum, & pactorum nuptialium cum *Margaretha* exemplum, quod itidem producit, datum die 4. Martii A. 1540. Dein p. 92 tradit, quod in quibusdam provinciis & civitatibus Germaniæ reformatio secundum numerum alterutram religionem profitentium inita fuerit. *Computatis enim ait civium capitibus, ubi inventi sunt plures Lutherani quam Catholici, abolitum penitus fuit exercitium veteris religionis, & coacti sunt Catholici ad Lutheranismum.* Hunc mutationis modum haud immerito (ut facit) pro perverso haberet, si usurpatus is unquam fuisset; sed nullum exemplum in Germania, quod sciamus, adduci potest. Deceptus itaque est vel vitio aliorum scriptorum, vel sua conjectura; quod & accidisse ei existimamus, cum de morte Georgii Saxonie Ducis, & quæ eam sunt secuta p. 107 & seqq. commentatur. Contumeliosum utique est, cum p. 114 scribit, Deum ob rationes incomprehensibiles permisisse, ut *Saxones qui ultimi ex Germanis fidem Catholicam receperint, primi amiserint.* Addit epicrifin, & persuadere lectoribus vult, quod omnes qui impedimento fuerint, quo minus ex Georgii testamento (quod perfectissimum fuisse adversus actorum fidem statuit) Catholicus princeps ad successionem perveniret, Nemesis divinam sint experti. *Henricum* (ait p. 114) *Georgii fratrem, cum vix adeptus esset hereditatem, mors sustulit. Mauritius in bello contra amicum intimum casus est. Lutherus non nisi quadriennium supervixit, obiit* que ex

que ex commotione, cum in ditione, quæ Georgii fuerat, concionaretur, ubi religio firmitus quam alibi retinebatur. *Federati Smalcaldici* (quos autumat armis Henrico in stabiliendo Lutheranismum succurrisse) in prælio succubuerunt, quod non nisi novem hominum morte Catholicis constitit. *Catholici ipsi ex Imperii proceribus, qui testamentum Georgii neglexerunt, a Mauricio multis annis toti Germaniæ insultanti non levia passi sunt.* *Ferdinandus Rex Rom.* qui ex Bohemia impedire Henricum potuisset, & suas provincias hæresi repleri vidit, & Hungariam Turcis in prædam cedere &c. Quomodo ista consistant, facile deprehendent, qui veram rerum notitiam habent. Henricus (ut paucis monere liceat) tertio post Georgium anno obiit, sexaginta octo annos natus, & dudum senecta ac morbis debilis. Lutherus anno ætatis sexagesimo tertio Islebiæ decessit, quæ urbs a multis annis in partibus erat, nec dici potest in Georgii ditione fuisse, etsi clientelæ sit Saxonica. Quæ vero argumentandi ratione Mauricii post annos XIV casi fata, & quæ Ferdinando Imperatori acciderunt, a Georgii successione dependere judicantur, ex eadem contrarium plane concludi potest ab iis, qui *Serenissimam* Henrici posteritatem, non Georgii tantum provinciis, nec quicquam obstante inofficioso illo testamento, sed aliis plurimis, & ipso Electoratu Saxonico potiri vident. Smalcaldicorum cladem absq; ullo miraculo, & ipsorum culpa contigisse, in præloquio ipse recipit probaturum se esse. Quæ denique de *Philippo* Landgravio p. 117 & seqq. subjunguntur, partim supra relata, & fœda alia taceri potuissent, sive casuum respectu, quos quotidie observare licet, sive veneratione Principis, cujus trineptis est Imperatrix Augusta, & si ad hanc in Gallia non respicitur, Regii Fratris uxor. Ex Angliæ rebus recensentur hoc libro *Thomæ Cromwelli* ad ecclesiasticorum negotiorum supremam procuracionem exaltatio & ejusdem casus: tum infelix Regis cum Clivensis Ducis filia conjugium & alia.

Libro XIII in actis anni 1542, clades a Turcis in Hungaria acceptæ Protestantibus & ipsi Carolo V imputantur: tentata narratur iterum absque successu Henrici VIII reconciliatio cum Pontifice, & quintæ ejus uxoris supplicium: Hermannii Colonienfis Archiepiscopi, Comitissæ de *Wida*, (Oade perperam scribitur p. 203) Lutheranismas: certamina Lutheri cum Zvinglianis, in quorum nar-

ratione odiosis Hospiniani relationibus Autor utitur. Non capimus quæ p. 210 Lutherana Ecclesiæ ministris imputat, & correctæ in Helvetiorum gratiam esse dicit, quod verba institutionis S. Cœnæ toties pronunciaverint, quoties singuli communicantium accederent. Id enim factum esse, probari nequit; at singulos pia formula alloquebatur minister sacramentum porrigens, huiusq; salutarem fructum illis apprecabatur, quod etiam hodie constanter retinetur. Prolixus est hoc libro. Autor in narratione rerum Daniæ & Sueciæ, quanquam multa ad alios annos pertineant. Quæ vero in iis ab historiis utriusq; regni discrepent, non fugiet eos, qui examen instituent. Interim multum commendat in præfatione Acta legationis, quam primam omnium ex Gallia in regna septentrionalia missam esse refert, cum Franciscus I *Christophorum Richerium* cubiculi famulum, humili loco in Senonibus natum, sed qui peregrinationibus variis experientiam linguarum & gentium sibi paraverat, eo amandasset. Sed prius Gustavus Sueciæ Rex secretarium quendam suum ad Franciscum misisse narratur, cuius nomen ait expressum in Actis non esse, addita ratione, quod Sueci eo tempore familiæ cognominibus non uterentur; miraturque quod primus Gustavi Secretarius tantum se subscripserit *Petri filium*. Sed de more illo, & quam male ignobilitatem ex eo aliquando deducant, alibi dictum est. Secreta vero Gustavi quæ secretarius ille, quisquis fuerit, Richerio detexerit, producantur p. 280 & seqq. moneturque in nulla historia nec edita nec MS. ea inveniri. Tale est quod Gustavus Gallicam classem ad littora Sueciæ mitti desideraverit, quæ territi Sueciæ proceres regnum electivum, quod in Gustavum contulerant, hæreditarium facerent. Quæ vero Richerius in utroque regno tractaverit, fuse exponuntur. Inter illa maxime memorabile, quod Franciscus Daniæ regi societatem belli contra Henricum Angliæ regem proposuerit, ea spe & conditione, ut Angliam inter se dividerent: sed impeditam hanc gloriam Christiano fuisse per invidiam Nobilitatis Danicæ. Magna etiam hic secreta aperiuntur: *Richerius* enim uxore ex gynæceo Danico ducta, in tantam a rege familiaritatem admissus fuisse perhibetur, ut ei detegeret & Caroli V, & Principum Germanorum Smalcaldicæ societatis desideria, a quibus in contraria studia impellebatur, hisne an illis opem

opem ferret, aut quod ipsi satius videbatur, eos mutuis cladibus consumi otiosus ipse spectator sineret. Vaferrima sunt, quæ hic enarrat Autor, & ad sequiorum temporum ingenium proxime accedentia, aut callidiora. Finis secretæ consultationis refertur, quod Franciscus Daniæ Regi autor fuerit, ut a bello quidem abstineret, sed vel pecunia (ut ipse facturus esset) vel apparatu bellico & com meatu clam juvaret Smalcaldicos.

Libri XIV qui anni 1545 historiam continere debet, dimidia pars continuatione rerum Suecicarum occupatur, allatis plurimis, quæ alibi vix reperiantur, de Gustavi regis (cujus historiam extra Sueciam a nemine fere scriptam esse, in præloquio queritur) actis in reformanda religione, aut pro suæ dominationis stabilimento, & de interiori vita ejus. Ad res Germaniæ inde regressus, Lutheri scripta acerba, & ut ait, obscæna in Pontificem breviter perstringit, dein Caroli V consilia de fallendis & opprimendis Smalcaldicis aperit & perscrutatur, nec alia causa motum illum dicit, quam quod his florentibus, Gallos subjugari, & monarchiam universalem extrui posse desperaret; ex Germania vero subsidia potentiæ suæ Regem Galliarum semper attracturum esse putaret. Referuntur acta comitiorum & colloquiorum de religione, invito Pontifice Cæsareis artibus concessorum; dein Cæsaris industria in tractanda causa Coloniensi, ut nec Pontifex, nec Protestantes queri multum possent; item Francisci regis calliditas, qui Henricum Brunsvicensem clam pecunia juverit, ut ditiones a Smalcaldicis ablatas recuperaret: offensus enim ab his erat, quod de Ianiæ Cabrariensium & Merindolensium acrius expostulassent, nec vires eorum nimium volebat ex crescere. Pax inter Imperatorem & Franciscum paucis indicatur, quæ hoc anno fere ex improvviso conclusa est crespiaci; ejusq; negotiationem Maria Anglica per Polum Cardinalem meditabatur, sed hunc ex relatione legati Gallici Noallii, eo animi statu post adversa quæ illi acciderant, fuisse in procemio notatur, ut ad res gerendas fere ineptus videretur. Laudat historiam vitæ Poli, a *Ludovico Beccatello* Archiepiscopo Ragusino conscriptam. Tacere hic non possumus, Varillasium in narratione rerum, quæ foederatorum auspiciis a Philippo Hassiæ Landgravio adversus Henricum Brunsvicensem hoc anno gesta sunt, a Sleidani verissima relatione discedentem, non

pauca errasse. *Mauritio* sane Saxoniæ Duci, postea Electori, tribuit, quæ is edito publice scripto d. 5 April. 1546 masculè refutavit, narratisque omnibus quæ acciderant, & productis testimoniis calumnias contra se sparsas in autores acriter retorfit. Scripti ejus meminit *Sleidanus* Lib. XVI: extat integrum apud *Hortlederum* Lib. IV de bell. Germ. Cap. LII. Scribit autem inter alia *Mauritius*: *quicumque dicit aut cantat, scribit & spargit, quod non egerimus in negotio isto, quæ Principem bonum & honestum, eoque quo nos loco natum decent, sed quod dolo versati simus in tractanda pace cum Henrico, quod consilarii nostri in genua provoluti Henricum ad deditio-nem permoverint, quod Henricum filiumque ejus nostra fide tutos accedre jusserimus, eorumque capturam hoc modo procuraverimus, aut aliud quid non honestum sed fraudulentum, is malitiose illa omnia fingit, contra veritatem & honestatem, non ut deceat virum nobilem, honestum & veracem.* Hæc sibi dicta putet, addit *Hortlederus* (cui sane, *Johannis Friderici* Electoris pronepotum consiliario, nulla causa fuit *Mauritii* absque veritatis fundamento defendendi) *Natalis Comes*, historicus Italus, (quem fortasse secutus est noster) & quicumque illos rumores impudentissime confectos dispergunt. Fallitur etiam manifeste Autor, cum *Henricum* narrat post pugnam, in qua copias fere omnes perdiderit, in locum suæ ditionis valde munitum se recepisse, & inde persuasione *Mauritii* dolose eductum & hostibus traditum fuisse; neque enim in loco munito, sed in acie stetit *Henricus*, cum *Fœderatorum* copiarum ad *Calsfeldam* vicum fossam limitaneam (*die Landwehr*) perrupissent. Despondit autem ferus antea, & conditiones honestas, quas *Mauritius* proposuerat, inconsulto rejiciens, subito animum, divinitus, ut *Lutherus* judicavit, *territus*, & *Mauritii* colloquium plus una vice expetens; ita cum evadere, ut *Mauritius* testatur, haud difficulter posset, sua sponte *Landgravio* id postulanti sese dedit. Exercitum vero ejus non pugnam, sed fugam spectantem moderatio principum *fœderatorum* fervavit. Nam accepta fide, quod intra tres menses adversus *fœderatos* non essent militaturi, direptis signis solutisque catervis dimissi sunt. Lapsus in hac historia evitasset Autor, si maluisset *Sleidanum* nota & actis probata referentem, quam nescio quos imperitos aut malevolos legere & sequi. Hæc in honorem Principis maximi, cujus virtuti & felicitati immensas gratias & perpetuam venerationem

nerationem tota, qua Evangelica est, Germania, imprimis Saxonia, speciatim vero Academia nostra debet, candide monentibus non succenserebatur Autor. Eodem enim candore modestiam ejus laudamus, cujus exempla hoc ipso libro exhibet. Recte sane p. 368 *Friderici Straphylli* desertoris & calumniatoris deterrimi fidem aspernatur, de exorcismo quem *Lutherus* tentaverit, præterve mentientis. Mortem *Lutheri* p. 376 sic narrat, ut fœdas non referat fabulas, & contrarias de ea relationes in medio relinquere videatur: neque enim licuisse ei putamus, quamvis tutissime id facere potuisset, ut præferret, quas viri probatæ fidei, qui morienti adstiterunt, publico testimonio confirmarunt. *Alfonsi Diazii* scelus in fratrem, merita prosequitur censura p. 377. cum actionem nec horribiliorem, nec majoris scandali, in toto orbe Christiano, tam catholico quam protestanti, fieri potuisse ingenue agnoscit.

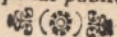
Libro XV (qui res anni 1546 & partim sequentis refert) ab initio, pergit Autor in relatione decretorum concilii Tridentini, de quibus sub finem præcedentis libri quædam exposuerat, in quibus multa Theologi deprehendent, animadversionem admittentia. Magnam *Francisco Gallia* Regi generositatis gloriam tribuit, ut jam in præloquio fecerat, dum illum *Carolo* bellum *Smalcaldicum* molienti de securitate a *Turcis* prospexisse, & pro illo per *Johannem Montlucium* *Valentia* episcopum, Legatum suum, quinque annorum inducias *Constantinopoli* procurasse dicit, contra manifestam regni sui utilitatem. Quapropter *Montlucium* felicissimum alias regiorum negotiorum administrum, a culpa non absolvit; incubuisse enim ei putat, ut *Reginoxia* mandanti meliora suggereret. Damnum autem *Gallia* ita demonstrat, quod *Carolus* nunquam cessaverit *Franciscum* laceffere, quodcumque pacem cum *Turcis* habuerit: dein quod in confesso esset, *Galliam* adversus *Caroli* potentiam conservari præteritis cum illo bellis non potuisse, nisi *Franciscus* magnas militum copias in *Lutheranorum* ditione conscribere potuisset. Quam vere ista asserantur, jam non disquirimus, sicut nec de plurimis aliis, quæ hoc libro de initio & progressu belli *Smalcaldici*, ut & de *Mauritii* Saxoniæ Ducis consiliis vel referuntur, vel conjiciuntur aut judicantur. Omittimus etiam apertos errores in nominibus hominum & locorum, typographi fortasse culpa crebro commissos, tum in bellis

in belli historia, tum alibi. Nam & in relatione de Hermanni Coloniensis Archiepiscopi abdicatione p. 454 successor ejus perperam vocatur Adolfus Schuzenburgius, pro *Schauenburgio*, & notissimi Comites *Manderscheidus* & *Nuenarius* equestri ordini accensentur, & prior *Mandereſche* dicitur. Essent quæ in narratione de *Alberto Brandenburgico* & de clade ejus *Rochlitiana*, nec non de vidua *Johannis* Saxonie ducis *Elisabethe* Hassiaca correctionem poscerent: sed ut sæpe monuimus, aliorum id curæ reservari præstat.

MATTHIÆ ZIMMERMANNI SS. THEOL. Doct. Past. & Superint. Misenenſis Florilegium Philologico-Historicum aliquot myriadam titulorum, cum optimis auctoribus, qui de quavis materia scripserunt, adbibita re nummaria & gemmaria, cum diatriba de eruditione eleganti comparanda. Pars I.

Dresdæ, apud Mich. Güntherum, 1687, in 4.

Cum multi bibliothecas egregie instructas ad pompam & ostentationem habeant, nec libros in studium, sed, ut Seneca loquitur, in spectaculum & cultum parietum comparent; *venerandus Præsul, Auctor libri jam nominati doctissimus*, Asinium Pollionem Romæ imitatus, bibliothecam multis libris insignem dicando, ingenia hominum, ut cum Plinio majore loquamur, publicam rem facere consultum duxit. Nam evoluisse se libros, & in usum aliorum instruxisse bibliothecam, variis jam ante industriæ eruditæ monumentis publicatis comprobavit: ut sunt *Dissertatio* varia eruditione referta de *Tertulliani loco*, fiunt, non nascuntur Christiani: *Amenitates Historiæ Ecclesiasticæ: Analecta menstrua variæ eruditionis: Liber de Presbyteris veteris Ecclesiæ: Historia Eutychiana &c.* Jam laudem diligentæ hac in studiorum parte insunt adauxit; quando amore rei litterariæ juvanda ductus, *Florilegium* hocce *Philologico-Historicum* composuit. Quo vario eosque non ubivis obvios codices non tantum indicat, sed & argumenta illorum, in gratiam πολυμυθία studiosorum excerptit. In præmissa libro huic diatriba de *Eruditione eleganti comparanda*, de re litteraria & πολυμυθία in universum disserit varia, quæ ad historiam litterariam maxime faciunt. In *Florilegio* laudato est varietas rerum singularium, quas ordine alphabeti servato digessit, indicatis auctoribus, qui de illis ex instituto egerunt. Perduxit hunc laborem ad litteram F, vocem *Fustuarium*. Itaque rogandus erit Vir amplissimus, ut pertexere hunc variarum materiarum indicem pergat, & luci exponat publicæ.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anni MDC LXXXVII.

L' ANTIQUITE' DES TEMS RETABLIE & defenduë contre les Juifs & les nouveaux Chronologistes. i. e.

ANTIQUITAS TEMPORUM RESTITUTA
& defensa contra Judæos ac recentiores
Chronologos.

Parisiis, apud Viduam Edmundi Martini, Joannem Boudotium, & Stephanum Martinum, 1687, in 4.

Dum celeberrimus Kiloniensium Theologus, *Matthias Wasmuthus*, in Annalibus Cœli ac Temporum, (quorum Scigraphiam ad acta superioris anni pag. 34 — 48. retulimus,) edendis occupatur, librumq; admiranda plane pollicitum avide eruditus orbis expectat; recentissimum e Galliis affertur opus chronologicum, cujus authorem esse doctissimum ordinis Bernhardini Priorem, *P. Paulum Pezronium*, accepimus. Dissentit is ab omnibus, qui in temporum rationibus conficiendis majorem rationem habent Ebræi codicis, quam versionis Septuagintaviralis, quos inter, si quis alius, *Wasmuthus* certe, familiam nostra ætate ducere videtur. Cumq; *Pezronius* modestam συζήτησιν a secus sentientibus expectet, non dubitamus, quæ in hoc opere Gallico tradita sunt, & a *Wasmutho*, & ab aliis, diligenti studio examinatum iri. Nos pro more nostro institutum Auctoris ac sententiam, omiſſa omni censura, recensēbimus, & paulo quidem prolixius, tum quod liber adhuc in

Nnn

pauco-

paucorum manibus versetur, tum in eorum gratiam, qui Gallicæ linguæ periti non sunt.

Observarat *Pezronius*, constantissimam veteris Christianæ ecclesiæ traditionem esse, annos minimum quinquies mille quingentos ab orbe condito ad Christum natum effluxisse. Aegre igitur (c. I.) fert, quod *Josephus Scaliger*, cum sequacibus, Bibliorum Ebræorum calculum quindecim seculis breviorē, calculo illi e septuagintavirali versione deprompto præferre ausus fuerit. Huic igitur post *Cæs. Baronium*, *Joh. Morinum* & *Isaacum Vossium* patrocinaturus, in antecessum (c. II.) monet, ex controversia illa maximum momentum veritati religionis Christianæ accedere. Sane *Iustinum M. Tatianum*, *Tertullianum* a legis Mosaicæ antiquitate, novitateque religionis Græcæ ac Romanæ, palmarium fere argumentum in disputationibus, quas cum Gentilibus habuere, petisse. Sed & Judæos verioris chronologiæ beneficio erroris ac fraudum convinci posse; quapropter dirissima impretentur temporum periodos computantibus, ipsisque Biblicis codicibus manus inferre jumdudum ausi sint, ne tempus adventui Messiae destinatum jamjam elapsum esse, fateri illos oporteret.

Hoc ut probet, tritissimis *Hieronymi* aliorumque vestigiis insistent, (c. III.) objicit Judæis, quod *Josue XV. 60.* undecim urbium & præprimis *Bethlehem Ephrata* nomina laterculo urbium tribus Judæ eraserint, ne constaret, Bethlehemo natum Jesum Nazarenum ex tribu Judæ fuisse; quod *Pf. XXII, 17.* *Carn* in *Caari* mutarint, ne propheta de transfossis manibus pedibusque Jesu locutus videretur; quod *Deut. XXVII, 26.* *et omnis homo & in omnibus*, deleverint, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere, quæ scripta sunt. Nova est, quam addit, suspicio de loco *Gen. XVII, 14.* ubi in Samaritano Pentateucho itemque versione LXXvirali legitur: *Masculus, cujus præputiicaro circumcisa non fuerit* octavo die, exterminabitur, &c. Putat igitur, Judæos octavi diei mentionem e sacro suo codice sustulisse, ne exterminii rei videantur liberi ferius circumcisi. Quod si enim octavus dies nubilosus sit eurove perfletur, nulli verentur circumcisionem in sereniorē diem differre. *Susannæ* historiam ex Hebræis bibliis expunctam fuisse, *Origeni* assentitur, eo quod *Theodotion* versione suā ad Hebræa sane biblia adornata illam inseruerit. Provocat ad totius

totius Antiquitatis Christianæ consensum, quæ communiter Judæos Bibliorum fraudulenter corruptorum postulavit; nec non ad illud Talmudicum: *Bonum est, ut evellatur litera de lege, & ut sanctificetur nomen Domini.*

His suppositis, (c. IV.) suspicatur, Judæos, *Tito Vespasiano* Imperatore, urbe ac templo excisis, æræ duarum priorum ætatum mundi, quæ a mundo condito ad vocationem Abrahami e patria pertingunt, quindecim suffuratos esse secula, eo fine, ut negare liceret, sextum millennium jamjam venisse, quo venturum Messiam, vetustissima inter eos traditio fuerit. Sane Hispanienses Judæi A. C. 686 magna cum animi confidentia sextum millennium nondum adventasse, Christianis objecerunt, quapropter *Ervigus* Rex *Julianum Toletanum* Archiepiscopum conscribere jussit libros tres contra Judæos, hoc titulo insignes: *Demonstratio sextæ ætatis contra Judæos.* *Abulpharajum* etiam in historia Dynastiæ conjecisse, Judæos, & quidem ob hanc ipsam de adventu Messie controversiam, tantam injuriam sacratissimis Bibliis intulisse. Aliam rationem *Georgius Syncellus*, Chronogr. p. 84 subodoratus est. Solum, (inquit,) spatium filiorum procreationem præcedens apud Judæorum codices contractius ac brevius multo detegam. Moveor autem, ut judicem, ne forsitan hoc fuerit facinus Judæorum, qui ut præcocium nuptiarum licentiam nonnulla auctoritate munirent, ausi sunt annos contrahere & ante susceptam prolem pauciores facere.

Achæc quidem Judæorum fidem sublestant reddunt *Pezronio*. Contra vero, uti (cap. præced. III.) Versioni septuagintavirali fidem ac auctoritatem summam conciliare dixerat, quod Christus & Apostoli ea sola usi, quod universi sex priorum seculorum Patres eam successoribus ut authenticam, imo *ῥητορικὴν* regulam fidei ac morum commendarint, quod denique non alia apud Judæos in usufuerit, antequam novam *Aquila Ponticus* A. X. Æl. *Hadriani* concinnasset, idque pessima, si nostro fides, fide: Ita (cap. V) notat, omnes omnino scriptores, qui quicquam rerum Judaicarum ante urbis sanctæ excidium literis consignarint, proxime a septuagintavirali, longius abesse a modernorum Judæorum calculo. Pertinet huc e Gentilibus *Demetrius* ille Junior *Phalereus*, quem nec *Ptolomæo* Philadelpho, nec *Ptolomæo* IV Philopatori, sed *Ptolomæo* VI

Philometori οὐ γὰρ εἶναι esse supponit Autor, & alibi probaturum se pollicetur. Is igitur a Clemente Alexandrino L. I. Stromatum allegatus, ab orbe condito ad annum quartum Philometoris, quo opus suum *de Regibus Judææ* conscripsit, annos numeravit 5494. Hisce addantur anni 177, qui ab A. IV Philometoris ad Æræ Christianæ initium effluerunt. Summa erit: 5671. Demetrio consensisse notat *Philonem* seniore, Clementi Alex. & Josepho laudatum. Utrique tertium jungit *Eupolemem*, quem Judas Maccabæus Romam ablegavit, quique a. circiter V Demetrii Soteris & a. XII Ptolomæi Physconis *de Regibus Judææ* scripsit. Is ab O. C. computavit annos 5149. Adde a. 158, qui ab eo tempore ad Christi nativitatem elapsi sunt. Habebis annos 5307. Videtur enim pauciores justo ab Exodo ad templi foundationem annos computasse, (quod & postea Eusebius fecit,) de annis autem Patriarcharum amice cum LXX Interpretibus conspirasse. Ultimus gentiliū est *Alexander Polyhistor*, cujus fragmenta ab interitu vindicavit Eusebius l. IX. Præp. Evang. c. 4. Numeravit is ab Adamo usque ad Jacobi migrationem in Ægyptum a. 3624, a diluvio autem annos 1360. Inter Judæos οὐ μὴν φησὶς eminet *Fl. Josephus*. Hic l. I. *Ant. Jud. c. 4.* diluvium juxta Moſen cœpiſſe ait A. M. 2256. Nec quoad annos diluvio & Abrahami nativitati interjectos a LXX senibus dissentit. Quamvis enim *Cainan* Arphaxadi filius, qui & apud LXX & *Luc. III, 25, 26.* & in fragmentis *Alex. Polyhistoris* memoratur, apud Josephum non compareat, fraude tamen librorum inde erasum fuisse Autor opinatur, eo quod in codicibus correctioribus a diluvio ad Abrahami nativitatem summa colligatur annorum 1192, quemadmodū Demetrius quoq; a diluvio usq; ad Abrahami vocationem numeravit a. 1250, qui calculi fallent, nisi Cainanis anni succenturientur. *Pentateuchus* Hebræo-Samaritanus, ad exemplum Judaici Pentateuchi, Patribus antediluvianis annos 949 subtrahit; quoad postdiluvianos exacte ei cum πῆς ὁ convenit. Suspiciatur igitur *Pezronius*, & quoad antediluvianos illum iisdem consensisse, antequam forſan manum criticam paſſus fuerit. Quin & posteriores Judæos sui obliſo tradidiſſe animadvertit in *Targum Hieros. & Breschith Rabba*, quod Adam inde ab Abelis morte, totis annis 130, ab opere conjugali vacarit. Atqui suppoſu-

isse eos, Abelem centesimo fere ætatis anno occisum esse. Sequeretur ergo, Sethum non ante annum Adami 230 natum esse. *Testimonii Veterum* adjiciuntur *rationes*. Prima est hæc: Dispersio gentium contigit sub nativitate Phalegi, utpote cui inde nomen. At Phaleg juxta Judaica Biblia natus est a. circiter 100 post diluvium, & 2245 ante initium æræ Christianæ. Jam supponit Chronologus noster, (quod inferius c. XII. XIII. XIV. probare sataget,) Imperia Chaldaeorum, Ægyptiorum, Chinenſium annis circiter ter mille ante Christum natum cœpiſſe. Sequeretur ergo, imperia illa sex ſeptemve ſeculis diluvio antiquiora eſſe, quod abſurdum. Juxta LXX autem, ſex ſeptemve ſeculis diluvio, & ſeculo uno γλωτῆος γχοσι recentiora erunt. 2.) Γλωτῆος γχοσις juxta Geſenſin Judaicam incideret in annum a diluvio centesimum. At quis crederet, (inquit Noster,) tres Noæ filios tantillo temporis ſpatio tam copioſam procreaſſe ſobolem, unde tot regnis incolarum ſat ſuppeteret; cum viri LXXII (Jacobus, cum filiis & nepotibus) ſpatio 215 annorum, quibus Ægyptum incoluere, non ultra ſexcenta virorum millia genuerint, quamvis ſingulari Numinis benedictione gauderent? 3.) Ex calculo Judæorum conſequitur, Noachum vidiſſe generationes decem, Semum generationes duodecim. Id videretur *Pezronio* abſurdum, cum nec ex antediluvianis quisquam ultra quatuor aut quinque generationes viderit. 4.) Si Noachus ad Abrahami, Semus ad Jacobi tempora vitam produxiſſent, non paſſi fuiſſent, ut Babylonica turris extrueretur, ut Aſſur Semigena a Nimrodo Chamigena terra ſua expelleretur, ut denique pater, avus ac proavus Abrahami idola colerent. His omnino testimoniis ac rationibus novus hic temporum Reſtitutor probaſſe ſe putat, Græcorum interpretum, non Ebræorum, (ut hodie quidem ſe habent,) Bibliorum calculum fundamentum eſſe debere Chronologiæ ſuæ veteris ſacræ ac profanæ.

Tempora ab O. C. usque ad excidium Urbis S. elapſa in ſex Ætates mundi diſtinguit, explicatq; duas priores c. VI, tertiam c. VII, quartam c. VIII & IX, quintam c. X, ſextam denique c. XI. Prima Ætas a condito orbe ad cataclyſmum annos cōplectitur 2256. Quamvis enim apud LXX Lamech annos 188 natus fuiſſe dicatur,

cum Noam gigneret, rectius tamen in Josepho Ebræoq; textu annos 182 haberi, post Isaacum Vossium contendit Autor. *Adam* ergo genuit Sethum a. *Æt.* 230, *Sethus* genuit a. 205, *Enos* a. 190, *Cainan* a. 170, *Mabaleel* a. 165, *Jared* a. 162, *Enoch* a. 165, *Mathusale* a. 187, *Lamech* genuit a. 182, *Noe* ingruente diluvio natus erat annos 600. Numeris his in summam collectis habes annos 2256.

Ætas secunda a diluvio usq; ad ingressum Abrahami in terram Canaan pertingit. Prænotat heic Pezronius, *Tharam* natum esse non a. 79 aut 179 Nachoris, (uti hodie apud LXX legitur,) sed anno 129, prout in Josepho & Ebræo textu habetur. Monet porro, Abrahamum fuisse natum minimum Tharæ filium, natum a. Tharæ 130, idque constare ex Gen. XI, 32. collato cum Gen. XII, 4. & Act. VII, 4. h. m. Thara moritur Carrhis a. 205. Eodem statim anno Abrahamus fil. Carrhis egredi jubetur, cum a. 75 natus esset. Subtractis 75 ab a. 205, remanent 130. En ergo *Ætatis II.* calculum: *Sem* genuit a. 2. post diluvium, *Arphaxad* genuit a. *æt.* 135, *Cainan* genuit a. 130, *Sala* a. 130, *Heber* a. 134, *Phaleg* a. 130, *Rehu* a. 132, *Sarug* a. 130, *Nachor* a. 129, *Thare* genuit Abramum a. 130, *Abram* in Canaan ingressus annorum 75 erat. Numerorum horum summa: a. 1257. Adde annos *Æt.* primæ 2256. Habebis annos M. 3513 usque ad ingressum Abrami in Canaan, cum Ebræa biblia non ultra 2083 habeant.

Ætas III., ab ingressu Abrahæ in Canaan ad egressum Israelis ex Ægypto, constat a. 430, juxta *Gal. III, 17* & *Exod. XII, 40*, secundum LXX & pentateuchum Ebræo-Samaritanum. Nam secundum Pentateuchum Judaicum tot anni solum tempus habitationis Israelitarum in Ægypto exhaurirent; cum tamen Josephus A. J. I. II. c. V. ab ingressu Abrahæ in Canaan annos 430, a transmigratione Jacobi in Ægyptum annos 215 dicat effluxisse. Idem patet ex hoc calculo, qui fragmento Alexandri Polyhistoris potissimum nititur, cujus copiam Euseb. I. IX. Præpar. Evang. c. IV. fecit: *Abraham* gignit Isaacum, anno post ingressum in Canaan 25, *Isaac* gignit gemellos a. *ætatis* 60. *Jacob* gignit Levi a. 87. *Levi* gignit Caath a. 60. *Caath* gignit Amram a. 40. *Amram* gignit Mosen a. 78. *Moses* erat, exeunte Israele ex Ægypto, annorum 80. Summa numerorum horum est 430. Addatur ea summæ præcedentæ 3513. Sicque *ætatis III.* finis erit A. M. 3943.

Ætas

Ætas IV. ab exodo ad foundationem templi Salomonæ, ad-
eoque ab A. M. 3943 ad A. M. 4816 progreditur, constatque a. 873, qui numerus ex regimine Judicum, servitutibus & anarchiis eruitur. *Josuiam* a. regiminis XXVII fato esse functum credit Autor post Clem. Alexandrinum, Jul. Africanum, Euseb. Lact. August. Syncellum, Chron. Alexandrinum, &c. Illum enim, cum Canaanem exploraret, 43 annorum circiter fuisse, probabile videtur, eo quod focus ejus Caleb eodem tempore quadragenarius fuerit, *Deut. XIV 29, 31.* Addantur anni 40, quibus post explorationem in deserto usque ad Mosis mortem harendum fuit. Habebis a. 83. Hos detrahe ab a. 110, quot Josue vixit, *Jos. XXIV, 29.* Remanebunt anni regiminis 27. Mortem Josue non statim excepit prima servitus, sed anni 30 juxta *Africanum*, aut potius 50 juxta *S. Maximum* in Computo, elapsi sunt inde ab obitu Josue, antequam Caleb omnesque seniores diem suum obiissent. Surrexit dehinc alia generatio, quæ penitus oblita operum Domini, non brevi temporis intervallo peccavit, (*Jud. II, 9, 10.*) donec iram Numinis provocaret, & poenâ daret sub tyrannide Chusan Rishathaim. Excitavit vertente tempore Deus unum alterumque judicem; sed plerumque intercessit anarchia aliqua, & subsequens servitus, cumque anni anarchiarum (si ultimam excipias,) nusquam annotentur, conjecturis utendum fuit, ut hic emergeret calculus: *Moses* moritur anno post egressum ex Ægypto 40; *Josua* moritur a. regiminis 27; *Caleb* & *Seniores* post *Josue* fata superstites sunt annis circiter 50. Anarchia I post seniorum obitum, a. circ. 35. *Servitus I* sub rege Mesopotamiæ, ann. 8. *Othoniel* judex I. ann. 40. Anarchia II a. forte 33. *Servitus II* sub Moabitibus a. 18. *Abod* judex II. a. 80. Anarchia III a. 37. *Servitus III* sub Jabin, a. 20. *Debora* & *Barac*, judices III a. 40. Anarchia IV a. 18. *Servitus IV* sub Madianitis, a. 7. *Gedeon* judex IV a. 40. *Abimelech* judex V a. 3. *Thola* judex VI a. 23. *Jair* judex VII a. 22. Anarchia V a. 30. *Servitus V* sub Philistæis & Ammonitis a. 18. *Jephtha* judex IIX a. 6. *Abesam* judex IX a. 7. *Abialon* judex X a. 10. *Abdon* judex XI a. 8. Anarchia VI a. forte 50. *Servitus VI* sub Philistæis a. 40. *Samson* judex XII a. 20. *Heli* judex XIII a. 40. Anarchia aut *Servitus VII* sub Philistæis a. 20. *Samuel* judex XIV judicat antequam *Saul* Rex crearetur, annis 20. *Saul* regnat a. 20. *David* mortuo

mortuo Saulo regnat a. 40. Salomon incipit edificare templum anno regni 4. Numeri hi universi assurgunt in summam annorum 873, quos *Ætati suæ quartæ* Pezronius vindicat. Ne vero Authori controversia moveatur de ducentis annis, quos ex liberrima conjectura inter Anarchias sex priores dispertitur, fundamentum conjecturæ suæ petit ex pervetusta Judæorum traditione: *Duo annorum millia Lex*, ab ipso Philone Alexandrino (apud Eusebium l. VIII de Pr. Ev. c. II) & *Josepho* (præf. in Libb. Antiqu. item l. XX Ant. c. ult. & l. I contra Apionem,) confirmata. Ille enim *legem ultra duo millia annorum circiter intemeratam servatam esse*; hic *Mosen ante bis mille annos natum, Pontificumque successiones per duo annorum millia continuatas fuisse*, tradit. Consentiant Manetho, Prolomeus Mendesius, Apion Alexandrinus, Hellanicus, Philochorus, Castor, Thallus, Alexander Polyhistor, quique horum vestigia premunt, Clemens, J. Africanus, Tatianus, Justinus M. Theoph. Antiochenus, Tertullianus, alii. Hi enim universi Mosen coætaneum tradunt fuisse Inachi & Amosis, quorum ille Argivum, hic Ægyptiacum regnum annis circiter 1940 ante Messiae adventum tenebat. Inachum enim (Tatiano teste,) exceperunt decem generationes, quarum ultimam constituit Danaus, qui a fratre Sethosi vel Sefostri profugus, Argos venerat, & ab Argivis in Stheneli decimi Regis defuncti locum surrogatur, a. 72, postquam Cecrops Athenis imperare cœpisset, uti ex Marmoribus Arundellianis liquet. Hunc Danaum novem alii secuti sunt, usque ad expugnationem Trojæ. Numerat autem Noster.

Ab Inacho ad Danaum Ægyptium annos 427,

A Danao ad Trojæ excidium a. 301

A Trojæ excidio ad Olympiadem primam vulgarem, qua Choroëbus vicit, (accurate distinguendam ab Olympiade illa prima, quam Iphiri vocant,) numerat annos non CCCIIIX, cum Eusebio & Eratosthene, sed juxta marmora Arundelliana

a. 433

Ab Olymp. I. vulgari ad Æram Christi

a. 776,

Ab Æra Christi ad excidium Hieros.

a. 70,

S. a. 1007.

Tolle

Tolle hi ne annos septem, quos ab auspiciis regni Inachi usque ad egressum Israelitarum elapsos esse, post exactissimum examen reperisse se opinatur Pezronius. Remanebunt sane *anni bis mille*, quibus *lex substitit*. Idem liquere videtur ex *Dynastiis Ægyptiorum*, de quibus cap. XIII ex professo agitur. Hoc loco autem supponitur, Themosin vel Amosin Mosis coætaneum, cujus pater vel antecessor Abisphragmuthosis maris Erythraei aquis submersus fuerat, incepisse sub ipsum Israelitarum ex Ægypto egressum *Dynastiam XVIII*, quæ substitit a. 393. Secutam esse *Dynastiam XIX*, quam Sethosis vel Sefostri Danaï Argivi regis frater auspicatus est, quæque substitit a. 234. *Vigesimalam Dynastiam* complecti annos 178. *Vigesimalam primam* a. 130; *Vigesimalam secundam* a. 120; *Vigesimalam tertiam* a. 89. *Vigesimalam quartam* unum habuisse regem Bocchorim, qui regnavit a. 44, & a Sabbacone Rege Æthiopiæ victus vivusque exustus est. Effluxere inde ad æram Christi anni 742, ab æra Christi autem ad excidium Hierosolymæ a. 70. Numeri hi in summam collecti conficiunt a. 2000, quibus *substitisse legem*, probandum erat. Cum igitur fundatio Salomonæi templi ab æra Christi annis distet 1057, ab excidio ultimi templi annis 1127, sequitur, quod inter foundationem templi & exodum intercesserint anni 873. Nam subtractis 1127 a 2000, remanent 873. Item subtractis 1057 a 1930, (quot scilicet anni remanent, si annos 70 æræ Christianæ a duplici illo millennio detrahas,) remanent a. 873. Atqui anni illi *Ætatis IV* mundi 873 non transacti sunt omnes sub *Judicibus*, aut sub *Tyrannis*. Ergo durantibus *Anarchiis* corruptissimis, quæ ut totidem servitutes immitteret, Deum adegerunt. Equidem *III Regum VI*, i. ab egressu Israelitarum ad ædificationem templi numerantur non nisi 480 anni. Sed illius rationem hanc reddit Pezronius, quod autor sacer studio in hoc computo neglexerit *anarchias* & *servitutes*, ut & 9 *posteriores Saulis annos*, inter injurias erga Deum & quosvis bonos commissas transactos. Moris enim fuisse Orientalibus, annos infelices censu cæterorum annorum exturbare, ne contagio quasi suo cæteros inficerent; quemadmodum Salomon a. 40 regnasse dicatur 3. Reg. XI, 42, cum revera a. 80 imperarit, quorum dimidiam partem bene, alteram pessime collocaverit. Anni ergo illi 480 complectuntur annos 40 in deserto sub Mose, 27 sub Josue, 359 sub

quatu-

quatuordecim iudicibus, ii sub Saule, 40 sub Davide, 3 sub Salomone exactos, qui conficiunt a. 480. Sic Act. XIII, 20, *annis quasi 450* iudices usque ad Samuelem Israeli dados, Paulus autor est, intelligitque omne illud tempus, quod inde a morte Josuæ usque ad Samuelem [exclusive] sub iudicibus partim, partim sub tyrannis, transactum fuit, annos nempe *iudicum tredecim* 339, & annos *servitutis sex priorum* iii, neglectis anarchiis. Quo pacto hæc locorum biga non obstat, quo minus ætati mundi IV annos 873 vindicare possimus.

Ætas V a fundatione templi Salomonæi, facta A. M. 4816, usque ad templi conflagrationem, quæ A. M. 5287 contigit, porrigitur, annos complexa 470, menses 6, dies 10. Vulgo annos 430 templum stetisse perhibetur, eo quod Salomonem 40 tantum annis imperasse, ex 3. Reg. XI, 42, & 2. Par. IX, 30. hæc tamen creditum fuerit. At Pezronius Josepho assentitur, qui l. VIII A. J. c. 3. Salomon, inquit, *jam admodum senex moritur, cum regnasset a. 80, vixissetque a. 94.* Et l. X. A. J. c. ii, ac l. VII B. J. c. 10. *conflagrasse ait templum, annis, ex quo fundatum erat, 470. m. 6. d. 10.* Inter Josephi ὁμοψήφους e veteribus Demetrium Phalereum, Theodoretum, Procopium Gazæum, & Petrum Comestorem, ex recentioribus neminem novit. Urget, quæ III Reg. II, 12. apud LXX legisse se refert: *Σαλωμών ἐκάθισεν ἐπὶ τῷ θρόνῳ Δαβὶδ πατρὸς αὐτοῦ ὅς ἐτῶν δώδεκα.* Ita sane legitur in editione Aldina, quæ Venetiis a. 1518 prodiit; cum contra ista [ὅς ἐτῶν δώδεκα] in Bibliis Antverpiensibus Christophori Plantini opera a. 1569 excusis, itemque in editione Vaticana, inque Polyglottorum Londinensium textu plane sublata deprehendantur, & in editione Roberti Stephani, ad quam etiam Wecheliani hæredes A. 1579 Francofurtensem adornarunt, parenthesibus includantur, adjecto hoc scholio: *Al. abest hoc, ut ab Hebræo, & est a traditione Judæorum.* Studio omittimus editiones minoris autoritatis, itemque Biblia Hebræa, Chaldaea, Syriaca, Arabica, Vulgata Latina, quæ numerum annorum Salomonis universa reticent. Quod ea fini notamus, ne lector hunc locum in editionibus frustra querat, & ut eo melius judicare possit, utrum nobis satis constet, Salomonem sub auspicia imperii duodecennem fuisse. Pezronius id tamen supponit. Atqui Roboam mo-

riente

riente Salomone excesserat annos quadraginta, 3. Reg. XIV, 21. Unde, (si plures quadraginta annis Salomonem regnasse neges,) sequeretur, Salomonem *puerum ac tenellum* 1. Par. XXIX (al. XXX.) v. l. anno jam decimo aut undecimo, & quidem, quod notandum, ex *alienigena* Naama Ammonitide (3. Reg. XIV, 31.) genuisse filium; cum ante senectutem, aut saltem ante matrimonium cum Pharaonis filia, ab alienigenarum amore sibi temperasse (ob 3. Reg. XI, 14.) videatur. Dicendum ergo, Salomoni duodecenni regnum a patre destinatum, biennio post per patris obitum traditum esse; sequentes annos 40 pie transactos, dignosque adeo habitos, qui 3. Reg. XI, 42. & 2. Par. IX, 30. memorarentur. Reliquos 40 annos inter idolorum cultus alienigenarumque amplexus periisse, dignosque adeo ab Autore sacro habitos, quos æterna oblivione sepeliret. Subindicari tamen 3. Reg. XI, 25. per dies illos, quibus Salomon Adadum & Razonem inimicos nactus est, insidiasque struxit vitæ Jeroboami, sed fuga elapsi ad Sefac aut Sefonchim, qui cæsis principibus Tanitarum Salomoni affinitate junctis, regnum invaserat, ac Dynastiam XXII auspiciatus fuerat, adeoque facile se adduci passus est, ut Jeroboamo Salomonis hosti faveret, & postea contra Salomonis filium arma moveret, 3. Reg. XIV, 25. Regnum igitur Judaicum a templi fundatione substitit annis 470. Regnum vero Israeliticum a. 260. Dignissimus videtur esse Regum Judæ ac Israel synchronismus, quem eruditi lectoris judicio exponamus. Innumera Scripturæ ἐναρμόφωον tollet, si verus sit, de quo nostrum non licet iudicium interponere. (Quæ Reges Judæ attinent, *currente*, quæ Israelis reges spectant, *rotundo* charactere exscribi curavimus, ne forsitan invicem confundantur.) A. M. 4816 Salomo templi fundamenta jact. A. 4893 Salomo moritur, cujus imperium partim Roboamo, partim Jeroboamo cedit. Regnat ille annos 17, hic annos 24. A. 4910 Abia succedit Roboamo, regnatque a. 6. A. 4916 Afa Abia succedit moriturque anno regni 41 ineunte. A. 4917 Nadab Jeroboamo succedit, obitque anno regni 2 ineunte. A. 4918 Baasa Nadabum regno exuit, eoque potitur a. fere 24. A. 4940 Ela Baasa fil. regnat a. i. cum patre, & a. i. post patris obitum, qui in A. 4941 incidit. A. 4942 Zambri Elam trucidat, trucidaturque post regimen septem dierum ab Amri, cui cum Thebni bella intestina intercedunt annis 4. A. 4946 obit Thebni, totoque adeo regno

potitur Amri, qui A. 4954. moritur a. r. 12. A. 4953 Achab a Patre in regni consortium adsciscitur, anno sequenti solus regnare incipit; regnavit autem annos 22. A. 4957 Josaphat Assæ patris successor regnum obtinet usque ad annum 29 ineuntem. A. 4973 Ochoziam filium Achab collegam imperii constituit, a. 17. Josaphati. Idem axioma confert in alterum filium Joram A. M. 4974. a. 18. Josaphati. Ochozias post patris fata cum fratre Joram a. 2. imperat. A. 4977 Joram solus imperat, annis 12. A. 4981 Joram Rex Juda Josaphati patris successor regnat a. 8. incompletos. Hujus filius Ochozias a. 4988 regnum adeptus, uno solum anno imperat. A. 4989 Athalia tyrannidem 6 annorum auspicatur; Jehu item, Joram R. Israel trucidato, regno potitus, imperat a. 28. A. 4995 Joas, Athalia occisa, rex eligitur, r. a. 40 incompletos. A. 5015 Joachaz regnat a. 2. cum patre Jehu, & a. 15. post illius obitum. Moritur a. 5032. Succedit ei filius Joas, regnatque super Israel a. 16. A. 5034 Joas R. Judæ moritur, successorem habens Amaziam filium, qui a. 29. imperat. A. 5048 Jerobeam II R. Isrl. Joas F. auspicatur regimen annorum 41. A. 5063 Amazias occiditur. Sequitur interregnum a. 1. A. 5064 Amasia succedit Ozias seu Azarias filius, regnatque a. 52. A. 5089 Anarchia 12. annorum post obitum Jeroboami R. Israel. Hujus filius Zacharias a. demum 5101 patri succedit, a. 38. Ozias, sed post regimen semestris A. 5102 a Sellum occiditur, cujus tamen regnum non nisi menstruum est. Occiditur enim A. 5103 a Manahem, qui 10. annis dominatur. Succedit ei filius Phaceias A. M. 5113, Ozias 50, regnatque a. 2. Trucidatur A. 5115. a Phacee, qui a. 20. regnum obtinet. A. 5116 Joatham, mortuo Ozia patre, solus per a. 16 imperare incipit, anno vero 5132 regni collegam facit filium Achazum, qui moritur anno regiminis sui 16. ineunte. A. 5135 Phacee ab Osea occiditur, anno 20. Joatham. Sequitur Anarchia 9. annorum. Hac elapsa, A. nempe 5144, Oseas regicida thronum occupat, a. 12. Achazi, regnatq; a. 9. A. 5147 Achaz patri succedit Ezechias, regnaturus annos 29. A. 5153 Regnum Israelis a Salmanassare deletur, cum substitisset annos 260. m. 7. d. 10. A. 5176 Manassès Ezechias succedit, regnatque a. 55. Hinc A. 5231 Amon succedit, sed biennio post trucidatus, regnum transmittit in filium Josiam, qui ab A. 5233 orditur imperium 31. annorum. A. 5264 Joachaz

achaz seu Sellum, fil. Josia secundogenitus a populo praefertur primogenito Eljachim. Sed post regnum trimestre a Pharaone Necho regno & libertate exuitur, surrogato in ejus locum fratre primogenito Joachim aut Eljachim, qui ab A. 5265 regnum 11 annis obtinet. Succedit ei A. 5276 Jechonias seu Joachim filius, sed post regnum trimestre Babelen captivus abducitur a Nabuchodonosore, qui in illius locum sufficit Sedeciam aut Mattaniam, tertium Josia filium. Hic a. 11. imperat. Anno enim 5287 Regnum Judæ a Nabuchodonosore destruitur, templumque conflatur, ex quo a. 470. m. 6. d. 10. substitisset.

Ætas denique sexta ab excidio templi primi usque ad aræ Christianæ initium, sive ab A. M. 5287, usque ad A. 5873, deducta, constat 586 annis, quibus Monarchæ Babyloniorum, Medorum, Persarum, Syro-Macedonum atque Romanorum usque ad Octav. Augustum imperarunt. In tabula Ætati huic adjecta, (quales & ætatibus cæteris autor adjecerat,) synchronismus Monarcharum horum cum Judæorum Pontificibus, ducibus Asmonæis, & Regibus dilucide monstratur. Quem apponere negleximus, cum dato termino a quo ætatis hujus, & perspectis annis cujusvis Monarchæ, Pontificis, Ducis, ac Regis ex Josepho gentilibusque historicis, cui libet, etiam si hunc tractatum non viderit, cuivis Monarchæ &c. annum mundi ex hypothese auctoris nostri assignare, non adeo difficile futurum sit.

Restant capita libri hujus quinque, quibus antiquitatibus Chaldaicis, Egyptiacis, ac Chinesibus faciem accendere Autor nititur. Sed de his in Aëtis Octobris latius agetur. Nunc ad alius argumenti libros pergendum nobis est.

LETTRES DU PERE MALEBRANCHE touchant celles de Mr. Arnauld,

id est:

Epistolæ P. Malebranchii adversus eas, quas D. Arnaldus edidit.

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1687, in 12.

Ooo 3

Respon-

Respondet hic libellus *Libro I Reflexionum D. Anton. Arnaldi*, cujus contenta mense Maio p. 236 in Actis nostris hoc anno retulimus. Visum tamen est Auctori ad priora capita IV libri Arnaldini generali solum protestatione sibi prospicere, & ad sua scripta provocare, ex quibus manifeste constare existimat, errores, qui nunquam sibi in mentem venerint, per calumniam sibi imputari; unde satius putarit suæ fidere conscientiæ, quam cum adversario ulterius digladiari, qui verborum strepitu & aliena a scopo congerens, non nisi nebulas veritati offundere nitatur, & effugia quærere, cum constrictum se argumentis esse deprehendat. Ex reliquis tantum refutanda nunc sumit, quæ ad vexatam quæstionem *de gratia efficaci*, quæ Molina & Jansenii discipulos per tot annos inter se commisit, pertinent, eaque quinque capitibus sive epistolis complectitur. In prima de gratia & libero arbitrio ea disserit, quæ concilii Tridentini canoni IV sess. VI congruere arbitretur; cui contradicere tradit Arnaldum, pertinaci Janseniani dogmatis de *gratia invincibili* propugnatione. Interim tam importunum eum esse ait, ut concilio assentientes sub Molinistarum nomine pro Pelagianis traducat, nullum gratiæ auxilium admittens, quam quod a voluntate humana sive libero arbitrio nullo prorsus modo dependeat. Contra Malebranchius postquam vocabula *gratiæ* & *efficaciæ*, ex suis exposuisset hypothesebus, ita statuit, *Gratiam*, de qua quæritur, & de qua in Concil. Trid. d. I. deciditur, esse *gratiam Christi Salvatoris actualem, quæ eatenus efficax sit, ut mentem quæ in genere ad bonum, sive verum sive apparens, necessario propendet, moveat & impellat ad verum & singulare bonum, dum ejus cognitionem dat, infuso intellectui lumine, & dum boni sensum seu perceptionem animæ sive voluntati impertitur, ita tamen ut voluntas hominis tam consentiendi quam dissentendi facultatem habeat, & sic non solum a coactione, sed & a necessitate assentiendi, libera & exempta sit*. Censet enim destrui liberum arbitrium omnemque merendi aut demerendi facultatem, & sic in Concilii Tridentini canonem impingi, si ex Arnaldi sententia invincibilitas gratiæ admittatur, nec voluntati humanæ libertas assensus & dissensus asseratur. Interim etsi libertatem illam suspendendi, dandi denegandique assensum, homini vindicet, multis tamen & magnificis verbis salutem

& omne

& omne hominum meritum acceptum fert Servatoris nostri Jesu Christi gratiæ, & Pelagianismum omnibus modis detestatur. Monet autem §. 30, Pelagium ejusque sectatores non disputasse de modo & operatione gratiæ, de qua hodie in partes itur, sed negasse, quod Christi gratia necessaria & gratuita sit; ideoque Augustinum ex illo controversiæ statu, in quo cum Pelagio versabatur, non vero ex scholarum posteriorum hypothesebus interpretandum esse: quod cum neglexerint & Calvinus & Jansenius, suisque præjudiciis repleti, Patris illius scripta legerint, in erroneam eos præsumptionem incidisse, & falso jactare, ac si cum suis dogmatibus Augustinus consentiat. Hoc pluribus exequitur, & statum controversiæ perverti, atque Augustino odiosissimam opinionem affingi conqueritur, qui tamen centies dixerit, *consentire vel dissentire propriæ voluntatis esse*, & cum aliter loqui videatur, id solum contra Pelagium asserat, *quod sine Christo nihil bene velimus aut agamus*; de modo autem, quo in voluntatem nostram agit gratia, nihil definiverit nec invincibilitate illam affirmaverit, quam ejus autoritate adversarii defendi posse putent. Gratiam Creatoris, quam Pelagius solam recipiebat, auxilium esse ait, *sine quo non*, sed gratiam Salvatoris, quæ animam contra concupiscentiam movet, esse *auxilium quo*, ab Augustino contra Pelagium vindicatum, sed absque invincibilitate Janseniana aut Calviniana. Imo ipsum illud donum perseverantiæ, quod invincibile vocat Augustinus, ita ab eo describi, ut non impediat, quominus etiam multa auxilia gratiæ vincibilia & frustranea sint, quia iusti quoque & electi sæpe in crimen incidant, ex quo aliquando tarde & paulo ante mortem resurgant. Itaque nec perseverantiam per se invincibilem esse, sed dici potius posse, *fideles in potestate habere perseverantiam*. Citat Augustini dictum: *deserunt & deseruntur*, item: *non deserit, si non deseratur, ut pie semper justeque vivatur*. Id Prosperum egregie ait interpretatum esse, dum scribit: *illi non ex eo necessitatem percundi habuerunt, quia prædestinati non sunt; sed ideo prædestinati non sunt, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præcisi sunt*. Denique magnam illam difficultatem, cur Deus non omnes peccatores eo modo iisque circumstantiis ad pœnitentiam vocet, ut convertantur, Augustinum non esse persequutum, sed optasse, ut id ab aliis fieret, eo tamen modo, ut caveatur præcipitium,

Pelagii

Pelagii nempe, qui electionem ex meritis fieri docebat, interim agnovisse, quod electionem fecerit Deus, secundum secretissimam, eandemque potentissimam, beneficentissimam & sapientissimam voluntatem, & hoc ipsum se in Tractatu de Natura & Gratia pro scopo habere testatur Malebranchius, eoque lectorem ablegat.

Epistola II imputationi Adversarii respondet, ac si ex Lutheri, quam vocat, & Pelagii hæresi, in articulo de gratia & libero arbitrio, tertiam aliquam conflasset. Proponit & dissolvit plurima ab Arnaldo sibi objecta, quæ singulatim persequi & recensere non possumus. Multum tamen dolet de æquivoca & parum fida suæ sententiæ relatione aut interpretatione, & in eo persistit, a nostro consensu dependere, an bono motui a gratia inspirato assentiri velimus; & ab hoc assensu libero meritum hominis æstimari debere. Lutheri vero contrariam assignat sententiam, quasi docuerit, motum illum invincibilem esse, nec ab homine stare, num consentire an dissentire ab eo velit. Mirum ergo esse ait, quod Arnaldus, cum idem statuatur, ab hæresi tamen (quæ Lutheri imputata fuerit) immunis esse velit, evasionem in eo quaerens; quod dicat, invincibilitatem gratiæ nec libertati nec merito hominis adversari. Se vero ita docere, efficacem quidem & invincibilem esse gratiam, dum non stat a nobis, ut sensum & delectationem ejus percipiamus, aut quo minus per eam moveamur, sed non esse invincibilem respectu nostri consensus, sed quod hic a nobis dependeat; eoque applicat decretum Tridentinum d. l. adversus eos, qui liberum arbitrium a Deo motum & excitatum negant posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam & mere passive se habere. Distingui enim statuit canone illo effectum immediatum & necessarium gratiæ, quo voluntas movetur & impellitur; & effectum voluntatis, motui consensum libere præstantis, quem recusare possit. *Primus effectus*, ait, *Dei a patribus Tridentinis tribuitur, excitanti aut vocanti: secundus homini cooperanti*; idque non invincibiliter & necessario ad assensum compulso, quod Lutherum hæretice statuisse contendit. Eo igitur redit tota disputatio & pugna, sive in rebus sive vocabulis, ut Malebranchius motum gratiæ, quo anima urgetur, invincibile esse fateatur, quatenus ille motus non pendet ab homine; neget autem invincibilem, quoad acceptationem seu consensum hominis; *Nihil meremur* (ait)

nisi

nisi per gratiam impulsus, neque tamen meremur, nisi quatenus obviam quasiimus & assentimur motui illi invincibili: item p. 117 & p. 123. *merita nostra sunt dona Dei, quia per gratiam nobis vires dat, ut mereamur per consensum nostrum ad bonum, at consensus hic a nobis dependet, alias merita non essent nostra merita.* Allegat Can. 32. Sess. VI Conc. Trid. & inter alia ex Augustino de Spir. & lit. c. 33. hæc verba: *his ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat (neque enim credere potest, quod libet libero arbitrio, si nulla sit persuasio vel vocatio cui credat) profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia ejus prævenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.* Quæ res non solum non infirmat, quod dictum est, quid enim habes quod non accepisti? verum etiam confirmat. *Accipere quippe & habere animam non potest dona de quibus audit, nisi consentiendo, ac per hoc quid habeat & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere utique accipientis & habentis est.* Hoc uno testimonio novitatem opinionis & mixturam Lutheranismi & Pelagianismi ab Arnaldo sibi improbratam amoliri se posse arbitratur; se enim ait cum Augustino asserere, *Deum esse, qui faciat nos velle credere, licet a nostra voluntate pendeat, motui illi seu vocationi Dei assentiri.* Deum autorem esse omnis boni motus seu delectationis per gratiam; per hunc fieri, ut consentiamus & cooperemur, & sic mereamur, quia nos non invincibiliter impellat ad consensum & cooperationem, sed indifferentiam & suspensionem consensus non auferat; fore enim alias, ut libertatem destrueret, quæ necessitatem excludit. Pontifices & concilia decrevisse dicit, quod Deus per bonos motus in nobis efficiat *velle & perficere*; scilicet contra Pelagianos, qui necessitatem gratiæ J. C. negabant, non vero decidisse, quod agat in nobis gratia invincibili, respectu voluntatis nostræ consentientis: contrarium definiri Sess. Trid. VI. c. 13, dum *velle & perficere* Deum statuit operari, *nisi ipsi* (in quibus operatur Deus) *illi defuerint.* Thomam denique in testimonium vocat, qui hæreticos pronuntiat stuentes, *quod voluntas hominis ex necessitate moveatur ad eligendum, licet non dicant, quod cogatur.*

Epistola III ulterius persequitur momentum controversiæ, an quolibet auxilium actualis gratiæ I. C. tale sit, ut non pendeat a vo-

Ppp

luntate

luntate hominis, neque huic liceat suspendere consensum suum, sed illud invincibiliter præstet: de hoc solo disputandum esse notat, non vero de gratia aut de prædestinatione necessaria & gratuita, de qua tot verba frustra faciat Arnaldus. Intrepide autem asserit Malebranchius, per Concilium d. l. damnatam esse Arnaldi sententiam; damnari enim, qui dicunt, dissentire non posse hominem, si velit; & alio loco pronuntiare, homines abjicere posse gratiam, si velint. De scientia media, cujus Arnaldus meminerat, ita mentem explicat Autor, ut eam ex sensu Semipelagianorum rejiciat, qui eam (ut ait) invenerunt, ut merita pure humana defenderent, & in homine ponerent causam electionis, sed (scribit p. 146) si Molina, quem non legi, ita sentit, quod Deus cognitione illa, quam habet, de liberis voluntatis humanae in variis circumstantiis determinationibus, utatur ad decretorum suorum stabilimentum & executionem, non puto hac sententia omnipotentie ejus derogari, sed ejus operationem ita describi, ut cum infinita ejus sapientia conveniat, & sic applaudo Molina & omnibus qui idem statuunt. Cum vero Arnaldus magna cum vehementia imputatam sibi sententiam rejiciat, quasi irresistibilitatem gratie statuatur, & decreto concilii contra eos, qui dicunt hominem non posse dissentire, contradicat, provocetque ad libros suos adversus Malletum, Malebranchius p. 147 & seqq. censuram suam defendit, quia non sufficiat aliquando cum concilio loqui, sed requiratur, ut id semper fiat, & ut a propositionibus contradicentibus concilio absteineatur: talem autem esse contendit, cum Arnaldus scribat, gratiam ita dari, ut nobis non sit liberum, ea bene vel male pro arbitrio uti; hoc enim in effectu idem esse, ac si dicatur, esse invincibilem, sive dissentire illi hominem non posse, etsi velit. Notat tamen, esse Theologos in Romana Ecclesia (nominat Baronium Gallum, & Alvarum Jesuitas) qui tolerantur, nec concilii decreto contravenire putentur, cum inter gratiam efficacem & sufficientem distinguunt, illamque statuunt esse invincibilem, eo nempe actu & momento, quo voluntas mota consensum præbet; improbat autem assertum illud, & per concilium damnatum esse judicat, si ita intelligatur, ut consensus necessario sequatur gratiam, nec corrigi putat errorem, etsi liber dicatur a coactione, & sic voluntarius. Thomistarum etiam placita in medio relinquit, nec cum Arnaldi dogmate

gmate confundi vult: refert autem illa ex Gonsalo & Goneto, qui Thomistas veteres & novos in hoc convenire dicunt, ut pro libertate habeant indifferentiam quam vocant intrinsecam, non impeditam, & facultatem proximam, qua quis possit oppositum ejus facere quod facit. Interim sepositis terminis illis obscurioribus & æquivocis, clarum ab Arnaldo responsum postulat, an cum Concilio credat, hominem posse gratiam rejicere; & si id affirmare evitandi anathematis causa teneatur, explicare jubet, quomodo cum illa affirmatione, & cum definitione concilii, conciliaturus sit invincibilitatem gratiæ: hoc enim, quicquid jactet Arnaldus, fieri posse præcise negat, & Jansenii errores ex hoc præsupposito gratiæ invincibilis ortos esse monstrat, detectos etiam a Thomistis in Hispania, antequam quinque ejus propositiones condemnarentur: testem citat Michaelem de Elizalde. Provocat itaque adversarium, ut respondeat Porcio & aliis, qui eum hæreseos ex hoc capite postularunt.

Epistola IV quæ ultima est, fortiter urget locum Arnaldi ex libro contra Malletum Vol. II pag. 3, quem ut fieri potuit, latine reddimus: *quæritur, an merita sanctorum, quibus Deus regnum celorum pro premio dat, effectus sint talis gratiæ, quæ bene aut male utuntur, prout illis placet; aut an sint dona Dei, quia sancti ea non habent, nisi in quantum Deus illos eos habere vult per efficaciam gratiæ suæ? Si merita sunt effectus gratiæ, qualis illa primo loco describitur, non sunt pura dona Dei, sed fatendum esset, prædestinationem dependere ex prævisione meritorum. Sed nemo est præter Pelagianos, qui hoc cogitet. Articulus vero fidei nostræ est, quod omnia merita nostra sint dona Dei.* In his aut æquivoca, aut falsa contendit contineri, & dogma de gratia invincibili Ecclesiæ obtrudi, quod illa nunquam admiserit, nec contrasentientes condemnaverit, licet gratiæ auxilium necessarium & prædestinationem gratuitam esse, contra Pelagianos semper statuerit: itaque frustra provocare scribit Arnaldum ad Bellarminum & Amelotum; quæstionem enim esse solummodo de gratia invincibili, quam illi non asserant. Prolixe id ex eorum dictis & ex Thomistis ostendit, qui libertatem arbitrii adversus illud gratiæ invincibilis commentum defendant, omnesque uno ore adseverent, in potestate hominis esse, ut gratiam quæ datur habeat efficacem. Citat inter alios Medinæ veteris (ut ait) & docti Thomistæ effatum:

Nemo efficaciter salvatur, nisi utatur auxilio sufficienti, sed hoc non est demonstrare insufficientiam auxilii, sed nostram culpam, qui illud amplecti nolumus, & Cumelium dicentem: in hominis potestate est, habere auxilium efficax. Ex Bellarmino vero & aliis id quoque monet, etsi catholice fidei sit, prædestinationem gratuitam statuere, eos tamen Pelagianismi non damnari, ut Arnaldus audeat, qui electionē, quam a prædestinatione distinguunt, factam esse putant *prævisis meritis.* Cetera hujus epistolæ pertinent fere ad retundendos verborum aculeos, quibus peti se ab adversario sensit autor: sed horum relatione, ut alibi professi sumus, neque nos ipsos, neque lectores onerabimus. Insigne *Capuccinis*, ob pietatem & simplicitatem doctrinæ & morum, elogium tribuitur §. 32. occasione cujusdam patris *Josephi*, cujus commentarios in Augustinum non pridem editos Malebranchius allegaverat, & ab Arnaldo suggillatos defendi a se aliquatenus debere existimavit. His ad primum Reflexionum librum, aliosque ante illos ab Arnaldo editos, in hac quæstione replicatis, quieturum se imposterum profitetur Autor, cum nihil nisi inutiles repetitiones ab Adversario expectare se dicat; si tamen edi aliquid deprehensus sit, quod responsum mereatur, veritatis sibi majorem quam quietis suæ curam fore pollicetur, ita quidem ut paratus sit, errorem, si convincatur, agnoscere, aut demonstrare, quod adversarius in errore versetur.

Monere hic quædam possemus de imputata (nullo quidem, ut existimamus, jure) Lutheri hæresi, & ut aliorum dogmata cum Lutheranis autor confundat; sed cum ex libris, quos Symbolicos vocamus, & Theologorum nostratium, veterum & recentiorum scriptis, abunde constet, quæ sit Ecclesiæ nostræ de operatione gratiæ sententia, eo illos remittimus, quibus informatione opus est. Videatur *Form. Concord.* & inter innumeros *Martinus Chemnitius in Examine Conc. Tr. loc.* de lib. arbitr. ubi phrasin Lutheri, quod homo se habeat *mere passive*, explicat. *Leonhardus Hutter.* in locis Theol. *D. Scherzer.* System. Loc. VII. in erroribus ad §. IX. & novissime summe Reverendus *D. Spenerius*, in opere laudatissimo contra Brevingium, cap. VI. Summa est: *resistere posse homines, non solum naturali repugnantia, quod semper faciunt ante gratiam, sed & malitiosa obfirmatione & rejectione ipsius gratiæ, ideoque sua culpa perire.* Eatenus ergo Concilii Tridentini decretum

decretum non ferit, ut Malebranchius putat, Lutherum & nostras Ecclesiās, quæ non negant resistere hominem posse excitanti & vocanti Deo; non admittunt tamen hæc sensum decreti, qui eo trahi potest, & a plerisque trahitur, *ut assentiendi vires humane voluntati ex sua natura, non ex prævenientis gratiæ operatione tribuant, & sub præparationum & dispositionum vocabulo veterem errorem de merito congrui* (licet ab rudi hac voce sibi hodie plerique temperent) *etiamnum fovere non cessent;* ut vel ex hoc ipso Malebranchii tractatu colligere possimus.

PYXIS MAGNETICA VARIATIONI
declinationis haud obnoxia, noviter inventa Parisiis
ab Academia Regia Scientiarum.

Translata ex Novell. Reip. Literar. Mens. Maj. 1687,
pag. 509. seqq.

Academiæ hujus Socii, quorum continua in scientiis occupatio pro scopo præcipuo habet utilitatem, quæ ex istis hauriri valeat, pro commoditate vitæ atque commercii, cum observassent, polum quorundam magnetum, elapsis compluribus annis locum suum mutavisse, secundum progressum ab oriente in occidentem declinationis acus magneticæ; mox solliciti fuerunt de mediis, observationem hanc publico utilem reddendi; eaque sic ipsis inventionem suppeditavit novæ cujusdam pyxidis nauticæ, super qua si punctum correspondens polo mundi in loco, ubi quis est, semel cum omni debita accuratione notatum fuerit, idem manere queat invariabile ad quamlibet loci mutationem. En qua ratione construatur. Est parvus annulus ferreus circumferentiæ æquilibris, cujus centro, mediantibus tribus radiis cupreis, infigitur pileolus conicus ejusdem metalli; qualem acus magneticæ alias habere solent. Ita autumant fore, ut polus magneticus, factus in hoc annulo per contactum magnetis cujusdam, excurrat per ejus circumferentiam, novaque ibi loca sibi deligat ad eandem normam, qua declinatio variat inter transportandum ob diversum terrarum situm. Speculatio hæc sane perquam ingeniosa est; non defuere tamen,

qui difficultates in ea nonnullas detexerunt ex parte principiorum physicorum, ut apparet ex his, quæ jam sequuntur; quibus per responsionem suam, cum operæ pretium sit, satisfacere haut omittet doctissima hæc Societas.

Difficultates circa novam isthanc pyxidem nauticam, propositæ per Dominum Du Val, Architecturæ militari præfectum Regium. Supponamus, novellam hanc rosam nauticam magnete imbui posse, hoc est, recipere duos polos magneticos, per quos intret ac exeat materia illa, quæ virtutem magneticam efficit: at verosimile videtur, facilius atque expeditius fore materiæ huic magneticæ, cursum suum continuare per easdem vias, quas applicatio magnetis ipsi aperuisset in annulo ferreo, quam novos sibi meatus formare ad quamvis mutationem declinationis; consequenter futurum, ut materia illa circumageret rosam nauticam super suo cardine sic, ut hæc illi semper obverteret idem punctum loco poli, secundum directionem ordinariam acus magneticæ, atque ita a linea meridiana averteret punctum annuli in loco quidem, ubi notatum foret, correspondens polo mundi, at declinans in aliis ob dictam rationem.

Altera difficultas majoris, ut videtur, ponderis est, quod materia magnetica, dum multo facilius ei est influere in poros ferri, quam aeris, semet ibi, quantum usquam fieri potest, continet, quia aeris resistentia eandem istuc repellit ipsaque rursus intrat, si pote, haud reversura. At vero evidens est per figuram annuli ac sphaeræ, quod cum eo subintraret materia, sese ibi concentratura sit, dum aer semet opponit æqualiter circumcirca ejus egressui; quodque facile sit, ut ibi viam sibi aperiat ad absolvendum intus suam circulationem absque obstaculo, ac sic, ut exinde egredi non opus sit. Verum quidem est quod si circumferentiæ hujus annuli applicetur frustulum ferri prominulum, hoc ipsum materiæ magneticæ exitum præbiturum sit, per quem tamen illuc redire nequeat, dum fieri non potest, ut ipsa iter suum recta relegat, si meatus, quos pertransiit, figuram suam haud mutant per alium magnetis contactum; verum enim vero talis annulus hoc pacto nil aliud foret, quam acus magnetica diversæ saltem ab ordinariis figuræ. His consequenter videtur pyxis hæc nautica nova aut nullum omnino, aut non diversum ab antiquis effectum habitura,

D. Joh.

D. JOH. CHRISTOPHORI HEROLDTS,
*Potentissimi Electoris Brandenburgici Consilarii
Ducatus Magdeburgensis, Tractatus Novus de Jure Rati-
ficationis sive Ratihabitionis.*

Lipsiæ, apud Hæredes Friderici Lankisii, 1687, in 4.

Commemoravimus in Actis mensis Julii, anni proxime elapsi, Nobilissimi hujus Autoris Consilia Decisiva nostrarum haut indigalaudum; ecce nunc alium nobis rursus, nec minus nitidum partum edit ejusdem industria, tractatum nempe de Jure Ratificationis. Sparfa hæcenus fere jacuit in Juris interpretum commentariis ac scriptis utilissima hæc & in foro quotidie occurrens materia; nec dum extitit, quantum quidem constat, qui eam methodice collectam justo quodam ac systematico opere exponeret. Cum itaque de Republica literaria optime mereri censeatur, qui quasi in tabula exhibet, quicquid hic illic veluti in abscondito & per minutias ab aliis præstitum fuit; non dubitavit Noster, inter gravissimas nempe, quibus obruitur, occupationes, complures nihilominus eruditus lucubrationibus horas impendere solitus, laborē hunc in se suscipere, diffusum licet & multū otii ob necessariam tot tantorumque voluminum evolutionem sibi exposcentem. Delibaverat quidem jam antehac materiam hanc in Dissertatione ante hos 35 annos Jenæ habita; sed cum ista & mole, utpote paucis pagellis constans, & methodo a præsentis scripto nimiopere distet, non abs re hoc ipsum Tractatus Novi titulo insignire potuit. Ordinem in eo talem servavit, ut præmissis generalioribus thema suum, secundum tria juris objecta, in certas classes & quasi locos communes dispesceret; quemadmodum ex præmissa operi sciagraphia ad oculum patescit, ubi videre est, quomodo materia hæc tantum non universis juris nostri capitibus semet ingerat. Certe nil facile illibaturn relictum est, quod ullo saltem intuitu huc pertrahere potuit colligentis solertia. Singula vero præstantissimorum quorumvis scriptorum tam veterum, quam recentiorum, tam nostratium, quam exterorum testimoniis stabiliuntur; additis etiam subinde sententiis ac præjudiciis, cum a Scabinatu Hallensi aliisque dicasteriis, tum ab

tum ab ipso consultissimo Autore in Prætorio Hallensi pronuntiat. *Bonum utique factum! quodque ratum habebunt omnes, suoque approbabit calculo, quotquot vel cathedra academica, vel foro suam addixerunt operam, quod utrisque largiter & sufficienter suggerat, quæ in hoc argumento sparsim veteres & recentiores docuerunt: quæ epicrisi est celeberrimi Ziegleri in epistola parænetica tractatui huic præfixa; cui & nostrum adjicere calculum nulli dubitamus.*

SACRUM DEI ORACULUM URIM ET Thummim, a variis D. Job. Spenceri Theologi Cantabrigiæ excogitationibus liberum, autore Philippo Riboudealdo Cabilonensi.

Genevæ, apud Samuel. de Tournes, 1685, in 12.

D. Joh. Spencerus in Dissertatione *de Urim & Thummim* in Deut. XXXIII, 8. quam edidit Cantabrigiæ 1670, in 8, deinde revisam inseruit libro tertio operis de Legibus Hebræorum Ritualibus, reiectis aliis opinionibus docuit, Urim & Thummim instrumenta fuisse ejusdem oraculi realiter discrepantia, & divisa, non solum nomine, verum etiam numero, figura, officio, usu. Et quidem *Urim* putat fuisse ipsissimum *Theraphim*, h. e. simulacrum concavum, decore fabricatum ad humanam forsân similitudinem, quale seculis antiquissimis frequenter in sacris ædibus sepositum, spiritus cujusdam sapius impuri præsentia animatum, oracula fundere solebat. Tale jussu DEI, volentis ritum veterem oracula petendi pene invariata apud Israelitas conservare, reconditum gestasse Sacerdotem, intra concavas rationalis plicaturas, eoque *Theraphim* mediante, DEUM aut angelum illius vice & nomine, ad Pontificis interrogata respondisse, eumque quid ex usu esset agere, quid non agere, quid præsens, quid futurum, voce formata docuisse.

Audiamus argumenta Spenceri pro hoc paradoxo, & quæ ad ea regerat Riboudealdus.

Argumentum I: Urim & Theraphim sunt nomina ejusdem significationis. Urim significat ignes seu lumina; Theraphim

vox

vox formata ex Seraphim, mutato Ψ in Υ more Chaldæorum, urentes & inflammantes notat. *Respondetur:* Theraphim vox & usus Trismegisti tempore jam obtinuit, cum Seraphim vox & significatio ignoraretur. Deinde accurate loquendo, voce Seraphim calidum quid & ardens, voce Urim quid illucescens designatur. Et cum Angelis nuspiam in Sacra Scriptura nomen Urim tribuatur, DEUS oraculum suum Urim nominando, ad Angelos Seraphim dictos nequaquam respexit, sed solum ad effectum & officium oraculi, quod erat lucescere, arcana detegere, futura revelare; eo enim oraculo velut igne flammante & splendorem latiore propiciente, voluntatem suam notam fecit DEUS. Verum si demus, DEI oraculum Urim dictum fuisse respectu ad Angelos Seraphim, quid fiet de Thummim, quod ad Angelos ullum habuisse respectum dici non potest. Quod si tandem supponamus rem nullo modo verosimilem, vocem Theraphim eandem esse cum Seraphim, & ejusdem prorsus significationis cum Urim, dicendum erit, Deum oraculum suum ab effectu & officio denominasse Urim, quia per illud veluti igne & luce occulta revelabantur; Diabolum, simium DEI ob eandem rationem suum oraculum Theraphim dixisse; inde tamen non sequitur, oracula illa Urim & Theraphim eadem esse.

Argumentum II: Deus Israelitis oraculum Urim dedit ad formam & exemplum $\tau\omega\upsilon$ Theraphim, quibus utebantur gentes, ne scilicet ab illius sacris ad gentilium ritus & cultum rediret gens illa. *Respondetur:* Immo cum Deus plurimas leges Israelitis præscripserit a gentium moribus toto genere discrepantes, omniaque ea, in quibus vel odor aliquis idololatriæ subest, lege prohibuerit, ut dicit Majemonides, Urim mediante, Theraphim reddere noluit. Si enim $\tau\omega\upsilon$ Theraphim usum probaret ipse & commendaret, facile ad idololatriam gens Israelitica impellebatur, cernens a gentium moribus longe antiquioribus suum oraculum esse mutuo acceptum.

Argumentum III: Spiritus Sanctus eundem semper loquendi morem servat, cum de Theraphim, Cherubim, Urim & Thummim loquitur: de iis enim omnibus non præmonito lectore mentionem facit, ut de Cherubinis Gen. 3, 24. de Urim & Thummim Exod. 28 30. de Theraphim Gen. 31. 14. Imo magnopere observandū, Scripturā nun-

quam ea describere. Inde colligitur (1) res illas sacra quædam esse instrumenta Israelitis notissima. (2) res illas in generali conceptu imaginis in usum religiosum sepositas convenire; unde est, quod nomina iis tributa in Scriptura Sacra earum munera potius, quam formas referant, ne scilicet Judæi audito frequenter imaginum nomine, in gentium errores & cultus ethnicos incaute prolaberentur. Cum igitur Cherubim & Theraphim simulacra fuerint, etiam Urim & Thummim in imaginum numerum referenda erunt. *Respondetur* 1. Seraphim, cum de iis primum in Scriptura Sacra mentio fit Esaiæ VI aliquo modo describuntur, Theraphim nullo modo. (2) *ταύτα* Theraphim Moses nullam descriptionem dedit, quia nomen & res ab antiquo erant notissima; quæ eadem ratio est, cur Dagon, Camosch & alia idola in Scriptura Sacra nude nominentur. Urim & Thummim naturam & formam Deus nota esse noluit Judæis, ne inter ipsos futurorum scientia prurientes oraculum sibi ad exemplum illorum fabricarent, ac verisimile ipsum Deum fabricasse, quoniã nusquam legitur Moses fecisse, sed posuisse, Exod. XXVIII, 30, Levit. VIII, 8. ac absconditum in pectorali mansisse, donec intercidit. Cherubim, ubi primum nominabantur Gen. III, descriptionem dari non erat necesse, cum Adamus ea voce Angelos notari sine dubio nosset: descripsit autem Moses eosdem, cum fabricandi essent, Exod. XXV, 18, 19, 20.

Argumentum IV: Hof. III, 4. *per dies multos sedebunt filii Israel absque Rege & absque Principe, & absque sacrificio, & absque ara (vel statua) & absque Ephod & Theraphim.* i. e. Urim. *Respondetur:* sensus est, decem Tribus durante captivitate Babylonica, sive tota gens Judaica, a templi secundi atque urbis Hierosolymæ totali everfione, erunt absque Rege, (qualem sibi ipsi dari murmurantes petierant) absque Principe, (absque iudicibus & magistratibus, quos Moses Dei decreto præfecerat) & absque sacrificio (a Deo instituto,) & absque statua (idololatræ) & absque Ephod (tum absque vestimento proprie dicto Ephod, tum absque pectorali, religiosi vinculis Ephodi conjuncto, tum absque Urim & Thummim in pectorali positis) & Theraphim (i. e. imagunculis diabolicis, quibus privati futura explorabant, 2. Reg. XXIII, 24. Summatim: nullum magistratum proprium habebunt, nullum exercitium religionis sive veræ sive idololatræ publicum, nullum de occultis & futuris vel Deum vel Diabolum consiliarium.

Argu-

Argumentum V. Jud. XVII, 4. 5. facile refutatur dicendo, Micham cultum Dei veri & idolorum miscuisse.

Hæc de Urim. *Thummim* autem ex Spenceri conjectura fuit simulacrum prope Urim in pectorali latens; formatum ad exemplar imaginis, quam ex saphiro Ægyptios Sacerdotes de collo gestasse, cui nomen ἀλήθεια, veritas, commemorarunt Ælianus & Diodorus Siculus. *Respondetur:* a ratione alienum est, Deum, qui severissime idola & imagines in lege sua prohibuit, earum ministerio de futuris fari voluisse. Deinde cum ante Diodorum & Ælium nulli alii Autores, qui exquisitè sacra Ægyptiorum descripserunt, ejus imaginis mentionem faciant, evidens est eum ritum non adeo antiquum esse, & forte seculo antiquiorem Diodoro. Nimirum post tempora Philadelphi receptus est apud Ægyptios, atque in eorum sacris admissus ad oraculi Dei aliqualem imitationem, cujus cognitionem quandam acquirere potuerunt, sive ex librorum sacrorum lectione, sive ex relatione. Et quia viderunt Thummim Judæorum a LXX Interpretibus ἀλήθειαν dici, ignorantes significationem vocis Thummim, voce illa Græca appellarunt simulacrum suum.

Regerit Spencerus: Vocem Hebræam תמי LXX explicare apposite poterant per vocem τελειότης, tamen usurparunt vocem ἀλήθεια, quæ minus commode sensum vocis Hebrææ exprimit; scilicet voluerunt illi Thummim sui exemplaris nomen atque titulum retinere. *Resp.* LXX in translatione vocum Urim & Thummim, ad sensum potius quam verba respexisse, quia illæ res virtutem habuerunt δηλώσεως & ἀληθείας, manifestationis & veritatis.

Hæc cum Riboudealdus contra Spencerum disputasset, quid de Urim & Thummim sua sententia credendum sit, disserit. Arbitratur autem verosimillimum, eadem unum tantum fuisse oraculum, duobus nominibus ab effectu & operatione indigitatum: Sacerdotem, dum oraculum consuleret, Spiritu Sancto affectum & motum, consulenti responsa vocalia, certa & infallibilia dedisse: an vero quodam exteriori modo habuerit sacerdos responsa, quæ ipse facturus esset, prorsus esse incertum: desiisse, quoad formale, hoc est responsa dare, cum templo primo; quoad materiale ceu instrumentum, quod oraculo inserviebat, videri saltem per aliquod

tempus extitisse sub templo secundo; ei materiali intra pectoralis duplicationem nomen fuisse inscriptum.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS ARRIVÉES dans L'Europe en matiere de religion.

Par Mr. Varillas. i. e.

Antonii Varillasii Historiæ Revolutionum in Europa, quæ occasione religionis acciderunt
Tomus IV.

Parisiis, apud Cl. Barbinum, 1687, in 4.

In proœmio hujus tomi extollit Autor felicitatem Caroli V, in op-
pressionem foederis Smalcaldici, magnamque & multiplicem Foederatis culpam rei male gestæ imputat, nec minus miratur conversionem fortunæ, quæ post annos sex in bello Passaviensi Carolum deseruit, & ut ait, omnium infelicitissimum sui temporis Principem reddidit. Sequi se in narratione harum rerum profitetur *Comitem de la Rocca*, scriptorem Hispanum, eumque omnibus præfert, tum ut recentiorem, tum alias ob causas. Cur autem is *Zambeccari* potius, quam verum nomen libro suo præposuerit, non aliam causam habuisse existimat, quam quod in scriptorum classem referri, parum honorificum sibi duxerit. Reprehendit etiam, quod in libro A. 1635 edito, *Cardinalem Richelium* contumeliose tractaverit, parique inde mordacitate a *Joh. Sirmondo*, Advocato Parisiensi, repressum memorat. Improbatur, quod omiserit duo valde memorabilia, nempe belli indictionem, (*Manifestum* vocant) a Carolo V adversus Smalcaldicos publicatum, in quo videri voluit, non religionis, sed perduellionis puniendæ causa arma cepisse, & revocationem copiarum Pontificiarum cum damno Imperatoris a Paulo III factam. Transiit inde ad mentionem *Petri Martyris Vermilii*, eumque putat in libro de S. cœna materiam hæreseos, quam vocat, *Sacramentaria* ita exhaustisse, ut pauca addere potuerint nuperi in Gallia scriptores ex Reformatis, *Claudius* & *Albertinus*; sed locos Vermilii communes, iis quos Melanchthon edidit, posthabendos censet. In-

set. Instituit comparationem Vermilii cum Salmasio, illumque dicit in scriptis quidem placidissimum, sed incommodis adeo moribus fuisse, ut omnibus exosus & fere infociabilis fuerit; hunc scriptis acerbissimum, humanissimam fuisse conversationis. Ut vero Vermilium ob hæresin & morositatem ex omnibus fere regionibus Europæ, & ultimo ex Anglia merito pulsum esse judicat; ita *Mariam* Reginam crudelitatis accusat, quod ultionem ultra mortem extendens, corpus uxoris ejus, quæ monialis fuerat, sepulchro exturbatum in loca fœda projici jusserit. Postea *Sandovalii* historiam in examen vocans, multis eam nugis repletam esse fatetur, verum etiam excellentissima quædam continere existimat: ideo eam contra *La Mothe-Vayerii* crisin defendit. Veriora tamen omnia de bello isto Smalcaldico ex *Sleidano* & *Hortledero* referre potuisset, qui non ex fama aut malevolis rumoribus, sed ex Actorum fide scripserunt. Perstringit *Jansenium* Episcopum Ipresem, quod in tractatu sub nomine *Alexandri Patricii Armachani* de justitia armorum Ludovici XIII edito, Henricum Regem Galliarum æternæ infamiae notam incurrisse scripserit, ob foedus cum Mauritio Sax. Elect. initum. Excusat autem Regem tum per retorsionem, quod Carolus V & frater ejus Ferdinandus, octo integris annis cum eodem Mauritio foedus habuerint, tum aliis rationibus. Ex Britannicis rebus in præloquio hoc attingit Pontificis sollicitudinem, de nuptiis Mariæ Anglicæ cum Philippo Caroli V filio, utque eas disturbare, & Polum Cardinalem Mariæ proponere voluerit. Laudat autem *Commendonem* subdelegatæ Pontificii consilium ex receptum, & singularem industriam, quod a mandatis recedens, in matrimonium cum Philippo ultro consenserit, obtentis tamen pro utilitate Pontificis conditionibus. In fine significat, historiam Ludovici XII a se compositam jam sub prælo esse, ut & responsum ad Burneti animadversiones in Tomum I & II, de quibus in Actis mensis Februarii hujus anni egimus.

His præmissis Varillasius *Libro XVI*, qui primus est hujus Tomi IV, seriem prosequens operis sui, narrat gesta A. 1547, inter quæ primum locum tenet, quam in præloquio (quemadmodum diximus) ut valde memorabilem commendaverat, revocatio copiarum Pontificis. Hanc Imperatoris lubricæ fidei, pacta cum Paulo

III non servantis, & hujus zelo & calliditati tribuit. At *Pallavicinus* Cardinalis in *Histor. Concil. Trid. Part. I, Lib. VIII. c. 16* a Paulo ista plane removet, uniusque Hadriani, historici Itali, ut ait, jejuni & Pontificiis partibus iniqui fide niti monet. Refert deinde Autor, ut Franciscus I Rex Galliarum Protestantium afflictas opes submissa pecunia restabilire voluerit; nec diffitetur utilitati id datum, & Austriacæ potentiae metui, contra nuperam inter Imperatorem & Galliarum regem pacem. Turnonii vero Cardinalis odio in hæreticos factum esse indicat, quo minus major argenti vis a Rege per Petrum Strozam foederatis destinata, ad eos pervenerit. In relatione de Electoris *Joh. Friderici* expeditionibus, & in descriptione pugnae ad Mulbergam, sunt quæ correctionem poscunt, tum in rebus, tum locorum & hominum nomenclatura. *Tumshirnius* copiarum Electoralium dux, *Terserus* vocatur. Nomina locorum (p. 17.) *Alsдорff, Olniz, Lecniz, Skeneberg, Roche, Senoval, Haldrin, Gotenberg, Plaume, Riembac, Gaudestin*, depravata sunt omnia, & quædam tam enormiter, ut dignoscere a nobis quidem possint, quibus regio hæc nota esse debet. Taceo quod munita & expugnata memoret, quæ nullam vim sustinere poterant. Quod vero incredibile Autori videtur, Electorem ipso pugnae die, quæ erat *Dominica*, & cœpto jam prælio, concioni audiendæ vacasse, id Viri fide dignissimi, qui præsentibus erant, literis mandarunt: conjecturis itaque, quas subjungit, locus esse in re manifesta non debuisset. Sincerior est, quod p. 49 narrat, Principem illum, cum a Cæsare in castris ad Wittenbergam se spoliari omnibus, nulla emissâ querela passus esset, ad fervorem rediisse, cum a sententia circa fidem discedere juberetur. Mortem enim (ut scribit) malle se pati professus est, & ad eam tam serio & fortiter se præparavit, ut Imperator cedere ipsi, quam postulatis insistere maluerit; addit duram in hunc censuram, quod dum captivo pepercit, satis clare indicaverit, se non pro fide Catholica pugnasse, certe ejus causa non vicisse. Judicat inde hoc ipso momento Cæsarem desuisse felicem esse. Exemplum hoc esse potest humani ingenii, quod prout præjudiciis occupatum est, ex una eademque re contraria prorsus elicit. Quam enim infelicitatem Carolo Varillasius ob omissam Pontificiæ majestatis severiorem defensionem tribuit; eandem Protestantes ex contempta aut neglecta

glecta Evangelica veritate, quam agnovisse visus est, ominati illi sunt. Reliqua pars libri occupatur relatione de comitiis Augustæ Vindel. indictis, & de eadē Farnesii Parmæ Ducis, Cæsaris vel præscitu vel approbatione patrata, qua offensus pater Ducis Pontifex & Cæsari iratus fuit, & consilium subigendi junctis viribus Protestantes evanuit. Quæ in fine de morte & testamento Henrici VIII Angliæ Regis, & de Eduardo VI filio ejusque tutoribus, tum Seimerio prorege, & Thoma Crammero Archiep. Cantuariensi recensentur, differentiarum inter Varillasii & Burneti historias catalogum augere possunt.

Libro XVII ex gestis anni 1547 & quibusdam anni sequentis, primum locum habent res Anglicæ: de *Eduardi* Regis pueri educatione, de *Thoma Crammeri* Lutheranismi & nuptiis, de introductione *Zwinglianismi* in regnum, vocatisque ex Germania *Bucero* & duobus Italis, *Vermilio*, de quo supra dictum est, & *Ochino*, quorum utrumque a *Valdeso* quodam Hispano Neapoli hæresi imbutos fuisse Autor tradit. Dubitat an *Ochinus* fundator *Capuccinarum* fuerit, quanquam id scripsisse dicat *Ant. Mar. Gratianum* Ameliæ Episcopum, sed non negat, magnam invidiam peperisse Capuccinis *Ochini* apostasiam, ut parum abfuerit, quin Pontifex ordinem totum suppresserit. Progreditur inde ad res Germaniæ, & decretum illud Augustanum A. 1548 refert, quod nomine *Interim* satis celebre est, turbasque inde enatas, & divisiones inter Lutheranos, tum captivi Electoris constantiam in eo recusando commemorat. Profitemur hic ignotum nobis esse doctorem, quem pag. 117 *Pacium* vocat (*Le Docteur Pace*) eumque cum cæteris Theologis nostræ hujus Academiæ alteram Lutheranismi sectam, *repidorum* nempe, constituiisse dicit: primam enim *politicorum*, tertiam *rigidorum* facit. Redit iterum ad Britannicam, casusque *Seimeriorum fratrum* & alia persequitur. Postea tentatam Calvinii cum Tigurinis de S. cœna conventionem narrat. Finit librum mentione *Andreae Osiandri* (quem tamen perperam Bavarum facit) Norimberga pulsi, ejusque novi circa justificationem dogmatis, & *Straphyli*, quem ex disputatione cum isto permotum fuisse dicit, ut Lutheranismum desereret.

Libro XVIII historiam annorum 1549, 1550, 1551, 1552 tractat.

Sub

Sub initium in scenam sistit *Theodorum Bezam*, eumque iis depingit coloribus, ut plenam fidem adversariis Viri, nullam iis tribuisse appareat, qui ab infandis imputationibus & olim & nuper liberare illum voluerunt. Post hoc veluti comicum præludium, in orchestram producit principes Austriacos, Carolum V & Ferdinandum fratres, & utriusque sororem Mariam Hungariæ Reginam, Philippum unicum Caroli, & Maximilianum Ferdinandi primogenitum filium Bohemiæ regem. Hic explicandis reconditissimis aularum artibus operam navat. Itaque Maximiliani iter Hispanicum, matrimonium cum filia Caroli, & delatum ei vicarium Hispaniarum regimen, non alium finem habuisse dicit, quam ut Philippus ad Imperii Romani successionem, delusus Ferdinando & filio, proveheretur. Philippi inde mores & consilia taxat, quibus odia multorum incurrerit, & Mariæ astum & versutiam in tentando Ferdinando ad abdicandum imperium exponit. Deducit ex his restabillimentum potentiæ Protestantium, quia Ferdinandus, ejusque filius ex Hispania celeriter revocatus, Mauritium Electorem Saxonie sibi adjunxerint, ejusque ope Caroli Imperatoris machinationes subverterint. Accessisse his tradit Electores, *Palatinum & Brandenburgicum*, ita ut dum hi in comitiis non comparent, & dilationes quærunt, frustratum fuerit Caroli consilium de Philippo ad Imperium promovendo, sicut & alterum, cum a Ferdinando postularet, ut Philippo vicariam potestatem Imperii nomine in Italia & Belgio concederet; nam etiam hoc recusasse Ferdinandum, quia metueret, ne sub hoc titulo, quidquid in illis locis juris Imperialis restat, Hispanicæ accresceret Monarchiæ. His arcanis, per quæ divisionis semina inter utramque lineam Austriacam, usque ad transactionem A. 1617 jacta esse notat, fidem procurat, allegando aliqui (p. 170) generatim in margine *memorialia* (*dans les mémoires*), & catastrophæ dramatis hanc repræsentat, quod Carolus, cum decreti sui *interimistici* executionem neque a Catholicis, neque a Protestantibus, multo minus ab his ut concilio Tridentino absolute se submitterent, impetrare posset, perspectaque fratris & filii ejus mente, & eorum cum Protestantibus amicitia, non solum a consilio evehendi ad Imperatorium fastigium filii sui destiterit, sed & postea ex his ipsis causis Imperio semetipsum abdicaverit, poeniten-

penitentiam scilicet acturus, ob non reductos, ut facere potuisset, ad Romanam Ecclesiam hæreticos Germanos. Sequitur narratio de rebus Italicis; de bello inter Imperatorem Pontifici junctum, & Galliæ Regem in causa Parmensi; maxime vero de progressu concilii Tridentini in condendis decretis, & de Legatis Protestantium quorundam A. 1551 Tridentum missis, eorumque postulatis. Subjungit inde res Hungariæ, & Cardinalis *Martinus* historiam & cædem, ut & Georgii Blandratæ medici Itali artes in disseminando per Transylvaniam dogmate, quod postea cum Socinianismo confusum fuit.

Lib. XIX ex historia annorum 1552 & 1553, *Mauritii* Electoris Saxonie gesta & mors referuntur; foedus imprimis cum Henrico II Gall. R. & coeptum inde cum Carolo V bellum, cujus successum omnes norunt. Non dissimulat Autor, paradoxum videri, quod Rex Galliæ, qui in regno suo Lutheranos ferro & igne persequeretur, eosdem in Germania pecunia & milite juverit, sed id a regiis ministris excusatum fuisse dicit exemplo Caroli, qui antea cum Angliæ Rege, jam schismatico, foedus adversus Gallos iniecit. Cæterum quæ Autor in relatione de foedere & bello illo judicat, maxime ubi Mauritium Saxonie Electorem summæ accusat perfidiæ, quod a Gallico foedere discesserit, aliaque ejusmodi, talia sunt, quæ proprietate erga memoriam optimi Principis, (ut in relatione Tomi III professi sumus,) absque dolore non legimus, examinanda tamen & vindicanda alius temporis & laboris esse censemus. Hic saltem pauca notabimus, quæ indicio sunt, quod alienam potius fidem aut conjecturas suas, quam Acta authentica sequatur in historia hac Autor. Repugnat enim illis quod p. 242 scribit, transactionem Passaviensem tam prolixam esse, ut voluminis modum implere possit, & Protestantes in omnibus quæ postea secutæ sint disceptationibus, in hac pacificatione præsidium quæsisse. Sane de religionis negotio pactum tunc aliquid est, sed stylo brevissimo, ad comitia indicenda dilata explicatione; & jus autonomiæ circa sacra, quod Protestantes obtinuerunt, non solum pacificatione illa, sed vel maxime decreto comitiorum Augustanorum A. 1555 nititur, quod etiam primario allegari a Protestantibus solet, quoties opus est. Qui vero id decretum, sive, quem vocant, recessum Augusta-

nam cum Passaviensis conventionis formula in rebus ad religionem spectantibus conferret, quintuplo longius & operosius reperiet, nec verbis solum, sed & rebus, maxime in eo, quod Passavii, (ut diximus) pleraque ad comitia, imo ad colloquia & concilia differabantur, sed Augustæ latius & accuratius tractata & definita sunt omnia, & cum anteriores transactiones non nisi inducias ad tempus, aut ad concilii decisiones concederent, publice tunc primum pactum & cautum fuit, ut etsi per colloquia aut concilia, concordia in religione iniri non possit, æterna tamen libertas & pax religionis in Germania servaretur. Ejusdem negligentiae indicium est, quod d. pag. 245 primum transactionis articulum memorat, ut Joh. Fridericus, olim Elector, & tunc captivus, liberaretur. De hoc enim prorsus nihil Passavii actum est. Imo ipse *Fridericus* dimissus ab Imperatore, in conventu ordinum provinciae suae Salfeldiae m. octob. A. 1551 habito & alias publice professus est, se libertatem suam post Deum soli Imperatori debere, neque vel *Linzi* vel *Passavii*, in tractatione illa pacis, unicum verbum de sua liberatione factum, aut transactioni insertum esse. Vid. *Hortleder* Lib. III de causa belli Germ. cap. 87, & lib. V, c. 14, qui omnia ex actis descripta retulit. Transit postea Autor ad res Polonicas, & matrimonium Sigismundi Augusti Regis cum *Barbara Radzivilia* referendum, non sine magna hujus ignominia: ita ulcisci in hac voluit, quod, ut scribit, ejus favori debeatur Lutheranismi in illo regno publica permissio. Inde ad Germanica regressus, *Albertum* Marchionem Brandenburgicum Bayrutensem impietatis ob eundem Lutheranismum, & quod Gallica stipendia deseruerit, vehementer accusat, sed nec Principibus Saxonis parcit. Parum vero perite Joh. Friderico pudendam & plebejam paupertatem tribuit, qui ex Wittenbergensi capitulatione, & successione in fratris Joh. Ernesti hereditatem, jam illo tempore plus quam viginti praefecturas, tot ad minimum familiarum millibus habitatas possidebat, ut etsi non ad pristinum splendorem, non indignam tamen genere & loco suo aulam & cultum haberet, nec sumptibus ad fundandam novam Academiam Jenensem, aliasque magnificas erogationes careret. Finitur liber in narratione de Turcarum in Hungaria successibus, quorum causam militum Germanorum licentiae

centiae adscribit, ex bellis civilibus, sive, qui omnem semper culpam illi sustinet, Lutheranismum, adsumta; & hunc dolet post Mauritii mortem a Catholicis extinctum non fuisse, sive quod Imperator se ad pacem Passaviensem servandam obligatum existimasset, sive quod bellorum pertasus fuisset, vel novum Gallorum in Germaniam reditum metuisset.

Librum XX totum fere rebus Anglicis A. 1553 destinavit Autor, in quibus, ut in margine notat, *Sanderum* & *Ribadenciram* sequitur, aut ad acta & memorialia provocat. Multus etiam est in rimandis & expendendis consiliis politicis. Refert mortem *Eduardi VI.* & *Dudleii Northumbrii* infelices conatus pro nuru sua *Johanna Graja* ad regnum evehenda, licet a Galliae Rege promotos. Dein Mariae Reginae zelum pro religione pontificia (dissuadente licet Carolo Imperatore) absq; mora restituenda; conjurationem ad impediendum ejus cum Philippo Caroli filio matrimonium, frustra & cum autorum exitio initam. Medium libri implent gesta *Calvini* & *Genevensium*. Ante omnia proponit Autor politiam ecclesiasticam seu *consistorialem* a Calvino ordinatam, ad democratiae stabilimentum, p. 330 & seq. eoque fine id se facere dicit, ut ostendat, quo spiritu Calvinus egerit, & quo magistro bis mille & plures *Reformatorum* in Gallia coetus usi sint; tum ut imperandi libido, rigor crudelis, & maledicentia ejus agnoscat: tria enim hæc vitia illi veluti propria assignat. Narrat & mutationes in ritibus contra Helvetiorum exemplum ab illo tentatas; subjungit ejus collisiones cum Magistratu Genevensi, intentatum illi iterum exilium, & mox decretam revocationem, tum iracundiam & asperitatem ejus in cives & collegas, dein gesta contra *Antitrinitarios*, *Blaudratam*, *Val. Gentilem* & *Michaelem Servetum*, cujus supplicium Calvino omnino imputandum esse statuit, quanquam excusare eum *Drelincurtius* & alii voluerint; extare enim epistolam quandam ejus non editam, qua id aperte probetur. Revocasse illum etiam publice notat sententiam suam de non puniendis hæreticis, edito tractatu, quo contrarium asseruerit. Inter hæc & alia probra, aliquam etiam laudem dispensat, cum centum scutatorum salario, quamquam lautius offerretur, contentum fuisse, omnibusque donis & sordibus abstinuisset, & tam frugaliter vixisse tradit, (p. 335)

ut etsi nihil in patrimonio aut aliunde haberet, deprehensum tamen postmortem illius fuerit, eum duorum annorum stipendium comparasse, ut esset, quo subitis casibus prospiceret, nec alienos oculos sollicitandi causam haberet. De *Bolsco* acerrimo Calvinii adversario notat, Carmelitam fuisse, & causam acerbi inter illum & Calvinum odii affert. De *Serveti* libro, in quo primum A. 1531 blasphemiam contra SS. Trinitatem publicata fuit, memorat: quam secundum autorem *Bibliotheca Unitaria* multoties impressus fuerit, ante annos tamen quadraginta, centum scutatorum pretio venditum esse; unde apparet, pessima, & praesertim vetita, in maximo saepe pretio haberi.

Natur und Gnade/ oder der Unterscheid der Werke/ so auß natürlichen Kräften und auß den Gnaden- Wirkungen des Heiligen Geistes herkommen/ und also eines äußerlich = erbarn/ und wahrhafftig = Christlichen gottseligen Lebens/ nach der Regel Göttlichen Worts einfältig aber gründlich untersucht

von

Philipp Jacob Spenern/D.

id est:

D. Philippi Jacobi Speneri, de Natura & Gratia, five de discrimine operum, quæ ex viribus naturæ, & quæ ex gratiosa Spiritus Sancti efficacia fiunt, aut quomodo differat vita externa honesta, a vere pia & Christiana, Disquisitio ad regulas verbi divini simpliciter, sed solide instituta.

Frankofurti ad Moen. A. 1687, in 12.

ET si parciore esse multis ex causis soleamus in enarrandis, quæ nostra lingua conscribuntur, religioni tamen nobis fuit, hujus libri recensionem Actis nostris subtrahere. Dignissimum enim locum poscit, tum ob venerationem, quæ Autori summe Reverendo publice

publice privatimque debetur, tum ob materiæ raro ab aliis tractata singularem utilitatem, denique ob insignem præfationem, quæ ad ordinem *Ecclesiasticum Electoratus Saxonici* præmissa est. De hac, & de *prologo ad lectorem* prius dicemus; sic enim ordo poscit, & inde occasio & forma scripti innotescet. Refert autem vir nostra laude major, ut in piis illis colloquiis sive collegiis, quæ domi suæ *Frankofurti* instituerat, quæsitum aliquando fuerit, quomodo conscientia explorari possit, ad discrimen inter opera naturæ & gratiæ observandum, & inde characterem regenerationis nostræ inveniendum? cum vero aliquoties de hoc disseruisset, & tandem pro more compendiose repetiisset, quæ dicta fuerint, Theologiæ quendam studiosum pium & doctum, *Nicolaum Becmannum Holsatum*, domesticum suum, illa calamo exceperit, & Autori reliquisset. Desiderantibus postea amicis hujus diatribes de *naturæ & gratiæ operibus* editionem, noluisse se quidem deesse, sed moram incidisse, ex interveniente mutatione, per quam *Frankofurto* in *Saxoniam* abeundum sibi fuerit. Sub finem tamen anni præteriti reviso iterum *Becmanni* MS. omnia denuo sub incudem se revocasse, & plurima supplevisse, ita quidem ut populari simplicitate, & ex sola fere Scriptura sacra materiam tractaret, aliorum autorum allegatione (quamvis Anglorum quorundam libri in rubrica præferrent, quæ huc pertinere visa essent) omissa; tum ob temporis penuriam, tum quod in præsens satius esse & Deo magis placitum putaret, ut sua absque alieni laboris mixtura proponeret; admisisset tamen se piorum aliquorum amica monita. Hæc & alia ex præfatione ad lectorem intelliguntur. In præmissa vero ad *Evangelicos Electoratus Saxonici Superintendentes, Adjunctos, Pastores, & Diaconos* compellatione seu alloquio, breviter & modeste commemorat, quemadmodum anno superiori ad munus *Concionatoris Aulici primarii, Confessionarii Electoralis, & Consilarii Ecclesiastici* in supremo Consistorio, per divinam, (de qua certus sit,) vocationem pervenerit. Eo vero loco jam posito nihil sibi antiquius aut optabilius esse testatur, quam ut cum ejusdem ministerii Evangelici confortibus sinceræ charitatis nexu in unitate Spiritus conjunctus, opus Domini promoveri possit. Conveniens autem illi scopo, tum pietati suæ & candori Theologico se duxisse, ut quoniam cum singulis

familiariter conversandi facultas & occasio vix sperari posset, ipse vero plerisque parum notus esset, universali quadam & publica mentis suae significatione omnibus sese insinuaret. Id fieri posse, existimasse se per occasionem editionis hujus tractatus, cui colloquium & paranefin commode posset praefigere. Exorditur posthac a professione orthodoxae suae, tot annorum ministerio in concionibus Francofurti praestito editisque libris, ut confidit, ita probata, ut citra calumniam in dubium vocari nequeat. Subjungit enixam contestationem de officio suo diligentissime praestando, tum in doctrina, tum in moribus; & amicas admonitiones, si quid in uno aut altero desiderari a se posse videatur, admissurum se, (ut alias quoque fecerit,) imo inter maxima beneficia reputaturum & habiturum esse pollicetur. Vicissim omnibus, quae pro viribus honeste praestare possit, humanissime offert; illorum benevolentiam & sinceram ad perpetua pietatis officia & exercitia consensum stipulatur; adeoque ad foedus quoddam ad serviendum fideliter communi omnium Deo eos invitat. Exhortationes addit gravissimas, sed ea modestia, ut sibi ipsi eadem dicta velit; eo fine, ut omnes, quos Deus ministerio Ecclesiae suae praefecit, tales se praestent, quo re ipsa appareat, se eos esse, quos Deus sancta vocatione ex corrupto mundo segregaverit, qui doctrinae puritate & vitae innocentia ingruenti pravitati obluctentur & labentia sustineant. Poscere hoc muneris ad animarum curam commissi gravitatem, doctrinae, in his provinciis per singularem Dei gratiam conservatae sanctimoniam, poenae tantum thesaurum negligentibus aut male administrantibus destinatae rigorem, adversariorum odia & molimina. Commendat speciatim concionum accuratam meditationem & elaborationem, indefessam Sacrae Scripturae tractationem, quae aliis studiis omnino praeferrere debeat, moderationem in officio elenchitico, & ut nemo putet efficacius Deum operari *in spiritu grandi & montes subvertenti, quam in tenuis aera sibilo*, 1. Reg. XIX, II. 12. id est, in proponendis Dei beneficiis per Christum exhibitis, & emolliendis ad tenerum Dei amorem & pietatis studium mentibus. In controversiis pro concione aliquando tractandis laborem, qui ad cavendos, quorum periculum metuitur, errores, necessarius & utilis sit, non improbat, optat vero, ut capita doctrinae primariae Christo,

Christo, de justificatione, de sanctificatione & renovatione, ex dilucidis Scripturae sacrae testimoniis creberrime inculcentur, & Pauli exemplum ac monitum 1. Cor. I, 17, & II, 14. ante oculos sit. Hoc se vehementer permotum esse dicit, ut humanae eloquentiae ornamentis simplicissimas ex verbo Dei, (quod vere verticordium & divinae in mentes efficaciae est,) propositiones praetulerit. Catechetica informatio quam necessaria sit, & ecclesiasticis Electoratus constitutionibus injecta, evidens esse ait, summaque cum cura tractandam suadet. Optat etiam, ut salutari modo, remotis obstaculis, in usum reduci possit singularis pastorum cum cœtus sui hominibus conversatio, itidem ad Pauli exemplum Act. XX, 31. Ostendit, quantopere Ecclesiae ministris incumbat, ut vitae & morum honestissimis exemplis per se & familias suas, commisso gregi praeeant, quantoque cum scandalo & periculo id negligatur. Fraternalis correctionis & mutuae admonitionis necessitatem proponit, rejectis blandis vitiorum dissimulationibus, & tolerantia enormium excessuum, æmulationibus etiam & rixandi pruritu. Sed fusius hæc & alia, summam pietatem spirantia & humanissime insinuata, deduci hic non possunt, digna utique, quae cum studio & saepius legantur, & pro viribus praestentur. Jam paucis de ipso tractatu agemus.

Ratione tituli ita se explicat Auctor pientissimus, quod eo sensu illum non intelligat, quo D. Augustinus, cum de viribus naturae & gratiae contra Pelagianos disputaret: sed *per naturam* intelligere se dicit vires hominum, quales post lapsum superflunt, tum in corpore ejusque membris, tum in anima ejusque facultatibus & affectibus, ita ut etsi aliquid capiant aut agant, id omne tamen defectibus & peccatis corruptum sit, nec Deo justo & sancto placere possit; *per gratiam* vero non omnia, quae a Deo sunt, sed sepositis jam beneficiis creationis, illa solum, quae per operationem Spiritus Sancti exercentur, cum nos regenerat, renovat, sanctificat, novasque vires dat & in regeneratione producit, quae ab origine sua, quia ex gratia proveniunt, gratiae quoque nomen fortiuntur. Si igitur quaeratur de opere aliquo, an ex gratia, an ex natura profectum sit, id quaeri, *an solum ex hominis viribus naturalibus, an ex sanctificante efficacia Spiritus Sancti productum sit*, qui nos ad id impulerit, & per no-

per novas vires in regeneratione nobis collatas operatus id in nobis fuerit. Notat porro, se naturæ & gratiæ operationem non tam absolute & nude inter se opponere, ut cum gratia nihil proveniat ex natura; aut quasi hæc instar stipitis immota jaceat, (quod dogma ab Ecclesiis nostris longe dicit abesse;) constare enim quod Scriptura nos ad cooperandū exhortetur, ut ita opera illa sint Dei in nobis & per nos operantis, nec vires & qualitates naturæ penitus excludantur. Explicat id dictis & exemplo Pauli, & collatis dictis Rom. XV, 18. 2. Cor. X, 10. & ex diversitate styli sacrorum scriptorū, quorum ingenii & dictionis naturam non sustulit operatio Spiritus, sed sanctificavit & ad scopum aptavit, servata & applicata aliquorū vi ignea & vehementi, aliorum lenitudine, aliorum aliis dotibus. Quæstionem itaque sic concipiendam, *an sola natura hoc vel illud opus producat, an gratiam in ea & per eam simul operetur?* vel, *natura* ne, an *gratia* veluti principium & prima causa operis sit, quæ impulsū illi dederit, & viribus naturæ postmodum usa sit? Differre etiam, an hæc quæstio *de homine toto*, ut regenitus vel non regenitus est, an *de particulari ejus actione* quadam instituatur. Etsi enim regeniti in universum ex gratia & in ea operentur, quasdam tamen eorum actiones accurate consideratas, pro operibus gratiæ hujus haberi non posse, non naturales solum vegetativæ & sensitivæ facultatis, sed & morales; unde exemplo Pauli regeniti Rom. VII, 15. 16. peccata & infirmitates in piis reliqua esse, & e contrario Balaami exemplo constare, quod irregeniti etiam aliquando ex affulgenti quodam gratiæ radio aliquid operentur. His præmissis, characteres operum gratiæ *generales* proponit a §. 6. ad 18, *speciales* a §. 19 ad 86, commendat tamen §. 87. circumspectionem in exploratione diligenter adhibendam, & cavendam securitatem; speciatim ut conjungi debeat characterum consideratio, neque tamen necesse sit, ut omnes simul concurrant, nec a carentia sensus ad carentiam rei argumentandum esse, & quod in piis mentibus desideria profectus, & querelæ de peccatis & infirmitatibus sensus loco haberi debeant. Ostendit, quomodo cum afflictis & infirmis procedendum sit, & ex diverso, ut elationi & jactantiæ virium resisti debeat, utque preces necessariae sint, §. 96 & seqq. Subjungit monitum de humilitate sive exinanitione sui, ad exemplum Christi Phil. II, 6. piis incumbenti

benti, quam inter characteres speciales gratiosæ operationis §. 62. & seqq. explicaverat, addita hic admonitione, qua ratione per eam aut prætextu ejus, usus donorum a Deo concessorum supprimi non debeat. Sequuntur additamenta quædam, nempe: I. *Puncta explorationis conscientie* pro superioribus Reipubl. ordinibus Politico & Ecclesiastico, eadem nempe, quæ in libello A. 1685 de usu & abusu querelarum de Christianismi corruptione ediderat, & quæ Vir illustris Dn. V. L. Seckendorffius operi suo de Christianismo eodem anno publicato subjungi fecit. Ea approbatione ad iterandam articulorum illorum editionem animatum se fuisse, in præfatione fatetur. II. *Excerpta ex ordinatione provinciali Mauriti*, & ex articulis generalibus, itemque ex ordinatione Ecclesiastica & Scholastica *Augusti*, Ducum & Electorum Saxonie, de studio sacrarum literarum diligenter tractando. III. Loca quædam ex *Taulero*, item ex libello qui *Theologia Germanica* dicitur, & ex *Kempiso*, quæ in præloquio indicaverat, ad materiam de natura & gratia pertinentia.

MEMORIE DE' VIAGGI PER L' EURO- pa Christiana &c. i. e.

Historia itinerum per Europam Christianam, ad
varios occasione muneris sui perscripta a Joh. Bapti-
sta Pacichelli. Pars I. & II.

Neapoli, apud Jacobum Raillard, 1685, in 12.

Autor hic, cum Roma in Germaniam sub schemate Auditoris
Legationis Pontificiæ ad Rhenum mitteretur, occasionem na-
ctus universam prope Europam, qua Christiana est, perlustravit, pere-
grinationisq; suæ historiam variis amicis intra Italiam fere habitan-
tibus, transmisit. Ex epistolis hisce opus præsens enatum est, ob
varietatem rerum, quas exhibet, curiosorum industria haud indi-
gnum, in cujus argumentum pauca ex tanta copia decerpta subi-
cere visum est. Ab initio ergo operis iter per Italiam atque Rhæ-
tos in Helvetiam ipsamque Germaniam susceptum enarrat, ita ta-
men, ut varijs subinde digressionibus non jucunditate minus,
Sff quam

quam utilitate se commendantibus, a via defleat. Exempli loco sufficiat accurata Reipublicæ Lucensis & Genuensis descriptio, quam occasione itineris sui exhibet. Inde Epistola IV de statu ecclesiastico & politico Diocesis Colonienfis, V de officio Auditoris Generalis Legationis ad Rhenum prolixè agit. Præsertim vero attentionem curiosorum meretur Epistola VI de potestate amplissima Nuncii Pontificii ad Rhenum, & honorum solennibus, qui Magnatibus ipsum invitentibus exhiberi debent, concepta. Ubi præsertim notandum, quod Electori Colonienfi Coloniam venienti primæ visitationis honorem a Nuncio Pontificio deferendum agnoscat, quamvis eundem alios Principes infra Electorum fastigium constitutos postulare non posse, existimet; nisi quod cum capitibus familiarum illustrium benignius agendum censcat. Habetur etiam in opere hoc integræ Epistola de Protestantium Theologis, quos alios plane se reperisse scribit, ac quidem illis, qui intra suburbana fere civitatis Romanæ desident, persuasum sit; quippe & integritate vitæ, & proximi sublevandi Christianæque charitatis studio facile cum Pontificiis certantes, & variâ insuper doctrina excultos. Epistola XIV bina Epigrammata in Trajectum ad Mosam a Gallis expugnatum exhibet. XV vero de finibus jurisdictionis legationis Pontificiæ ad Rhenum agit, subjecto catalogo illorum, qui hætenus isto munere perfuncti sunt. Epistola XVI statum Societatis Regiæ Anglicanæ delineat, & XVIII Renati Francisci Skuffi laudes pleno ore decantat. Epistola XXII refert, cum de salvo conductu a Batavis, Legatis Pontificiis concedendo, in Conventu generali Ordinum Fœderatorum ageretur, illos ne titulos a Pontifice affectari solitos largiendo, religioni quam profitentur, præjudicium afferrent, non nisi Serenitatis Pontificiæ titulum eidem deferre voluisse. Epistola XXVI rem refert memoratu non minus jucundam quam dignam. Cum enim a Batavis, ut noster refert, Beuningii suavis nummus cusus esset, quo Gideon Soli, quem Gallici Regis symbolum esse, notissimum est, quietem imperans exhibebatur, & contra Galli alio numismate injuriam ulti essent, quo sol nubibus ingruentibus offuscatus conspiciebatur, sed adjecta epigraphe: *evexi, sed discutiam*; postea cum initia belli Batavis fecius cecidissent, quidam in Batavorum numisma hoc epigrammate ludit:

Inve-

Invenere fidem Beuningi oracula, nam Sol

Est visus celeres detinuisse rotas.

Cum Gallus rapuit tot paucis castra diebus,

Majores solito credo fuisse dies.

Atque hæc quidem ex I hujus Operis Tomo excerptisse sufficiat.

Tomo II varia itinera per diversas Europæ partes suscepta Auctor enarrat. Et Epistola quidem XXXVII Lutetiæ & pratoriorum adjacentium splendorem prolixè exponit, simulque indicem thesauri Regii, qui in Dionysii fano asservatur, exhibet. Insequentibus Angliam cum Scotia & Hybernica delineat. Epistola vero XL, quæ de Hispaniæ & Lusitaniæ rebus concepta est, eo majorem applausum meretur, quod & de Magnatibus Hispaniæ illorumque reditionibus, accurate disserat, & complura alibi haud facile obvia de Aula Hispanica expromat, v. g. cum de accurata ratione, qua Regibus Hispaniæ tempora distributa sunt, agit; ubi refert, septem horas, nec amplius Regi ad somnum concedi, duas horas ad prandendum & coenandum, horam cum dimidio, qua Regina colloqui liceat &c. Ut adeo non immerito Philippus II felicem illum prædicaverit, qui modico annuo censu instructus intra privatam se sortem contineret, nec laboribus & molestiis, quibus ipse subjaceret, esset obnoxius. Reliqua fere Tomi hujus II Germaniam nostram concernunt; nam & de Episcopatibus Westfaliciis agit, hacque occasione refert, Christophorum Bernardum Monasteriensem quondam Episcopum, episcopatum hunc seculari conditione induere & ad agnatum suum transferre voluisse. Et deinde de Electoribus, Moguntino, Trevirensi, Brandenburgico & Palatino, Landgraviis quoque Hassiæ, atque compluribus Ecclesiasticis Imperii nostri Principibus agit. Imo Germanorum mores peculiari epistola delineare conatur. Quamvis utrum quæ ibi habentur, omnibus se approbatura sint, merito dubitare liceat, & non defuturi esse videantur, qui festinato nimis de universa Germania judicasse eum existiment, cujus partem tantum perlustraverit. Præterea dissimulare non possumus, librum, sicut diversitate rerum jucundissimum, ita non penitus ab erroribus esse immunem. Ut enim quæ ad alias gentes spectant, prætereamus, & de rebus saltem Germanicis quædam notemus, manifestus sane Auctoris est error, quod Carolo Coroli Ludovici Electoris Palatini filio Ducis Zellenfis sororem nupsisse

Sff 2

tradar,

tradat, cum certum sit, uxorem ex Regia Danorum gente illi obtigisse. Nec minus falsum est, quod Carolum Ludovicum Electorem Palatinum duas habuisse filias tradit, quarum altera Duci Aurelianensi, altera Duci Anguianensi in matrimonium elocata sit. Nam hunc quod attinet, equidem ex Palatina familia is conjugem elegit, verum non Caroli Ludovici, sed fratris ejusdem Eduardi illa filia fuit. Pag. 426 memorat, Mantuæ Carpetanorum monstrari inustatæ magnitudinis ocream, Sabaudia Duci a Carolo V capto ereptam. Sed probabile certe est, eandem esse, quam Johanni Friderico Saxonie Electori in pugna ad Mulbergam capto, detractam & ad aulam quoque Gallicam, ridiculo Hispanicæ ostentationis exemplo transmissam, refert Thuan. L. 3. histor. Pag. 767 tradit pontem, quo Rhenus Moguntia sternitur, a Carolo V ædificatum fuisse, cum tamen ad Carolum M. referendum hoc esse, historiarum fides evincat. Et hæc quidem exploribus huc coniecisse liceat, non, quod non venia dignum existimemus hominem externum, si in aliarum gentium historia lapsus alicubi fuerit, sed quo Lectores his exemplis moniti eo facilius sibi a talibus caverent.

DAVIDIS ABERCROMBII OPUSCULA

Medica hætenus edita.

Londini, impensis Samuelis Smith, A. 1687, in 12.

Quatuor tractatus hic habes L. B. *primum* de luis venereæ absque salivatione mercuriali curatione; *secundum* de modo curandi bubones venereos & tutiore salivationis methodo; *tertium* de varietate & variatione pulsus; *quartum* de dignoscendis medicis plantarum & corporum quorumcunque virtutibus ex solo sapore. Quandoquidem vero A. 1685. mense Januario p. 25 prioris scripti, & A. 1686 mense Aprili p. 215, 216 tertii & quarti contenta recensuimus, hac vice secundi in ordine, utpote nunc primum editi, solum damus. Exhibet igitur ipsum post definitionem bubonis ejusque causam, brevem methodum medendi; postmodum perstringit, qui venæ sectionem pro cura rejiciunt; in bubone enim candicante admodum proficuum esse illam juxta ac cathartica exhibita, refert. Dissert deinde, quomodo & quibus cautelis emollientia, attra-

attrahentia & digerentia externe cum fructu sint adhibenda. Hæc de bubonum cura. De tutiore salivationis methodo, primo inquirat, quænam ex subjectis lue venerea infectis apta sint ad sustinendam salivationem, rejectisque phthificis, & humidioris ac frigidioris temperamenti, solum calidioris ac siccioris constitutionis disposita docet. Quæ deinde de modo salivationem excitandi annectit, nova non sunt; mercurii namque dulcis ope omnium optime negotium hocce peragi posse tradit. Reliqua quæ sequuntur, symptomatum puta supervenientium medendi rationem, aliorumque Medicorum salivationem promovendi modos, omittimus, cum angustia Dissertationis hujus, quam unica tantum pagella capit, prolixitatem majorem haud exigit. Unicum tamen de ultimo in ordine scripto adhuc adjicere placet, antequam dimittamus Lectorem: scilicet Cl. Autorem in ejus præfatione aliquoties pro novis anteaq; non cognitis habere, quæ de saporum natura inibi differit; sed incidentes in Joh. Baptistæ Montani Medicinæ universæ Partem III. p. 731, 732, exacte concordantem animadvertimus sententiam, quam tamen Abercrombium in vetusto & ante seculi spatium jam jam divulgato libro, nec legisse, nec suspicatum esse, facile admittimus.

HISTORICA SUPPUTATIO VENTORUM
statorum ac Motionum, quæ intra ac prope Tropicos
in mari observantur, unacum tentata eorundem atio-
logia physica, per E. Halley.

Translata e Transact. Phil. Anglic. M. Septemb. 1686.
 num. 183. pag. 153. seqq.

TAB. VIII.

Relatio exacta de Ventis statis atque periodicis, quos in diversis Oceani tractibus observare licet, pars est naturalis historiæ non minus desiderata & utilis, quam obtentu difficilis, cujusque phænomena explicare arduum. Haud ignoro, diversos jam scriptores materiam hanc pertentasse: ac tametsi *Varenius Lib. 1. cap. 21. Geogr. Gener.* optimam peregrinantium informationem secutus, rei huic operam navasse videatur, non tamen ejus computationes

pro accuratis agnosci poterunt ab his, qui easdem attentius consideratas inter se invicem conferre voluerint; ac nonnullæ ex illis evidentissima falsitate nituntur; quas proinde, quam optime potero, corrigere annitar, postquam occasio mihi obtigit conversandi cum nautis per omnes *Indiæ* partes versatis, ac multo satis tempore intra Tropicos commoratis, ubi & ipse propria habui experimenta. Eorum vero, quæ collegi, summa brevissime jam sequitur.

Oceanus universalis aptissime dividi in tres partes potest; nempe 1. Mare *Atlanticum* & *Æthiopicum*, 2. Oceanum *Indicum*, 3. Mare magnum *Australe* seu oceanum *Pacificum*; ac tametsi omnia hæc maria versus *Austrum* communicent invicem, nihilominus quantum ad præsens propositum de Ventis statis, satis separata sunt per interpositos ingentes *terra* tractus: dum eorum primum jacer inter *Africam* & *Americam*; secundum inter *Africam* & *insulas Indicas* ac *Hollandiam Novam*; ultimum denique inter *Philippinas*, *Chinam*, *Japoniam* & *Hollandiam novam* ab *occidentali* & *America* littus ab *orientali* parte. Hanc itaque naturalem marium divisionem sequentes, dispescemus historiam nostram in tres partes, eodem ordine servato. I. In Mari *Atlantico* & *Æthiopico* intra Tropicos, generalis ventus est *Orientalis* per totum annum absque ulla notabili variatione, nisi quod paucis inde gradibus deflectere soleat versus septentrionem aut austrum, secundum diversum loci situm. Observationes circa deflexiones hæc factæ sunt sequentes. (1) Quod prope oram *Africa*, quamprimum quis insulas *Canarias* præterit, certo sibi spondere potest flatum sat validum Euro-borealem (*N.O.*) circa 28 gr. latitudinis *borealis*; qui ipse raro orientem versus ascendit usque ad *Cæciam* (*O.N.O.*) aut transgreditur Aquilonem (*N.N.O.*) Ventus hic isto tractu progredientes versus meridiem comitatur, ad latitudinem usque *borealem* 10 gr. ac 100 circiter milliarium distantiam a littore *Guineæ*; ubi usque ad 4 gr. latitudinis *septentrionalis* incidunt in malacias & procellas (*Tornados*) de quibus inferius plura. (2) Quod hi, qui ad insulas *Caribes* tendunt, experiuntur, dum *America* lateri appropinquant, ventum prædictum Euro-borealem, (*N.O.*) semper magis magisque *Orientalem* fieri, sicut quandoque spiret ipse subsolanus (*O.*) quandoque Hypeurus (*O.z.S.*) plerumque vero ab *orientem* versus *septentrionem* deflectat

uno aut duobus gradibus, ac raro plus. Similiter observatum est, horum ventorum vim gradatim decrescere, quo magis navigando occidentem versus proceditur. (3) Quod limites ventorum statorum ac variabilium in hoc Oceano latius excurrant ad littus *Americanum* quam *Africanum*: cum enim ventus iste certus non offendatur, donec superata sit latitudo 28 gr. ab hoc latere: e diverso in latere *Americano* communiter tenet ad 30, 31, aut 32 gr. latitudinis; id quod pari modo obtinet a parte æquatoris *meridionali*: nam circa *Caput bonæ Spei* limites ventorum statorum 3 aut 4 gradibus propius absunt a Linea æquinoctiali, quam ad littus *Brasilis*. (4) Quod a Latitudine 4. graduum *septentrionali* ad prædictos usque limites *meridionali* æquatoris latere venti generaliter ac perpetuo spirant inter *meridiem* & *orientem*, & communissime inter Euronotum (*S.O.*) & Subsolanum (*O.*) observata ubique hac regula, ut a latere *Africano* meridionaliore; a *Brasiliano* orientaliore fere esse soleant, sic ut tantum non ex ipso oriente æquinoctiali flantes, exiguum, quam habent, deflexionem semper *austrum* versus committant. In hac Oceani parte fors mihi obtigit integrum annum transigendi ob tale negotium, quod necessitatem mihi imposuit aeris vicissitudines plus quam vulgari sollicitudine observandi; ac expertus sum, constanter ibi ventum circiter Euronotum (*S.O.*) spirare; plagam tamen frequentissimam esse Meseuri, (*S.O.z.O.*) Cum ad *orientem* magis deflectebat, plerumque validus erat flatus, ac tempestas obscura, nubila & quandoque pluvia: quando vero ad *meridiem* vergere incipiebat, communiter serenus aer erat & lenis aura malaciæ proxima; quod tamen rarius. Ast nunquam vidi ventum ultra *meridiem* versus *occidentis*, aut ultra *orientem* versus *septentrionis* plagam excurrere. (5) Quod anni temporum diversitas aliquantillum operari soleat in ventis hisce statis. Etenim quando sol multum ultra æquatorem versus *septentrionem* recessit, tum Euronoti (*S.O.*) speciatim in freto hujus oceani (siquidem ita vocare licet) inter *Brasiliam* & *Guineæ* littora, variant uno alterove puncto *austrum* versus deflectentes; atque Euro-boreales venti (*N.O.*) orientaliore nonnihil evadunt; at e diverso cum sol tropico *capricorni* appropinquet, Euronoti (*S.O.*) magis orientales fiunt, & Euroboreæ (*N.O.*) ab hoc Linea latere plus ad plagam *septentr-*

TAB. VIII.

septentrionalem sese vertunt. (6) Quod, uti vix datur regula generalis, quæ non aliquam admittat exceptionem, sic & in hoc oceano extat maris tractus, in quo Austri (S.) & Zephyronoti (S.W.) perpetuo regnant: nimirum juxta universam *Guineæ* oram, ad plus quam 500 leucas continuas, a *Sierra Leona* usque ad insulam *S. Thomæ*; nam ventus status Euronoti (S.O.) superato æquatore cum littori *Guineæ* appropinquat intra 80 aut 100 leucas inclinatur versus littus ac vertitur in *Lenconotum* (S.S.O.) & gradatim, quo propius acceditur, gyrat se ad plagam Austri, (S.) Libonoti, (S.S.W.) ac proxime terram Zephyronoti (S.W.) & quandoque Aphrici (W.S.W.) quæ quidem variatio facilius in Mappa hic subnexa perspicitur, quam verbis exprimi potest. Atque hi sunt venti, quos in hac ora observare datur, cum Æolus fidem servat; ast frequentes ibi sunt malaciæ, violenti subitque flatus, quos *Tornados* nuncupant, ab omnibus pyxidibus nauticæ plagis ingruentes, & quandoque infalubres ac nebulosi venti *orientales*, quos incolæ *Hermitæ* vocitant, qui sæpiusculum circa has orbis partes navigantibus infesti sunt. (7) Quod a latere æquatoris boreali inter 4 & 10 gr. latitudinis ac intra Meridianos *Capitis Viridis* & *orientaliorum* ejusdem cognominis *insularum*, tractus maris occurrit, de quo inconveniens foret dicere, ullum ibi ventum *statum* aut etiam variabilem regnare; quandoquidem ad perpetuam malaciam damnatus videtur, quam horrida tonitrua & fulgura comitantur, ac pluviae tam frequentes, ut nautæ nostrates eam maris partem abinde nominant *Imbres*, (*the Rains*.) Ventuli istic spirantes non nisi flatus quidam incerti sunt & subito nati, perquam exigui ambitus ac parum durantes; sic ut quandoque singulis horis alius atque alius flet ventus, in malaciam desinens, antequam alius succedat; adeo ut ex pluribus navigiis, quorum unum in alterius conspectu agitur, quandoque singula singulos & ex separatis plagis venientes ventos habere cernantur. Ope debiliū horum flatuum (*Brizes*) navibus necesse est meliorem viæ partem *meridiem* versus capere per prædictos 6. gradus, intra quos ob venti defectū nonnullæ menses integros detentæ feruntur. E tribus his ultimis observationibus ratio reddi potest unius alteriusque accidentis, quæ in navigatione *Indica orientali* & *Guineensi* notatu digna occurrunt. Unum est, cur non obstante ex-

gua ma-

qua maris inter *Guineam* & *Brasiliam* latitudine, 500 circiter leucas in arctissima sui parte habente, nihilominus naves *Austrum* versus profecturæ quandoque, speciatim mense *Julio* & *Augusto*, magnam in eo transmittendo difficultatem offendant. Accidit hoc ob flatus Euronoti (S.O.) qui circa hanc anni tempestatem communiter semet extendunt aliquot gradibus ultra consuetos limites 4 graduum latitudinis borealis, ac insuper adeo *meridionales* evadunt, ut quandoque ex ipsa *austri* plaga spirent, quandoque ex uno aut altero punctorum austri collateralium versus *occasum*; non aliud itaque superest remedium, quam ut obliquatis velis ventum adversum capient, atque ita si ab uno latere tendunt versus Aphrici plagam (W.S.W.) ventum quidem semper magis magisque orientalem nanciscuntur, at periculum est, ut hoc pacto prætervehantur littus *Brasilie*, aut ad minimum breviter, quibus hæc ora infestatur. Ast vero si ex altera parte cursum dirigant ad plagam Vulturii, (O.S.O.) incidunt in viciniam littoris *Guineæ*, unde recedere non datur, nisi orientem versus excurrant ad insulam usque *S. Thomæ*; quæ constans praxis est omnium navium *Guineanarum*, quæque sat mira videri posset non considerata annotatione *sexta* superius data, quæ hujus rei rationem ostendit. Namque cum e regione hujus littoris sunt, ventus ibi generaliter flat Zephyronotus (S.W.) ac Aphricus, (W.S.W.) quo quidem uti nequeunt ad procedendum versus *septentrionem*, dum terra obstat; & ex altero latere eundem scopum suo propius adhibere non possunt, quam ut tendant ad plagam *Leconoti* (S.S.O.) aut Austri; (S.) sic instituto cursu a litore quidem discedunt, verum dum id faciunt, ventos magis atque magis adversos nanciscuntur; ita ut, cum prope litus versantes ad *Austri* plagam velificare possent, dein cum longius aliquanto ab eo distant, melius viam flectere haud valeant, quam ad plagam Euronoti (S.O.) & postmodum Vulturii (O.S.O.) quibus cursibus communiter quæruntur insulam *S. Thomæ* & Caput *Lopez*, ubi dum offendunt ventos *austro* collaterales versus orientem, horum favore utuntur ad occidentem procurrentes in latitudinem *australem* 3 aut 4 graduum, ubi dein Euronoti (S.O.) spirant perpetui. Porro intuitu horum generalium ventorum omnes illi, qui *Indiæ occidentalis* commercium frequentant, ipsamque etiam *Virginiam* petentes, ita

T t t

optime

optime cursum suum institui existimant, si quam citissime possunt, austrum versus viam capiant, eo quod sic certo sibi polliceri valent flatum secundum ac validum, qui eos occidentem versus propellat; & ex eadem ratione hi, qui ex America in patriam renavigant, quam ocysime pertingere allaborant ad latitudinem 30 graduum, ubi nempe primum incipiunt offendere ventos *variabiles*; quamvis frequentiores venti in parte *septentrionali* Oceani *Atlantici* spirare soleant e plagis inter austrum & occidentem interjectis. Quod autem attinet ad furiosas istas procellas, quas *Hurricanes* appellant, *Caribum* insulis quasi proprias, utpote quas mense *Augusto*, aut non multum ante vel post eundem, impetu tam horribili affligunt, ea non adeo proprie huius loci sunt, cum ob brevem ipsarum durationem & ambitum, tum etiam quia anniversariae haud sunt, dum aliqui anni plures earum experiuntur, & quandoque per diversos annos junctim sumtos nullae omnino ibi sentiuntur. Attamen earum violentia tam conceptu difficilis est, ac phaenomena alia tam stupenda, ut bene mereantur separatim considerari. Ceterum quicquid hic dictum est, intelligendum de Ventis *maritimis* in aliqua a tellure distantia; in littoribus etenim & prope eadem flatus terrestres ac marini (*Land and Sea Brises*) tantum non ubivis sentiuntur: ac varietas, quae contingit in horum periodis, vi ac directione, a diverso situ montium, vallium ac sylvarum, ut & varia soli textura, magis minusve apta ad retinendum & reflectendum calorem ac exhalandos condensandosve vapores, tanta est, ut infiniti laboris res futura foret, horum percensionem suscipere.

II. In Oceano *Indico* Venti sunt partim generales, ut in mari *Ethiopico*; partim periodici, id est, qui dimidio anno ex una spirant plaga, & altero dimidio prope ex punctis oppositis; atque haec quidem puncta & mutationum tempora pro diversis oceani huius partibus & ipsa diversa sunt, ac limites quorumlibet maris tractuum, eidem mutationi seu *motioni* subjectorum perquam fane determinatu difficiles; nihilominus industria, quam adhibui pronanciscenda exacta informatione, & cura huic rei impensa magna ex parte difficultatem hanc superarunt, & persuasus sum, ea quae jam sequuntur particularia talia esse, in quibus acquiesci valeat. (1) Quod intra decimum gradum & trigessimum latitudinis *Australis* inter

inter *Madagascar* & *Hollandiam Novam* ventus status ac generalis, circiter Meseurus (*S. O. z. O.*) flare deprehenditur per totum annum, omni intuitu ac proposito ad eundem modum, quo in pari latitudine occurrit in oceano *Ethiopico*, prout in precedenti annotatione 4. descriptum est. (2) Quod praedicti Euronoti flatus (*S. O.*) semet extendunt usque ad secundum ab *Aequatore* gradum durantibus mensibus Junio, Julio, Augusto, &c. usque ad Novembrem, quo tempore intra *australem* latitudinem 3 ac 10 graduum, prope *meridianum* nempe extremitatis borealis insulae *Madagascar*, ac intra 2 ac 12 gradus ejusdem latitudinis *australis* prope *Sumatram* ac *Javam*, venti contrarii e plaga Zephyro-boreae (*N. W.*) aut certe inter *Septentrionem* & *Occidentem* intercepti ingruunt ac dimidio anno spirant, videlicet a Decembris initio usque ad Majum: & haec quidem *Motio* observatur, quousque *Moluccae* insulae pertingunt, de quibus mox plura. (3) Quod a tertio gradu latitudinis *Australis* *Septentrionem* versus, per totum mare *Arabicum* aut *Indicum* ac finem *Bengalensem*, a *Sumatra* ad usque litus *Africae*, alia regnat *Motio*, spirans ab Octobri quidem ad Aprilem e punctis Euroboreae (*N. O.*) at reliquo semestri ab Aprili ad Octobrem e plagis oppositis Zephyronoti (*S. W.*) ac Africi, (*W. S. W.*) idque majori cum impetu ac caelo nubilo & pluvioso; cum e diverso Euroboreae (*N. O.*) flatus sereniores esse soleant; pariter notandum, quod venti, nec vigoris nec plagae intuitu, tam constantes sint in Sinu *Bengalensi*, quam in Mari *Indico*, ubi certus ac fixus flatus vix unquam deficit. Notatu quoque dignum est, quod Zephyronoti (*S. W.*) in hisce maris regionibus communiter *australes* sunt e latere *Africae*, & *Occidentales* ex *Indico* latere. (4) Quod velut appendix modo dictae *Motionis*, tractus maris extat ab *australi* aequatoris latere, iisdem ventorum mutationibus obnoxius; nimirum prope oram *Africae* inter ipsam & insulam *Madagascar* seu *S. Laurentii*, & abhinc versus *septentrionem* ad aequatorem usque; ubi ab Aprili ad Octobrem fortiter spirat constans Libonotus, (*S. S. W.*) qui, si ulterius *Septentrionem* versus procedatur, continuo magis magisque ad occidentis plagam declinat, sic ut tandem coincidat cum Africi (*W. S. W.*) flatibus antea memoratis, quos hisce anni mensibus certo diximus offendi e boreali aequatoris latere: quinam vero venti his in maris tractibus

tractibus reliquo semestri spirent, ab Octobri ad Aprilem, nondum satis ad votum comperire potui, eo quod nautæ nostrates ex *India* reduces semper viam capiunt extra *Madagascaris* limites, atq; sic huius rei exiguam habent notitiam; id saltem mihi relatum fuit, ventos circa hanc regionem plerumque ex *orientis* vicinia oriundos esse, ac æque frequenter ad *septentrionem*, quam ad *meridiem* a vera subsolani (*O.*) plaga deflectere. (5) Quod a latere *boreali* æquatoris a *Sumatra* & *Malacca* *Orientem* versus, ac secundum litora *Camboje* & *Chine*, *Motiones* spirant ex *Septentrione* & *Meridie*, hoc est, quod Euroboræ isti (*N.O.*) multum ad *Septentrionem*, ac Zephyronoti (*S.W.*) valde ad *meridiem* inclinant: quæ constitutio a latere *orientali* ad *Philippinas* insulas, a *septentrionali* vero ad *Japan* usque se extendit. Et *Motio* quidem *Borealis* hoc in maris tractu ingruit mense Octobri aut Novembri; *Australis* vero Majo, durans per integros menses æstivos. Notandum hic est, puncta Compassus, e quibus ventus in his mundi partibus spirat, non esse adeo fixa, ut in modo descriptis: etenim *australis motio* frequenter transit unum alterumve punctum ab *austro* versus *orientalem* angulum; ac *borealis* tantundem ab *arctoa* plaga versus *occidentem*; cui rei occasionem dare videtur ingens illa terræ quantitas hisce maribus interspersa. (6) Quod intra eosdem meridianos, a latere *austali* æquatoris, in eo nempe tractu, qui inter *Sumatram* & *Javam* ab occidente, & *Novam Guineam* ab oriente jacet, eadem observantur *Motiones*, *borealis* atque *australis*; cum hac tamen differentia, quod *borealis motionis* inclinatio vergit ad Zephyroboream, (*N.W.*) *australis* vero versus Euronotum (*S.O.*) Attamen plagæ venti hic non magis constantes sunt, quam in præcedentibus, nempe variationi 5 aut 6 punctorum obnoxia; præterea tempora mutationis horum ventorum non eadem sunt, ac in mari *Chinensi*, sed mense aut sex hebdomadis circiter seriora. (7) Quod venti hi contrarii non uno omnes imperu vices mutant, sed quibusdam in locis mutationis tempus instare iudicatur e prævia malacia, in aliis præcedunt variabiles venti, ac speciatim notari meretur, quod finis *Motionis Occidentalis* ad littus *Coromandel*, ut & duo ultimi menses *Motionis Australis* in mari *Chinensi* turbidis tempestatibus admodum subjacere soleant. Violentia harum procellarum tanta est, ut participare quid

quid videantur de natura *Hurricanarum*, *Indiæ Occidentali* familiarium, redduntque navigationem horum tractuum valde intutam circa hoc anni tempus. Nostrates nautæ tempestates has consueto termino vocare solent *Receptum seu Discessum Motionum* (*The breaking up of the Monsoons.*) Ob enarratas itaque horum Ventorum vicissitudines, omnes illi qui in istis maribus navigant, necesse habent tempora observare itineri suo consona; quod si faciant, non possunt non vento uti secundo & profectioe expedita; at si forte moras neccendo tempus suum elabi patiantur, donec contraria semet ingerat *Motio*, uti frequenter accidit, tum coguntur spem resignare perficiendi itineris propositi, & aut ad portum reverti, unde exierant, aut aliorsum interim divertere, ad terendum ibi tempus, donec Ventî redeant ipsis propitii.

III. Tertiûs Oceanus sub nomine *Maris Pacifici* veniens, qui-que ambitu reliquos ambos adæquat, (complectens videlicet ab ora *Americæ* occidentali, ad *Philippinas* usque insulas, non minus 150 gradibus longitudinis) is est, qui minime omnium nostræ aut vicinis nationibus est cognitus: navigatio enim quæ ibidem fit, ab *Hispaniæ* perficitur, qui quotannis a litore *Novæ Hispaniæ* ad *Manillas* proficiscuntur, id que non nisi uno ac trito tramite; ut adeo hic non ita specialia afferre valeam, ut in prioribus duobus. Id quod Auctores Hispanici narrant de ventis in hoc itinere obviis, quodque confirmatur per antiquas relationes *Draki* & *Candishii*, & recentius per *Schoorenium*, (qui totam maris hujus amplitudinem transfretavit sub latitudine australi 15 aut 16 graduum;) in eo consistit, quod magna deprehenditur convenientia inter ventos *hujus* maris, eosque qui in *Atlantico* & *Æthiopico* regnant; hoc est, quod a latere *septentrionali* æquatoris ventus prædominans est inter Subsolanum (*O.*) & Euroboræ (*N.O.*) plagam: a parte *meridionali* vero constans & continuus flatus spirat intermedius inter subsolanum (*O.*) & Euronotum, (*S.O.*) idque ex utroque lineæ æquinoctialis latere tam constanter, ut vix unquam necesse habeant velis attendere; ac tam valide, ut non facile ultra 10 septimanas insumant in transmittendo vasto hoc Oceano, quod facit circiter 132 millia-ria per diem. Perhibetur præterea, procellas ac tempestates nun-

quam in hisce partibus innotuisse: ut adeo hic locorum optima omnium velificatio sit, dum haut unquam aut vento sufficienti & secundo destituuntur, aut a nimio metuere opus habent. Quamobrem haud defuere, qui iter ad *Japoniam* & *Chinam* æque breve fore putarunt per *fretum Magellanicum*, quam superato *Capite Bona Spei*. Limites ventorum horum generalium maximam partem iidem sunt, ut in *Mari Atlantico*, nimirum latitudo 30 gr. ab utroque latere; etenim Hispani domum repetentes e *Manillis* insulis, semper utuntur favore *Motionis australis*, ibi per menses æstivos spirantis, excurrentes *septentrionem* versus ad dictam usque latitudinem, quam alte *Japonia* sita est, qua superata demum inveniunt ventos variabiles ad cursum suum *orientem* versus dirigendum. Ac *Schootenus* alique qui circumviverunt per *fretum Magellanicum*, repperunt limites venti ibi regnantis Euronoti (*S.O.*) fere circa parilem latitudinem versus *Austri* regionem. Alia insuper analogia inter oceani *hujus* & *Æthiopici* ventos in eo apparet, quod hi ad oram *Peruviae* semper multum *Austri* plagæ accedunt, perinde ac deprehenduntur facere prope littus *Angolæ*.

Et hæcenus quidem de eo, quod in facto consistit, in quo si informatio quam nactus sum, non omni ex parte accurata est, certe id nequiquam contingit ex defectu debitæ inquisitionis, utpote quam institui apud eos, quos hoc in negotio aptissimos judicavi ad memet instruendum. Sane pro egregio favore ducam, si quis nauclerus aliusve naturam Ventorum in ulla e prædictis mundi partibus probe callens, suas super hac re observationes mecum communicare dignabitur; quo ex in ea, quæ hic collegi, aut confirmari, aut emendari, aut per additionem circumstantiarum quarundam ad rem facientium amplificari valeant. Non unius aut paucorum, sed plurimorum Observatorum opus est, in unum congerere experientiam necessariam ad componendam perfectam & completam horum Ventorum historiam. Quicquid sit, non valde dubito, quin in principalibus quibusdam Notabilibus forte errarim aut aliqua omiserim, ne de levioribus particulis dicam, quæ meam facile notitiam effugere potuerunt. Quo autem Lectoris captum juvarem in hac tantæ difficultatis materia, **TAB. VIII.** necessarium putavi, schema adungere uno obtutu exhibens omnes illos

illos varios tractus atque cursus horum Ventorum; cujus adminiculo fortean res melius intelligi poterit, ac per qualemcunque descriptionem verbalem. Limites diversorum horum tractuum ubivis designantur per lineas punctatas, tam in *Atlantico* & *Æthiopico*, ubi confinia constituunt inter ventos statos & variabiles, quam in *Indico* Oceano, ubi ambitum ostendunt diversarum *Motionum*. Non commodius cursum ventorum in mappa delineari posse judicavi, quam ducendo certas lineolarum series eadem directione, qua navis progredieretur ventum semper in puppi habens; ita quidem, ut acuta cujusvis lineolæ extremitas eam horizontis plagam indiget, unde ventus continue provenit; & ubi *Motiones* sunt, ibi lineolarum ordines alternatim decurrant retrorsum & antrorsum, qua ex causa ibidem confertiores comparent, quam alibi. Quantum ad Mare magnum *Australe*, cum latissimi sit ambitus, & exigua in ejus ventis varietas deprehendatur, ingens autem analogia occurrat inter ipsos & maris *Atlantici* ac *Æthiopici* ventos, prætereque maxima ejus pars omnino nobis incognita sit, haut existimavi necessarium, ut ejus totius delineatione mappa in majorem longitudinem excresceret.

In præmissa jam historia diversa continentur problemata consideratione acutissimorum nostrorum physicorum perquam digna, tam ob effectus sui stabilitatem, quam ambitus immensitatem, dum prope dimidiam Globi superficiem concernunt. Horum problematum præcipua sunt: 1. Quare venti isti perpetuo ex oriente veniant, in *Atlantico* & *Æthiopico* æque ac *Pacifico* Oceano, intra 30 graduum latitudinem tam *borealem* quam *australem*. 2. Cur dicti venti se latius non extendant cum aliqua constantia, quam ad eam 30 graduum latitudinem. 3. Cur perpetuus Zephyronotus (*S.W.*) spiret ad & prope litora *Guineæ*. 4. Quamobrem in parte *septentrionali* Oceani *Indici*, venti qui uno semestri conspirant cum illis, qui in reliquis duobus Oceanis vigent, vices mutant per alterum semestrem spacium & ex oppositis flare punctis soleant, cum tamen *meridionalis* hujus oceani portio regulam generalem sequatur, ventum perpetuum habens circiter Euronotum. (*S.O.*) 5. Cur in generalibus hisce ventis statis ubivis obtineat, ut eorum declinatio ab *Orientis* plaga & latere quidem æquatoris *boreali* ad boream, at ex

at ex *australi* ad austrum vergat. 6. Cur in mari *Chinensi* tanta fiat inclinatio ab *oriente* versus *septentrionem* & major, quam ullibi alias: alia insuper complura, quæ proponi facilius quam decidi valerent. Ast ne videar aliis difficultates ad solvendum dare, quas ipse dignas non habuissem, quibus otium meum & industriam impenderem, en hic fructum seduli conatus pro indaganda vera ratione dictorum phænomenorum impensi; qua in re utut singulorum particularium causas reddere haud potero, spero tamen meditationes huic negotio insumas, non omnino in cassum factas reputatum iri a curiosis inquisitionum physicarum.

Ventus propriissime definitur, quod sit flumen seu currens aeris, ac ubi tale flumen perpetuum est & fixum in cursu suo, necesse est, ut procedat a causa quadam permanente & continua. Quamobrem nonnulli eo inclinaverunt, ut respicere hic juberent ad diurnam telluris super axe suo *rotationem*, mediante qua, dum globus *orientem* versus circumvolvitur, laxa ac fluida particulae aeræ ob extremam, qua constant levitatem, pone relinquuntur, sic ut hæ respectu habito ad terræ superficiem, *occidentem* versus moveantur, fiantque adeo constans ventus *orientalis*. Videtur opinio hæc confirmari ex eo, quod venti hi saltem circa lineam æquinoctialem offendentur in istis parallelis latitudinis, in quibus diurna motio est velocissima; & ipse facile ei accederem, nisi continuæ malaciæ in mari *Atlantico* prope *Æquatorem*, venti ex *occidente* spirantes prope oram *Guineæ*, ac *Motiones* periodicæ occidentales sub æquatore in mari *Indico*, hypothesein hanc sufficere nequaquam posse, arguerent. Præterea aer, dum ex principio gravitatis ad terram premitur, acquireret eundem velocitatis gradum, quo terræ superficies movetur, tam respectu rotationis diurnæ, quam annuæ circa solem, quæ fere tricies celerior est.

Supereft ergo, ut substituamus aliam causam, habilem ad producendum ejusmodi effectum perennem, non tamen obnoxiam iisdem objectionibus, sed congruam notis proprietatibus aeris & aquæ, ut & legibus motionis corporum fluidorum. Talismodi est, ut quidem ego opinor, actio radiorum solis in aerem & aquam, dum hic quotidie maria pertransit; consideratis insimul natura soli, & situ terrarum adjacentium. Dico itaque *primo*, quod secundum leges

leges *Staticæ*, aer minus rarefactus aut per calorem expansus, & consequenter gravior, motionem habere debeat versus eas ejusdem elementi partes, quæ magis sint rarefactæ & minus ponderosæ, ad illas in *æquilibrio* reducendas; ac *secundo*, quod dum præsentia Solis continuo *occidentem* versus commigrat, pars ea, ad quam aer tendere habeat, ob causam rarefactionis ab intensissimo calore *meridiano* productæ, una cum ipso versus *occidentem* feratur, & consequenter totum corpus aeris inferioris istuc tendat. Sic generalis ventus *orientalis* formatur, qui postquam impressus est toti aeri in vasto oceano, partes aliæ alias impellunt, atque sic motum servant usque ad proximum Solis reditum, mediante quo iterum restauratur, quantum de motione illa deperditum fuerat, atque hoc pacto status ex *orientis* plaga perpetuatur. Ab eodem principio sequitur, quod ventus hic *orientalis* a *boreali* æquatoris latere *septentrionem* versus, ab *australi* versus *austrum* deflectere debeat a vera *orientis* plaga; etenim prope *æquatorem* aer multo magis rarefit, quam ad majorem ab eo distantiam, eo quod Sol ibi bis in anno verticalis sit, & nunquam ultra $23\frac{1}{2}$ gradus recedit, in qua distantia calor, dum est velut sinus anguli incidentiæ, parum abest ab eo, qui a radio perpendiculari producit. Ast e diverso sub *tropicis*, tametsi Sol diu verticalis maneat, nihilominus tantundem temporis totis 47 gradibus inde abest, quæ hyemis quædam est species, qua durante aer adeo frigescit, ut æstatis fervor eum calefacere nequeat ad eundem gradum cum illo, qui sub æquatore est. Aer proinde versus *septentrionem* & *meridiem* dum minus rarefit, quam is qui in medio est; sequitur, eum utrinque tendere ad æquatoris regionem debere. Hæc ipsa aeris motio, conjuncta cum priori illo vento orientali, quadrat ad omnia phænomena venti statim & generalis; qui siquidem tota globi superficies e mari constaret, dubio procul spiraret circa universum orbem, eodem modo ac sentitur in Mari *Atlantico* & *Æthiopico*. Verum cum tantæ telluris portiones interponantur, & continuitatem unius alteriusque oceani dirimant, respicere simul oportet ad naturam soli ac positionem altorum montium, quas quidem duas causas potiores esse judico diversarum in ventis variationum a data generali regula. Etenim si regio quædam Soli propinqua, plano, arenoso ac depresso fundo

constet, qualia deserta *Lybia* loca communiter esse feruntur, fervor productus a reflexione radiorum solarium eorumque in arenis retentione, concipi vix potest nisi ab iis, qui eundem persensere; quo ipso dum aer excessive rarefit, necesse est, ut frigidior ille ac densior aer eorsum ruat ad restaurandum *aequilibrium*: quam ipsam ego causam reor, cur prope *Guineæ* littus ventus semper terram versus spiret, ex *occidente* flans, cum ex *oriente* deberet; videlicet sufficiens ratio credere nos jubet, partes *Africæ* mediterraneas prodigiosum in modum fervidas esse, quandoquidem septentrionales ejus limites tanta caloris intemperie laborant, ut antiquis occasionem dederint credendi, omnia quæ ultra *tropicum* jacerent, ob æstus excessum inhabitabilia esse. Ex eadem porro causa accidit, ut continuæ adeo malaciæ sentiantur, in ea oceanii parte, quam *Imbres* dicunt (*the Rains*) descriptam superius in *annot. 7.* ad mare *Atlanticum*: hic enim tractus, dum in medio situs est inter ventos *occidentales* oram *Guineæ* afflantes, & ventos *orientales* a latere ejus occidentali spirantes, aeris inclinatio hic ad utramque partem indifferens est, & sic in *aequilibrio* stat inter hanc & illam; ac dum pondus incumbentis atmosphæræ per continuos ventos contrarios *ab hinc* emanantes diminuitur, inde fit, ut aer copiosus, quos recipit, vapores non sustineat, sed in frequentes adeo pluvias decidere patiatur.

Quemadmodum vero aer frigidus ac densus, ob rationem majoris gravitatis, premendo urget calidum ac rarefactum; viceversa demonstrari potest, hunc posteriorem velut continuo flumine sursum tendere debere, quam primum rarefactus est, factoque sic ascensu semet dispergere ad præservandum *aequilibrium*: hoc est, per fluxionem contrariam oportet, ut aer superior motu suo discedat ab illis ipsis partibus, ubi summus viget calor. Sic per quandam circulationis speciem ventus status *euroborealis* (*N. O.*) in regione inferiori a *Zephyronoto* (*S. W.*) excipietur in superiori, & *Euronotum* (*S. O.*) sequetur in parte superiori *Zephyroboreas*. (*N. W.*) Quod vero hoc plusquam mere conjectura sit, evincere videtur momentanea fere venti mutatio ad plagam oppositam, quæ frequenter admodum observatur, cum limites ventorum statum quis transgreditur. Attamen id, quod præ aliis confirmat hanc hypothesein, est phæno-

phænomenon *Motionum*, quod hoc pacto facile solvitur, cum alioqui ægre explicari valeat.

Supposita proinde tali circulatione, ut supra descripta est, considerandum, quod a Septentrione Oceanii *Indici*, omni ex parte terra prætenditur, intra consuetos limites latitudinis 30 graduum, nempe *Anabia*, *Persia*, *India*, &c. qui tractus ob eandem rationem ac mediterraneæ *Africæ* partes, intolerabilem sentiunt æstum, quando Sol in hemisphærio *boreali* versatur, dum prope verticalis eis imminet; at nihilominus satis temperati sunt, cum sol versus alterum *tropicum* recedit; idque ob seriem montium in distantia quadam circa interiora illius terræ sitorum, quos per hyemem sæpe nivibus obtektos referunt, super quos transeuntem aerem multum sane refrigerari oportet. Inde est, quod aer secundum generalem regulam veniens ex *Euroboreæ* (*N. O.*) plaga in mari *Indico*, quandoque calidior, quandoque frigidior est quam ille, qui mediante illa circulatione remeat e plaga *Zephyronoti* (*S. W.*) ac per consequens flumen aeris inferioris seu ventus aliquando est ab *Euroboreæ*, aliquando a *Zephyronoto*. Quod autem aliud nihil causæ hic subsit, evidens est ex temporibus, quibus venti hi flare exordiuntur: videlicet mense *Aprilis*, cum sol incipit excalefacere regiones has ad *septentrionem* sitas, motio *Zephyronoti* initium sumit, ac durante æstu spirat usque ad *Octobrem*; quo dum sol recessit, cunctis in *septentrionalibus* locis refrigerantibus, & calore in *australi* plaga augescente, *Euroboreas* subintrat & per totam hyemem viget, donec *Aprilis* redeat. Et ex eodem dubio procul principio est, quod a *meridionali æquatoris* latere, in aliqua parte oceanii *Indici*, *Zephyroboreæ* (*N. W.*) succedunt *Euronotis*, (*S. O.*) cum sol *tropico capricorni* appropinquat. Fateri nihilominus cogor, in hoc ultimo difficultatem occurrere ægre explicabilem; quæ est, cur usquam hæc *motionum* vicissitudo magis in oceano hoc obtinere debeat, quam in *Æthiopico* sub eadem latitudine, ubi nil certius est quam *Euronotus* (*S. O.*) per totum annum spirans. Pari modo conceptu difficile est, quamobrem venti illius statim *limites* circa universum globum fixi sint circiter trigessimum gradum latitudinis, quodque tam raro fines hosce aut transgrediantur, aut non plene attingant: ut & quod maris *Indici* pars *septentrionalis* solummodo obnoxia sit

Motionibus mutabilibus, cum in meridionali constans reperitur Euronotus. (S. O.) Hæc, inquam, particularia sunt ampliori consideratione dignissima, quæque sufficientem pro justo volumine materiam suppeditare possent, quod pensum iis præprimis commendandum foret, qui philosophicis aduerti contemplationibus otium haberent ad applicandas huic negotio enixas suas meditationes.

D. T. ADDITAMENTUM AD METHO-
dum quadrandi curvilineas figuras, aut earum impossibilitatem demonstrandi per finitam seriem.

Cum videam in Schediasmate Celeberrimi Viri G. G. L., Actorum præteriti anni mense Junio publicato, denuo mentionem injici Methodi meæ, Anno 1683 mense Octobri p. 433 expositæ, eaque occasione quædam notari, cum dictam Methodum, tum *Craigio* a me Martio mense Anno 1686 reposita, concernentia: visum est, uberius declarationis dictorum meorum causa, sequentia subnectere.

I. Præter meritum Autor imputat mihi sententiam, ex indefiniti tetragonismi impossibilitate, etiam cujusque definiti impossibilitatem sequi: cui postquam in intimiora Matheseos penetrare contigit, nunquam addictus fui; reque mihi, antequam etiam exemplum ejus ullum mihi proponeretur, probe cognita, infinita similia exhibendi Methodum jam tum in promptu habui, cujus nonnulla quoque specimen anno 1682 ad Academiam scientiarum Gallicam transmissi. Nec opinionis hujus meæ ullum in Actis vestigium extare credo, Quod enim *quadraturam circuli* pronunciaui certo perfici non posse, nisi ope curvæ ejus generis, quas Cartesius vocat *mechanicas*; & post, *circuli quadraturam*, prout *Geometrae desiderant*, non dari, subaddidi: neutiquam hoc ex illo tanquam unico & sufficienti medio, inferre volui, quin potius, a perspicacioribus ingeniis quædam, alio tempore a me diserte & pro rei exigentia sufficienter explicanda, hic desiderari posse ingenue edixi. Ex quo, ad perfectam theorematis propo-

positi demonstrationem, me ipsum aliud quidpiam adhuc requisivisse manifestum est. Hoc ipsum vero hætenus non explicui; quia absolutam impossibilitatis quadraturæ circuli demonstrationem, quam mihi in promptu esse professus sum, & adhuc profiteor, hucusque nondum exhibui: huic vero nihil deesse certus sum, solamque erroris in calculo supra modum prolixo veniam, a quolibet Analyseos perito, dummodo Methodo sua constet probitas, impetrabilem, indulgeri mihi postulo: qualis etiam si forassis alibi a me commissus esset, non ipsi methodo (per quam quidquid possibile aut impossibile certo certius determinari potest) vitium; sed circuli tantum possibilem quadraturam inferret: quæ si alius cuiuspiam studio interea inventa fuisset, & ipsa non methodi, sed calculi mei fallaciam arguere potuisset.

II. Quando ibidem calculum suum, vel potius falsam meæ Methodi applicationem corrigit, instantiamque suam firmare nititur supposita in Fig. I curva BEGC,

ejusque natura (si BC seu DC = h; BF = x; EF = Z) $4hhzz - 8hxzz + 4xxzz - 8h^2z + 16hhxz - 8hxxz + 4h^2xx - 4hx^2 + x^3 = 0$ recte quidem, ope Theorematis a me publicati, demonstrat, Quadratricem hujus curvæ, esse curvam aliquam ex mechanicis (quippe quæ facillime ex circuli quadratura derivari potest) hoc ipso tamen adversus me nihil obtinet: qui nullibi statui, in curvis geometricis tale quid non posse fieri, quique infinita ejusmodi exempla, ut supra monui, dudum proferre potuissem. Memini equidem me in privatis ad Dominum L. literis (ad quas referenda sunt quæ Anno 1684 Actorum p. 586 habentur) pronunciaisse: si in curvâ geometrica indefinita, quadratura non detur; nec posse dari specialem quadraturam; & quia certis de causis sensum verborum horum explicationem dare tunc volebam; exemplum quadraturæ specialis in Cycloide a Dn. Hugonio detectâ, ut de mente mea constaret, adjunxisse; sed cum intelligam, ea secus atque volebam accepta fuisse, ne perversæ interpretationi ea porro locum dent, jam plenius me explico. Dico itaque

que: si curvæ geometricæ indefinita quadratura non datur, non posse dari specialem, hoc est unici saltem spatii, vel duorum, trium &c. quadraturam; sed si quacunque methodo unius spatii quadratura detegatur, non unicam hanc tantum possibilem dari, sed eo ipso infinita ejusdem curvæ spatia esse quadrabilia; at hoc in curvis mechanicis non posse fieri: ut, quia in cycloide, juxta dicta, detecta est specialis quadratura, non ideo dantur infinita ejus spatia quadrabilia; in *Fig. vero prima*, data spatii BEGL quadratura, quia curva BEG est geometrica, infinita alia ejusdem curvæ spatia sunt quadrabilia, prout attendenti manifestum evadit. Notanter autem dico infinita, non omnia; ne denuo sinistra acceptioni ansa

relinquatur. Cui tanto melius cavenda, sit, in *Fig., II*, Lunula Hippocratis BDFE, quæ, uti notum est, tota est quadrabilis; æqualis videlicet triangulo ABF, existentibus AG aut BG æqualibus radio semicirculi BDF. Hanc ergo ob causam in lunula hac non hujus solum spatii quadratura datur, sed infinitorum aliorum: ductis enim utlibet, ordinatim applicata CD, & rectis AC, AD; triangulum ABC semper æquabitur spatio Lunulæ BDE; & triangulum ACF, spatio FDE: quorum demonstrationem, ob facilitatem suam lubens hic omitto; quanquam nesciam an ulli Theorema hoc animadversum fuerit, utcunque hæc lunula multorum mathematicorum ingenia exercuerit.

III. Quod si etiam in circulo specialis tantum alicujus spatii quadratura daretur, eo sensu atque Autor hic accipit, hoc est citra indefinitam generalem: & hanc, beneficio methodi ejusdam, qua omnia spatia particularia certo quadrare novi, determinare possem, modo animum eo applicare luberet. Instanti vero Eruditissimo Autori, ut spatii ab ipso propositi BEGC (*Fig. I.*) quadraturam definiam; cum certum sit, licet ipse hætenus modum non indicaverit, trilineum hoc esse quadrabile: respondeo, ductu Methodi hujus meæ non anxie a me spatium hoc inventum esse æquale triangulo DBC, seu dimidio quadrato lineæ BC.

IV Pro-

IV. Problemata quorum præterito mense Martio pag. 176 meminimus, in censu eorum, quorum solutio difficilis sit, non habui; quia ejus esse facilitatis asserui, ut fere citra ullam analysin determinari possint: causas vero, ob quas eadem allegavi, ibidem diserte exposui.

DE TRIPLICI ENTE CURSUS PHILOSOPHICUS in Tres Tomos Divisus. I. De Ente Logico, II. De Ente Physico, III. De Ente Metaphysico. Auctore P. Augustino Laurentio, Societatis Jesu Lusitano, olim in Collegio Ulyssiponensi Philosophia Professore, nunc Serenissima Magnæ Britannia Regina Concionatore.

Leodici Eburonum, apud Guilielm. Henricum Streel, 1687, in fol.

Titulus libri ipse nos labore de instituto Auctoris multa profertendi sublebat. Tractantur disciplinæ tres, Logica, Physica & Metaphysica, juxta Aristotelico-Scholastica principia, ingeniose & perspicue. Optabunt autem sine dubio ii, quibus speculationes recentiorum Philosophorum non contemnendæ, in iis philosophiæ partibus aliæ & adversæ veteribus innotuerunt, ab Autore & aliis ejus generis Philosophis, quibus ingenium, otium ac alia fere adminicula omnia ad excolendum & promovendum ulterius scientias suppetunt, recentiorum illas meditationes quasi nullæ essent, ita silentio præteritas non fuisse, sed examinatas, rejectas aut approbatas. Sic enim veteri philosophiæ major æstimatio accederet, si non solum congressum cum adversariis audere, sed & sustinere posse ejus Professores, constaret.

LIBRI NOVI.

Het Leven van den Heere Michiel de Ruyter beschreeven door Gerard Brand, met schone kopere platten verciert. Amsterdam, 1687. fol.

Jacobi Alting, dum viveret, S. S. litterarum in Academia Groningana Professoris, Opera omnia. Amstelodami, 1687. Volumina 5 in fol.

Voyage de Suisse, d'Italie & de quelques endroits d'Allemagne & de France, fait és années 1685 & 1686, par M. Burnet. a Rotterdam, 1687. in 12.

Miscel-

Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiæ Decadis II. Liber VII. Regalis, seu de Ducibus ac Regibus Bohemiæ, auctore Bohuslao Balbino S. I. Praga, 1687. fol.

Select Physical and Chyrurgical Observations, by VWilliam Salmon. London 1687. in 8.

Gisberti Cuperi Harpocrates, sive Explicatio imagunculæ argenteæ peranti-quæ; quæ in figuram Harpocratis formata representat Solem. Ejusdem Mo-numenta antiqua inedita. Trajecti ad Rhen, 1687, in 4.

Catechisme du Dioceſe de Meaux, par le commendement de Mr. l' Ill. & Rev. Jacques Benigne Bossuet Evêque de Meaux &c. a Paris 1687. in 12.

Tomus II Magisterii Naturæ & Artis, autore P. Francisco Tertio de Lanis S. I. Brixia, 1686, in fol.

Of the Sacraments in general, by Gabriel Tovverſon. London 1686. in 8.

Of the Sacrament of Baptiſm, by Gabriel Tovverſon. London, 1687 in 8.

The Treasury of the Mathematicks, by John Taylor. London 1687. in 8.

Traité du choix & de la methode des Etudes, par Mr. Fleury. a Bruxelles 1687.

Aanleidinge tot het rechte verſtand van den Tempel, die de Propheet Eze-chiel gezien en beſchreeven heeft. Door Campegum Vitringa. Franeker, 1687.

Ad Nummum Furia Sabinia Tranquillina Aug. Imp. Gordiani tertii Uxoris Diſſertatio, auctore Ottone Sperlingio. Amſtelod. 1687 in 8.

Traité touchant l' origine des Dixmes & l' obligation de les payer. a Paris 1687. in 12.

Antonii Borremansii Vesperæ Gorinchemensis, in quibus varia loca tam Scri-pturæ S. quam aliorum Auctorum explicantur, ritus præſci aliaque non ubivis obvia eruuntur. Amſtelod. 1687, in 8.

Memoires du Marquis de Beauvau, concernant ce qui s' eſt paſſé de plus me-morable ſous le regne de Charle IV Duc de Lorraine & de Bar. A Cologne 1687 in 12.

Deux Traitez de Morale: La Balance des Afflictions preſentes avec la gloire a venir, & l' Aneantiſſement de l' homme devant Dieu, par P. Jurieu. A la Haye 1687.

Friderici Spanhemii ſelectarum de religione controverſiarum Elenchus Hi-ſtorico-Theologicus. Lugd. Bat. 1687. in 12.

La Grande Voix de Jugement & de Grace, ou les pieuſes penſées de Philippe Jolin ſur les quatre fins de l' homme, a Amſterdam, 1687. in 4.

De Jure, Juſtitia & annexis Tractatus quatuor Theologico-Canonice expoſi-ti, auctore Florentio de Coq. Bruxellis 1687. in 4.

Hiſtoire Metallique de la Republique de Hollande, par M. Bizot. A Paris 1687. in fol.

Museum Italicum, ſeu Collectio Veterum ſcriptorum ex Bibliothecis Italicis eruta a D. Joh. Mabillon & D. Mich. Germain. Tomus I. complectens eorundem iter Italicum Litterarium &c. Paris, 1687. in 4.

Confucius Sinarum Philoſophus, ſive ſcientia Sinenſis Latine expoſita. Pariſ. 1687. in fol.

Voyage de Siam des Peres Jeſuites, ave lleurs Observations &c. Amſterdam 1687. in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anni M DC LXXXVII.

L' ANTIQUITE DES TEMS RE'TABLIE,

id eſt:

ANTIQUITAS TEMPORUM RESTITUTA
& deſenſa contra Judæos & recentiores Chro-
nologos.

Parifiis, apud J. Boudot. &c. 1687. in 4.

EX Actis ſuperioris menſis patuit, qua ratione antiquitatem or-bis ac ſigillatim Judaicæ gentis reſtituendam eſſe contendat Autor hujus libri anonymus, quem Paulum Pezronium eſſe, fide amicorum retulimus. Pergit is c. XII. ad antiquitatem Chal-dæo-Babyloniorum. Cumque Erranius, (quem Herennium Philo-nem Byblium appellari mavult G. J. Voſſius L. II. de H. Gr. c. 10.) Ba-bylonem 1002. annis ante Semiramidis regnum conditam, author fuerit, id anno ab O. C. 2630, a diluvio 374, a morte Noachi 30 factum fuiſſe, Pezronius colligit. Et haſtenus quidem amice coha-bitaiſſe putat homines, quamdiu nimirum Sem in vivis erat, illoſq; au-toritate ſua in officio continebat. At, [loquimur ex Pezronij men-te,] cum is a. æt. 600, mundi 2758. obiſſet, illorum concordia ſenſim expiravit, donec anno circiter 2767 Nemrod gentibus perſua-deret, ut Babylonem muris cingerent & turri augerent. Sed ſupe-rior vis conatibus his obſtitit. Vicennio enim poſt, ſub Phalegi nativitate, A. M. 2787, in univerſas orbis plagas diſperguntur. Tunc Nemrod Chami nepos, quem in Arabia ſedes quærere par erat, Aſſurem Babylone expellit, ac Monarchiam Babylonicam or-
ditur.

X x x

ditur. Assur versus superiorem Tigridis partem delatus, *Nineven* Assyriæ metropolin, Babylonis æmulam condit. Nemrod aut trecentis annis regnavit, aut, quod magis vero simile, post ejus fata anarchia fuit. Anno demum 3087. incipit epocha Regum septem Chaldæorum, & a. 3312. epocha Regum Arabum, qui Babylonis regnum Chaldæis ereptum sibi vindicarunt. Nomina & annos horum Regum post *Julium Africanum*, *Eusebium* & *Georgium Syncellum* memoria prodiderunt. Regnavit nempe e Chaldæis *Evechous* a. 6. m. 8. *Chomasbolus* a. 7. m. 6. *Porus* a. 35. *Nechubes* a. 43. *Abius* a. 48. *Oniballus* a. 40. *Chinzirus* a. 45. Summa: A. 225. Ex Arabibus *Mardocentes*, (qui idem est cum deastro Merodach: *Jer. L. 2.*) epocham alteram auspicatur regnatque a. 45. Sequitur *Anonymus*, qui regn. a. 40. Hinc *Sisimordacus* regnat a. 28. Succedit *Nadius* aut *Nabius*, idem cum deastro Nabo, *Es. XLVI. 1.* regnatque a. 37. Quintus est *Parannus*, qui a. 40. imperavit. *Nabonnadus* denique (qui aliis Nabonnidus,) post 25. regiminis annos, epocham, annos 215. complexam, terminat.

Tredécim hos monarchas chimæricos vulgo appellant, sed, si *Pezronium* audias, summa injuria. Audiamus ejus argumenta. *Arrianus* l. VII de gestis Alexandri, complura Regum veterum Assyriorum sepulchra, tempore Alexandri Magni Babylonicis paludibus & arundineris sepulta jacuisse commemorat. Atqui ea non fuisse videntur Nabuchodonosoris majorumve ejus. Ille enim ante a. 240. solum obierat, operamque dubio procul dederat, ut suum majorumque suorum, (quorum vetustissimus Nabonassar ante sequiseculum duntaxat decesserat,) monumenta a situ & squalore repurgaret. Unde consequi videtur, monumenta illa fuisse illorum regum, qui inde a Nimrodo ad Belum usque regnum obtinuerunt. Rationem vero, cur reges, qui inde a *Belu* usque ad *Sardanapalum* Assyriorum imperio potiti sunt, ab *Arriano* intellectos non suspicatus fuerit *Pezronius*, hanc fuisse conjicimus, quod non *Babylon*, sed *Nineve* regia horum sedes fuerit, unde sepulchra Babylonicis paludibus tecta ad illos haud pertinuisse, verosimile videri ei potuit. 2.) *Diodorus Siculus* l. 2. c. 64. p. 90, Chaldææ regem a *Nino* R. *Nineves*, & *Arieo* Arabum Rege, conjunctis viribus victum fuisse refert. Pro *Nino* tamen *Belum* ejus patrem nominatum ma-

luisse

luisse *Pezronius*, qui inde saltem hoc sequi putat, ante *Belum Ninumque* Chaldæam reges habuisse. Quod si tibi persuaderi patieris, facilius sane largieris, Chaldææ regem a *Diodoro* memoratum fuisse *Nabonnidum*.

Huic igitur *Nabonnido*, juxta *G. Syncellum* Chron. p. 90. 92, successerunt, *Assyriacumque* seu *Nineviticum* imperiū Chaldaico seu Babylonicō regno junctum tenuere *Assyrii Reges* XLI, annis integris 1460. Illorum primus *Belus*, *Ninus* alter, ultimus *Sardanapalus* fuit. Nec dissentit ab hoc *Syncelli* calculo *Diodorus Siculus* Hist. l. II. p. 115, dum Assyriacam Monarchiam a *Nino* usque ad *Sardanapalum* substituisse ait plus 1400. annis. Jam vero *Sardanapalus* periit, regnumque Medorum ortum est, sub *Arbacē Medo*, & (juxta *Eusebium* Chron. p. 37. & 145, ut & *Syncellum* Chronogr. p. 185.) sub *Ariphro-ne* *Phereclis* filio, nono Atheniensium Archonte perpetuo, & hujus quidem anno IV, si Chronologo nostro fides, qui illum annum coincidere pronuntiat cum A. M. 4987, anno a dispersione populorum & regno *Nemrodi* 2200, a. ante Romam conditam 133, anno denique 886. ante initium *Æræ Christi* non confundendum cum anno *nativitatis Christi*, qui est A. M. 5868, cum *eræ Christi* vulgarem anno demum mundi 5873, h. e. a. 44. a primo *Augusti* consulatione, & A. V. C. 754. incipiendam esse, *Pezronius* c. XI. monuerit. Porro *Justinus* l. 1. Hist. c. 6. Medorum imperium substituisse testatur annis 350, ab *Arbace* usque ad *Cyrum*, qui A. M. 5337 *Persicam* Monarchiam condidit. Subtractis autem 350 a 5337, remanet A. 4987, quem natalem *Medici Regni* statuerat *Pezronius*. Huc item facit, quod *Vellejus Paterculus* l. 1. c. 6. Assyriorum imperium desisse dicit tempore *Lycurgi*. At hic *Ariphronis* coætaneus fuit. *Ludis* enim olympicis interfuit, quos *Iphitus* Elide edidit A. M. 4989, centum & octo annis ante Olympiadem Græcorum vulgarem primam, qua *Corœbus* vicit, quæque in A. M. 5079. incidit.

Supposito igitur, *Sardanapalum* A. M. 4987. periisse, facile erit cuivis epochæ Regum Chaldæorum annum mundi assignare. Nam subtractis a 4987 annis 1460. regum XLI Assyriorum, initium epochæ hujus tertix incidet in A. M. 3527. Ab a. 3527. subtrahe annos Regum Arabum 215. Habebis A. M. 3312, quo epocha II. cepit. Hinc porro subtrahe Epochæ primæ annos 225. Rema-

Xxx 2

nebit

nebit annus 3087, quo Evechous imperare cœpit. Quod si statuas, *Nemrodi* auspiciis a. 2787 turrim Babylonicam extructam fuisse, consequetur sane, *Nemrodum* aut tercentis annis imperasse, aut post ejus mortem interregnum fuisse, aut (quod addimus,) regnasse quosdam, quorum memoria penitus intercidit; donec a. 3087. celebrior illa Chaldeorum epocha prima per *Evechoum* inciperet.

Hæc de veteri regno *Chaldeo-Affyriaco*. Nunc de regnis recentioribus, tum *Ninevítico-Affyriaco*, tum *Babylonico-Chaldeo*. Illud cœpit A. M. 5011, auspiciis *Nini* cujusdam Junioris, quem *Sardanapalo* successisse, autor est *Castor*, citatus *Eusebio* Chron. Græc. p. 46. & *Syncello* Chronogr. p. 205. Hujus successores fuerunt cum aliis *Sacchoras* & *Tilgames* aut *Tilgath*, quorum nomina *Æliano* L. XII. H. Anim. c. 21. accepta referenda sunt. Secuti sunt *Phul*, *Teglat* - *Phalassar*, *Salmanassar*, *Sennacherib*, *Affaraddon* *Sennacheribi* filius, victor *Manassis* R. Judæ & *Regebeli* Regis Chaldeo-Babylonici, parens Regis illius, quem canon *Ptolomæi Saosdochinum*, liber *Judith Nabuchodonosorem* appellat. Ulrimus fuit *Ciniladan*, cui *Sarac* cognomen fuisse ex *Alexandro Polyhistore* novimus. Hic victus a *Cyaxare* Medorum rege & *Nabopollassare* rebellis, se cum regia igne lubens perdidit, a. 16. Josiæ, a. 3. a missione *Jeremiæ* prophetæ, a. ante Æ. C. 625, A. M. 5248. adeoque anno 237, ex quo novum hoc regnum *Ninevítico-Affyriacum* cœperat.

Chaldeo-Babylonii tulerunt jugum, quod *Arbaces* Medorum Rex, victo *Sardanapalo*, A. 4987. ipsis imposuerat, donec *Nabonassar* Babylonis imperium Medis creptum sibi assereret, eo tempore, quo *Artæus* sextus Medorum Rex bello contra *Cadusios* occupabatur, *Joathamo* regnum Judæ moderante, die 26. Febr. A. 1. Olymp. IIX, anno V. C. 6, ante Æ. C. 747. A. M. 5126. Ab hoc enim celeberrimo temporis momento incipit *Æra Nabonassaris*. Conferatur *Censorinus* de die natali c. 21. Substitit hoc regnum annos 67. sub X. Regibus indigenis, quorum primus *Nabonassar*, ultimus *Regebelus*, de quibus *Canonem Ptolomæi* consuluisse operæ pretium est. Anno quippe 5193 *Affaraddon* octavus *Ninevitarum* rex regnum hoc *Chaldeo-Babylonicum* armata manu imperio suo junxit. At A. M. 5248 *Cyaxares* I. Medorum Rex, cum prodicione *Nabopollassaris*

pollassaris Satrapæ Chaldææ ducisque exercituum *Ciniladanis*, *Nineven* cepisset funditusque evertisset, in prodicionis præmium *Nabopollassari* imperium *Babylonico-Chaldaeum* concessit. Is regnavit a. 21. habuitque successorem filium *Nabuchodonosorem Magnum*, qui A. M. 5287 *Hierosolymam* expugnavit, regnavit autem annos 43. Successerunt *Evilmerodach* ejus filius a. 5312; *Neriglissar* *Nabuchodonosoris* gener a. 5314; *Laborosoarchod* *Neriglissaris* filius a. 5318. Regnavit hic 9. menses tantum, adeoque eodem anno *Balthassar* seu *Nabonnidus* II *Evilmerodachi* filius, summa rerum potitur. Anno denique 5335 *Cyaxares* II qui *Dan. V. 31.* *Darius* *Medus* appellatur, *Cyri* ducis suarum copiarum ope usus, expugnat *Babylonem*, huicque regno finem imponit, ex quo inde a *Nimrodo* annos 5531, ab *Evechoo* annos 2231, a *Mardocente* a. 2006, a *Belo* a. 1791, a *Nabonassare* annos 209, a *Nabopollassare* 87 annos substitisset. Biennio post, anno nempe 5337, *Cyaxares* II. moritur, *Cyrus*que regnum *Medicum* in *Monarchiam Medo-Persicam* convertit.

Capite sequenti XIII doctissimus Autor antiquitates *Ægyptiacas* majoribus adhuc tenebris horrentes illustrare satagit. Cumque *Chronicon* illud vetus *Ægyptiacum*, quod *Syncellus* creberrime laudat, quodque *Pezronius* ipso *Manethone Sebenmyta* antiquius esse credit, *Ægypti* reges in *Auritas* seu *Deos*, porro in *Mestras* seu *Semideos*, ac denique in *Ægyptios* seu *homines* distinguat, Chronologus noster *Deos* illos cum 33984 imperii sui annis, seu mera ambitiosa gentis figmenta, merito explodit. De *Mestrais* vero ita sentit. Verosimile putat, unumquemque e tribus *Noæ* filiis, quarto minimum post diluvium seculo, illam orbis partem occupasse, ad quam per supremam patris voluntatem jus nactus fuerat, & sigillatim quidem *Chamum* aut ejus saltem filium *Mizraim*, (qui Græcis *Mestram* vel *Mesraim* pronunciatur,) in *Ægypto* sedem fixisse, unde ea terra *Chami* Ps. CIV. (Ebr. CV.) v. 23, & 27, item Psal. CV. (Ebr. CVI.) v. 22, nec non מִצְרַיִם Terra *Mestram* passim in Bibliis vocetur. Hinc *Syncellum* Chronogr. p. 37. 38. 79. scribere: Ex quo a *Mestram* secundo *Chami* filio *Ægyptus* primum habitata est, ad hoc usque tempus, ab *Hebrais*, *Syris* & *Arabibus* καλεῖται ἡ χώρα Μεσσηία, regio vocatur *Mestrea*. Eadem de causa primos *Ægypti* incolas in Veteri *Chronico* *Mestras* appellari. Cumque ii ibidem

annis 217 rexisse (vel potius incoluisse) Ægyptum dicantur, antequam *Menes* dynastias Ægyptiorum ordiretur, id quod (juxta mox secuturam demonstrationem) contigit A. M. 2904, a diluvio 648: Hinc annos illos *Mesraorum* incepisse A. M. 2687, a diluvio 430, hocque anno *Mesraim* in Ægyptum primitus delatum fuisse, concludit Autor.

Sed missis obscurioribus illis *Semideis* seu *Mesraïis*, ad Dynastias XXX *Hominum* seu Regum Ægyptiorum pergimus. *Herodoti*, *Manethonis*, *Eratosthenis*, *Apollodori*, *Diodori Siculi*, *Josephi*, *Julii Africani*, *Eusebii* atque *Syncelli* suffragiis ἀναγινώσκων constat, *Menem* omnium primum Ægypti Regem fuisse. Hujus ævum indagari posse credit Noster, si *Pharaonem* illum, sub quo Israelitæ Ægypto egressi sunt, quique successit Regi sub auspiciis egressus mari Erythreo submerso, *Themosis* vel *Amosis* fuisse, veteribus *capite VIII.* citatis consentias. Exodus quippe (juxta cap. VII.) incidit in A. M. 3943. A Mene vero usque ad *Themosis* anni omnino 1039. effluerunt. Nam post *Semideos*, quos vocant, in Ægypto inferiori seu Delta, quindecim primo generationes h. e. Reges fuerunt, juxta *Chronicon* illud pervetustum Ægyptiacum apud *Syncellum* p. 51. Nomina & annos horum regum ex *Eusebio* & *Syncello* ita excerpit *Pezronius*: *Menes* regnavit a. 62, *Curbides* a. 63, *Spanius* a. 36, duo anonymi a. 72, *Sesenchosis* a. 49, *Amenemes* a. 29, *Amosis* a. 32, *Acesephtres* a. 13, *Achoreus* a. 9, *Amisys* a. 4, *Chamois* a. 12, *Amesises* a. 65, *Anonymus* a. 14, *Use* a. 50. Summa generationum XV, anni 510. [Notandum, *Syncellum* XVII Reges recensere. Sed veteris *Chronici* major est autoritas. Unde *Aristarchum* nomen Græcum, & *Serapin* nomen deastri, ex laterculo Ægyptiorum seu *Hominum* eliminare *Pezronius* ausus est.] Generationes illas quindecim juxta idem *Chronicon* mox secuta est Dynastia XVI, quæ *Tanitarum* dicitur. Eam constituunt Reges VIII, *Rameses* regnavit a. 29, *Ramesso - Menes* a. 15, *Thysi - Mares* a. 31, *Ramesse - Seos* a. 23, *Ramesse - Menos* a. 19, *Ramesse - Baetis* a. 39, *Ramesse - Vaphris* a. 29, *Concharis* a. 5. Summa: *Tanite* regnarunt annos 190. Sic sane anno quinto *Concharis* complentur anni septingenti, ut est apud *Syncellum* p. 107. Successit Dynastia XVII *Pastorum*, in qua regnarunt in eadem *Tanitarum* urbe *Salatis* annos 19, *Beon* a.

44, *Apachnas* a. 36, *Apophis* a. 61, *Tanias* a. 50, *Certos* a. 44, *Asis* a. 49. Substitit ergo Dynastia XVII annis 303. Pastores dein armata manu Ægypto expulit *Alisphragmuthosis*. [Sic enim *Pezronius* constanter vocat, quem *Syncelli* editio Parisiensis a *Jacobo Goar* curata, *Marshamus*, & quis non? *Misphragmuthosis* appellant.] Hic Autori nostro *Pharao* ille esse putatur, qui mari rubro submersus est. Successorem enim habuit *Themosis* vel *Amosis*, quo regnante Israelitas exiisse, dictum est. Is igitur regnavit a. 36. Hinc sequens calculus emergit: Conficiunt

Generationes illæ XV a Mene incipientes	a. 510.
Dynastia XVI Tanitarum	a. 190.
Dynastia XVII Pastorum	a. 303.
Regimen Alisphragmuthosis, cui Themosis successit,	a. 36.

Summa annorum inde a Mene usque ad *Themosis* elapsorum a. 1039. Hunc Annum 1939. subtrahe ab anno exodi, qui est A. M. 3943. Remanebit A. M. 2904, qui est annus a diluvio 648, & a *Phalego* nato 117. Atque sic hoc ipso anno *MENEM* Dynastiarum Ægyptiacarum fundamenta jecisse, demonstrasse se putat *Chronographus* noster.

Ab hoc Mene usque ad *Nectanebum*, quem *Darius Ochus* A. M. 523. regno exiit, a *Manethone* & *Jul. Africano* numerantur DYNASTIÆ XXII, quarum XVII priores maximam partem collaterales, reliquas consecutivas statuit *Pezronius*. Verosimile putat, *Menem Thiniten* monarcham fuisse totius Ægypti, patremque *Athotis*, quem *Thebaidis* seu Ægypti superioris, *Curudis*, quem *Delta* seu Ægypti inferioris, & *Necherophis*, quem *Mempheos* regem fecerit. *Athotim* vita functum duobus filiis *Thebaidem* suam partiendam reliquisse, ea lege, ut superiorem partem, [in qua *Thebe* seu *Diospolis Magna*,] *Athotes* II, inferiorem, [in qua *Thinitarum* civitas eminebat,] *Cencenes* obtineret. Sic & Ægyptum inferiorem vertente tempore in plura regna discerptam, pluribus simul dynastis paruisse, *Heliopolitanis* puta, *Diospolitans*, *Heraclopolitanis*, *Tanitis*, *Xoitis*. Apponamus epitomen *Chronologie* Ægyptiæ *Pezronianæ*, unde patebit, quamnam dynastiam coextiterint. Quota vero quævis Dynastia *Manethoni* numeretur, ex numeris marginalibus patebit.

- I. A. 2904 *Menes* Dynastiam *Thinitarum* I. constituit, quæ annis substitit 253. A. 2964 *Arhotis* ejus filius biennio ante mortem patris *Thebis* Rex constituitur, unde Reges Thebanî XCI descendunt, qui regnarunt ultra 2225. annos, donec Sabbacon Æthiopiæ Rex Thebas expugnaret. A. 2966 *Menes* moritur a. regni 62. Succedit ei in regno tum *Thinitico*, tum *Thebæo* primogenitus *Athotis*, mortuus A. M. 3023, cum regnasset annos 59 *Thebis* & 57 in *Thinitarum* civitate, relinquitque Regnum Thebæum *Arhoti* II, qui regnavit annos 32, *Thiniticum* vero *Cenceni*, cui ortum Principes *Thinitarum* debent in duas dynastias distincti. Alter *Menis* filius *Curudes*, eodem anno 2966 Ægypto inferiori potitur, regiaque sede *Heliopoli* constituta, regnat annos 63. Eodem denique anno
- III. *Necherophes*, aut *Menis* filius, aut regni invasor, *Memphiticam* Dynastiam I. condit, quæ annis 214. substitit. A. 3157 *Bochus* mortuo
- II. *Bienache*, *Menis* trinepote, Dynastiam II. *Thinitarum* annos 302
- IV. duraturam, orditur. A. 3180 *Memphitarum* Dynastia II. a *Sori*
- XI. conditur, annisque 208. substitit. A. 3290 Dynastia *Diospolitano-*
- IX. *Curudem*, non minus ac *Heracleopolitæ*, quorum Dynastia I. a. 13319
- X. *Achteoes* auspiciatus est. Desit illa a. 3419, quò Dynastia eorundem II. incipit incerto authore; substitit hæc annos 185. A. 3349
- XII. Dynastiam *Diospolitano-* II. incipit *Sezonchoris*, *Ammenemis* ultimi Dynastiæ I. principis filius. Duravit ea annos 160. A. 3388 Dynastia *Memphitarum* III, *Othois* auspiciis, conditur & per annos
- VI. 217. substitit. A. 3414 *Tanitarum* Dynastia I. a *Rameffe* conditur, substititque annos 190, *Heliopolitano* regno destructo. *Pammus* decimus nonus a *Mene* Thebarum r. A. 3459. evertit Dynastias
- XVI. *Thinitarum*, cujus reliquiæ anno sequenti in Dynastiam *Elephantino-*
- V. *rum* coalescunt, quam *Ufercheres* cum octo successoribus annis 248. composuerunt. Idem *Pammus* *Memphitas* a. 3485. armis subactos Thebæo suo regno jungit. Nec Thebæum jugum excutere ipsis licet ante annum 3605, quo obiit *Nitocris*, quæ annis 12. regnum *Thebæo-Memphiticum* obtinuerat. Interea a. 3509. Dynastia *Dios-*
- XIII. *politano-* III. oritur, annosque 184. substitit, sub 60. regibus.
- XIV. A. 3603 Dynastia *Xoitarum* erigitur, ea fini, ut *Pastores* a terminis Ægypti inferioris, in quam crebro incursionem faciebant, arcerentur.

tur. Substitit illa a. 184. Anno 3604 *Pastores* Arabes aut Phœnicii, destructis Dynastiis *Heracleopolitana* & *Tanitica* prioribus, Dynastiam *PASTORUM* seu *Tanitarum* II. condunt. Regnant *pastores* VII annis 303. A. 3605 *Memphitæ* Dynastiam suam IV incipiunt, sub LXX. regulis, quorum quilibet uno die imperat. Annum sequentem Dynastia V *Memphitica* natalem habet, substititque sub 5. regibus seculo integro. Dynastia IV *Diospolitano-* ab anno 3693 usque ad annum 3943 substitit. A. 3706 *Apophis* IV *Pastorum* rex, *Memphæos* regnum excindit, cum a *Necherophe* annis retro 740. conditum fuisset. Eodem anno *Joseph* *Potiphari* venditur. A. 3708 *Elephantinorum*, & a. 3687 *Xoitarum* Dynastiæ finiuntur. A. 3798 *Joseph*, *Apophis* & *Taniæ* Pharaonum prorex, obit. A. 3907 *Tanitarum* II. seu *Pastorum* dynastia ab *Alisphragmuthosi* ultimo IV. dynastiæ *Diospolitanae* principe, Thebanorum auxiliis uso, evertitur. Mutant hac ratione Israelitæ dominum, non servitutem, donec A. 3943 *Alisphragmuthosis* post regnum annorum 36. aquis maris rubri mergeretur, ejusque filius *Amosis* Dynastiam V *Diospolitano-* ordiretur, ac Israelitæ Ægypto egressi, legem in deserto acciperent.

Eo tempore, quo *Delta* *Memphisque* imperio *Amosis* suberant, *Thebis* summa rerum potiebatur *Amuthanteus*, rex a *Mene* trigessimus octavus. Sunt vero *Thebæ* eadem cum magna *Diospoli*; unde homonymia deceptum *Marshamum* *Thebæos* cum *Diospolitans*, qui in parva *Diospoli* regiam sedem habebant, confudisse, & *Amosin* *Amuthanteo* successorem dedisse, *Pezronius* notat, cum tamen *Amuthanteum* LIII alii successores exceperint, quorum nomina *Apolodorus* annotaverat.

Dynastia V. *Diospolitana* annis 393 juxta *Josephum* l. i. contra *Apionem* & *Tertullianum* *Apolog.* c. 19. substitit. Quapropter *Pezronius* annos regum, qui alias 333 conficerent, apud *Josephum* emendat, tribuitque *Acencheri* primo annos 32 juxta *Julium Africanum*, *Rhatoti* annos 39 juxta *Eusebium*, & *Ramesi* annos 11.

Dynastiam *Diospolitano-* sextam exorsus est A. M. 4336 *Sethosis*, qui Græcis *Sesosthis*. Atqui hujus frater *Danaus* successit *Sthenelo* Argivorum regi, tribus seculis ante *Ilii* excidium. Unde graviter fert *Pezronius*, quod *Marshamus*, (cujus uti ingenium

XVII.
VII.IIX.
XV.

IIXX

IIXX
VIIX

XVIII.

IIXX

XIX.

variāque lectionem merito veneratur, ita lapsus, quos putat, libere notat, *Sethosim* vel *Sesostrium* cum *Sesac*, aut *Sesonchofide*, vel *Sezonchi* Roboami coætaneo confuderit, cum quatuor seculis *Sesostri* *Sezonchi* antiquior sit, illeque Dynastiam XIX, seu VI *Diospolitanorum*, hic XXII *Bubastitarum* auspicatus fuerit.

Cum vero *Diospolitanorum* Dynastia VI. annis 234 floruisse, secuta est A. 4570 VII. seu ultima eorundem Dynastia, quæ reges 12, annos 178 complectitur. Dynastia *Tanitarum* III. in illius locum successit a. 4748 autore *Smende*, cuius successor *Pfusennes I.* est Pharaon Salomonis focer, 3. Reg. IX, 16. memoratus. *Pfusennes II.* eam finit, quem A. M. 4878, anno Salomonis 66, *Bubastitæ* imperio exuerunt. Inter *Bubastitas*, qui Dynastiam XXII. annis 120. constituerunt, primum locum obtinet *Sezonchis* seu *Sesac*, ex 3. Reg. XI, 40. XIV, 25. notissimus.

Anno demum 4998 jugum *Bubastitarum Tanitæ* excusserunt, XXIII. & hinc quarta illorum Dynastia usque ad annum 5087 continuata

XXIV. fuit. At tunc sub *Gnephactæ* & *Bocchori* Dynastia *Saitarum* cœpit, quæ finem habuit a. 5131, cum *Sabbacon* *Æthiopum* *Arabum*ve Rex, capto & combusto *Bocchori*, everfisque *Thebis*, (quas *Nahum* c. III, 8. *No-Ammon*, h. e. habitationem *Jovis Hammonis*, vel *Διόσπολιν* appellat,) Dynastiam *Æthiopum* auspicatus est.

XXV. Constat ea generationibus III, annis 44. *Sabbacon* anno regni 12 *Ægypti* imperium *Sue* vel *Suecho*, qui 4. Reg. XVII, 4. *So* vel *Suz* audit, reliquit, in *Æthiopiam* reversus. Moritur *Suechus* a. regni 12. successorem natus *Taracam* filium, ad quem *Ezechias* nuncios misit, ut secum societatem belli contra *Sennacheribum* iniret. Consentit *Taraca*, & contra *Senacheribum* arma movet, sed vincitur. Unde nil emolumenti ad *Judæos* ex *Ægyptiorum* auxiliis redundat, Esai. XXX.

XXVI. Frustra dein *Pelusiū*, & mox *Hierosolymas* obsedit *Assyriorum* Rex. *Taraca* anno regni 20 obiit. Quò audito *Sabbacon* rediit & *Ægypti* imperium suscepit annis adhuc sex. Unde *Herodoto* 50. annis imperasse memoratur. Circa regiminis sui finem vicie *Nechaonem I.* Regem *Saitarum*, obiitque a. 5181.

Sed paulo ante alia duo regna in *Ægypto* exorta fuerant. Cum enim A. 5131 *Æthiopes* in *Ægyptum* excurrissent, imperitabat *Memphi Anyfis* quidam, sed advenis illis se imparem sentiens, in palu-

in palustria aufugiebat. At duodecennio post, cum *Sabbacon* *Ægypto* discessisset, postliminio ad thronum rediit. Mortuus tandem *Sethonem* *Vulani* sacerdotem successorem habuit a. 5156 circiter. Eodem tempore *Stephinates Dynastie Saitarum II.* fundamenta jacet, dum *Memphi Anyfis*, *Sue Tanin* tenerent. *Stephinatem* excipit a. 5166 *Nechepso*. *Taraca* & *Sethonis* coætaneus. *Nechepson* sequitur *Nechao I.* a. 5172, sed a. 5180 a *Sabbacone* victus trucidatur. *Sabbacone* mortuo, totius *Deltae* regnum, in tres hactenus Dynastias discriptum, solus *Sethon* occupat. Moritur a. 5186. Post anarchiam 2. annorū, XII *Nomarchæ* constituuntur. Hæc vero regiminis forma sublata est a. 5203, quò *Sammeticibus*, qui post patris *Nechaonis I.* cædem in *Syriam* aufugerat, vertente autem tempore *Nomarcha Saitarum* evaserat, ab *Ionis* & *Caribus* adjunctus *Collegas* *Ægypto* expellit, & ex *Nomarcha Monarcha totius* *Ægypti* fit. Et hoc quidem tempore Dynastia XXIII. aut nata aut renata fuit. Successit a. 5257 illius filius *Nechao II.*, de quo vide 2. Paral. XXXV. 4. Reg. XXIII, XXIV. Jerem. XLVI. &c. Regnavit annos 16. Hujus filius *Psammetis* vel *Psammetibus* r. a. 6. & successorem habuit *Apriem* vel *Vapbrem*, Jer. XLIV, 30. Ezech. XXIX. 3. XXXI. &c. memoratum. *Partamis*, aut, si mavis, *Amosis* eum regno & vita privavit. *Amoseos* filius *Psammetis* vel *Psammetichus* paria passus est a *Cambyse* a. 5348, unde *Persarum* Dynastia incipit. Notissimi sunt hujus successores *Smerdes*, *Darius Hystaspis*, *Xerxes*, *Artaxerxes Longimanus*, *Xerxes II.* & *Sogdianus*, *Longimani* filii, *Darius* denique *Nothus*, sub quo a. 5460 *Amyrtæus*, *Persarum* jugo abjecto, *Saitarum* tertiam Dynastiam est exorsus, sed & post sexennium morte sua finit. Sequitur a. 5466 Dynastia quatuor regum *Mendesorum*, annorum 32. Ultima tandem Dynastia *Sebennytarum* auspiciis *Nectanebi I.* a. 5498. incipit, destruiturque a *Dario Ocho* Rege *Persarum*, A. M. 5523, anno a *Menis* imperio 2619, a. 3. Olymp. CVII, a. 19. ante Monarchiam *Alexandri*, anno 350 ante aram *Christi*.

Capite XIV *Chinensium* antiquitatem indagar Auctor, ducem ubique sequutus *Martinium Jesuitam*, qui *Historia Sinica* decade omnium, qui usque ad *Christi* nativitatem *Sinarum* imperium tenuerunt, vitas enarravit. Patet hinc, *Fobis* cum septem successoribus re-

bus regnasse annis 745, porro familiam *Hiaa* imperasse annis 441, familiam *Xanga* annis 644, familiam *Cbeva* a. 876, familiam *Cyna* annis 40, familiam *Hana* annis 460, familiam *Cyna* annis 155, familiam *Tanga* a. 209, familiam *Haytai* a. 305, familiam *Sunga* a. 355, familiam *Ivena* a. 90, familiam *Taiminga* a. 276. Conficiunt numeri isti summam annorum 4596. Cumque *Zuchin* ultimus *Taimingicae* familiae princeps, mortem sibi intulerit A. C. 1644, subtracto hoc numero abs 4596, patebit Monarchiam Chinesem jam annis 2952 ante Christi aetatem, a quoque anno mundi 2921 conditam esse.

Ex iis ergo, quae tribus his capitibus de *Babyloniorum*, *Aegyptiorum*, *Chinensiumque* antiquitate disseruit, concludit Auctor, aut LXXviralem Hebraeorum calculo praefendam esse, aut de universa Chronologia sacra atque profana conclamatum iri. Sed de hoc viderint alii. Nos heic nil monendum putamus, nisi quod nomina propria Chaldaeorum, Aegyptiorum, Sinensium eadem ratione excerpserimus, qua Auctori ista scribere placuit, quamvis varias eorumdem, saepe etiam probatioris forte, lectiones haudquaquam ignoraverimus.

Restant capita duo. Capite XV ratio redditur, cur universi pene priorum seculorum patres, finem mundi propinquum esse sibi persuaferint, faverintque Chiliafmo: quia nimirum opinioni Judaicae innutriti fuerint, mundum post sex millia annorum perituum, quemadmodum diebus sex creatus fuerit, unoque millenario post piis traditum iri regnum terrestre Hierosolymitanum. Putarunt ergo Christiani universi, finem sex millium annorum jam suo aetate instare, quod non fecissent, si calculo Hebraeorum Bibliorum consensissent. Clarissime sane *Origenes* dialogo contra Marcionitas: itaq; inquit, *sexies millesimo anno descendit (Servator) postquam ille conditor hominem finxerat, μετὰ τὸ πλάσαι τὸ δημιουργόν τὸ ἀνθρώπον ἑξαμυχίλιος ἔτει κατῆλθε.*

Capite denique XVI brevissime totius libri argumentum repetitur, adjectis tum conjectura, *R. Akiba* Aquilae magistrum codicum Hebraeorum numeros corrupisse, tum elogio LXX. interpretum. Calci totius operis subijcitur *Canon Chronologicus a creatione mundi usque ad aetatem Christi pertextus*, ubi synchronismus Patriarcharum ac

rum ac *Judeorum* cum *Affyriis*, *Aegyptiis*, *Chinensibus*, *Medis* porro, *Persis*, *Gracis* ac *Romanis* ex hypothesebus Auctoris clarissime monstratur, ac tum annus mundi, tum annus ante aetatem Christi ex utroque latere cuilibet additur.

JUDICIA ERUDITORUM DE SYMBOLO Athanasiano, studiose collecta & inter se collata a Wilhelmo Ernesto Tentzelio.

Frankfurti & Lipsiae, apud Aug. Boetium, 1687, in 12.

Postquam in praefatione clarissimus Auctor dixerat de praestantia usque Symboli Athanasiani in prisca & recenti Ecclesia, ac ejusdem versiones Germanicas, tam manuscriptas in Bibliotheca Vindobonensi, Lipsiensi & Gothana residuas, quam impressas indicaverat; rationem instituti sui exponit, ut varias eruditorum opiniones de Symboli auctore exquirat, ultimumque judicium Lectori relinquat; tum in duas sectiones totam tractationem dividit, quarum altera argumenta externa, altera interna complectitur.

In priori sectione profert primum testimonia scriptorum quarti & quinti seculi, pro *γνησιότητι* symboli allegari solita, cum negantium responsionibus; nempe Hilarii Pictaviensis, Gregorii Nazianzeni, Damasi Papae, Gaudentii Brixienfis, Augustini, & Concilii Chalcedonensis; ubi simul de singulorum locorum & librorum veritate dispicit, quod etiam in sequentium seculorum auctoribus facit. Monet enim eos, qui Symbolum Athanasio tribuunt, novam quasi illius epocham auspiciari a concilio Toletano quarto, a quo primum in lucem prolatum sit. Qua sententia excussa, de confessione illius concilii, Psalterio Gregorii Magni, epistola Isidori Hispalensis, canone synodi Augustodunensis, synodi Herudfordiensis confessione, commentario in Boetium Bedae supposito, tanquam septimi seculi scriptoribus agit. Dehinc ad octavum & sequentia ante reformationem secula progressum faciens, praescriptione perpetua negantem partem uti observat adversus illarum aetatum homines, quippe in critica ecclesiastica non satis versatos.

Quo præsupposito, suffragia Caroli Magni, Ahytonis Basileensis, Anonymi apud Sirmondum, Theodulfi Aurelianensis, Agobardi Lugdunensis, Friderici Ultrajectini, Ansharii Hamburgensis, Rathramni Corbeiensis, Aeneæ Parisiensis, Hincmari Rhemensis, Otfridi Weissenburgensis, Abbonis Floriacensis, Ratherii Leodicensis, Æthelstani Regis Anglorum, Gualdonis Corbeiensis, Brunonis Herbipolensis, Joannis Cyparissiotæ, Henrici Bruasvicensis, Joannis Belethi, Nicolai Hydruntini, Apocrisiorum Gregorii noni, Manuelis Calecæ, Guilielmi Durandi, Ludovici IX Galliarum Regis, Thomæ Aquinatis, Eugenii Papæ, Georgii Scholarii, ac Joannis Plusiadeni summatim colligit, singulorumque verba producit. Posthæc Pontificiorum, Lutheranorum, Reformatorum, Arminianorum, Socinianorum & aliorum recentiorum sententiam suggerit, ac Baronii de communi ecclesiarum consensu adsertum examinat. Denique negantium argumentum inficiale subjungit, partim a silentio ipsius Athanasii, partim aliorum ejusdem vel sequentis sæculi, petitur, ac Baronium cum Quenellio, Cabassutio & Alexandro committit, ostenditque, ex veterum silentio fluctuationem agentium oriri, qua tempus locumque symboli ab Athanasio conscripti, diversimode adsignant; tum ab Oudino, Vossio & aliis argumentum illud nimis extendi, dum ille Hincmarum, hic Apocrisarios Gregorii IX, symboli sub Athanasii nomine primum meminisse volunt, additque Græcorum responsiones ad auctoritatem illius sibi a Latinis objectam.

In posteriori sectione tria tractat argumenta interna, a tempore, stylo & dogmatis desumi solita. Ad primū pertinet, quod Nestorii Eutychetisque, Athanasio utique recentiorum, errores Symbolo profligari volunt Carpzovius, Quenellius, & alii. Sed diversimode respondent Cornerus, ac Maimburgius. Ad alterum spectat, quod diversitatem styli allegant Vossius, Petavius, Quenellius, pluresque. Symbolum enim Latini, non Græci hominis est, Græcæque exemplaria plurimum variant. Cum autem controversum sit, an Latine sciverit Athanasius, auctor id variis argumentis adfirmat, & Cardinalis Bonæ observationem adjicit, qua Eusebius Vercellensis Athanasio in Symbolo sive componendo sive transferendo adiutor fuisse traditur. Deinde de Pelargi, Camera-

rii alio-

rii aliorumque argumento disputat, quo symbolum Athanasio abjudicant, propter diversum vocum *θεολογία* & *ὑποτάξις* usum. Ad tertium facit, quod ceteri quidem omnes fatentur, symbolum Athanasii cum doctrina ejus apprimè consentire, soli autem Socii Arriique adsectæ diversitatem extrahere conantur. Propterea Wolzogenii, Sandii & Cingalli, (qui idem Sandius est) adserta expendit, & Combessii ac Cabassutii objectiones diluit, quorum alter observat, dictum Christi: *Pater major me est*, in symbolo non eodem modo explicari, quo in Athanasii oratione II. adversus Arianos; alter vero omissionem vocis *ὁμοουσίως* urget, cui Athanasius, utpote præcipue ejus adsertor, in Symbolo fidei a se edito omnino locum dedisset. Denique varias de Symboli auctore illorum conjecturas explorat, qui Athanasio id abjudicant; alii Eusebium Vercellensem, alii Anastasium, alii Athanasium Spirensen, alii hominem Gallum vel Hispanum, alii Vigilium Tapsensem substituentes. Singulorum opiniones prolixè discutit Auctor, & in fine plures Diatribas pari methodo pertractatas promittit, si hanc nondisplicuisse eruditioribus animadverterit.

ADMIRANDI ARCHIMEDIS SYRACUSANI Monumenta omnia Mathematica, ex traditione doctissimi viri, D. Francisci Maurolici.

Panormi, apud D. Cyllenium Hesperium, 1685, fol.

Inter cetera Francisci Maurolici, Abbatis quondam Messanensis Iclarissimi, *ἀνέκδοτα*, (quorum non pauca fuisse, cum ex ipsius Maurolici *Cosmographia* & *Opusculis*, citante Ricciolo in *Chronico Astronomorum*, *Alm. Tomo primo*, tum literis P. Caroli de Balfamo, Soc. Jesu, operi præsentis præmissis, cognoscere licet,) delituere hætenus & lucubrationes in Archimedis Syracusani opera, quæ Autor hi peculiari suo studio reconfuit & illustravit. Devenerunt autem ex ante annos plus minus viginti in manus cujusdam Laurentii Tomasi Messanensis, tum quidem aromatarii, sed literis deditissimi: qui sub auspiciis, partim etiam sumtu, Senatus patrii, studio vero Jo. Alphonsi Borelli, insignis mathematici, præcipue adjutus, editionem Operis

Operis anno 1670 adornare cœpit: postquam scilicet idem *Borellus* ex indultis sibi a Senatu Mamertino quibusdam aliis *Maurolici* scriptionibus, commentaria hujus in Apollonii conica jam edidisset.

Procedebat interea editio, ut anno 1672 de novem tractatibus, (in tot enim *Maurolicus* Archimedeæ digesserat) sex priores typis extarent: cum malo operis & suo *Borellus*, invidia & calumniis inimicorum petitus, vitæ licet integer, Siculum vertere solum coactus est. Et hic quidem incertum, an suo ingenio, an ex commentationibus aliorum, septimum tractatum, (nam ex manuscripto *Maurolici* sex omnino priores *Tomasus* possidebat,) de numero arena Romæ supplevit; morte tamen præventus, postremos duos, quod facturum erat, perficere non potuit. Hæc interim impressi libri per turbas Siculas insequentium annorum eousque penes *Tomasum*, donec Hispanis Messana rursus potitis, ipse sibi metuens, cum classe Gallica Sicilia excederet, fiscoque regio, cum cætera profugorum suppellectile, & has schedas occupandas relinqueret. Hæ Panormum postea devectæ, naufragio pleræque periire: quæ cladi superfuerunt exempla, unum alterumve, deinceps a D. Cyllenio *Hesperio* redempta sunt.

Ex his novam editionem Panormi ab anno 1680 molitus laudatus modo D. *Cylenius*, cum supra omnem curam adhibitam de supplemento postremorum tractatum nihil quicquam indipisci posset, superstites sex typis denuo commisit; loco trium postremorum *arenarium*, & binos de insidentibus humido libros, juxta textum *Archimedis*, ex *Commandini* interpretatione, una cum exoticis illius tractatibus ex eodem *Commandino* & *Riverto*, subjunxit.

Cæterum operi huic concinnando ansam cumprimis dedisse commentatorem *Archimedis* non incelebrem, *Eutocium Ascalonitam*, *Maurolicus* in præmio proficitur. Hujus enim, in libros de circuli dimensione, sphaera & cylindro, æquiponderantibus, commentariis, cum multa, plus obscuritatis, quam aut jucunditatis aut utilitatis habentia, nec ad explicandum autorem conducentia, intermixta perspiceret *Autor* noster, conatus est faciliore rem via aggredi; & juvandi intellectus causa multa lemmata adjicere; multa ab *Archimede* omissa, tum ipsa principia, quæ difficultatis aliquid habere credi poterant, demonstrare. Hujus gratia *Archimedeis* tracta-

tractatibus præparationem quandam præmittit, in qua præter principiorum demonstrationem, & duarum mediarum proportionalium inventionem, juxta veterum, *Heronis*, *Apollonii*, *Pappi*, *Dioclis*, *Platonis*, *Eratosthenis*, *Menechmi*, *Archytæ* placita tradit. Tractatum primus est de circuli dimensione, cujus 12 propositionibus tetragonismum *Hippocratis*, suumque duplicem subnectit: secundus de sphaera & cylindro, cujus propositiones 38 pleræque; aliæ ab *Archimedeis*: certius de momentis equalibus, quem in libros quatuor distribuit, 1 doctrinam gravium universalem; 2 centra gravitatis planorum; 3 parabola; 4 solidorum, argumentum ab *Archimede* omissum, explicantes. Quartus de quadratura parabola: quintus de spiralis: sextus de conoidibus & spheroidibus. In his excepto quarto & quinto, multa *Archimedis* omissa, plura omisissis reposita, ipsumque adeo demonstrandi nexum & ordinem *Maurolico* peculiarem *Lector* facile, ex collatione cum aliis *Archimedis* editoribus, comperiet. Liber vero octavus & nonus, qui in hac editione sunt de insidentibus humido, *Maurolico* futuri erant, prior quidem *ἑξ ἰσοπερὶμέτρων*, *Theoni Alexandrino*; posterior *ἑξ ἰσοπερὶ μέτρων καὶ ὀγκομετρίας*, *Ptolemæo* ab aliis verius ascripti, ut ex *Proæmio Autoris* constat.

TENTAMINA ARITHMETICO-POLITICA circa amplitudinem Civitatis Londinensis, facta

a Wilhelmo Petty, Equite ac Societatis Regiæ consortis.

Ex Transact. Philos. Angl. M. Septemb. & M. Decemb.

1686. pag. 152. & 237. seq.

Ediderat ingeniosissimus *Autor* anno superiori Tractatum Gallicum, cui titulus: Deux essais d'Arithmétique politique touchant les villes & hospitaux de Londres & de Paris, sive, Duo Specimina Arithmetice politice circa civitates & nosocomia Londinensia & Parisiensa, Londini apud Franc. Vaillant in 4. cujus recensioem videre est in Novell. Reipubl. Liter. M. Octob. 1686. pag. 1144 seq. Probare in eo præprimis intenderat, Londino inter eas, quæ nunc sunt, civitates jure prærogativam deberi, etiam præ Lutetia (ut hac

communiter tam ab indigenis, quam exteris pro urbium principe venditur) partim ob multitudinem populi, partim ob ædium numerum, partim ob opulentiam. Et *primum* quidem horum evincere voluerat ex utriusque civitatis catalogis emortualibus invicem comparatis, e quibus patere queat, æque numerosos esse Londini incolas, quam Lutetia & Rotomagi simul sumtarum. *Secundo* ædificiorum multitudinem Londini majorem esse ostendere conatus fuerat ex catastris census, qui de singulis caminis Londini penditur: ex his enim majorem multo ædium numerum perspicere, quam de Parisiensi urbe optimi ejus gentis scriptores tradere soleant. Denique *tertio* pro demonstranda majori Londinensium opulentia argumenta petierat, cum a præcellentia vigentis ibi negotiationis; tum a processibus forensibus; tum etiam ex indicibus Libitinariis utriusque civitatis, e quibus nempe perspicere valeat, partes populi Parisiensis pauperis adeo conditionis esse, ut malint in nosocomiis emori, quam domi suæ propriis sumptibus vivere; ac tertiam istorum incolarum partem ex miserrimo isto xenodochio quod *l'Hotel-Dieu* vocatur, quotannis fere efferri solere: cum e diverso Londinensium incolarum vix unus e quinquaginta soleat intra nosocomia vitam finire. Hæc, inquam, præcipua contenta fuerunt libri antehac a Nostro editi; qui cum non omni ex parte ad palatum nationis Gallicæ factus esset, unialterique ex eruditis ejus gentis occasionem dedit, dicam Nostro impingendi: præ aliis vero *Clarissimus Auzutus*, prolaxis literis Roma perscriptis ejusdem asserta convellere annisus est. Tametsi enim falsus fuerit, *Londinum* ejusque partes *Westminster & Southwark* cum ædibus contiguas, ad æquare posse Lutetiam cum suburbiis suis: attamen pernegavit, domus in tabulis publicis Londinensibus consignatas tantam populi multitudinem continere, quantam Lutetia cum Rotomago junctim efficiat: quin potius, causatus est, diversas in tabulis istis una comprehendere parochias, quæ Londinensi urbi haud contiguæ, sed notabili ab ea spatio distat, in istam computationem venire non deberent. His ergo objectionibus obviam iturus Noster, per plenioris deductionem evincere posthæc sategit, se non tantum de copia incolarum Londinensium nihil ultra modum debitum asseruisse; sed potius justo adhuc parcius de ea locutum esse, cum Londi-

num

num non solum hac in parte Lutetia & Rotomago, sed plane Lutetia, Rotomago & Romæ hodiernæ simul sumtis paria facere queat. Utitur vero talibus computandi mediis, quæ ab Auzuto ipso adhibita & allegata fuere; partim nempe petitis e catastis authenticis, partim e catalogis funeralibus. Quoad Parisiensem itaque civitatem ad *primum* supputandi modum largitur Auzuto, ibidem esse 23223 domos, in earum qualibet (excessu cum defectu compensato) degere $3\frac{1}{2}$ familias, ut sic emergant familiæ 81280; quamlibet vero harum sex capitibus constare, adeoque universi populi numerum provenire 487680. Rursus juxta *alteram* computandi viam, eidem concedit, Lutetia indices funerales unius anni mortuos continere 19887; ab eoque numero deduci patitur 3506, qui in nosocomio, quod *l'Hotel-Dieu* vocant, decesserint, quasi præter necessitatem & ob solam ægrorum incommodam tractationem defunctos, ut sic remaneant 16381: sic supposito (non ex 25 hominibus, ut Auzuto placuerat, sed saltem) ex 30 unum quotannis regulariter decedere, adeoque priori illo numero 16381 per 30 multiplicato, emergit Parisiensium universorum summa 491430. Jam si inter primam illam & secundam hanc computandi viam, seu inter 487680 & 491430 medius numerus quaeratur, proveniunt 488055. Et hætenus quidem de Lutetia juxta ipsam Auzuti hypothesein. Jam populi etiam Londinensis summam eadem ratione indagat Noster: nimirum quoad *priorem* connumerandi methodum ad fidem tabularum censualium asserit Londinum habere in universum domos 105315; supponit, decimam saltem harum partem binas alere familias, ita ut familiæ per additionem partis decimæ seu 10531 emergant 115846; denique his juxta suppositum capitum in qualibet familia numerum per 6 multiplicatis, prodit collectum totale 695076. Deinde secundum *posteriorem* computandi viam a catalogis sepulchralibus desumptam præsupponit Londini per annum mortuos esse fere numero 23212: hi si ad modum supradictum per 30 multiplicentur, prodeunt 696360 pro universi populi summa. Jam si rursus inter hos 696360 & priores illos 695076 media proportio eruatur, manebunt 695718. Quamvis itaque largiatur Auzuto, *Parisiis* degere per superius tradita homines 488055, *Rotomagi* juxta ejusdem postulatam 80000, *Romæ* denique, prout

Zzz 2

idem

idem perhibuerat, 125000; tamen his tribus numeris in unum collectis prodeunt saltem 693055, quæ utut a Londinensibus illis 695718 subtrahantur, nihilominus remanent superflua 2663. Denique ad objectionem illam, ac si parochiæ quædam Londino non contiguæ in tabulis publicis præter rem admitterentur, respondetur, tres modo tales parochias esse, quæ colorem aliqualis distantiae præbere valeant, nempe *Islington, Newington & Hackney*; ac has olim quidem aliquantum ab urbe dissitas, a 50 tamen abhinc annis ob multiplicatum interim novarum ædium numerum moli civitatis tam arcte junctas esse, ut regia autoritate adscribi meruerint catastris Londinensibus; neque jam majorem superesse ullibi distantiam, quam quæ permittat vocem clamantis ex una domo in altera vicina exaudiri. Ne tamen hæc ex parte ullam elabendi rimam adversario indulgeat, permittit, ut tres istæ parochiæ a reliquo corpore subducantur, cum e catalogis funerariis manifestum sit, homines ibi degentes vix $\frac{1}{5}$ Londinensium partem facere: parte vero quinquagesima secunda a summa illa 695718 subtracta, nihilominus numerum remanere, qui Parisiensium & Rotomagensium una sumtorum multitudinem transcendat integris 114284. Sub finem denique annectit diversas assertiones e supradictis pro parte elicitas: nimirum I. Londinum solum paria facere Lutetiæ, Rotomago & Romæ simul sumtis. II. Londinum, Bristolium & Dublinum æquare posse Lutetiam, Amstelodamum & Venetias. III. Londinensem civitatem solum collatam cum Amstelodamo, Venetiis & Rotomago se habere ut 7 ad 4. IV. Londinum cum Bristolio adæquare Galliæ civitates quatuor quaslibet. V. Dublinum probabiliter haud cedere optimæ cuilibet civitati secundæ in quovis Regno aut statu inter Christianos. VI. Londinum, quantum quidem appareat, maximam in orbe civitatem, at manifesto maximum omnium æmporium esse.

Consulto nolimus in numeris ab Autore in ipso Transactionum textu positis quidquam immutare. Non possumus tamen non monere, computationem (incertum cujus culpa) non ubique accurate expressam fuisse; utut error talis sit, qui principali Autoris scio-

sis scopo omnino præjudicare nequeat. Nimirum e duabus summis populum Parisiensem emetientibus 487680 & 491430 numerus medius elicitur non 488055, uti positum fuerat, sed 489555. His consequenter, ubi Lutetiæ, Rotomagi & Romæ incolæ in unum computantur, loco 693055 emergunt 694555; quæ si subtrahantur a medio Londinensium numero 695718, remanent non 2663, sed tantum 1163. Et rursus si a dicta Londinensium summa subducatur ob tres illas Parochias pars quinquagesima secunda, ac dein collectus numerus Parisiensium & Rotomagensium, quod reliquum manet, non est 114284, uti in textu extat, verum 112784. Unde evidens est, Autoris quidem intentioni hoc pacto nihil decedere; sed tantummodo minorem aliquanto numerum manere residuum.

THEODORI MOHR, CIVIT. VVERNEROD. Secretarii, tractatio synoptica de duobus
Reis.

Helmstadii, sumtibus Henrici Heslii, 1687, in 4.

Non est, cur multi sumus in adornanda præsentis tractatus recensione, cum docta quidem & proficua quamplurima, novi tamen nihil contineat, nisi forte methodum in eo concinnando adhibitam: certe ejus Autor præter confectionis & digestionis operam de eo nil sibi arrogat. Nimirum ex optimis probatissimisque tam antiquorum quam recentium Jurisconsultorum scriptis, ea compilare ac in certum ordinem redigere sategit, quæ ad materiam hanc, difficiliorem sane & plurimis involutam tricis, spectare visa fuere. Labori occasionem dedit disputatio academica, ab autore ante hos 35 annos Jenæ de hoc ipso themate proposita, utut imperfecte, cum in ea non nisi debendi reos attigerit, ac de his quidem non nisi primas duxerit lineas; eo quod operi tum temporis ad umbilicum perducendo parem semet haud crederet, cum in pensitanda hac obligatione correali plus difficultatis, quam sibi ab initio fuerat pollicitus, offendisset. Succedente dein tempore, stimulatus cupidine telam hanc suam absolvendi, ea annotare & in unum conferre cumulum allaboravit, quæ hac de re quotidiana

autorum lectio ipsi suggessit, (Ronchegalli præsertim, unici promodum, qui de hac materia ex professo scripserit, quique adeo in singulis fere paginis hic allegatus occurrit) unde tandem tractatus hic enatus est, decem omnino capitibus constans, & ob ordinem in eo disponendo servatum lectu nequaquam injucundus; jucundior adhuc dubio procul futurus, nisi ob autoris absentiam ejus textus undique nimio sphalmatum agmine misere scateret. Præmittitur consultissimi Eichelii præfatio operis commendatoria, ubi partim de methodi servatæ concinnitate, partim de scriptorum, qui hanc juris nostri partem pertractarint, paucitate disserit: inter alia de Ronchegallo quoque fert judicium, eum quidem nec indocte, nec ineleganter de hoc themate scripsisse, nec materiæ huic subtili enucleandæ & extricandæ imparem fuisse: ast nimis esse prolixum & multa *ἀλλότρια* eo plane non spectantia admiscere, ordinem quoque, aut propositum, aut congruum non undiquaque servare, nimium denique esse in congerendis plurimis autoritatibus Doctorum, quibus omnem rem, more & olim & hodie usitato, confici sibi persuaserit. Caterum protestatur Autor, tractatum hunc, velut privato tantum usui congestum, intra scrinia forte sepultum quasi mansurum fuisse, nisi ejusdem editionem eliciissent partim amicorum preces, partim malevolorum quorundam disteria ferenrium, autorem officio, quod jam per 34 annos sustinuit, ulterius condigne administrando ob deficientes per ætatem vires parem amplius haud esse. Consultum proinde credidit ad Lectoris judicium hoc in negotio ope speciminis sic expositi provocare, exemplo Sophoclis, de quo Tullius in Catone majore sequentia refert: *Sophocles ad summam senectutem tragædias fecit; qui propter studium cum rem familiarem negligere videretur, a filiis in judicium vocatus est, ut quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum, quasi desipientem a re familiari removerent judices: tum senex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat & proxime scripserat, Oedipum Coloneum recitasse iudicibus, quæsißetque num illud carmen desipientis videretur; quo recitato sententiis iudicum est liberatus.* Pari itaque modo æqui lectoris calculo semet absolutum iri, perlustrato hoc libro, Noster sibi spondet.

VOTA

VOYAGE DE SUISSE, D' ITALIE, ET de quelques endroits d' Allemagne & de France es années 1685 & 1686, par M. Burnet D. en Th.

id est

Gilberti Burneti, Doctoris Theologi iter in Helvetios & in Italiam, partesque quasdam Germaniæ & Galliæ, annis 1685 & 1686 susceptum, cum illustris alicujus Viri annotationibus de Helvetiis & de Italia.

Roterodami, apud Abr. Acher. Editio Germanica prostat Lipsiæ apud Gleditschium, 1687, in 12.

NEque de Autore, neque de librorum hodieporicorum utilitate & jucunditate præfari nos hic multa opus est: illum enim nec fama latere patitur, & Acta nostra jam sæpius celebrarunt; hanc omnes agnoscunt. Constat tamen ex brevi hoc libello, Italico primum idiomate edito, post in Gallicum, & nunc etiam in Germanicum traducto, quantum intersit, quo fine, quo apparatu, quo judicio, quæ industria itinera fiant, aut describantur. Aliter nempe alioque successu & emolumento peregrinantur juvenes, aliter viri; aliter docti, aliter indocti; aliter bene morati & graves, aliter leves & voluptuosi; aliter locupletes & honorati, aliter tenues & viles. Cum vero Autori clarissimo insignia adsint adminicula, quibus instructus iter istud, brevi licet tempore, cum egregio profectu expedire, & quæ in eo observavit, publicare potuerit, factum inde est, si quid judicamus, ut liber hic, quamvis exiguæ molis, inter æstimatissimos haud dubie sit futurus. Idem tamen materiarum egregiarum conferta multitudine, compendiosam enarrationem difficilem reddit, dubiumque qui eam aggreditur relinquit, quid excerpere, quid omittere debeat, cum nihil non pulchrum & notatu dignum videatur. Incipit autem Autor relationem suam, quam in quinque epistolas divisit, ab itinere Gallico, quod Lutetia Lugdunum versus ingressus fuit, de quo præter summam egestatem in vicis & oppidis undique apparentem, parum annotavit. Lugduni in-

ni inscriptionem ab aliis, ut notat, neglectam observavit (pag. 5) in qua maritus Cecalius Calistio de uxore sua Surtia Anthede queritur, quod dum *nimia* (ita latinitate jam corrupta scriptum est,) *pia esset*, i. e. nimium & superstitiose pia, *impia facta sit*: quod de Christianismo, qui illo tempore pro impietate & crimine erat, intelligendum esse censet. Gratianopoli *Vegetii* librum MS. invenit, ex quo lucem accipere putat locum de statura militum, qui in editis obscurus est, dum legitur: *Scio semper mensuram a Mario consule exactam*. Sed in MS. illo non invenitur *to a*, & pro Mario extat III, unde aliquis Mario, & ex C. consule efficere potuit, cum legere debuisset, mensuram III. C. i. e. *trium cubitorum exactam*. Ex *Genevensibus* rebus, præteritis ut semper facit, aut leviter tactis, quæ vulgata & aliis notata sunt, ut laude dignissimum celebrat & potentioribus civitatibus imitandum, quod in horreo publico semper annona duorum annorum conservetur, relicta tamen civibus libertate emendi ubicunque velint, solisque pistoribus & diversoriis publicis assignata quadam portione, cum emolumento Reipubl. moderato, quod tamen intra aliquod tempus, ad magnam vim aris alieni dissolvendam suffecerit. Comparat inde Romanum institutum cum Genevensi isto. Romæ (ait) Pontifici omne frumentum provinciae vendi debet. Pro modio quinque scutatos venditor accipit, sed lente; divenditur inde modius, Pontificis nomine, quinta sui parte minutus, & duplo pretio; sic fit, ut ærarium pro quinque solidis duodecim accipiat. Dein pistoribus singulis annis plus frumenti obtruditur, quam distrahere possint; quod autem residuum est, ærarium ab iis redimit primo illo quinque scutatorum pretio. Explicatur hoc in annotationibus ab illustri (ut memorat) amico suppeditatis. Is enim p. 305. refert, Innocentio X Pontifici a fratris uxore (Olympiæ nomine satis famosa) inventum illud suggestum, & huc usque retentum a successoribus fuisse, magno fisci commodo, sed summa cum civium oppressione, & sine exemplo, cum plerique Principes & magistratus annonam plebi necessariam aut nullo aut levi tributo onerent. Hoc vero invento per annos triginta jam continuato, ita desolatam esse regionem Pontificiam scribit, ut magna agri pars, quia coli cum emolumento nequit, deserta jaceat. Sed Genevæ (ita narrat Burnetius) modico lucello

conten-

contentus est Magistratus. Cætera quæ apud Genevenses laudabilia notat, sunt frugalitas publica, quæ ex stipendiorum tenuitate apparet; eruditorum multitudo, urbanitas civium, judiciorum publicorum rectitudo; leges optimæ, interque eas illa, quæ omnes fundi seu res soli, constituto licet inter emptorem & venditorem pretio, publicæ licitationi exponuntur, tum possessorum, tum creditorum commodo. Quæ de Reipublicæ forma, & de protectione, quam civitas ista a Bernacibus & Tigurinis expectare debet, tum de periculo, in quo post acquisitum Galliæ (negligentibus Helvetiis) comitatum Burgundiæ versantur, item de lacu Lemano ejusque piscatura, & alia plurima subjungit, omittimus. Tacendum tamen non est elogium, quo *Nicolaum Fatium Duillerium* extollit, quem annum licet non nisi vigesimum secundum agentem, primariis seculi nostri viris accenset, natumque esse arbitratur ad proferendam Philosophiam & Mathesin ultra omnes, quos unquam habuit, terminos. De Bernacium rebus prolixè tractat a p. 25. ad 86. Indicat potentiam Reipubl. quam plusquam tertiam Helvetiorum partem imperio suo complecti, & parcesias 450 habere refert. Multa laudat in regimine civili & ecclesiastico, id maxime, quod subditi non exhauriantur tributis, ideoque longe commodius majorique numero vivant, quam in florentissimis Galliæ & Italiæ regionibus. Unum fere reprehendit, quod præfecti oppidorum & pagorum, qui civitati subiecti sunt, ex multis colonorum, quæ illis pro salario cedunt, magnum lucrum capiant. Prensationum vero & factionum mala, quæ in eligendis præfectis invaluerant, salutari lege nuper correctæ esse narrat. Civitatem ipsam parum munitam, securitatem suam quærere refert, tum in civium & colonorum numero & fortitudine, qui omnes arma tractant; tum, ut notum est, in vicinorum regum æmulatione in conservanda æqualiter Helveticæ gentis amicitia & societate. Monet tamen iterum aliquid de periculosa vicinia Gallici imperii in Burgundia. Insignem animadvertit differentiam in legibus circa sacra. Bernates enim & reliquas Helvetiorum civitates, quæ Reformatam religionem sequuntur, subditos, si qui ab illa discedunt, emigrare solum ex ditione sua jubent, sinuntque possessionibus suis vel frui, vel eas vendere, & pretium asportare. At sub Romano-Catholicis poena

A a a

capitis

capitis mutantibus religionem irrogatur. Hæc sævitia & olim & nuper discordiis & bellis inter civitates causam dedit: quæ tamen prudentia & moderatione procerum facile sopiuntur, concurrentibus ob securitatem Italiæ in conservanda pace & libertate Helvetica, ad quietam consilia etiam Pontificum Nuntius; suspensio nimirum zelo, quem alibi contra Protestantem ostendunt. Occasione descriptionis templorum Bernensium, recenset historiam de Dominicanorum quorundam fraude, in fingenda apparitione B. M. Virginis, aliisque criminibus, propter quæ autores A. 1509 supplicio affecti fuerunt. Refert autem, se Acta authentica foliorum 130. minuto caractere scripta, diligenter legisse, & observasse, editiones typis vulgatas non satis accuratas & correctas esse. Nescimus tamen, an illam etiam intelligat, quam *Hottingerus* Part. V. Hist. Eccl. p. 334. & seqq. exhibet. Apud Rom. Cathol. *Luburgi in Uchtlandia* & alibi superstitionis summum gradum, & alia ejusmodi annotavit. *Tigurinorum* & politiam & ecclesiam, & largos in xenodochia erogatos sumtus valde commendat p. 95. & seqq. Ubi tamen conciones sacras quotidie haberi, & olim Missis quotidianis a Reformatoribus suffectas fuisse retulerat, consilium dat de abbreviandis illis concionibus; ita futurum esse ratus, ut populus frequentius accederet, & minori fastidio auscultaret. Addit rectius facturos concionatores, si primo instituto inhærentes, simplici expositioni Scripturæ operam darent; sic enim sensum ejus magis magisque (ait) assequuntur, (quæ vera est scientia Ministri Evangelici,) laborem etiam minuent, quem longi & elaborati illi tanta cum molestia sermones requirunt, qui tamen ad populi profectum parum faciunt. In archivis Capituli Tigurini vidisse se testatur magnum numerum epistolarum Bullingeri, aliorumque egregiorum virorum. Subjungit quædam de dissidiis ob vestes sacerdotales, in Anglia inter Episcopales & Presbyterianos versantibus. Præteriri non debet relatio Autoris p. 110. & seqq. de loco 1. Ep. Joh. V, 7: *tres sunt qui testimonium perhibent in celo &c.* cujus causa Biblia MS. apud Helvetios & in Italia Auctor perscrutatus est. Summa est: in Græcis, quæ vidit, non inveniri illum versiculum, neque in plerisque Latinis, licet 800 vel 900 annorum ætatem habeant; in aliqui-

aliquibus aliæna manu adscriptum esse: reperiri autem in Genevensi codice, item in bibliotheca Veneta S. Marci & Florentina S. Laurentii, nec non in uno ex quatuor Argentoratensibus; transpositum in his omnibus esse post versiculum capitis octavum, eique connecti per voculam *sunt*. Miratur tamen etiam in illis omisum esse, quibus Præfatio Hieronymi præfixa legitur, quia is hunc locum contra Arianos vindicat, & quod Erasmus istam præfationem editioni operum Hieronymi a se adornatæ non inseruerit, cum tamen illam in MS. Basileensi utique viderit, eademque in aliis plurimis reperitur. Obiter notat, in bibliotheca Vaticana antiquiores 400 annis codices Biblicos non haberi, excepto Græco, cui 1400 anni, sed ex conjecturis, tribuantur. Post digressionem hanc ad res Helveticas regressus, summis extollit laudibus benignitatem, quam Helvetii Reformati Gallis ob eandem religionem ex patria profugis exhibent. P. 120 memorat aliquid de dissensione inter Theologos Reformatos, circa quæstionem de universalitate meriti & gratiæ J. C. & alias, quas Autor speculativas vocat, quæ fundamentum religionis non tangant. Tigurini tamen & Bernates, postea & Genevenses, coegerunt omnes, qui ad ministerium ecclesiasticum vel scholasticum admitti cupiunt, subscribere formulæ cuidam, qua Amyraldi, Capelli, & sequacium sententia rejicitur. Improbatur hoc ut curiosum in rebus parvi momenti, multoque magis, (etsi Theologos illarum urbium magni a se fieri dicat,) usurpationem juris, Deo solum competentis, cui dominium est in conscientias, & fatale esse Ecclesiæ existimat formularum talium inventum. Hæc ex prima epistola Tiguri Cal. Sept. 1685 data excerptimus.

In epistola II. haud vulgaria referuntur de *Grisonibus* sive Rhætiis Alpinis, & qui primas in illorum fœdere tenet, *Curienfis* Episcopo, itemque de libertate, qua in sacris & civilibus utuntur, ita tamen, ut singuli districtus uni tantum religioni addicti sint, sive Romanæ, sive Reformatæ; qui enim ab alterutra deficiunt, patria excedere coguntur. Sequitur jucunda & accurata narratio de vallibus, quæ Grisonibus parent, *Telina, Clavenna & Bormia*, præsertim de motibus, qui in his religionis causa acciderunt, quibus Galliæ & Hispaniæ Reges & Pontifex Romanus impliciti fuerunt; item de

singulari istarum vallium amœnitate & fertilitate. Non æque felicis situs esse dicit præfecturas Helveticas: *Luganum* & alias ad lacum Larium (Comensem hodie vel Majorem vocant) ex Mediolanensi Ducatu olim adquisitas; eas tamen frequentius, quam ulla Italiae regiones, ob regiminis moderationem & libertatem populi colli tradit. At Insubrium provinciam, sive *Mediolanensem ducatum*, quanquam situs commoditate nulli cedat, tributorum tamen gravitate summe exhausta & miserrimam esse narrat. Superbire interim urbem templis & monasteriis, eorumque magnificis magnique pretii vasis. Laudat & xenodochiorum & nosocomiorum structuras, opes & oeconomiam. Bibliothecam *Ambrosianam* à Cardinali *Fridrico Borromeo* collectam p. 121. notat numero quam selecta librorum potiorum esse. Speciale aliquid observat de codicibus MS. *Ambrosii*, & de tractatu de *Sacramentis*. Novitatem Ritualis & Canonis Missatici inde colligit, quod Ritualia antiqua, & quæ Caroli M. ætatem multum præcedant, nullibi, ne in Vaticana quidem reperiantur; unde suspicari liceat, ad celandam mutationem suppressa fuisse. Antiquissimum Mediolanensis Bibliotheca librum esse scribit, versionem Josephi à Rufino conferiptam. Inferit aliquid, cujus oblitus fuerat in Genevensium rerum historia, de Valkieria virgine, quæ visu, cum infans esset, casu quodam fere prorsus orbata, doctissima tamen multarumque artium experta sit, & quæ tactu literarum ex ligno formatarum scribere etiam didicerit. Hæc & alia exhibentur in epistola secunda, mensis Octobris A. 1685. Mediolani data, quæ prima libelli pars finitur.

Epistola III, quæ prima est partis secundæ, Florentiæ data est Id. Novemb. 1685. Venetorum regionem ingressus Autor, melius aliis cultam atque habitam observavit, sub mitiori scilicet imperio. Excipit tamen Patavium, quam urbem, amplissimam licet, vacuum fere habitatoribus esse refert; ob continuas incolarum factiones & inimicitias, qualibus etiam totam Venetorum ditionem affligi notat, quibus remedium aut non possit inveniri, aut non sit e re Veneti Senatus, ut inveniat. In S. Antonii ædicula versum notavit quem ut blasphemum taxat, in quo de sancto illò dicitur: *Ex audit, quos non audit & ipse Deus*. De urbe Veneta, præteritis, quæ trita sunt, rariora quædam commemorat. Bibliothecam, quam S. Mar-

evocant, non multum laudat, neque inter MS. Græca reperiri dicit, quæ quingentis annis vetustiora sint. Miratur quod de *Paulo Sarpio* tanta celebritatis viro, parum in cœnobio Servitarum resciscere potuerit, & quoniam non dubitat, conservari in scriniis publicis collectanea ejus, optimum terminandæ inter illius & Pallavicini libros de Concilio Tridentino differentia & litis remedium fore putat, si edantur, ex quibus Paulus sua desumfit. Vid. p. 30. & seqq. ubi & per occasionem quædam de Græcorum hodiernorum religione & sublesta fide in testimoniis, ab *Arnaldo* adversus *Claudianum* in questione de transubstantiatione productis, interferuntur. Singularia quædam annotat de forma Reipubl. de officio & conditione Ducis, item de Nobilibus, & speciatim de familiis, quæ vocantur ducales p. 38, quod nomen a factione ante annos ducentos originem habuisse refert, cum quædam noviter in nobilium ordinem receptæ, inter se conspirassent de nullo, quam qui ex illis ortus esset, in ducem eligendo; quod & ad annum usque 1620 effectui dedisse perhibentur. Prælatorum Ecclesiasticorum inter Venetos titulum magnificum, potestatem exiguam esse tradit, Senatus imperio ubique prævalente. Pastores urbanos suffragiis parochianorum, non sine turpi prensatione & competitorum publica insectatione creari, & licentiam cleri in moribus non minorem, quam in populo esse notat, non exceptis plerisque monialium collegiis. Inquisitionis potentiam fractam esse, adjunctis Senatoribus, sine quibus nihil liceat decernere. Protestantes qui Venetiis commorantur, haud facile discerni ab aliis, quia Sacramentum ad ægrotos absque ceremoniis gestetur. Quæ alia liberrime commemorat, de defectibus Reipubl. & Patriciorum, legi possunt p. 51. & seqq. De ratione cooptandi in senatum familias novas, quæ honorem illum pretio redimunt, notabilia narrat p. 61. seqq. & ita septuaginta familias, plerasque sine meritorum allegatione aut probatione, quæ primo accurate exigebatur, evectas esse scribit. Non minus observatu digna sunt, quæ p. 68. & seqq. de judiciis in personas & causas nobilium, & de magna illa potestate inquisitorum in crimine Majestatis & similibus commentatur, quam ex sententia peritissimorum virorum præsidium publicæ gloriæ & securitatis esse statuit, licet aliter de ea judicent exteri. Venetorum finibus egressus Autor

Ferrariam venit, quam splendidam olim & cultissimam urbem, nunc miserrimam & pene desertam esse narrat, sicut pleraque ditionis Pontificiae loca, ob immanes exactiones fisci, quae in cives & colonos exercentur. Hic etiam omnes divitias in templa & monasteria congeri memorat, ut olim ex superstitione, ita hodie ex ambitione & aemulatione, muliebri praesertim. Ex vastitate locorum etiam aerem, & circa Ferrariam, & in ora Campaniae corrumpi existimat, cum non sint qui fossas purgent, & stagnantes foetentesque educant aquas. Bononiam, infeliciorem licet situ, praeter ceteris Papalis imperii urbibus florere tamen dicit, quia libertatem quandam pactis retinuit. Biblia Hebraea, quae ibi ostenduntur apud *Regulares S. Salvatoris* & *Efræ* manu scripta esse jactantur, vix decimam sacri Codicis V. T. partem constituere notat. Meridianum a Cassino, celebri viro, laminae aeneae in pavimento Ecclesiae primariae S. Petronii inscriptum, ut summe admirandum opus celebrat, nec minus miratur statuam Johanna, quae Papissa dicitur, in area prope templum inter alias Pontificum imagines positam, nec verisimile esse ait, quod Nicolaum IV representet, ut quidam opinantur. Florentiam describens p. 88. & seqq. structuram novae aedis, quam Magnus Dux Hetruriae molitur, admirabilem esse fatetur; displicet ei tamen indecens statuarum nuditas. In Bibliotheca S. Laurentii numerum manuscriptorum extollit, paucitatem vero impressorum selectu dicit compensari. Addit a Bibliothecario sibi dictum fuisse, inventam haut ita pridem esse celebrem illam Chrysostomi Epistolam ad Caesarium, in volumine quodam aliis rebus repleto, non vero in fine operum ejus, quamvis multa eorum exemplaria habeant: sed quaesitum licet volumen in veniri se praesente non potuisse, & Virum quendam Clarissimum pro candore suo judicasse, errare hominem, Graecae linguae & Manuscriptorum imperitum. Ceterum eandem miseriam & mendicitatem, quam in *Insubribus* sive *Longobardia* observaverat, etiam in Hetruria deprehendisse se tradit; ibi ait propter S. Antonium, hic propter animas in purgatorio stipem posci. Eandem hujus desolationis & inopiae causam affert, gravitatem nempe tributorum, neglectum commerciorum, & divitiarum in templis & monasteriis coacervationem. Probat hoc ex opposito orae Ligusticae sive Genuensis exemplo, quae sterilissima

licet

licet & maris incommodis exposita, populosissima est, & ita abundat pecunia, ut usura duorum pro centum erogetur.

Epistola IV Romae d. 8 Decembr. 1685 exarata, iterum notat summam paupertatem Hetruriae & Latii, quae florentissima olim provincia, nunc sub Pontificibus desolatae jaceant, tum ob causas quas indicavit, tum ob transitorium illud Pontificum imperium, cujus defectus aperte indicat. Eos malumus p. 105. & seqq. in ipso libello, quam hic legi. Insigni autem elogio maculat Proregem Neapolitanum, *Marchionem Carpium*, filium celeberrimi ministri regii Ludovici de Haro. Illius industria & aequitate optime prospici afflictissimis provinciis istis refert. Inter alia egregium ejus consilium aperit, quo monetam corruptam, eodem quo erogata erat, pretio redimere constituerit. Plebis autem in regno Neapolitano pauperiem pene incredibilem memorat, ita ut coloni in provinciis situs felicissimi, tanto rigore exhauriantur, ut aliqui fame pereant, mercaturae vero commoda ad externos devolvantur. Interim dimidiam reddituum & possessionum partem in quibusdam regionibus ad Ecclesiasticos translatam esse ait, non mitius cum colonis agentes. In templis vero & xenodochiis Neapolitanis argenteorum vasorum tantum memorat numerum esse, ut pretium ad octo milliones scutatorum assurgat. Privilegium etiam refert, quod collegia monastica habent, ut aedes contiguas ab utroque latere emere possint; quo pacto totam pene urbem acquirere liceret, cum in omnibus fere plateis monasteria sint. Facilius etiam habetur effectus concessionis, quia non majus pretium possessoribus solvi debet, quam quod proximus possessor dedit aut constituit. Graecae linguae studium reflorescere ait Neapoli, & D. *Josephi Valette* industriam promovendae rei literariae & illustrem commendat bibliothecam. Sed literatos hos, qui sodalitium quoddam constituerunt, a clero, ut plurimum indocto, pro atheis haberi scribit; nec concionatorum ineptias tacet. Molinae (Molinæ vel Molinosii) sectam in urbe ad duo hominum millia excrevisse, fama ferri scribit. Istius viri dogma, & ut a Jesuitis vehementer improbetur, refert p. 126. Esse tamen dicit qui putent, non displicere autorem Pontifici; interim illum in carcere detineri. Describit postea p. 230 catacumbas Neapolitanas extra urbem, quarum a nullo scriptore

mentio

mentionem factam esse miratur, earumque occasione de cryptis Romanis commentatur, & explicat literas quasdam Græcas in iis observatas, I. C. X. Θ. quibus subscriptum est *vixit*; legendum autem esse putat [Cillo pro sigmate posito,] *Ἰησοῦς Σωτὴρ Χριστὸς Θεὸς νικᾷ*: *Iesus Salvator Christus Deus* (sive Christus Dei) *vincit*. In eandem fere sententiam Illustris cujusdam Angli literas ad se datas adducit, p. 486. Occasionem inde sumit de cryptis illis, ex quibus corpora sanctorum eruta Pontifices dispensant, disputandi p. 130 & seqq. ubi rationes adducit, per quas statuit, paganorum tumbas illas esse, cum mos cremandi cadavera Romæ jam ante tempora Imp. Christianorum fere exolevisset; quod veterum & recentiorum testimonio confirmat. Quæ porro in littore Campaniæ olim florentissimo, nunc fere deserto, & de ipsa Roma, tum de templo S. Petri, de palatiis procerum, & de aliis structuris & ruderibus observavit, minime spernenda sunt, sed non possunt omnia referri. Bibliotheca Vaticana cum laude meminit p. 170. & aliquid affert de controversia inter viros clarissimos, Schellstratenum & Maimburgium, de actis concilii Constantiensis; & de colloquio quod Autor hac de re cum Bibliothecario illo celeberrimo habuit p. 173. & seqq. Inter doctos Romæ honorifice commendat Bellorium, Jesuitam Fabrum, Abbatem Nazarium, ut & Cardinalem Estraum, cujus eruditio nem & humanitatem celebrat, utpote *Job. Launojo* familiari & magistro usum, quo factum refert, ut Theologica scientia in Cardinalium collegio emineat. Judicia de institutis hodierni Pontificis, & testimonia de morum ejus probitate, & victus frugalitate leguntur p. 180. & seqq. De inopia, qua Roma premitur, iterum aliquid memorat; illi etiam orbitatis causam tribuit, & e diverso Helvetiorum *πολυπραγδία* prædicat, atque allato Genevensium exemplo confirmat. Sic fecunditatem matrimoniorum a victus commoditate promoveri, mendicitate putat impediri. De conversatione & urbanitate Romæ usitata, & ut nullus familiaritati & infucata amicitie locus ibi facile esse possit, videri potest p. 185. & seqq. ubi & *Christina Suecorum* reginæ magnum extat elogium. Grata etiam recordatione recolit Autor humanitatem, qua exceptum se Romæ fuisse prædicat a Jesuitis suæ quoque nationis, licet non ignaris, quæ Autor de Ecclesia & sede Romana satis libere scripisset.

De se-

De sexu monialium duarum, ante biennium ex foeminino in masculinum mutato, relatio extat p. 201, testimonio Hovvardi Cardinalis (cujus laus non omittitur) confirmata. Addit Autor hac occasione aliam historiam de puella Genevensi, quæ auditus usum, cum a nutrice surda lactaretur, perdiderit, & aliquod loquelæ genus ex motu labiorum in aliis observato postea didicerit.

Epistola quinta & ultima, de Massilia splendido Galliæ emporio, aliisque in Provincia Narbonensi visu dignis quædam præfatus, paucis etiam verbis summam violentiam, quam Reformati in Gallia passi sunt, indicat, tanto quidem majori, ut testatur, animi dolore, quia quicquid gestum est, principiis Romanæ Ecclesiæ & studio totius cleri Gallici tribui debeat, & innumeris panegyricis ab omni autorum bonorum malorumq; genere celebretur. Non negat, etiam ex illa parte moderatos quosdam viros inveniri, quibus ista non placeant, sed paucos esse, & qui contradicere non audent. Romæ quidem publicæ approbationis & lætitiæ signa non fuisse edita, sed factionis potius Hispanicæ, quam Pontificis, repugnantia; hunc enim probasse omnia, nec nisi duos Cardinales consensisse, Estrai Cardinalis testimonio asserit. Regi Christianissimo minus imputanda esse existimat, quæ acta sunt, quam ejus religioni: dolendum potius, quod huj præjudiciis a teneris occupatus, & ad exequenda illa inductus fuerit, quæ cum regulis religionis suæ congruere judicaret. Ex Gallia Genevam reversus Autor, cum aliquem Anglorum numerum ibi reperiret, in domo quadam permissu Magistratus concionatus est, & Liturgiam ritu Anglicano celebravit. Placuisse id refert Genevensibus, hosque doluisse, quod ob res haud magni momenti, ad regimen externum & ceremonias pertinentes, inter Anglorum & Helvetiorum ecclesias dissidia foreantur; duos ex Ecclesiæ Genevensis ministris speciatim collaudat, *Turretinum* & *Tronchinum*. Subjungit denuo quædam Helvetica, in reditu ex Italia observata. De picturis Holbenii & aliis, quæ Basileæ conspiciuntur, non imperite judicat, item de bibliotheca & de MS. & nummis. Sed graviora sunt, quæ de statu civitatis commentatur, & de stupendi operis munimento, quod Gallicis auspiciis & sumtu ingenti, Hunningæ prope Basileam extruitur, freno totius regionis. *Argentorati* præsentem statum p. 238. & seqq.

B b b b

descri-

describit; Lutheranorum ceremonias non improbat, nisi quod tecto capite hymnos cani indecens esse dicit, & pro insolito habet, quod ad nomen Spiritus Sancti reverentia signa edantur, sicut ad Christi. Religionis promissam libertatem sic satis servari refert, parumque ibi proficere enormem conversionum methodum. Secundo Rheno inde descendens Philippoburgum, Spiram & Palatinatum Heidelbergensem vidit, & paucis descripsit. Laudat instituta quaedam Caroli Ludovici El. Palatini; inter alia simultaneum illud, quod Manhemii introduxit, religionum diversarum exercitium in aede Concordiae dicata. Non minus celebrat, qui nunc regnat, Electorem Seren. eo etiam nomine, quod suae licet religionis observantissimus, promissam tamen subditis libertatem sacrorum fideliter praestet; quod exemplo quodam notabili p. 256 confirmat. Amoenitatem regionis illius vehementer depradicit; de Francofurto etiam non contemnenda memorans p. 258 & seqq. Doleo (p. 260), quod Wormatiam & in ea urbe locum non viderit, in quo Lutherus tantum zelum ostenderit pro defendenda causa Dei, cuius, ut scribit, felicissimum instrumentum fuerit. De Moguntia agit p. 261 & seqq. & inde de tractu ad Rhenum usque ad Confluentes Mosellae; de hac urbe agit p. 267, & de Bonna p. 268, inventoque ibi obsidionis ultimae tempore thesauro aureorum nummorum, ad Romanorum numismatum formam effictorum p. 269; de Colonia Agrippina, p. 271 & seqq. de Dusseldorpio aliisque p. 275 & seqq. Neomagum denique Geldriae urbem, in qua mense Maio 1686 postremam hanc composuit epistolam, ob defensionem commendat, quam prima adversus Gallorum copias in nupero bello ausa fuit, qua tempus Batavis dedisse dicit, ut ex consternatione sese colligerent, & res suas in melius restituerent. Belgii descriptione superfedet, quam ex libro incomparabili *Templi Equitis Angli* petendam suadet. Egregium inde encomium *Ser. Auriaci Principis* subiungit, magno cum iudicio, nec minori eloquentia, p. 279. & seqq. Ex additamentis, quae in titulo libri indicantur, quaedam jam tetigimus; reliqua ad res Helveticas & Italicas spectant, inter quae memorabile est, quod de Pontificis hodierni inventis, ad minuendum aë alienum, a praedecessoribus (constitutis, quos vocant, Montibus) contractum legitur p. 308 & seqq.

CHRY-

CHRYSTOSTOMI EPISTOLA AD CAESARIUM MONACHUM, cum tribus Epistolicis Dissertationibus Jacobi Basnage.

Trajecti ad Rhenum, ex officina Francisci Halma, A. 1687, in 8.

Recenſuimus in Actis nostris mense Januario a. 1683 p. 25. de illa Chrysostomi epistola ab Emerico Bigotio edita, sed a Theologis Parisiensibus suppressa, expostulationem anonymi, quem *P. Allexium* pastorem olim Charentonensem, nunc Londini commorantem esse, Cl. *Petrus Balus* in epistola addita *Deckbero* de scriptis adespotis, pag. 401. docuit. Hanc ergo Chrysostomi epistolam nactus clarissimus Basnage eo, modo, quo a Bigotio & integra Latine, & cum fragmentis Graecis publicata fuerat, in gratiam eruditorum seorsim evulgavit, praefixis iis, quae Bigotius in praefatione scripserat, & Sorbonistae pariter suppresserant. In prima Dissertatione Epistolica exponit, quomodo Bigotius Florentiae inter Dominicanorum codices eam repererit, censores autem librorum, inter quos D. Faure iniqui consilii auctor fuerit, quaternionis lacunam relinquentes eraserint. Subripuisse tamen amicos exemplar Bigotianum, quod a doctissimo Ecclesiae Anglicanae Theologo (ut in praefatione scribit) in sua adversus Episcopum Meldensem defensione editum, secum communicavit Burnetus, quem tamen vana spe lactaverit monachus quidam Florentinus, qui se epistolam Chrysostomi integram Graeco idiomate scriptam vidisse dixerat. Dehinc Notas in hanc epistolam a Stephano le Moyne promissas (ut in Actis nostris mense Februario a. 1686 p. 73 commemoravimus) praestolatus, *haereses Apollinaris*, cujus occasione scripsit Chrysostomus, *historiam* eadem epistola pertexit. In qua originem & causam haereseos vix ullam sese offerre ait, & quae Sozomenus & Theodoretus alique allegant, falsa esse conatur ostendere, & veteres recentioresque historicos taxat, qui plerumque haereses auctorum vitiis potius, quam pondere rationum vilescere volentes, vindictae studium, ambitionem, auri sacram famem, omnium haereseon genitrices faciunt &c. Cecidisse igitur in haeresin

Bbb b 2

Apolli-

Apollinarem putat sine motivis externis, qualia vulgo finguntur, sed arcano Dei iudicio. Præcipuam ejus hæresin fuisse dicit, Christum corpus rationali anima destitutum induisse, quam prolixius tractat, cæteraque hæreseos capita ipsi tributa examinat. Deinde discipulos ejus recenset, inter quos agmen ducit Vitalis, Antiochenus Presbyter, a quo *Vitaliani* dicti sunt. Variæ etiam inter Apollinaristas sectæ fuerunt; siquidem Polemius docuit, commixtam cum corpore divinitatē, & substantiarum confusionem factam fuisse, unde *Polemianorum* nomen, quorum primipilus Timotheus Episcopus, toties a Patribus ipsisque Vitalianis exagitatus. Porro ex Apollinari ipsiusve discipulis nati dicuntur Antidicomarianitæ, Eutychiani, Monothelitæ & alii non pauci. Dehinc de refutatoribus Apollinaris agit, Athanasio nempe, Damaso, Ignatio in epistola ad Philadelphenses, (quam propterea *vobetas* accusat,) Ephremo, Nazianzeno, Basilio, Chrysostomo denique in hac ad Cæsarium epistola, quem tamen potius Polemii & Timothei assueclam, quam ipsum Apollinaris dogma perere, aliquot argumentis contendit. Subjicit denique, quæ ex Apollinarismo elici soleant a Pontificiis contra Protestantes, & ab his vicissim contra illos. Præcipue tamen de Eucharistiæ controversia agit, propter nobile Chrysostomi in hac epistola adversus transubstantiationem testimonium, quod, postquam Chrysostomum auctorem habere iterum probasset, & eos qui Joanni Vincessteriensis tribuerunt, refutasset, ex Reformatorum hypothese explicat, sed ea ratione, quæ orthodoxæ doctrinæ damnum nullum adfert.

In altera dissertatione epistolica tractat de *Syntagmate doctrinae*, sub Athanasii nomine a viro clarissimo Andrea Arnoldo Christophori filio Parisiis edito. Primo exhibet epistolam suam ad Cl. Baylium ex latina versione nostra, quam in Actis a. 1685. mense Novembris p. 511. dedimus, & doctissimus Vir adoptionis jure propriam sibi facit. Deinceps addit Arnoldi responsoriam, suamque replicam. Nos quia illā epistolam dedimus, in gratiam Lectorum summā utriusque inde nati opusculi recensere, operæ putamus pretium. Arnoldus in epistola ad Baylium existimat, auctorem esse eundem, qui scripsit contra D. Pearsonium in causa Ignatiana. Decem vero capitibus responsionem suam comprehendit. (1) statum contro-

ver-

versæ esse dicit, utrum Syntagma S. Athanasii Archiep. Alexandrini esse possit. (2) Titulum Codicis Vossiani tamdiu valere, donec alius ostendatur, cum hætenus nec Romæ, nec Florentiæ alia exempla MS. reperta sint. (3) Quanquam *Quæstiones & Responsiones* codicis regii ad Sæc. IX. pertineant, istud tamen seculum sine exceptione, ignorantia non esse accusandum, quo vixerint Josephus Thessalonicensis, Theodorus Studita, Nicephorus CP. Methodius, Petrus Siculus, Anastasius Bibliothecarius, Photius, Simeon Metaphrastes. Deinde præfectum monasterii diserte scribere, se non omnia credere monachis, quomodo ergo citaret scriptum supposititium, vel citatum admitteret? (4) Se non audere dicere, neminem coævorum meminisse Syntagmatis, cum tot tantaque veterum monumenta amiserimus. Quod vero Athanasius ipse ejus non fecerit mentionem, mirum non esse, cum ipse petierit, ne sua edantur. (5) Ad objectionem de communitatibus monachorum respondet, sibi sufficere, quod Athanasius in vita S. Antonii monasteria enarret, & Nazianzenus in laudatoria Athanasii adducat *μοναδικὴς καὶ μονάδας*, cum quibus consuetudinem habuit Athanasius. (6) Nihil efficere locum Codicis Theodosiani, quia Athanasius in vita S. Antonii Ascetas vult esse *ἀντὶμοναχ*. (7) Non bene se intelligere objectionem de decimis, atque cum Montacutio & Episcopo Oxoniensi existimare, eas ad Ecclesiam pertinere. (8) Socratis locum sibi non adversari, qui non scribat, sua demum ætate Alexandrinos sex septimanas jejunasse, sed tantum diversos quadragesimæ observandæ modos referat. (9) Conjugium clericorum non prohibuisse Athanasium in Syntagmate, neque *ἀντιχεῖρας γυναικὸς* id significare, quam in rem Canonem 3. & 4. Conc. Carthag. laudat. (10) Non Athanasium, sed Cyprianum duos libros ad Quirinum scripsisse. His allectus Basnage, epistolam bene longam ad ipsum Arnoldum exaravit, & postquam Pearsonii adversarium non se, sed Matthæum Roquanum esse dixisset, & nonnulla de statu controversiæ adnotasset, nova quædam suppositionis argumenta profert. I. Genuina Athanasii opera paucissima nobis superesse, etiamsi plurima tanto nomine decorata obtrudantur: cujus rei causam partim in Orthodoxos, propter Vandalicam persecutionem, ut Vigilius Tapsensis fecit, sub Athanasii nomine latitan-

Bbbb 3

tes;

tes; partim in Eurychianos, Nestorianos & Apollinaristas, Athanasio suorum opera supponentes; partim in monachos descriptors conjicit, quos non mirum sit, quaedam opuscula Athanasio tribuisse, ut summam plerisque monachorum regulis vindicarent antiquitatem. Ac postremum hoc in Syntagmate usu venisse observat, adeoque nihil Athanasio inscribi debere, quin prius acumine critico discutatur, etiam si plurimi codices nomen Athanasii praeferant, aut unicus duntaxat, quemadmodum in negotio Syntagmatis evenisse non dissiteatur Arnoldus. II. Quamquam fateatur, & aliquot exemplis probat, Athanasium non semper validissimis rationum momentis sibi reluctantem vel Arrianum vel Paganum oppugnare; monet tamen, illum acri pollere iudicio, accurataque scribendi methodo semper uti; sed in Syntagmate misceri coelum terrae. III. Plurima legi in ipso Syntagmate, quae personati Athanasii drama procul dubio prodant: quippe jurare vetat, jurantemque vult necari: quum tamen ipse Athanasius juret in Apologia ad Constantium. IV. Vetat jejuniū solvere quadragesimale, quod tamen Athanasii tempore solvi potuisse Spiridionis exemplum probat apud Sozom. lib. I. c. II. V. In abluendis hospitum pedibus durissimus est Syntagmatis auctor; omnes sive monachos, sive laicos, mercaturam exercere vetat; quorum utrumque ab Athanasio alienum. Non vult etiam homines belluinas pelles induere, cum tamen Joannes Baptista in codicibus sacris laudetur. VI. Putat Arnoldus, Syntagmaticum tractatu de virginitate, qui operibus Athanasii inseritur, convenire. Hinc argumentatur Basnage: *aut est Athanasii tractatus de virginitate, aut non est; in quamcunque partem moveas pedem, Syntagma Athanasii non esse jure concludam.* Ac primo quidem Erasmo pollicem premit, librumque illum ut spurium rejicit, ob plurimas nugae Athanasio indignas. Deinde posito, auctorem esse Athanasium, facilius concludi putat, Syntagma illi inscribi non debere. Etiam si enim stylus conveniat, praecepta tamen de mulierum consuetudine & jejuniis in utroque occurrentia sibi invicem repugnare. His observatis, epistolae Arnoldi ad Baylium responderet, sustinetque, codices MStos ita plerumque fuisse depravatos, ut genuina auctorum nomina semper referre non possint; & priusquam dictatorum proferatur iudici-

iudicium, nulla aut saltem paucissima tituli habita ratione, tum operis materiam, tum scribendi methodum, tum stylum accurate perpendi debere. Seculum IX. inique sibi non vapulare contendit, ac de Nicephoro, Theodoro Studita, & Simeone Metaphraste in specie agit. Silentium Patrum maxime valere docet, quod plurimi aeternae vitae laudatores exstiterint, qui magnum Athanasii nomen procul dubio allegassent, & si Arnoldi responsio valeret, perire argumentum negativum tantopere a Dallæo, Pearsonio, Launojo defensum. Addit, se non negare, monachos Athanasii tempore reperiri; tales autem, quales in Syntagmate describuntur, tum exstitisse, inficiari, hoc est, qui religiosi obsequii causa carerent omni peculio, decimas solverent, quadragesimam observarent, uxoribus abstinerent. Singula prolixius exponit, & ut primum obtineat, cum legem codicis Theodosiani vindicat, tum vitam S. Antonii Athanasio tribui non posse, plurimis argumentis stipatus adfirmat. Quo ad secundum monet, sententiam suam circa decimas Arnoldo non fuisse satis compertam, quae tamen in Actis nostris accuratissime reddita fuerit. Sibi enim videri, Constantini temporibus decimas solvi non fuisse solitas. Unde sequitur, auctorem Syntagmatis, qui vult illas a monachis deberi, Athanasium non esse. Quod amplius inde confirmat, quia Constantinus annonam clericis tribui jussit. Ad tertium pertinet, quod quadragesima tempore Athanasii non comprehenderit quadraginta dies, ut fit in Syntagmate. Cui probando multa congerit, & Socratis locum vindicat. Quartum denique de coelibatu Monachorum ex clarissimo Syntagmatis loco probat, aliumque non minus evidentem ex epistola Athanasii ad Dracontium objicit, quo is monachos liberos genuisse adfirmat. Denique se circa Quirinum errasse fatetur, & Arnoldi amicitiam expetit.

Tertia Dissertatio *Vindicias adversus Simonium* continet, quarum occasionem in praefatione ex *Methodorum Cleri Gallicani Examine* a se edito natam dicit, cui nonnulla adversus Simonium inferuerit, qui vel ipse vel ejus amicus, in praefatione novae editionis *Historiae Criticae* quaedam reposuerit. Propterea Basnage hanc scripsit epistolam, in qua recensenda breviores erimus, partim, quia in praecedentibus diutius haesimus, partim quia hinc inde in Actis

Actis nostris pro & contra Simonium facientia produximus, nunc magis notabilia solum adnotaturi. Initio dolet, Simonium & Vossium, neglecta veritatis cura, e mutuo convitiis insectantes; dolet, Bochartum a Simonio inter etymologistas deprimi, cui tamen ipse plurima debeat, ut prolatis aliquot exemplis fidem facit. Deinde præcipuam ejus opinionem de scribis Judæorum publicis, haud proleteriis rationibus convellit, ostenditque, Simonium nihil aliud agere, quam ut Scripturam deprimat, traditionem evehat. Porro creationis ex nihilo sententiam sola traditione non niti, ex Mose & Paulo probat, suamque opinionem de multis Josephi a scriptoribus sacristam crebro dissentientis erroribus vindicat, & Usserii dictum allegat, Josephum Historiam suam elucubrasse eadem ratione, qua Xaverius Evangelium edidit apud Persas. Deinceps confutare adgreditur Simonium, magnas circa varias lectiones difficultates inique creantem, difficultatem intelligendi Scripturas propter ignorantiam Ebraicæ linguæ objicientem, & Scripturam per Esdram restitutam vel saltem in unum volumen compactam & a corruptelis vindicatam statuentem. Tandem a pag. 202. usque ad finem nonnulla disserit de Historia Critica fidei Orientalium, sub D. de Moni nomine a Simonio edita, quæ observatu maxime digna judicamus, præsertim, quoniam illud Simonii opusculum in Actis nostris a. 1684 mense Novembri p. 490 recensuimus. Res sic se habet. A plurimis annis Simonius id elucubraverat, & typographo excudendum commiserat, qui, ut facilius ederetur, scribæ elegantiori manu describendum mandavit. Et cum ob difficillima apud Gallos his in rebus tempora sub prælo sudare non potuerit, codicem suum recepit Simonius, dum alter apud litteratum virum detinebatur. Tandem mutato titulo & nomine prodiit, quem Basnage cum MS. codice conferens multa omissa, multa immutata, multa etiam oblitterata deprehendit. Quædam de traditionibus, Sacramento Eucharistiæ, imaginibus, confirmatione, purgatorio, aliisque magni momenti rebus descripsit, ut Simonius, re comperita, quo casu, quoque consilio id actum fuerit, nobis aperiat, quem incredibile sit, spe lucri cum Episcopis Gallicanis in gratiam redire volentem hæc immutasse.

CLAU.

CLAUDII RUTILII NUMATIANI GALLI
Itinerarium, integris Simleri, Castalionis, Pitbœi,
Sitzmanni, Barthii, Gravii aliorumque Animadversioni-
bus illustratum ex Museo Th. J. ab
Almeloveen.

Amstelædami, apud Joh. Wolters, 1687, in 12.

Claudius Rutilius Numatianus Gallus, cum ex urbe Roma, in qua amplissimis muneribus defunctus fuerat, in Galliam ad avitos lares reverteretur, imitaturus exemplum multorum veterum, ut Julii Cæsaris, qui Hispaniense; Trajani Imperatoris, qui Dacicum; Alexandri Severi Augusti, qui Persicum; Horatii poetæ, qui Brundusinum; Ovidii, qui Milesium; Firmiani, qui Africanum itinera scripserunt, libellos duos de reditu suo Roma in Galliam anno ab U. C. MCLXIX, sive secundum eruditorum aliquot calculum, anno Christi CCCCXVII, composuit. In quibus præter urbem Romam, quam ita scite, ornate, elaborate, vere & prudenter, elegantissimo eruditissimoque encomio celebravit, ut nihil ab horum temporum scriptore elaboratius & ornatus fieri posse existimet Onuphrius Panvinus; multa loca accurate & egregie describit, ac quædam cognitione non indigna, sive historiam sive elegantiam spectes, immiscet. Quamobrem & subinde eruditissimi Viri huic itinerario, capite licet atque cauda detruncato, quod dolendum! in lucem proferendo, emendando aut illustrando operam impenderunt suam. Quod cum observaret clarissimus vir Th. J. ab Almeloveen, sciretque inter varias editiones nonnullas celeberrimorum viro- rum commentariis esse adornatas, summum, ut ipsemet in præfatiuncula ad lectorem præmissa refert, quod potuit, adhibuit studium, ut tandem vel semel, quid esset præstitum perspiceret: cujus gaudii quum nunquam se videret, nisi illa Commentaria conjunctim essent edita, fore participem; subrepsit edendorum horum omnium amor, qui quotidie ita eum urfit, ut quemvis pene super illo autore consuleret, quo desiderio demum suo posset fieri satis. Postquam itaque rarissimum & comparatu difficillimum Josephi Castalionis exemplar, apud virum celeberrimum J. G. Gravium, qui su-

qui suas animadversiones accuratissimas adiecit, offendisset, aliaque ab aliis amicis conjunctioribus obtinuisset, nova eaque nitidissima Itinerarii a Rutilio conscripti editione orbem literatum sibi devincire studuit. In qua præmissis ex Giraldo, Onuphrio Panvinio, Vossio & Barthio de Claudio Rutilio testimoniis atque elogiis, ejusdem duos libellos accurate recenset, deinde Josiæ Simleri, Josephi Castalionis, P. Pithœi, Theodori Sitzmanni, Casparis Barthii & J. G. Grævii, omni eruditionis genere refertas animadversiones exhibet, & sua tandem observata cum tabula Geographica, iter a Rutilio confectum ob oculos ponente subjungit.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΣ ΑΠΑΝΤΑ.
LUCIANI SAMOSATENSIS OPERA

Græco-Latina, cum doctorum virorum Notis,

ex recensione Job. Georgii Grævii.

Tomis duobus.

Amstelodami, apud Boomium aliosque 1687, in 8.

Neminem ex Græcis Latinisque Scriptoribus in deprehendis coarguendisque hominum imposturis, ac insectandis vitiis, ingenio & eloquentia LUCIANUM superasse constat; ac quicquid vel nigri salis Momo, vel candidi Mercurio tribuitur, omne in eo uno copiosissime reperiri, in confesso est apud eruditos. Priscæ sane comædiæ dicacitatem eum retulisse agnoscimus, verum citra petulantiam, festivoque lepore omnia hominum genera, mores & actiones perstrinxisse, dum nihil vel obiter attigit, quod non aliquo feriret scommate: præcipue Philosophis infestus, atque inter hos Pythagoricis potissimum ac Platonicis ob præstigias, Stoicis item propter intolerandum fastum; ut recte annotavit Erasmus in *epistola ad Christoph. Ursevicum*, qua ei latine redditum Luciani *Somnium* Londini 1504. dedicavit. Factum hinc, ut *maledici* nomine passim ferretur, *Athei* etiam cognomen ipsi inderetur, quod pari libertate Deos gentilium & insanam horum multitudinem irrideret, qua Stoicorum superciliis & Philosophorum omnium barbis illude-

illudebat: dignus sane, qui ob ingenii festivitatem, mirificam elegantiam, & variæ doctrinæ copiam, eruditorum manibus assidue versetur. Hi igitur ne tam utili auctore careant, postquam editiones inde usque ab anno 1496 (quo primi Florentini typi eam procuderunt) disseminatæ disparuissent, doctissimi celeberrimique viri *Joannis Georgii Grævii*, bonis literis poliendis juvandisque assidue intenta cura providit, & nitidissimis typis chartisque ac forma commodissima recusum Lucianum Græcolatinum dedit. In exprimendo Græco auctoris textu, & jungenda ei Latina interpretatione typographi secuti sunt Salmuriensem anni 1619 editionem, a *Johanne Benedicto* Medico & Græcarum literarum in isthac Academia Professore adornatam; qui priorum interpretum Thomæ Mori, Erasmi, Melanchthonis, Jac. Micylli, Gilb. Cognati, Vinc. Obsopœi, Boleri, Luscinii, Birekheimeri, & aliorum versiones, (quas editiones, *Basileensis* 1563, & *Parisiensis* 1615 exhibent) recognoverat, emendarat, & maximam earum partem ipse contexuerat; Græcum etiam contextum, ubi mendosa fuerat visa lectio, vel ex collatione variorum Codicum, vel ex proprio ingenio, emendaverat. Sed quandoquidem ardua res est, fatente ipso Benedicto, eadem elegantia eademque festivitate, qua Græce legitur, auctorem hunc Latinum dare; meliorem interpretationem Latinam, quam quæ hætenus extat, (Gallica enim *Ablancourtii* sua laude neutiquā privanda, nunc in examen non venit) culto huic Scriptori convenire censet Grævius, ac satis magnum patere hic campum Græca doctis industriam exercendi. In quo usque dum eorum aliquis decurrat, & omnibus numeris absolutam interpretationem Latinam concinnet, hac interim, eleganti sane & polita, ac usui plane accommodata editione Græviana, insigni cum jucunditate & emolumento uti licebit: quippe quæ priores omnes quotquot conspeximus, *Florentinam* puta 1496, *Venetam* Aldi 1503, *Basileensem* priorem 1555, (quæ Græca saltem Luciani exhibent) tum *Basileensem* posteriorem 1563 cum Gilb. Cognati & Joh. Sambuci annotationibus, *Parisiensem* Joh. Bourdelotii in fol. 1615, & *Salmuriensem* Joh. Benedicti in octav. 1619. longe superat, non formularum solum chartæque nitore, sed clarissimi Editoris studio, quo omnia quæ exornando Luciano conducere videbantur, undique sunt congesta. Cuivis enim, prout animad-

versionibus vel notis illustratus est a viris doctis, loco adjectæ sunt pagellisque subjectæ *Gilb. Cognati, Theod. Marcilii, Job. Bourdelotii, Boivinii, Jac. Palmerii, Ægidii Menagii, Franc. Guetii, Job. Th. ab Ameloveen, & Tan. Fabri* annotationes emendationesve; ipsius autem celeberrimi *Editoris & Jac. Gronovii*, tum & *Tan. Fabri* in *Timonem Notæ* singulis tomis sunt annexæ; nisi quod integrum suum commentarium ad *Pseudosophistam* seu *Solæcistam* paginis in contextu Auctoris *Tom. II. p. 729. & seqq.* subtravit: quam rationem in *Lamberti* etiam *Barlei* notis ad *Timonem Tom. I. p. 51. & seqq. & Tan. Fabri* notis ad narrationem de morte *Peregrini Tom. II. p. 559. & seqq. & Jac. Tollii* notis ad libell. de non temere credendo calumniæ *Tom. II. p. 395 & seqq.* tenendam censuit *Grævius*: qui *Scholasten* etiam *Græcum* antea nondum editum, a *Cl. Isaaco Vossio*, cui maxima Manuscriptorum hujusmodi copia suppetit, ex Anglia missum, adjiciendum putavit, cui emendate excudendo operam dedit *Job. Clericus*.

Hunc in modum adornata *Greviana* editio, quandoquidem cum *Benedictina*, si *Græcum* auctoris contextum & interpretationem Latinam respicias, prorsus convenit & ad istius rationes composita est; hæc vero (passim indicante *Grævio & Gronovio*) ita comparata, ut tam in *Græcis* auctoris verbis plurima menda supersint, quam in *Latina* Interpretis versione non bene sibi omnia consent, & prioribus versionibus vix saniora exhibeat, in quibus non adeo magna adhibita sit diligentia; optandum ut ii quibus hæc studia cordi sunt, quique linguæ *Græcæ* cognitione ac ingenio valent, & codicibus instructi sunt vetustioribus manu exaratis, huic Auctori venustissimo expoliendo manus admoveant. *Tanaquillum Fabrum* certe eo animo fuisse, & de universis *Luciani* operibus cum nova interpretatione edendis cogitasse; ipse in præfatiuncula libello de morte *Peregrini* 1653 *Parisiis* edito præfixa p. 1. indicat: unde etiam intelligimus, in *Regia Bibliotheca Parisina* jam eo tempore tres *Mss. Codd.* *Luciani* extitisse; quorum mentionem etiam fecerat *Bourdelotius Præfat. Notar.* qui in *Memmiana* quoque *Bibliotheca Mss. Codd.* *Luciani* extare subinnuit. Hos, & qui alibi latent alios, conferre, indeque genuinum *LUCIANUM* proferre, omnino e re & commodo literarum fuerit. Multa sunt (ita claudit com-

dit commentationem modo indicatam *Faber p. 82.*) in *Græco corrupta, quæ non quivis videt; sed ad ea emendanda, doctorum hominum responsa, & Codices manuscripti multum adjumenti adferent: diligens præterea veterum lectio, & assidua cum Luciano familiaritas. Et certe is est hic scriptor, qui venustiorum, quantum est hominum studio atque operæ excoli debeat atque expoliri; quippe ipse venustissimus, judicii acerrimi, orationis purissima, doctrina elegantis, veri, si quisquam alius, diligentissimus investigator & sæpe repertor.*

ÆGIDII MENAGII POEMATATA. BATAVA editio.

Amstelædami, apud Henr. Wetstenium, 1687, in 12.

Inter avi hujus poetæ, qui ambiguum faciat *Ægidio Menagio* palmam, haud facile reperitur quisquam. Ac habet is præ cæteris hoc præcipuum ac plane singulare, quod & *Latini Græcique* carminis elegantia veteribus poetis proxime accedat, & *Italici ac Galli* sermonis venustate vix ulli, etsi carminis pangendi arte præstabilis, in utraque gente cedat. Quod ex *Poematum* ejus libro intelligi potest, septies antehac excuso, hoc anno octava editione in *Belgio* iterum impresso. Præterquam vero quod postrema hæc editio priores cultu & elegantia æquat, iisdem est anteferenda, quod plura exhibet, ea nempe quæ intra hos septem annos a felicissimi Poetæ ingenio profluxere, suavissima carmina; ut proin prioribus auctiorem & emendatiorem hanc esse editionem, eamque solam ab ipso *Menagio* agnosci, libelli titulus haud immerito præ se ferat: nec ineleganter *Jo. Commirius e Soc. Jesu* vates cecinerit:

Et novus & vetus est docti liber iste Menagi,

Quem cupida versas, Lector amice, manu.

Res tituli que manent: sed si, quos addidit ipse,

Respicias cultus, dixeris esse novum.

JUGEMENTS DES SCAVANS SUR LES Principaux ouvrages des auteurs.

id est

Cccc 3

Judi-

Tornus IV, poetas complexus.

Parisiis, apud Antonium Dezallerium, 1686, 12. maj.

Volumina quinque.

Judiciorum horum collectionem Cl. Viro A. Bailletto, (quem *Thuanus*, si viveret, *Bailietum* vocaret,) *bibliotheca Lamoniana* *praelector*, orbem literarium debere, in superioris jamjam anni Actis p. 251. inuimus, cum de tribus prioribus operis pulcherrimi tomis verba faceremus. De quarto nunc nonnulla differenda erunt, qui de poetis agit, eadem fere methodo, qua praecedentes tomos contextos esse, citato loco diximus. Quinque voluminibus absolvitur. Horum primum (post apologiam pro Authoris instituto, celeberrimo *Menagio*, satyricoque cuidam anonymo oppositam,) praefixam habet praefationem prolixam de genio quorundam e modernis poetis. Nos missis iis, quae privatas Bailletto cum *Menagio* clarisque viris aliis hodiernum superstitibus intercedentes similitudines concernere videntur, ea excerptamus, quae generatim Author monuit.

Queritur scilicet, hos qui Christo nomen dederunt, ab amoribus impudicis argumentum ornatumve carminis petere, adeo ut nec tragodia ulli hodie honos suus constare putetur, nisi amoribus referta sit, quos ipsa veterum gentilium severitas cothurnis incedere, graviter tulisset. Vetat occentari sibi illud Catulli:

—Castum esse decet pium poetam

Ipsium: versiculos nihil necesse est.

Opponit Christi effata, quibus de quovis otioso verbo rationem reddendam olim praedixit, ac impura verba ex impuro corde oriri docuit, Matth. XV, n. 18. 19. Negare equidem non ausus est Bailletus, non unum poetarum moribus castigatioribus, ac quidem stylo, usum esse. Refert imo hanc in rem exempla tum *Guilielmi Sallustii Bartasii*, in quo ineptis verborum ampullis turgens scribendi genus non minus ac simplicitatem morum notavit *Thuanus*; tum *Remigii Bellaquei* (*Belleau*), qui etsi *Sammarthano* teste, sobrietatis studiosissimus esset, *Anacreontem* summo studio Gallice loqui docuit. Magis mirum videtur,

Joban-

Johannem Baptistam Mansum, poetam Neapolitanum (mortuum 28. Dec. 1649. aetatis 84) inter flagra & horrenda poenitentiae exercitia, erotica sua meditari solitum fuisse. Quicquid tamen horum sit, difficulter se adduci patitur Bailletus, ut quemquam mentis affectus intemeratos servare posse credat, dum amantium affectus ore aut calamo exprimere satagit. Urget porro exempla *Bembi Cardinalis*, *Mureti*, *Foppii*, *Schettentii de Aezma*, *Ambr. Franci*, *Barthii*, *Gebhardi*, *Rob. Keuchenii*, *Lindenbergii*, *Zach. Landii*, *Sigism. Jul. Mysingeri*, *Rein. Neuhusii*, *Gabr. Schneideri*, *Mich. Virungi*, *J. Ang. Werdenhagenii*, qui carmina sua liberius scripta non nisi sub *JUVENILIUM* titulo edi voluere, forte, quod juventutem suam facilius eam veniam impetraturam sperarint, quam maturioris aetatis multi negare potuissent. Commendat *Franciscum Petrar- chum*, *Petrum Aretinum*, *Joachimum Bellajum*, *Ronsardum*, *Muretum*, *Lopez de Veja*, *Ansaldum Ceba*, *Octavium Rinuccinum*, *Gabrielem Altitium*, *Johannem Maresium de sano Sorlini* (*Desmarests de S. Sorlin*) *Brebeusium*, aliosque, eo nomine, quod minimum ante mortem resipuerint, & sanctius argumentum, quam cui hactenus assueti fuerant, decantandum quaesiverint.

Invehitur hinc in illos, qui a veterum poetarum simplicitate recesserunt, poemataque sua exararunt figuris ararum, ovorum, globorum, cuborum, pyramidum, calicum, thronorum, pileorum, alarum, & quae hujus generis alia sunt. Non ignorat tamen, quod & olim *Dosiadas Rhodius* aram ex versibus struxerit, & *Simmias* ovum poeticum excluserit.

Gravius adhuc animadvertit in illos, qui allusionibus ad nomina propria delectantur. Illud argutiarum genus post *Barthi- um* observat non ante in literarium orbem irrepsisse, quam ex quo cum *Claudio* genuina poesis expirasset.

Detonat denique in poetas tantum non omnes, qui sibi quicquid libuerit licere putent, adeo ut ex virtuoso flagitiosum, ex flagitioso vicissim virtuosum effingant, prout caeci venalesve affectus aut calumniandi pruritus jusserint. Notat heic tum *Maynardum*, tum *Nicolaum Boileau Despreaux*. Illum, quod tum in blanditiis, quibus *Richelii* viventis liberalitatem mereri nitebatur, tum in in-
junctivis, quibus mortuo Cardinali ingratitude vitiaque alia
expro-

exprobrarit, modum nesciverit: Hunc vero, quod in Satyris *Petrum Pelleterium* parafiti imagine deridendum propinarit, quem tamen non nisi domi suæ cenasse prandisseque constet.

Hæc aliaque id genus præfatus, autores ipsos, de quibus agere voluit, aggreditur. Præmittit aliquot decadas illorum, qui de *Arte poetica* aliquid, seu prorsus, seu versa, commentati sunt. Hos excipiunt ipsi *Poetæ ultra sesquimille. Mosen* iis honoris gratia ducem dedit Bailletus. Proxime istum excipiunt *Græci*, *Homerus*, *Hesiodus*, *Sibylla*, *Alcman*, *Archilochus*, & quotquot ante illud tempus florere, quo universa tandem Græcia Romanum jugum subiit.

Volumine altero habentur *Latini*, qui inde a bellis Punicis usque ad seculum, quo *Dantis & Petrarchæ* auspiciis bonæ literæ re-floruerunt, inclaruere; admixtis *Græcis* nonnullis, qui sub Imperatoribus Romanis ac CPlitanis scripserunt, quales sunt *Ezechiel Tragædus*, *Oppianus*, *Babrias*, alique. Reliqua volumina poetarum modernos enumerant, qui inde a *Dantis* *Aligerii* ætate ad nostra tempora, *Græca*, *Latina*, *Italica*, *Gallica*, *Hispanicæ* carmina condiderunt, cujuscunque gentis ipsi fuerint. Incipit igitur volumen tertium a *Dante*, anno 1321 vel 1325 mortuo. Nihilominus cum ad *Alanum Charterium*, anno 1458 denatum, Bailletus devenisset, *Helinandum*, *Guotum*, pluresque alios Gallicos poetas ipso *Dante* vetustiores, obiter commemorandos duxit. In volumine quarto primum locum sortitus est *Torquatus Tassus*, in quinto *Paulus Scarronius*.

Inter recentissimos Galliæ vates, de quibus Bailletus egit, *Plejas* potissimum *Parisiensis*, quam vocant, nostros in se oculos merito convertit. Notissima est *Plejas* Poetarum *Romana*, quam & a patrono *Alexandro VII* Pontifice, *Alexandrinam* vocitarunt. Constituebant eam *Augustinus Favoriti*, *Apollonius Florens*, *Natalis Rondininus*, *Virginus Casarinus*, Itali; *Ferdinandus de Furstenberg*, & *Job. Rutgerus Torck* Germani; *Stephanus Gradus* denique *Ragusanus*. Disparuit ea penitus, ex quo ultimi illorum, *Favoriti* *Innocentio XI* a Steganographiis explicandis, & *Furstenbergius* *Monasteriensium* & *Paderbornensium* episcopus vita excesserunt. Horum obitus locum dedit novæ poetarum *Latinarum* *Plejadi*, quam constituunt *Renatus Rapinus*, *Johannes Commirius*,

rius, *Carolus de la Ruë* Jesuitæ; *Job. Bapt. Santolius* (de Santeuil) canonicus regularis S. Victoris; *Ægidius Menagius* abbas secularis; *Jaici* item bini, *Carolus Pererius* (du Perier) eques, & *Petrus Petitus* medicus. Bailletus author est, non paucos desiderasse, ut *Celeb. Petrus Daniel Huetius* inter *Plejados* astra locum occuparet, itemque hoc daret precibus *Cl. Joh. Georgii Gravii*, ut poemata sua in unum volumen collecta publica luce frui pateretur. Dubitat autem vehementer, utrum alterutri horum votorum unquam sit satisfactus *Huetius*, ex quo in sedem episcopalem *Suesfionum* evectus, sanctioribus distineatur occupationibus; etiam si nihil scripserit, cujus eum pudere oporteat, si vel ipsum thronum Papalem conscendere ipsi contingeret. Inter poetas vernaculos nomen etiam profitentur historiographi illi duo regii, *Joannes Racine* & *Nicolaus Boileau Despreaux*, quorum ille inter Tragædos, hic inter Satyricos parem hodie non habere putatur. Memoratu digna videtur ratio, quam Potentissimo Galliarum Regi suasisse refert Noster, ut posteriori huic munus Historiographi sui crederet. Plus simplici vice nimirum audiverat, vereri suos, ne *LUDOVICUS MAGNUS* seræ posteritati heros quidam fabulosus videretur, eo quod veritas ab eo gestorum magnitudinem omnium, quæ in fabulis verisimilia habentur, longe transcendat. A Satyrico ergo illo potissimum historiam suam condi voluit, quod facilius fidem speraret inventurum scriptorem, qui dudum mordacissimis suis scriptis capitalem adulationis ac dissimulationis hostem sese probasset.

Properamus ad operis finem, quo Polyhistor noster brevissimis indicat tum nomina *Poetriarum* quarundam, (inter quas ætate, non meritis, postrema sunt *Mademoiselle de Scudery*, *Aurelia Fedeli*, *Madame de Houillieres*, ac *Mademoiselle de la Vigne*); tum paucissimos qui *Germanicam*, *Polonicam*, *Danicam*, *Suecicam*, *Belgicam*, *Anglicam* denique poesin excoluere. Quod autem Poetas Anglos attinet, penuriam Bailleti facile compensabit *Guil. Winstanleus*, de quo nunc pluribus agendum erit.

THE LIVES OF THE MOST FAMOUS
English Poets, &c. i.e.

Dddd

Vita

Vitæ celebriorum Poetarum Anglorum, sive, Honor Parnassi, monstratus in Specimine brevi ex operibus scriptisque ducentorum fere, qui inde a Guilielmi Conquestoris tempore, usque ad modernum Britanniarum Monarcham JACOBUM II floruerunt, conscripto a Guilielmo Winstanley.

Londini, impensis Samuelis Manship, 1687, in 8.

Non possumus non auctoris literatissimi studium vehementer approbare, quo civium suorum poeseos laude florentium vitas ac opera recensuit. Neque vero satis esse putavit, singulorum, ævum, patriam, gesta memorabilia, mortem, poematum denique titulos succincte enarrasse. Quin ubivis interspergenda censuit excerpta quædam e potioribus Poetæ operibus, utiis, quibus ipsa opera inspicere non licet, isthinc saltem de auctoris ingenio judicare liceret.

Principem locum dedit Roberto Glocestrensi & Richardo Eremitæ, quorum uterque seculo XIII ineunte obiit. Sequuntur ejusdem seculi poeta Josephus Excestriensis seu Iscanus, Michael Blaunpain, Matthæus Parisiensis, Alexander Nequam, Alexander Essébius. Ex iis, qui seculo XIV vita functi sunt, Robertus Bastonus, Henricus Bradshavv ac Havillanus soli comparent. Excipiunt hos; ex XV seculo Job. Gowerus, Galfridus Chaucerus, Johannes Lydgate, Job. Hardingus. Poetas seculi XVI & XVII universos enumerare tædiosum nimis esset; nisi universi pene Ialis, Gallis, quin & nostratibus ne solo quidem nomine innotuissent. Memorantur igitur auctori nostro ex seculo XVI, Robertus Fabianus, Job. Skeltonus, Guil. Lilius, Thomas Morus, Henr. Howard, Comes Surriæ, Thomas Wiat, Christoph. Tye, Job. Lelandus, Thomas Churchyard, Job. Higgins, Abrahamus Fraunce, Guil. Warnerus, Thomas Tusserius, Thomas Stopp, Th. Lodge, Robertus Greenius, Thomas Nash, Philippus Sidneus, Fulco Grevil, Edmundus Spenser. Ex mortuis denique nostro seculo commemorandos Winstanleus putavit Johannem Harringtonum, Job. Heywoodum, Georgium Peel, Job. Lilius, Guil. Wagerum, Nic. Bertonum, Thomam Kid, [in cujus vita coætanei

ejus Thomas Watsonus, Th. Hudsonus, Job. Markhamus, Th. Achelly, Job. Weever, Ch. Middletonus, Geo. Turbervilius, Henr. Constable, ac Johannes Lane laudantur,] Thomam porro Overbury, Michaelum Drayton, Josuam Sylvestrum, Samuelem Danielem, Georg. Chapmanum, Robertum Baronium, Lud. Carlisle, Job. Ford, Ant. Brepper, Henr. Glaphornum, Job. Davis, Job. Donne, Richardum Corbet, Benj. Johnsonium, Fr. Beaumontium ejusque collegam Job. Fletcherum, Guil. Shakespeare, Christoph. Marlovv, Bartonum Holyday, Cyrrillum Turney, Th. Middletonum, Guil. Rowley, Thom. Decker, Job. Marstonum, Gasp. Main, Jac. Shirley, Phil. Massingerum, Job. Websterum, Guil. Brown, Th. Randolphum, Job. Beaumontium, Philemonem Hollandum, Thomam Goffe, Th. Nabbes, Rich. Broome, Rob. Chamberlain, Guil. Samsonem, Georg. Sandys, Job. Suckling, Guil. Habingtonum, Franc. Quarles, Phincam Fletcher, Georg. Herbertum, Rich. Crashavv, Guil. Cartwrightum, Astonum Cocksin, Job. Davis, Th. Majum, Car. Aleynium, Geo. Withers, Rob. Herricum, Job. Taylor, Th. Raylins, Th. Carevv, Rich. Lovelace, Job. Birckenhead, Rob. Wild, Abr. Covvley, Edm. Wallerum, Job. Denham, Guil. Davenantium, Geo. Whartonum, Robertum Howardum, Guilielmum Cavenish Novi Castri Ducem, præter cujus conjugem nullam novimus a Winstanleio memoratam poetriam, Guil. Killegrevv, Job. Studley, Job. Tathamum, Th. Jordanum, Hugonem Cromptonum, Edm. Prestvvich, Paganum Piscatorem, Ed. Shirburnum, Job. Quarles, Job. Miltonum, Job. Ogilby, Rich. Fanshavv, Rogerum Boyle, Comitem ab Orrery, Thomam Hobbesum Malmesburiensem, Comitem quendam Rossensem, Thomam Flitmanum, Martinum Luellinum, Edm. Fairfax, Henr. King Episc. Cicestrensem, Th. Manley, Lud. Griffin, Job. Dauncey, Rich. Head, Job. Philips, Job. Oldham. Agmen claudunt hodiernum superstites Johannes Driden, Elkanah Settle, Geo. Etheridge, Job. Wilsonus, Thomas Shadvellus, Thomas Stanley, Edm. Philips, Thomas Sprat, Guil. Smith, Job. Lacey, Guil. Wicherly ac Rogerus L' Estrange.

Cum vero longe plures huic catalogo inferi mereantur, illorum recensum, donec secunda vice libellus edatur, dilatum voluit auctor. Tuncque forsan Faithfull Teate Ecclesiasten Sudburiensem inter gentis suæ poetas referre, non pigrabitur. Ingeni-

osum illius opus, quod *Ter Tria* sive *Doctrinam* de tribus Trinitatis personis *Patre, Filio & Spiritu Sancto*, de præcipuis charismatibus, *fide, spe & charitate*, ut & de officiis Christiani præcipuis, *oratione, auditione & meditatione*, inscripsit. Nostratum quidam vernaculo carmine reddidit, ejusque propediem editionem molietur; quod Winstanlæo indicasse non abs re fuisse opinamur.

De cætero, ex hoc libello sequentia memoratu digniora excerptisse operæ erit pretium:

Abrahamus Fraunce *Hexametro* carmine Heliodori *Æthiopica* efferre conatus est. En versionis initium:

As soon as sun-beams could once peep out fro the mount ains

And by the dævn of day had somevwhat lightned Olympus, &c.

Quod genus carminis Græcorum Latinorumque æmulus *Philippus Sidney* omnium primus Anglicanis musis familiare reddidit. Ex Italis, Hispanis, Gallis, Germanis, Batavis neminem novimus, qui in vernacula sua idem tentarit.

Philemon Hollandus, Med. D. & Pract. Coventriensis tantum non omnes autores classici in vernaculam transtulit, unde quidam ita in eum lusit:

Holland vvith his translations doth so fill us,

He vvill not let Suetonius be Tranquillus. i. e.

Hollandus obruit nos versionibus,

Nec esse *Tranquillum* finit *Suetonium*.

Unam alteramque harum versionum, (non obstante, ut *Noſter* ait, *gigantea earum mole*,) unico absolvit calamo, quem inter *κρημνία* sua amicis ostentare solitus fuit. *Thomam Morum* Winstanlæus inter poetas retulit ob *Utopiam* tanto cum ingenio effectam, ut *Budeus* & *Johannes Paludanus* veram orbis partem crediderint, optarintque adeo, ut eximiis nonnullis Theologis incolarum conversio injungeretur. Imo ex civibus suis fuisse autor refert pios quosdam ac eruditos theologos, qui semetipsos itineri in *Utopiam* suscipiendo promptissime accingere nulli dubitarint. Non displicet denique anagramma, quo *WIAT* Autori nostro est *A WIT*, h. e. *ingeniosus*. Sufficiant hæc, speciminis loco, ex hoc Winstanlæi specimine, quod ut propediem in justæ magnitudinis opus excrescat, optamus.

RATIO-

RATIONES PHILOSOPHICO-MEDICÆ, THEORETICO-PRÆCTICÆ a Benj. Broëchuyſſo, Med & Phil.

D. &c. juxta Auctoris principia deductæ.

Hagæ Comitis, apud Meynard. Uytvverf, 1687, in 4.

Quem primum Noviomagi A. 1672 sub titulo *oeconomia corporis animalis, seu cogitationum succinctorum de mente, corpore, & utriusque conjunctione, juxta methodum Philosophiæ Cartesianæ deductarum*, in lucem edidit libellum in octavo, in CXXI articulos divisum, clarissimus Auctor, dein in quarto A. 1683 Amstelodami recudi curavit. In hac editione secunda XXV priores articulos, animæ inprimis essentiam & cognitionem tradentes, notis auxit, reliquos vero parum aut nihil mutatos, vel locupletatos subjunxit, prout in Actis nostris ejusdem anni mense Augusto notavimus. Nunc mutato titulo sequentes XXV articulos commentariis illustrat: illa enim, quæ in prioribus editionibus exposuit, summario loco ponit, fusius & prolixius explicata. Quippe jam ad corporis expositionem pergit, atque quæ in primis viis peraguntur, prioribus XXII capitibus considerat, phænomenorum præcipuam ætiologiam a materiæ mundi subtilissimæ actione, juxta placita Philosophiæ Cartesianæ, derivans. Inde quid aer, cibus & potus, motus &c. in eo negotio præstent, & quomodo pro diversitate sua massam sanguineam diversimode afficiant, recenset. Cum igitur & malorum inde emergentium descriptionem reliquis XXXI capitibus exhibeat, quorundam in primis viis maxime nidulantium morborum, e. gr. nausæ, vomitus, diarrhœæ, lenterix, dysenterix &c. curationes, principiis suis innitentes, adjecit, reliquorum in futuris voluminibus enodationem pollicitus.

MEMOIRES HISTORIQUES ET GEOGRAPHIQUES du Royaume de la Morée, Negrepont & des places maritimes jusques a Thessalonique, par P. M. Coronelli.

id est:

Dddd 3;

P. M.

P. M. Coronelli, Geographi Veneti, Commentarius Historicus & Geographicus de Morea, Negroponte, & locis maritimis usque Thessalonicam.

Amsterdam, apud Wolfgangum, Waesbergium, Boomium & van Someren, 1686. in 12.

Scriptus est hic liber ab auctore lingua Italica, & ex ea traductus in Gallicam, cujus & Germanica versio adornata extat. Continet eruditam descriptionem Peloponnesi seu Moreæ, & Eubœæ sive Negroponti urbium, castrorum, portuum, incolarum, locorum etiam finitimorum, adjunctis nominibus antiquis, commemoratione originis variarumq; mutationum, & quicquid uspiam memorabile reperitur aut accidit, usque ad annum 1685, cum figuris admodum scite ære expressis. Divisus est in duos tomos; quorum prior ostendit, Moream esse chersonesum seu peninsulam undique mari circumdatam, nisi quod versus septentriones isthmo Corinthiaco tanquam angusto tramite Helladi sive Achajæ annexa sit; tum ejus nomina antiqua recenset, & originem nominis Moreæ, hinc figuram, situm, amplitudinem, divisionem veterem in octo, & novam in quatuor partes, nimirum *Clarentiam*, *Belvedere*, *Saccaniam* & *Tzaconiam*, quæ prisca Laconica est, exhibet. Enarrantur porro promontoria, montes & sylva, insertis ubique breviter antiquis Poetarum fabulis, item mentione fanorum ibidem exstructorum: sequuntur fluvii, fines, maria quibus alluitur, cum suis sinibus, (ubi exacta descriptio maris Jonii,) fertilitas, deliciae, imperiorum varietas, & qua ratione a Despotis in Turcarum potestatem pervenerit. His accedit commemoratio de pristina amplitudine Venetorum imperii, tam in Peloponneso, quam per universam Græciam & regna adjacentia, ut coeperit, utque adoleverit, uti Bertholdo Estio, duce Veneti exercitus, casu defecerit, nunc autem anno aera vulgaris MDC XXXV quasi revirescat.

Posteriore parte sigillatim exponuntur civitates & castella mari adlita, sinus, saxa, insulae non modo propinquæ, sed & aliæ
Jonii

Jonii. Initium fit ab *Isthmo Corinthiaco*, in quo notabilis ille *murus* a portu Lecheo usque ad Cenchreum, per totum Isthmum ab Imperatoribus Græcis exstructus, postea a Venetis centum triginta sex turribus munitus, tandem a Turcis haud diu post expugnatam Constantinopolin dirutus, describitur. Inde proceditur ad *Corinthum* & ejus ruinas, arcem *Acrocorinthum*, hinc ad *Patras* etiamnum mercatura nobiles, quibus adnectitur tabula vicinæ *Cephallenia*; pergitur *Cyllenen* sive *Clarentiam* vel *Chiarenzam*, *Caminizam*, *Tornesium*, sive *Chelonaten*, *Pylam Messeniorum*, quam Stephanus *Coriphasium*, nunc *Zunchio* & *Navarino* vocant, *Methonem* sive *Modon*, *Coronem*, cujus obsidio atque infimul pugna memorabilis die 7. Augusti 1685. inter Venetos & Turcas commissa multis narratur; quibus annectitur descriptio vexilli summi exercitus Turcici & caudarum equinarum, quarum usum inde apud Barbaros ortum esse noster tradit, quod quum sub initia bellorum adversus Christianos sex millia Turcarum uno prælio capti & negligentius custoditi fuissent, hi occasionem victores cædendi nacti sint, & quum alia fesset internoscendi signa non haberent, caudis equinis uti convenierint: ab eo felici successu istum caudarum usum in expeditionibus bellicis invaluisse. Pergit inde auctor ad descriptionem *Calamata*, quondam *Theramne* dictæ, utque ea astu capta & postea diruta sit; deinde *Zarnata*, *Chelasa*, *Passava* & Venetis armis nuper expugnata *Misthra* sive *Sparta*, de qua multa memorabilia recensentur. Sequitur promontorium *Tenarium* sive *Matapan*, ubi castrum *Maina*, *Epidaurus* seu *Matvasia*, vino generoso nobilis, *Nauplia* sive *Napoli di Romania*, ad sinum Argolicum sita, *Argos* Peloponnesiacum ad Inachum fluvium, cujus ruinæ a perquam paucis habitantibus nihil antiqui splendoris retinent. His finitur designatio Peloponnesi. Adjiciuntur autem vicina maria, insulae, regiones, Jonio mari alluitur Peloponnesus versus occidentem, Aegeo ab oriente, inter quæ duo maria posteriores Geographi tertium, qua in meridiem protenditur peninsula inter *Acritam* & *Maleam* promontoria, *Mare della Sapienza* nominant, ab insula *Methonæ* opposita, olim *Sphagia*, nunc *Sapienza* appellata. In Jonio mari sinus *Crisæus* seu *Corinthiacus*, nunc *Golfo di Lepanto*, Patrensis nunc *di Patrasso*, *Cyllenius* nunc *di Chiarenza*, *Chelonates* nunc *dell' Arcadia*.

cadia, Cyparissius nunc *Zonchio*. In mari della Sapienza, cujus pars est mare Creticum, sinus Messeniacus, qui & Coroneus & Asinius, nunc *golfo di Coron* sive *di Calamata*, & Laconicus nunc *di Colochi* vel *Rampani*. In Aegeo Argolicus, nunc *golfo de Napoli*, & Saronicus vel Salaminus, nunc *dell' Engia*, ab insula Engia olim *Egina*. Extra hos sinus Peloponneso vicinae sunt complures insulae, e quarum numero Geographus noster exhibet *Corfu*, priscis *Corcyram*, item *Scheriam*, *Cerauniam* & *Pheaciam* nuncupatam, inter maximas maris mediterranei censendam, cujus salubritas, amoenitas & fertilitas hortis Alcinoi locum dederunt. Dividitur in quatuor praefecturas, quas millia hominum plusquam quinquaginta incolere perhibentur. Hinc olim tam apud Graecos, vel Thucydide teste, quam Romanos, Corcyrensis potentia celebris fuit. Paruerunt quondam Regibus Neapolitanis, sed variarum ejus regni mutationum pertaesi, circiter ante trecentos sexaginta annos ultro se Venetis dederunt, a quibus in fidem recepti adhuc moderate habentur. Referuntur praeterea multae aliae, in quibus potissimum *Ericusa* sive *Paxu*, *Echinades*, *Leucadia* nunc *Santa Maura*, *Cephalenia* olim *Samos*, in qua praeter caetera notabile est castrum *Asso* vel *Nasso*, & portus *Argostoli*: huic proxima est *Teachi*, quam & *Cephaleniam minorem* appellant, olim *Ithaca* Ulyssis regnum; *Zacynthus* nunc *Zante*, cujus descriptioni auctor inserit multa memoranda de jejuniis & ritibus ecclesiasticis monachorum Graecorum, hanc & adjacentes insulas colentium; *Strophades* vel *Stromphides*, nunc *Strivales*, duae parvae insulae, habitationes monachorum, in fabulis ab Harpyis notae; denique *Prodamo* priscis *Prote* dicta, Insulae maris della Sapienza numerantur tres, *Sphagia* vel *Sphaeria* nunc *Sapienza*, *Tegapusa* vel *Cauriera* nunc *Gabrera*, item *Tuscella*, & *Venetico*. In Aegeo mari vel Archipelago occurrit prima *Cytherea* nunc *Cerigo*, natale solum Veneris, cujus templum & imaginem auctor depingit: circumdant eam aliae minores, parvi momenti, inter plures autem alias quae recensentur, maxime notabiles sunt *Egina* nunc *Engia*, *Culuri* olim *Salamis*, nunc quoque *Santa Bursa* dicta, Homero *Cranae* vocata. Progreditur Italus noster inde in terram continentem, ubi describit *Megaram* cum egregiis ex antiqua historia repetitis narratiunculis; huic adhaeret illum a Themis-

Themistocle triplicem constitutum portum Pyraeum Atheniensium, nunc *Port Lion* vel *Porto Leone*, deinde ipsas Athenas, lumen Graeciae, & Atticam secundum praesentem statum diligenter exponit. Isthinc trajicit in Euboeam insulam, quam prisci *Chalcidem* quoque nominaverunt, nunc *Negroponte*, de qua multa memoratu digna refert, & inprimis fluxum & refluxum maris mutabilem in euripo Euboico. Hunc singulis mensibus duplicem esse ait, regularem alterum, a novilunio prioribus novem diebus usque ad lunam falcatam, ac rursus a decima quarta luna usque ad vicesimam, denique tribus extremis mensis diebus, & hoc toto tempore Oceani fluxui similem ac velut imperio temporum obnoxium, adeoque bis de die statis vicibus affluentem inque sese quasi remeantem. At irregularem alterum die decimo, undecimo, duodecimo, tertio decimo, & rursus a vigesimo primo usque vicesimum sextum cujusvis mensis lunaris diem, quibus quasi discors duodecies, tredecies, imo quaterdecies quotidie aestus reciprocet, ita tamen ut ultra pedem unicum, raro ad duos, unda non intumescat, quum in nonnullis Oceani litoribus ad octoginta ulnas exaestuaret recedatque. Tum illud quoque singulare est in euripo, quod quum Oceani aquae refluendo quasi in altum se recipiant, in affluxu vero litoribus superfundantur, in euripo longe aliter haec fiant. Namque in eo ascensus vel exaestuatio undarum contingere dicitur fluctibus versus insulas Archipelagi, ubi mare liberum est, decurrentibus, descensus autem vel refluxus, quando fluctus versus Thessaliae superiora littora appellantur. Posthaec describitur castrum *Pagasa* vel *Volo* ad sinum Pelasgicum vel Jolciacum; porro *Thessalonica* nunc *Salonica*, celeberrimum emporium, inde sinus Crissaeus vel Corinthiacus, nunc *golfo di Lepanto*, cum duobus castris ad ejus os sitis, gallice *Dardanelles de Lepanthe* nuncupatis, ac ultimo ipsa Naupactus sive *Lepanto*.

Haec summa est libelli, qui uti jucundus cognitu, ita hoc tempore, dum victricia Venetorum arma partem maximam locorum, quae tam pulcre descripta sunt, peragrant & recuperant, insignem lectoribus afferet utilitatem.

DETHLEVI CLUVERI E SOC. REG. ANGLIC.

Monitum ad Geometras.

Eccc

Exhibui-

Exhibuimus inter Acta anni superioris & quidem mense Julio generales quasdam notiones, de singulari Clarissimi hujus Autoris invento circa quadrandum circulum, recepimus præterea nos brevi daturos methodum, qua irrationales quantitatum distractiones evitari, (utpote quarum perdifficili connexionione mensura Cyclica ab omni ævo insuperabilis fuit habita) tum per novam quandam infinitorum similium seriem figuræ geometricæ determinari possint, quam promissi fidem citius quidem exsolvere potuissemus, nisi ipsi Autori publicationem harum novitatum parumper adhuc differre placuisset, ob certas rationes suo loco edisserendas: Ex eorum enim videtur esse numero, qui non tam aliis, quam sibi philosophantur, neque est quod dubitemus quin eo copiosius abstrusum ac permagnum scientiæ apparatus ad tanti problematis constructionem necessarium, publicæ luci impertiri velit. Primam quidem descriptionem, (uti tum temporis innumus) incuria cujusdam mercatoris sufflaminatam, ac male nobis redditam, sed denuo ab Autore revisam ac succinctius expositam, statim ac schemata quadam huc spectantia ari fuerint incisa, in Actis nostris exposituri sumus, hoc interea ad Geometras monito viam ad reliqua parantes. Certiores scilicet reddit Autor Cl. harum rerum curiosos, in dimetienda variorum spatiorum magnitudine Geometras hucusque omnes deceptos fuisse, ac vixdum unicam ex figuris curvilineis debito modo a quoquam comprehensam, nullum quoque centrum gravitatis vel magnitudinis iniis præcise exploratum, nullam curvæ rectificationem absolute inventam, omnesque motuum regulas ex curvarum indole deductas, lubricas, incertas atque innumeris objectionibus obnoxias esse. Exempli loco servire poterit notissima illa curva Tetragonalis, vulgo *Parabola* dicta, cujus quadraturam ab Archimede rite inventam jam per viginti sæcula tota Mathematicorum cohors credidit, Autori tamen nostro, eandem secundum sua principia pressius examinanti, constitit, Parabolam ad inscriptum sibi Triangulum non habere rationem quam 4 ad 3, sed ut $\frac{4N^2-1}{3N^2}$, supponendo N denotare numerum infinitorum similium, ex quibus parabola componitur, ita ut illa ratio $\frac{4}{3}$ sit justo major. Archimedis enim & reliquorum Mathematicorum ratiocinia excedunt per $\frac{1}{3N^2}$, errore quidem ob exiguitatem insensibili

sibili, atque in praxi mechanica plane contemnendo, qui tamen parabolam numeris absolutis haud exprimendam, sed inter figuras irracionales collocandam satis arguit. Sic spatium exterius circa parabolam (in parallelogrammo eidem circumscripto) ad interius habere rationem subduplam vulgo traditur, sed Autoris nostri indagine idem determinatur per $\frac{2N^2+1}{4N^2-1}$. Innumeras præterea alias curvas, Geometris ne quidem nomine vel specie cognititas, simili methodo dimensus est, inter quas vel primo loco occurrit curva Trigonalis, cujus spatium ad Triangulum inscriptum est ut $\frac{4N-1}{3N}$, ipso parabolico ut genesi sic forma rationis simplicius. Erroris fontem ut detegat, ostendit, omnes quadrandi vias vulgo usitatas, peccare contra primam homogeneorum legem, tum rerum elementa quantumvis exigua ac quantillæ magnitudinis assumantur, nisi legitima atque ex ipsius formæ indole petita fuerint, nunquam naturalem perfectionem attingere: vulgares itidem regulas, quibus progressionum geometricarum summa in infinitum protensa colligi solet, veritati minime congruere: duo enim supponi passim principia plane chimerica, neque ulla ratione a quoquam demonstrata, quorum 1. est dari ultimum quendam in hujusmodi seriebus infinitis terminum. 2. hunc ipsum ob continuo decrecentem parvitatem tandem degenerare in quoddam Non-quantum sive Non-ens aut nihil, cum e contrario per $\kappa\omicron\iota\upsilon\upsilon\epsilon\upsilon\upsilon\omicron\iota\alpha\upsilon$ consistet, ultimum terminum hic plane exulare, ac frustra nihilum quid fingi, ubi perpetua qualitatis subdivisio adest, ita ut passus illi in infinito multitudine quidem sint innumerabiles, lineis tamen sive numeris idealibus ex similitudine extractis reddantur comprehensibiles, quælibet enim linea infinitum progressionum numerum representare potis est. In perquirenda porro magnitudine Corporum sive solidorum curvilinearum Autor testatur tot fere errores in Mathematicorum libris inveniri, quot propositiones ad eorundem dimensionem adduci solent: ignorata enim superficierum exacta mensura per earundem rotationem circa axes præcisionem geometricam haud perfici aut corrigi, cuius patet. In Circulo autem & iis figuris, quæ in- & extra orbem decurrunt, quomodo per infinitam rationum compositionem, abstrusissimo quodam artificio infinitum terminari possit, Autor suo loco ostensurus est. In gratiam interim eorum, qui

Eccc 2 nume-

numeros illos triquadratos, quorum nexu circuli dimensio procedit, frustra se quæsiuisse conqueruntur, libet eosdem aliquosque hic deductos exponere, illico enim constabit quomodo summa primi & secundi efficiat quadratum, tertius autem subtractus a primo & secundo duos similiter relinquat quadratos. Sunt enim

1. 0. 0

2. 2. 1

16. 3. 2

2. 4. 3

15. 10. 6

20. 10. 4

& sic in infinitum.

Horum namque complicatione spatium cyclicum veluti per partes in infinitum rationales compingitur, summam perpetuo similitudinem & positionis & divisionis observando: quamvis innumeris aliis modis eadem collectio obtineri possit. DIVINAM proinde SPATII SYNTHESIN atque ANALYSIN ab Autore magna industria pervestigatam, non immerito omnis Philosophiæ Naturalis clavem ipse statuit, quid enim sit Primum, quid Ultimum, quidnam Simplex vel Compositum, Totum vel Pars, Perfectum vel Deficiens, Simile vel Dissimile, Continuum vel Contiguum, Commensurabile vel ἀλογον, Par vel Impar, ac veluti summa rerum capita ac principia, immensis adhuc tenebris involuta, ex universalibus formarum conjugationibus methodo geometrica sibi potius indagandum esse credidit, quam frivolas atque inanes illas distinctiunculas penes Metaphysicos passim occurrentes sectari; præsertim cum de Natura Infiniti non tam superstitiosa quam barbara subinde jactentur axiomata. Sed de his omnibus, in actis mensium proximorum, Autoris mentem uberius declarabimus.

D. MICHAELIS DE MOLINOS, SACER-
dotis Manuductio spiritualis, una cum tractatu ejus-
dem de quotidiana communione, fideliter & stylo Mystico-
rum conformiter translata a M. Aug. Herm.

Franckio.

Lipsiæ, sumptibus Reinhardi Wächterli, 1687, in 12.

DECRE-

DECRETUM INQUISITIONIS ROMANÆ
contra Michaellem de Molinos.

Romæ & Florentiæ, apud hæredes Franc. Honusfrii,
superiorum permissu, 1687, in 8.

Cum sub auspicia hujus anni *Manuductionis* Michaelis de Molinos mentionem fecissemus, non pauci Italici lingue imperiti optarunt, ut latina civitate donaretur. Horum tandem votis satisfactum esse, nunc indicandum duximus. Quam occasione illorum quoque desideriis aliquid dabimus, qui, ut *Decreti* contra Michaellem de Molinos nuper publicati summa capita referremus, cupierunt; etiam si vix inter ERUDITORUM ACTA fanatici illius *propositiones*, decreto insertæ, locum mereantur.

Scilicet feria V. die XXVIII. Aug. 1687. in *Generali Congregatione Sanctæ Romanæ & universalis inquisitionis propositiones* sexaginta octo Michaelis de Molinos, a quo, [verba sunt ex decreto papali excerpta,] fuerunt pro suis recognita, & de quibus propositionibus, tanquam a se dictatis, scriptis, communicatis & creditis ipse convictus & respective confessus est, damnata sunt, tanquam heretica, suspecta, erronea, blasphema, piarum aurium offensiva, temeraria, Christiana discipline relaxativa & eversiva & seditiose respective. Idem decretum ipso facto tum omnibus dignitatibus & beneficiis privatum, tum vinculo anathematis, a quonullus Romano Pontifice inferior, excepto articulo mortis, absolvere valeat, innodat illos, qui impofterum aut similiter locuti fuerint, scripserint vel crediderint, aut alia hominis opera impresserint, legerint, apud se retinuerint & non extradiderint Inquisitoribus, qui ut comburantur, curare debent.

Propositionum illarum Italice conscriptarum summa huc reddit: Anima, via interna incessura, nihil operando annihilare se debet, fierique instar corporis mortui, adeoque nec cogitare de ulla re, sive DEO, sive salute æterna, sive peccatis, horumque poenis, nec velle, nec agere, nec sentire quicquam. Deus enim solus in nobis absque nobis agere vult; Huic relinquenda est omnis cogitatio de nobis. Ab hoc nihil petendum, quia petere est velle, ut

Beee 3

Deus

Deus non suam, sed nostram voluntatem exequatur. Quamvis ore preces recitentur, non tamen opus est, ut ea ab anima suis meditationibus aut ratiocinationibus adjuventur. Nec fides requiritur, nisi obscura & generalis, non autem distinctam *attributorum Dei & Trinitatis* notitiam complexa. Non excitanda devotio nostra, quin semper permanendum est animæ internæ in quiete imperturbabili ac resignatione passiva, & si forte ante aut post sacram communionem motus quidam humiliationis, petitionis, gratiarum actionis sentiri occipiant, statim sedandi sunt. Fausum est signum, si anima fastidierit discursus de Deo & virtutibus, ac ne orationem quidem dominicam recitare potuerit. Viæ internæ nihil negotii intercedit cum confessione aut confessionariis, cum casibus conscientie, cum theologia & cum philosophia. Animabus mystice mortuis Deus impossibilem reddit confessionem, ipseque illius defectum supplet per gratiam præservantem, duplo maiorem ea, quam percepturæ fuissent ex sacramento: ideoque istis non consultum est tali in casu accedere ad sacramentum poenitentiae, quia non possunt (a Deo scilicet ipso impeditæ). Pervenitur hac via ad mortem mysticam sensum, animaue redit ad principium suum, essentiam nempe divinam, in qua manet deificata (divinizzata). Deus olim faciebat sanctos mediantibus tyrannis, hodie mediantibus diabolis, qui physice adigunt corporis membra ad actus venereos aut flagitiosos alius generis. Incitet interim Satan, sentiat natura, cogatur corpus facere, quicquid Satanas voluerit, nil interest, modo anima interna nec consentiat, nec resistat nisi resistentiæ negativæ, nec inquietetur istis, quæ natura aut corpus facere coguntur, sed resignata maneat. Utrum autem hæc vel illa anima sponte peccet, an vero per violentias diabolicas actum, (qui peccatum dici mereretur, si consensus animæ accederet,) exerceat, ex lumine actuali quodam divinitus dato dignoscere se posse, Michael de Molinos asseruit.

Sed ohè jam satis est. Definimus igitur, & hæc huiusque furfuris alia dogmata toto pectore execramur. Non diffitemur autem, aliqua iisdem propositionibus inesse, que melioris commatissunt; v. g. Crucem voluntariam mortificationum esse onerosam & absque fructu; nullam creaturam, nec Beatam Virginem, nec alios

Sanctos

Sanctos in corde nostro sedere debere, quia id solus Deus occupare velit, &c. Absit vero, ut de illius in huiusmodi dogmatibus consensu nobis gratulemur.

LIBRI NOVI.

Dn. Viti Ludovici a Seckendorf. Commentarius Historicus & Apologeticus de Lutheranism, sive de Reformatione religionis ductu D. Martini Lutheri stabilita: in quo Ludovici Maimburgii Historia Lutheranismi Latine versa exhibetur, corrigitur & suppletur &c. Lipsiæ, 1688. in 4.

Il Cristiano instruito nella sua Legge; Ragionamenti morali di Paolo Segneri, della C. di Jesu. In Venezia, 1687. in 4.

Istoria Descrizione de tre regni, Congo, Matamba, & Angola, comp. lata dal P. Gio. Antonio Cavazzi da Montecuccoli. In Bologna, 1687. in fol.

Memorie Historiche Geografiche della Dalmazia, raccolte da D. Cassimiro Fieschot. in Bologna, 1687. in 12.

Meteorologia Artificialis & Naturalis D. Innocentii Cesii. Parmæ 1687.

M. Tullii Ciceronis de Officiis libri tres &c. ex recensione J. G. Gravii, cum ejusdem notis, ut & integris animadversionibus variorum. Amstel. 1688. in 8.

Auli Gellii Noctes Atticæ, cum notis & emendationibus Joh. Frid. Gro-novii. Lugd. Bat. 1687. in 8.

Deux Lettres du P. Malebranche, touchant le II & le III Volume des Reflexions de Mr. Arnauld. à Rotterdam, 1687.

Nouvelles Accusations contre Mr. Varillas, ou Remarques Critiques contre son premier Livre de l'Histoire de l'Herésie, par Mr. de Larroque. à Amsterdam 1687.

Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica, authore Isaaco Newton in Acad. Cantabrig. Matheseos Professore. Londini, 1687. in 4.

Essais de Theologie sur la Providence & la Grace, contre Mr. Jurieu, à Francfort, 1687. in 12.

Traité des Benefices de Frà Paolo Sarpi. Seconde edition augmentée de Notes. à Amsterdam, 1687. in 12.

Medicina Theorico-Practica ad saniozem seculi mentem centenis & ultra Consultationibus digesta, authore Pompejo Sacco. Parmæ, 1687. fol.

Petri Francii Laurus Europæa; seu celebres Christianorum de Turcis victoriae. Amstel. 1687. in 8.

Traité de l'Eglise en forme d'Entretiens, par Mr. Brueys. à Paris 1687. in 12.

L'Etat present de la Puissance Ottomane, avec les causes de son accroissement, & celles de sa Decadence, par le Sr. de Vigneau. à Paris, 1687. in 12.

S. Ambrosii Opera ad manuscriptos editosque codices emendata, studio & labore Monachorum Ordinis S. Benedicti, e Congregatione S. Mauri. Tomus I. Paris. 1686. fol.

Conversations sur diverses matieres de Religion. à Amsterd. 1687. in 12. Agneau

Agneau Pascal, ou Explication des ceremonies, que les Juifs observoient en la manducation de l'Agneau de Pasque, appliquées dans un sens spirituel à la manducation de l'Agneau Divin dans l'Eucharistie. A Cologne 1686. in 8.

Harmonie des Propheties anciennes avec les modernes sur la durée de l'Antechrist & les souffrances de l'Eglise. à Cologne, 1686, 1687. in 12.

Vincentii Lirinensis adversus profanas omnium novitates hæreticorum Commonitorium, cum notis Stephani Baluzii. Cantabrigiæ, 1687. in 12.

Lettre adressée à Mr. Jurieu, touchant le Regne de Jesus Christ sur la terre. à Utrecht, 1687. in 12.

Le parfait Geographe, ou l'art d'apprendre aisément la Geographie & l'Histoire par demandes & réponses, par Mr. le Coq. à Paris, 1687. in 12.

Examen de l'oppression des Reformez en France, ou l'on justifie l'innocence de leur religion. Amsterd. 1687. in 12.

Verscheide Tractaatjes van Cornelis Bontekoe. In s' Gravenhag, 1687. in 8.

An Essay towards the recovery of the Jewish Measures and weights, comprehending their monies &c. by Richard Cumberland. London, 1686. in 8.

Stephani Blancardi Anatomia Practica Rationalis, five rariorum cadaverum morbis denatorum Anatomica inspectio. Amstel. 1687. in 12.

Suite du Traité des Panacées, ou des Remedes Universels, par Jaques Massard. à Amsterdam, 1687.

Tablettes Chronologiques contenant avec ordre l'Etat de l'Eglise en Orient & en Occident &c. par G. Marcel. à Amsterdam, 1687. in 8.

Histoire de l'origine & des progres de la Monarchie Francoise, suivant l'ordre des temps, par Gu. Marcel. à Paris, 1686.

La Morale universelle contenant les Eloges de la Morale, de l'Homme, de la Femme, & du Mariage. à Paris, 1687.

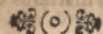
Thomæ Sydenhami opera universa, quibus accedunt Additiones novæ ex nupera Londinensi editione excerptæ, & Index rerum & verborum copiosissimus. Amstel. 1687. in 8.

Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ, a Francisco Pithæo notis illustratus. Accedunt Petri Pithæi Miscellanea Ecclesiastica; Abbonis Floriacensis Apologeticus & Epistolæ; & Formulæ Antiquæ Alsatiæ. Ex Bibliotheca Illustriss. D. Claudii de Peletier, Regni Administræ &c. Parisiis, ex Typographia Regia. 1687. fol.

Jacobi Usserii Opuscula duo, nunc primum Latine edita, quorum alterum est de Episcoporum & Metropolitanorum origine, alterum de Asia Proconsulari. Londini; 1687. in 8.

Errata.

Pag. 302. l. 13. pro cum lege cui. P. 389 l. 26. lege præpositi. P. 390. l. 19. pro actum lege factum. P. 394. pro idem lege ita. P. 463. l. 29. 30. lege potentiam. P. 472. l. 31. lege Iphiti. P. 506. post verba, quo Gideon, lege in parenthesi: Josuam dicere Pacichellus debuerat.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anni MDC LXXXVII.

*MUSEUM ITALICUM, SEU COLLECTIO
veterum scriptorum ex bibliothecis Italicis, eruta a*

*D. Johanne Mabillon & D. Michaele Germain presbyteris
& monachis Bened. ctin. congreg. S. Mauri.*

Tomus I.

Parisiis, apud Johanneum Boudot &c.

1687, in 4.

Primus Musei hujus Italici tomus, quem quatuor aut quinque alii sequuntur, in duas partes distinctus est, quarum prima iter Italicum, altera varia Patrum opuscula & vetera monumenta cum Sacramentario & Pœnitentiali Gallicano completitur. Italiam biennio post iter Germanicum, in Actis nostris Cal. Jan. 1686. p. 18. memoratum, *Joh. Mabillonius* ejusque comes *Michael Germanus*, hortatu Caroli Mauricii Tellerii Remensis Archiepiscopi, Regiis sumtibus eum in finem perlustrarunt, ut collecta inde supellectile libraria & Regiam bibliothecam auctiorem, & universam rem literariam illustriorem redderent. Coeptum est hoc iter Cal. April. 1685, & mense Julio sequentis anni absolutum, adeoque eodem ferme tempore susceptum, quo *Burnetius* quoque, cujus peregrinationem Italicam superiori mense recensuimus, varios Italarum mores conspexit & urbes. In eo autem a Burneti relatione Mabilloniana differt, quod omisso statu civili & politico, circa rem literariam tanto diligentius versetur. Nos Autoris vestigia ita
Ffff
seque-

sequemur, ut instituti nostri memores in magna, quæ hic occurrit, observationum copia qualemcunque selectum habeamus.

Augustæ Taurinorum in palatii bibliotheca, ductu Abbatis *Gualtherii*, præter alia monumenta, *Pyrrhi Ligorii* opus autographum de numismatibus variisque inscriptionibus ac statuis, in sex & viginti volumina distributum invenerunt, quod Carolus Immanuel I Sabaudia Dux octodecim millibus ducatorum comparavit. Ritus flagellationum publicarum, die passionis Dominicæ ibidem solenniter peractarum, ad spectaculum potius fieri, quam ex sincero dolore proficisci non dissimulant.

Vercellis in sacrario ecclesiæ cathedralis, asservari notant veterrimum codicem membranaceum, evangelia S. Matthæi & Marci continentem, qui ab *Eusebio Vercelleni* Arianis certaminibus inclyto scriptus creditur. Archivum ejusdem ecclesiæ Mabillonio ejusque socio Germano inspicere minime licuit, etsi ob *Attonis* episcopi opera ab *Acherio* ex imperfecto codice vulgata, magno ejus perlustrandi desiderio tenerentur.

Ambrosianam bibliothecam, quæ *Mediolani* est, omnes Italicas, si Vaticana excipiat, superare scribunt. Ex antiquis codicibus ibi repertis, præ aliis commendant *Josephum*, seu potius *Josephum* interpretem *Rosinum*, etsi mutilum & a compactore valde confusum; e recentioribus *Leonardi Vinci* pictoris excellentissimi opus autographum duodecim voluminibus distinctum, & a Jacobo I Angliæ Rege tanti habitum, ut pro uno, quod bellicas veterum machinas exhibet, aureos ter mille Hispanicos obtulerit. Quæ de manuscripto *Egesippi* codice observantur, confirmant assertionem *Colomesii*, quam ex ejusdem appendice ad Chartophylacem ecclesiasticum in actis nostris Cal. Nov. 1686 p. 552 recensuimus.

In museo *Francisci Septale* plurimis rebus curiosis referto, de quo singularis liber Dertonæ vulgatus extat, indicem reliquiarum, quæ Romæ tempore Gregorii M. extiterunt, in charta Ægyptiaca exaratum legerunt & descripserunt. Inter statuas ecclesiæ majoris, quæ ad quatuor millia numerantur, cæteras omnes antecellere referunt statuam Bartholomæi detractam cutem gestantis. Ridentum esse censent, quod ad serpentem æneum, qui in basilicæ Ambrosianæ navi super columnam erectus est, matronæ Mediolanen-

ses

ses feria secunda Paschæ infantes suos morbo laborantes sistere soleant. In monasterio *Caravallensi*, quod passim mendose Ciaravallense dici animadvertunt, quatuor milliaribus ab urbe dissito, offenderunt disiectum tumulum *Guillelminæ* Boemæ anno 1281 mortuæ, & per aliquot annos pro sancta habitæ, sed tandem compertis ipsius præstigiis anno 1300 exhumatæ & combustæ. Qua occasione referunt, *Johannem Petrum Puricellum* in dissertatione de *Guillelminæ* ejusque asseclis inedita & fortasse nunquam edenda, quæ cum aliis ejus scriptis in Ambrosiana bibliotheca asservatur, contra *Donatum Bossium* contendere, *Guillelminæ* sectam non fuisse corporis spurcitiis, sed mentis tantum deliriis infamem; siquidem ex publico inquisitionis instrumento pateat, asseclas ejus primarios, *Andream Saromitam* & *Mayfredam Pirovanam* docuisse, quod *Guillelminæ* esset Spiritus Sanctus in sexu foemineo incarnatus e Constantia Bohemiæ Regis uxore; quod ipsa esset resurrectura ante universalem resurrectionem, & discipulis videntibus in cælum ascensura; quod sibi reliquisset vicariam *Mayfredam* ordinis Humiliatorum monacham, quæ ad tumulum *Guillelminæ* missam celebratura esset, & Romæ sedem apostolicam occupatura, & Cardinales dejectura, quatuor item sapientes habitura, qui nova evangelia scriberent. *Aronam* cum commendatitiis *P. Monelia* profecti, antiquum codicem librorum de imitatione Christi inspexerunt, in quo opus illud quinquies *Johanni Gersen* abbati attribuitur. *Veronæ* in museo *Francisci Moscardi* varias inscriptiones aliaque *ἀγίων ἡρώων* observarunt, quo duce etiam Academiam Musicorum seu Philharmonicorum, & amphitheatrum Augusti ævo a Veronensibus conditum perlustrarunt. *Vicentiæ* a *Johanne Martio Cerchiario*, quem patriæ suæ antiquitatibus colligendis nunc incumbere tradunt, cum nonnulla istarum antiquitatum specimina petiissent, nihil præter inscriptionem a *Grutero* jam vulgatam impetrarunt.

Ex historia Fr. *Ptolomei de Luca*, quam *Patavii* in bibliotheca ecclesiæ cathedralis pervolverunt, probare contendunt, *Martinum Polonum* Nicolai III Pœnitentiarium & deinde Gnesnensem in Polonia Archiepiscopum, primum esse fabulæ de Johanna Papissa autorem. Addunt ex Herchemperto non dissimilem narrationem de foemina sub masculino habitu patriarchatum Constantinopoli-

Ffff 2

tanum

tanum gubernante, cuius Leo IX in epistola ad Michaelē Cerasarium mentionem faciat. In ecclesia ad S. Antonium viderunt mausoleum *Octavii Ferrarii* cum hoc epitaphio: *Octavio Ferrario Mediolanensi, in quo ornando & extollendo magni Reges ac Principes certarunt. Veneta Respublica præter aliæ decoramenta bis mille florenorum honorario auxit. Ludovicus Magnus Francorum Rex sponte annuorum quingentorum congrarium diu indulxit: Christina Augusta equestri insigni extulit. Ille Regum opes ac munera animo æquans, facundia, fide & consilio invidiam aut vicit, aut gloriæ incitamentum habuit. Septem & quadraginta annos cum admiratione auditus est: quinto & septuagesimo obtruncit, quamdiu literis honor constabit, scriptis apud posteros locuturus.* *Julius Ferrarius P. M. M. P. Anno M. DC. LXXXIV.* Addunt, nullum hæcenus tanti viri cathedram de politiori literatura occupasse, ut ejus desiderium & meritum inde augeretur.

Cimeliis templi, quod S. Marco dedicatum *Venetis* visitur, omnibus præferendum censent *Evangelium S. Marci*, si, quod vulgo traditur, propria ejus manu exaratum esset. Alterum quoque evangeliorum librum ostendi & *Jobanni Chrysostomo* tribui, sed, ne de rei veritate periculum fiat, hos libros sigillo obsignari nec cuiquam aperiri referunt. E bibliotheca S. Marci suppleunt inscriptionem de Lappæo Cretæ oppido, cujus duo priora vocabula tantum apud *Gruterum* & *Harduinum* extant. Georgiani monasterii, cujus historiam ineditam Italice ac Latine *Fortunatus Ulnus* composuit, nitorem & munditiem dum commendant, apud Gallos suos templorum parietes sordido pulvere, & fenestrarum angulos aranearum telis inquinari obiter queruntur. Invitationem in ædes *Job. Baptiste* & *Cornelii* Procuratoris D. Marci dum grata mente recolunt, hac occasione ejusdem filiam *Helenam Lucretiam Corneliam Biscopiam*, quinque præter maternam linguarum peritam, d. 26. Jul. A. C. 1684. anno ætatis 38. defunctam, & Patavii, ubi & Doctoris titulum meruerat, in monasterio S. Justinæ inter monachos sepultam insigni elogio celebrant, ejusque epitaphium describunt, in quo inter alia refertur, quod summus Pontifex Innocentius XI & Johannes III Poloniæ Rex literis apostolicis & regiis eam visitaverint, nec non Romanorum Imperator Leopoldus & Carolus III.

Lotha-

Lotharingæ Dux alique Principes, fama & scriptis ejus permoti summis laudibus & honoribus eandem cumalaverint. Antequam *Venetis* abirent, triste de obitu *Lucae Acherii*, Spicilegio aliisque scriptis notissimi, quem ægrum Parisiis reliquerant, nuncium acceperunt. In *Ravennatensi* ecclesia antiquum *Cypriani* & alterum *fidei Nicenæ* codicem, quos olim *Ambrosius Camaldulensis* ibidem viderat, non amplius superesse scribunt. *Ocricolis* ad ingressum ecclesiæ primariæ inscriptio legitur, quam apud *Smetium* & *Gruterum* mendose haberi notant, cum pro *Aurelius Faustus prot. divinitate*, legendum sit: *Aurelius Faustus protector divini lateris, i. e. Imperatoris.*

Vix ullam fuisse in tota Italia bibliothecam ajunt, ad quam faciliorem accessum habuerint, & *Romæ* vix ullam, ex qua magis profecerint, quam *Christinæ* Reginae bibliothecam, continentem ex recensione *Lucae Holstenii* codices antiquos 2145 a Regina undiquaque, comparatos. Veterum picturarum reliquias *Petrus de Sanctis* undiquaque ex Romanis monumentis collegisse tradunt, ad easdem æri incidendas paratum, si quis laboranti opem ferat, quod a sui Regis magnificentia expectant. In clauetro Lateranensi Basilicæ adjuncto, tres sellas confuse cum varia supellectile coniectas offenderunt, in quibus Pontificem recens creatum olim collocari usitatum fuit, unam ex marmore albo, quæ stercoraria vulgo dicta fuit, & duas porphyreticas easque pertusas. *Stercorariam* autem dici ajunt, non a forma, cum pertusa non sit, ut duæ reliquæ, sed quod in porticu basilicæ exteriori constituta esset, & Pontifici in ea sedenti accinerentur verba Psalmi: *suscitat de pulvere egenum, & de stercore erigit pauperem.* Reliquas duas, in quibus Pontifex ad capellam S. Sylvestri prope Lateranense palatium perductus sedere consuevit, in una quidem ad dextram claves basilicæ a Priore S. Laurentii accipiens, in altera ad sinistram easdem claves Priori restituens, eam ob causam pertusas esse censent, quod in antiquis Romanorum thermis inventæ, & ob materiæ pretium potius, quam ob formam, ad novi Pontificis inaugurationem adhibere fuerint. Addunt, primam illarum mentionem fieri apud *Cencium*, uno seculo ante Martinum Polonum, quem iterum primum fabulæ de Johanna Papissa autorem faciunt. Cum vero ritus ille, qui ad altius insinuandam Pontifici humilitatem

Ffff 3,

intro-

introducitur fuerat, post receptam de Pseudopapissa fabulam infamis evaserit, penitus abrogatum illum fuisse observant, idque seculo superiore post Leonem X contigisse putant. Similem sellam pertusam ex porphyritide in crypta montis Casini postea viderunt, ex qua *Constantius Cajetanus* probare conatur, Pontifices post consecrationem Romæ factam, Casinum proficisci solitos, ibique totum inaugurationis actum fuisse repetitum. Sed *Angelus de Nuce* solium seu sellam balnearem fuisse existimat. Facile crediturum se addit Mabillonius, novos Abbates Casinenses exemplo Pontificum R. in eam sellam repositos fuisse, si aliqua hac de re testimonia suppetere.

Duplices Romæ de rebus ad historiam & doctrinam ecclesiasticam pertinentibus collationes fieri narrat, unam prælatorum & clericorum secularium in collegio de propaganda fide, per singulas quindenae vernaculo sermone; alteram religiosorum singulis mensibus in ecclesia S. Cosmæ latino. Ad utrasque Mabillonius & Germanus invitati, imo ad dicendum quoque provocati, maxime per *Johannem Pastricium* præfectum collegii de propaganda fide, qui ipsis aliquando narravit, *Leonem Allatum* ad Græce scribendum, quod expeditissime fecerit, unico per quadraginta annos calamo usum, eoque tandem amisso tantum non lacrymasse. Idem Pastricius asseruit, *P. Macedonem* Minoritam ad impugnandum Cardinal. *Bonam* ex ea maxime ratione impulsam fuisse, quod cum Bona viventes autores in suis scriptis passim laudaret, nusquam de Macedone mentionem fecisset. Inter codices bibliothecæ Vaticanæ, quam celeberrimo præfecto *Emmanuele Schelstrateno*, & *Laurentio de Zaccagnis* altero ejus bibliothecæ custode faventibus perlustrarunt, majoris pretii esse censent antiquissimum *bibliorum* codicem, in quo testimonium de tribus personis i. Joh. 5. desideratur; item *Chronicon Alexandrinum*, & ex recentioribus *Sirleti* Cardinalis, itemque *Onuphrii Pamvini* apparatus ad historiam ecclesiasticam, quibus Baronius usus est. In Germaniæ decus cedit, quod itineris hujus Italici autores, occasione typographiæ apostolicæ, ex *Johannis Aleriensis* epistola ad Paulum II probant, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexisse. *Patrum Oratorii Vallicellani* ecclesiæ domumque sapissime a se

a se frequentatam dicunt, ibique indies quatuor adhortatorios sermones de rebus sacris fieri memorant. Ejusdem loci bibliothecam, qua *Baronius* & *Raynaldus* ejusdem domus alumni usi sunt, *Leandri Colloredi* bibliothecarii beneficio non semel perlustrarunt, indeque non pauca in rem suam collegerunt. Ex antiquioribus ejus bibliothecæ codicibus est, qui acta apostolorum, epistolas canonicas & apocalypsin comprehendit. Præfigitur epistolis canonicis absque auctoris nomine prologus Hieronymi conquerentis, quod in prima Johannis epistola testimonium de unitate Trinitatis ab infidelibus translatoribus prætermisum sit, & tamen in ipsius epistolæ contextu testimonium hoc omittitur, qualia exemplaria etiam alibi a *Burneto* observata sunt. Ad Collectionem rituum Romanorum, cujus editionem Mabillonius meditatur, multa sibi a Cardinali *Casanata* communicata deprædicant. Dum in S. Callisti monasterio versarentur peregrinantes nostri, allatus est ex S. Pauli archivo pretiosus bibliorum codex, cui præmissa Caroli Francorum Regis effigies, quam non Carolum M. ut *Nicolaus Alemanno* in libro de parietinis Lateranensibus, *Cornelio Margarino* in collectione inscriptionum quæ apud S. Paulum extant, & Archiepiscopo Rossanensi in dissertatione singulari visum est, sed Carolum Calvum præsentare censent. De *Michaele Molino*, qui ipsis adhuc Romæ morantibus comprehensus est, referunt, quod liber ejus, qui *Manuductio spiritualis* inscribitur, Hispanice primum, & deinde Italice multoties Romæ editus fuerit, indeque conjectores intulerint, *Molinum* non tam ob vulgati libri doctrinam, quam ob scriptas ad diversos epistolas, aut ob pravas ipsius sententiæ interpretationes a suis assueclis factas, in carcerem conjectum fuisse, ex quo ipsorum augurio non facile se extricabit.

Ad hortos Montaltenes a *Ciampino* & *Fabretto* deducti, dono acceperunt a Ciampino delineatas cujusdam tumuli prope Neapolin reperti figuras duas, quibus baptismus per immersionem simul & superfusionem ab homine laico collatus exhibetur. *Fabrettus* novam veterum inscriptionum ab editis diversarum collectionem a se factam iisdem ostendit, suumque de aquæ ductibus librum & alterum de columna Trajani liberaliter donavit. Cum de libro *Diurno Pont. Romanorum*, cujus exemplar Romæ invenire magno-

pere-

pere avebant, hominem quempiam doctum interrogarent, ab eo responsum est, *Hilarionem Rancatum* Cisterciensem, Ughelli præceptorem, antiquum ejus libri exemplar habuisse, idque *Holfenium*, cum commodato accepisset, una nocte exscripsisse, & publicare voluisse, sed impressionem prohibitam fuisse. Tandem vero votis suis potiti Benedictini nostri Fratres, veterem Diurni codicem repperunt, ex quo Garnerianam editionem multis in locis emendari novisque formulis augeri posse scribunt. Bibliotheca Altaempenfis libros editos magna ex parte distractos, manuscriptos adhuc venales ad duo millia superesse narrant. In festo assumptæ Virginis missæ solenni in Collegio Græcorum ab Archiepiscopo ejusdem nationis celebratæ interfuerunt, ejusque ritus breviter describunt. Sudarium impressam Christi imaginem referens, quod in solenni quadam processione spectantium oculis oblatum est, veteres *Veronicam* appellasse, quasi veram iconem seu iconiam Christi, ex *Petri Mallii* libro inedito de basilica S. Petri, aliisque autoribus contra eos probant, qui *Veronicam* nomen pientissimæ cujusdam matronæ esse dicunt, quæ in sudario suo Christi imaginem impressam suscepit. *Josephum Thomassium*, clericum regularem ex Ord. Theatinorum, qui sua de ritibus sacris collectanea ipsis communicavit, post vulgatos libros liturgiæ & psalterium, nunc edendis vetustis responsorialibus & antiphonariis invigilare docent.

Bibliothecam angelicam Patrum Augustinianorum Mabillo-
nio & Germano referavit ejusdem Præfectus *Josephus Sabbatinus*, qui nescio qua incuria in actis nostris mensis Julii 1683 p. 307. Vaticanæ bibliothecæ præfectus dicitur: quem errorem corrigendum esse hic obiter animadvertimus. Inter recentiores codices hujus bibliothecæ occurrunt omnia acta autographa congregationis de auxiliis sub Clemente IX & Paulo V, quibus præter alios adfuit *Jacobus le Bossu* S. Dionysii monachus, a cognomine ejusdem loci Priore distinguendus. In Chigiana bibliotheca, cujus præfectus est *Thomas de Julis*, omnibus codicibus præfate censent Græcum ab annis minimum octingentis scriptum, continentem quatuor Prophetas majores, & breve commentarium in somnium Nabuchodonosoris a S. *Hippolyto* martyre & episcopo compositum. De bibliis

bibliis polyglottis Parisiensibus in eadem bibliotheca extantibus referunt, quod tres bibliopola Belgæ, recuso operis titulo & nova epistola nuncupatoria præmissa, Alexandro VII fucum facere voluerint, quasi hæc editio in ejus gratiam nunc primum prodiret, quæ jampridem Parisiis impressa fuerat. Ex *Alphonso Ciaconii* epistolis, quas eadem bibliotheca suppeditavit, observant, ipsum a censoribus impetrare non potuisse, ut bibliotheca Scriptorum ecclesiasticorum, quam collegerat, typis imprimeretur.

Urbis *Neapolitanæ* decora duce *Valletta* viderunt, cujus instructissima bibliotheca imprimis ipsis placuit. Apud *Puteolanos* hunc regnare abusum referunt, ut mares & foeminae conjugium appetentes, ante solennem benedictionem ad unum duosve aut tres etiam annos simul conveniant. Bibliothecam Augustinianorum in cœnobio S. Johannis de Carbonaria cæteris Neapolitanis, quoad veterum librorum apparatus, palmam præripere judicant. Inter Græcos codices comparuerunt *Gemistii* opera, *Procli* in Platonem commentarius &c. inter Latinos codex antiquissimus *Hieronymi* & *Genadii* de Scriptoribus ecclesiasticis, *Priscianus* de laude Anastasii Imperatoris, *Tertulliani* carmen de Jona &c. Varia quoque hic invenerunt *Sirleti* collectanea pro concilio Tridentino, item *Egidii Viterbiensis* historiam autographam viginti seculorum per totidem psalmos digestam, cum quibusdam *Seripandi* observationibus & emendationibus, nec non *Egidii* varias epistolas per Serephinum Eremitam Augustinianum in unum collectas, e quibus præcipuas descripserunt. Verum dum cæteris exscribendis darent operam, bibliothecarius alias atque alias causas finxit, ne ulterius in bibliothecam admitterentur. Elegantiores, sed vetustis libris minus refertam esse ajunt bibliothecam *Olivetorum*. Mausoleum *Sannazarii* ad Paufilypum in villa ejus suburbana Mergellina, quam extructo templo Virgini parturienti & S. Nazario vivens nuncupaverat, magnifice extructum eo nomine minus placuit, quod pone altare sub dimidiata Sannazarii effigie astarent Apollinis & Minervæ statuae, ludentibus in medio Satyris; etsi posterius, quos gentilismi in mediis aris puduit, sub Apolline Davidis & sub Minerva Judithæ nomen apposuerint.

In bibliotheca *Montis Casini* inter alia inedita invenerunt libri
G g g g brum

brum Scintillarum seu sententiarum, quas e catholicis Patribus excerptit *Defensor* Grammaticus & monachus Locociagenſis apud Pictones, ut cætera taceamus. Ex martyrologio veteri didicerunt, *Thomam Aquinatem* Caſini monachum fuiſſe, antequam ad Dominicanos tranſiret. Codicem variarum epistoſularum ad concilium Ephesiſinum pertinentium & a *Chriſtiano Lupo* editarum inquirentibus reſponſum eſt, Romam fuiſſe miſſum. Verum poſtea nec Romæ quicquam aliud de eo reſciſcere potuerunt, quam quod in palatio apoſtolico aſſervetur. Ejusdem codicis copiam *Baluſium*, cum novam conciliorum collectionem ederet, impetrare non potuiſſe, in actis noſtris A. 1684. p. 354. jam notavimus.

Romam altera vice adeuntibus *Schelſtratenus* codices concilii Conſtantiensis oſtendit, quibus contra *Maimburgiam* uſus eſt. Ex *Barbarina* quoque bibliotheca, qua nullam Romæ poſt Vaticanam numeroſiorem eſſe ſcribunt, haud pauca obſervant. In feſto S. Antonii ad eccleſiam Patrum Gallorum prope S. Mariam majorem inſolitus iſtis ritus viſus eſt, ut quicquid equorum eſt in urbe, cum ſuis phaleris ad plateam eccleſiæ ducatur, ubi ab uno Patrum omnes & ſinguli aqua luſtrali aſperguntur, dato annuo cenſu. Qui ſecus faxit, ſi quid equis adverſi contigerit, id piaculo vertitur. Occaſione inſcriptionis in cœmeterio Calliſti repertæ, & in Roma ſubterranea editæ, contra *Dodwelli* diſſertationem de paucitate martyrum argumenta aliqua proferunt. Præter bibliothecam Pontificiam, quæ in Vaticano habetur, alia Vaticanæ Baſilicæ propria eſt, cujus cuſtos *Joſephus Balduinus* Mabillonio ejusque comiti Germano facilem aditum conceſſit. Eadem die in Indicis Congregatione, *Johannis Launoji* liber de regia in matrimonium potestate, ſententiam dicente Pallavicino, in indicem relatus eſt. Ab eadem congregatione invitatus Mabillonius ad promendum qualecunque ſuffragium, ſuper libris quibusdam *Voſſianis* de diluvio non univerſali. In bibliotheca Barbarina inter alia & hoc notarunt, quod Urbanus VIII ab Hiſpanis interpellatus de concedendis indulgentiis ob cultum Sancti *Vitar*, negaverit ſe id facturum, niſi prius reſciret, quis & qualis ille ſanctus fuerit. Allatus ergo lapis, in quo hæc literæ reliquæ erant S. VIAR. Verum periti judicarunt, fragmentum eſſe veteris inſcriptionis, in qua quidam Præfeſtus VIARum laudatus fuerit.

fuerit. Inter libros cœnobii *Farſenſis* 25 paſſuum millibus a Roma diſſiti, commendant *Boniſacii Simoneta*, doctoris ac monaſterii Cornu abbatis, opus de hiſtoria perſecutionum Chriſtianarum, in 6 libros per epistoſas redactum & A. 1488 Mediolani editum. Ad celebres, quæ Romæ ſunt, bibliothecas referunt etiam eam, quæ eſt in Capranico, & alteram in Collegio Sapientiæ, quam iſtis aperuit *Fauſtus Naironus* Maronita, affinis *Abrahami Echellenſis*, qui Syriacas literas ibidem docuit.

Dum Senis in capella quadam eccleſiæ cathedralis, ſtatuas Pontificum Romanorum Senis oriundorum oculis uſurparent, occurrat iſtorum memoria, quod in *Colomeſſi* Singularibus legerant, nimirum ſtatuum Pſeudopapiſtæ Johannæ inter illas locum habuiſſe uſque ad annum 1634, quo *Johannes Launojus* Senas profeſtus, ſtatuum illam adhuc ſtantem ſe viſiſſe aſſerit in Diſſertatione de auctoritate negantis argumenti, ac proinde Baronio illuſum fuiſſe, cum in literis ad Florimundum Raimundum ſtatuum illam diſjectam & comminutam ſibi gratulatur. Mabillonius & Germanus nihil de illa ſtatua videre aut reſcire potuerunt, donec re maturius examinata *Jacobus Mignanellus* in literis per *Magliabecum* tranſmiſſis ænigma ſolveret, iſtisque ſignificaret, ſtatuum Johannæ ſub Clementis IIX Pontificatu, ad preces Baronii, cooperante Archiepiſcopo & ipſo Duce non penitus quidem fuiſſe comminutam, ſed mutatis muliebris formæ lineamentis, ex fœmina factam Zachariæ Pontificis figuram.

Inter bibliothecas *Florentiæ* viſitatas, poſt Laurentianam vetuſtis libris nullam magis reſertam eſſe ſcribunt, quam bibliothecam ſanctæ Crucis. Longum eſſet, quid in ſingulis notaverint reſerre. Magni Ducis cimelia & picturas commonſtravit iſtis Magliabecus & Noriſius. In hiſ & aliis, quæ Romæ viderant, artiſicum ingenium & induſtriam mirantur, ſed verecundiam deſiderant. Cum *Magliabeco* in abbatiam Feſulanam Canonicorum regularium Congregationis Lateranenſis, duobus paſſuum millibus a Florentia diſtantiſſe profeſti, præ aliis abbatibus illius Feſulanæ codicibus notatu dignum eſſe ſtatuant *Sozomeni Preſbyteri Piſtorienſis* chronicon ab orbe condito ad ſua tempora, ex quo nonnulla excerpuntur. Invitati ad S. Spiritus cœnobium a *Noriſio*, viderunt

materias ad historiam Donatistarum ab eo dispositas, eumque nunc intermissa tantisper Donatistarum historia, totum in tractandis numismatibus occupari indicant, e quibus verum nativitatis Dominicæ annum se demonstraturum confidit, in libro de æris & epochis Syromacedonum, quem prelo maturum habet. In urbe Luca lateri ipsorum individuus comes adhæsit *Bartholomæus Beverinus*, cuius in ligata & soluta oratione elegantiam uno atque altero specimine commendant. Idem historiam Lucanæ civitatis a se eleganter scriptam nondum editam, neque facile edendam ipsis ostendit, vitamque S. Cæcilie notis suis illustratam cum poematibus suis abeuntibus donavit, & novo carmine se Ludovici Gallie Regis gestis applausurum promisit. Verum quo minus promissis staret, morbus impedivit, ipsaque mors, quæ ipsum rebus humanis exemit, cum pridie sui obitus epistolam quasi testamenti vice ad Mabillonium & Germanum aliena manu exarasset, quæ itineri huic Italico p. 190 & 191 inserta legitur. Præter Beverinum *Marius Florentinus* alique variis humanitatis officiis hospites Gallos profecuti sunt, qui hanc benevolentie significationem innatæ Lucensium urbanitati & Magliabeci literis commendatitiis tribuunt. Florentiam reversis, *Virianus* Magni Ducis mathematicus tres priores libros Divinationis in 5 libros deperditos Aristæi senioris de locis solidis illis ostendit, reliquos duos Regi Christianissimo dedicare meditatur, a quo honorarium annuum antehac accepit. Idem Theonis in Ptolemæum versionem seculo superiori a Joh. Baptista Theophilo nobili Urbinatæ factam, Regiæ bibliothecæ inferendam tradidit. A Magliabeco quoque epistolarum Ambrosii Camaldulensis volumen optimæ notæ, aliosque libros editos & ineditos acceperunt, in quibus *Petri Apollonii* Novariensis carmen heroicum de Davide & Golia ad Laurentium Medicem, ex quo constare potest, autorem hunc non ad seculum septimum aut decimum, sed ad finem seculi 15. quo Laurentius Medices floruit, referendum esse. Quæ Bononiæ, Mantuæ, Parmæ, ubi præter alios *Benedictum Baccinum* & *Gaudentium Robertum* Carmelitam Diarii literarii Parmensis auctores convenerunt, *Placentiæ*, *Ticini*, *Genue* & per ceteras Italiæ urbes observata sunt, omittimus, ne justo prolixiores cuiquam videamur. Quam ob causam etiam de altera Tomi hujus parte brevissimis agendum.

Com-

Completitur ea opuscula quædam & vetera monumenta & opusculorum fragmenta ex Italicis bibliothecis collecta, quibus præfationes suas & observationes Mabillonius præmittit aut subiungit & interserit. Agmen ducunt XII *Maximi Taurinensis* homilia, quas præter Diurni Rom. Pont. supplementum, Hadriani I vitam, capitularia & placita quædam, indicem ducum Spoletanorum & abbatum Farfensium, concilium Romanum in causa Formosi, catalogum episcoporum Mediolanensium, *Manasse* archiepiscopi Remensis apologiam, & diversas variorum epistolas, excipit historia belli sacri sub Urbano II ab autore anonymo sed cœvo scripta, cujus epitome inter *Gesta Dei per Francos* primo loco legitur. Autorem hunc Francum aut Normannum & quidem laicum fuisse Mabillonio verisimile videtur, qui etiam observat, multa hunc autorem singularia referre, quæ ab epitomatore inter gesta Dei per Francos edito prætermittenda sunt. Huic historiæ ex bibliotheca Christinæ Reginæ subijcitur *Stephani* Comitis Carnotensis ad uxorem suam de eodem argumento epistola. Sequuntur epistolæ quædam formata, Synodus Verulanensis in causa Grimaldi Archicanonici, Confessio Græcorum de verbis consecrationis & transubstantiatione a *Bessarione* in concilio Florentino exposita, quam Mabillonius ad persuadendam Græcorum de eucharistia fidem non levis momenti esse putat, acta sanctorum martyrum Nicandri & Marciani, vita Fabiani Bencii Politianensis ab *Augustino Patricio* Pientino episcopo scripta, narratio de adventu Friderici III Imp. ad Paulum II eodem Patricio autore, & Sacramentarium Gallicanum ex Bobiensi monasterio depromptum.

MISCELLANEO RUM HISTORICORUM

Regni Bohemie Decadis I. Liber VII Regalis; seu de Ducibus, ac Regibus Bohemie &c. Authore Bobuslao Balbino S. J.

Pragæ, in Collegio Soc. ad S. Clementem, 1687, in fol.

Non equidem omnia Principum Bohemie, Regumque gesta hoc volumine complecti Autor clarissimus sæpiusque nobis ex merito

Gggg 3

rito

rito laudatus voluit, Miscellanea scripturus, non integram historiam; sed afferre solum præcipua, quæque ad Principum liberos spectant, vel ad rationem temporum, vel ad eorundem successionem: eoqueprehendimus, tria nunc studiosius eum confectanda sibi in eodem statuisset, Successionem videlicet Principum atque Regum, eorumque gesta singularia, Chronologiam, & Genealogiam, quod his maxime discerni a fabularum vanitate historiam posse judicaret, omnisque ævi memoriam tutissime superstrui.

Senis itaque in universum sectionibus Liber totus absolvitur; quarum Prima a Czecho, primo gentis Duce, autore, atque patre exorsa, originem Croci inter alia deducit ex Romana Gracchorum gente, memoratisque reliquis ex gentilismo Principibus, peculiarem de adventu Czechi & initio Czechorum dissertatiunculam subiungit, qua chronologiam Hagecii minus subsistere ostenditur. Progreditur dein ad Borzivoium, primum Christianis Ducem, ab eoque ad Brzetislaum I quinque generationes numerat & exponit. Post Brzetislaum II, vicesimum sextum, & Wladislaum II, trigessimum primum in ordine principem postea quoque Regem, gubernationem Bohemiæ, ob Competitorum ex regio sanguine multitudinem, miris modis conturbatam, & exinde nata fuisse cruenta admodum certamina observat, donec Wladislaus, dicti II filius quarto genitus, trigessimus septimus Princeps, rarissimo modestiæ exemplo, fratri Przemislao Ottogaro cederet principatum, & is primum Princeps Bohemiæ trigessimus octavus, mox etiam Rex cum omnibus Principibus Bohemiæ successoribus designaretur. Ultimum ex Przemislæa gente Wenceslaum III fuisse, quem Rudolphi Austriaci, & Henrici Carinthii interregnum exceperit. *Secunda* Libri sectio gesta Regum, quos habuit Bohemia ex familia Lucemburgica, exponit, Johannis nempe, Caroli IV, Wenceslai IV, & Sigismundi, tabula dictæ Stirpis genealogica subjecta, & notis illustrata. *Tertia* ostendit, quemadmodum extincta in Bohemia stirpe Regia Lucemburgica, volente & Albertum sibi generum atque successorem destinante Sigismundo, Augustissima domus Austriaca successerit in duobus Regibus, Alberto II, ejusque filio Ladislao posthumo. *Quarta* Regem unicum proponit ex Cunstadæa familia oriundum, Georgium Podiebradium. Sectionum *quinta* duo descri-

describuntur Reges, Pater & Filius, ex familia Jagellonica, Wladislaus II, Casimiri III Poloniæ Regis filius, & Ludovicus I cito ereptus terris; una cum Jagellonidarum tabula. *Ultima* denique sectio Regum reliquorum ex Augustissima domo Austriaca, Ferdinandi I, Maximiliani II, Rudolphi II, Matthiæ I, Ferdinandi II, III, IV, & invictissimi Leopoldi fata & res præclare gestas persequitur, additasque in fine habet tabulas genealogicas stirpium a Maximiliano I, Ferdinando I, Maximiliano II, Carolo II, & Ferdinando II descendentium. Et quamvis Autor initio Voluminis palam testetur, nolle Regum elogia se texere, neque ingeniose & argute sententiis illustribus & vibrantibus factorum explicare causas, quod præstitum illud jam abunde ab Italo scriptore Julio Solimanno sciret; notis tamen locisque Historicis & Ethicis cum lectu jucundissimis, tum prudentiæ augendæ aptissimis, singula rerum gestarum capita egregie dedit illustrata.

FRANCISCI SANCTII MINERVA, SIVE DE
Causis Latinæ Linguae Commentarius, cui accedunt
animadversiones & nota Gasperis Scioppii, & longe uberior
iores Jacobi Perizonii.

Franequeræ apud Leon. Strickium, 1687, in 8.

UT omne, quod nimium, molestum est & cum damno quodam conjunctum: ita Grammaticorum intempestiva sedulitas non tam promovit litterarum cursum, quam per ambages & anfractus impedit. Cui malo remedium ut pararet *Franciscus Sanctius*; hanc artem ad linguæ Latinæ indolem atque naturam expendit, superflua abiecit, necessaria in ordinem redegit, obscura & intricata *Εὐκλείδους* beneficio mirifice exposuit in libro isto, quem ab litterarum dea *Minervam* appellavit. Avidè exceptus liber, nec in Hispania tantum, sed etiam cum Scioppii additamentis in Italia & Batavia aliquoties recusus fuit. Cum jam nova pararetur editio, pro juvandi bonas litteras amore & studio *Jacobus Perizonius*, Franequeranæ Academiæ Professor clarissimus, uberior, quam erant Scioppii, castigationes observationesque adjecit, quibus firmavit partim,

partim, quæ recte dicta a Sanctio fuerant; partim, quæ secus videbantur, obelisco notavit & certiora substituit. Quorum cum singula enumerari non possint, quia dispersæ annotationes sunt, nec continuo ordine connexæ; placet exemplis paucis declarare, quid novi Perizonius ad Sanctii Minervam, & Scioppio olim adauctam superaddiderit.

Cap. IV Dualem in vocibus *ambo* & *duo* contra Sanctium & Donatum negat. Cap. VI explicat, quem veteres dixerint *septimum Casum*; simulque *sextum Græcorum*, quem Sanctius necessarium duxit, multis verbis confutat. Cap. VII laudat Sanctium, quod *Epicænum* Genus Nominum exterminarit: carpit vero, quod cum *Communi* confuderit. Pariter notat eundem de Diminutorum Genere cap. X, & de *Personæ Modique* vocabulis cap. XI & XII, præclara quidem multa tradidisse, præsertim in constructionis ratione: in ipso tamen artis systemate dum nimio novandi & mutandi omnia studio fuerit ductus, modum aliquando excessisse abjiciendo temere, quæ dudum jam fuerint recepta, & suum in Grammatica usum habeant. De *Participiis* disputat cap. XV, esse vere Nomina; tempus autem adsignificare, & in eo *partem* Verbi *capere*, quod contra Sanctii sententiam est, qui Nomina quidem, sed omnium temporum dixit Participia. His addit p. 98 paradoxum, *Amandus* proprie & primitus esse Præsentis Temporis. Cap. XVI Præpositiones examinat. *Propter* Adverbium esse tradit; non Præpositionem: *Secundum*, Adjectivum: *Adversus*, Adverbium, quæ singula Accusativum non admittant per se, sed subaudita *Ad* aut simili Præpositione: *Pridie* & *Postridie* ex Genitivo & Ablativo constare, ut *die crastini*. Hæc ex libro I.

Secundo, quo de Constructione egit Sanctius, varia noster addit, immutat, explicat. v. gr. *estimandi* formulas perfectius, quam a Sanctio factum, ita supplet, ut & vocem *rem* subaudiat, & Genitivum *precii*, vel *estimationis*, vel *momenti*. Ut *facio te [rem] pluris [precii]* &c. Genitivum cum Verbo *Miseret* a suppresso quarto Casu *vicem* deducit, ut *Miseret me [vicem] pauperis*, in quo Terentium se dicit secutum esse. Nec Græcismos concedit, qui vulgo putantur, *desine querelarum*; *lassus viarum*; sed Latinam ellipsin commodiorem laudat ad explicandum, *querelarum causa*, sive in

negotio

negotio querelarum. Cap. X & XI Ger. Joh. Vossium notat, qui Comparativum interdum pro Positivo poni existimet: & Sanctium suum castigat, Grammaticos reprehendentem, quod tres *Comparisonis Gradus* pro uno constituant. Cum enim, inquit, de usu rerum constet; inane est receptis dudum appellationibus litem movere. Nec minus Vallam contra Sanctium de Possessivis tuetur cap. XIII.

Tertio libro Sanctio philosophanti, non alia Verba, quam Activa & Passiva esse, certo modo subscribit, Neutris actionem concedens per ellipsin intellectam; & Deponentibus plerisque Passivam formam attribuens. *Potior* enim, *Vescor*, *Ultor*, *Abutor*, *Proficiscor*, vere nostro Passiva sunt, & v. gr. *vesci* interpretatur ali, sustentari: *potiri*, potioem fieri, cuius Activum apud Plautum superstit: *proficisci*, profici & promoveri in alium locum. Cap. IV & Ablativo per A Præpositionem; & Dativo, cum Verbo Passivo constructis, *agentis* notionem, quam Sanctius negarat, exemplis vindicat. Cap. V *Mea*, *Tua*, *Sua* cum *refert* aut *interest*, Accusativos Plurales, non Ablativos Femininos esse una cum Sanctio propugnat: paulo plenius autem, quam ille, ex consueta ellipsi explicat, subauditis vocibus *ad negotia*, *inter negotia*. Cap. VI *Quoad ejus fieri potest*, aliter quam Scioppius, cui *fieri* pro Nomine *factum* positum est, interpretatur, itidem sola ellipsi Pronominis *Aliquid* sublevatus. Cap. VIII & IX Gerundia æque ac Supinum utrumque negat, & nihil nisi Nomina esse, ex Præpositionis exemplo, quam ferre possint, demonstrat. Priora Supina concedebat Sanctius: hic autem novo modo, ut ad Nomina referre possit, ita exponit: *Eo* [ad] *spectatum* [negotii *ratio* sive quod ad] *ludos*: eadem Verbis *finem* potius quam *motum* significantibus subjungi, exemplo, quod *motum* nullum ad locum notat, non obscure exponit. Cap. XIV in Conjunctionibus formulam *Dico, quod*, & similes cum Manutio, Scioppio & Vossio contra Sanctium & Gronovium patrem defendit, nec minus novis perspicuisque exemplis illustrat.

In quarto libro ellipsin Sanctianam passim emendat; confirmat, novisque exemplis corroborat, v. gr. *quomodo homo frugi, damnatus voti, potiri rerum, dicto audiens*, & alia curtata commodissime suppleri & ad integritatem sensus revocari possint; quæ

Hhhh

indi-

indicasse, sufficiat, ut de ceteris ejusdem argumenti, quæ prætermisimus, facilius possit judicari.

*HISTOIRE DU PONTIFICAT DE S.
Leon le Grand par Mr. Maimbourg, i. e.*

Ludovici Maimburgii Historia de Pontificatu
S. Leonis Magni.

Parisiis, apud Claud. Barbinum, 1687, in 4. & in 12. & Hagæ
Comitum apud Adrianum Moëtjens, in 12.

Non immerito ut singulare aliquid in præloquio prædicat Autor, quod senectus neque memoriam, neque ceteras ad scribendum dotes sibi diminuerit, ita ut post historiam Gregorii Magni, in qua finire labores suos putasset, hanc de Leone, eodem mentis vigore componere potuerit. Certe si quis hanc cum aliis ab autore editis conferat, nostro, si quid valet, iudicio, non inveniet, quæ ingenii aut memoriæ defectum in eo arguere possint. Idem inprimis artificium apparet efformandi in novam speciem veteres historias, & sive ad palatum aulæ & nationis, sive ad scopum suum accommodandi. Comparationem vero, quam inter se & S. Augustinum instituit, fatalis quædam eventus similitudo comprobavit. Sicut enim Augustinus anno vitæ suæ septuagesimo sexto, ita & hic eodem scribendi & vivendi finem fecit, ut adeo non sine omine scripta esse videantur, quæ p. 36. edit. Belg. leguntur. Quatenus vero in causis, quas tractant, aliisque rebus differant, apertius est, quam ut a nobis explicari debeat, & ipse autor haud immodeste d. l. agnovit. Cæterum Historici personam multis jam annis sumtam non deposuit quidem in hoc libro suo Maimburgius, forte tamen evidentius quam unquam, verum quem sibi proposuit, scopum denudavit. Si quidem mox in proæmio indicat, post prostratam jam in Gallia Reformatorem, quam vocat, hæresin, utilitati novorum catechumenorum se consulturum esse, dum duo magna, quæ celebrat principia, de primatu sedis Romanæ, & de infallibili conciliorum in questionibus de fide definitione, ex hac historia de Leone stabilire nititur, quorum alterum commune cum omnibus Romana sacra profestibus

tibus, alterum cum solis fere Gallis habet. Verum præter ista, alia non pauca sunt, quæ autori magis quam historia Leonis curæ fuerunt, quibusque illa pro condimento vel vehiculo servire videtur. Rectius itaque fuerit, & uti speramus lectoribus gratius, præcipua quædam ex illis annotare, quam historiæ compendium exhibere. Sufficiet ex ipso Breviario Romano, in quo ad d. XI April. Sancti hujus Leonis memoria recolitur, sequentia adscribere: Leo primus, Etruscus, eo tempore præfuit Ecclesiæ, cum rex Hunnorum Attila, cognomento flagellum Dei, in Italiam invadens, Aquilejam triennii obsidione captam diripuit, & incendit: unde cum Romam ardenti furore raperetur, jamque copias, ubi Mincius in Padum influit, trajicere pararet, occurrit ei Leo, malorum Italia impendentium misericordia per-motus: cujus divina eloquentia persuasum est Attilæ, ut regrederetur. Qui interrogatus a suis, quid esset quod præter consuetudinem tam humiliter Romani Pontificis imperata faceret: Respondit, se astantem quendam alium, illo loquente, Sacerdotali habitu veritum esse, sibi stricto gladio minitantem mortem, nisi Leoni obtemperaret. Quare in Pannoniam reversus est. Leo autem Romæ singulari omnium letitia exceptus, paulo post invadenti urbem Genserico, eadem eloquentiævi, & sanctitatis opinione persuasit, ut ab incendio, ignominia, ac cadibus abstinere. Sed cum Ecclesiam a multis hæresibus oppugnari, maximeque a Nestorianis & Eutychianis exagitari videret: ad eam purgandam, & in fide catholica confirmandam, Concilium Chalcedonense indixit, ubi sexcentis triginta coactis Episcopis, Eutyches & Dioscorus, & iterum Nestorius, condemnati sunt: ejusdemque concilii decreta, sua auctoritate confirmavit. Statuit, ut in actione mysterii diceretur, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Sanxit, ne monacha benedictum capitis velamen reciperet, nisi quadragenta annorum virginitatem probasset. His & aliis præclare gestis, cum multa sancte & luculenter scripsisset, tertio Idus Aprilis obdormivit in Domino. Sedit in Pontificatu annos viginti, menses decem, dies viginti octo. (cœperat scilicet anno 440, obiit anno 461) Hæc quidem & alia plurima late quinque his historiæ suæ libris explicat Maimburgius, sed quod in ista narratione omnium maxime venerandum & mirabile videtur, apparitio scilicet illa ab ipso Attila ut refertur agnita, id non veretur rejicere Maimburgius, etsi Breviarium illud

ex severis Pontificum legibus inviolabile esse existimari posset. Neque tamen suo hic utitur arbitratu, sed sequitur auctoritatem Archiepiscopi Parisiensis *Francisci Harlei*, qui suscepta (an permisso Pontificis, nobis incognitum est) Breviarii correctione, verba illa, quibus apparitio narratur, expungi iussit. Laudat factum Noster p. 225, quo apocrypha & incerta ex libro illo sublata, & optima ex patribus loca surrogata fuerint. Incertitudinem autem narrationis ex silentio autorum arguit, qui eo tempore vixerunt & scripserunt, interque eos *Prosperi*, qui Romæ fuit, & Leonis ad Attilam profectionem accurate recensuit. Indulgentior est in admittenda, sive non rejicienda, longe incredibiliori narratione, de apparitione B. Virginis Leoni Thraci facta, qua ei fons demonstratus & imperium prædictum fuisse fertur: quanquam enim folius Nicephori, autoris, ut fatetur, parum gravis relatu nitatur, credi tamen si non debere, posse saltem autumat, quia similia in aliis sanctorum & Ecclesiæ historiis inveniuntur. Cordatior est in rejicienda Zonaræ historia, de corpore S. Euphemie, quæ, cum in quaestione inter Orthodoxos & Eutychianos Imperator & clerus iudicium ei detulissent, chartam, cui vera sententia inscripta erat, Imperatori manu porrexisset, illam vero, quæ Eutychianum errorem continebat, sub pedibus habuisse dicitur, etsi utraque pectori ejus imposita, & sepulchrum clausum & sigillis munitum fuisset. Quod vero in Breviario indictio concilii Chalcedonensis Leoni confidenter tribuitur, etsi expresse non reprehendat, re ipsa tamen refutat, dum Lib. III p. 159 non tacet, indictionem illam a Martino Imp. factam esse, & alio quidem tempore & loco, quam Pontifex desideraverat, & prudentiæ atque moderationi ejus adscribit, quod Imperatori in talibus non contradixerit. Id vero jus indicendi maculo candore *Edmundus Richerius* tum alibi, tum in hac ipsa Chalcedonensis Synodi historia Lib. I cap. VIII §. 3. 10. & cap. XI §. 2 in Historia concilii II Niceni Imperatoribus asseruit; sed ab hoc autore allegando causæ fortassis fuerunt, cur Noster abstinuerit. Ingenue tamen commemorat p. 222. lib. III, quod Leo Pontifex jussu Imperatoris ad Attilam legari se passus sit, quod majestati, quæ postea invaluit, pontificiæ utique non convenit, & in Breviario omissum est. Obiter taxat *Cassiodori* affectum, quo legationis illius

lius successum patri suo, qui inter Senatores cum Leone ablegatos fuerat, potissimum tribuit Lib. I. Epist. 4; cum tamen alibi in *Chronico* gloriam illam Leoni non detraxerit.

Sed omisiss, quæ historica sunt, quædam afferemus, quæ Maimburgio, ut dictum est, majoris momenti fuisse videntur. Ante omnia nullam negligit occasionem, ut panegyricis elogiis Regem Christianissimum mactet. ob funditus oppressam in regno, Reformatorum quam nominat, & ubique pessime traducit, hæresin. In ipsa dedicatione ad imitationem epistolæ 7 Leonis ad Theodosium Imp. Regi sacerdotalem animum tribuit, ob sollicitudinem contra hæreses: dein subjungit, neminem dubitare de illo posse, qui consideret, quam miti pariter & efficaci modo, zeloque vel sanctissimis Episcopis digno, in negotio isto processerit. Stupet (ait) mundus ad mirabilem hanc methodum, qua sine omni rumore & violentia, absque sanguinis effusione exterminata est hæresis, id quod Reges priores per supplicia & arma præstare nequiverunt. Exaggerat eadem p. 254 lib. IV, ubi Herculi præfert Regem, hydræ caput sine ulla renascendi spe præcidentem, idque ne cum unica quidem gutta sanguinis effusione, p. 314. quod pro summo habet celebratque iterum miraculo. Antea cum Scriptores Reformatos cum Juliano Pelagiano p. 35. Lib. I comparasset, indicem librorum Reformatorum, quos Romano-Catholicis imprimere, vendere, legereve non liceret, ab Archiepiscopo Parisiensi publicatum, & edictum regium anno 1685 ad querelas Cleri conditum p. 71, quo Reformati a libris contra Romano-Catholicos edendis prohibiti sunt, laudibus prosequitur, multo magis vero alterum illud, quod magnum vocat, mensē Octobri secutum, quo totus cultus Reformatorum subversus est, ad exemplum scilicet Honorii, Pelagianos exterminantis: abjurandi etiam formulas Leonis dicto ex epistola 86 p. 41 confirmat. Ad hunc ejus contra hæreticos zelum pertinent, quæ p. 48 de optima methodo commentatur, ut sine colloquio per damnationes in conciliis procedatur: in colloquiis enim audacter loqui solere hæreticos, & de victoria aut assensu auditorum, imperitorum ut plurimum, glorari. Supplicia hæreticorum Leonis auctoritate defendit, qui Maximi severitatem adversus Priscillianistas ep. 95 probaverit. Interim cum Sulpicio Severo *Itacium* culpatur, quod adversus S. Martini Turonensis

nenfis sententiam, Imperatorem ad rigorem illum capitalium iudiciorum impulerit, & lenitatem clericam commendat, qua deprecatio interponi solet, ut vitæ hæreticorum, quos magistratibus puniendos offerunt, parcatur. Ferre tamen eos ait merito, quod hi decreverint.

Non minori studio sententiæ Cleri Gallicani, edictis Regiis vel imperatæ vel confirmatæ, de auctoritate Conciliorum supra Pontifices, & quod falli hi queant, ubicunque potest, præsidia querit: primum tamen ipsum, quem Leo asserere sedi suæ non neglexit, non minori confirmans diligentia. Ita Lib. II pag. 110 (quod alios præterisse dicit) vitium concilio Ephesino, quod secundum vocant, vel inde maxime impingit, quod Dioscorus Patriarcha Alexandrinus præsidere in eo ausus fuerit, rejectis legatis Leonis, imo cum contradicerent, in carcerem coniectis, ut ex tribus unus solum effugere, & Leoni, quæ acta erant, referre potuerit. Sed qualemcunque hanc defensionis gratiam insigniter corrumpit, cum adversus *Baronium* & *Christianum Lupum*, quadantenus etiam adversus *Quesnellum* operum Leonis novissimum editorem, jus appellandi a conciliis ad Pontificem vehementer impugnat, nec Flaviani Patriarchæ Constantinopolitani a Dioscuro condemnati querelam provocationis loco habendam censet; nil motus epistola manuscripta a Lupo ex Cassinensi Bibliotheca adducta: neque enim per illam probari, legitimam appellationem fuisse *Helladii Tarsensis* & *Eutherii Thyanei* Metropolitanorum, qui fraude hæretica ad Sixtum III provocare ab Ephesino concilio, in quo Nestorius damnatus fuit, voluerunt. Miratur *Lupum* ita argumentantem non vidisse præjudicium ipsis Pontificibus a se illatum; si enim fas foret, a Concilio quod Pontifex confirmaverat, appellare, fas etiam esset ab ipso appellare Pontifice, quod tamen Romæ ait negari. *Baronio*, qui supremum jus de conciliorum decisis statuendi, Pontificibus vendicat, dicam scribit p. 266 Lib. IV, neque concedit, celeberrimam illam Leonis epistolam ad Flavianum, in qua orthodoxam contra Eutychen sententiam propugnavit, prodecisione haberi debere; quinimo eo fine ait ad concilium missam & ab eo receptam, ut examinaretur & comprobaretur; inde patere, sexcentos & triginta Episcopos Chalcedone congregatos pro infallibili non habuisse Pon-

Pontificem. Paulo ante p. 264 Leonis testimonio adducto monuerat, minime licere Pontificibus, decreta conciliorum aut suspendere, aut denuo in examen vocare. Ea occasione improbat hominis, ut ait, privati conatum, (in margine p. 265 adscribit *Comitem Roccum Spinolam, Episcopum Tinensem, Primatem Croatiae*.) qui absque auctoritate & consensu suspensionem concilii Tridentini, pro reducendis Protestantibus proposuerit. Inde a p. 266 ad 273 *Clar. Schellstratenum* aggreditur, a quo responsum sibi esse dicit in quaestione de decreto *Constantiensi* pro superioritate concilii, refert autem se paratam habere adversus illum dissertationem. Nihili facit argumentum ex epistola Synodica Chalcedonensi adductum, in qua Leo *supremus Pontifex* dicitur; illo enim vocabulo nil nisi primum præ singulis membris, non vero universalem in totam Ecclesiam superioritatem significari. Manuscripta ad quæ provocat adversarius, male intellecta esse dicit, & alia non minoris fidei opponi posse; neque respiciendum esse ad contradictiones & protestationes in consultationibus Conciliorum fieri solitas, sed ad ea, quæ legitime & conciliariter, ut loquuntur, decreta sunt. At gravius fert p. 262, quod *Schellstratenus* verba Maimburgii, quibus ex epistola Pii II notaverat, *preferri Papam Ecclesie*, non integra retulerat, omisis nempe sequentibus, quibus ex *Labbeo* & *Cossartio* monuerat, in aliis exemplis literarum illarum pro *preferitur* legi *presidet*. Memor etiam Ordinis, cujus pars fuit, Jansenii causæ, arrepta occasione, adversatur, & Papas jure primatus omnino iudices esse in controversiis ad se delatis affirmat; defendens hoc modo Innocentii X & Alexandri VII damnationes quinque propositionum. vid. Lib. I p. 64 & Lib. III p. 181. Denique toto Libro V magistrum disciplinæ agit, adductisque variis Leonis actis & scriptis, monet aliqua, quæ ad Pontificum & Episcoporum officia, aut ad regias de rebus Ecclesiasticis constitutiones pertinent, v. g. p. 317 & seqq. de concionibus, quas ab initio a solis Episcopis, ut Apostolorum successoribus fieri consuevisse, & Valerium Hipponensem fere primum fuisse tradit, qui Augustino vices suas in concionando demandaverit. Sozomenum mendacii accusat, scribentem, Leonem primum fuisse inter Episcopos Romanos, qui ipse fuerit concionatus. Regimen Pontificium ad præscriptum canonum severe adstringit, neque contra

contra eos re integra dispensationes locum habere, Leonis aliorumque autoritate & exemplo probat: quamvis lapsus veniam haud difficulter concessam esse, non neget p. 360 & seqq. Defendit p. 350 contra *Schellratenum*, quæ in libro suo de Ecclesia Romana, ex concilio Florentino contra plenitudinem potestatis Pontificiæ adduxerat. Usuras a Leone penitus improbatas fuisse monstrat p. 325, in medio relinquens, quæ moralis Theologiæ autores ad excusandas eas invenerunt. De juniorum ritu vario & ab Ecclesiæ consuetudine aut ordinatione dependenti, utque eleemosynarum erogatio in jejuniis vel maxime requisita fuerit, multis agit p. 326 & seqq. notat in specie aliquid de ritu Mediolanensi, p. 330. De probabilitate sive relaxatione circa rigorem opinionum, insigne Leonis dictum affert, & librum *Fererii* Jesuitæ, qui Regi a confessionibus fuit, summe laudat, p. 343. Episcopos ante octavum seculum nullo juramento Pontificibus obstrictos fuisse, observat p. 351. Moderationem Leonis, ut Imperatoribus & Patriarchis aliquando pacis Ecclesiasticæ causa cesserit, aliquibus exemplis probat & commendat p. 363 & seqq. Eodem trahit quod poenitentiam publicam, quæ prisca Ecclesiæ more observabatur, a Leone extra casus atrocium criminum, ut nimiam & theatralem, improbatam esse memorat, retenta privata seu auriculari, ex quo colligit, hanc apostolici sive divini juris esse, p. 386 & seqq. Sed Protestantibus aliam etiam objectionem p. 355 fecerat de Missa, quam tempore Leonis pro sacrificio habitam fuisse inde putat probari, quia Leo in epistola ad Dioscorum Alexandrinum eam vocat sacrificium, & diebus festis plures fieri vult, unam nempe post aliam, ne pars populi ab offerendo excludatur, si una tantum celebretur. Notatu haud indigna sunt, quæ p. 384 adversus *Quesnellum* in Dissert. Apol. pro S. Hilario Arelatensi, & contra *Ferrandi* opinionem de ætate virginum velandarum pro *Thomassino* commentatur, p. 391 & seqq. ut & de jure & consuetudine, qua Reges & Principes de rebus Ecclesiasticis leges ferre soliti fuerunt, p. 397. Finitur opus elogio Leonis, qui Pontificum post S. Petrum maximus, prudentia, fortitudine ac dexteritate sua, qua navem S. Petri inter horribiles tempestates a furiosissimis hæreticorum excitas gubernaverit, & in tranquillum postremo portum, pace universali Ecclesiæ restituta deduxerit, ideam optimi Pontificis & exemplum omnibus imitandum dicitur proposuisse.

SOLL-

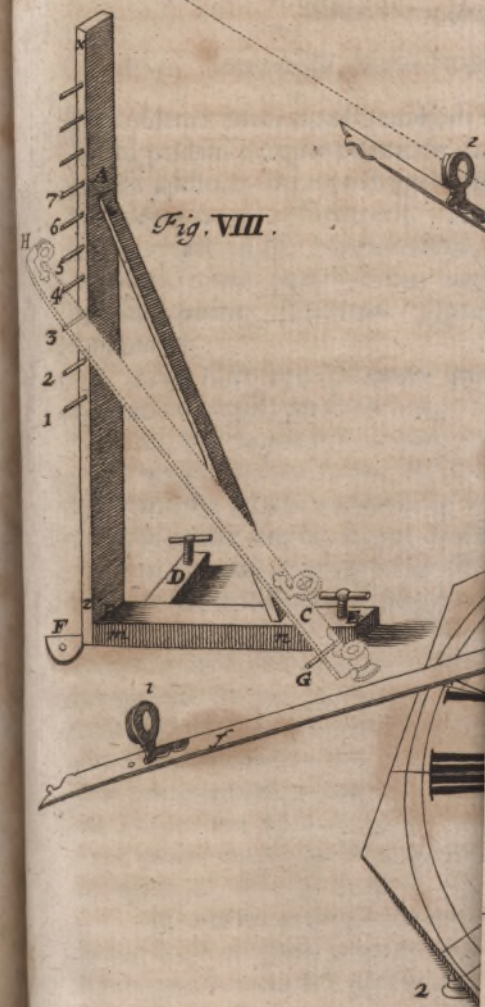
TAB. IX. ad
pag. 6

Fig. III.

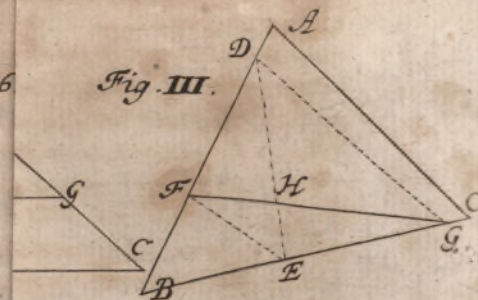

Fig. VI.

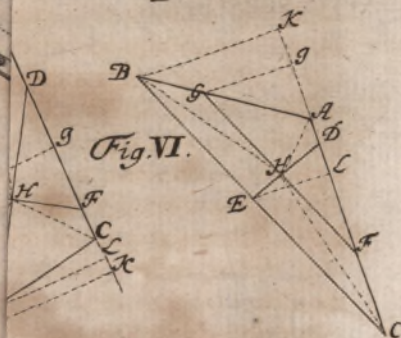
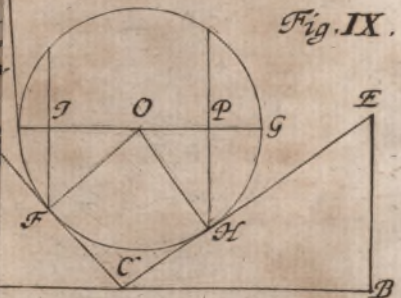
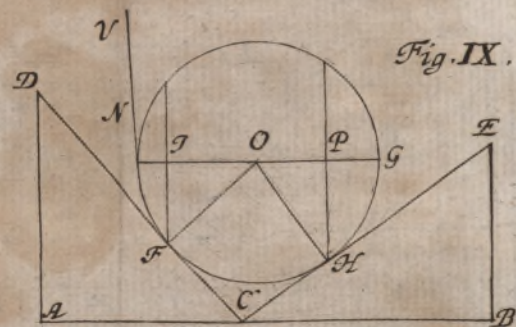
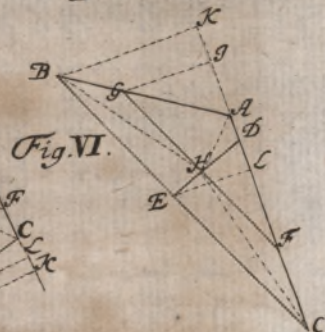
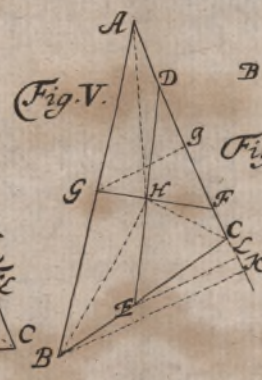
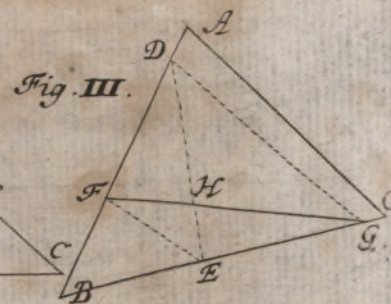
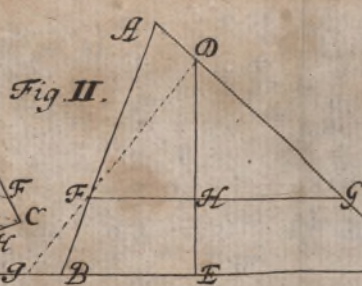
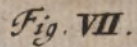
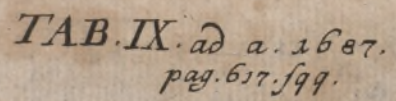

Fig. IX.

*SOLUTIO ALGEBRAICA PROBLEMATIS,
de Quadrisectione Trianguli Scaleni per
duas Normales rectas:*

Autore J. Bernoulli, Math. Prof. in Academia Basileensi.

Problema hocce, quod summum hujus ævi Mathematicum non ita pridem occupatum tenuit, tam parum ex voto eidem successisse audio, ut ultra quadragesimam potestatem, si bene memini, & credere fas est, assurrexit. At cum intra octo dimensiones illud coerceri posse deprehendam, operæ pretium esse duxi, ut tanti discriminis pateret ratio, viam quam in ejus analysi ingressus sum, publico exponere. Quam in rem sequentia præmitto Lemmata:

Lem. I. Utraque linearum quadrifecantium sigillatim bisecat Triangulum; quod per se clarum.

II. Neutra quadrifecantium normalium terminari potest in angulo Trianguli Scaleni: Dem. (Fig. I.) Si fieri potest, cadat una quadrifecantium AD, in angulum A; tum altera terminabitur vel in utroque crure anguli A, vel in alterutro tantum: Terminetur primo in utroque crure, ut recta EF. Quoniam igitur $\triangle AEL$ ponitur $= \triangle ALF$, erit $EL = LF$; & propter commune latus AL, angulosque interceptos ALE, ALF rectos, ang. EAL = LAF, sive BAD = DAC: quare BA. AC :: BD. DC: & quia BA $>$ vel $<$ ponitur AC, erit quoque BD $>$ vel $<$ DC, ac $\triangle BAD >$ vel $<$ $\triangle DAC$; quocirca recta AD non bisecat $\triangle BAC$; propterea per Lemm. I. non potest esse quadrifecantium una. Terminetur autem secundo in alterutro crure tantum, ut recta GH, ducanturque rectæ IC, IB; quoniam Trapezium AIHC = AIDH, erit $\triangle AIC <$ $\triangle ICD$; & AI $<$ ID: haud secus quia $\triangle AIG = \text{Trap. IGBD}$, erit $\triangle AIB >$ $\triangle IBD$; & AI $>$ ID: igitur AI simul $>$ & $<$ ID. Q.E.A.

III. Neutra quadrifecantium normalium parallela vel perpendicularis esse potest ulli lateri Trianguli Scaleni: Dem. (Fig. II) Esto, si fieri potest, recta FG, parallela lateri BC; cadetque perpendicularis DE, in alterutrum latus AC vel AB; nec enim angulo A

liii

occur-

TAB. IX.

Fig. I.

TAB. IX.

Fig. II.

occurrere potest per præcedens Lemma: occurrat itaque priori in D, & ducatur DF, quæ producta offendat producta EB in I. Quoniam igitur $\triangle GHD = \text{Trap. HDAF}$, erit $\triangle GHD > \triangle HDF$, & recta $GH > HF$, & $CE > EI$, unde CE multo $> EB$. Cum ergo in Trap. CGHE & HE BF, duo latera GH, CE majora sunt duobus lateribus HF, EB, utrumque utrique, & perpendicularis HE communis, erit Trap. CGHE $>$ Trap. HEBF; igitur non quadrifectum est Triangulum ABC, contra hypothesin.

TAB. IX.
Fig. III.

IV. Binæ rectæ quadrifecantes Triangulum quodeunque non terminantur duabus extremitatibus in uno Trianguli latere, & duabus aliis in alio. Dem. (Fig. III) Terminentur, si fieri possit, in latere AB extremitates D & F, ac in latere BC extremitates G & E, junganturque DG, FE. Quoniam $\triangle DHF$ & GHE ponuntur æqualia, habebunt latera circum verticales angulos reciproce proportionalia, FH. HG :: HE. HD; & quia FH $>$ HG, (quandoquidem $\triangle FHD =$ quinquangulo ADHGC, ac proinde $> \triangle DHG$) erit quoque HE $>$ HD, quare & $\triangle HEF > \triangle HDF$, seu Trap. HEBF, pars toto Q. E. A.

Coroll. Cum igitur Trianguli non nisi tria sint latera, duarum autem quadrifecantium quatuor extremitates, quarum nulla terminari potest in angulo, nec binæ in uno, binæ in alio latere; necesse est, ut duæ illarum occurrant uni lateri, singulæ vero reliquarum singulis reliquis lateribus. Illud vero latus, cui duæ occurrunt quadrifecantium extremitates, ex inventa æquatione cognovi, plerumque tantum esse medium, nunquam maximum, raro minimum; nempe tum demum, cum Triangulum scalenum quam proxime ad isopleuron accedit. Sequitur nunc ipsa Propositio- nis

Analysis:

TAB. IX. Sit factum, estoque Triangulum Scalenum ABC (fig. IV, V, VI) quadrifectum per rectas DE, FG, se mutuo secantes ad rectos angulos in H. Demissis in latus AC (productum, si opus sit.) tribus perpendicularibus BK, EL, GI, ductisque ex puncto H aliis tribus rectis ad singulos angulos figuræ, HA, HB, HC, sunt

$$HC = a$$

AC = a erit $\triangle ABC = \frac{1}{2}ad$, $\triangle DEC$ ($\triangle FAG$) = $\frac{1}{4}ad$, $\triangle DHF$ (Trap. HEBG) = $\frac{1}{8}ad$.

$$\begin{aligned} CB = b & \quad EL = \frac{\triangle DEC}{\frac{1}{2}DC} = \frac{ad}{2x} \quad GI = \frac{\triangle FAG}{\frac{1}{2}AF} = \frac{ad}{2y} \\ BA = c & \quad BK.EL :: BC.EC :: KC.LC. \quad \text{Hinc in IV, & VI Fig.} \quad \text{--- in V. Fig.} \\ BK = d & \quad \text{ad} \quad \frac{ab}{2x} :: \frac{ae}{2x} \quad DL(CD - CL) = x - \frac{ae}{2x}, DL(CD + CL) = x + \frac{ae}{2x}. \\ KC = e & \quad d. \frac{ad}{2x} :: b. \frac{ab}{2x} :: c. \frac{ae}{2x} \quad \text{in IV & V Fig.} \quad \text{--- in VI. Fig. 4.} \\ KA = f & \quad d. \frac{ad}{2y} :: c. \frac{ac}{2y} :: f. \frac{af}{2y} \quad IF(AF - AI) = y - \frac{af}{2y}, IF(AF + AI) = y + \frac{af}{2y}. \\ CD = x & \quad BK.GI :: BA.GA :: AK.AI \\ AF = y & \quad d. \frac{ad}{2y} :: c. \frac{ac}{2y} :: f. \frac{af}{2y} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} DF. DC :: \triangle DHF. \triangle DHC & \quad \triangle DEC - \triangle DHC = \triangle CHE. \\ x + y - a. x :: \frac{ad}{8} \frac{adx}{8x + 8y - 8a} & \quad \frac{ad - adx}{4} \frac{adx}{8x + 8y - 8a} = \frac{adx + 2ady - 2aad}{8x + 8y - 8a} \\ CE. EB :: \triangle CHE. & \quad \triangle EHB \\ \frac{ab}{2x} - \frac{ab}{2x} :: \frac{adx + 2ady - 2aad}{8x + 8y - 8a} & \quad \frac{zdx + 4dxy - 5adx - 2ady + 2aad}{8x + 8y - 8a} \\ \text{Similiter DF. AF.} :: \triangle DHF. \triangle AHF & \quad \triangle FAG - \triangle AHF = \triangle AHG. \\ x + y - a. y :: \frac{ad}{8} \frac{ady}{8x + 8y - 8a} & \quad \frac{ad - ady}{4} \frac{ady}{8x + 8y - 8a} = \frac{2adx + ady - 2aad}{8x + 8y - 8a} \\ AG. GB :: \triangle AHG. & \quad \triangle GHB. \\ \frac{ac}{2y} - \frac{ac}{2y} :: \frac{2adx + ady - 2aad}{8x + 8y - 8a} & \quad \frac{4dxy + 2dyy - 5ady - 2adx + 2aad}{8x + 8y - 8a} \\ \triangle EHB + \triangle GHB & \quad = \text{Trap. HEBG} \\ \frac{2dxx + 4dxy - 5adx - 2ady + 2aad}{8x + 8y - 8a} + \frac{4dxy + 2dyy - 5ady - 2adx + 2aad}{8x + 8y - 8a} & \quad = \frac{ad}{8} \end{aligned}$$

unde reperitur $yy = 4ay - 4xy - 2\frac{1}{2}aa + 4ax - xx$, pro priore Equatione.

Rursus quia Triangula GIF, DLE sunt similia, cum habeant angulos ad I & L rectos, ac præterea angulum DEL (qui anguli EDL complementum existit) æqualem angulo GFI, qui ejusdem quoque EDL est complementum, ob angulum DHF rectum; hinc erit GI. IF :: DL. EL & proportionem ad æqualitatem reducta, $\frac{ad}{2y} - \frac{af}{2y} :: x - \frac{ae}{2x} - \frac{ad}{2x}$ $y = \frac{1}{2}af + \frac{aadd}{4xx + 2ae}$; sive, in omni

Triangulo, substitutis loco perpendicularis d, & segmentorum basis, e, f, eorum valoribus (utpote qui ex datis Trianguli lateribus a, b, c, facile innotescunt) habebitur pro altera Aequatione,

$$aa\ddot{x}x - bb\ddot{x}x + cc\ddot{x}x - \frac{1}{2}a^4 + \frac{1}{2}aabb + \frac{1}{2}aacc \\ yy = \frac{4\ddot{x}x - aa - bb + cc}{4\ddot{x}x - aa - bb + cc}.$$

Qua porro cum priore debite collata obtinetur sequens Aequatio determinata octo dimensionum, solutumque est Problema:

$$\begin{aligned} x^8 - 8ax^7 + 17aax^6 - 10a^2x^5 - 4\frac{1}{4}a^4x^4 + 5a^5x^3 - \frac{1}{4}a^6xx - \frac{1}{2}a^7x + \frac{1}{16}a^8 = 0 \\ + 3bb^2 - 2abb^2 - 9\frac{1}{2}aabb^2 + 12a^2bb^2 - \frac{1}{4}a^4bb^2 - 2\frac{1}{2}a^5bb^2 + \frac{3}{4}a^6bb^2 \\ - 3cc^2 + 2acc^2 + 6aa^2cc - 6a^3cc^2 + aab^2 + a^2cc^2 - \frac{1}{8}a^6cc^2 \\ - \frac{3}{4}b^4 + ab^4 - \frac{1}{4}aabbcc - 2a^2b^4 + \frac{3}{4}a^4b^4 \\ + \frac{1}{2}bbcc^2 - 2abbcc^2 + \frac{1}{4}aac^2 + 2\frac{1}{2}a^2bbcc^2 - \frac{3}{4}a^4bbcc^2 \\ - \frac{3}{4}c^4 + ac^4 - \frac{1}{2}a^3c^4 + \frac{1}{8}a^6c^4 \end{aligned}$$

Quod si expuncta litera c, æquatio instituat in literis a, & e: tunc quindecim membris evadet brevior, ultimusque terminus trium tantum erit membrorum: Si loco incognitæ x ponatur FC, pro AC vero 2a, CB 2b, BA 2c, rursus devenietur ad Aequationem totidem dimensionum, sed secundo termino & fractionibus carentem; &c.

SCHOL. I; Si rectæ DE, FG (Fig. IV, V, VI) sigillatim bisecent Triangulum ABC, sitque DF = AD + FC + √2ADq + 2FCq, tunc quadrifecabunt Triangulum; & si quadrifecent, erit DF = AD

+ FC + √2ADq + 2FCq. Fluit hoc Porisma ex priore æquatione indeterminata, quæ quadrifecctionem respicit, yy = 4ay - 4xy - 2½aa + 4ax - xx. Etenim si ponatur AD = p, FC = q, DF = Z; adeoque y = p + Z, x = q + Z, a = p + q + Z: atque hi valores loco literarum y, x, a in æquatione hæc substituantur, prodibit Z = p + q + √2pp + 2qq.

Quare si quadrifecum sit Triangulum per rectas DE, FG, sitque AD = FC, erit DF = 4AD, & tota AC = 6AD: Si vero AD = 1, FC = 7, erit DF = 18; si illæ = 7 & 17, erit hæc = 50: si illæ = 7 & 23, erit hæc = 64 & c. Sequitur etiam, si data quædam recta linea AC, modo quo requiritur, secta sit in D & E, & quæcunque Triangulum super data AC constitutum fuerit, posse ex punctis sectionis duas inflecti rectas, quæ Triangulum illud quadrifecent.

H. Ex

II. Ex collatione porro utriusque æquationis indeterminatæ constare potest, latus illud Trianguli, in quo terminantur duæ quadrifecantium normalium extremitates, nunquam posse esse maximum: Nam AD existente = p, & FC = q, DF est = p + q + √2pp + 2qq

per ischoli; adeoque tota AC (a) = 2p + 2q + √2pp + 2qq, CD (x) = p + 2q + √2pp + 2qq, AF (y) = 2p + q + √2pp + 2qq; hinc posita b < a, seu bb < aa quantitate aliqua l, ut sit bb = aa - l; si pro literis a, b, x & y, aut aa, bb, xx, yy, hi valores, eorumve quadrata in

$$aa\ddot{x}x - bb\ddot{x}x + cc\ddot{x}x - \frac{1}{2}a^4 + \frac{1}{2}aabb + \frac{1}{2}aacc \\ \text{æquatione altera } yy = \frac{4\ddot{x}x - aa - bb + cc}{4\ddot{x}x - aa - bb + cc}$$

subrogentur, & æquatio ita ordinetur, ut cc ab una parte extet sola,

$$32p^3q + 52ppqq + 56pq^2 + 34q^3 + 3ppl + 2pql + 24ppq - \\ \text{reperietur } cc = \frac{32p^3q + 52ppqq + 56pq^2 + 34q^3 + 3ppl + 2pql + 24ppq - 2pq + 3qq + 2q}{2pq + 3qq + 2q}$$

$$\frac{40pqq + 24q^2 + 2pl + \sqrt{2pp + 2qq}}{2q + \sqrt{2pp + 2qq}} \text{ \& quandoquidem valore ipsius}$$

$$aa, \text{ ad fractionem ejusdem nominis redacto, inveniatur tantum } aa = \frac{28p^3q + 50ppqq + 52pq^2 + 34q^3 + 20ppq + 36pqq + 24q^2 + \sqrt{2pp + 2qq}}{2pq + 3qq + 2q}$$

manifestum est, cc > aa, & c > a. Eodem pacto, si supponatur c < a, reperietur b > a. Quare a, non potest esse latus maximum.

At vero quia si ponatur b > a, seu bb > aa, quantitate quapiam m, reperitur cc =

$$\frac{32p^3q + 52ppqq + 56pq^2 + 34q^3 - 3ppm - 2pqm - 24p^2q + 40ppqq + 24q^2 - 2pm + \sqrt{2pp + 2qq}}{2pq + 3qq + 2q} \text{ adeoque } cc - aa = \frac{\sqrt{2pp + 2qq}}{2pq + 3qq + 2q}$$

$$\frac{4p^3q + 2ppqq + 4pq^2 - 3ppm - 2pqm + 4ppq + 4pqq - 2pm + \sqrt{2pp + 2qq}}{2pq + 3qq + 2q}$$

evidens est, c posse esse > vel < a, prout hæc quantitas vel positiva est vel negativa, id est, prout 4p³q + 2ppqq + 4pq² + 4ppq + 4pqq

$\pm 4ppq \sqrt{2pp \pm 2qq} > \text{vel} < \text{est}$, quam $3ppm \pm 2pqm \pm 2pm$

$$\sqrt{2pp \pm 2qq} \text{ five prout } p \pm q M 2q \quad \frac{-2p - 89Mp q}{3p \pm 2q \pm 2} \sqrt{2pp \pm 2qq}$$

$> \text{vel} < m$, quorum utrumque fieri potest. Quare si major sit, latus a utroque reliquorum b & c minus erit; sed tum aliæ quoque duæ normales e medio latere inflecti possunt, idem Triangulum quadrifecantes; ut si $a=484$, $b=490$, & $c=495$, possunt optatæ rectæ educi tum ex latere a, segmentis ejus existentibus 62, 324, 98; tum ex latere b segmentis ejus factis circiter 131, 339, 20.

III. In Triangulo Rectangulo & obtusangulo latus a, in quo terminantur duæ quadrifecantium normalium extremitates, necessario medium est: cum enim subtensa anguli recti vel obtusi esse non possit (quia maximum latus esse non potest, ut jam ostensum hinc vel b, vel c subtensa hæc orit; adeoque ejus quadratum vel $=$ vel $> aa \pm$ quadrato alterius, id est, (si & altera hæc supponatur $> a$) majus duplo aa, quo tamen multo minus esse ostendit calculus.

IV. Latus, e quo inflectuntur ambæ quadrifecantes normales, medietate alterutrius reliquorum semper majus est, quoniam enim $\Delta DHF = \text{Trap. HFCE}$, erit $\Delta DHF > \Delta HFE$, & $DH > HE$; cumque anguli DHF, EHF recti, & HF perpendicularis communis, erit

$$DF > FE, \text{ \& } DC > FE \pm FC > EC. \text{ Hinc quia } CE = \frac{ab}{2x}, \text{ erit } x >$$

$\frac{ab}{2x}$, & $xx > \frac{ab}{2}$, & $aa (> xx) > \frac{ab}{2}$, & $a > \frac{1}{2}b$, Similiter quoque ostendetur $a > \frac{1}{2}c$. Hinc in solo Triangulo oxygenio, & quidem illo tantum, quod æquilatere affine est, latus minimum optatam proprietatem habet, ut recipere possit duas normalium quadrifecantium extremitates

V. Posito a latere medio, b minimo, & c maximo; nempe $bb=aa-l$, & $cc=aa+m$, substitutisque in reperta Equatione his valoribus, exurgit $4p^3q \pm 2ppqq \pm 4pq^3 \pm 4ppq \pm 4pqq \sqrt{2pp \pm 2qq} = 2pqm - 2pql \pm 3qqm - 3ppl \pm 2qm - 2pl \sqrt{2pp \pm 2qq}$; unde liquet, quia prior pars est positiva, alteram quoque talem esse debere; adeoque

adeoque si $m=$ vel $> l$, q fore $> p$; si vero $p=$ vel $> q$, m fore $> l$; id est, si differentia quadratorum lateris maximi & medii æqualis vel minor est differentia quadratorum medii & minimi, tunc segmentum lateris medii adjacens lateri minimo majus est segmento adjacenti lateri maximo; sin vero hoc segmentum æquale vel majus illo, tunc differentia illorum quadratorum major est differentia horum. Prætereo alias Problematis determinationes.

SCIATERICUM TELESCOPICUM; OR A New Contrivance of Adapting a Telescope to an Horizontal Dial &c. by William Molyneux Esq. Fellow of the Royal Society, and of that in Dublin. b. est

Guilielmi Molineusii, Equitis, & tam Regiæ quam Dublinensis Societatis Socii, Novum inventum adaptandi Telescopium Sciaterico Horizontali, ad observanda temporis momenta interdiu atque noctu &c.

Dublını, ap W. Norman, 1686.

Libellus hic, in quo nobilissimus Autor novum suum inventum proponit & explicat, undecim absolvitur capitibus: in quorum primo de usu hujus inventi agit, eumque non solum ad observationes astronomicas se extendere, sed etiam specialiter in Geographia & Nautica exerere ostendit circa longitudes locorum determinandas: Quippe ad quas, sive ope Eclipsium Solis, Lunæ & Stellarum, sive Satellitum Jovis immersione in ejus umbram aut emersione ex ea, instituendas vel maxime requiratur exactum temporis momentum, sine quo distantia horaria locorum observationis incerta est cum ipsa longitudine. Capite secundo rejiciuntur methodi observandi temporis momenta nunc usitata, partim quia incertæ, partim quia nimis operosæ. Sciaterica enim si parva sunt, Autoris judicio, non admittunt divisionem in minuta & minorum partes secundas & tertias &c; Si magna, ob magnitudinem

gnum gnomonem, umbram habent nimis incertam, & ad accuratas observationes usui esse nequeunt: utraque vero de die tantum, & Sole intense lucente, usurpari possunt. In capiendis autem die nocturne Solis aut stellarum altitudinibus & azimuthis, multa requiritur opera in magnis Instrumentis & obtinendis & tractandis; cui accedit labor calculandi triangula Sphærica obliquangula difficillimus: Quo quanquam non indigeat illa methodus, qua tempus satis commode ex appulsu Solis aut fixarum ad meridianum, aut circum-polarium ad eundem verticalem cum Polari observari potest; eam tamen non semper adhibere licet, cum non quovis instanti talis stellarum positus contingat. Suum ergo inventum Autor, quod quovis momento in usum traduci aptum sit, & reliquis quoque non laboret incommodis, cæteris longe præstare contendit. Capite *tertio* ipsum describitur Sciatericum Horizontale magnum in horas & minuta divisum, cujus diameter 18 pollicum, instructum stylo quadrangulæ satis valido, cujus dorso *malb*, $\frac{7}{10}$ pollicis lato, inhæret cochlea mas, cujus ope cochlea fœmina cum brachiolis *op*, quæ sustinendæ regulæ dioptricæ *ef* inserviunt, & attolli & deprimi potest. Circa centrum enim Horologii moventur duæ regulæ *cd*, *cd* quæ Horizontales vocantur, quibus junctæ totidem aliæ *ef*, *ef*, quæ Stylares audiunt, & tam vitrum Objectivum *i* & oculare *h*, quam mensuratorem *g*, (quem vocat) seu pilos se invicem decussantes gerunt. Unum par in Fig. 7 eo in positu exhibetur, quem tempore observationis habere debet; alterum vero sciaterici plano otiose incumbit; quod enim antemeridianis Observationibus inservit, pomeridiano tempore nullius usus est. Cæterum quævis stylaris regula suæ Horizontali ita artificiose combinata est, ut sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum moveri possit, ita tamen ut latera horizontalis & stylaris regulæ Gnomoni proxima, semper sint in eodem plano, & secum invicem, & tempore observationis cum latere quoque gnomonis ipsis correspondente. Cum vero non cujusvis sit hanc divinare fabricam, hinc eadem capite *quarto* dilucidè satis explicatur. Capite *quinto* docetur, quomodo Mensurator in debitum redigendus situm, ut non solum in legitima positus sit a vitro objectivo distantia; sed etiam linea Collimationis per mensuratorem ad Objectum sit parallela lateri Regulæ stylaris, ita ut

TAB. IX.
Fig. VII.

Mensurator nec declinet in sinistram nec in dextram, nec sit altior nec demissior, quam opus est. Dux vero ad hoc præstandum viæ ostenduntur, quarum prima cum suppleri possit id, in quo methodus Sturmiana, in Actis anno 1684 p. 579 a nobis tradita, ab Autore nostro deficere judicatur (ob axem visionis etiam in tubis quadratis non rectificatis lateribus non parallelum) brevibus eandem hic inferemus: Sumantur duo paxilli ex fortissimis filis metallicis, utpote in quibus latera necessario sibi invicem parallela, & jungantur plano cuidam ita, ut longitudine pollicis atque amplius promineant. Deinde planum ita disponatur, ut illi clavi horizonti fiant exacte paralleli, & assumatur regula telescopica (aut tubus quadratus) cujus latera exactissime parallela, (quomodo vero hic parallelismus examinandus, haut absimili modo Autor antea docuit) partique paxillorum superiori ejus basis imponatur, latus vero plano admoveatur & observetur remoti cujusdam objecti punctum, in quod Mensurator incidere videtur: postmodum invertatur regula, ut latus superius jam incumbat paxillis, & eodem modo ejusdem objecti fiat observatio. Si mensurator jam eidem adhærescat puncto, linea collimationis exacte parallela est lateribus regulæ telescopicæ: Si autem versus dextram aberret mensurator, idem sinistrorsum promovendus; sin Mensurator adplicari videatur puncto, quod priori ad sinistram adjacet, dextrorsum removendus erit. *Sexto* Capite ostenditur, quomodo Sciatericum telescopicum rite paratum in debitum situm collocandum sit; & cum ad hoc efficiendum linea meridiana requiratur, affertur Cap. *Septimo* Methodus eandem inveniendi, ope instrumenti cujusdam Triangularis simplicissimi ABE, quod angulum exactissime rectum habet, & præterea brachiolum cum cochlea D, nec non aliam cochleam E; quibus ita disponi potest, ut ab inclinatione undecunque liberum plano Horizontali exacte congruat. Converti autem potest circa centrum F, & clavos rotundos æneos pro lubitu infixos 1, 2, 3, 4 &c. habet, quibus, ut & paxillo G, regula telescopica CH imponitur, a lapsu munienda cochleola quadam, quæ paxillo G adaptatur. Usus ejus ita se habet: Tempore antemeridiano Solstitii æstivi, v.g. hora 9, ita disponatur regula telescopica, ut Solis centrum exacte respondeat mensuratori, statimque ducatur

TAB. IX.
Fig. VIII.

Kkkk

linea

linea aliqua in plano Horizontali juxta latus *mn*: hora dimidia elapsa ad alium paxillum attollatur regula, & rursus capiat Solis altitudo, ducaturque alia linea in plano Horizontali: id quod tam diu repetatur, donec habeas tres aut quatuor observationes ante-meridianas. Pomeridiano tempore curiose observetur (descendendo per eosdem paxillos, quibus adscendebatur ante meridiem) quando Sol easdem obtineat altitudines, ut totidem ac antea linea in plano Horizontali designari queant. Tandem anguli omnes ex puncto F bifecentur. Linea enim, quæ omnes bifecat, verissima est Meridiana. Hæc ergo methodus, cum ope stellarum, quæ duas aut tres circiter horas a Meridiano distant, eadem ratione noctu etiam in usum transferri possit, Cl. Inventori nulli earum, quæ hactenus excogitatae sunt, inferior jure videtur. Sequitur jam caput *octavum*, quod Sciatherico telescopico utendi rationem tradit. Nempe instrumento in debitum situm redacto, regula stylaris seu telescopica ad Solem dirigitur, ita ut mensurator centrum Solis respiciat: tunc enim regula Horizontalis in limbo abscindit horam & minuta exactissime. Si noctu stella observetur, regula Horizontalis abscindit stellæ distantiam horariam a meridiano, ejus ope facile tempus quæsitum invenitur. Quamvis vero tempori inveniendò hoc instrumentum præcipue dicatum sit, additur tamen hoc loco, quomodo ejus adminiculo ascensiones rectæ stellarum facillime investigari possint. Capite *nono* Tabb. Ascens. rect. explicantur: *decimo* vero Astronomica temporis Aequatio ex *Flamsteedii Dissertations operibus Horroxii posthumis subjuncta* dilucidatur. Quæ doctrina etiam ad horologia applicatur, ostenditurque quomodo horologia pendulis instructa juxta Tabb. ad id computatas corrigi debeant. *Ultimo* tandem capite monstratur usus & calculus Tabulæ stellarum circumpolarium: v. g. Quomodo ope filii serici, aut metallici, plumbo onerati possint hora & minuta nocturni temporis deprehendi: Quomodo duorum talium filiorum adjumento linea meridiana curiose possit noctu inveniri: item quomodo ex observationibus harum stellarum horologia, eclipfydræ &c. optime possint corrigi. Adjectæ vero calci libri sunt Tabulæ Ascens. rect. Solis, & plures aliæ ad usum hujus instrumenti expeditiorem necessariae.

FRAN-

FRANCISCI SPOLETI DISSERTATIONES

duæ: I. de momento, quo gravia nituntur deorsum, per datum planum; quo subjectum planum urget; & quo planum inclinatum grave deorsum tendit; II. de Secretione bilis in Hepate.

Venetiis, 1686, in 4.

DUæ sunt Dissertationes, quas Autor exhibet, in quarum prima propositio quædam Mechanica, quam proxime elapso anno Romæ ediderat, quamque nonnulli & obscuritatis & infirmitatis damnaverant, uberius confirmatur & proponitur clarius; secunda vero ostenditur quomodo Mechanices ope secretiones fiant.

Propositio vero Mechanica est illa, de qua jam aliquoties actum in Actis Eruditorum anno 1684. p. 511, 1685, p. 262, 501; 1686, p. 96, quod nempe momentum gravis in plano inclinato ad suum momentum totale sit ut perpendicularum ad hypotenusam. Hanc ut contra Doctorem Lucensem demonstraret, ita procedit:

Sit AD ad DC ut 4 ad 5, incumbatque plano CD sphaera O; ducatur Diameter NG & ex puncto sustentationis F linea FI. Hoc facto concipit NG ut jugum libræ, cujus brachia inæqualia NI & IG, centrum vero motus I. Postea investigat soliditatem partis Sphæræ NI, quam, posita totius Sphæræ soliditate 20000000 ff invenit esse 560000 ff; nec non segmenti IG, 19440000 ff. Tandem horum segmentorum centra gravitatis quærit: & in minori illud centrum $678571 + \frac{240000}{560000}$ partes, quarum Diameter est 20000000,

in altero majori 8250000, ab I distare probat; concluditque partis NI momentum esse 380000000000, partis vero IG 160380000000000: ita ut excessus momenti partis IG supra momentum partis NI sit 160000000000000, quo scil. Sphæra O deorsum nititur per planum inclinatum AC. Cum vero totius Sphæræ soliditas in radium ducta exhibeat ejus momentum in plano perpendiculari NV, 200,000,000,000,000: tandem colligitur, momentum, quo Sphæra deorsum tendit in plano inclinato dato, esse ad ejus momentum absolutum ut 16 ad 20, hoc est ut 4 ad 5. Subjungit

Kkkk 2

huic

TAB. IX.
fig IX.

huic breviorē aliam demonstratōnem, idem generaliter evincētem, & in Corollario prioris demonstratōnis, summam momentorum corporis gravis in duobus planis inclinatis, juxta casum ab I. F. V. Act. anno 1684, p. 511 propositum, esse dicit ad ipsius momentum totale, ut 7 ad 5, non vero ut 5 ad 5, ut recentiores quidam opinentur. Ob argumenti affinitatem adhuc duæ propositiones adjunctæ sunt, quarum prima docet momentum gravis in plano inclinato (hoc est, momentum quo grave substratum planum urget) ad suum momentum totale esse, ut sinum versum anguli inclinationis ad sinum totum; altera ostendit, momentum plani inclinati gravis (hoc est, momentum quo planum inclinatū deorsum tendit,) ad suum momentum totale esse, ut sinum rectum anguli inclinationis ad sinum totum.

In secunda Dissertatione Autor suam de secretionē animalī sententiā expositurus, rejicit tam illorum opinionem, qui eam per solam cribrationem exponunt, quam eorum, qui eam mediantibus peculiaribus in vasculis secretoriis fermentis fieri putant. Illis enim ob stare censebat partim, quod fluidi particula, non solo contactu, seu ab ipsis supponitur, sed etiam vinculo quodam plus minus valido vinciantur; partim etiam quod sequeretur, per vasis cribratorii poros non solum particulas ejusdem figuræ & magnitudinis cum poris, sed minores quoque transire, adeoque exilioris liquidi egressum coerceri non posse. His vero objicit vertiginosos istos motus, qui in omni fermentatione obtinent, in angustissimis Vasorum Canaliculis celebrari non posse. Autoris vero sententia propria hæc est: Nullum a sanguine secerni posse humorem; nisi prius disrumpatur Mechanices ope nexus ille, quo secernendi humoris particula cum reliquis colligantur; ulterius autem aptos requiri poros, per quos dissolutæ particula a sanguineo gurgite eliminantur. v.g. Spiritus in cerebro secerni, quia ibi jam dissoluti sunt Mechanica vi a reliquo sanguine; & aptum inveniunt filtrum, per quod in nervos effluere possunt. Hæc ut confirmet & declaret, supponit (1) Miscibilia, quo magis agitantur & contunduntur; eo magis ipsorum particulas subdividi. (2) Quo minores in particulas miscibilia fluida dividuntur; eo validiori deinde stringi nexu, tum quia major est in parvis quam in magnis corporibus superficies, tum quia ob parvitatem molis de-

crefcit

crefcit illa vis, qua unum fluidum ab altero sejungi nititur. (3) Si fluidum heterogeneum per tubum Conicum a basi ad apicem trahatur, dissimiles illius particulas inter se colligatas sejungi posse: quum particula quæ per axem impelluntur, nullum offendant obicem; reliquæ vero, quo magis ab axe recedunt, eo citius internam conī superficiem offendant, & destituta vel imminuta motu celerem aliarum fugam comitari nequeant. (4) Si duæ quæcunque particula simul colligatæ truantur in canaliculum, cujus amplitudo minor est crassitie illarum simul sumtarum, hanc ab illa ibidem sejungi posse. (5) Si plura corpora plus minus valido colligata nexu a communi aliqua facultate comprimantur, prius exprimi quod minus cohereret. (6) Datum humorem secerni non posse in illis vel arteriis vel venis, per quas minori ruit sanguis tempore, quam quod requiritur ad secretionem dati humoris. (7) Si eadem copia liquidi per inæquales Sectiones æquali tempore transeat, sectiones esse inter se reciproce ut velocitates. (8) Singulas corporis nostri arterias esse Conicos tubos, in quibus a majori ad minorem cavitatem sanguis impellitur. (9) Diametrum datæ venæ ad diametrum sociæ arteriæ, minorem habere proportionem dupla: solam diametrum venæ portæ ad diametros arteriarum celiacæ & mesentericæ simul sumtas multo majorem habere proportionem. (10) Omnibus in venis ab angustiori ad ampliorem cavitatem progredi sanguinem, solum in vena portæ ex capaciore alveo in tenuissimos dividi rivulos per jecoris parenchyma distributos. Ex hisce præsuppositis non tantum sententiam suam declarat, sed in specie quoque ad bilis secretionem descendit: Sanguinem scil. in liene quadantenus solvi, semisolutum progredi in venam portæ, ubi tardius moveatur; ne bilis particula magis dividantur, sed potius dispersæ simul coeant; tandem vero crassiores bilis particulas hepatis parenchyma ingressas, in tenuissimos venæ portæ canaliculos distribui, & in ipsarum angustis facillime a sanguine secerni.

RAYMUNDI MARTINI ORDINIS PRÆDICA-

torum Pugio Fidei adversus Mauros & Judæos, cum Observationibus Josephi de Voisin, & Introductione Jo. Benedicti Carpzov I, qui simul appendicis loco Hermannii Judæi opusculum de sua conversione ex MSCro Bibliotheca Pauline Acad. Lips. recensuit. Lipsiæ, Sumptibus Hæred. Friderici Lanckisii, 1687, in fol. Sextus

Sextus & decimus jam vertitur annus, ex quo summe Venerandus noster Carpzovius sui in Professione Hebræa celeberrimi Antecessoris & de tota Ecclesia Orthodoxa longe meritissimi Theologi D. Geier b.m. vota expleturus, Operis a *Raymundo Martini* conscripti, & Parisiis a *Josepho de Voisin* cum observationibus in lucem publicam emissi, novæ editioni in popularium usum parandæ manum admoveere cœpit, sed certior redditus hoc negotium jam occupasse Virum quendam celeberrimum, quicquid de Raymundo Voisiniano mente conceperat, prorsus deposuit. Ast cum alterius editio per sedecim annorum spatium expectata non prodiret, & superiori anno ad finem decurrende aliquid ad prelum ab ipso posceretur, ad vetus illud propositum quasi postliminio reversus, Pugionem illum Raymundi cum Voisinii observationibus integrum e Parisina editione exprimendum dedit, nihil quicquam immutans, & ne paginarum quidem numeros, quos ideo ad oram ubique describi iussit, ut indices primæ editionis locupletissimi eo respicientes nullius emendationis indigerent. Ut tamen orbem litteratum, quem ob præclara ingenii subtilissimi monumenta jam obstrictissimum habet, sibi magis devinciret, Operi Raymundo-Voisiniano non tantum elegans Hermanni Judæi de sua Conversione opusculum, e MSS. Bibliothecæ Paulinæ Academiæ Lipsienfis recensitum subjunxit, sed & succinctam non minus quam accuratam Introductionem in Theologiam Judaicam præmisit, eamque in duodecim capita distribuit, suum cuique summarium una thesi rotunde comprehensum præfigens. In *I Capite* ostendit Theologiam Judæorum, perinde ut Ethnicorum, Muhammedanorum, Hæreticorum, per abusum Theologiam nuncupari, & adducit varia nomina, quibus Judæi suam Theologiam insigniant. In *II Capite* declarat, Judæorum nomen initio patronymicum fuisse, sed postquam decem tribus superstiti Regno Judaico in captivitatem abductæ sint, regnumque adeo Israeliticum deserit, cœpisse hoc nomen religionem magis & professionem notare; late igitur sumtum hoc vocabulum, & quatenus quidem Religionis nomen est, commode tribui etiam iis, qui ante Judam, nominis Judaici autorem, vixere, adeoque nil ob stare, quo minus Theologia Patriarcharum cum antequam post-diluvianorum dicatur Judaica, cum illorum Theologia

in

in præcipuis Religionis capitibus quoad rem eadem fuerit cum Theologia, quam post Abrahami & Jacobi tempora credentes profitebantur. Judæos postmodum in Veteres & Modernos ita distinguit, ut Veterum ætatem inde ab Abrahamo, eo quod Deus illo e patria reverso primum sibi populum Judaicum separarit, usque ad adventum Christi deducat; Modernorū inde a Christi adventu usque ad sæculi consummationem extendat, insimul observans, Veterum Judæorum Theologiam fuisse veram, Modernorum autem a veritate abire, multisque erroribus scaterere. In *Cap. III* docet, duas sectas, Phariseorum scilicet atque Sadducæorum, præ cæteris in corrupta Ecclesia Judaica olim eminuisse, & licet alii subinde fuerint, qui in quibusdam ab istis dissentirent, ad alterutram tamen harum vel pertinuisse, vel certe reduci posse. Sic ad Phariseos, quos ab Hasidæis ortos esse tradit, Essæos referendos esse, cum eadem pene cum illis placita habuerint, nisi quod in villis libentius quam in urbibus Eremitarum more vixerint: utramque etiam sectam tam Hillelistarum quam Schammaistarum hæresi Phariseorum aperte adhæsisse: Sadducæorum & Bajthosæorum sectam in Schola Antigoni Sochari e male intellecta Præceptoris sententia, *Deo non esse mercedis gratia serviendum*, autoribus Zadoko & Bajthoso prognatam, unicam esse, nominibus tantum sic distinctam, & a Phariseis cæterisque Judæis a Zadoko potius & frequentius, quam a Bajthoso denominatam, quod ille in sententia propugnanda rigidior, hic mollior paulo esset, præterea & ipsi sectarii Bajthosi ab altero ejusdem hæreseos Autore Sadducæi denominari mallent, ne infamia præceptoris Bajthosi, quem spurium esse noverant, sibi pro opprobrio objiceretur: Judæos omnes hodie in duas sectas Rabbanitarum, præter Mosis & Prophetarum scripta, traditiones orales opere Talmudico comprehensas amplectentium, & Karraeorum, legem oralem & traditiones Talmudicas omnes rejicientium, nec aliud fidei vivendique rationis fundamentum recipientium, quam solam scripturam Mosis & Prophetarum, dividi, illosque Phariseorum, hos Sadducæorum esse propaginem. In *Cap. IV* observat Sectam Karraeorum obscuram esse, & Europæ propemodum ignoratam, ac paucissimorum librorum ab ipsis editorum, eaque occasione recensitorum, notitiam ad nos pervenisse: Sectam

vero

vero Rabbanitarum prævalere, eique omnes Judæos Europæ incolæ esse addictos, adeoque Theologiam Judaicam eandem esse, quæ Rabbanitarum. In *Cap. V* definitionem Theologiæ Judaicæ modernorum Rabbanitarum proponit, propositamque per partes solide enuclat, atque inter alia pervulgatum errorem, omnes *Judeorum traditiones Talmude comprehendere*, perstringit, demonstrando istas duplîcis esse generis, Talmudicas alias, alias Kabbalisticas, illasque practicas, circa vetitum & licitum decernentes, has theoreticas, arcanos legis sensus & mysteria ibi recondita recludentes. In *Cap. VI* ad divisionem Theologiæ Judaicæ procedit, ostendens duas illius esse partes, unam *מעשה בראשית* Opus Breschith, alteram *מעשה מרכבה* Opus Mercaba, atque in his tradendis data opera tenebras quærere Rabbinos, ut sese invicem non intelligant ipsimet, ac multo minus a Christianis solide percipiantur. Ut vero hanc densissimis tenebris involutam, nec ab aliquo hactenus satis explicatam materiam clariorem redderet laudatissimus Autor, primum de partitione illa verba e Joh. Reuchlini lib. I de Arte Kabbalistica, (quæ eidem Archangelum Burgonovensem Commentario in Kabbalistarum dogmata, paucis quibusdam omissis, suffuratum fuisse observat) plene in medium adducit, atque ex iisdem ad mentem R. Josephi Castilienfis, quem in hoc negotio secutus est Reuchlinus, Theoremata quædam format, dignissima, quæ, prout ab ipso Autore Celeb. concepta sunt, B.L. oculis subjiciantur. Ita autem, præteritis, quæ ad pleniorẽ eorundem diductionem faciunt, apud illum leguntur:

I. *Prima pars* Theologiæ Judaicæ dicitur *מעשה בראשית* opus creationis, a prima Geneseos voce, qua rerum naturalium creationem describere Moses incepit: *Secunda pars* dicitur *מעשה מרכבה* opus currus, a visione currus seu quadrigæ Ezechieli facta *Cap. I.* 1. sqq. Illa enim circa res naturales a Mose in primis Geneseos capitibus descriptas; hæc circa res divinas Ezechieli in illa visione revelatas occupatur. II. Opus *Breschith* primo, & opus *Mercaba* secundo loco ponitur, ordine doctrinæ; alias ordine dignitatis opus *Mercaba* merito præcedit, & opus *Breschith* sequitur.

III. Utriusque partis principium est Scriptura S. traditionibus suffulta, sed aliis traditionibus innititur prima, opus *Breschith*, aliis

aliis secunda, opus *Mercaba*: illa Scripturæ sensum *literalem & tropologicum*; hæc sensum *allegoricum & anagogicum* attendit. Suntque adeo partes omnino distinctissimæ, & nullo modo confundendæ.

IV. Licet distinctissimæ sint partes, neutra tamen sine altera doceri potest. Nam altera sæpe alterius sensu mutuatur, & ad suum desiderium trahit, h. e. in explicando opere *Breschith* subinde aliquæ traditiones ex opere *Mercaba* allegandæ, & dum opus *Mercaba* addiscimus, sæpe ex opere *Breschith*, quod jam didiceramus, quædam repetenda sunt.

V. Prima pars sive opus *Breschith*, est *practica & activa*, atque in faciendo & intermittendo consistit; secunda, seu opus *Mercaba*, est *theoretica & speculativa*, atque sola contemplatione absolvitur.

VI. *Objectum* operis *Breschith* est *עולם הזה* mundus præsens, quippe qui corporeus, visibilis, sensibilis & materialis est, atque adeo includitur hic, quicquid ad vitam in hoc præsentî mundo bene traducendam spectat, cura rei tam publicæ quam privatæ, ritus & consuetudines ubique domi ac foris, pace & bello, in forensibus & moralibus observandæ. *Objectum* operis *Mercaba* est *עולם הבא* mundus venturus, quippe qui incorporeus, invisibilis, intellectualis seu mentalis & idealis est, & *הבא* futurus dicitur saltem *quoad nos*, & ratione fruitionis nobis post hunc mundum demum futura. In se enim ab æterno, adeoque ante hunc mundum fuit, æque ut post hunc mundum in æternum durabit. Huc igitur pertinet, quicquid de Deo, ejusque existentia, essentia, attributis, & cæteris in arbore Kabbalistica delineatis traditur, non exclusis iis, quæ de Sanctis Spiritibus, deque animæ immortalitate ejusque post mortem statu tam beato quam infelici revelata sunt.

VII. Doctores primæ partis, operis *Breschith* dicuntur *Talmudistæ*, & hi Scripturam ac comprehensa in ea 613 legis præcepta tam affirmativa quam negativa, non modo per acceptas a Majoribus traditiones explicant, sed & inculcant, atque ad eorum observantiam exhortantur. Doctores secundæ partis, *Operis Mercaba* dicuntur *Kabbalistæ*, & hi Scripturam mystico quodam modo a Majoribus accepto exponunt, atque mysteria ibi latentia eruunt.

VIII. *Effectus* operis *Breschith* est timor Dei servilis; operis *Mercaba* timor Dei filialis.

IX. *Finis* partis utriusque junctim sumtæ aliis esse non potest, quam totius Theologiæ Judaicæ, nempe *זולק לעולם הזה* pars in futuro mundo; speciatim tamen finis operis *Breschith* est felicitas corporalis & temporalis sub adventum Messia obtinenda, finis operis *Mercaba* est felicitas spiritualis & æterna, cujus prægustum aliquis ex istis speculationibus in suavissima animi quiete & tranquillitate percipit.

Quibus Theorematis propositis notat R. Mosi Maimonidis doctrinam de opere *Breschith* & opere *Mercaba* a R. Josephi Castilienfis plane esse diversam, & quamvis de utroque opere Majemonidem secutus jam egerit Voisinus in *observat. ad Proæmium*, cum tamen paucissimis & primoribus saltem labris rem attigerit, illius quoque doctrinam, ut rectius de ea constet, in certa theoremata cogit, quæ in gratiam B. L. huc itidem transferre nulli dubitamus. Sunt autem sequentia: I. Principium utriusque operis *Mercaba* & *Breschith*, est Scriptura S. suis traditionibus innixa, inprimis autem quinque illa Præcepta, primum de Dei existentia *Exod. XX, 2.* secundum de Dei essentia, & quod non alius sit, quam *יהוה* *Exod. XX, 3.* tertium de Dei unitate *Deut. VI, 4.* quartum de Dei dilectione, *ibid. v. 5.* quintum de Dei timore *ibid. v. 13.*

II. Utrumque opus, opus *Breschith* & *Mercaba* sunt duæ scientiæ Theoreticæ ad Theologiam Judaicam pertinentes, quas conjunctim veteres *פירס* *Paradisum* appellarunt.

III. Opus *Breschith* est Physica, opus *Mercaba* est Metaphysica seu doctrina transcendentalis.

IV. *Objectum* operis *Breschith* sunt orbis cœlestes, stellæ, elementa, homo ejusque essentielles partes, quibus constat, item plantæ, metalla, lapides, &c. *Objectum* operis *Mercaba* sunt Deus & attributa divina, item angeli eorumque gradus & ordines.

V. Utriusque studium studio Talmudico contradistinctum est, neque suscipiendum, nisi ab eo, qui studium Talmudicum absolvit.

VI. Doctrina Talmudica de vetito & licito sufficit homini ad salutem: doctrina operis *Breschith* & *Mercaba* tantum facit ad maiorem excellentioris Theologi perfectionem.

VII. Commodum ex studio utriusque operis *Breschith* & *Mercaba*

Mercaba ad Theologum redundans, omnino est longe maximum: conducit enim ad meliorem sui cognitionem.

VIII. Non est tamen omnium, in adyta utriusque sapientiæ *Breschith* & *Mercaba* penetrare, cum plerumque intellectus ad assequenda hæc Mysteria non sit capax.

IX. In utroque opere docendo cautos esse oportet Magistros, tum circa Auditores, ne quoslibet promiscue admittant, tum circa materiam docendique methodum, ut summa tantum & generalia capita, & ipsa illa non aperte, sed certis obvoluta involucris tradant.

X. Auditores uno plures non admittendi, & unicus ille explorandus primum est, an sit idoneus hujus scientiæ auditor; major tamen intellectus requiritur in auditore operis *Mercaba*, quam operis *Breschith*.

XI. Modus & methodus docendi consistit partim in orali traditione generalium doctrinæ capitum, cæteris propriæ Auditoris speculationi relictis, partim in eorum etiam, quæ traduntur, occultatione & obvelatione.

XII. Quantumcunque vero huic studio quis incumbat, nunquam tamen ad *אמון* perveniet, hodie præsertim, ubi maxima pars hujus sapientiæ intercidit. Exposita sic utriusque Doctoris Judaici Josephi Castilienfis scilicet & Mosi Maimonidis de opere *Breschith* & *Mercaba* diversissima sententia, Maimonidis opinionem, utpote in Talmude traditam inter Rabbinos regnare observat, & epicrisin accuratissimam de argumento hoc in Theologia Judaica difficillimo subjungit, conjiciens, antiquiores Judæos totam Theologiam in has duas partes, *Opus Breschith* & *Opus Mercaba*, adæquate divisam voluisse, quarum illa pro objecto haberet Religionem, prout in Scriptura se Deus cognoscendum colendumque revelavit; hæc vero mere esset *מגן עזרא*, mystica, & pro objecto haberet mysteria in Religione illa, quæ maximam partem typica erat, inprimis in ceremonialium & forensium legum observatione recondita: postea declinante ad Pharisaismum Judaismo, priorem illam partem in doctrinam Talmudicam degeneravisse, posteriorem vero transisse in nugas Kabbalisticas, itaque veterum Judæorum vestigia legisse R. Josephum Bar Abraham Castiliensem, qui opus *Breschith* Talmudicis, opus *Mercaba* Kabbalisticis adscripsit; R.

Mosen Maimonidem autem ad ipsiusmet Talmudis ductum utrumque vindicasse Kabbalisticis, Talmudicæ doctrinæ contradistinctum.

In *Cap. VII* exponit studium Theologiæ a Judæis in tres classes distribui, ac Biblicum pueris & adolescentibus, Talmudicum juvenibus & viris, Kabbalisticum denique senibus assignari docet.

In *Cap. IIX* ostensurus Theologiam Judaicam quoad modum proponendi esse vel mythicam vel manifestam, demonstrat, omnibus Orientalibus rationem docendi parabolicam a multis retro seculis fuisse frequentatam: quosdam eundem facere Æsopum, notissimum illum fabularum ingeniosarum architectum cum Asapho, celebri illo in aula Davidis Theologo & Poeta, ob nominis convenientiam: Parabolas de divite epulone & Lazaro Luc. XVI, 19, de operariis in vinea Matth. XX, 1, de quinque prudentibus ac totidem fatuis virginibus Matth. XXV, 1, aliasque, quibus Christus usus fuit, a Judæis Talmudi esse illatas, neutiquam autem, ut perperam statuit Robertus Sheringhamius *Pref. in Codic. Talmud. foma cum versione & Comment. a se editum*, Christo e Rabbiorum scriniis excerptas: Fabulas Talmudicas reconditum ac mysticum habere sensum, si vel maxime a rudi atque infructu inter Judæos plebe ad literam intelligantur: A Maimonide tria hominum genera observari circa has fabulas occupatorum, primum eorum, qui illas credunt ad literam, prout sonant, neque ullam omnino subesse interpretationem mysticam opinantur, sed ea omnia, quam impossibilia etiam sint, pro rebus utique revera existentibus habent; alterum eorum, qui non tantum fabulas sapientum literaliter, ut sonant, intelligunt, sed etiam tanquam stolidas vituperare audent; tertium illorum, qui recte fabulas intelligunt: non solum Maimonidem, sed & alios Rabbios fabulis Talmudicis mysticum tribuere sensum: errare proin viros doctos, qui talia contra veterum mentem ad declinandum saltem pudorem, quem illa somnia sapientibus moveant, a recentioribus Rabbis sic excogitari contendunt: a parabolica veterum Judæorum docendi methodo natam esse distinctionem Theol. Judaicæ in mythicam & manifestam, in quarum priori dogmata sub fabularum tegumentis occultantur discipulorum studio eruenda, in posteriori vero absque omni involucri traduntur manifeste.

In *Cap. IX* tradit divisionem Theologiæ in Cateche

teheticam & Acroamaticam esse antiquissimam & Judæis pariter atque Christianis usitatam: R. Mosen Maimonidem in usum Theologiæ Catechetice tredecim fidei articulos, Christianæ potissimum religioni oppositos, ad imitationem Christianorum Symbolum Apostolicum profitentium, composuisse, in Judaismo hoc nomine etiam receptos, quippe quos non in scholis tantum memoriæ mandare jubentur pueri, sed & libellis precum insertos quotidie promiscue omnes recitant: præter laudatum R. Mosen Maimonidem de juventute Judaica aliisque Hebræis bene mereri voluisse R. Abrahamum ben Chananja Jaghel, Monzelizensem Italum, scripto catechetico libello, quem Venetiis primum anno Christi 1595 typis Jo. de Gara juris publici fecerit, titulo לקח טוב doctrinæ bonæ ex Prov. IV, 1 mutuato, in quo omnem institutionem Catechetice quadraginta duabus Rabbini, seu Præceptoris quæstionibus, totidemque discipuli responsionibus absolverit. Cujus Rabbini, Judaismi aliquando acerrimi assertoris, tandem grandævi ejurata religione Judaica ad Christianos transgressi, & Romanam quidem Religionem sub Pauli V. Pontificatu amplexi, Catechismus A.C. 1658 Amstelodami recusus ad verbum postea recensetur, adjecta versione latina ante undetriginta annos a Celeb. Autore summa fide jam adornata.

In *Cap. X* Theologiam Judæorum Acroamaticam in *Masoreticam*, quæ pro conservanda legis scriptæ integritate & incorruptione laborat; *Exegeticam*, quæ in verum sensum legis cum scriptæ tum oralis inquirat; *Didacticam*, quæ conclusiones seu fidei vitæque canones ac theses utraque lege, scripta & orali, comprehensas systematicè tradit; *Polemicam*, quæ religionis suæ placita contra extraneos defendit, eorumque vicissim, maxime Christianorum dogmata impugnat; *Historicam*, quæ veritatem traditionum suarum ex antiquitate, & concatenata per quolibet secula propagatione & conservatione demonstrat & vindicat; *Liturgicam*, quæ ritus & ceremonias publice privatimque, quamdiu in exilio versantur, pro diversitate locorum & temporum observandas describit; *Asceticam*, quæ poenitentiam, pietatem & ceteras virtutes inculeat, simulque ad patientiam & constantiam, intermixtis consolationibus, exhortatur; *Homileticam*, quæ in habendis ad populum concionibus occupatur; *Kabbalisticam*, quæ

quæ mysteriis investigandis dat operam; distribuit, easque singulas exactissime describit, adductis insimul Autoribus, e quibus luculentior earum Theolog. Judaicæ partium noticia hauriri queat. In *Cap. XI* adducit præcipuos Autores, qui primo statim seculo inde a Christi in cælum exaltatione usque ad nostra tempora contra Judæos, quamvis diversimode, scripserunt; ac prudentissime monet, optimam & Theologiæ Studiosis maxime proficuum fore rationem, si Theologia Judaica admodum Systematis LL. CC. in Christianorum scholis usitati per theses, & ectheses traderetur, atque insuper innuit, seipsum cœpisse secundum illam methodum a nemine hactenus observatam, systema aliquod Theologiæ Anti-Judaicum Auditoribus suis publice proponere, quod etiam brevi tempore speravit absolutum iri, nisi ad alios labores ipsum Deus vocasset: promittit tamen se illud, supremo Numine vitam, vires & non nihil otii concedente horis succisivis continuaturum esse, cum nondum ab instituto prorsus recesserit; cuius interim ideam exhibuit, ut deficiente se alius ad suscipiendum laborem excitetur, cui lampada paratissimus, cum omni, quem collegit, apparatu tradere cupit.

In *Cap. XII* agit de præclarissimo opere Anti-Judaico, scilicet Raymundi Martini Pugione fidei, qui seculo XIII, A.C. 1278 scriptus totos quadringentos annos in monasteriis Dominicanorum delituit, donec eum inde Josephus de Voisin in lucem primus e quatuor MSS. produceret Parisiis anno 1651 plurimorum testimoniis, approbationibus, encomiis ab Autore Celeberrimo singulari studio atque industria recensitis, exceptum.

ילקוט הנקרא שמעוני הלא הוא החבור הגדול שחבר הרב
רבי שמעון ראש הדרשנים ז"ל מק"ו
ורנקבורט:

JALKUT SCHIMHONI: PERA, quæ vocatur, SIMEONEA, sive opus illud magnum, quod concinnavit Rabbi Simeon Princeps Concionatorum, b.m. Francofurtensis.

Francofurti ad Moenum, anno, 447 computationis minoris hoc est, A.C. 1687, in fol. Voll. duo.

Magni

Magni inter suos nominis est operis hujus compilator Rabbi Simeon, Synagogæ quondam Francofurtanæ concionator: de cuius ævo inter eruditos non equidem satis constat; floruisse tamen anno mundi 5070 (Christi 1310) putatur R. Asaria in Meor Enajim, quem sequuntur R. David Gans in Zemach David anno 5070 & R. Schabbethai Strimer in Siphte Jeschenim f. 99. col. 4.

Argumentum libri (*collectanea Medraschica in universa Biblia complexi*), notius est, quam ut pluribus enarrari opus sit. Conferantur modo, quæ de eo obiter in Actis anno 1684. p. 8. 9. diximus, dum aliud *Jalkut* sive *Peram Rabbincam* (ab autore R. Ruben filio R. Hofchke *Rubeniticam* cognominatam) excuteremus.

Quamvis autem & *Theſſalonica* & *Venetis* & *Cracovia* & *Liburni* *Jalkut* hoc editum fuerit, editionum tamen harum exempla, quotquot hodiernum supererant, non nisi magno ære indicari consueverant. Unde Judæis non minus ac nostratibus Rabbincæ literaturæ cupidis gratissimam hanc Francofurtensem fore, nulli dubitamus. Est ea ad Liburnicam editionem exacta ac recensita, sique chartam & typos spectes, nitidior est omnibus omnino, quotquot in Germania impressi sunt, Rabbincis cujuscunque generis libris, adeo ut hac in parte nihil cedat elegantissimæ Abarbanelis anno superiori apud nos curatæ editioni.

ספר בית יהודה והוא תוספות שבאגרות ששה מסכתות
הרינו יבמות כתובות קדושין גטין חולין
בבא קמח:

SEPHER BETH JEHUDA; Liber DOMUS JUDÆ. Hoc est: Novæ observationes in illas Tosephoth sive Additiones Talmudicas, quæ agunt de Aggadoth sive historiis allegoricis sex tractatuum Talmudicorum, nimirum Jebhamoth, Kethubboth, Kiduschin, Gittin, Cholin, Babha Kama. Autore R. Jehuda Ben R. Nisan, p. t. Archisynagogo Calissensi.

Solisbaci, per Mosen Ben Uri Scharga anno 447.
id est, Christi 1687, in 4.

Sub

Sub ipsa auspiciâ Actorum anni 1685 recensuimus *Chiddusche Aggadoth*, sive novas explanationes vel observationes in historias Talmudis *universi* allegoricas, autore *R. Samuele Eliesare Ben Jehuda*. Simili labore quoad sex (in libelli titulo enumeratos) Talmudis tractatus defunctus est adhucdum superstes Calissiensium Archisynagogus *R. Jehuda*, cujus filius *R. Benjamin* præsentis opusculi editionem accuravit. Potissimum vero sollicitus autor est de dubiis, quæ authoribus *Tosephoth* Talmudicarum vel ex *Germanæ* vel *Glossæ Raschianæ* verbis subnata sunt, aut etiam subnasci debuissent. Eodem studio confecit in eosdem Tractatus *Chiddusche Halachoth* sive *observationes novas in constitutiones juridicas*, hætenus *ἀνεκδότας*. Illas autem publici quoque juris facere idem auctoris filius in se recepit.

Notamus hac occasione *Ebraice* Francofurti anno 444. (i. e. Christi 1684.) in 4. impressum fuisse illum ipsum ספר הגלגולים *Sepher Haggilgulim*, *Librum de Revolutionibus animarum* *R. Isaaci Lorientis*, qui ex Viri perillustri versione in *Kabbalæ* *Denudatæ* Tomo II Latine extat, *Kabbalæ*que studiosis satis inde innotuit.

JO. CHRISTOPHORI WAGENSEILI, D.

& in Acad. Altdorfina Professoris Exercitationes sex, varii argumenti.

Altdorfii Noricorum: prostat Noribergæ, apud Pauli Fürstii hæredes, 1687, 4.

Variæ doctrinæ, quam inusitato exemplo excolit celeberrimus *Wagenseilius*, novum documentum dedit, editis his varii argumenti Dissertationibus; quibus in diversorum studiorum campos effusus, jucundissimas materias inde depromtas ingenio fertili ac præstanti eloquentia pertractavit. Hæ cum inter se, præter elegantiam, quæ omnibus propria est, nihil commune habeant, singulas recensere & præcipua earum capita annotare juvabit. PRIMA de *Symbolorum heroicorum*, quæ Galli *Devise*, Itali *Imprese* vocant, natura & constitutione agit, & quanta ingenii præstantia, quanto doctrinæ apparatu, ad conficienda ea opus sit, & quam

pauca

pauca, imo nulla hætenus vulgata omni ex parte mensuras & leges eorum impleant, ostendit. Præcipuus qui artis hujus præcepta tradiderit, laudatur *Emanuel Thesaurus*, qui ex ipso Aristotele, etsi in argumentis aliis is versatus esset, ea depromserit, inque artis formam, edito libro Italico, hanc scientiam redegerit. Ex hoc potissima capita in Latinam conversa linguam a p. 14. usque ad p. 43. profert, & ad ea exactum adeo celebratum Ludovici XIV moderni Gallorum Regis heroicum symbolum, quod Solem universum terrarum orbem illustrantem, adjecto lemmate, *Nec pluribus impar*, exhibet, non satis sibi constare asserit p. 8 & seqq. etsi Menestrierius singulari opere, sub titulo *La devise du Roy justifiée* Parisiis 1679 edito, istud numeris omnibus absolutum demonstrare allaboraverit. Longe accuratius ad leges hujus artis (cujus inventionem Paulo Jovio tribuit, excultam autem eam a Scipione Bargaglio tradit) compositum, inque ideâ symboli perfectissimi cœlo quasi descendisse Ludovici XII Gall. Regis symbolum, quod histricem undique aculeos jaculantem cum lemmate, *Eminus & Cominus*, referebat, ex Thesauro pronunciat, etsi id ipsum etiam non omni censura careat, quam a Thesauro eodem institutam p. 42. memorat, & perfectissimi symboli definitionem p. 40. 41 tradit, a Thesauro concinnatam, qui tantæ difficultatis opus esse asserit symbolum plene planeque perfectum excogitare, ut ingenii humani acies vix ac ne vix quidem sufficiat conficiendo uni, quod omnia requisita (quorum viginti & amplius enumerantur) impleat. Quamvis autem rigide adeo sint symbolica Thesauri leges, duo tamen a se composita profert ingeniosissimus Wagenseilius; alterum honori Jo. Lud. Praesebii Consulis Ratisbonensis doctissimi, alterum gloriæ Potentissimi Electoris Bavarie *Maximiliani Emanuelis* (cujus celsissimo etiam Nomini integer hic liber est inscriptus) consecratum: quorum istud Canem portæ custodem, hoc Leonem generosum ore cruento horridum refert; & utrumque non iis solum, quas Thesaurus requirit perfectionibus omnibus, sed pluribus etiam gaudere ostendit.

Exercitatione SECUNDA, postquam arcana quædam steganographica Trithemii & Schvenderi protulisset, ac per sanguinem occulte aliquid nunciandi alteri significandique modos recensuisset, quidque dubitandum circa eos sit monuisset; arcanum

M m m m

quod-

quoddam revelat abs se excerptum e splendido quodam volumine manuscripto, schedas arcanas Paracelsi, Thurnheuseri, Agrippæ, aliorumque magni nominis Alchymistarum, post eorum obitum repertas, complexo; quod ante annos viginti duos in bibliotheca Scorialiensi vidisse se refert, sed in funesto illo Scorialiensi incendio cum universa bibliotheca anno 1671 flammis absumtum fuisse metuit. Hujus arcani, quod a p. 69. ad p. 75 usque fuse describitur, ope amicos toto orbe se junctos, quorum neuter, ubi terrarum gentiumque alter degat, habet perspectum, omnia animi sensa, absque sermone vel literis internunciis, invicem expromere & quasi colloqui posse: eadem etiam opera posse parari candēlam, cujus ea indoles, ut quoad homo aliquis superstes vitam agit, flammam ea fervet; illo autem fato suo proximo, exile ac tenue lumen spargat, idque cum mortuo penitus amittat, ex isto manuscripto tradit: præstari tamen a se ea posse, quæ divinum hoc, ut p. 76. appellat, Fragmentum promittit, ipse inficiatur p. 58. Chymicorum autem & Medicorum examini; (quando ex oleo sanguinis humani, cujus beneficio arcanum steganographicum, & candela vitæ fatique humani æmula constat, adversus epilepsiam, pestem, hydropem, & præcipue podagram, vulnerata item quæcunque, nemini antehac cognita nova remedia peti posse asseritur p. 73.) universa hæc subjicit, quorum suffragia avide procul dubio expectabit orbis literarius. Subjungitur huic exercitationi libellus Hebraicus *de sanitæ conservanda*, versa oratione conscriptus eum in modum, quo Latina lingua sub Scholæ Salernitanæ nomine evulgatus libellus metricus nemini ignotus est, ad cuius imitationem quoque Hebraicum esse confectum; doctissimus Editor p. 77. suspicatur, & a Polono Judæo esse compositum, qui Maimonidem magis quam Galenum familiarem habuerit, etsi ad auctoritatem hujus provocari; Cracoviæ autem anno 1669 typis vulgatum, indicat.

Exercitatione TERTIA, a Rabbi *Juda Leone* Hebraico idiomate scripta Commentatio historica, de postrema Prageni invasione a Suecis duce Königsmarkio anno 1648 facta, exhibetur, quam non indignam existimavit clarissimus Editor, in qua interpretanda & Latine reddenda industriam exerceret. Narrantur hic nonnulla, quæ ab aliis sunt præterita, qui gestorum istorum narratio-

rationem contexuerunt; præ cæteris calamitates, quas Judæi in ista expugnatione urbis minoris Pragensis perpeffi sunt a Suecis militibus, recensentur; & quæ singulis diebus, tam a Suecicis quam Cæsareanis copiis gesta sint, exponuntur.

Exercitatio QUARTA librum Hebraicum Geographicum prodit, quo *R. Petachia* iter, quod is seculo duodecimo per Tartariam minorem & Asiæ quasdam regiones susceperat, ac veterum Patriarcharum, Regum ac Prophetarum sepulchra (de quibus multa fabulosa narrantur, ut de Baruchi p. 177. 192. de Ezechielis p. 179. & seqq. de Esræ p. 185. de Danielis p. 186. sepulchris) inviserat, descriptum est, eum in modum quo *R. Benjaminis Tudelensis*, cui *Petachias* coævus censendus, itinerarium compositum est. Ipsum autem *Petachiam* hujus hodierni autorem non esse, sed alium quendam, & forte fratres ipsius, *R. Isaacum* & *R. Nachmanidem* ex schedis ejus, & iis quæ viva voce narrare solitus fuerit, istud collegisse & contexuisse, siquidem de ipso in tertia persona sermo institutus est, annotat Cl. Editor: qui ex MSC. exemplari, quando typis excusam editionem videre ipsi non contigit, librum hunc evulgavit, Latinamque ejus versionem adjecit, & depravatorum locorum emendationes p. 201. subnexuit.

QUINTA Exercitatione *Albertum Wallensteinium* Megapoleos & Fridlandiæ ac Sagani Ducem (quem rectius *Waldsteinium* appellari p. 205. asseritur) adolescentem in Academia Altdorfina substituisse ac literis operam dedisse, & anno 1599 Rectore Nicolao Taurello nomen ipsius Academicæ matriculæ insertum, neutiquam vero eum fœdo carceri academico unquam intrusum, ob male tractatum famulum, quod vulgo fertur, sed ære solum multatum fuisse, ostenditur. Præterea traditur, seditiosorum per Austriam superiorem rusticorum antesignanum, qui *Studioſi* appellatione passim in illorum temporum historia venit, vero nomine *Danielem Kundmannum* dictum fuisse, natione Bohemum, anno 1620 matriculæ Altdorfinae inscriptum.

Ultima denique SEXTA Exercitatione jurisjurandi religio proluxa fabella, de Dihone quodam jusjurandum, quod morienti patri, opulento viro, Salomoni, de mari non adeundo, peregrinæ item conjugis, de reditu ad ipsam dederat, minus servanti, & propterea

plurimas calamitates ac ærumnas perpeso, ac vita tandem misere privato, inculcatur. Hanc ab Arabibus contextam, ex eorum lingua in Hebræam transtulerat *R. Abraham Maimonides* magni illius Moysis Maimonidæ filius: quam interpretationem ab Africanis Judæis Septæ ad fretum Herculeum nactus clarissimus Editor, commenti hujus amœnitate captus, Latinitate donavit; eruditum Hebraicarum literarum interpretem hoc æque, ac cæteris, quæ memoravimus, monumentis haud alibi obviis, in sermonem Latinum eleganter conversis, erudito orbi, qui reliquam ejus sacram & profanam eruditionem suspicit, se exhibens.

TAB. X.
Fig. I.

ANDRÆ ERASMI A SEIDEL, NOBIL. MAR-
chici, de Numo Vetranionis aureo singulari
Wratislavia reperto Epistola ad Amicum.

Wratislaviæ ex Hæred. Baumannianorum typographia
1687, in 4.

Cum nobilissimus hujus Epistolæ Autor rarum *Vetranionis* ex Cauro Numum a Sene non minus generis, quam eruditionis *Berneggero, Freinshemio, Grotio, Blancardo*, quin ipsi quoque acerrimo alias ingeniorum censori *Tanaquillo Fabro* in notulis ad *Justinum*, passim ad invidiam usque celebrata, splendore venerabili, *Alberto Sebizio* nactus fuisset, eumque uberiori illustratione non indignum duxisset, horas quas, itineri Italico intentus, Wratislaviæ subfecivas ducebat, huic argumento impendit, & post præmissum haud pœnitendum Wratislaviæ encomium, inter alia quæ ibi ex antiquaria suppellectile rariora deprehenderat, p. 5. gemmam *Claudii* in Fœminæ ibi nobilis gazophylacio sibi visam non obiter commendat. Multis deinde pro sinceritate numi *Vetranionis* argumentis allatis, p. 11. Taciti quem ipse possideat singularem numum, ipsum scilicet Imperatorem cum uxore & tribus liberis, fratreque *Florian* exhibentem, indigerat; nec non exquisitum numum consulari argenteum, *Aufidiæ Gentis*, qui *Ursini* & *Patini* diligentiam fugerit, per se ocyus publico communicatum iri promittit. P. deinde 14 & seqq. vitam *Vetranionis* ex *Tristano* paucis repetit, simul-

TAB. X. ad a. 1687. pag. 644.

Numus Vetranionis.

Fig. I.

Numus Furia Tranquillina.

Fig. II.

Numus Imperatoris Trajani.

Fig. III.

que p.15. rectius, si genium veteris Romæ spectes, *Pius, Fortis, Felix*, quam ut quidam nuper voluer, *Fortis, Pius, Felix*, scribi observat. *Salvatoris* postea vocem, de qua tot inter Grammaticos lites exorta, p.16.17. seqq. curate illustrat, & quot modis Servatoris nostri Jesu Christi nomen apud Veteres expressum fuerit, disquirat, sicque Epistolæ eruditæ finem imponit; quam ut plures ejusmodi, quod non inani spe nobis pollicemur, in amplum rei literariæ & gloriæ simul nobilissimi Auctoris incrementum sequantur, omnes Antiquitatis numariæ studiosi cupide & enixe exposcunt.

Apponimus vero ectypon numi, cujus altera parte visitur Vetrantonis vultus cum inscriptione: D. N. VETRANIO P. F. AUG. Altera pars exhibet Imperatorem tenentem dextera labrum, cui victoria lauream imponit, cum hæc notabili inscriptione: SALVATOR REIPUBLICÆ. Numum *Sici* (urbe in Illyrici medietullio sita ac Plinio l.III.c.22. memorata) signatum fuisse, adjectæ literæ SIC certissimo indicio sunt.

AD NUMMUM FURIÆ SABINÆ TRAN-
quillina, Aug. Imp. Gordiani tertii Uxoris, Differ. ^{TAB. X.} Fig. II.
tatio; autore Ottbone Sperlingio, U. J. D.

Amstelodami, apud Henricum Desbordes 1688, in 8.

Nummus hic æreus, cujus ectypon pariter exhibemus, nulli hactenus Antiquariorum memoratus fuit. Est igitur, quod impense sibi gratuletur Autor, Spanhemiorum, Tristanoz, Patinoz æmulus, ex quo illum luci publicæ primitus asserere ei contigit. Exhibet is hinc iconem Augustæ cum inscriptione Φ Ο Τ Ρ. ΤΡΑΝΚΥΛΛΙΝΑ ΣΕΒ. *Furia Tranquillina Augusta*: Ex altera parte conspicitur Dea, sinistra citharam aræ impositam pertentans, dextra elevans plectrum, quod, sculptoris Batavi incuria, sagittæ formam induit, adjecta inscriptione: ΕΠΙ. ΑΙΑ. ΑΠΙΚΤΟΝΕΙΚΟΤ. ΡΕΡΜΗΝΩΝ. *Sub Elia Aristonico; Germanorum*. Putat autem Sperlingius, *Furiam* istam *Sabiniam Tranquillinam* in ludis publicis Pythiis aut Olympiis tam scite cithara cecinisse, ut facile palmam

Mmm 3

repor

reportarit; unde in alio nummo ejusdem Augustæ (quem *Sebast. E-*
rizzo inter Gordiani nummos recenset) duæ coronæ conspiciantur in mensa positæ, cum supra scripto: ΠΡΟΙΑ ΟΛΤΜΕΙΑ. Uti vero Nero Citharædi Apollinis imagine pingi ac sculpi voluit: ita *Veneris* *Victricis* imaginem hoc nummo expressam Tranquillinæ vultus referre observat Autor. Potuit nimirum ea, ob formam, VENERIS, ob agones citharædicos, VICTRICIS titulum sibi vindicare. Videtur ei hoc nomine a Germanis seu Germanibus, (incolis oppidi cujusdam Hellepontici, *Germe* dicti ac Cyzico vicini) templum consecratum fuisse, cujus curam *Ælius Aristonicus* Sacerdos gesserit. Dum vero Autor singulas nummi particulas explicat, nullam facile occasionem prætermittit in antiquitates Græcorum Romanorumque evagandi. Lectu sane jucundæ sunt digressiones de *συγ-
 ζωνισμῷ* annorum Christi, Urbis conditæ, & Gordiani tertii; de galericulis seu capillamentis mulierum sutilibus aut textilibus ac de vittis crinalibus; porro de *Flavia Valeria Tranquillina* Gordiani senioris Africani post defunctam *Fabiam Orestillam* uxore; de mutua permutatione & pronuntiatione literarum Græcarum H & I; de certaminibus citharædorum ac tibicinum; de urbibus *ῥωμῳόγεις*, ac cumprimis de citharæ veteris forma & usu.

TAB. X. DISSERTATION DE Mr. GRAVEROL SUR
 Fig III. une Medaille Greque de l'Empereur Trajan.
id est:

Graveroli Advocati civitatis Nemausensis Dissertatio de Numo Græco æreo Imperatoris Trajani.

Publicata Tomo IV Bibliothecæ Universalis Historicæ, quæ a CLL. Duumviris, *Joh. Clerico* & *J. C. de la Crose* Amstelodami editur, p. 272. seqq.

Quemadmodum in numo, quem *Sperlingius* commentario illustravit, Tranquillina Augusta *Venerem* mentitur: ita *Αὐτοκράτωρ Τετρακτὸς Τετρακτὸς Δακτύλος* (Imperator Trajanus Germanicus Dacicus) averfa hujus numi parte sub imagine sistitur *Serapidis* vel *Jovis Egyptii*, cui Ægyptiorum superstitio, incrementa & decre-

decrementa Nili accepta ferebat. *Inopinam* nimirum (*Plinii* Panegyristæ ad *Trajanum* verba sunt) *siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruerat Ægyptus, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat.* Inundatione, id est, ubertate regio fraudata sic opem *Cæsaris* invocavit, ut solet annem suum. Cum igitur Trajanus, frumenti copia facta, extremæ Ægyptiorum necessitati subvenisset, creditu facile est, illos, ut suæ gratitudinis monumentum extaret, nummum hunc excudisse, & in curru triumphali ab *Hippopotamorum* biga super Nilum tracto, (quem Numini alias suo tribuebant) collocasse Trajanum, melius eo tempore de se meritum. Monet vero *Graverolus*, hoc Trajani beneficium ante annum quidem Imperii tertium Ægypto obtigisse, at per hunc nummum celebratum fuisse L. I. B. hoc est, (ut autor explicat) *λυκάβαντος* 18, anno XII. Puerulus ille, qui Nili aquis altior in campo eminens conspicitur, speciem præ se ferre poterat *Genii* Nilotici, qui sua tum temporis fluentia deseruisse videbatur. *Graverolus* tamen probabilius esse censet, puellum illum esse tantum mensuræ illius cubitalis, ad quam incrementa Nili numerari solebant, signum, qualia Nilo passim in nummis juncta deprehenduntur. Eo quippe tempore non uno cubito ascendendum fuisset Nilo, si suetam mensuram attingere terramque fecundam reddere debuisset.

STELLÆ IN CYGNO FIXÆ, ALTERNIS

temporibus vise & invise, vicissitudines

Lipsiæ observata a Godofredo Kirchio.

STellas quasdam fixas, postquam tempore aliquo in cælo continue luxerunt, paulatim velut oleo deficiente evanescere, eoque denuo affuso reaccendi, rem veteri Astronomiæ incognitam, primus circa famosam illam in collo Ceti stellam, anno seculi hujus 38 & 39; deprehendit *Joannes Phocylides Holvarda*; insectis hucusque temporibus stellæ hujus apocatastases, certa periodo circumscriptas, sic comprobantibus, ut nemini hodie, qui rerum astronomicarum levi modo imbutus sit, notitia, de hac re, porro sit dubium. Similes plane recursus insignem *Cassiopeæ* stellam anno 1572 effulgentem celebrasse, conjecturam præbent, quæ *Cyprianus Leovitius* (vid. *Ricc. Alm. nov. L. 8. p. 132.*) de nova in *Cassio-*

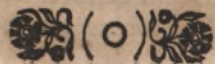
Calliopea stella anno Christi 945 ejusdem pene sedis cum recentiore, & rursus alia anno 1264 ibidem spectata, commemorat; annorum inter observationes has trinas interstitio fere æquali: de cujus tamen conjecturæ veritate, ob phaenomenorū priorum observationes non satis certas, ipsiusque revolutionis quantitatem, postera demum ætas judicium est latura. De stella Cygni Hevelio anno 1670 noviter deprehensa, ejusque mutationibus, extant summi hujus astronomi in *Anno suo climacterico* observationes: nec Jansonianæ fixæ, in pectore ejusdem sideris anno 1600 detectæ, variationes astrorum consultis hodie sunt incognitæ.

Gemina circa aliam Cygni stellam, *Bayero* quidem jam inunte hoc seculo animadversam, & in *Uranometria* sua litera χ notatam (sed nec in *Catalogo Fixarum Tychonico & Kepleriano* extantem, nec etiam *Hevelio* ob suam forte tunc temporis absentiam in schemate Cygni, *Transactionibus Anglicanis* n. 65 inserto, consignatam) superiori & hoc anno apud nos observavit Astronomus solertissimus *Godofredus Kirchius*: ex cujus *Ephemeride & Calendario Christiano-Turcico-Judaico*, anni 1688 pauca hæc excerpenda duximus.

Mense Julio anni 1686 *Bayeri* Tabulis indicibus stella hæc diversis vicibus studiose quidem suo loco quæsitæ, nunquam tamen comparuit. Interceptis deinde per alios labores observationibus, consultoque demum d. 2° Octobr. cælo, liberis oculis satis conspicuam se præbuit, & lucidiorem Jansonianam. Ab hoc tempore observata est sensim decrevisse; donec sub Febr. 1687 penitus ex oculis, etiam octopedali tubo armatis, subduceretur. Detecta rursus est, sub exili admodum specie d. 6° Aug. tubo 4 pedum; & hucusque iterum ita excrevit, ut Observatori nostro d. 23° Nov. nudis oculis conspecta sit. Promisit autem idem noster *Kirchius* observationes complures circa alias fixas, mutationibus ejusmodi obnoxias, quas propediem L.B. communicabimus.

ERRATA.

P. 108. l. 1. pro 30 Mart. lege 3 Mart. p. 535. l. 15 pro 1939 lege 1039. p. 539. l. 35, pro XXI l. 1 lege XXVI. p. 543. l. 28 pro *hi* lege *hic*. p. 551 l. 16. pro *Italico* lege *Anglico*. p. 572. l. 4. lege *Almeloveen*. p. 578. l. 24 pro *Italis* lege *Italis*. p. 589. l. 8. pro *Quam* lege *Qua*.

ACTA
ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anni M DC LXXXVII.

ISTORICA DESCRIZIONE DE' TRE REGNI,
Congo, Matamba, & Angola, &c. i. e.

Descriptio historica trium Regnorum Congo, Matamba & Angola in Æthiopia inferiori occidentali sitorum, & Missionum Apostolicarum a Religiosis Capucinis ibi exercitatarum, a P. Joh. Ant. Cauazzo Montecuculiensi, Sacerdote Capucino, Præfecti officio ibi functo, accurate consignata; stylum accommodante P. Fortunato Alamandino Bononiensi, ejusdem Ordinis Prædicatore.

Bonon. impens. Jacobi Monti, 1687, fol.

Quod si, juxta tritum illud, Africa semper aliquid novi producere gestiat, ex re certe literaria esse videtur, ut novique quoque, ex quibus accuratam ejusmodi novitatum notitiam hauriamus, Scriptores in publicum subinde prodeant. Laudem itaque eo majorem meretur præsentis Libri Auctor, quo impensiori cura, quam certitudo propria maximam partem experientia nixa commendat, haud pauca, alibi vix æque obvia, eum suppeditare deprehendimus. Descriptio ipsa VII Libris absolvitur, quorum priores duo situm, clima, qualitates naturales, barbariem, idololatriam, ritus, superstitiones, regimen politicum & similia; posteriores quinque res ad ipsam Missionem spectantes exhibent. Ex L.I. observavimus tria hæc Regna uno quondam nomine *Mani-Congo* (voce ex *Mani*, quod dominum vel dominium denotat, & *Congo* composita) venisse; quorum alterum *Matamba*,

Nnnn

Sova

Sora cujusdam seu Gubernatoris seditione a Congo separatam & ad famosam illam *Zingham* transmissam, adeoque inter Congo & Angola intermedium, in tabulis Geographicis non exprimi, nec apud Cl. Dapperum ejus mentionem fieri, mirari liceat. Cur ab auro, quod bonitate sua Indicum longe superare compertum fuit, ex fodinis alias satis fecundis eruendo incolæ arceantur, singulari rationi Status tribuitur, cum ob plurimas devastationes, quibus diversas orbis partes auri sacra fames affligerit, in paupertate, quam libertas comitetur, vivere illi satius habeant. Notissimum illum fluvium *Zaire*, uti communem cum Nilo ex cataractis originem trahat, ita per totidem ostia in Oceanum occidentalem se exonerare, aliamque eidem cognominem provinciam *Sundi* inundare asseritur. In *Scella*, montosa Angola provincia, altissima, quæ unam rupem referre videntur, & decem admodum leucarum spatium occupant, præcipitia, amoenissima tamen fertilissimi cacuminis cultura conspicua, stupendis mundi miraculis accenseri merentur. Spuma quædam fluentorum, stramine ad ripas expanso ibidem collecta, & humiditate sua deposita in materiam tenacem coalescens, vi ignis perfectissimi ferri duritiem induit. Ratione climatis parum inter se tria hæc regna differunt, nec calore ita, ut olim falso creditum fuit, intolerabili premuntur, quem tam aere & rore nocturno, quam fluviorum scaturigine satis mitigari constat. Annum secundum statam pluviarum differentiâ in sex periodos, & duodecim menses, hos vero in suas vicissim sectiones, quarum singulæ quatuor diebus, uno festo, tribus profestis constant, dispescere moris est. Et quia dictæ periodi cum nostris anni temporibus nō conspirant, hinc vites frondibus, pampinis & uvis, ut & fruges nostræ herbis quidem luxuriant, justam tamen maturitatem non attingunt. Sic & flores, quibus colorum varietate & nitore nostrates longe inferiores sunt, odoris suavitate destituuntur; unde rofas vel ex Europa & Mexico in vasis creraceis incredibili sumtu eo transportasse, & instar pretiosissimæ gemmæ impensissima cura integras aliquandiu conservasse non piguit. Elephantes magni & feroces, quorum vastissima corporis moles ex diametrali 6. 7. palmarum latitudine pedum conjicienda, licet incessus eorum lentus exinde videri possit, cum velocissimo cursore paria faciunt: caudam

rum vero setæ, quibus ad instar monilium, collum, pectus, brachia & crura incolæ cingunt, aut caput ad modum comæ ascititiæ exornant, in tanto habentur pretio, ut olim una, jam vero duæ mancipii, & ita 60. circiter Scutorum valorem exæquare soleant. Nec minoris leonum (quos mulieres pannum, quo teguntur, abjicientes nuditate sua aliquoties in fugam vertisse fama est) dentes & ungues æstimantur. Inter diversas *formicarum* species quædam *Isondo* dicta nociva admodum, elephantibus vero adeo infesta est, ut sitis sedandæ causâ ad fluvios accedentium proboscidem ad bibendum inclinatam occupantes, tantæ vastitatis bestiam brevi conficiant. Quin incolis, ædibus eas adrepere sentientibus, eas vel deferendi, vel antequam cubitum eant, igne circumposito, aut carne caprina vel pullis objectis, ingressum tantisper remorandi necessitas incumbit. In nigris aliis & grandiusculis miram circa victum conquirendum industriam sæpius admiratum se fuisse scribit auctor, imprimis vero, quod numero infinito egressæ aliam duccendo, claudendo aliam agmini præficient, & si alteram harum a quopiam forte occidi contingat, eam anxie quæsitam & inventam tumulent, interfectorem vero, post sollicitam investigationem singulari ex instinctu agnitum, nisi pedibus salutem quærat, conjunctim adortæ exiguo temporis spatio consumant. Rubicundi alia & albi coloris pejores reliquis, quicquid occurrit, excepto ferro & marmore, arrodunt, & sicubi in cistam penetrare ipsis integrum est, pannos, lintea, & id genus res alias ibi repertas intra 24. horas in nihilum redigunt, quin columnis & fulcris arrosis, integris domiciis ruinam inferunt.

Varii generis piscibus *equos marinos* terrestribus quodammodo similes annumerat, qui quamvis semper feræ inter aquas natent, in terra tamen pascuntur & pullos eniti amant, robustisque cruribus quascunque naves flumina trajicientes evertunt, & duplici dentium serie ex osse solido (præter alios duos, qui aprugnis similes ex inferiori mandibula prominent) superius & inferius armati, quicquid arripiunt, comminuunt. *Sengo* avis, quam occidere nefas, viatorem conspicata de arbore in arborem volat, & vocem *Uvichi*, *Uvichi*, quæ mel significat, tamdiu ingeminat, donec ille usque ad arborem, in qua tandem confidet, subse-

cutus apum mellificium ibi repertum auferat, ave residuo contenta. Quo evidenti divinæ providentiæ documento frequenter sibi tempore necessitatis consultum fuisse Auctor perhibet, qui & alius minutæ cujusdam aviculæ meminit, quæ in nemoribus, sub diluculum maxime, nomen *Jesu Christi* articulate moduletur, quod non absque singulari animi commotione aliquoties se audivisse testatur.

Inter defectus morales referenda est stoliditas istarum nationum ambitio, qua occæcatæ reliquas præ se nihili faciunt, Æthiopiam maximam & pulcherrimam totius mundi partem, Regibusque suis, (quorum tamen mortem lugere prohibitum,) nullos alios potentia divitiis aliisque prærogativis æquales esse persuasæ. Unde & parentes, infantes ad baptismum afferentes, & de nomine imponendo rogatos, statim in fastuosum illud *Don* vel *Donna* erumpere audias. Nobilitatis vero prærogativam ex antiquiori stercorum usu, vel patinarum & ollarum numero probant, a primo quoque, quem obvium habent, decisionem litis, provocatione ad eum facta, expectantes. Furtim aliquid surripere inhonestum ducunt, palam autem & cum violentia possessoribus extorquere, culpa vacat. Liberi, legitimi sint vel spurii, in pari habentur gradu; unde & concubinatum matrimonii sanctitati nihil derogare, nec pudicitia conjugum varietate amorum, modo marito primas deferant partes, quicquam decedere credunt. Post diffusam cultus idololatriæ & sacrificiorum delineationem, & illud se observasse subjungit Religiosus noster, quod gentiles isti, inter angustias interno quodam divinum adjutorium implorandi stimulo agitati, formula hac: *Desu Ngbesu fumami*; id est, *Deus cali Jesu Domine mi*, uti soleant, solam verborum horum, quorum nec sensum nec mysterium capiant, enunciationem insigne solatium sibi reliquisse, professi. De Sacerdotum, quorum satis amplius pro diversitate magicarum functionum numerus est, supremo capite *Chitome* seu *Chitombe* dicto, & ad quem omnium messium primitiæ spectant, idem annotat, quod domi ignem perpetuum alat, eumque tanquam rem sacram pro certo pretio dispenset; quod *Sovas* seu Gubernatores, sub auspiciis suscepti officii, protectionem ejus, quem in negotiis tam sacris quam civilibus pro oraculo habent, ambi-

ambientes titione aliquo exigne illo sacro sumpto, seu amuleto quodam, munerari soleat, quos deinde aqua & pulvere conspersos, corpore supino, hinc inde super se ambulantis conculcationem, in subjectionis jurato promissæ signum, patienter sustinere necesse est. Eidem, cum ob characteris excellentiam morte naturali mori non posse, aut si hoc fiat, mundus, cujus conservationem meritis ejus tribuunt, periturus credatur, morbo periculoso impetito, ille, ad quem successio spectat, infaustum augurium averruncaturus fuste nodoso aut resti vitam violententer eripit. Ex dictis Sacerdotibus quidam, quem *Atombola* vocant, mortuos resuscitandi potestatem sibi tribuit, dum ad propinquorum preces defunctum ex sepulchro exemptum in silvam deportat, variisque circulis præstigiatoriis formatis Dæmonium adjurat, donec cadaver capite, manibus, pedibusque motus signum edat, repetitis deinceps formulis in pedes se erigat, per silvam ambulet, vocem aliquam obscuram emittat, cibumque capiat. Quibus ita peractis, hominem se propinquis restituere simulat, sed tam arduis conditionibus, ut eum præstari nequeant, cadaver in priorem statum rediens luctulentum satis illusionis diabolicæ testimonium relinquat. Inter varias jurisjurandi, quibus veritas elici solet, species illud maxime locum sortitur, quod *per benedictionem Regis* (h. e. ut ea, quæ alias magni sit, careat, si falsum dicat jurans) præstatur. Tunc enim alter veritatis indagandæ cupidus id agit, ut qui juravit, coram Regio tribunali sinistrum Regis brachium in altum attollere teneatur. Si promte jussu exequatur, verum dixisse arguitur; sin meticolose & trepide, statim exinde mendacii convictus sat graves temeritatis pœnas experitur. Ita etiam conjurationis adversus Principem & Remp. suspectus aquam, qua Rex vel sacerdos pedes abluit, omnium malorum colluviem sibi imprecatus, bibere cogitur. Absque nausea hoc si fiat, cum applausu absolvitur, metum vero aut stomachi aversionem præ se ferens, absque ulteriori judicii figura tanquam reus itidem severe punitur.

Nominum, quæ infantibus, (quorum dentes, si jam promineant, *Congenses* festivitate solenni excipiunt,) a matribus imponuntur, triplex occurrit variatio. Quinto enim a partu die, a cibo, quem masticatum ori infantis ingerunt, primum nomen mut-

antur. Ex physiognomia deinde futuros puerorum mores ariolata, leonis, tigridis, crocodili, canis, bufonis & similibus nomine eos insigniunt, vel etiam a fœtore & sordibus illud accersunt, non nisi cum vita deponendum. Tertium non apud omnes æque universale est, sed ex Giaghorum (de quibus inferius) instituto saltem obtinet. *Vidua*, cum maritorum animas in se remigrare credant, finitis statim exequiis funi alligata, a sacerdote fluvio vel stagno iterum iterumque se immergi curant, & animabus ita suffocatis a statu solitario se liberari persuasa, ad secunda vota transire sibi licitum putant. Aliæ arcta nimis ad recipiendum commode mariti spiritum viscera, & vehementes, quos inde sentiant, cruciatus obtendentes, sapius se immergunt, ingentem quasi mentis incompotes clamorem per vicos cientes. Morti vicinis, crura & brachia extendendo, faucibus obturatis respirationis metum impediendo, faciem percutiendo, super genua incurvatorum dorsum rumpendo, in locum, quem sibi post excessum fingunt, abitum ita accelerare, pietatis opus interpretantur.

Libro II. de *Giaghis* agit Autor, & gentis latrociniiis, mendaciis & mille sceleribus nobilissimæ, carnis humanæ appetentissimæ, furiisque infernalibus crudelitate palmam facile præripientis originem, ex *Sierra Liona* littorali Africa parte deducuntibus accedit. Hinc, quomodo duce *Zimbo*, a quo & *Muzimbi* dicti, gravissima regno Congo aliisque compluribus Africa tractibus clade illata, in *Matamba* sedem fixerint; *Tembandumba* II, post patris *Dongii* obitum imperium militare sola suscepit & ex unici filioli, quem ipsa vivum in mortarium lapideum coniecit, crudeliter contusi carne, sanguine & medulla, unguento, quod contra ictus hostiles tutam præstaret, præparato, sequaces suos ad similia infanticidia instigaverit; certa statuta domestica, sacerdotalia, & suprema *Quixille* dicta, nil nisi ferinam, imprimis contra infantes masculos, truculentiam & superstitiones exigentia promulgaverit, & ne sectæ suæ propagatores deessent, captorum ab hostibus mancipiorum contubernium foeminis permiserit: alios insuper ritus, divinum, quo defunctos Majores suos afficiunt, cultum; sacrificia, in quibus 200, 300 sæpe victimæ humanæ cadunt; pluviam, quam ab arbitrio Regis dependere autumant; provocandi ceremonias, & id genus alia

alia latius persequitur. Post in ceremonias circa electionem, quam majori vi nifus sæpe extorquere solet, & coronationem Regum *Congensium*, quorum prosapia *Alphonfi* cognomen assumpsit, observari solitas, excurrit: quid circa feuda eorumque investituram, & solennem, quam statim temporibus Reges populo impertiuntur, benedictionem obtineat; officia item domestica, (inter quæ, quod in muscis cauda equina a Rege abigendis occupatur, maxime conspicuum) nec non Regni & Regum originem, horumque a *Johanne A.C. 1491* baptizato, usque ad *Alvarum VIII* (adversus quem *Marchio di Pemba 1670* insurrexit, & regnum violenta usurpatione invasit) successione decies novies mutata, res gestas, variasque rerum vicissitudines pertexit. Ab his ad *Angolensium* Regum (quorum primus ab arte fabrilis *Angola Mussari* audit) originem & feriem eadem ratione progreditur. Octavus eorum *Bandi Angola Chilvagni*, crudelissimi patris vestigia secutus, tantum subditorum odium contraxit, ut ab his & *Giaghis* in partes venientibus obsessus, *Congensium* Regis opem implorare opus habuerit. Missus ab hoc Portugallus quidam, & paucis Europæis stipatus, hostibus profligatis, regnum istud pristinae quieti restituit. Sed a filia Regis, amore ipsius capta, patris de Portugallis omnibus tollendis consilium edoctus, impetratis a Rege suo copiis, magnam Angolæ partem occupavit. Post varias demum successorum turbas, Portugalli *Angola Aarii*, post susceptum baptismum *Johannem I.* dictum, ad regnum promoverunt, a quo ad *Philippum I.* & ab hoc ad *Johannem II.* anno 1660. istud translatus fuit.

Libris quinque sequentibus sex Missionum sub Paulo V. Urbano III. Innocentio X. & Alexandro VII. PP. a Capucinatorum Ordine susceptarum historiam tradit & varia Missionariorum fata, vitas, labores, pericula, martyria, objectas tentatæ conversioni difficultates, ejusque successus, & diversa, quibus tamen non nisi humanam fidem ipsemet prætendit, miracula, cautelas Missionariis observandas, dubiorum circa baptismum, poenitentiam, eucharistiam, extremam unctionem, & matrimonium S. Congregationi de propaganda fide propositorum, resolutionem, (e.g. an adulti adeo stupidi, ut mysteria fidei neque intelligere, neque addiscere valeant, & commoditate sacerdotum destituti, instar infantium possint baptizari

in fide

in fide Ecclesie, si dicant, se credere, quæ Ecclesia credat? Aff. Item an patrini, nec orationem dominicam, nec angelicam salutationem, nec S. Crucis signum callentes, propter necessitatem admitti possint? Aff. & alia huc pertinentia) Portugallorum quoque expeditiones bellicas, in Batavos aliquandiu ibi locorum commoratos passim iniquior, usque ad finem operis, prolixè commemorat. Bellicosissimæ porro, quæ *Matamba* regno præfuit, *Zingha*, anno 1582 natæ, & d. 7 Dec. 1663 denatæ, & *Anna* nomine insignitæ, vitæ, moribus, conversioni, seriæ post 28. annorum apostasiam resipiscentiæ, statui aulico, (ubi ratione victus forices cum pilis & pelli-bus allatos in deliciis eam habuisse, Europæisque eos aversantibus, ejus quod bene sapiat, ignorantiam exprobrasse, meminit) & raræ devotionis exercitiis, morti denique & exequiis, Barbaræ fororis successioni, hujusque mariti in idololatriam relapsi turbis cum occisione ejus finitis, & alius *Francisci* ejusdam Christianismum reducturi conatibus recensendis, integrum librum VI. impendit. Alicubi de *Calabaris*, superstitiosa circa *Calabar* Africæ promontorium gente, quædam adjicit, quæ circumcisionis observans, Sanctique ejusdam statuam naufragio forte in littus ejectam sub *Jesum magni*, navium vero tempestate ruptarum fragmenta sub *Jesum minoris* appellatione religiose devenerans, his ex arborum ramis suspensis carnes caninas, aviculas, sanguinem, & vinum palmarum immolet, & si a Dæmone hæc omnia auferri deprehendat, effusissimæ lætitiæ signa edere soleat. Alibi *Batta* Regni *Congo* provinciæ incolarum inconditum hospitalitatis neglectum taxat, apud quos advenis vesperi accedentibus, usque in sequentem diem, mane vero advenientibus ad vesperam usque, donec, quo se reficiant, quid apponatur, expectandum sit.

De vastissima quoque *Angolæ* parte *Lubolo*, cujus 5. provinciæ Christianismum profiteantur, reliquæ 5. gentilismo inhæreant, aliqua interspergit, & exurgentem per 27. mill. ambitum in planitie, juxta fluvium *Coanza*, altissimorum 2. equi saltus a se invicem distantium scopulorum seriem, *Maopongo*, a Portugallis vero *Præsidium lapidum* dictum, ceu admirandum naturæ artificium curiose depingit; mentione simul injecta morbi cujusdam a *serpente* nomen indepti, cujus figura inter cutem & carnem apparens, si

latius

latius latiusque serpendo caput cum cauda jungat, præsentissimam mortem inferat; occidi vero posse, si juncorum manipulo, initio a capite facto, probe cæsus magis magisque in angustiam redigatur & tandem expiret. Nec *Brasiliam* intactam relinquit, ad quam in navigationibus sæpius appellendum fuit; ubi inter alia tristem cujusdam mercatoris obitum describit, qui morti vicinus usurarum sexagesimarum pravitatem confessus restitutionem tamen detrectaverit, & cum frequenti verborum horum repetitione: *heu divitias, heu res, heu facultates meas! damnatus morior*, desperabundus infelicem animam efflaverit. Et hæc, ne tædiosa prolixitate B.L. patientia abutamur, ex hoc libro, cui præter copiosum indicem ab æneis quoque figuris gratia aliqua accedit, excerptisse sufficiat, quem ob variorum accidentium & casuum enarrationem tituli, quem in fronte gerit, inscriptionem optimo jure tueri, nemo, cui illum perlegere volupe erit, temere inficiabitur.

ABREGE' DE LA VIE DE Mr. CLAUDE.

id est,

Breviarium vitæ Jo. Claudii, autore A.B.R.D.L.D.P.

Amstelodami apud P. Savouret, 1687, in 12.

Autor libelli nomen suum non nisi literis, quæ titulo subjunctæ conspiciuntur, innuens, in fine tamen p. 129 indicat, se a Claudio, cui morienti adstiterit, pro pastore suo habitum esse; unde Ecclesiæ Gallo-Belgicæ Hagiensis ministrum esse, conjicere licebit. Merito autem memoriam Viri posteritati commendatam esse, nemo negabit, qui ejus inter Theologos Gallicos Reformatos dignitatem & exilium fama perceperit, vel scripta ejus legerit. Natale solum habuit *Salvitatem*, in Aquitania inferiori sitam. Natus heic est anno 1618, patre *Francisco Claudio*, Ecclesiaste reformato prope *Bergeracum*, dictæ provinciæ oppidum. Literis in prima, quæ informationis capax est, ætate imbutus, studiis postmodum Philosophiæ & Theologiæ in Academia Reformatorum, quæ *Montalbani* tunc florebat, operam dedit, doctore inter alios usus *Carolo*, cujus memoriam tota vita coluisse dicitur. Pro-

0000

fectus

fectus ejus is fuit, ut annos 27 natus ministerio Ecclesiastico dignus judicaretur, & pastor loci qui *Treyne* dicitur, creatus fuerit, manus ei ex Synodi decreto imponente patre, qui filium functioni sacræ mature addici optabat. Ita tamen factum est, ut alias Academiæ, Salmuriensem maxime, ob linguæ & morum elegantiam, (quam ultra Ligerim raro extendi notat autor,) aliis præcellentem adire non potuerit. In primo illo munere non nisi annum substitit, præfectus inde Ecclesiæ in oppido *S. Africani* in Rutenis (*Rouergue*) successor Martelli, celeberrimi inter Reformatos Theologi. Hic studiis excolendis strenue incubuit, quod sermonibus ad populum non adeo occuparetur, quos magna cum facilitate, & eo tamen cum applausu habebat, ut quæ pro concione diceret, cum iis quæ meditatus scribebat, parem & methodi & elocutionis laudem reportarent. Inde Proceres curiæ *Castrensis*, quam *bipertitam* vocabant, ex Rom. Catholicis & Reformatis composita, fama viri & specimine concionis in oppido illo habitæ moti, ministerium pastorale ei obtulerunt, sed cum alius quoque nominatus esset, forti res commissa fuit, qua munus illud ad competitorum Claudii pervenit. Uxorem tamen in urbe illa *Elisabetham Malecariam* honesto genere natam probisque moribus, triginta tunc annos natus, sibi delegit anno 1648. Ex hac filium *Isaacum* suscepit 5. Mart. A. 1653, eoque tempore ad Ecclesiæ Nemausensem, præclaram & florentem ante alias, vocatus fuit; sed laboriosissimum erat munus illud, tum quod conciones quotidie habendæ essent, tum ob alia negotia pastoralia. Nihilominus ingenium & assiduitas Viri non tantum occupationibus illis suffecit, sed & studiis continuandis, ita ut editum tunc a Cardinale *Richelieu* contra Reformatos librum, qui *Methodus* dicitur, refutandum susciperet. Destitit tamen, cum intelligeret, id *Martello* Professori Theologiæ a Synodo Aquitaniæ inferioris demandatum esse. Multi interim ministerii candidati ad eum confluebant, informatione & exemplo ejus egregie proficientes. Sed non diu absque odio & persecutione fuit. Cum enim consiliis de religionum concordia tum propositis, (quibus ut lentis & inutilibus vim apertam successuram esse, jam tum prælagire licebat,) in Synodo *Septimaniæ* inferioris, cujus moderator constitutus erat, resisteret, decreto Senatûs regii

regii munere suo remotus non solum est, sed & interdictum illi in tota Septimania exercitio ministerii sui; neque revocationem decreti impetrare potuit, licet sex mensibus Parisiis ea de causa laboraret. Illo tempore primum tractatum composuit, & dissimulato nomine suo publicavit, quo libro de *perpetuitate fidei Catholice de Sacramento Eucharistiæ*, qui *Antonio Arnaldo* tribuitur, Turenii Marescalli convertendi gratia conscriptus, respondit. Argumentum ejus ad virum non doctum permovendum, novum & populare erat. Allerebatur enim, de veritate sententiæ de præsentia reali constare posse, quia doctrina illa antiquissima in Ecclesia & absque controversia fuerit, antequam Berengarius contradicere ei cœpisset, quem Leo IX anno 1053. condemnavit: addebatur, si nova fuisset, non potuisse in Ecclesiam absque tumultu introduci, nec probari unquam posse, quo tempore introducta fuerit. Huic igitur libello monitus ab amicis respondit *Claudius*, licet a *Blondello* & *Albertino* magni nominis inter Reformatos doctoribus materia exhausta esse videretur. Nova autem methodo usus est, ita ut introductionem dogmatis, quam adversarii negabant, omnino factam esse ostenderet; indicaret tempus, modum & autores primarios, & simul explicaret, cur absque tumultu in seculo illo indocto & barbaro id fieri potuerit, retentis maxime phrasibus & ritibus veteribus. Lutetia digressus, *Montalbanum* in Aquitaniam se recepit, ibique Ecclesiastæ functionem adeptus est, & quatuor annis cum magna collegarum atque auditorum approbatione exercuit. Ibidem responsum adversus alterum de *perpetuitate fidei de Eucharistia* librum, occultato iterum nomine elaboravit. Cum enim prius post triennium refutatum esset, scripto Arnaldi acuto, sed ut Autor judicat parum solido, nec modesto, aut bonæ fidei; *Claudius* ne sententiæ suæ & Ecclesiæ, in qua docebat tuendæ deesset, responsum ad secundum illud de *perpetuitate* tractatum composuit, priori ampliorem, & allegationibus sed cum judicio selectis firmatum. Amœnitati etiam aliquatenus studuit, non deposito tamen sapientis & gravis auctoris charactere, nec fraudes antagonistæ, quas pias vocant, in adductis ab illo testimoniis reticuit. Male habebat adversarios, quod autorem scriptorum istorum ignorarent, sedulo tamen investigatoribus suspicio contra Claudium nata est; nec destiterunt, do-

nec hic ab Episcopo Montalbanensi interrogatus, autorem se profiteretur, & Rex alio decreto Claudium munere suo deiceret. Paruit illico, & cum in provinciis tutus esse non posset, Lutetiam sese contulit, mores suos aulae oculis expositurus. Edebatur ibi liber ejus, Jesuitis ex aemulatione contra Jansenistas curantibus, ut ab his impetrata prohibitio aboleretur. Magnum successum scripti illius fuisse tradit auror, quem juvit *Claudius* repetita editione anno 1666 causa, quasi mutilata & depravata allegasset. Interim anno 1666 in Charentonensi ministerio locum invenerat, declinata, quæ a *Burdigalensibus* offerebatur, vocatione. Hæc ex *prima* hujus breviali parte sive sectione excerptimus.

In *secunda* narrantur nova adversariorum contra Claudium molimina. Dum enim Arnaldus in replicando adversus novissimum ejus tractatum hæret, *Novetus* Jesuita, librum contra Claudium publicavit elegantem & artificiosum, ut judicat autor, sed fundamento destitutum, aut eruditione, quæ nihil ad rem faceret, refertum. Respondit huic Claudius edito tertio de isthoc argumento libro, quem ipse præ aliis operibus suis amasse perhibetur, & ex quo relationis hujus autor quædam notatu digna refert p. 49. & seqq. Memorat etiam mitius a Jesuitis, quam a Jansenistis Claudium habitum fuisse. Hic inter scribendi inducias concionibus magnum impendit studium, paucas tamen edidit, quas ob facundiam & doctrinam laudat autor, maxime quas anno 1676 publicavit in *Matth. XXII, 1.23.* habitas; spem etiam facit a filio ejus editum iri libellum parentis egregium de *explicatione S. Scripturae homiletica*. Multus viri labor fuisse dicitur, in responsis ad tot alios per regnum pastores suæ religionis, qui consilium Charentono adversus varias injurias & persecutiones petebant, conscribendis. Prodiit inter hæc anno 1669 *Arnaldi defensio libri sui de perpetuitate*, mole ingens, & testimoniis non facile in Gallia lectis, de fide Græcorum circa Eucharistiam plena, magnaue autoritatis ostentatione & contemptu adversarii tumens. Adjutores habebat Arnaldus in evolvendis libris, unde probationes & documenta excerptet: Claudius propria solum industria & maximo cum labore agere cogebatur; respondit tamen, & quarto hoc tractatu, quæ a consensu

sensu Græcorum cum Romanis, circa *transsubstantiationem*, adducta erant, refutavit aut elevavit; monstravit etiam, ad quæstionem quæ agitabatur, non pertinere, quid Græci credant, sed quando dogma de *transsubstantiatione* ortum fuerit. Surrexit inde novus & acerbus Claudii antagonista *Nicolius*, editis *Prajudiciis adversus Calvinistas*. Hujus impetum placido responso retudit Claudius, publicata *Defensione Reformationis & Reformatum*, in qua ex autoribus Romanarum partium, miserrimum Ecclesiæ ante reformationem statum describit, hujus jus asserit, & objecta contra mores doctorum qui reformationes susceperunt, diluit, itemque vocationem tum horum, tum illorum, qui iis in ministerio succedunt, tuetur. Anno 1678 filio suo ad ministerium Ecclesiasticum *Claromontem* in *Bellovacis* vocato, ex Synodi provincialis decreto manus imposuit. Mira vero ejus in dirigendis Synodis aut consistoriis, & in examinandis ministerii candidatis industria, in tolerandis vero controversiis inter *Protestantes* moderatio commendatur, adducto exemplo epistolæ ejus ad episcopum *Londinensem*, circa quæstionem de Episcopatu & Presbyterio anno 1680. scriptæ. Postea anno 1683 occasione Illustris *Durassæ* a Reformata ad Romanam religionem transeuntis, colloquium cum Episcopo *Condomensi*, postea *Meldensi*, habuit; cujus relationem, ut notum est, uterque edidit. Antea vero summo cum periculo & nullo fructu, ad epistolam circularem Cleri Gallicani ad Reformatos, Considerationes publicavit, breves licet, sed ex quibus, ut autor judicat, maximam laudem adeptus est, licet nomen suum reticuerit. Valde etiam probatur responsum ejus typis vulgatum, quod Delegatis regiis literas illas circulares solenniter Charentoni insinuantibus dedit; cujus normam pleræque aliæ Ecclesiæ secutæ esse dicuntur. Cum interim multi Theologiæ moralis tractatus a variis auctoribus compositi prodissent: Claudius etiam libellum edidit de *Examine sui ante communionem*, multo cum applausu exceptum, & cum permissione regii magistratus Lutetiæ anno 1681 impressum. Oblatum ei fuit circa id tempus Professoris Theologi munus in Academia *Groningensi*; sed ab Ecclesia sua facile se retineri passus est, ingruentibus jam magis magisque persecutionibus, quas ille magno animo ferebat, & quæ licebat, suis aderat, donec tandem anno 1685, d. 18. Decembr. editum

regium, quo libertas religionis, *Nannetensi* Edicto olim stabilita, uno veluti ictu subversa est, publicaretur. Paruit autem tam exacte Charentonensis cœtus, suadente prudentissime Claudio, ut post iussionem Regiam ne semel quidem ad sacra convenerint. Præmium tamen Claudius non aliud obsequii hujus habuit, quam ut die 7 Decembr. quo edictum in Parlamento ad acta relatum fuit, intra 24 horas Lutetia exire juberetur, cum cæteris per regnum Ecclesiasticis duplicis septimanæ spatium concederetur. Additus ei pedissequus regius (*Valet de pied*) qui eum ad fines usque regni (non inhūmane tamen) conduxit. Hæc ex sectione *secunda* delumimus.

Tertia ultimam vitæ Viri periodum exhibet. Claudius non alium secessum, quam *Hagæ Batavorum* sibi delegit, ubi filius ejus inter ministros Ecclesiæ Gallobelgicæ locum habebat. In itinere, Cameraci, Jesuitæ eum missis bellariis honorarunt, Rector etiam invisit. *Hagæ* a Serenissimo Principe *Araussonensi* ejusque Regia Conjuge clementissime receptus est, nec minus benigne a proceribus provinciæ, honoratioribusque aliis viris. Sereniss. *El. Brandenburgicus* suam eidem gratiam & locum professioni ejus convenientem clementissime obtulit, paulo post *Clivia* concionantem audivit, & alloquio dignatus est, in quo Potentissimus Elector gravem ad conciliandos Protestantes zelum ostendisse perhibetur, cui proposito ipse etiam Claudius vehementer addictus fuisse dicitur. Mansit *Hagæ*, ibique magnam beneficentiam expertus est, non tamen sine quotidiana ab exulum Gallorum accessu molestia, & dolorum quibus affligebantur, participatione. Concionari interdum solebat extra ordinem in templo Gallobelgico, idque ultima vice, maximo cum applausu fecit, Festo nativitatis Christi d. 25. Decembr. 1686. Ab illo die lassitudine & febris corripit, & ad obitum sese piis precibus & colloquiis præparavit. Multa ejus dicta a p. 114. referuntur. Asseveravit inter alia se, post accuratum omnium religionum examen, nullam divina sapientia dignam, & quæ ad veram felicitatem duceret invenisse, quam Christianam; nec inter varias de hac sententias ullam, quæ reformatæ præferri posset, quippe quæ tota in verbo Dei fundata sit. Epistolum inde ad Principem *Auriacum* tremula manu scripsit, benignissimo affectu exceptum; uxori & filio, amicisque pio & Christiano affectu vale-

valedixit & bona precatus est, fiduciaque de gratia divina per hunc in Christum plenus, d. 13 Jan. hujus anni 1687 placide decessit, cum vixisset annos 68, Ecclesiæ 42. servivisset. Fleverunt eum plurimi, quidam etiam elogiis publice honorarunt, ex quibus aliquod elegans & eruditum, Latine scriptum, libello subjunctum est, in quo inter alia dicitur *Gallorum decus, labascentis fidei tutamen, Romæ triumphantis victor inclutus.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

Johannis Zonaræ Annales. Carolus du Fresne Dom. du Cange, Regi a Consiliis & Franciæ apud Ambianos Quæstor, Volfianam editionem cum scriptis codicibus contulit, Latinam versionem recensuit, annales notis illustravit.

Tomi duo.

Parisiis e typographia Regia, 1686, fol. chart. aug.

Johannes Zonaras, magnus quondam sub Alexii, Johannis, & fortasse etiam Manuelis Comnenorum imperio, Viglæ Drungarius seu Vigilum Præfectus & primus a secretis, sed postea relicta urbe & abdicatis dignitatibus, monasticam vitam amplexus, haud pauca ingenii sui monumenta literis mandavit. In quibus præter Annales jamjam recensendos, eminent egregii in canones apostolorum & conciliorum, œcumenicorum & provincialium, nec non in canonicas sanctorum Patrum epistolas commentarii, antea *Quintini Hedui, Antonii Salmantie*, aliorumque studio particulatim, tandem vero a *Beveregio* in eo, quod Oxonii A. 1672 prodiit, Synodico conjunctim editi. Orationem de iis, qui naturalem seminis effluxum, patiuntur, Tomo V. Juris Græco-Romani invenire licet. Tractatum de matrimonio duorum sobrinorum cum eadem fœmina, *Cotelerius* Tomo II. Monumentorum ecclesiæ Græcæ vulgavit. Hymnum acrostichum ad beatam virginem Mariam, quo præcipuæ hæreses perstringuntur, *Genebrardus* latine reddidit, in Colonienfi Patrum bibliotheca tom. 12. p. 1191. sub hoc titulo impressum: *Canon de sanctissima virgine Domini Johannis Monachi Zonaræ.* Additur, quod

quod sit *poema contra omnes propemodum hereses*. In fine autem Latinus interpres Genebrardus hæc habet: *hic sequebantur tres contra Latinos censura contra Spiritus S. a Filio processionem sed honoris Græcorum causa vertere nolimus*. Supplevit illam lacunam unico ex fide regii codicis contra Romanos capite adjecto *Cotelerius* tom. 3. monum. eccl. Græcæ, ubi & Græcum canonis istius textum conspectui dedit. De Zonaræ poematibus *Jacobus Pontanus* in prolegomenis ad *Johannis Cantacuzeni* historiam ita disserit: *Zonaram fuisse schismaticum, testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione Spiritus Sancti & alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat*. Quæ verba cum Dominus *du Cange* legisset, se in omnibus fere bibliothecis, exacta satis adhibita diligentia, poemata illa Zonaræ a Genebrardo latine reddita acquisivisse, nec tamen ullibi reperisse scribit. Verum ex iis, quæ paulo ante de Zonaræ canone in *B. Virginem Mariam* diximus, haud difficulter suspicari licet, ad quæ poemata Pontanus respexerit. Nimirum illum ipsum hymnum innuit, qui in Patrum bibliotheca poematis titulo gaudet, etsi poeticis numeris minime astrictus, cujus literæ initiales e singulis capitibus collectæ hunc sensum faciunt: ΤΕΤΑΤΟΣ ΗΧΟΣ ΤΕΤΑΤΟΝ ΠΑΕΚΕΙ ΜΕΛΟΣ.

Paraphrasin Zonaræ in universam Aristotelis Logicam, Græculum quendam venalem habuisse in bibliotheca sua *Gesnerus* autor est. Ejusdem vocabularium seu lexicon apud Venetos haberi, in Apparatu suo *Possevinus* observavit, quod etiam inter *Henrici Stephani* libros fuisse *Scaliger* in quadam ad *Casaubonum* epistola indicat. Expositionem in octateuchum Damasceni *Leo Allatius* in Συμμίτοις suis adducit, eamque pulcherrimam appellat. Idem in tractatu de Simeonibus, quatuor Zonaræ opuscula inedita allegat, nimirum de crucis adoratione, de *S. Sylvestro*, de *Sophronio Hierosolymitano*, & de Domini occurso. In bibliothecis nonnullis extat quoque Zonaræ expositio in canones anastasimos *Damasceni*, cujus aliqua fragmenta *Gretserus* in libris de Cruce publici juris fecit. Præterea Zonaram non solum *Gregorii Nazianzeni* tetraistica, verum etiam alia non pauca diversi generis monumenta antiqua commentariis & paraphrasibus illustrasse, *Lambecius* in biblio-

theca

theca sua Vindobonensi tradit, unde etiam paraphrases 33 ad totidem *Nazianzeni* carmina, quibus in codice prædictæ bibliothecæ nullum auctoris nomen præfixum legitur, a Zonaræ profectas suspicatur. Ex epistolis, quæ in nonnullis codicibus *Glyce*, in nonnullis Zonaræ tribuuntur, *Bonaventura Vulcanius* in notis ad *Cyrtillum* de Anthropomorphitis aliquas vulgavit, duas priores *Jacobus Pontanus* latine edidit, neque paucas passim *Allatius* exscripsit. Verum missis cæteris Zonaræ scriptis, nunc de Annalibus dicendum est.

Eos munificentia *Antonii Fuggeri* illectus *Hieronymus Wolfius* latinitate donavit, & græco textu adjuncto Basileæ anno 1557 publicavit. Ab eo tempore Zonaræ Francofurti anno 1568, cum aliis quibusdam Scriptoribus Byzantinis iterum latine prodiiit, sed græca editio hucusque iterata non fuit. Equidem jam quadraginta abhinc annis *Labbeus* in protreptico Byzantinæ historiæ præmissio spem fecerat, fore ut Zonaræ historiæ, cum pluribus bibliothecæ Regiæ, Mazarinianæ & aliarum codicibus collatam ederet, Wolfii versionem emendaret notasque subjiceret *Jacobus Goar*, ad quod negotium *Labbeus* se quoque symbolam suam collaturum pollicitus fuerat. Idem *Labbeus* postea in dissertatione sua de Scriptoribus ecclesiasticis, se Zonaræ annales e typographia Regia emissurum promissit.

Verum quod a *Goaro* & *Labbeo* literatus orbis frustra expectavit, a Domino *du Cange* præstitum videmus. Qui cum hactenus non modo *Nicephorum Bryennium*, *Annam Comnenam*, *Johannem Cinnamum*, & *Paulum Silentiarium* eruditissimis notis & commentariis, verum etiam universam historiam Byzantinam insigni opere de familiis Byzantinis & Constantinopoli Christiana, nec non glossario mediæ & infimæ græcitatatis illustraverit, cæteris suis in historiam Byzantinam meritis novam hanc Zonaræ editionem nunc adjecit, eodem chartæ & characterum splendore e regia typographia emissam, quo cæteri operis Byzantini Scriptores in Aetis nostris Cal. Octobr. 1685 memorati huc usque prodierunt.

Totum opus, quod ab orbe condito, usque ad A. C. 1118, quo *Alexius Comnenus* obiit, procedit, ab ipso Zonara in duas, a *Wolfo* in tres partes divisum fuerat. At novus Editor annales

PPP

hos

hos octodecim libris, & libros iterum, *sumere ne lector jure paveres opus*, suis sectionibus distinguit. Varias lectiones in quatuor Regiis MSS. & uno Colbertino observatas, quia extra controversiam videbantur, in ipsum contextum intulit, reliquas in annotationibus consignavit. Versionem Wolfianam nonnullis in locis, ubi Autoris mentem non assecutus videbatur, emendavit, & emendationis rationem in notis indicavit. E notis marginalibus Latinis, quibus ad exteriorem editionis suæ columnam, de rerum argumentis lectorem subinde admonuit *Wolffius*, plerasque retinuit; nonnullas certis de causis, quas indagare ecclesiæ Romanæ statum expendenti non difficile, rejecit. Græcas autem, quas interiori paginarum margini seu Græcæ columnæ *Wolffius* adjecerat, Dominus *du Fresne* post annales seorsim imprimi curavit, ex MSS. codicibus auctiores reddidit, & secundum librorum & capitum numeros digessit.

Annalibus Zonaræ subjicitur breve quoddam Chronicon ab orbe condito usque ad Alexii Comneni imperium, quod a *Petavio* una cum *Nicephori* breviario quondam editum, postea in regia *Nicephori* Constantinopolitani editione omissum fuerat, nec non rerum in Zonaræ annalibus tractatarum synopsis, seu argumenta ex notis illis marginalibus, de quibus supra diximus, contexta. Hanc argumentorum synopsis excipiunt Domini *du Cange* in Zonaræ annales notæ criticæ & historicæ. Profitetur autem, se in his annotationibus non repetiturum, quæ vel a se, vel ab aliis, in notis ad cæteros Scriptores Byzantinos jam tacta fuerant. Neque ejusmodi universalis Historiæ annales fustioribus commentariis indigere censet, cum ejusmodi labor nimium nec tamen totum complexurus esset. Sunt igitur hæ annotationes plerumque breviores, quibus tamen nonnunquam paulo uberiores digressiunculæ insertæ, qualis illa de historia Regum Vandalorum p. 57. 58. 59 & 60. de Saracenorum in Italiam irruptione p. 83. 84. 85 & 86. de excidio Syracusæ p. 87. & sequ. ubi describitur epistola *Theodosii Monachi* ad Leonem Archidiaconum, de hoc argumento scripta, quam latinitate donatam *Rocchus Pyrrhus* in episcopis Syracusanis expressit. Inter has annotationes comparent etiam præcipuæ ex Wolfianis, quæ, ut a cæteris discerni possint, litera nominis initiali W. signantur.

In

In dissertatione de Hebdomo annotationibus subjuncta, suâ & *Petri Gyllii* sententiam adversus *Hadrianum Valesium* (cujus de Hebdomo commentatio novissimæ *Ammiani Marcellini* editioni, quam in Actis A. 1682 p. 13. recensuimus, p. 672 & seqq. subjunctus legitur) vindicat, asserens, Hebdomum apud Scriptores dici non solum septimum a Byzantio lapidem, sed totum etiam campum intermedium, quem non ad Propontidem, sed ad Sinus Ceratini caput extitisse, & *Carpini Martii* vicem urbi Constantinopolitanæ præbuisse tradit. Et adhuc ipsum Hebdomi campum omnia illa ædificia spectasse docet, quæ apud Scriptores Byzantinos in Hebdomo collocata deprehenduntur. Inter ædificia autem illa, præter ædes quasdam sacras, præcipua esse refert Tribunal, in quo levare & inaugurari Imperatores soliti fuerint, & adjunctum ei Palatium, quo se peracta inauguratione recipere consueverint. Porro cum *Valesius* fidenter asserat, neminem veterum ædis *Johanni Baptistæ* sacre intra muros urbis Constantinopolitanæ mentionem facere, Dn. *du Fresne* ex Constantinopoli sua Christiana repetit, duodecim templa intra urbem *Johanni Baptistæ* dicata, quibus nunc duo alia adjungit.

Disceptationem hanc de Hebdomo sequuntur additamenta quædam ad Familias Byzantinas & Constantinopolin Christianam, qualia etiam in annotationibus ad Zonaræ annales passim occurrunt. Huc enim spectant, quæ p. 35. 36 & 37. de æde *Andræ* disserit, quam in Constantinopoli Christiana lib. 4. sect. 5. n. 5. Apostolo ejus nominis consecratam perperam dixerat, cum potius illi *Andræ* sacra sit, qui sub Copronymo ob imaginum cultum multa passus est, & a Græcis d. 17 Octobris colitur. Qua occasione ex codice *Thuanæo* versus *Maximi Planudis* in ædem illam ejusque fundatricem *Theodoram Raulenam* describuntur, ut ea, quæ p. 52 & 53 de statua fortunæ proferuntur, & cætera mittamus. Extremum locum duo indices occupant, unus locorum, regionum & ædificiorum urbis Constantinopolitanæ, quæ in annotationibus, disquisitione de Hebdomo, & additamentis illustrantur; alter rerum memorabilium, quæ Zonaræ annalibus continentur.

P p p p 2

FRID.

FRIDERICI SPANHEMII HISTORIA IMAGI-
num Restituta, præcipue adversus Maimburgium
& Alexandrum.

Lugduni Batav. apud Joan. Verbeffel, 1686, in 8.

Cum quotidiani sint novorum librorum partus, nemini mirum videri debet, nonnullos manibus nostris sese subducere, quorum recensio negligenda haud erat. Quod circa præfens etiam opus nobis contigit, cujus Auctor clarissimus, quanquam Reformatorum hypothesei inservit, multa tamen habet notatu digna. Cujusmodi est, quod in dedicatione ad Consules Amstelodamenses commemorat de Baronio Blondelliano, quem nuper in ea urbe viderit, notulis subinde castigatum, quarum plurimæ ex Jacobo Capello transcriptæ sint. In præfatione ad Lectorem generatim perstringit duos illos scriptores, quos impugnandos sibi sumit, præsertim Maimburgium, ob adulatorias erga Regem suum voces de Reformatorum persecutione. Opus ipsum in novem sectiones dispescit; quarum *prima*, postquam adversariorum suorum malam fidem ostendisset, nulla censet documenta proferri posse usus publici & sacri imaginum ante Gregorii Nysseni & Paullini Nolani tempora, eumque haud fuisse alium, quam historicum, ethicum, politicum & *μικτικόν*, cum adoratione minime conjunctum. Dein de historia hæmorrhoidæ, & boni pastoris apud Tertullianum imagine, adversus Alexandrum disputat, & de Canone Eliberitano hujus pariter ac Maimburgii exceptiones diluit, additque, initio quarti seculi in Basilicis Christianorum nullas conspectas imagines, quibus tamen præverit Constantinus statuas in foro erigendo; hinc labente quarto sæculo frequentes fuisse Christianas imagines &c. quinto vero sæculo Augustinum in picturarum adoratores invecutum, cujus loca adversus Alexandrum vindicat. Ex sæculo sexto adfert Gregorii Magni ad Serenum epistolam, & septimo non tantum Sanctorum, sed & Imperatorum, Episcoporum & Synodorum imagines in templis collocatas ostendit, simulque expendit factum Philippici Bardanis, sextæ Synodi imagines templis ejicientis, qui propterea excom-

munica-

municatus fuerit a Constantino Papa, sub quo visiones pro veneratione imaginum, Deiparæ cumprimis, jactari ac controversiæ circa imagines oriri cœperint. *Sectione secunda* falsam esse Iconomachiæ originem ex Cedreno & aliis, a Judæo, Jezido Chalifæ & Leoni Isauro, abditiis imaginibus, felix imperium portendente, repetitam, adversus Maimburgium & Alexandrum propugnat; veramque ex quotidiano superstitionis incremento, offensione infidelium, cumprimis Saracenorum, controversiis jam sub Constantino Papa & Philippico Imperatore motis, aliisque causis derivare mavult. Postea Leonis Isauri & Gregorii II adversus hunc facta prolixè expendit, inprimis observans, Leonem primo nihil aliud intendisse, quam ut imagines in sublimi loco collocarentur, adeoque partim a contemptu, partim ab adoratione vindicarentur, sed Gregorii anathemate subditorumque rebellionē exacerbatur, ad evertendas animū applicasse. Hinc varias de Leone Iconolatrarum fabulas explodit, illam inprimis, quam de Collegio, Bibliotheca & Professoribus Constantinopolitanis incendio extinctis, item de intentatis a Leone Papæ Gregorio, Germano Patriarchæ, & Joanni Damasceno, commenti sunt. *Sectione tertia* iconomachiæ progressum considerat sub Constantino Copronymo, quem putido hoc cognomento falso insigniri autumat, & adversus tot Byzantinorum mendacia virtutes ejus ex ipsorum iconolatrarum monumentis colligit, Maimburgiumque confutat. Tum historiam septimæ Synodi generalis pandit, & crimina Principi objici solita hac & *quarta sectione* prolixè refellit, & Synodum Gallicanam sub Pipino, ad quem a Constantino legatio missa erat, imaginum cultum non sanxisse, Constantinumque nec morbo *Θηλαία* obisse, nec in extremis positum facta sua revocasse contendit. *Sectione quinta* Leonis quarti res breviter persequitur, & mortem ejus inopinam non divinæ ultioni, sed veneno ab Irene propinato adscribit, quæ deinceps iconolatriam reduxit pessimis artibus, de quibus prolixè Spanhemius. Præcipue vero perstringit media, quibus usa fuit Irene; abdicationem Paulli Patriarchæ, cujus palinodiam fictam esse judicat; substitutionem novi Patriarchæ Tarasii, de cujus electione nonnulla notabilia habet; conspirationem cum Hadriano I Pontifice Romano, portenta & similia. *Sectione*

Pppp 3

sextæ

sexta Historiam Conciliabuli, ut vocat, Nicani pertexit, variasque fabulas in eo prolatas examinat. *Sectione septima* successum illius Synodi describere adgreditur, multisque declarat oppositionem in Occidente a Carolo Magno & Patribus Synodi Francofordiensis factam, quos non solam latrariam, sed omnimodam imaginum adorationem damnassee, usumque solum historicum liberum permisisse contendit, & adversus Petavii, Maimburgii, & Alexandri exceptiones sustinet. *Sectione octava* in Orientem redit, & usum imaginum inde usque ad nostra tempora ibi receptum pluribus delineat, & quomodo a Latinorum moribus differat, ostendit, parremque disquisitionem in Occidente instituit *Sectione nona*, quam nupera Reformatorum in Gallia persecutione claudit.

MEMOIRES DU MARQUIS DE BEAUVAU,
Pour servir à l'Histoire de Charles IV, Duc de
Lorraine & de Bar. id est,

Commentarii, sive Memorialia Marchionis de
 Beauvau, ad Historiam Caroli IV, Lotharingæ & Barri
 Ducis pertinentia.

Coloniæ, 1687, in 12.

Autoris illustre genus & gesta, nec fama tacuit, & aliquatenus ex libro hoc intelligere licet. Editur is, ut in præmissis ad lectores monito indicatur, altera vice; correctior nempe non solum a mendis typographicis, sed & ratione styli, quem longitudine periodorum intricatum, explicuisse se scribit, qui novam editionem accuravit. Autor vero ipse in præfatione sua non solum dictionis genus, & neglectum ordinis ac chronologiæ, sed & libertatem excusat: hos tamen defectus, vera & sincera narratione rerum, quas ipse viderit, vel a fide dignis perceperit, compensari posse confidit. Distribuit commentarios in libros VIII. Incipit ab obitu *Henrici* Lotharingæ Ducis, id est, ab anno 1624, & finit in morte *Caroli* anno 1675. Pleraque hujus intra annos quinquaginta gesta, nostri temporis Scriptores tradiderunt, & paulo senioribus in

in memoria hærent: magna enim eorum pars cum bellorum, nostra & parentum ætate gestorum, historia ita connexa est, ut qui hanc noverint, illam non possint ignorare. Propterea in excerpando ad illa magis respeximus, quæ non æque vulgata de Caroli vita interiori, speciali quadam diligentia & industria Autor annotavit.

Ab initio libri comparatio quædam inter *Henricum* & *Carolum* instituitur. Laudatur ille a virtutibus, quibus cognomen *Boni* apud suos adeptus fuit, quibusque effecisse dicitur, ut Lotharingia sub nullo ante eum Principe felicior fuerit. *Carolus* a vivido ingenio magnoque animo commendatur; sed non taceatur inquietudo & variatio mentis, & salutarium consiliorum aspernatio; unde factum esse ostenditur, ut nullius ex antecessoribus imperium, tot vicissitudinibus & cladibus subiectum fuerit. Inter causas simultatis, quæ inter *Henricum* Ducem, & fratrem ejus *Nicolaum* Comitem Vaudemontium intercessit, matrimonio filia illius primogenita, cui *Nicoleæ* nomen erat, cum filio hujus *Carolo* non satis sopita, numeratur affectus *Henrici* erga Principem Pfalzburgensem, quem sibi genèrum destinabat, & cædes *Baronis* Luzeburgii, qui inter primarios *Henrici* ministros erat, Vaudemontio imputata; tum quædam lectu non indigna referuntur de *Dominico* quodam Hispano *Carmelita*, qui nuptiarum *Caroli* & *Nicoleæ* conciliator erat, sanctitatem & miraculorum editionem affectans. Notum est divortium Ducis *Caroli* ab uxore, cui principatus jus debere nolebat. Inter ejus prætextus etiam hunc allegavit, quod legitime baptizata non esset. Species quæ sita fuit a crimine sortilegii, cujus sacerdos quidam, a quo baptizata fuerat, accusatus, & ob id capitali supplicio Nanceii affectus fuit; quamquam id crimen, ut autor refert, ad finem usque vitæ pernegaverit. Domestica illa mala publica secuta sunt calamitates, inde maxime ortæ, quod *Carolus* turbidis consiliis, & inanibus belli moliminibus, vicinam Gallorum potentiam, quam Lotharingæ Principes revereri & colere solebant, & ut Autor judicat, pro securitate sua debebant, irritaret: Deinde inconstantia in servandis, in quos plus una vice se præcipitavit pactionibus, causæ suæ magis magisque noceret. Implicitus itaque offensis Gallis & ab his pressus, Societati Austria-

cæ, cæpto inter Ferdinandum II Imp. cum Suecis, & qui cum his foederati erant, bello inconsultum illum ad arma impetum infelici-ter erga Gallos denudatum, in Germaniam transtulit, copiis si non magnis, at exercitatis & pugnacibus instructus, quas parare & alere ex tributis & spoliis sciebat, & quod nemo ante eum facile præstitit, amissa etiam provincia, magnam vim pecuniæ ex locato aliis exercitu congerere, servatis sibi, quæ militibus pactus erat, stipendiis. Licet autem vario eventu & sæpe infelici pugnaret, fortitudinis tamen & peritiæ bellicæ laudem insignem, imprimis, ut testatur autor, in celebri illo ad *Nordlingam* prælio anno 1634 meruit. Tunc etiam ab Imperatore assignata ei fuit ad suam sustentationem Wormatia urbs, quæ diu ejus exactiones passa est, ut & totus ille tractus. Paulo ante, cum provincias suas adversus Gallos tueri se posse desperaret, fratri suo unico, *Nicolaso Francisco Cardinali*, jus suum tradiderat. Is deposita purpura sacra, Ducis nomen assumpsit, simulque alteram Henrici ducis filiam *Claudiam* patruelem suam, festinatis nuptiis sibi junxit, impetrata postea a Pontifice venia confirmatis. Sed nihil moratus cessionis hujus simulachra Galliæ Rex Ludovicus XIII novum Ducem ita persecutus est, ut is fuga cum uxore ex regia custodia ægre elapsus, exilium multis annis in Italia & Austria tolerare cogeretur. Inter morum defectus gravissimus & nocentissimus Carolo erat vagus & indomitus in foeminas amor. Ita cum anno 1635 exercitus Caesaris & Gallorum in Lotharingia stativa haberet, ipse interim in delitiis Vesontione versabatur. Ibi enim post ejectam conjugem, quæ in Gallia exulabat, deperire cœperat uxorem Comitis *Cantacrucii*, & cum hac, postquam maritus illo tempore peste sublatus esset, matrimonium celebravit. Jure id factum esse scriptis defenderunt *Cheminotius* quidam Jesuita, & Cancellarius Ducis *Molcurius*, Canonici Nancejanus. Hic tamen postea, ut refert autor, sententiam alio libello revocavit, nil tamen nisi offensas ab utraque parte reportans, in magna miseria vixit: *Jesuita* Romam citatus & alicubi abditus fuit, ut nihil de eo posthac auditum fuerit. Pontifex instante *Nicoles*a & urgentibus Gallis, matrimonium novum damnavit, & Carolum excommunicationis fulmine ad separationem adegit, quam solenni ritu testatus est, neque tamen ideo a

con-

consuetudine cum Cantacrucia abstinuit. Natus est ex hoc conjugio filius, cui Vaudemontii Principis titulum pater tribuit, & quantum in ipso fuit, successionem in omne jus suum destinavit. Nata etiam ex eodem filia, quæ Principi de *Lislebonne* ex Serenissima Lotharingicæ familiæ stirpe Ellebovia orto, nupsit. Illustria sunt filii & generi nomina, bellicis inprimis artibus nobilitata, ut paucis ignota esse possint.

Sed ad alia, & ad ea quæ prius acciderunt, redeundum est. Inter illa memorari debet, tentata a Carolo *Brisaci*, celeberrimi ob munimenta ad Rhenum oppidi, a *Bernardo* Saxonie Duce tunc obsessi liberatio. Nam etsi ei infelicitè institutum cesserit, tantam tamen in servandis, post profligatum equitatum suum, peditum cohortibus peritiam & animi præsentiam ostendit, ut ab ipso hoste magnum elogium, ut autor scribit, reportaverit. Ex Germania postmodum copias suas in Belgium duxit, Hispanis succurrens. Inde Lotharingiam, a Gallis infestam & durissime habitam, etiam ipse vastabat, & exhauriebat. Præsidia quoque, quæ in castellis quibusdam habebat, ipso licet cum copiis absente, crudeliter in provinciales grassabantur. Tantam tamen hi fidem Principi suo præstabant, ut omnia ejus causa & tolerarent, & pro viribus tentarent. Nobilitas etiam, quam antiquam vocant (*L'Antienne Chevalerie*) licet ut autor refert, omni antiquo jure, libertatis nempe quam habebat specie, & aliqua in administratione publica autoritate a Carolo plane exuta esset, fidem tamen ei cum rerum suarum magna jactura servavit. Anno 1640 Carolus, nova pactione cum Rege restitutionem in provincias suas duris quidem conditionibus stipulatus, summo cum subditorum gaudio una cum Cantacrucia domum redierat. Hæc *Ducissa* axiomapalam & tam serio sibi asserebat, ut quendam ex famulis Ducis, ipso & infcio & postea improbante, suspendio necari fecerit, qui ei uxoris *castrensis* (*femme de campagne*) nomen, inter sodales garriens, impeggerat. Sed Dux conditionum, & inprimis illius, qua Nancejum securitatis causa præsidio regio tenebatur, mox pertæsus, a pactis, licet a Rege exacte impletis, recessit; ex epistola quadam *Hallierii* Regii præfecti & postea Franciæ Marescalli uxoris, comperisse se causatus, quod libertati suæ insidiæ struerentur. *Hallieris* male id cef-

Qqqq

fisse

filie notat autor, nec vana de circumspeditione in sermonibus & literis servanda monet. Brevis ergo ista pax fuit, & ita vulgo a Lotharingis vocari solebat, *la petite paix*. Igitur ad arma illico reditum est, & Regis copiae denuo Lotharingiae immisae, loca quae Rex Duci restituerat, denuo occuparunt, inter quae diu resistit famosum ob exactiones & excursions militares oppidum *Motta*, quod contra deditionis pacta funditus eversum fuisse dolet autor. Carolus interim, ut poterat, tum in Lotharingia & Belgicis confiniis, tum in Germania Gallis nocebat; Bavaris etiam, cum exercitum Gallorum improvisa irruptione ad Tutelingam opprimerent, auxiliatus: sed postea solita morum varietate, Bruxellis otio se immergit, & cynica vitae exempla populari inprimis cum tenuioribus conversatione renovavit, simul tamen cotradenda pecunia artibus omnibus modis incumbens. Quae de amore ejus, quo erga puellam quandam oppidanam exarsit, referuntur, fidem ferre superant. Accedebat & aliud vitium, jocosum & scommatum prorervia, quibus Hispanorum proceres in Belgio, ipsi etiam Austriae Archiducem *Leopoldum* & *Guilhelmum* provincialium supremum Gubernatorem offendere non verebatur. Agebat & alia, quibus non invisum solum, sed & suspectum se reddebat, tandemque effecit, ut Hispani eum amplius ferre nollent. Itaque Bruxellis captus, & in castellum Antverpiense primum, deinde in Hispaniam avectus, plurimis annis in custodia detentus est.

Ista omnia accurate persequitur autor, qui circa id tempus educationi filiorum Ducis *Francisci* praefectum se fuisse commemorat, addens, quae Principi isti, post defunctam uxorem *Claudiam*, (quam tenerrime amavit, nec unquam ad novas nuptias permoveri potuit) & post captum Carolum fratrem acciderunt. Venit nempe *Franciscus* Dux, suadente Imperatore, & volentibus Hispanis in Belgium, ut exercitum fratris sub imperio suo non magis quam in stipendiis Austriacis contineret. Carolus tamen carcere suo exacerbatus, secretis jussis praefectos copiarum in Hispanos incitabat; ita ut duo tribuni cum cohortibus suis statim in Gallorum castra transiverint. *Franciscus* in Belgio multa cum benevolentiae demonstratione ab Archiduce & omnibus exceptus fuit, sed cum

rum mutua exhibitione convenire non poterat. Milites inde, qui ad Gallos defecerant, citari, & cum non redirent, judicio castrensi condemnari fecerat. Vocat id autor *L'Egmin*, de qua voce obiter notamus, non aliam esse quam Germanicam *Gemeine*; id est commune, sive coetum, in quo de negotiis vel publicis vel judicialibus tractatur. Id jus (more Germanorum, quem Lotharingi servabant) etiam in castra translatum est, idque legiones, quae in Germania ab externis principibus conscribuntur, etiam nunc pacisci solent. Itali *Ghemineam* vocant. Interea in Belgio divulgabatur scriptum Caroli, in carcere Toleti anno 1655 datum ad Comitum *Lignevillum* Lotharingicarum copiarum praefectum aliosque tribunos (v. p. 138) quo jubebantur, uxori Caroli priori & legitimae, *Nicolaee* Ducissae, in Gallia versanti, parere. Hoc nec *Franciscus* Dux, ab Hispanis non pro merito se tractari existimans improbat; sed dum is cunctatur, *Harancourtius* Marchio, ex primariis exercitus ducibus, cum parte copiarum ad Gallos transit. Paulo post ex Hispania exemplum novae cum Carolo captivo pactionis in Belgio vulgatum est, quae cavebatur, ut copiae Lotharingicae Regi Hispaniarum juramento obstringerentur; idque dissimulante consilium suum *Francisco*, factum est. Verum ipse paulo post, cum non levibus ex causis suspicaretur, sibi quoque vincula ab Hispanis parari, in Galliam cum iisdem copiis sese subduxit, non tamen sine periculo. Desertus enim & pene proditus fuit a tribuno Hiberno cum suae gentis legione, quae Carolo militabat, Hispanorum partibus constanter adherente. Hanc admirabilem Ducum fratrum fortunam graviter considerat autor p. 150, simulque quam frigide Cardinalis *Mazarinus* *Franciscum* in Galliam profugum tractaverit, commemorat; laudata tamen Regis *Ludovici XIV* erga Ducem comitate. p. 151. *Nicolaee* Ducissa captivi & jam ad officium redire visi mariti literis devincta, tanto studio rebus ejus restabiliendis incumbere, ut *Francisco* ejus fratri auctoritatem apud exercitum fere detraheret. Obtemperabat consiliis hominis cujusdam tenuis fortunae, sed astuti & industrii, cui a *S. Martino* nomen erat. Istum *Franciscus* male consultus, ut monet autor, neglexerat aut offenderat. Ab illo libellis satyricis pro Ducissa, a *Moleurio* pro *Francisco* certatum tunc est. Caroli liberatio vario

ipſius & aliorum aſtu tentata fuit; ſed aut infeliciter, aut non bona fide, Mazarino ipſo, ut autor ſuſpicatur, ſecretum Hiſpanis prodente. Inter hæc Franciſcus æmulatione illa Ducisſæ *Nicolæ* liberatus fuit; deceſſit enim hæc anno 1657, cum plurimis annis exul in Gallia vixiſſet, penſionibus vel a Rege vel a marito, ſed tennibus, maſſeq; acceptis miſere ſuſtentata. Solatium ſub finem vitæ habuit, quod a marito iterum pro uxore agnoſceretur: ſed id, ut autor cenſet, non niſi neceſſitatis cauſa ab illo factum eſt, tam parum uxorem amante, ut cum poſtea Lutetiæ ſat longo tempore, commoraretur, nec ſepulchrum ejus videre, nec quidquam ad ſolita ſua exequia lia impendere ejus cauſa voluerit. Anno ſequenti magnis infortuniis affectus eſt Dux Franciſcus. Ex duobus nim, quos habebat, filiis, primogenitum *Ferdinandum* magna ſpei juvenem amiſit, qui medici regii *Guenavii* conſilio ſeditionem calculi, quo cruci abatur, paſſus deceſſit; quod factum ſe abſente notat Autor, nec laudat medicorum conſilium. Alter filius *Carolus*, qui nunc exercitibus *Cæſaris noſtri invictiſſimi* ſumma cum poteſtate præpoſitus eſt, & tot palmas a Turcis reportavit, caſu equi luſci, quem Pariſiis in hippodromo a magiſtro datum, ut moris eſt, circumagebat, ita afflictuſ fuit, ut ſex horas abſque ullo fere vitæ ſigno jaceret: neque tam medicorum, a Rege licet benigne ſubmiſſorum, arte, quam per miraculum ſervatus eſſe ab autore creditur, impoſita ejus cordi quadam imaguncula B. Virginis Fuxenſis. Pax Pyrenæa poſtea ſecuta eſt, quæ Carolo libertatem attulit, ſed non iis, quas voluiſſet, conditionibus. Neglectus itaque ab Hiſpanis, Gallicanti gratiam per Mazarini favorem ambivit, ſpe etiam nuptiarum inter Sereniſſimum, quem paulo ante nominaviſus, Principem Carolum, fratris filium unicum, in quo ſpes domus Lotharingicæ verſabatur, & Mariam Mancinam Mazarini ex ſore neptem propoſita. Sed fraternam ſinceramque fidem & benevolentiam Franciſco non exhibuit, licet utriusque ſoror, Aureliani Ducis conjux, ad fidam conciliationem officia ſua interponeret: ſimultatum enim ſemina aut vetera ſupererant, aut nova oriebantur, quæ autor p. 175. indicat. Inde intricata & dilata fuit, Mazarini artibus, tractatio Regis cum Carolo, ita ut hic quatuordecim menſes otioſus Pariſiis deſideret, ſimulacris honorum ut Princeps ſupremus utcunque cultus,

tus, ſed non impetrata provinciæ reſtitutione. Offenderat Mazarinum abrupto negotio de nuptiis, de quibus diximus, & malo more negans ſe unquam illas obreuliſſe. Franciſcus, ut nihil intentatum relinqueret, quod ad fratris benevolentiam acquirendam & ſtabilitum afflicta familiæ facere videretur, matrimoniū inter Principem filium & Caroli Ducis filiam ex Cantacrucia genitam ultro proponere cœpit; ſed neque hæc oblatio Carolo placuit, imo ut ſpēm iſtam penitus præcideret, præcipitanter eam Lilebonio, cujus ſupra meminimus, addixit. Cum vero Franciſcus poſtea Mazarinum de conjugio Mancinæ cum filio ſollicitaret, etiam huic conſilio variis modis obſtitit Carolus, ita ut ipſe matrimonium ſuum Mancinæ offerret. Sed cum ex interceptis ad *Cantacruciam* literis, ſimulatio & verſutia ejus detecta eſſet, acrius in ſe Mazarini odium, licet id diſſimulantis concitavit. Inde factum, ut aliis conditionibus Lotharingiæ reſtitutionem impetrare non potuerit, quam ut Regi viam militarem per provincias ſuas in Germaniam, milliariſ dimidii latitudine, cum omni jure, concederet, exercitum dimitteret, & una ſolum cohorte equitum ad corporis cuſtodiam, eoque peditum numero, quæ ad præſidia locorum, quæ ipſi ſupererant, munitorum requirerentur, contentus eſſet, cum omnes Nanceji munitiones dejici conſentiret. Cedi denique Galliæ in perpetuum debere loca munita *Stenay, Clérmont, Jamets & Dun*. Mancina Laurentio Columæ, Principi de Palliano, Comestabili Neapolitano nupſit. Hæc ex libris tribus prioribus referenda eſſe viſa ſunt; reliqua menſe ſequenti exhibere conſtituimus.

**L' ETAT PRESENT DE LA PUISSANCE
Ottomane, avec les cauſes de ſon accroiſſement, &
celles de ſa decadence, par le Sieur du Vignau,**

id eſt,

**ſtatus præſens potentia Ottomannicæ, cum cauſis
incrementi & decrementi illius; autore Dn. du Vignau,**
Qqqq 3 **Secre-**

Secretario quondam Legati Gallici (*Domini de Guilleragues*) Constantinopolim misit, Interprete clasfis regiae in universo mari Mediterraneo, Equite S. Sepulchri.

Lutetiae, apud Danielelem Horthemels, 1687, 12.

Decrementa Imperii Ottomannici ante *Rigaltium* (in Actis 1684 p. 115. laudatum) sperare vix quisquam, nemo Auctore hoc nostro confidentius conjunctis Christianorum armis promittere ausus fuit. Observat hic ante omnia, mollitiem Regum Persiae in causa fuisse, ut nihil periculi suis ab Oriente finibus imminere sentientes Turcae, totis viribus regna occidentem, meridiem, septentrionem versus sita invaserint, & sub jugum redegerint. Accessisse semper paratam exercitissimorum militum copiam; innumera favitiae horrendae & perfidiae omnia pacta susque deque habentis specimina; vim denique ingentem pecuniae, commeatus, armorum ex hostico non minus ac foederatorum aut subditorum facultatibus corrasam. Hinc natum terrorem panicum adeo oppressisse Christianos, ut cum illis de interiori regni Ottomannici statu parum constaret, iique ex veteribus victoriis modernorum Turcarum vires aestimarent, omnem spem de infidelium illorum debellatione abjecerint.

Hunc errorem ut eximat autor, describit summam Turcicarum provinciarum vastitatem; plebem per militum & magistratuum exactiones, ad mendicitatem redactam; ruinam commerciorum; enervatam avaritia Ducum, ipsiusque Sultani, *pratorianam* sive Janizzerorum militiam, laxatamque disciplinam. Argumentum speciale sumit imminutae potentiae, ex decrecente judicum sive praefectorum civilium (*Cadi* vocantur) numero. *Quingentos* enim eorum & plures, qui in Europa erant, jam ad *trecentos* & *decem*; & in Asia *septingentos*, ad *quadringentos* & *triginta* redactos esse, ex registis Cancellariae constare tradit. Augeri quidem indies suburbia & proximos Constantinopoli vicos, sed deseri provincias, ex quibus coloni quotidie emigrant, rapinas militum & magistratuum vitantes; ita fieri, ut exhaustis provinciis, incolae

incolarum numerus urbi regiae onus potius, quam emolumentum afferat.

Quaquam vero, *cap. 2.* causas potentiae Ottomannicae in herili illo dominatu quarat, quem Imperator in vitam & facultates omnium subditorum, viventium & morientium, imo ipsius summi Vezirii rigidissime exercet: quaquam etiam vile hoc obsequium doctores legis Mahummedicae populo inculcent, coelumque mereri jactent, caput qui suum poscenti Imperatori offerunt; unde rebellionem semper cum exitio autorum finiantur, neque quidquam utilitatis ex iis ad Christianos perveniat: non deesse tamen notat ex ministris & subditis, qui id detrectent, & ut possunt, evitent, leges etiam ipsas aliter interpretentur; imo aliquando in Imperatores insurgant, eosque regno & vita spolient, quod parenti ejus qui nunc regnat, aliisque accidit. Remedium vero, quod consiliis *Mehemmet Kieupruli*, (cujus nomen *Kieuperi* alii efferunt,) Vezirii, ejusque filii Achmetis, inaudito exemplo in ista dignitate patri succedentis, quaesitum fuit, enervata militia pratoriana, sublato fortissimo quoque ex belli ducibus, & exhausto per tributa populo, gravius malo fuisse observat.

Subjungit alia *cap. III.* de parendi necessitate, quae omnibus ministris incumbit, ita ut nec hiscere quisquam contra iussa Imperatoris ausit. Nemini apud illum praeter moriones, nanos similesque, ex aulicis proloqui verbum aliquod licet, nec Vezirius ipse, nisi interrogatus, & cum summa responderet submissione. Quod si quid profert hic aut suadet, quod Imperatori displicet, cum muneris & capitis sui periculo id facit, & ad utrumque se paratum esse profiteri debet; quod *Kieupruli* etiam fecerunt, quos tamen *Lala*, id est patris nomine dignari solebat Imperator. Idem *Cara Mustapha*, qui *Kieupruli* juniori successit, observavit, cum in bello Moseovitico vicarium (*Caimeanum* vocant) ab Imperatore sibi datum nollet admittere. Interim haec imperandi severitas, & assentiendi necessitas, non ministris solum, sed & Imperatori & reipublicae exitio non semel fuit. Addit, praedestinationis quidem dogma mortis contemptum conciliare Turcis, non deesse tamen hodie, qui dicant, non minus praedestinationi tribuendum, quod fuga saluti suae consulant. Desiderium intempestivum pacis aut induciarum, quod

in Christianis, victoribus licet, Turcæ experti sunt, magno his com-
modo semper fuisse, exemplis confirmat. Sic enim Venetos ja-
ctura regni Cretici pacem redemisse; nec Polonos post victoriam
ad *Chocimium*, nec Moscovitas post successum belli anno 1677, ma-
gno conamine cœpti, neque Germanos post profligatum ad Ara-
bonem amnem *Achmetem* Vezirium, absque aliquarum regionum
dispendio cum Turcis transegisse. Veneros tamen excusat, quod
a validiori Ottomannicæ potentie oppugnatione, jam olim im-
pediti, & ad sua tutanda adacti fuerint, bellis in Europa exortis,
quorum culpam ex gentis suæ principijs, Austriacis tribuit consi-
lijs. Occasionem etiam hic arripit suos laudandi. Memorat e-
nim, Vezirium, cum Gallos ad Arabonem in acie conspexisset, capil-
litiis ornatos, interrogasse, quæ istæ scæminæ essent? sed brevi exper-
tum fuisse, viros esse: Alios e Turcis Gallicum illud *allons, & ruez* *rué*
validius judicasse, quam *Allah* suum, quod pugnaturi inclamant. Re-
fert etiam miratos esse pugnae genus, quod Galli exhibebant, equos
ita regentes, ac si vinculis connexi essent, cum Turci solutis discer-
rant ordinibus: sed disciplinam illam Germanici equitatus pro-
priam esse, & ad Gallos translatam satis constat. Caterum erro-
rem Christianorum omnium hic taxat, qui putent Turcicum im-
perium aurifodinam quandam, omnesque ejus incolas milites &
duces expertissimos esse; cum tamen copiis Turcicis tonsores, hor-
tulani similisque farinae homines præponi soleant, & quisquis Ve-
zirius ex arbitrio Sultani fit, ille etiam ad summum militiae ducum
idoneus reputetur, ac pro militibus habeantur qui fortiter
clamare possint. Notat etiam alia militiae Turcicæ vitia, & multa
militum millia esse ait, qui postquam aliquid lucrati sint per sti-
pendia aut prædas, statim pro emeritis habeantur, adeo ut ab expe-
ditione immunes, opificijs & mercaturæ operam dent, cum civium
damno. Ita militiam non nisi spoliandæ plebis prætextum esse;
semplesnas etiam cohortes haberi, ut præfecti stipendia lucrentur
habeantque, quo avaritiæ Ducum & Imperatoris satisfaciant, the-
sauro ejus quicquid poscit, inferendo. Inde fieri (quod exemplo
notabili probat,) ut Imperator sciens ad istas Ducum artes conni-
veat. Falli porro ait Christianos, cum ex eorum, qui legati ad
nos veniunt, statura & moribus, de omnibus Turcis judicent; deligi
enim

enim corpore validos, & aspectu gestuque feroces; cum in cæteris
non minori, quam alibi, numero sint pusilli & imbelles. Juvani-
has persuasiones ab iis, qui in Turcia peregrinantur, reversi vero va-
na & incomperta narrant, aut omnia in majus efferunt, ut terro-
re repleant Christianos; cum rectius facerent, si statum interiorum
ejusque defectus scrutarentur, & savitiam nequitiamque gentis ad-
versus Christianos fideliter exponerent.

De defectibus autem, siue de causis imminutæ Turcorum potentie
Cap. IV plura proponit, exhaustum nempe luxu quorundam Im-
peratorum ærarium, quod per, immodicas licet, exactiones re-
pleri nunquam potuerit: ingentem quæstorum & fiscalium exacto-
rum numerum, quorum nullus non rapiat: dein quod semel illata
ærario Imperatoris pecunia, ad usum populi nunquam expendatur,
sed otiosa jaceat: quod monetæ nulla habeatur ratio, optimæ-
que merces adulterinis nummis coemantur, aut meliores expor-
tentur: accedere fori malum, dum judicum sententiæ, & falsa testimo-
nia, in quavis causa vili pretio emi possint. Incendiorum etiam casu,
domibus ligneis & materia combustibili repletis, maxima & frequen-
tissima damna inferri tradit, ita ut Constantinopoli, intra annos se-
ptem, incendia quadraginta spectasse se dicat Autor, quibus singulis
minimum 500, aliquibus ad 2000 ædes perierint; & esse scelera-
tos, qui rapiendi per tumultum causa flammæ subijciant: luxum
vero, qui maxima quæque imperia destruxit, ad summum pervenisse
gradum. Seminarium illud militare, quod ex liberis Christiano-
rum, singulis decenniis per modum tributis captis, olim parabatur,
negligi memorat, id quod jam ab aliis quoque annotatum fuisse
meminimus. Vix enim trigesimo anno exigi pueros, hos-
que ne a Christianis quidem, sed a Turcis pauperioribus natos, quos
pecunia corrupti in Christianorum locum substitui patiantur. Hac
de causa ingentem domum Constantinopoli, olim Christianorum
pueris repletam, jam canum venaticorum receptaculum esse ob-
servat. Militarem scientiam ipsam, nisi apostata in exercitu es-
sent, fere totam ait periisse, tumultu & clamore omnia geri, & nu-
mero fidi. Janissarios vel Janizzeros hodiernos umbram solum
veterum esse; in provinciis autem summam paupertatem & deso-
lationem conspici: ita ut inter Constantinopolin & Adrianopolin,

fertilissima licet regione, spatio 40 leucarum Gallicarum vix septem aut octo vici paululum culti reperiantur. Cum enim omnia officia publica per factiones & corruptiones acquirantur, omnes in univcrsum, qui iis funguntur, ad expilandam plebem converti, & ex hujus spoliis perpetuo quodam circulo & refluxu fiscum Imperatoris repleri, qui ministros ut spongas suo tempore & ordine exficcare novit. Ipse *Vezirius* in extorsionibus ceteris omnibus exemplo praeit, nec *Cara* illo *Mustapha*, qui Vienna depulsus est, improbius alter fuisse perhibetur; nam & leges publicas pretio tulit & abrogavit. Licet vero aliquando insignis ejus nequitia ab Imperatore deprehenderetur, tam callidus tamen fuit, ut reum substitueret Vicarium suum, & hunc inauditum praecipiti tolleretur supplicio. His igitur defectibus in suum commodum uti posse & debere Christianos Europae Principes, contendit autor, ostensa facilitate, quae ipsa Constantinopolis expugnari possit. Ita enim sitam, adificatam & neglectis munimentis veteribus apertam & debilem esse, ut ejaculatione globorum ignivomorum multo facilius cessura sit, quam Algeria, quae praesente autore in magnas angustias ea vi fuit redacta; haec enim litus habet importuosum, sed Constantinopolis tam commodum, ut omnis generis navigia muris possint succedere. Accessum vero inter duo illa *Sest* & *Alydi* castella, quae hodie *Dardanellae* vocantur, tam difficilem non esse, quam vulgo describi solet, multis ex causis judicat, referens simul, quae de Abydo propriis suis oculis observavit anno 1682, cum apud Dominum *Du Mené* Gallicum Navarchum, classis Turcicae Praefecto collocutum, interpretem ageret: imo novis, quae nunc inventae sunt, machinis tormentorum, intra duodecim horas subverti posse putat. Disposita quidem utrobique esse tormenta 20, plurimumque pedum longitudine, quae globos 700 aut 800 librarum ejaculentur, superficiem aquoris, & sic carinas navium ferientia, sed moveri ex situ, quo jacent, non posse: modum etiam ostendit, quo vitare ictus eorum liceat. Interim terribilem esse eorum explosionem, cum globi aequore pluribus vicibus (25 aut 30 se ipsum ait observasse) reperiens, ingentem vim aquae sursum tollant. Addit quaedam quomodo commercia Christianorum, ex quibus maxima emolumenta Turci capiunt, cum damno horum institui possint. Bellum vero ante

omnia

omnia communi consilio adversus illos suscipiendum suadet, hoc maxime tempore, cum pace fruuntur Reges & Principes, moderatione (ut ait) Regis Christianissimi, & accedente Pontificis hominibus egregia solitudine & opera, ut sperare liceat, hoc viro huminum Deo ob captam Constantinopolim in Basilica Vaticana aut in ipso S. Sophiae templo Byzantino cantatum iri. Applicat huc vaticinia quaedam inter Turcas dudum vulgata. Notat denique imperitiam eorum de rebus nostris, maxime in Geographia, cujus exempla ex sua experientia adducit.

Proluxus deinde est Cap. V, in demonstranda infirmitate Turcica in bellis navalibus, sed idem jam dudum ab aliis animadversum est. Lectu tamen non sunt injucunda, quae de conflictibus quibusdam maritimis narrat, v. g. ut *Cara Mustapha*, ille qui postea *Vezir* summam dignitatem adeptus est, tunc maris praefectus, cum tota triremium classe unam navim Venetam, eamque modicam, vix expugnaverit; item ut una Melitenensium triemis, cui *Hocquincoirtius* praerat, quadraginta Turcicis restiterit, & alia ejusdem fere eventus. De navibus Gallicis, quibus Legati vehuntur, aut quae mercatorum praesidio sunt, magnifica praedicat. Ab his ait saepe ipsam Constantinopolim terreri, & Christianos ex vinculis profugos impune suscipi & avehi, non audentibus id prohibere Turcis, nec visitare quidem Gallorum naves, sicut alias solent. Narrat hac occasione, qua majestate Rex Christianissimus legatum Turcicum Lutetiae exceperit, non nisi una vice eum admittens & sedens, dum eum audiret: dein ut classis regia sex solum navium, duce Domino *Du Quesne*, in portu *Chio* triemes piraticas Tripolitanas infestaverit, & imperata facere coegerit, nil contra ausis Turcis, quorum classis vicina erat. Eandem classem Gallicam Latinis Christianorum in insulis Aegei maris Ecclesiis, a Graecis molestia affectis praesidio fuisse memorat, hoc quoque dissimulantibus Turcis. Extollit hac autor, ut & auxilia in bello Cretico Venetis aperte submissa; imo Turcorum procures non de aliis magis quam de Gallis queri refert, dicentes, nullum damnum rei Turcicae inferri, nisi Gallorum ope: speciatim vero indignari, quod Melitenensium equitum plerique Galliae sint nationis. Extenuat e contrario, & haud sincere ab aliis relata esse notat, quae Legatis Gallicis Constantinopoli acciderunt.

Rrrr 2

Ex

Ex his Guilelragium mascole sese gessisse: *Caræ* enim *Vizirio*, minanti, Sultanum impetraturum ab Imperatore transitum per Germaniam, & cum ducentis militum millibus Galliam vastaturum esse, respondisse, non opus Sultano esse ea viæ molestia, Regem enim suum Viennam usque obviam exercitui illi venturum, vel duces suos missurum esse. Persequitur inde, quæ a Veneris in Peloponneso, & a Casareis exercitibus in Hungaria, capta Buda & profligatis Turcorum copiis, gesta sunt, ex quibus debilitatio virium Ottomannicarum facile pateat.

Capite denique VI, dum quid a Germanis victorias suas notis prosequentibus peccatum fuisse putet, tum quid contra Turcas junctæ vires Germanorum, Polonorum, Moschorum, Venetorum præstare possint ac debeant, liberrime notat.

NOUVEAU SYSTEME DES BAINS ET
Eaux Minerales de Vichy &c. par Mr. Claude
Fouet &c. i.e.

Novum Systema balneorum & aquarum mineralium Viciacensium, fundatum super pluribus egregiis experimentis, & doctrina de acido & alkali &c. Autore Claudio Fouetio, Consiliario Medico Ordinario Regio, aquis illis Præfecto,

Parisiis, apud Robertum Pepie, 1686, in 12.

UT in demandata provincia Regi suam probaret industriam, aquarum Viciacensium, quibus præfectus est, investigationem suscepit Autor. Hinc multa de præstantia doctrinæ de acido & alkali, præ antiquorum de qualitatibus hypothesi præfatus, primo capite loci situm exponens, Viciaci in Burbonensi districtu oppidi, cui ab aquis calidis Vici Calidi nomen impositum censet, historiam, conditores, instauratores, fortunam & alia enumerat. Aeris puritatem, (quæ urbem, vicinia licet pestis contagio circumcirca infecta, immunem semper præstitit) agrorum fertilitatem, domi-

domiciliorum commoditatem, incolarum humanitatem, & quæ sunt alia, miris encomiis extollit. Sex inibi reperiri refert scaturigines aquarum mineralium, non longe ab invicem remotas, caloris gradu tamen differentes, imo quasdam plane frigidas. Refutata deinde vulgarium principiorum Chymicorum triga, doctrinæ de acido & alkali patrocinatur, illamque fusius paulo c. z. nunc simili, nunc diversa a reliquis ejus alleclis ratione deducit. Caloris vero ætiologiam non cum Milæo, Heliodoro, Democrito, Aristotele eandem agnoscit, sed per motum explicat ignium subterraneorum, qui a materia quadam, sulphure & bitumine inprimis, foveantur, & aquam in canalibus suis motam iisdem circumfusi calefaciant. Quibus præmissis accuratius, aquas suas examinat, hincque eadem aut similia cum *Boyllo*, *Listero*, & aliis experimenta instituit. Itaque odorem deprehendit spiritui salis ammoniaci similem, gustum in calidissimo fonte dulcem & inspidum, in reliquis salinum & leviter amaricantem, & hunc secundum remissionem caloris intensiorem. Quando Aquæ hæc lento igne evaporarunt, aqua insipida sæcedit: remanet sal albicans & amaricans, quod tardius in frigida, quam calida, citissime autem & cum ebullitione in aceto destillato dissolvitur: filtrationibus iteratis albeat, crystallisari potest, non crepitat carbonibus injectum, cum acidis quibusvis, nullatenus cum alkalibus effervescit; syrupum violarum viridem reddit, quamvis a spiritu vitrioli in rubedinem mutatum; Mercurium sublimatum confundit & aurantio colore imbuat, quem, mixtura licet a spiritu vitrioli ad limpiditatem perducta, denuo affusum regenerat; alvum, & quo impurius, minusque a terra sua liberatum, eo felicius movet, atque omnibus scaturiginibus idem est. Limpiditatem aquarum gallæ pallida rubedine commutant, illas tamen magis quibus acrimonia major inest, & quæ magis purgant, quod Mercurio illarum, seu alkali volatili deberi existimat. Hieme non congelantur, sed plus calent; rivuli a fontibus remoti pariter illud sal reddunt; recrementa illic pingua & nigra sunt, & aeri aliquantum exposita cinerea, nullatenus tamen flammam concipiunt. Et quod mirandum, vaccas æstate odore allectas per tria milliaria accurrere, & arietando invicem de primo haustu pugnare, vegetasque illic

Ioci præ aliis reperiri, recenset. Postquam igitur ex iis, quæ superius enumeravimus, aquarum harum vires alkali cuidam naturali c. 4. ascripsit, sequente in illius naturam inquirat. Illud nullis metallis, non aliis mineralibus, soli nitro convenit. Hoc tamen non quatenus sal petreæ, utique ab illo distinctum, vulgo pro eo habetur, sed borraci fossili, & nitro veterum simile intelligit. Cum enim iidem cum illo effectus ab Hippocrate, Galeno, Dioscoride descripti Viciacenses aquas sequantur, harum nitrum cum illorum ejusdem naturæ esse concludit, Medicorum quorundam Galorum autoritate confirmatus. Omnium proin fontium indolem esse aperire & purgare, illorumque qui minus purgant, magis balsamicam & dulcem esse ostendit; singulorum deinde discrimen delineans. Cum acidum igitur quoddam peregrinum, morborum plerorumque, si non omnium, causam agnoscat, illis, imprimis inveteratis, aquas has alkali suo fortas, & interius assumtas, & sub balnearum specie adhibitas, mederi asserit. Quibus postea regimen, ante potum vel balneum, durante illo, & post eadem necessarium, longumque catalogum illorum, qui aquis his feliciter usi convaluerunt, annectit.

REFLEXIONS NOUVELLES SUR LES causes des maladies &c. i.e.

Meditationes novæ, circa causas morborum eorumque symptomata, auctore Dn. de S. Andrea, Doctore Medico Facultatis Cadomensis.

Parisiis, apud Laur. d'Houry, 1687, in 8.

Quod præsens opusculum paucissima solum capita exhibeat, quorum asserta magni Coi suffragio non suffulta videantur, mirari debet nemo. Neque enim quicquam utilitatis ex chymia & anatomia temporum nostrorum rei Medicæ accessisse auctor perhibet, quod in Hippocratis operibus passim non reperitur. Perfectam scilicet morborum cognitionem, quoad eorum causas & symptomata ibi reperiri: remedia cum delectu, ordine & prudentia

tia præscribi; cum solido ubivis judicio de illorum natura, effectu & adhibendi modo. Dispersitur autem hic liber, judicio Sribentis multum publico profuturus, in sex partes, quarum singula in plura capita distribuuntur. Parte I principia hominem constituentia descripturus, compositionem mixtorum in genere præmittit. Atque hæc ex simplicibus & compositis constare advertens, illa in activa, acidum & alkali, ac passiva, aquam & terram dirimit: hæc vero in essentialia ex simplicium mixtura resultantia, & integrantia, ex unione & combinatione essentialium provenientia distinguit. Singula secundum figuras, motus & effectus specialius delineat, ostendendo simul fufius, quomodo ex varia principiorum simplicium combinatione, & unius præ aliis prærogativa varii sapores emergant. Horum postquam ætiologiam tradidit, atque de alteratione ac corruptione mixtorum egit, ad hominem ea propiori consideratione applicat. Dum vero in hoc, ut in aliis mixtis, æque acidum, salum, austerum, acerbum, oleosum, acre, amarum, dulce, insipidum &c. observat, horum omnium inter se exactam unionem & suavem harmoniam præsupponit, si homo sanitate integra vivere velit: tolli autem extemplo hanc, si illa perturbatione patiatur, imo mortem consequi, si plane destruat. Hanc doctrinam assensu Galeni, maxime vero Hippocratis, stabilire contendit, inter alia allegando ex L. de veteri Medicina §. 24 & 25. Sicque frequentissimas ex vulgi opinione morborum causas, calidum, frigidum, humidum & siccum, tanquam impotentes plane rejicit, mentemque Coi, qui aphor. 17. 18 & 20. Sect. V quosdam frigidorum effectus recenset, ita explicat, ut cum hætenus asfertis verba ipsius amplius haud pugnent. Cæterum cum ad productionem morborum non sapores tantum, sed & in quas illi agunt, partes, tam ratione figuræ, quam constitutionis peculiaris suæ concurrant, idcirco, ultimum hujus Partis caput examini istius rei attribuit. Hinc Parte II generationis negotium evolvens, de succo ventriculi, famem & alimentorum dissolutionem promovente memorat, quod insignitus sit idea seu caractere omnium corporis partium. Hanc imprimi alimentis, unde illorum particulæ determinantur ad recipiendam talem crassiciem & figuram, qua aptæ fiant, ut insinuare se poris partium, hasque sustentare, imo formare possint

sunt simile corpus, quale partes ipsæ componunt. Has porro alimenterum particulas cum sanguine ad quasvis partes deferri, iis autem applicari, quarum idea seu caractere sint insignitæ. In infantibus eas, tam per nutritionis quam auctoris negotium, plane consumi: in adultis vero, postquam singulæ partes tantum earum receperint, quantum reparationi quotidianæ jacturæ sufficit, cribrari reliquias in testiculos. Ibi unione iterum conjunctas, efformare in utroque sexu semen generationi infantis aptissimum. Posita hac opinione, prosequitur formationem ac nutritionem fœtus in utero, idque ubivis ex mente & textu Hippocratis, causam simul, cur vel sani vel morbofi nascantur infantes, parentum seminio vel laudabili vel vitioso adscribens. Deinde obiter impressiones varias expendit, quas infans in lucem editus primum ex aere & lacte, postea autem ex alimentis accipit, atque hinc de sanguinis statu puro vel impuro, de spiritibus, de humoribus rebusque quibusdam, ut vocant, non naturalibus perfunctorie agit. Parte autem III de massa sanguinea & humoribus, eorumque alteratione in genere disserturus, perquirat alimentorum a ventriculi fermento penetrationem, dissolutionem & impressionem idearum ac characterum, quibus aptæ reddantur illorum particulae ad has vel illas partes nutriendas. Hanc hypothesin, præmissis adhuc capite de fermentatione & circulatione sanguinis, adstruere magis laborat ex diversitate fermentorum in ventriculis variorum animalium reperienda. Nimirum illam in causa esse, cur ex iisdem alimentis in animalibus diversis diversus chylus & sanguis conficiatur. Cumque in his necessario particulae lateant tali caractere insignitæ, ut certas, non quasvis promiscue partes nutrire possint; alimenta autem a se ipsis talem figuram recipere non valeant: hinc fermento stomachi putat attribui oportere, ut ideis omnium corporis partium involutum sit, quo dictam alimentis impressionem possit conciliare. Cæterum cum non nutriat tantum sanguis, sed & spiritum vitæ communicet, motuum functionumque variarum auctorem, hinc de spiritibus animalibus seu anima sensitiva mentionem facit, quæ scilicet nascatur nobiscum ac moriatur. Pergit inde succos seu humores massam sanguineam constituentēs, naturalemque eorum crassitatem considerare. Ac eos quidem nunc acidos, nunc amaros, salios,

acres,

acres, dulces, inspidos &c. non antea adverti, quam separati a sanguine in diversa viscera illabantur, quæ scilicet poros habeant conformes istorum crassitiei & figuræ. Esse præterea quosdam eorum utiles, ac proinde massæ sanguineæ restituendos, ut salivam, acidum stomachi, bilem, lympham, succum pancreaticum: quosdam vero inutiles, ut urinam, sudorem, lacrimas, cerumina, narium mucum. Cum vero acidum, salsum, amarum, dulce, &c. non uno eodemque modo combinentur in Petro sicut in Paulo, hinc temperamentorum in corporibus enasci varietatem, nomina & notas, juxta humoris scilicet in sanguine præcipuas vires. Jam si dicti succi naturam & temperamentum mutant, aut nimis crassi, unguosi, fluidi, subtiles, aquosi, amari, acres &c. evadant, aut a justa inter sese proportionem deflectant, aut motus eorum intra viscera retardetur, vel succi inutiles in vasa remeant, tum ipsos sentiri, ut & lædant, & morborum causæ existant. Huic autem mutationi sanguinis & humorum cum plurimum conferatur ab alimentis, ab aere, a ventis, a motu & quiete, a somno & vigiliis, ab animi pathematis; hinc singulorum naturam modumque nocendi, quatuor capitibus fusiore investigatione exponit. Quo facto aggreditur Partem IV, peculiarem sanguinis ac spirituum alterationem in specie consideraturus. Et illum quidem vel quantitate vel qualitate corpori molestiam inferre deprehendit. Hinc primo de abundantia seu plethora, ejusque causa, fiendi modo & effectu agit: mox impuritatem sanguinis, geminamque ejus sobolem, intemperiem scilicet & corruptionem peruestigat. Ad intemperiem alterationem in motu & temperamento refert, quam simplicis effervescentiæ & vitiosæ fermentationis nomine insigniri posse existimat. De quovis horum peculiaribus capitibus nonnulla effatus, corpuscula quoque peregrina producit, quæ se massæ sanguineæ admisceant, eamque varie alterent. Eo scilicet spectare particulas aeris inspirati & transpirati, alimentorum assumptorum, succorum a sanguine separatorum ipsique restitutorum, ac tandem excrementorum in ventriculo, intestinis, aliisque partibus succrescentium. Has vero omnes non alia quam saporum vi agere, ita ut acidæ, salinæ, austæræ, acerbæ condensationem, imo coagulationem: acres, amaræ, alcalicæ rarefactionem ac fluiditatem in sanguine excitent &c.

SSS

id

id quod experimentis ab infusione diversorum liquorum in venas animalium probare annitur. Mox inspillationem & coagulationem sanguinis in specie examinat, atque ab illa capitis stupiditatem ac gravitatem, vertiginem, affectus soporosos, respirandi difficultatem, pulmonum inflationem, syncopen, lipothymiam, tumores pedum, aliarumque partium deducit: ab hac apoplexiam, asthma, tremorem & palpitationem cordis, syncopen & saepe mortem oriri arbitrat. Facilius autem hyeme quam alio anni tempore coagulationem sanguinis contingere, quod tunc aer particulis acidis refertus sit. Ac infantes & senes isti malo praeter alios obnoxios esse, cum sanguinem habeant aquosiores minusque spirituosum. Imprimis vero coagulationem dictam in febribus intermittentibus deprehendi auctor opinatur, quarum paroxysmos a principio ad finem describit, exponens postea, qua ratione serum sanguinis ex abundantia sua progerneret varias hydropis species, aut tumores aquosos, nunc universales, nunc particulares; item, quomodo idem serum ex vitii sui & loci, quem inundat varietate, varios morbos procudat, quorum seriem prolixiorum tedium nimis foret hic apponere. Quemadmodum vero ex sui coagulo sanguis malorum oppido multorum auctor fuit salutus: ita si ingenti idem fluiditate corripiatur, non minus eum observari perhibet nocentissimum. Nam & haemorrhagias, inflammationes, dolores capitis lethales, cum febribus, agrypniis, deliriis, motibus convulsivis &c. item pleuritides, peripneumonias, empyemata, fluxus alvi acres & biliosos inde exoriri. Ceterum quamplurimas quoque alterationes sanguineae massae induci ex materiis variis alternarum ipsi permittis. Sic ex amaro calorem & rarefactionem; ex acido frigus & condensationem, & quae utrumque comitantur sive accidentia, sive effectus, provenire. Sic ex materiis oleosis aut sulphureis diversa incommoda, imprimis vero febres continuas, purpuratas, pestilenciales, & quae in sinu illa gestant symptomata, resultare. Quod si vero insipidus ex accessione similium particularum evadat sanguis, tunc membra in languorem labi, ut ex minimo labore aut motu delassentur. Corpus tum ignavia premi, & in somnum jugiter propendere. Quin & animum ita desiccat, ut capax amplius non sit sublimiorum cogitationum. Quamvis

vero

vero ex Hippocratis effato dulcia minime omnium noceant, tamen qua ratione id contingere queat, brevi capite hic edisseritur. Hinc de corruptione sanguinis agitur non aliunde deducenda, quam si causa haecenus memorata malignitatem simul in se continuerint. Effectus corruptionis hic allegantur febres putridae & affectus quilibet contagiosi. In aliis acidum corrosivum impetere nervos, idemque dolores acutos, inflammationes, tremores, convulsiones, carbunculos, bubones &c. efficere: in aliis materiam acrem aut amaram peccare, unde haemorrhagiae, inflammationes lethales, calor corporis violentissimus, phrenitides, furores, originem ducant. Verum cum similes materiae peregrinae sanguini admixtae non quantitate magna agant, sed vel minutissima mole ingentem vim exerant; hinc occasio arripitur de natura fermentorum, eorum operandi modo & actione in massam sanguineam & humores nonnulla proferendi. Tandem de spirituum animalium alteratione peculiari ab iisdem causis, quibus sanguinem affici haecenus dictum est, oriunda tractatur, & qua ratione variis inde affectibus ansa detur, exponitur. Hinc Part. V in alterationes humorum sive succorum peculiare ad eundem modum, quo sanguinem consideravit, auctor penitus introspicit. Nam & hos vel quantitate vel qualitate peccare annotat. Illa, quando copiosius vel parcius a cruore vitali separantur, vel ipsi denuo infunduntur, aut quando in motu suo naturali impediuntur, vel in vasa relabuntur: hac, quando magis vel minus, atque naturaliter esse debebant, sunt acidi, salsi, unctuarii, amari, dulces, fluidi &c. vel quando naturam deponunt, ut v.g. succi acidi evadant amari, dulces, insipidi. Hac itaque methodo percurrit primo succos utiles, sive in massam sanguineam redituros, videlicet salivam, fermentum seu dissolvens naturale stomachi, bilem flavam, bilem atram seu succum melancholicum, succum pancreaticum, succum glandularum intestinalium, lympham: secundo succos inutiles e corpore eliminandos, ut urinam, sudorem, narium mucum, pituitam, lacrimas, cerumen. His subjungit semen praeter naturam effluens, lochia puerperarum, lac atque haemorrhoidum fluxum. Quid vero noxae singulorum vitia pariant, prolixius videtur, quam ut arctis compendii limitibus circumscribi possit. Sufficiat summa hic

Ssss 2

tantum

tantum capita tractationis pro instituti ratione tetigisse, ceteri quoque pede partem VI sive ultimam adhuc pertransituris. Illa autem agitur de sordibus, quæ in ventriculo, intestinis, aliisque corporis partibus colliguntur. Scilicet cum & illa vel quantitate vel qualitate sua noceant, non secus ac succi modo memorati, hinc de effectu illarum pari modo differitur. Sic, ut vel unicum loco speciminis saltem adducamus, quando impuritates in ventriculo cumulatae sunt nimiae, has inflare ipsum, ut cum molestia retineantur assumpta alimenta. Hinc non modo premi diaphragma, unde præpedita pulmonum dilatatione difficultas respirandi contingat; sed & hepar, lien, aliasque abdominis partes vim pati, ut inde gravitatis taciturnumque doloris sensum percipiant. Quinimo & spicula fermenti subacidi obtundi, ut rite in alimenta agere nequeant. Hinc accidere fastidia, appetitus dejectiones, nauseae, vomitus materiae insipidae, cruditates, indigestiones, ructus foedos &c. Quodsi autem qualitate sordes dictae laborant, tum mala longe plura inde propullulare. Nam alimenta, salivam, aliosque ventriculo infusos succos simili foedari caractere: nervos ibi insertos spiritusque influentes moleste affici; languores, lipothymias, stupores, motus convulsivos, vertigines, vomitus, corrosiones & ulcera stomachi excitari. Simili modo sordes in intestinis succrescentes considerantur, adjecta explicatione, quid quantitas qualitasque ipsarum incommodi afferat, tam succis ad intestina naturali motu delatis, quam ipsi sanguineae massae. Tandem de fermentis partium vitiosis eorumque effectu sermo fit, ac caput subnectitur de vermibus ex alimentorum corruptione prognatis. Hinc de flatibus in abdomine, vitiosam humorum fermentationem insequentibus; ac ultimo capite de obstructionibus succum acidum pro causa agnoscuntur agitur. Conclusionem inde Libri hujus subjicit auctor, simul alterum promittens de natura remediorum, eorum agendi modo & effectu tractaturum.

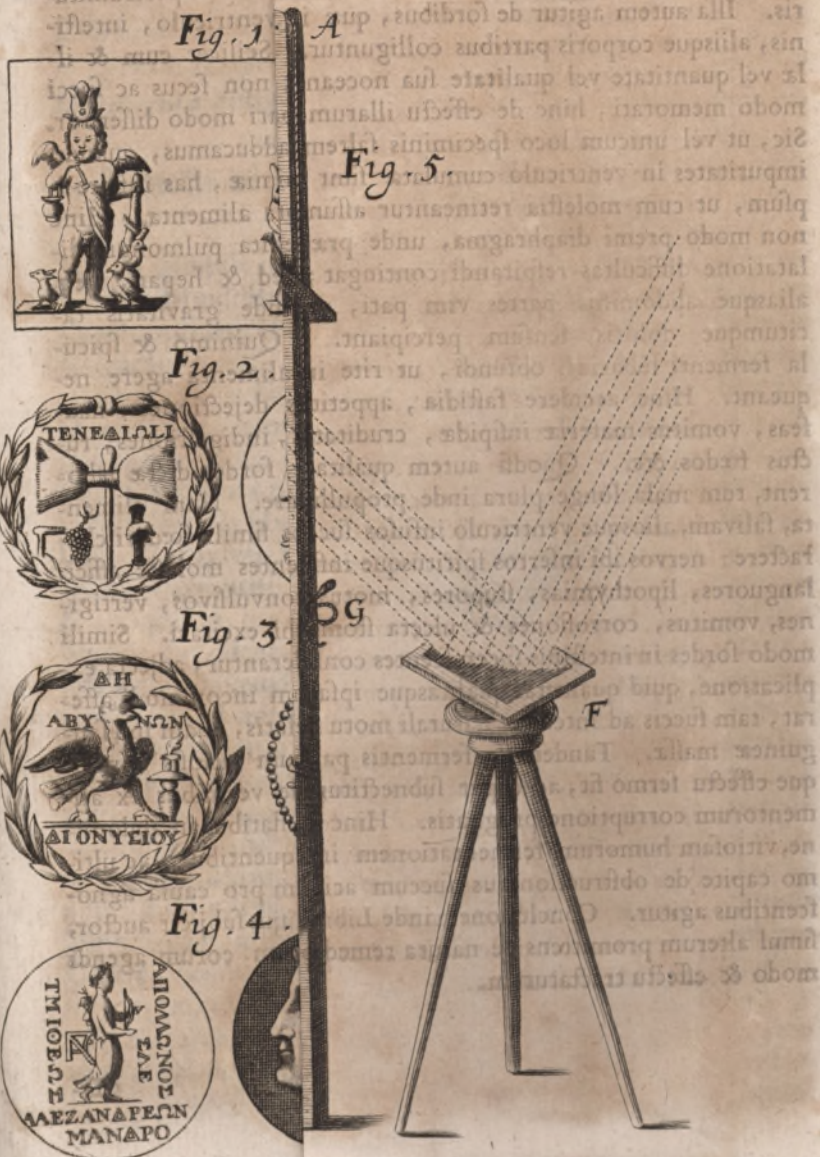

Fig. 1.

Fig. 2.

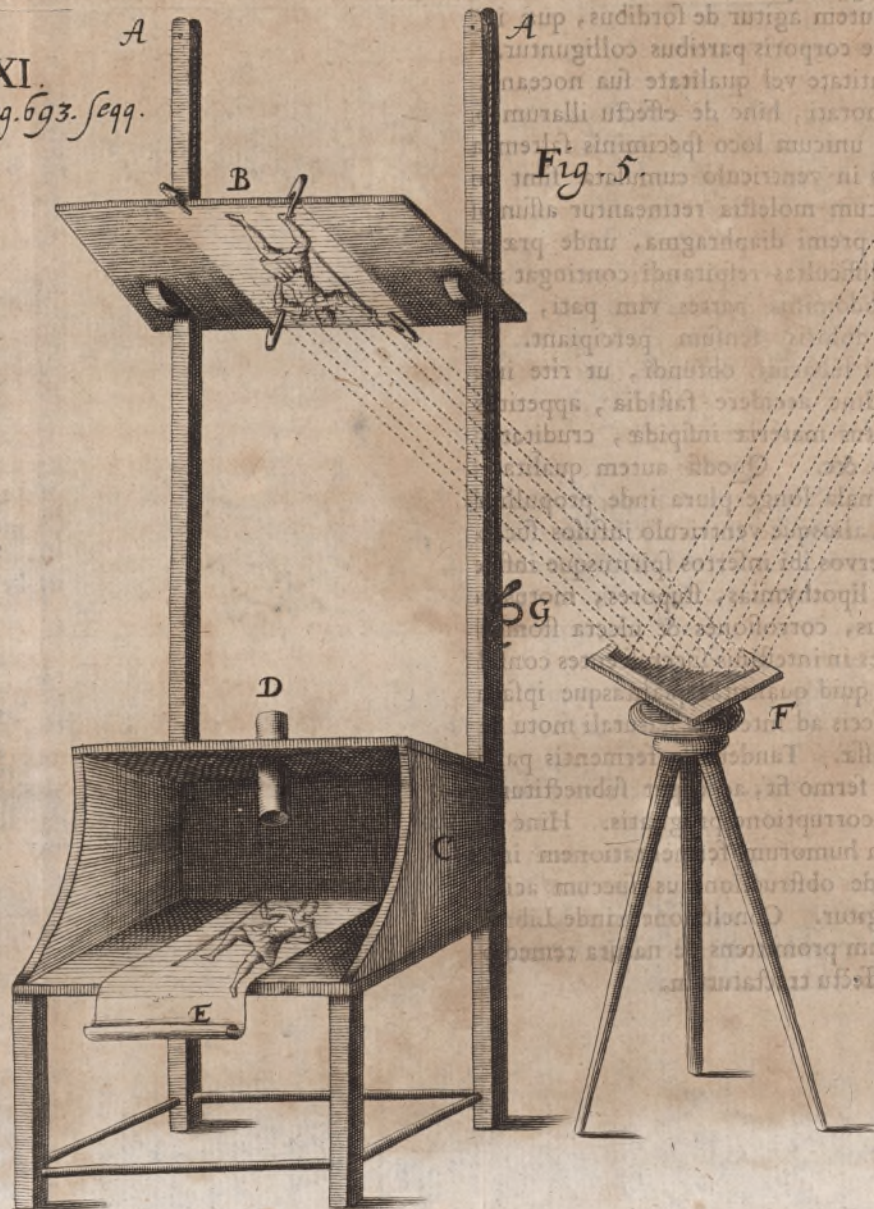
Fig. 3.

Fig. 4.

TAB. XI.
ad a. 1687. pag. 693. seqq.

*GISBERTI CUPERI HARPOCRATES, SIVE
Explicatio imaguncula argentea perantiqua, quæ
in figuram Harpocratis formata repræsentat Solem. Ejusdem
Monumenta antiqua inedita. Accedit STEPHANI LE MOINE
epistola de Melanophoris.*

Trajecti ad Rhenum, apud Franciscum Halma,
Anno 1687, in 4.

Non ignobile in Actis nostris est nomen clarissimi Cuperi, antiquitatum harum editoris. Nam & ejus Apotheosin sive Consecrationem Homeri in Actis anno 1683, p. 538 seqq. recensuisse nos meminimus. Sed nec Harpocrates ejus ante hæc tempora eruditum orbem latuit, quippe jam undecim abhinc annis luce publica ab eo donatus. Posteaquam autem dies diem, ut fieri amat, docuit, & illo ex tempore nova monumenta partim ex visceribus terræ eruta, partim ex gazophylaciis quibusdam fuerunt publicata, de alia Harpocratis editione cogitandum sibi esse intellexit. Est autem Harpocrates, quem exposuit Cuperus, imaguncula argentea perantiqua, Noviomagi Viri in reverendi, & antiquarum pariter rerum studiosissimi, Joannis Smetii, Museo deprehensa; estque, ut a Cupero describitur, imago puerilis, tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur: manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus, sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Qua in figura cum varia Egyptiorum mysteria repræsentari animadverteret doctissimus Cuperus, non male facturum se arbitratus est, si diligentiori illam scrutinio excuteret. Nihil autem aliud per Harpocratem, cujus ectypum hic exhibemus, denotari censet, quam Solem, ad quem & Deos alios a vesana religionis cultoribus relatos fuisse constat; quam

TAB. XI.
Fig. I.

SSS 3

*GISBERTI CUPERI HARPOCRATES, SIVE
Explicatio imaguncula argentea perantiqua, quæ
in figuram Harpocratis formata repræsentat Solem. Ejusdem
Monumenta antiqua inedita. Accedit STEPHANI LE MOINE
epistola de Melanophoris.*

Trajecti ad Rhenum, apud Franciscum Halma,
Anno 1687, in 4.

Non ignobile in Actis nostris est nomen clarissimi Cuperi, antiquitatum harum editoris. Nam & ejus Apotheosin sive Consecrationem Homeri in Actis anno 1683, p. 538 seqq. recensuisse nos meminimus. Sed nec Harpocrates ejus ante hæc tempora eruditum orbem latuit, quippe jam undecim abhinc annis luce publica ab eo donatus. Posteaquam autem dies diem, ut fieri amat, docuit, & illo ex tempore nova monumenta partim ex visceribus terræ eruta, partim ex gazophylaciis quibusdam fuerunt publicata, de alia Harpocratis editione cogitandum sibi esse intellexit. Est autem Harpocrates, quem exposuit Cuperus, imaguncula argentea perantiqua, Noviomagi Viri in reverendi, & antiquarum pariter rerum studiosissimi, Joannis Smetii, Museo deprehensa; estque, ut a Cupero describitur, imago puerilis, tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur: manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus, sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Qua in figura cum varia Egyptiorum mysteria repræsentari animadverteret doctissimus Cuperus, non male facturum se arbitratus est, si diligentiori illam scrutinio excuteret. Nihil autem aliud per Harpocratem, cujus ectypum hic exhibemus, denotari censet, quam Solem, ad quem & Deos alios a vesana religionis cultoribus relatos fuisse constat; quam

TAB. XI.
Fig. I.

SSS 3

quam per eundem labro digitum imprimentem, & silentium commendari non abnuit. Sententiam hanc suam inter alia exinde probat, quod in gemmis loto, & quidem explicata, insideat Harpocrates. Ægyptios enim, cum orientem Solem exprimere voluissent, infantem hunc in modum depinxisse, eo quod Sol, uti Plutarchus in libro de Iside & Osiride censet, ex humidis accendatur, vel ex exhalationibus alatur; dein, quia in alia gemma Harpocrates puerili habitu una cum stella & leone conspiciatur. Leonem enim Soli dicatum esse; nec pauca similia inter se habere sidus illud atque hoc animal. Lotum autem ideo Soli fuisse dicatum a superstitionis ridicula hominibus, quia Sole oriente se explicet, & occidente illo se claudat, referente Dioscoride. Ceterum Harpocratem, qui & Sigalion Aufonio dicitur, digitis eapropter os premere, adjicit Cuperus, ut doceatur, silentio summum Deorum esse venerandum; vel, ne quid homines de Diis, quorum cognitionem non satis perfectam haberent, effutirent, (quemadmodum & tota Ægyptiorum theologia mystica est, & enigmatum abstrusiorum plena) vel maximum esse, linguam posse comprimere, quod & Romani per cultum Angeronæ vel Angeroniæ subinuerint. Porro imagunculam, quam diximus, Solis symbolum atque hieroglyphicum esse, alæ quoque & pharetra Cuperi sunt argumento. Simulacra enim penes Ægyptios pleraque fuisse alata, & Solis quidem maxime, in velocitatis signum, quod ex Sponianis, aliisque gemmis ostenditur; pharetram vero ei tribui, quod, dicente Martiano Capella, *possit radiorum jaculis ista penetrare*; quo quidem loco & alia aliorum conjectura afferuntur. Situlam ex dextro Harpocratis brachio dependere, quia denotetur, humorem, præter calorem, vel maxime ad rerum generationem requiri. Anserem apponi Harpocrati, ad calorem Solis significandum, quia anseres natura sunt calidissimi, teste Eliano l. V. Hist. An. Teneri in sinistra manu clavam, quia Herculi tribuatur & Æsculapio, quos & ipsos Solem fecerint gentiles Philosophi, cumque illis Macrobius. Serpentem circa clavam vel baculum, brachiumque imagunculæ conspici, ad flexuosum sideris illius cursum indicandum; quemadmodum & serpens peculiari ratione apud Ægyptios fuerit consecratus. Animal, quod ad dextrum Harpocratis pedem sedet,

sedet, vel leporem, vel cuniculum, vel canem esse conicitur, & cur aliquod horum intelligi non absurde possit, rationibus non contemnendis ex historia naturali Cuperus probat. Est autem ea modestia celeberrimus hic Antiquarius, ut nihil quicquam lectoribus credendum obtrudat, sed pleraque omnia iudicio eorum submitrat, exemplo utique laudabili, omnibusque imitando. Restat avis ad sinistram Harpocratis latus sedens, sed quæ ob rostrum capitisque partem detritam (quam inscio Cuperi pictor adjecerat) difficulter agnosci possit. Hanc autem aquilam esse posse hario-latur, quia & hæc avis Soli sit dicata, & in nummis quoque Imperatoris Hadriani sub Harpocrate conspiciatur; vel accipitrem aut corvum, quos & ipsos Apollini inservire tradiderit Porphyrius lib. 3 de abstinentia. Denique & hoc observat Cuperus, imaguncula hujus latus sinistram tegi veste, quæ ex humeris linteolo, ut videatur, alligata dependeat; qua forte indicatum putat, Solem hamispharium nostrum luce sua clari reddere, obscurum vero, quando se condit; ubi & non incommode præter alia de eo dispicitur, cur Solem jam ut puerum, jam ut juvenem, mox ut senem olim pinxerint; cur item Deos Deasque omnes ad Solem & Lunam retulerint. Ostendit autem primum ex Macrobio & Martiano Capella, Solem ut puerum, juvenem, & senem fuisse representatum, ad indicandum triplex diei tempus, matutinum, meridianum ac vespertinum, quibus Solis vis & potestas valde mutetur; deinde cum Ægyptii astra Deos agnoverint, Solem potissimum, tanquam sidus maximum, ab iis fuisse cultum, atque adhuc non Harpocratem tantum, sed & ceteros Deos, Jovem, Attidem, Priapum, Bacchum, Saturnum, Serapidem, Janum, Vulcanum, Adonin, Osirim, Horum &c. referendum esse conducet; addens præterea, gentes omnes Soli honorem habuisse, unis Atlantibus exceptis, qui testibus Herodoto, Plinio, Solino & Mela Solem execrantur, & dum oritur, & dum occidit, ut ipsis agrisque pestiferum, eorumque mores hodie prope promontorium Bonæ Spei habitantes, quos Hottentottos vocant, testibus recentibus Historicis, observare. Quæ omnia cum scire atque erudite tum ex antiquorum autorum scriptis, tum variis inscriptionibus & gemmis, non sine laude dignissima industria & *αγχινοία* fuisse

fuiſſet perſecutus Cuperus, jamque in eo eſſet, ut Harpocratem ſuum denuo, ſed paulo auctiorem & emendatiorem typographo traderet, elegantem eruditi Galli, & diligentis antiquitatum interpretis *Baudelotii de Dairval* librum, cui titulus eſt, *Utilitas peregrinationum*, oblatum ſibi ſcribit, inque eo laudes quidem Harpocratis ſui, ſed & diverſas a ſuis circa imaginunculam illam conjecturas deprehendiſſe ſe memorat. Arbitratur autē, ut ipſe Cuperus refert, Baudelotius, Harpocratem *Panthœum*, & *Larium* numero fuiſſe habitum; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Iſin ac Serapin in marmoribus ac nummis tenere; aves *columbas* vel *birundines*, easque Laribus ſacras; animalculum *canem*, amiculum lateris ſiniſtri *canis pellem* eſſe, & tandem cum *thyſum* manu tenere. Sed quamquam non eum ſe proſitetur Cuperus, qui omnia ſua ex Apollinis tripode prolata exiſtimet, nonnulla tamen, eaque ſatis plauſibilia hac ipſa occaſione pro ſententia ſua ſtabilienda proferunt, quæ brevitatis ſtudio lectori harum Muſarum cultori commendamus. Examinatis tandem omnibus, quæ imaginacula Harpocratis in ſe continet, nec infeliciter evolutis, Cuperus inſcriptiones, quæ Græcas, quæ Latinas, in quibus mentio Harpocratis occurrat, repræſentat, & ſuo more, hoc eſt doctiſſime, illuſtrat.

Harpocratem probe ſic auctum atque interpolatum, excipiunt ejusdem Cuperi *Monumenta antiqua inedita*, inſcriptiones videlicet, ſtatuarum, ac nummi quidam *ἀνέκδοτοι*. Agmen eorum ducunt veteris ſuperſtitionis reliquiæ apud Noviomagum repertæ, extantesque hodie in illuſtris Dn. Baronis de Heeckeren, Comitatus Zutphaniensis Præſecti, & Equeſtris Ordinis nomine ad Fœderati Belgii Ordini Collegiū Delegati cimeliarchio. Harum cum quatuor ſint, primo loco exhibitur lapis, cui capita humanum, caninum & alterius beſtiæ ſunt inſerta, cum literis O.M. & ſubſcriptione I.L. VII O.2. Urna ſepulchralis ſigulina, eaque coloris albicantis, quales multæ in Gallica Rhœni & Vahalæ ripa reperiuntur, cum lapide quadrato, qui urnæ firmiter ſuffixus eſt, cum epigraphe; MERCURO ET REGIS. FIL. 3. Lapis, in quo hæc leguntur: MERCURO R. F. 4. Ara, cui hæc inſcripta verba: MERCURIO REGIS. VE. FORTUNE BLESIO. BURGIONIS. FIL. V. S. L. M. Harum reliquiarum ſingulis ſuas ſubjicit conjecturas Cuperus; & in primo quidem

ſem lapide literas O.M. ſignificare autumat, JOVI OPTIMO MAXIMO, quia I forte extritum ſit; & nomen viri, qui monumentum hoc poſuerit, eſſe JVLIVS. LVCIVS. VILO. Per MERCVRVM in urna intelligit Mercurium Deum, qui a Gallis æque ac Germanis fuerit cultus, nec ſuperis tantum, ſed & inferis ſeu ſepulchralibus Diis adſcriptus. Verba reliqua exponit, ET REGISONIS FILIO, cujus cineres forte in urna iſta fuerint repoſiti. Quamquam aliter atque aliter hac de inſcriptione conjectat, nec vetare ſe velle ait Cuperus, quo minus *Mercurium* dictum Regiſonis filium quis cenſeat. Nam & hominibus Deorum tributa fuiſſe nomina, perquam erudite ex Antiquitate oſtendit. Quartam inſcriptionem ſic interpretatur: *Mercurio Regiſo Veteranus Fortuna Bleſio Burgionis filius votum ſolverunt libentes merito*; quamquam aliis conjectoribus, in his ænigmatibus interpretandis ſe felicioribus, palmam non invitum ſe ceſſurum innuit. Reliquiis hiſce Noviomagenſibus ſubjiciuntur duæ ſtatuae ex cimeliarchiis *Witziſorum* fratrum, quorum alter ampliſſimi Conſulis Amſtelodamenſis munere, alter Præſectura militis urbani fungitur. Prima refert Deam ſedentem cum tympano in ſiniſtra, & cane jacente ſuper genua. Hanc Cybelem eſſe opinatur Cuperus, quæ eadem ſit cum Diana & Hecate, quibus canis fuerit ſacer, vel immolatus; ſicuti & Hecate non capite tantum canino ficta, ſed & *κυνοφύλαξ* appellata, ob canes ſibi oblatos, fuerit. Altera ſtatua repræſentat ſcæmelam arieti muliebriter inſidentem; ante ſtatuum mulier conſpici- tur in genua procumbens, poſt illam ſenex ingeniculans & mulier ſtans; ſub ariete gallus & gallina. Hanc decantatiſſimam illam Hellen eſſe poſſe ait Cuperus, quam ariete vellere aureo notabili vectam, in ejusdem nominis mare decidiffe, & Græci & Latini prodiderint. Sed certi quid affirmare non ſuſtinet, facileque adeo clariffimi Fabretti, quem ea de re conſuluerat, divinationem admittit, conjicientis, duos illos ante & poſt arietem conſtitutos parentes fuiſſe, qui gallum & gallinam *Æſculapio* & *Hygeiæ* attulerint, pro filiarum ſalute, eamque arieti inſidere, quod hoc ipſum animal catharticum ſit & luſtrale: nam ex pullis auguria olim cepiſſe Romanos, pullariosque per Duces eorum fuiſſe conſultos; ſicuti & Cuperus, ipſe ibidem loci ex Inſcriptionibus oſtendit, legionem unam-

quamque olim suum habuisse pullarium. Statuas hasce duas sequuntur tres nummi argentei, quorum iconem opera pretium duximus huc transferre, Constantinopoli non ita pridem allati, quos

- TAB. XI. Consul urbis Amstelodamensis jam laudatus *Witzius* nobilissimo
 Fig. 2. Cupero dono dederat. Primus est Tenediorum, cujus in una area cernitur securis, uva, & aliud, quod satis dignosci non potest, & ΤΕΝΕΔΙΩΝ: in altera bina capita per posteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum foeminae. Alter est Abydenorum, in quo ab una parte cernitur Diana, pharetram & arcum post tergum rejecta gerens; ab altera parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accensa, & supra ΑΒΤΔΗΝΩΝ, infra vero ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Tertius nummus est Alexandrensiū Eroadis. In eo conspicitur Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem Deus stans arcum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, a posteriore vero nota aliqua, & ΤΜΙΘΕΩΣ; infra ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ΜΑΝΔΡ. Haec omnes a Cupero illustrantur, & posterior quidem maxime, tanquam reliquos & raritate & antiquitate antistans, ubi & doctissima illustris *Ezech. Spanhemii* de iisdem tribus nummis epistola, velut gemmula inserta p. 215 deprehenditur. Nummis hisce expositis, luti publicae sinit Inscriptiones aliquot Cuperus, non ita pridem in Belgio, puta in Sylvaducensi & Cliveni agro in pago inferioris Bataviae, vulgo Nederbetuwe, in Noviomageni curia, alibi que repertas, illasque non minus, quam tot aliis hactenus nummis ac inscriptionibus elucidatis, tres Spōnianas *vo de ias* vel suspectae antiquitatis postremo loco arguit. Opusculis hisce elegantissimis ad colophonem perductis, mantissae loco annectit *Stephani le Moine*, celeberrimi hodie apud Batavos & Theologi & Philologi, de *Melanopharis* scriptam ad se Epistolam. Quid sit vox *Μελανφόρος*, quae in Inscriptionibus quibusdam occurrit, ignorare se fateri Cuperus in Harpocrate p. 128, ubi occupatus est in explicanda Inscriptione quadam Gruteri Graeca, in qua Theophili *Μελανφόρος* cujusdam sit mentio; quanquam non absone jam tum suspicatus est, fuisse eum sacerdotem, idque nominis a nigris vestibus accepisse. Itaque cum visitaretur aliquando a *le Moine* jam laudato, ab eo, tanquam viro non in linguis tantum Orientalibus, sed in Philosophia

phia quoque barbarica ac Theologia exercitatissimo, vocem istam explicari sibi quam humanissime flagitabat. Explevit etiam is Cuperi desiderium, quantum tum posset, sed plura de eodem argumento se perscripturum ad ipsum promisit; cumque promissi hujuscomiter fuisset admonitus, epistolam hanc, quam diximus, de *Melanophoris* ad amplissimum Cuperum exaravit. In hac autem, ut potissima tantum recenscamus, (nam plurima & varia in ea obvenerunt haud vulgarem eruditionem redolentia) Moinius *Μελανφόρος* non alios esse posse censet, quam pastophoros: Pastophoros autem fuisse sacerdotes, qui thalamis vel cellis Deorum praefuerint; nam voces *παις ἀς* & *παις ὅς* velum notare vel thalamum; quod quidem & Cuperus ipse in Harpocrate loc. cit. docuit: *Μελανφόρος* autem speciatim sacerdotes Isidis fuisse dictos colligit, quod velum ejus nigrum esset, terramque repraesentaret. Nam terram Isidis nomine designari. Existimat autem & ideo *Μελανφόρος* nuncupari potuisse Isidis sacerdotes, quod nigris induti fuerint vestimentis; quam rationem & illico Cupero tum interroganti se ingessisse innuit. Quamvis enim in omnibus fere sacris albus color fuerit adhibitus, certos tamen sacerdotes, interque illos & Camarim, de quibus in sacris mentio non uno in loco, vestibus atratis fuisse usos. Vox ista alias in sacris (2. Reg. XXIII, 5. Os. X, 5. Sophon. I, 4.) per aedituos, vel per sacerdotes ministrosque Deorum redditur. Sed Moinius reddere malit per auspices vel sacerdotes, qui faustos atque infastos dies rogantibus olim declarassent. Camarim enim notare proprie nigrescere & atrari. Sed abrumpimus recessionem Epistolae oppido quam prolixa, eam interim tanquam lectu dignissimam variae & rarae eruditionis aestimatoribus quibusque commendantes.

NOVA MACHINA, TRANSFERENDIS IN
 chartam picturis quibusque, etiam a rei pictoriae
 ignavis, ope camera obscura portatilis, exhibita Academia
 Physico-Mathematica Romana, a Marco Antonio

Cellio.

Publicata est hæc machina ab Academia dicta superiore anno quam, cum usus sit non contemnendi, transferre huc non in commodum duximus. AA sunt duo fulcra sedili adaptata & superne duabus rotulis instructa; quibus tabula B ita accommodata est, ut sursum deorsumque moveri pro lubitu, & in horizontali situ retineri semper queat. Huic tabula charta, pro excipienda imagine depingenda, quatuor quasi forcipulis (qualibus apertos tenere libros solemus) 1, 2, 3, 4 (aut si mavis totidem claviculis) firmata applicatur. G clavus est, cui funiculus per rotulam A descendens, tabulamque B, cujus tergo affixus est, attollens, circumvolvitur, idque in utroque fulcro: C capsula, sive cavitas obscuræ camerae, altitudine sua trium plus minus spirituum, foco lentis pictoriæ, tubulo D capsula immisso inclusa, respondens: E charta, imaginis B imitamentum exceptura: F speculum planum, tripodis capiti sphaerico sic adaptatum, ut converti facile in partes omnes possit, pro radiis Solaribus in imaginem depingendam reflectendis. Disposita sic machina, figuram in inferiorem chartam reflexam, & ad vivum expressam delineare quis pro lubitu potest; dummodo ad motum Solis speculi situm subinde immutet.

MEDICINA MENTIS, SIVE TENTAMEN
genuinæ Logicæ; & Corporis, seu Cogitationes
admodum probabiles de conservanda Sanitate.

Amstelodami, apud Alb. Magnum & Joh. Rieuwertz,
Anno 1687, in 4.

Erasmus in eo, ut gravissimi hujus Operis profundamque doctrinam spirantis, quod jam sub calcem Januarii mensis inter libros novos indicaveramus, accuratum recensum exhiberemus; quando a Generosissimo ejus Auctore accepimus, distractis jam plerisque exemplaribus, novam a se Medicinæ hujus editionem parari, hinc inde supplendam ac perficiendam. Itaque consultum duximus, suspensa nunc quidem ingeniosissimi Scripti enarratione, novam editionem præstolari. De quo tamen admonendum Lectorem benevolam putavimus, ne vitio nobis quis vertat fortasse, tam eruditio operis

operis recensionem neglectam, omissamque a nobis consulto fuisse.

HUGONIS GROTII EPISTOLÆ, QUOT
quot reperiri potuerunt.

Amstelodami, apud Wolfgang & c. 1667, in fol.

ET hoc amplissimum Opus meruerat utique maturius a nobis recenseri, & iusto quidem studio. Sed isthunc laborem a clarissimis Bibliotheca Universalis & Historica Auctoribus præceptum vidimus, quippe qui, antequam publice venum exposita hæc Epistola essent, Excerpta ex iis magno judicio selecta, eaque proluxa factis, & in duos menses congesta exhibuere: ex quibus quæ ad Criticam & Theologiam pertinent, Tomo I Bibliothecæ dictæ mensi Januarii A. 1686 a pag. 1. ad 29; quæ ad Jurisprudentiam, Historiam & Politicam spectant, mensi Februario a pag. 121 ad 166 inserta leguntur. Nobis per instituti rationem non licet esse tam prolixis: pauca vero e tanta rerum optimarum copia & varietate speciminis loco exhibere, supervacaneum foret; cum vel solum Grotii, at quanti viri! nomen abunde opus hoc commendatum Orbi Litterato reddat. Itaque id unum agendum nobis superesse videtur, ut Clarissimum Virum, a quo ingentem Epistolarum Grotii nunquam editarum farraginem ac thesaurum possideri compertum habemus, publico rogemus nomine, ne diutius latere eum apud se sinat, sed Orbi Erudito quamprimum impertiatur.

MEMORIE DE VIAGGI PER L'EUROPA CHRISTIANA & c.

Historia itinerum per Europam Christianam, perscripta a Joh. Bapt. Pacichello. Pars III & IV.

Neapoli apud Jac. Raillard 1685 in 12.

Exhibuimus in Actis proximo Septembri publicatis priores duos Operis hujus tomos: posteriores duos, nulla re prioribus inferiores, nunc sistemus; eadem qua in illis ratione usuri, ut aliquibus saltem ex ingenti copia decerptis Lectori salivam ad ipsum librum pervolvendum moveamus. Tomo ergo III, Epistola LV accurata enarratio

narratio habetur solennium honoris titulorum, prout isti ex Cancellaria Imperiali Europæis Principibus dispensari solent. Epistola inde LVII complura de Bibliotheca & Cimeliis Cæsarei opulentia; LXI vero lapidis sepulchralis Comitum de Serini & Frangipani memoria in Neostadiensi cœmiterio erecti inscriptionem continet. Epistola LXIV Auctor iter in Superiorem Saxoniam exequitur, & LXV occasione excursionis in Poloniam susceptæ, multa de statu atque finibus Poloniæ tradit; in sequentibus vero iustas laudes Academiæ Naturæ Curiosorum persolvit. Inde jam in Italiam itinere flexo, Epistola LXX Venetias, sequentibus vero Ducatum Parmensem, Mutinensem, & alias Italiæ partes facunde describit; conjectis in finem libri tredecim *Nicolai Heinsii* ad Autorem Epistolis varia eruditione refertis, & quæ vel solæ aliquod libro pretium apud iustos tanti Viri æstimatores conciliare poterant. Tomus IV luculentam jam Regni Neapolitani, Melitæ insulæ, atque Romanæ Civitatis descriptionem continet, interjectis antiquis aliquot inscriptionibus, Puteolis & alibi haud ita pridem effolis, nec hæcenus publicæ luci expositis, quibus non parum lucis ex eruditis Auctoris conjecturis subinde subnexis accedere potest. De cætero, sicut in prioribus Tomis naves quosdam tam venusto corpori adpersos notaveramus: ita ne quidem posteriores ab iisdem immunes deprehendere licet, quos tamen B. L. dexteritati emendandos relinquimus, nunc quidem facile citra notam Pacichellum transmissuri, nisi istud a nobis officium pietas Serenissimo Electori Saxoniæ Johanni Georgio II, cœlo jam pridem recepto, debita flagigaret, ne silentio agnita videatur criminatio, qua Epistola LXIV tanto Principi libelli Auctor præter meritum insultat. Quasi is familiari hæreticis (verba sunt Pacichelli) errore, unumquemvis qui vitæ integritate ac bonorum operum studio hominis Christiani ideam exprimat, salutem æternam, nullo diversitatis dogmatum circa Christiana sacra respectu, consequi posse persuasus fuerit. Cui quidem calumniæ, ne perpluat, alia mox subnectitur, quasi Serenissimus Elector anno 1674, cum Francofurti ad Moenum Imperatorem, qui cum exercitu Egram tunc venerat, præstolaretur, Missæ in suo hospitio dicendæ facultatem Pontificiis aliquando concedere voluerit, vix quingentorum imperialium munere, quo minus

nus id fieret, ab Augustanæ fidei consortibus oblato prohibitus. Nec minus in Serenissimam familiam Electoralem Saxoniam injurius, censendus est Auctor, dum ex Serenissimis Electoris tunc imperantis Fratribus quendam sacra Pontificia palam profiteri confingit. Nimirum hoc Ithacus velit & magni mercentur Atridæ. Sed Potentissimum quidem Electorem, ejusque Fratres Serenissimos, facile pietas toti orbi notissima, ipsaque veritas evidenter absolvit; imo ne satis quidem decore fabulæ superioris de Electore scenam adornare videtur Pacichellus, aut condigno apparatu commentum instruere, cum Francofurtum nominat. Nam Egræ quidem gloriosissimæ memoriæ Princeps Cæsarem invictissimum circa hæc tempora (non anno 1674 tamen, sed anno 1673) convenit, Francofurti vero nunquam fuit, nisi anno 1658, cum de eligendo Imperatore ageretur: neque profecto Dresda Egram contendenti per Francofurtum iter est. Denique cum manifesto temerarium sit Auctoris judicium, quod vix triduanus hospes de Lipsiæ nostræ moribus ferre sustinuit, digito hæc indicasse suffecerit, apud æquos rerum æstimatores fidem nunquam inventura, nec proinde digna, quibus refutandis tempus & operam melioribus debitam impendamus.

INDEX

AUCTORUM AC RERUM.

I. Theologica & ad Historiam Ecclesiasticam Spectantia.

Defensio Relationis de Antonia Burignonia, Actis Eruditorum Lipsiensibus Mens. Jan. A. 1686 inserta, adversus Anonymi famosas chartas &c. p. 233

Anonymi Responsio ad quæstiones quasdam propositas a Duce Buchingamie, de Tolerantia Religionum. 12

Anonymi Dialogus de Reunione Religionum, & de Quæstione: An liceat penis aut premiis uti ad convertendos hæreticos. 47

Anonymi Admonitio ad illos, ex quibus quondam Pistorum Ecclesiæ constabat, quique nunc sub oppressione gemunt. 168

Ano-

INDEX

<i>Anonymi Articuli Reunionis inter Protestantos Augustana Confessionis & Reformatos</i>	297
<i>Anonymi Compendium Historiae de Congregatione sub Pontificibus, Clemente VIII. & Paulo V. habita in quaestione de Auxiliis gratiae divinae</i>	355
<i>Rabbi Abrahami, Mardochei filii liber inscriptus: Benignitas Abrahami</i>	88
<i>Natalis Alexandri selecta Historia Ecclesiastica capita &c. Seculi XV & XVI pars prima</i>	434
<i>Antonii Arnaldi Reflexionum in Systema novum de Natura & Gratia liber secundus de ordine gratiae</i>	235
<i>liber tertius de Jesu Christo, quatenus causa est gratiae</i>	336
<i>Jacobi Basnage Dissertationes ad Chrysostomi epistolam ad Caesarem</i>	563
<i>G. Bodani Doctrina Veritatis, quae est secundum pietatem</i>	34
<i>Jacobi Boileau Liber Rattramni de Corpore & Sanguine Domini, Gallice versus cum notis</i>	43
<i>Thomae Brunonis Dissertatio de Therapeutis Philonis</i>	138
<i>Joannis Benedicti Carpzovii Introductio in Theologiam Judaicam</i>	629
<i>Wilhelmi Cave Historia Sanctorum Apostolorum, duorumque insuper Evangelistarum Marci & Lucae</i>	254
<i>Chrysostomi Epistola ad Caesarium Monachum</i>	563
<i>S. Clementis Epistole duae ad Corinthios cum notis Pauli Colomesii</i>	138
<i>Johannis Clerici Defensio Judiciorum quorundam Theologorum Hollandiae de Richardi Simonis Historia Critica Vet. Test.</i>	363
<i>Gregorii Nonni Coronel Acta Congregationis sub Clemente VIII. de Auxiliis Gratiae habitae</i>	353
<i>Johannis Baptista Cotelerii Ecclesiae Graecae monumentorum Tomus tertius</i>	381
<i>P. Johannis Dez Tractatus de Reunione Protestantium Argentoratensium cum Ecclesia Romana</i>	384
<i>Hugonis Grotii Dissertatio de Sacrae administratione, ubi Pastores non sunt; item an semper communicandum per Symbola? cum diversorum, Dionysii Petavii, Cloppenburgii & Henrici Dodvvelli Responsionibus</i>	445
<i>Henr. Hammondi Doctoris Theologi Opera</i>	322
<i>Joh. Harduini de Baptismo Quaestio triplex</i>	303
<i>Abra-</i>	

AUCTORUM ET RERUM

<i>Abrahami Heidani Corpus Theologiae Christianae</i>	313
<i>Joh. Henr. Heideggeri in Viam Concordiae Protestantium Ecclesiasticae Manductio</i>	289
<i>Ulrici Huberi de Concursu Rationis & Scripturae Liber</i>	405
<i>R. Jehudae Ben R. Nisan, Sepher Beth Jebuda</i>	639
<i>Fr. Johannis Parisiensis Praedicatoris de Modo existendi Corpus Christi in Sacramento Altaris alio, quam sit ille, quem tenet Ecclesia</i>	135
<i>Petri Jurieu Novum Systema de Ecclesia & Analyti Fidei</i>	142.182
<i>Judicium de Methodo & rigida, & laxiori in explicanda gratia & providentia Dei</i>	148
<i>Christiani Kortholti de Processu disputandi Papistico Tractatus</i>	205
<i>De variis Scripturae editionibus Tractatus Theologico-Historico-Philologicus</i>	210
<i>Joh. Mabillon & Mich. Germain Museum Italicum</i>	593
<i>Ludovici Maimburgii Historia Pontificatus S. Leonis Magni</i>	610
<i>P. Malebranchii Epistola ad amicum, in quibus respondet ad Reflexiones Arnaldi in Tractat. de Natura & Gratia</i>	212
<i>Epistole adversus eas, quas Arnaldus edidit</i>	477
<i>Johann. Marckii Exercitationes Juveniles, sive Selectarum Disputationum Textuatum &c. fasciculus</i>	377
<i>Raymundi Martini Pugio Fidei adversus Mauros & Judaeos &c.</i>	629
<i>Michael de Molinos Manductio Spiritualis &c.</i>	589
<i>Augusti Pfeifferi Theologiae seu potius Metaeologiae Judaicae atque Mohammedicae Principia sublesta & fructus pestilentes</i>	348
<i>Seraphini Piccinardi de Novitio Opere, quod inscribitur Praedestinatus, nova quaestio Historico-Theologica</i>	271
<i>Samuelis Pufendorffii de Habitu Religionis Christianae ad vitam civilem liber singularis</i>	345
<i>Philippi Riboudealdi Sacrum Dei Oraculum Ulrim & Thummim a variis Johannis Spencersi cogitationibus liberum</i>	488
<i>Pompeji Sarnellii Epistola Ecclesiastica</i>	172.248
<i>Johannis Adami Scherzeri Breviarium Theologicum Hulfemannianum enucleatum & auctum</i>	242
<i>Johannis Schmidii in Prophetas minores Commentarius</i>	57
<i>Sebastiani Schmidii Commentarius in librum I Samuelis</i>	429
<i>in Prophetam Hoseam</i>	429
<i>Uuuu</i>	Seba-

Sebastiani Schmidii Commentarius in I. Iohannis Epistolam	429
Pauli Segnerii Concordia Laboris & Quietis in Oratione, in Responso ad Religiosum quendam descripta	19
Rabbi Simeon Jalkut Schimboni	638
Richardi Simonis Prioris Bollevillani Epistola de Inspiratione librorum sacrorum, cum responso ad librum, cui titulus: Defensio Iudiciorum quorundam Theologorum Hollandia	367
Michaelis Siricii Ostensio Fundamentalibus Abominationum Papatus circa Religiosum Creaturarum cultum	91
Thoma Smith Ecclesiae Anglicanae Presbyteri Miscellanea	92
Christophori Sontagii Tituli Psalmorum	234
Friderici Spanhemii Historia Imaginum restituta, praecipue adversus Matimburgium & Alexandrum	668
Philippi Jacobi Speneri Disquisitio de Natura & Gratia	500
Wilhelmi Tenzelii Iudicia Eruditorum de Symbolo Athanasiano, studiose collecta & inter se collata	541
Francisci Turretini Disputationes de Necessaria Secessione nostra ab Ecclesia Romana & impossibili cum ea Syncretismo	440
Casparis Ziegleri de Episcopis, eorumque Juribus, Privilegiis & vivendiratione liber Commentarius	198

II. Juridica.

Job. Christophori Heroldi Tractatus novus de Jure Ratihabitionis	487
Petri Lemce Forensia quaedam Opuscula	162
Theodori Mohr Tractatio de duobus Reis	549
Job. Baptista Neri Commentarium in Librum I Institutionum Juris Canonici	267
Job. Christophori Schambogen Praelectiones Publicae in Justiniani Institutiones Juris	311
Job. Schilteri Herennius Modestinus, sive Fragmenta libri 2 ^{ae} Digestae, Commentario illustrata	375
Petri Stockmans Opera omnia, nunc primum in unum corpus collecta	133

III. Medica & Physica.

Pixys Magnetica Variationi Declinationis haud obnoxia, inventa Paris ab Academia Regia Scientiarum	48
--	----

Anonymi Orophilus confusus, sive Ars convicta imposturae in Ilisu Venesetionis	127
Anonymi Tractatus de Magnete	424
Davidis Abercrombii Opuscula Medica	508
Dn. de S. Andrea Meditationes novae circa causas morborum eorumque Symptomata	686
Stephani Blancardi Anatomia nova reformatae, nec non Tractatus de Balsamatione corporum nunquam antea ita divulgata	162
Roberti Boylii Tentamen magnorum effectuum languidi etiam & inobservati motus, cui annectitur Discursus de causis salubritatis & insalubritatis aeris ejusque effectuum parum observatis	68
De Ipsa Natura Disquisitio	190
Benjamini Broeckhusii Rationes Philosophico-Medicae, Theoretico-Practicae	581
Johannis Brovyn Epistola de Hepate quodam manifeste & ad oculum glanduloso	26
Pauli Casati de Igne Dissertationes Physicae, in quibus plura ad ignis naturam spectantia Physice explicantur, & Physicam explicandi Methodum cum Aristotele consentire ostenditur	409
Hieronymi Fabricii ab Aquapendente Opera omnia Physiologica & Anatomica	244
Claudii Fouetii Systema Balneorum & Aquarum Mineralium Viciacensium fundatum super doctrina de Acido & Alkali	684
E. Halley Historica Supputatio ac Aetologia Physica Ventorum Statuum ac Motionum, quae intra ac prope Tropicos in mari observantur	509
Pauli Hermannii Catalogus Plantarum Horti Academici Lugduno-Batavi	245
Emanuelis König Regnum Minerale	54
Lealis Lealis de Partibus Semen conficientibus in viro, Epistola ad Dominicum de Marchetis	229
Marcelli Malpighii Opera omnia	16
Johannis Muys Praxis Chirurgica Rationalis, sive observationes Chirurgicae. Decas V	396
Podalirius Redivivus	399
Dionysii Papini Continuatio Novi Digestoris Ossium	276

Dionysii Papini *Augmenta quaedam & Experimenta nova circa Antliam Pneumaticam, partim in Anglia, partim in Italia facta* 325
 Johannis Razi *Historia Plantarum Tom. I* 105
 Augusti Quirini Rivini *Observatio Anatomica circa poros in piscium cute notandos* 160

Observationes Anatomicae circa congressum, conceptionem, gestationem partumque humanum 284
 Wolfferdi Senguerdi *Philosophia Naturalis. Editio secunda, priora auctior* 195

Francisci Spoleti *Dissertationes duae. I. de Momento quo gravia nituntur deorsum &c. II. de Secretione Bilis in Hepate* 627
 Jacobi Sylvii *Novissima Idea de Febris* 305
 Jacobi Tollii *Fortuita, in quibus praeter Critica nonnulla, tota Fabularia Historia, Graeca, Phœnicia, Aegyptiaca ad Chemiam pertulera asseritur* 393

D. T. *Relatio de insignibus novi cujusdam Speculi Historici effectibus* 52
Medicina Mentis, sive Tentamen genuinae Logicae, & corporis, sive cogitationes admodum probabiles de conservanda sanitate 702
 Francisci Willougbeji *de Historia Piscium libri IV, editi a Job. Rajo* 189

IV. Mathematica.

Anonymi *Eclipsis Solis observata Lipsiae d. 1. Maji A. 1687* 348
 Jacobi Bernoulli *gemina Appendix ad Examen Perpetui Mobilis, insertum mensi Decembri Aetorum A. 1686* 314
Solutio Algebraica Problematis de Quadrisectione Trianguli Scaleni per duas normales rectas 617
 Marci Antonii Cellii *Nova Machina transferendis in chartam picturis quibusque, etiam a rei pictoriae ignavis, ope Camerae obscura portatilis* 701

Detblevi Cluveri *Monitum ad Geometras* 585
 Georgii Christophori Eimmarti *Observatio Eclipsos Lunaris d. 19. Nov. A. 1686* 157

Davidis Gregorii *Exercitatio Geometrica de Dimensione Figurarum* 196
 Godofredi Kirchii *Stella in Cygno fixa, alternis temporibus visa & invisae, vicissitudines observata* 647
 Adami

Adami Adamandi Kochanski *Mensurae universales Magnitudinum ac Temporum* 259
 Francisci Maurolici *Monumenta omnia Mathematica Archimedis Syracusani* 543
 Guiljelmi Molineusii *Novum Inventum adaptandi Telescopium Scia-terico Horizontali, ad observanda temporis momenta interdum atque noctu* 623

Henrici Caspari *Nuis Usus Rectanguli Catholici Geometrico-Astronomici* 247

Wilhelmi Petty *Tentamina Arithmetico-Politica circa amplitudinem Civitatis Londinensis* 545
 Gothofredi Teuberi *Novum genus Hygrometri minutissimas aeris mutationes ostendens* 76

D. T. *Additamentum ad Methodum quadrandi curvilineas figuras, aut earum impossibilitatem demonstrandi per finitam seriem* 524
 J. F. V. *Exegeses Physico-Mathematicae de Momentis gravium, de Velle, de Motu aquabiliter accelerato* 197

V. Historica & Geographica

Anonymi *Vita Johannis Claudii* 657
 Benedicti Baccini & Gaudentii Roberti *Ephemerides Eruditorum Parmenses A. 1686* 29

Bobuslai Balbini *Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae, Decadis I. Liber VII de Ducibus ac Regibus Bohemiae* 605
 Marchionis de Beauvau *Commentarii ad Historiam Caroli IV Lotharingiae & Barri Ducis pertinentes* 670

Gilberti Burneti *Historia Reformationis Ecclesiasticae in Anglia Animadversiones in Librum IX Historiarum Antonii Varilassii de mutationibus, quae circa religionem in Anglia contigerunt* 65

Iter in Helvetios & in Italiam, partesque quasdam Germaniae & Galliae, annis 1685 & 1686 susceptum, cum Illustris alicujus Viri Annotationibus de Helvetiis & de Italia 551

Johannis Antonii Cavazzi *Descriptio Historica trium Regnorum, Congo, Matamba & Angola, in Aethiopia Inferiori Occidentali sitorum* 649
 Chri-

- Christophori Cellarii Geographia Nova, sua hodiernam Terrarum Orbis faciem clarissime illustrans, ad nostrorum temporum Historiam accommodata 335
- Johannis Chardini Diarium Itineris in Persiam & Indiam Orientalem, per Pontum Euxinum & Colchidem 1
- Equitis Chaumontii Historia Legationis sue in Aula Regis Siamensis administrata 107
- P. M. Coronelli Commentarius Historicus & Geographicus de Morea, Negroponte & locis maritimis usque Thessaloniceam 582
- Wilhelmi Dugdale Exactum Apographum Universarum Nobilitatis ad Parliamenta Anglicana Citationum, inde ab anno 49 Henrici III. ad hac usque tempora 165
- Faberti Historia Ducum Burgundie 369
- Jacobi Wilhelmi Im Hoff Notitia S. Rom. Germ. Imperii Procerum Historico-Heraldico-Genealogica 300
- Spicilegii Rittershusiani Pars posterior, sive Tabula Genealogica XXXX. 301
- Excellentium Familiarum in Gallia Genealogie 302
- Johannis Mabillon & Michaelis Germain Iter Italicum-Litterarium 593
- Henrici Meibomii Manuductio ad Saxonia Inferioris imprimis Historiam 269
- Johannis Meursii de Regno Laconico libri II. de Piræo Liber singularis; & in Helladii Christomathiam Animadversiones 401
- Job. Baptiste Pacichelli Historie Itinerum per Europam Christianam Pars I & II 305
- Pars III & IV 603
- Richardus Parr Vita Jacobi Usserii, cui subiungitur Sylloge 300. Epistolarum inter ipsum aliosque reciprocatarum 113
- Pauli Pezronii Antiquitas temporum restituta & defensa contra Judæos ac recentiores Chronologos 465-529
- Johannis Ludovici Praschii Assertio Reipublice Achaica ejusdemque cum Germanica Comparatio 199
- Cl. Rutilii Numatiani Galli Itinerarium, cum variorum & Th. L. ab Almeloveen notis 569

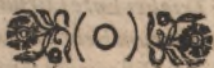
- Cornelii Taciti Opera quæ exstant, ex recensione & cum animadversionibus Th. Ryekii 349
- Vitalis Terra Rossa Reflexiones Geographica circa Terram Incognitam 9
- Anthonii Varillasii Historia Revolutionum, quæ in Europa occasione Religionis acciderunt, Tomus III. 455
- Tomus IV. 492
- Du Vignau Status præsens potentie Ottomannica cum causis incrementi & decrementi illius 677
- Guilhelmi Winstanley Vita celebriorum Poetarum Anglorum 578
- Johannis Zonara Annales, cum notis Caroli du Fresne 663
- VI. Philosophica & Philologica Miscellanea.
- Anonymi Relatio de Anaglypho antiquo recens invento 29
- Academie Francicae Dictionarium Magnum 372
- A. Baileti Judicia Eruditorum de Poetis 574
- Conrarti Tractatus de Actione Oratoris, sive de Pronunciatione & gestu 17
- Bartholomei Crassi de Planura Dominis Elogia & Carmina 42
- Gisberti Cuperi Harpocrates, sive Explicatio Imaguncule, quæ in figuram Harpocratis formata representat Solem. Ejusdem Monumenti antiqui 693
- Raphaelis Fabretti ad Gronovium Apologema 226
- Graveroli Dissertatio de Numo Græco-æneo Imperatoris Trajani 646
- Jacobi Gronovii Epistola de Pallacopa, ubi Descriptio ejus ab Arriano facta liberatur ab Isaaci Vossii frustrationibus 224
- Hugonis Grotii Epistola 703
- Ameloti de La Houssaie Moralia Taciti de Adulatione 85
- Ulrici Huberi Specimen Philosophiæ civilis & studendi bonis libris 404
- P. Augustini Laurentii de Triplici Ente Cursus Philosophicus 527
- Johannis Leusden Lexicon novum Hebræo-Latinum 311
- Nicolai Lloydii Dictionarium Historicum, Geographicum, Poeticum 111
- Luciani Samosatensis Opera Græco-Latina, cum doctorum virorum notis, ex recensione Job. Georgii Grævii 570
- Rolandi Marelli Epistolarum Philologicarum Libri II, cum aliquot Amicorum ad eum, nec non aliorum Cl. Virorum ad alios epistolis, curante L. Ad. Rechenbergio 47
- Egidii

INDEX AUCTORUM &c.

<i>Aegidii Menagii Poemata</i>	573
<i>Stephani le Moine Epistola de Melanophoris</i>	693
<i>Andree Mulleri Speciminum Sinicorum Decima de Decimis, una cum Mantissa</i>	129
<i>Gulielmi Robertson Thesaurus Linguae Sanctae</i>	308
<i>Manipulus linguae sanctae & eruditorum</i>	311
<i>Francisci Sanctii Minerva, sive de causis Latinae Linguae Commentarius, cum notis Gasparis Scioppii & Jacobi Perizonii</i>	607
<i>Andree Erasmi a Seidel de Numo Vetrantonis Aureo Epistola</i>	644
<i>Orthonis Sperlingii Dissertatio ad Numum Furia Sabinia Tranquillina</i>	645
<i>D. T. Medicina Mentis, sive Tentamen genuinae Logicae</i>	702
<i>Isaaci Vossii Variarum Observationum Liber, cui annexa est ejusdem Responsio ad Objectiones Criticae Sacrae Simonianae</i>	217
<i>Observationum ad Pomponium Melam Appendix; Ejusdemque ad tertias P. Simonii objectiones Responsio, cum Pauli Colomesii ad Henricum Justellum Epistola Gallica</i>	220
<i>Johannis Christophori Wagenseilii Exercitationes sex varii argumenti</i>	640
<i>Christiani Weisii Institutiones Oratoriae ad Praxin hodierni seculi accommodatae</i>	78
<i>Matthiae Zimmermanni Florilegium Philologico-Historicum</i>	464

ERRATA.

Pag. 65 l. 11. lege *Atheismi*. P. 103, l. 21. lege *ad Ogygum*. P. 583, l. 9. pro *Pylam* lege *Pylum*. P. 658. l. 22. lege *Ecclesiam*. P. 667. l. 4. lege *subjuncta*. Non dubitamus, errata plura deprehensum hic illic iri, sed ea facile Lector Benevolus condonabit.

WIEGARNIA*
ANTYKWARIAT

DOM
KSIAZKI
DOM

D 350853
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ACTA ERUDITO
RVM
1686 ET 1687

